

Nordsvenska 23
Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 70

Bebyggelsenamnen i Bureå,
Burträks och Lövångers socknar i
Skellefteå kommun jämte studier
av huvudleder och nybyggesnamn

Ulf Lundström

Institutionen för språkstudier
Umeå universitet 2015

Ingår i Nordsvenska som nr 23 och i Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar
(Acta Regiae Societatis Skytteamæ) som nr 70.

© Ulf Lundström, Institutionen för språkstudier, Umeå universitet, och Kungl.
Skytteanska Samfundet
ISBN: 978-91-86438-50-0
ISSN: 0282-7182 (Nordsvenska); 0560-2416 (Skytteanska Samfundets
Handlingar)
Omslagsbilden visar Bureälven i Mjövatnet omkring 1950. Foto: Östen Sagebro,
Skellefteå museum.
Elektronisk version tillgänglig på <http://umu.diva-portal.org/>
Print & Media
Umeå, Sverige 2015

Till minnet av min farbror Harald

Innehåll

Abstract	7
Förord	9
Förteckning över figurer och kartor	13
Inledning	15
Bebyggnenamnen i Bureå, Burträsk och Lövångers socknar	41
Bureå socken	41
<i>Namn på byar och bydelar</i>	42
<i>Namn på fiskelägen</i>	59
Burträsk socken	61
<i>Namn på byar och bydelar</i>	62
Lövångers socken	171
<i>Namn på byar och bydelar</i>	175
<i>Namn på fiskelägen</i>	215
Huvudlederna i bebyggelsenamnen i området	221
Element som betecknar bebyggelser av olika typer	221
Element som ursprungligen betecknat ägor och röjningar m.m.	227
Element som betecknar vattendrag och vattensamlingar	235
Element som betecknar höjder och slutningar	243
Element som betecknar vattenomflutna lokaler	259
Element som betecknar strandlokaler	261
Element som betecknar sankmarker	267

Element som betecknar skogsterränger	268
Element som betecknar sänkor och gropar	271
Nybyggesnamnen i Skellefteå kommun 1730–1869	273
1. Inledning	273
2. Resultat av undersökningen	280
3. Sammanfattning	291
Tabeller och förteckningar	293
Summary	305
Käll- och litteraturförteckning	311
Övriga förkortningar	339
Ortnamns- och huvudledsregister	341

Abstract

This thesis deals with place-names in the southern part of the municipality of Skellefteå in the province of Västerbotten, more precisely the parishes of Bureå, Burträsk and Lövånger. It consists of three different sections, first a survey of the settlement names in each parish, then a section on the second elements in these place-names, and finally a study of names of more recent settlements.

The earliest place-names here are names like *Blacke*, *Bureå*, *Bäck*, *Kräkånger* and *Lövånger*. The second elements in the names from the medieval expansion period are *mark*, *böle*, *byn*, *träsk*, *sjön* and *vattnet*. Place-names of Nordic, Sami and Finnish origin are found in Skellefteå. The name *Lossmen* has its origin in Ume Sami and was then borrowed into Finnish. Originally Sami names are *Gorkuträsk*, *Jäppnästjärnliden*, *Lubboträsk*, *Sittuträsk* and *Tavträskliden*.

The thesis consist of interpretations of the names on parishes, villages, farms and summer pastures, and in Bureå and Lövånger also the names of seasonal fishing stations.

The second major section deals with the second elements included in village names, alternative village names, names of parts of villages and farm names. Here the second elements in place-names in Bureå, Burträsk and Lövånger are accounted for, as are the names in the parishes of Byske, Jörn and Skellefteå. This is followed by a discussion of the second elements in Västerbotten and quite often in other parts of Norrland as well.

The third major section consists of an analysis of the names of recent settlements in the area. These were established from the 1730s and up to 1870. Founding settlements was a way of providing livelihoods for a rapidly growing population. The study comprises 726 names, of which 269 are in the primary area of investigation, the parishes of Bureå, Burträsk and Lövånger. Extensive comparisons are made continually with conditions in the parishes of Byske, Jörn and Skellefteå in the northern area. The aim of the study is to determine in greater detail what characterises the names of more recent settlements in the municipality of Skellefteå in terms of categories of settlement names, their frequency and distribution within the area. A comparison is also made between Skellefteå and the municipality of Vännäs (Hagervall 1986). One of Hagervall's findings is that many names are not based on existing features. This thesis shows, however, hardly any cases of stereotype naming in Västerbotten and that in nearly all cases the names refer to features.

Key word: onomastics, place-names, settlement names, Nordic languages, Sami, Finnish, languages in contact, Skellefteå, Västerbotten, recent settlements

Förord

Arbetet med denna doktorsavhandling har bedrivits inom ramen för min tjänst vid Skellefteå museum. Med stöd från museet och Skellefteå kommun har jag nämligen sedan 2007 haft förmånen att på halvtid få arbeta med studier av bebyggelsenamnen i kommunen. Innan arbetet påbörjades hade jag ett antal år varit verksam inom forskningsprojektet *Kulturgräns norr: Förändringsprocesser i tid och rum* (Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond) och därvid tagit fram fyra böcker om Skelleftebygdens utveckling under tidsperioden 1539–1890; dessa monografier har varit till stor nytta för detta arbete.

Avhandlingen om bebyggelsenamnen inom Skellefteå kommun ska egentligen ses som en fortsättning av det arbete som påbörjades 1997 inom Lokalhistoriskt institut med syfte att longitudinellt beskriva Skelleftebygden. Här har studierna kompletterats med annat källmaterial som gjort det möjligt att komma ännu längre ned i tiden. Dessutom kan genom föreliggande studier de olika språkgruppernas möten inom detta nordliga område tydligare kartläggas. Områdets språkgeografiska ställning mellan västliga och sydliga nordiska spridningscentra kan även belysas med ortnamnens hjälp.

Hela livet har jag varit intresserad av dialekter, ortnamn och lokalhistoria, och dessa skilda intressen har nu kunnat förenas i denna avhandling. Jag blev tidigt intresserad av dialekter och ortnamn och en mycket betydelsefull inspiratör var här min farbror Harald Lundström – en person som vistades mycket i skog och mark och dessutom hade ett stort och levande intresse för bland annat språket och dess historia. Jag vet inte om han kan ha varit inspirerad av sin farfar Carl Johan Lundström som var en meddelare till folkskolläraren, bibliotekarien och personhistorikern Gustaf Renhorn.

Dialekten lärde jag mig av grannar och släktingar och på denna grund skapade ett intresse för det folkliga språket och dess källor. Däremot talade aldrig mina föräldrar Skelleftemål med mig och mina syskon, annat än undantagsvis. Så var det på 1950- och 1960-talet.

Min pappa samlade på gamla saker och en del av intresset kom därifrån. Detta ledde till att jag i årskurs 8 praktiserade vid Skellefteå museum och där bland andra träffade den klassiske museimannen Ernst Westerlund, en fascinerande berättare som jag fångades av. Mitt specialarbete i gymnasiet handlade om folktron i Västerbotten och gjordes tillsammans med Robert Tedestedt. Några år efter gymnasiet tog Siv Berggren-Ceder initiativet till en skrift om Stämningsgården i vilken jag medverkade, och sedan var jag definitivt fast som lokalhistoriker.

När jag studerade vid Umeå universitet 1975–1979 mötte jag för första gången Lars-Erik Edlund och under åren har våra vägar korsats otaliga gånger. Det var han som ledde projektet Kulturgräns norr där jag tidigt involverades och han var initiativtagare till Lokalhistoriskt institut vid Skellefteå museum. I Skellefteå var Bertil Marklund en person som framgångsrikt drev på arbetet med inrättandet av Lokalhistoriskt institut, uppbackad av Skellefteå lokalhistoriska förening (SKEFO) och andra lokalhistoriska föreningar.

Utan Lars-Erik Edlund hade denna avhandling aldrig kommit till stånd. Han har genom åren visat ett gränslöst intresse som aldrig någonsin sinat, kontinuerligt biträtt med råd och genom ett betydande antal genomgångar av manuskriptet sökt förbättra det. Han har här kunnat bygga på sina mångsidiga och rika kunskaper om områdets historia och kultur, om nordisktindianska namn och dialekter samt om nordisk språkhistoria. Som sagt fortlöpande men främst under det sista halvåret har Lars-Erik kritiskt granskat texten otaliga gånger och därvid omsorgsfullt kommenterat innehållet, strukturen och den språkliga avfattningen av texten. Om svårigheter och problem tornat upp sig – och det har förvisso hänt en hel del gånger – har Lars-Erik alltid haft nära till en lösning. Ett varmt tack till dig, Lars-Erik!

Ett stort tack går även till min biträddande handledare Olavi Korhonen för ett stort stöd när det gäller tolkningen av de samiska ortnamnen. Också vi träffades tidigt och jag har haft förmånen följa Olavi på inspelningar hos olika sagespersoner. Hans grundliga kunskaper om de samiska varieteterna och de topografiska förhållandena på många av platserna som behandlas, har varit av stor betydelse för mitt arbete.

Min tid som bokbussbibliotekarie på Skellefteå folkbibliotek 1982–1997 var värdefull och har gett mig omistliga kunskaper om stora delar av Skellefteå kommun. Dessutom träffade jag dessa år många kunniga och språkmedvetna meddelare. Där lärde jag exempelvis känna Elof Marklund i Stämningsgården (Skellefteå) som var en utomordentlig god källa till dialekter och ortnamn. Många av de ortnamn som jag nu skrivit om, funderade jag över redan under mina år på bokbussen.

En förutsättning för avhandlingen har varit ett bibliotek med litteratur i ämnet och ett sådant har funnits på Skellefteå museum, till stor del tack vare Stig-Henrik Viklunds målmedvetna insatser. Han vet dessutom vad som står i böckerna, en oerhört värdefull tillgång. Peter Gustafsson på Skellefteå museum och Folkrörelsearkivet i Västerbotten var mycket kunnig i och hade ett stort intresse för ortnamn och dialekter, och har inspirerat med många uppslag och funderingar. Ingemar Olofsson vid Kommunarkivet i Skellefteå har visat mitt arbete stort intresse och välvilligt delat med sig ur arkivets källor. Också Bo-Göran Persson, limnolog på Skellefteå kommun, har med sin stora lokalkändedom välvilligt förmedlat sina kunskaper om topografin i kommunen där naturligvis vattenlokalerna ingår. Jag har även haft god hjälp av Karin Larsson och Åsa Lundberg på Västerbottens museum samt Anna Westerberg vid Institutet för språk och folkminnen i Uppsala.

Många är de personer som lämnat viktiga uppgifter till avhandlingen. Bland meddelare som lämnat särskilt värdefulla informationer kan nämnas Per André, Skellefteå, Sven Broman, Skellefteå, Allan Boström, Skellefteå, Per-Ola Eriksson, Bureå, Helge Forsell, Åbyn (Burträsk), Jan-Erik Granström, Åsen (Burträsk), Hubert Holmström, Skellefteå, Anund Lindholm, Hökmark (Lövånger), Stefan Löfstedt, Övre Bäck (Bureå), den ovannämnde Elof Marklund, Gunnar Nordlund, Bjurön (Lövånger), Gertrud Olofsson, Skellefteå, och Eskil Tåg, Skellefteå. Dessa och en hel del andra – ingen nämnd och ingen glömd – har genom sina djupa insikter i äldre tiders språk och kultur visat hur mycket som ännu står att finna i den folkliga traditionen. Ibland har genom intervjuer faktiskt helt nya världar öppnat sig för

mig. Till hela den stora meddelarskaran vill jag framföra ett stort tack; utan er hade denna avhandling varit omöjlig att skriva.

En ortnamnsgrupp i Skellefteå har bidragit med många uppgifter om bygdens ortnamn och dialekter. Förutom Sven Broman och Anund Lindholm som redan nämnts har i denna grupp ingått Tage Nilsson och Erling Wiklund. Till dem ett stort tack!

Jag har haft god hjälp av Institutionen för språkstudier och kolleger vid ett antal seminarier i ämnet nordiska språk. Men jag har ju varit nere i Umeå sporadiskt, så lite grann som en grå skugga i korridorerna har jag nog känt mig ibland. Men denna känsla har snabbt gått över när jag träffat kollegerna vid institutionen, sådana som också arbetat med forskning om de nordliga områdena: Daniel Andersson, Ann-Catrine Edlund, Mandor Näslund, Staffan Wiklund och andra. Ett stort stöd gav Sigurd Fries som uppmuntrade mig och alltid visade stort intresse för mitt arbete.

Jag vill också tacka Berit Sandnes, Lund, och Maria Löfdahl, Göteborg, för alla goda tips vid mittseminariet och slutseminariet. En grupp framstående namnforskare i Uppsala har också läst texten i slutfasen av arbetet: Thorsten Andersson har läst hela texten och värdefullt kommenterat innehåll och språk, Lennart Elmhevik har lika omsorgsfullt lämnat kommentarer till inledningen och sockenavsnitten aldeles som Svante Strandberg, medan Mats Wahlberg och Staffan Nyström lämnat goda synpunkter på mindre delar av avhandlingen. Torun Zachrisson har bland annat läst de arkeologiska avsnitten i avhandlingens inledning och på ett värdefullt sätt uppdaterat dem utifrån nya fynd och ny forskning. Varmt tack alla för goda insatser!

De sista veckorna har några av mina vänner lagt ner tid på att korrekturläsa texten. För detta bistånd tackar jag varmt Birgitta Bjurman, Rolf Granstrand, Stig Lundström och Stig-Henrik Viklund.

Ett tack går också till styrelsen för Kungl. Skytteanska Samfundet i Umeå som på initiativ av redaktören Roger Jacobsson intagit mitt arbete i sina Handlingar och därvid ställt ett ekonomiskt bidrag till förfogande för tryckning.

Till Print & Media vid Umeå universitet, och där främst Hans Karlsson och Mikael Kohkoinen, riktas också ett tack för all god hjälp i den bråda slutfasen. Ett tack går till Gunnar Persson, Umeå, och David Jones, Rhetorica AB i Stockholm, för översättning och granskning av den engelska texten. Till Lantmäteriverket går också ett tack. Ett tack går också till Bo-Göran Persson i Skellefteå för hjälp med kartor.

En avhandling om ortnamn innehåller en uppsjö av notiser, tips, belägg som tröskats, processats, förkastats, återupptagits, för att slutligen landa i nedanstående text. Genom hela denna process har sanden – i varje fall någon gång – blivit till guld.

Sist men inte minst: ett stort tack till min hustru Katrin och våra barn Gustav och Stina för att ni stått ut under denna långa period av skrivande och bortovaro. Huset har dessutom invaderats av ett stort antal skrifter och rapporter.

Skellefteå den 1 maj 2015

Ulf Lundström

Förteckning över figurer och kartor

Figurer

- Figur 1. Bureälven i Mjövattnet omkring 1950.
- Figur 2. Vid Moran (tidigare Remmersmoran) i Innervik, Skellefteå.
- Figur 3. Salberget taget från Lubboträsk.
- Figur 4. Kammen i sjön Åsträsket.
- Figur 5. Del av klippbranten vid Stavvattnet.
- Figur 6. Brönet i Kusmark.
- Figur 7. Klubberget vid Borgfors i Byske.

Kartor

- Karta 1. Socknarna i norra Västerbotten med ett antal byar 1543.
- Karta 2. Sjöar och vattendrag i södra delen av Skellefteå kommun.
- Karta 3. Sjöar och vattendrag i norra delen av Skellefteå kommun.
- Karta 4. Åsar och sandhedar i Skellefteå kommun.
- Karta 5. Byarna i Västerbotten 1543.
- Karta 6. Den fornspråkliga diftongen *ei* (i ett ord av typen *sten*) i några socknar i norra Västerbotten.
- Karta 7. Burvik omkring år 1000.
- Karta 8. Altjärnliden år 1808.
- Karta 9. Alsudden vid Bureälven 1875.
- Karta 10. Avan vid sjön Holmträsket.
- Karta 11. Berget Borgh år 1703.
- Karta 12. Bäckerberget vid Avaborg.
- Karta 13. Gården Edet mellan Sundet och Andersvattnet.
- Karta 14. Udden som går ut i sankmarken vid Hedspon.
- Karta 15. Kalvträsk år 1799.
- Karta 16. Bergspasset vid Klysterberg.
- Karta 17. Området vid Kvistliden.
- Karta 18. Berget Storklinten vid Lidsträsket.
- Karta 19. Lubboträsket med omgivande sjöar.
- Karta 20. Olika vattenlokaler vid Mjövattnet.
- Karta 21. Sjön Tvärträsket vid Tvärträskliden.
- Karta 22. Kustlinjen omkring år 500 i Lövångersbygden.
- Karta 23. Den forna Avan vid Avafjärden år 1735.
- Karta 24. Namnkomplexet Blacke.
- Karta 25. Innerfarleden vid Lövånger omkring år 500.
- Karta 26. Sjön Broträsket som har liknats vid en byxa.
- Karta 27. Gården Broänge nr 2 vid änden av bron där kustlandsvägen gick över Mångbyån.
- Karta 28. Noret mellan Högfjärden och Gärdefjärden.
- Karta 29. Kallviken år 1661.

Inledning

Administrativ indelning

Skellefteå kommun tillkom 1967 genom en sammanläggning av Skellefteå stad, Skellefteå landskommun samt kommunerna Bureå, Byske och Jörn. År 1974 gick även kommunerna Burträsk och Lövånger upp i Skellefteå kommun. Hela detta stora område ingick, tillsammans med nuvarande Norsjö kommun, i den gamla storsocknen Skellefteå, vars existens bekräftas i två brev där tilläggen om Skellefteå i båda fallen är gjorda 1344; namnet skrivs vid denna tidpunkt *Skellopt* resp. *Skellopta* (SD 3, s. 150 resp. SD 3, s. 239).¹

Karta 1. Socknarna i norra Västerbotten med ett antal byar 1543. De största dåtida byarna i området finns med samt byarna Bureå, Bursiljum, Bygdsiljum, Byske, Gagsmark, Ljusvattnet, Stavstråsk, Villvattnet och Önnesmark.

¹ Namnets äldsta omnämnde är från 1327 (SD 4, s. 8) där *skeldepth* avser Skellefteälven.

Under 1500-talet är Skellefteå socken indelad i fyra fjärdingar: Norrfjärdingen, Översta fjärdingen, Ytterfjärdingen samt Sörfjärdingen. De två första fjärdingarna räknas år 1602 till Norra socknen, de två senare till Södra socknen. Vardera halvan av socknen har länsman.

Under 1340-talet ligger Lövånger kapell under Skellefteå socken men är år 1413 egen socken. Också Lövånger har en indelning i fyra fjärdingar: Sunnersta fjärdingen, Nordligaste tredingen (!), Översta fjärdingen samt Mellersta fjärdingen.

Under Johan III:s regenttid, 1569–1584, anläggs ett kapell i byn Burträsk. Burträsk blir egen församling 1606 då Sörfjärdingen i Skellefteå socken bryts ut. Till den nya socknen överförs några byar från Bygdeå och Lövångers socknar i kyrkligt hänseende. När Burträsk blir egen socken 1606 överförs det stora utmarksområdet väster om sjöarna Stora Bygdeträsk och Göksjön till den nya socknen. Området vid Sikån överförs emellertid till Lövångers jordebokssocken beträffande skatter och militära frågor.

Området, som benämns *Lövångers fjällskog*, kvarstår sedan under Lövånger fram till slutet av 1770-talet. Området vid Tallån ligger kvar under Bygdeå socken under samma tid. Ur Burträsk bryts 1919 annexförsamlingen Kalvträsk ut för att år 2006 återgå till Burträsk.

År 1642 uppförs ett kapell i Åbyn norr om Byske, vilket existerar ca 100 år. Kapellet leder dock inte till församlingsbildning utan området återgår till Skellefteå socken. Ett kapell uppförs i Norsjö 1811, och 1834 blir Norsjö egen socken med kapell i Jörn. Ytterstfors i Byske är kapellförsamling 1837–1866 men återgår därefter till Skellefteå.

Från Skellefteå avskils år 1875 Byske, år 1913 Skellefteå stad, år 1914 Bureå kommun och 1922 Bureå församling – Bureå kommun och Bureå församling blir alltså kommun resp. församling vid skilda tidpunkter – år 1933 Kågedalens församling samt år 1962 Bolidens församling.

Beträffande tingslagen gäller följande indelning för området.² Fram till 1971 hör Bureå till Skellefteå tingslag, detta sannolikt redan från 1300-talet. Lövånger är förmodligen ända från 1400-talet fram till 1902 eget tingslag, tillhör därefter fram till 1948 Nysätra tingslag och sedan, till år 1971, Mellersta Västerbottens domsagas tingslag. Burträsk tillhör Skellefteå tingslag troligen redan från 1300-talet fram till 1698, från 1699 tillhör Burträsk sedan Burträsk–Lövångers tingslag och bildar från 1795 eget tingslag. Eget tingslag är Burträsk så fram till 1948, då Burträsk och Nysätra församman till Västerbottens mellersta domsagas tingslag som existerar fram till 1971. Från 1971 tillhör Bureå, Burträsk och Lövånger Skellefteå tingslag.

Se om socknarna Bureå, Burträsk och Lövånger, som är mitt primära undersökningsområde, även inledningen till respektive socken nedan.

² Tingslagen i hela nuvarande Västerbotten ingår 1680–1820 i Västerbottens södra kontrakts domsaga. Bureå, Burträsk och Lövånger tillhör Västerbottens norra domsaga åren 1821–1852. Det sistnämnda året bildas Mellersta Västerbottens domsaga som existerar fram till 1971. Bureå fortsätter att tillhöra Västerbottens norra domsaga till 1967, då den blir Skellefteå domsaga. Skellefteå domsaga existerar sedan fram till 1971. Domsgagan existerar fortfarande men betecknar sedan 1971 det territorium inom vilket en tingsrätt är första instans. Tidigare var domsaga territoriet för domaren (häradshövdingen). Det överensstämde inte alltid med rättens distrikt. En domsaga kunde innehålla ett flertal häradsrätter.

Areal och folkmängd

Bureå socken hade 5 864 invånare 1929 och 4 441 2013. I Burträsk socken fanns 10 013 invånare 1929 och 4 086 2013. Kalvträsk hade 1 356 invånare 1929 och 271 1994. Invånarantalet i Lövånger uppgick 1933 till 4 644 och 2013 till 2 132.

Arealen i Bureå uppgick år 1992 till 312 km², Burträsk inklusive Kalvträsk till 1 934 km² samt Lövånger till 536 km².

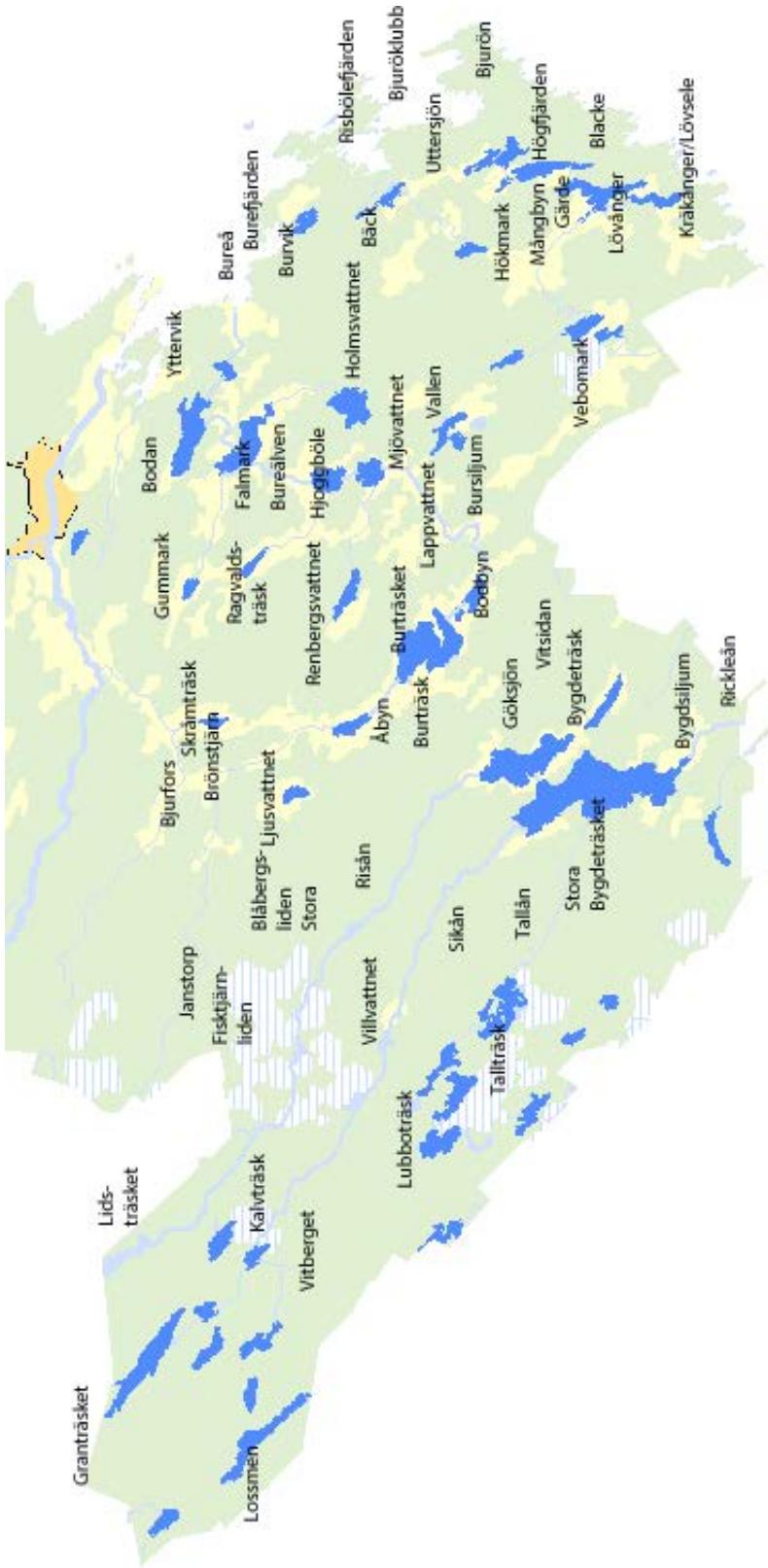
Topografi

Området, som omfattar Bureå, Burträsk och Lövånger, är ca 110 km från väster till öster och ca 30 km från norr till söder. Genom Bureå, Burträsk och Lövånger sträcker sig en rullstensås från trakten av Sorsele. Denna kommer in i Bureå vid Falmark och går ner till Bureå, där den svänger av mot söder och går över Bäck ner till Uttersjön i Lövånger. En sandig utlöpare finns vid Bjuröklubb. I Burträsk finner man en annan ås som kommer in från väster, går över Ljusvattnet, Burträsk, Lappvattnet och Bursiljum, fortsätter mot Mårtensboda och Vebomark i Lövånger fram till Grimsmark i Nysätra. En mindre ås kommer in i Burträsk vid Åsträsk intill stambanan, går över Villvattnet och Bygdeträsk och går fram till Ånäset (Lundström 2008:30 ff.).

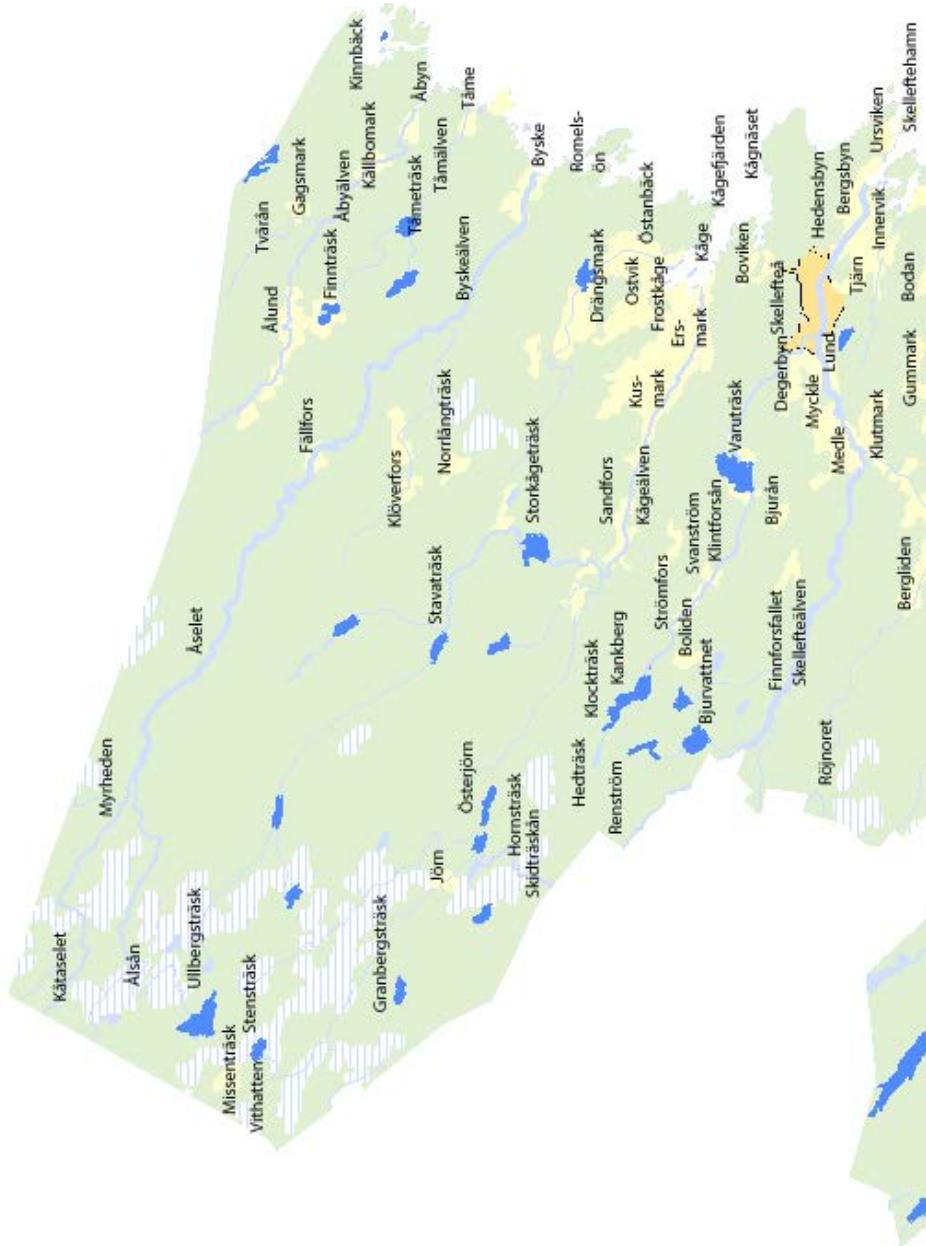
Landhöjningen är i området närmare 9 mm per år, dvs. högst i Sverige (Lassila 1994:402 ff.). Landhöjningen måste tas i beaktande vid tolkning av äldre kustnamn, t.ex. ånger-namnen och de gamla vik- och fjärdnamnen. När namnen gavs såg kusten nämligen helt annorlunda ut. Större fjärdar i kommunen är Ytterviksfjärden, Burefjärden, Kastfjärden, Bäckfjärden och Bjuröfjärden.

Terrängen närmast kusten är mycket flack med endast spridda, låga höjder. Några av bergen är Bureberget 98 m ö.h. och Bensberget 118 m ö.h. i Bureå samt Hökmarksberget 111 m ö.h. i Lövånger. Kusten saknar skärgård. Slätten vid kusten är ungefär 20 km bred och här finns många sjöar. Området ligger under högsta kustlinjen, vilket medfört att odlingsbara finsediment avsatts över stora arealer.

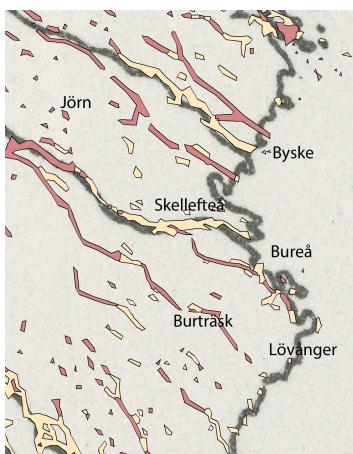
Söderut från Lövånger finns en förkastning. Flera förkastningar finns norrut från Bjuröklubb och omfattar bl.a. Kastfjärden och Burefjärden. I detta område fanns tidigare en innerfarled, viktig för den dåtida kommunikationen med de tidigare havsvikarna Avafjärden, Gärdefjärden och Högfjärden. Genom Burträsk och Bureå rinner Bureälven, som passerar ett antal sjöar på sin väg mot havet. Älven flyter långsamt fram mellan Burträsket och mynningen i havet. Bureälven kännetecknas av förekomst av gös, flodkräftar och, i äldre tid, även ål. Ett annat större vattendrag i Burträsk är Rickleän som mynnar i Robertsfors kommun. Den odlade marken ligger främst vid dessa vattendrag och sjöar. Större åar och vattendrag saknas i Lövånger.

Karta 2. Sjöar och vattendrag i södra delen av Skellefteå kommun.

Karta 3. Sjöar och vattendrag i norra delen av Skellefteå kommun.

Karta 4. Åsar och sandhedar i Skellefteå kommun. Röda fält betecknar rullstensåsar och gula fält sandiga områden. Kartan har framtagits av Fredrik Palm, HUMlab, Umeå universitet.

Innanför kustslätten tar Norrlandsterrängen vid. Den kännetecknas i detta område av en flask berggrundtyta med glest liggande berg. Flera berg har karaktären av friliggande restberg, t.ex. Vitberget vid Kalvträsk 489 m ö.h (Lassila 1996:322). Området väster om sjöarna Burträsket, Göksjön och Stora Bygdeträsket domineras av skogsmark med många sjöar, och här finner man två källflöden till Rickleån, nämligen Sikån och Tallån.

Förhistorien³

Stenåldern

Fynd av stenredskap finns från stenåldern i Bureälvens dalgång från Bodaträsket och upp till Mjödvattnet i Burträsk. Detta område var ca 2000–2500 f.Kr. ett sund mellan fastlandet och en stor ö.

Från Mårtensboda och Vebomark i Lövånger finns fynd av båtyxor från yngre stenåldern. Fynd från stenåldern finns även runt Burträsket och längs Bureälvens dalgång från Burträsket och ner till Mjödvattsträsket (Broadbent 1982:39). I Strandholm vid Stora Bygdeträsket har man hittat ca 10 flintyxor och en båtyxa från yngre stenålder, ca 2000 f.Kr. Dessa fynd gjordes intill en boplatslämning. Vid Bygdsiljum har hittats 20 flintyxor (Broadbent 1982:59 f.). Fynd av båtyxor noteras även från Ljusvattnet, vidare en dubbeleggad stridsyxa från Renbergsvattnet. I Lappbäcken vid Lappvattnet har registrerats fynd av 28 föremål av ben och horn från ungefär 3500 f.Kr. Bland fynden märks kam, harpunspets, fiskkrok och mejsel (Hug-

³ Till avsnittet om förhistorien har värdefulla referenser lämnats av docent Torun Zachrisson, Stockholms universitet.

gert 2001:32 ff.). Från Burträsk har gjorts flera fynd av skidor, där ibland världens äldsta skida, Kalvträsksskidan, som hittades i Fäbodkälen utanför Kalvträsk. Skidan är daterad till 3200 f.Kr., och motsvarigheter finns i Sibirien (Åström & Norberg 1984:84, Åström 1993:129 ff.).

Bronsåldern

En bit in från nuvarande kusten på 30–50 m ö.h. ligger ett band av bronsåldersrösen, som sträcker sig genom Bureå och Lövånger. Större gravfält finns vid Harrsjön sydväst om Bureå och vid Yttervik. Vid Falmark har man funnit en boplats från samma tid, ca 1000–1300 f. Kr. I ett röse från Broträsk i Lövånger har hittats en böjd bronsnål med inrullad, avplattad ända. Dessa lämningar tillhör sannolikt sydskandinavisk kultur (Broadbent 1982:107 ff.).

Järnåldern

Västerbotten har sannolikt redan under järnåldern varit del av ett vidsträckt nätverk och sannolikt haft fler kopplingar till handel och penningekonomi i centrala Europa än till jordbrukskonomier i södra Sverige (Keller 2010:22). En omständighet som stöder detta antagande är fyndet av 13 romerska bronsgemynt från tiden 235–341 e.Kr. i Bergsbyn i Skellefteå (Wiséhn 1995:78, Zachrisson 2010:196 ff.) samt av ett bysantinskt bronsgemynt från tiden 582–602 e.Kr i Skellefteå (Wiséhn a.a. s. 80). Vidare finns det intressanta Storkågefyndet som består av ovanliga dräktspännen från 300-talet, härstammande från nordöstra Estland (Hjärne 1917:147 ff., 203 ff., Broadbent 1982:150 ff., Svensson 2002:2 ff.).⁴

Strax sydväst om Bureå ligger Harrsjöbacken som grävdes ut åren 1991–1995. Platsen var i bruk 500 f.Kr. till 930 e.Kr. och kan möjligen ha varit en utbytesplats där järn bytts mot sälprodukter. Här har gjorts fynd av asbestkeramik, blästerskydd, järnfragment, järnslagg, skrapor av kvarts och flinta, brända ben samt av kokgropar med rester av sältran (B. Viklund 2003:6 ff.).

På Sundsheden vid Nedre Bäck (Raä Bureå 35:1) finns ett järnåldersröse där man funnit brända människoben, tre klofalanger (tålede) från björn och fragment av en järnkniv (Broadbent 1982:148 ff.). Kremerade rester av en människa gravlagd på en björnfäll finns här, vilket förekommer i hela Sverige under järnålder men tar sig lite olika uttryck. Detta är en grav som sannolikt haft hög status (jfr Petré 1980:5 ff.).

Vid Fågelsvattnet intill Bureå finns stenringar eller låga vallar av sten, som omger en ungefär 6 x 6 m stor golvtyta vilken är nedgrävd och har en upphöjd eldstad i mitten. Anläggningen, daterad till 777–1030 e.Kr., har ett typiskt läge för en samisk bosättning, som man känner sådana från inlandet (K. Viklund 2003:9 f.).

I havsbandet kan ses mängder med lämningar som kan sättas i samband med fiske och säljakt. Från 500 e.Kr. finns vid Bjuröklubb tomtningar, dvs. stenlagda grunder till provisoriska bostäder, och sannolikt tält, vilka

⁴ I södra Västerbotten finns dessutom fyndet av en provinsromersk spegel från Obbola, Umeå (Huggert 2010:203 ff.).

använts i säljakten. På medeltiden tycks fisket här stå i centrum, och en mängd stugtomter, gistvallar, gravrösen, labyrinter, båtläningar och kompassrosor kan beläggas. Det finns ett hundratal tomtningsar från 500-talet fram till medeltiden (Broadbent 1982:172 ff., Bonns & Gustafsson 2003:10 ff., 17 ff.). På Grundskatan vid Bjuröklubb finns enligt Broadbent (2010:77 ff.) en björngrav, en fornlämningstyp som han anknyter till samiskt område. Denna lämning betraktar han ur ett långt tidsperspektiv. Vi skulle här ha att göra med lämningar efter hyddor som samerna använt vid sälfångsten. Denna tolkning är dock omdiskuterad, bl.a. för att den inte bygger på ett bredare empiriskt underlag och för att det är problematiskt att på detta sätt diskutera etnicitet i ett längre tidsperspektiv när inga egentliga definitioner görs (Ramqvist 2012:34, 36 f., Liedgren & Ramqvist 2012:212 ff., jfr Edlund 2012:60 not 7).

År 1877 undersökte arkeologen Hans Hildebrand en ”gravhög” i Mångbyn där fynd av brända ben och en liten bit av en kruka gjordes. I Mångbyn har också husgrunder observerats (Hallström 1942:280 f.). I Lövsele och Noret har rösen undersökts av Ferdinand Laestadius med fynd av bärnstensfärla, skelettdelar av mänskliga samt kol. Dessa fynd är inte daterade (Hallström a.a. s. 338 ff.).

Från vikingatid och tidig medeltid finns flera lösfynd i Lövångersbygden. Tångeförsedda pilspetsar har hittats norr om Bissjöån i Hökmark och vid Löten i Vebomark (Broadbent 1982:165). I två rösen på Petberget har fynd gjorts av möjliga björnspjut eller järnsvärd (Broadbent 1982:173).

På rullstensåsarna finns fångstgropssystem, bl.a. ett mellan Åsen och Risåträsk i Burträsk som är 800 meter långt och består av 17 gropar (Broadbent 1982:95). Ett ornerat skidfragment har hittats i Bygdeträsk i Burträsk, sannolikt från 1000-talet (Huggert 2012:170 ff.).

Medeltiden

På Klosterholmen i Bureå finns lämningar efter det s.k. Bure kloster som omnämns av Sveriges förste riksantikvarie Johannes Bureus i början av 1600-talet. Lämningarna härrör troligen från en kyrklig institution som grundats före 1500-talet och kan vara kopplad till franciskanerna, närmare bestämt ett terminarhus (Lovén 2001:258). Här har gjorts fynd av en ölhane av brons, tegel, järnslagg, del av en trefotsgryta, spikar och glasbitar. Kol och kalkbruk är daterade till perioden 1430–1530 (Larsson 2014:4 f.). Anläggningen kan möjligen ha haft en roll i förbindelse med missionen bland samerna. Längs åsen som går genom Bureå församling finns fornlämningar såsom fångstgropar och härdar. En del av dem är samiska och från senare tid, men här finns troligen även förhistoriska lämningar.

Även vid Bjuröklubb finns en sandig utlöpare av den rullstensås som kommer från inlandet och passerar Bureå, se ovan. Möjligen kan de samiska lämningarna på denna udde i havet ha en koppling till åsen.⁵

En trolig samisk offerplats ligger på Tjärnmyrberget nordost om Andersvatnet (NV 1995-10-04; VBM, brev Dnr 429/98). På en udde i sjön Vill-

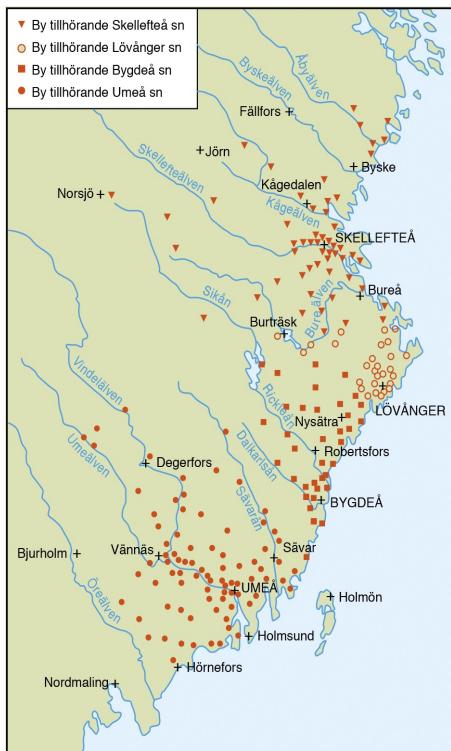
⁵ Vid Bjuröklubb finns för övrigt flera namn med bestämningsleden *lapp* såsom *Lappsanden*, *Lappvik* och *Lapphamnen* (Lundström 2008:33).

vattnet har man hittat en järnsöja på en plats där en grav uppges ha legat. Fyndplatsen liknar lägen för fångstmarksgravar.

Vid Böle finns spismurrosen och odlingsrösden som visar att platsen utnyttjats under 1200- och 1300-tal. Böle är troligen en tidigmedeltida bosättning med odling, boskapsskötsel och sälfangst (Rathje 2003:12 f.).

Jordbruk och boskapsskötsel

Odlingsbygderna i Västerbotten är i dag nästan helt koncentrerade till kusten samt åarnas och älvarnas dalgångar under högsta kustlinjen. Dessa sedimentjordar har gjorts tillgängliga för odling genom landhöjningen. I Bureå, Burträsk och Lövånger är odlingsmarkerna främst lokaliserade till sjöar och vattendrag. Under 1800-talet dränerades sankmarker och sänktes sjöar för att öka tillgången på odlingsmark. Detta var särskilt vanligt där det saknades vattendrag men även i Lövånger där det saknades större arealer kronomark som möjliggjorde kolonisation. En by där sjösänkningen gav goda resultat var Vebomark i Lövånger.

Karta 5. Byarna i Västerbotten 1543. Tidigare publicerad i Västerbotten genom tiderna (2014).

I inlandet har odlats i krönlägen där inlandsisen deponerat finkorniga moränjordar passande för odling. På dessa höjder finns även god solinstrålning

och skydd mot frost (Sporrong 1996:326).

En god kunskap om bygden får vi i jordeboken från 1543 liksom i övrigt kameralt material från 1500-talet. Huvudnäringen är då boskapsskötsel med binäringer som fiske och handel. På utmarkerna fanns ett stort antal fäbodar.

Inom Skellefteå kommunens nuvarande område finns 1543 84 byar och 522 hemman. Därav finns i Skellefteå stora socken, där Bureå och Burträsk ingår, 57 byar och 374 hemman, medan Lövångers socken har 27 byar och 148 hemman. De största byarna är Hökmark 19 hemman, Innervik 17, Vebomark 16, Storkåge 15, Ostvik–Östanbäck och Bäck vardera 14, Ersmark och Falmark vardera 13, Frostkåge och Burvik vardera 11, Hedensbyn 10, samt Drängsmark, Gärde, Kräkånger, Kusmark, Mångbyn och Ursviken vardera 9 hemman.

Kustbyarna är de äldsta bebyggelserna, vilket antalet hemman visar. Dessa byar har även ålderdomliga namn av vilka en del fortfarande saknar säker tolkning, såsom *Kåge* och *Ostvik*. Även smånamnen inom detta område ser ut att ha en äldre karaktär jämfört med smånamnen innanför kuststräckan. Namnen på *mark* som ligger strax innanför kuststräckan tillhör den medeltida kolonisationen och flera av dem är på 1540-talet stora byar. Andra namngrupper från medeltiden är *böle*-namnen, liksom namn på *byn* och sekundära bebyggelsenamn med huvudlederna *sjön*, *träsk* och *vattnet*.

Handel

Innan städerna grundades i Västerbotten 1621–1622 sköttes handeln av landsköpmän vilka var handlande bönder. Handeln med samerna bedrevs av birkarlar vilka före 1553 även skötte skatteuppbördens bland samerna. Birkarlarna i socknarna Skellefteå och Lövånger, vilka tillhörde Pite birkarladistrikts, representerar en företeelse som pekar norrut, mot Norrbotten. I södra Västerbotten saknas dock birkarlar och uppbördens av samerna sköts där av kungliga fogdar. De flesta köpmännen bodde i en kustby eller vid Skellefteälvens nedre lopp. På tre platser i Skellefteå socken fanns en koncentration av köpmän, nämligen i Storkåge, Bureå och Falmark.

Köpmännen hade egen skuta eller delade skuta med en annan köpmän och seglade på Stockholm. En annan mötesplats för handel var marknaden i Torneå dit det kom köpmän och besökare från ett stort område, bl.a. ryska köpmän (Olaus Magnus 1925:165 ff.). Till marknaden reste bönder och köpmän från Skellefteå och Lövångers socknar.

I Västerbotten grundades flera städer 1621–1622, varvid Skellefteå och Burträsk fördes till Piteå stads handelsområde och Lövånger till Umeå stads. Borgarna i städerna fiskade i fiskelägen längs kusten under somrarna, och kom till marknader tre gånger per år (Lundström 2004:40 ff.). En viktig vara i Skellefteå utgjorde vadmal som bönderna sålde till köpmän i Piteå strax före jul. Köpmännen sålde sedan vadmalen vidare till samerna i Pite lappmark (Lundström 2001:57).

År 1667 fick Kåge ett kungligt brev beträffande anläggandet av en stad med namnet *Hedvigsstad*. Efter Piteå stads brand 1666 fanns nämligen planer på att flytta staden från Öjebyn till Kåge. Hamnen i Piteå hade grundats upp och Kåge hade en bättre hamn. Piteborgarna ångrade sig dock och flyt-

tade i stället staden till det nuvarande läget på Häggholmen i Piteå, en plats vid havet (Olofsson 1974:288 f.).

En av marknaderna i Skellefteå socken låg i Kåge från 1620-talet fram till 1700-talets slut. De övriga två fanns vid Skellefteå kyrka. År 1779 avskaffades städernas särskilda handelsdistrikt i Västerbotten och borgarna i alla länets städer kunde besöka samtliga marknader i området. Nu kunde t.ex. Umeå stad handla även i Burträsk och Skellefteå (Stormyr 1974:106 f.).

Under lång tid har bönder i Västerbotten besökt Österbotten för att byta fisk, främst strömming, mot råg. Marknadsplatser var Vasa och Toby å (Stormyr a.a. s. 140 ff.). Kontakterna mellan Västerbotten och Österbotten har varit omfattande och berört många grupper i samhället, se vidare Lundström 2001:147 ff.

Bondeseglationen började i Västerbotten växa fram i mitten av 1700-talet då bönderna fick kämpa mot handelsrestriktioner och arbetade för att flytta fram sina positioner. Bottniska handelstvången (Nyström 1982:156 ff.), som förbjöd utrikeshandel från övre Norrland, gav Stockholm monopol på denna handel. Men handelstvången uppluckrades under tiden 1766–1812. Handlande bönder kunde kringgå förbjudet att handla genom att skriva sig som borgare i en annan stad, vilket för de flesta blev Öregrund. Mot att betala vissa mindre avgifter till staden, kallade *kontigenter*, fick man rätt till handel och blev *kontigentborgare*. I början av 1800-talet hade bondeseglationen vuxit betydligt, och handlande bönder kunde konkurrera med städerna i Västerbotten.

På 1830-talet ökade intresset för att grunda en stad i Skellefteå socken i syfte att undgå kvarvarande restriktioner. För den ledande personen i denna strävan, kyrkoherden Nils Nordlander, var även kontrollen över brännvinshandeln en faktor i kampen för en egen stad. Först 1845 blev Skellefteå stad (Lundström 2001:76 f., Lundström 2008:433 ff.).

Fiske

En viktig binäring var fisket som är noggrant skattlagt och beskrivet i det kamerala materialet. Bönderna i området utnyttjade fisket i havet, i vattendragen samt i sjöarna som låg väster om den odlade bygden upp mot lappmarken, ett område som benämndes *fjällen*. Det s.k. fjällträskfisket bedrevs i sjöar i inlandet under våren, mellan april och juni, där den största fångsten bestod av gädda och abborre. Eftersom fisket ägde rum under lektiden kunde fångsterna bli mycket stora. I Skellefteå socken var 1553 90 sjöar skattlagda, i Lövångers socken 14 sjöar samt i Bygdeå socken 6 sjöar. De västligaste sjöarna låg så långt in som i de östra delarna av Arvidsjaurs och Malå kommuner, sålunda ett stycke in i Lappland. En bonde i Bureå socken fiskade sålunda i Malå i Lappland. Bönderna i Lövångers socken fiskade i sjöar längs Sikån i västra delen av Burträsk medan bönderna i Bygdeå disponerade fjällträsk i de västra delarna av Burträsk. Bönderna i Burträskområdet fiskade vid Risån väster om huvudbygden i Burträsk (Lundström 2004:53 ff.).⁶

⁶ Kanske kan ett namnelement som *kvisl* 'ågren, åmöte' som ingår i namnet *Kvistliden* ha kommit från fisande bönder från Bygdeå socken. Se om detta namn nedan.

Färden till fjällträskken kan ha företagits med båt, i likhet med de resor som bönderna i Umeå socken enligt Nicolaus Lundius gjorde upp till Lycksele på 1670-talet (Lundius 1983:8 f.). Båtfärder upp till fjällträskken längs Umeälven omtalas även av Carl Linnæus 1732 (Linnæus 2003a:49, jfr Linnæus 2003b:81 f.). Alternativt kan resan upp till fjällträsket längs de mindre vattendragen i norra Västerbotten ha företagits med skidor med en båt på släp. Men på återresan åkte man båt, vilket var ett praktiskt sätt att transportera fångsten. Den båt som mestadels användes kallades *håp* (Korhonen 1982:43 f.), och s.k. *håppenningar* betalandes som skatt för varje båt som användes.

Fiskarna övernattade vanligen i en bastu, en timrad kåta med eldstad som även användes vid skogsarbete och slätter på utängar. Elementet *bastu* finns i ett stort antal ortnamn. I slutet av 1500-talet började fjällträskfisket gå tillbaka, sannolikt beroende på minskad befolkning på grund av den svenska stormaktspolitiken med många krig. En del fisketräsk lämnades av bönderna och togs över av samer, andra togs över av de fätaliga bönder som bodde i inlandet (Lundström 2004:53 ff.).

Under 1300-talet hade kyrkliga och världsliga stormän förvärvat flera laxfisken i området men något laxfiske i vattendragen fanns inte i Bureå, Burträsk och Lövånger. I Bureälven var däremot ålfisket viktigt. Ett annat fiske bedrevs i havet efter lax, ett fiske förbehållet bönderna i en by. På 1500-talet fiskade man vanligen med stakanät, dvs. nät som hölls på plats med långa stakar eller palar (Berggren 1995:62).

Ett annat viktigt fiske i havet var strömmingsfisket som bedrevs med skötar av personer i kustbyarna men även av folk i byarna innanför kusten. Skötgrundet utanför Bureå var ett fiskeläge som besöktes av många fiskare, närmare bestämt från tio byar. Fiskeläget skänktes 1652 till Piteå stad och hit kom då även borgare från Piteå för att fiska. Platsen blev en viktig handelsplats under sommaren.

Det beläggs i landskapshandlingarna att fiskare från Pedersöre socken i Österbotten fiskade vid Bjuröklubb i Lövånger år 1604, men fiskare därifrån har säkert fiskat här långt tidigare. Bjuröklubb har åtminstone sedan 400-talet varit en viktig fiskeplats.⁷

Fauna

Den rikt varierade faunan i området kommer till synes bland ortnamnen. Jag nämner här endast några exempel utifrån bebyggelsenamn sekundära till naturnamn: skulle naturnamnen generellt tas med skulle det självfallet bli många fler namn.

Ortnamn som innehåller fågelbenämningar är *Fiskberget* med det alternativa namnet *Fiskusberget* (av *fiskju* 'fiskgjuse'), *Jeppnästjärnliden* (av umesamiska *jippa* 'berguv'), *Knipören*, *Korpen*, *Korpliden*, *Göksjöliden*, *Orrberget* samt *Orrtoliden* (av *orre*). Namn som innehåller benämningar på däggdjur är *Bissjön* (av *björn*), *Bjurbäck* (av *bjur* 'bäver'), *Bjurfors*, *Bjursjön*

⁷ När Sveriges siste katolske ärkebiskop Olaus Magnus 1519 reste längs Norrlandskusten kunde han vid Bjuröklubb känna lukten av platserna eftersom fisk där låg utbredd på tork. Troligen låg fisken vid nuvarande Sillhällorna (Olaus Magnus 1909:88 f., jfr Olaus Magnus 1951:59).

(en alternativ tolkning av namnet finns dock), *Bjurön*, *Björnaboda*, *Björnliden*, *Järvtjärn*, *Järvträsk*, *Ottertjärn* (av *utter*), *Rennäset*, *Rensjöliden*, *Renträsk* samt *Älgnäs*.⁸ Namn som innehåller *ren* bör syfta på vildren, vilken tycks ha funnits kvar i mitten av 1700-talet i västra delen av Skelleftebygden (André 1998:23 f.).⁹ Namn som innehåller fiskbenämningar är *Gäddträsk*, *Mörrtjärnsfåbodarna*, *Sikfors*, *Siknäs* och *Sittuträsk* (av umesamiska *sihtage* 'en mindre sorts abborre som var lämplig att röka på hyllan i kåtan'). Namn med benämningar på insekter är *Skorvbrännan* och *Skorvland* (av *skorv* 'skalbagge').

Flora

Floran finns också representerad bland de bebyggelsenamn som är sekundära till naturnamn och som behandlas i denna avhandling. Namn som innehåller växtbenämningar är *Alderholmen* (av *alder* 'al'), möjligen *Blisterliden Västra* och *Östra* (då av *blister* 'plister'), *Brännergsliden* (av *brandbär* 'hallon') och *Frängsliden* (av *fräken*). Namn där trädbenämningar ingår är *Aspliden*, *Björkliden*, *Björknäs*, *Furuheden*, *Grankälen*, *Granliden*, *Granlunda*, *Grannäs*, *Granträsk*, *Granöilden*, *Granöträsk*, *Hägglund*, *Häggnäs*, *Rönnbäcken*, *Rönnliden*, *Talliden*, *Tallträsk* samt *Tällberg*. Bilden av faunan och floran skulle självfallet bli långt mer differentierad om också naturnamnen hade tagits med.

Vägar och farleder

För att färdas mot inlandet fanns flera möjligheter. Vid färdens till fjällträskan använde man sannolikt vattendragen, åtminstone för att färdas tillbaka med fångsten. På uppresan kan man, som redan sagts, ha åkt skidor med båten i släp. Ett vattendrag som kan vara använt för kommunikationer är Bureälven (Lundström 2004:94 ff.). Olika delar av Skellefteå storsocken har haft sina speciella intresseområden i den västra delen av socknen.

Byarna i inlandet hade kyrkvägar ner till sockenkyrkan. Mellan Skellefteå och Arvidsjaur kyrka fanns på 1630-talet en led som gick från byn Frostkåge vid kusten över ett stråk av sandhedar och åsar upp till Byskeälven och sedan längs älven till Arvidsjaur.

Namn som speglar kommunikationer bland de bebyggelsenamn som här kommer att behandlas är *Broänge* och *Edet*. *Broänge* (ursprungligen *Broändan*) ligger vid en bro där kustlandsvägen går över Mångbyån i Lövånger. Gården *Edet* låg vid ett *ed*, dvs. 'väg över land mellan sjöar, väg utefter en fors, tvärdal där man kan komma från en fjord eller dalgång till en annan', mellan sjöarna Andersvatnet och Göksjön i Burträsk där man fick dra båten över en landtunga.

⁸ Namn som innehåller *älga* måste vara gamla, absolut senast från mitten av 1700-talet eftersom älgen efter det var utrotad i Skellefteå socken. Men älgen kan ha försvunnit ännu tidigare i Lövånger. Den började återkomma till norra Västerbotten först omkring 1870 (André 1998:23 f.).

⁹ Under 1600-talet fångade bönder vildren i fångstgropar (Fahlgren 1958:112).

Folkkultur

I Västerbotten har influenser från olika håll gjort sig gällande under skilda perioder och dessutom olika starkt. Ågren (1996:330) sammanfattar detta:

Liksom i andra perifera områden i Europa har i Övre Norrland ålderdomliga kulturformer och kulturelement dröjt sig kvar i bygder präglade av traditionella areella näringar. Ålderdomliga drag i området är t.ex. det extensiva utnyttjandet av kulturlandskapet såsom fisketräsket, skogsbetet, myrslättern och utgrundsfisket, vilket givit upphov till sekundära bosättningar som fäbodar och fiskelägen. Öst-västliga kulturvägar har förmedlat kulturimpulser inom det bottniska området. I kustbygden avspeglas detta bl.a. i säljägarnas redskap och båtar, i s.k. slafat (förvaringskärl), i färdbyttor, i de bladformiga linfästena och i rankbågarna. I inlandet finns inslag från den samiska kulturen, bl.a. i utformningen av skidor, pälsar, skinnskor och ryggsäckar, och från den finska kultur som kolonisatörerna förde med sig härstammar bl.a. kontar och näverskor.

Ortnamn som knyter an till folkkulturen är bl.a. de många namnen på fäbodar. I bestämningslederna till fäbodnamn kan ingå ett personnamn, t.ex. *Kieluboden* eller *Lövstedtsfäbodarna*, en inbyggarteknning, t.ex. *Brokarfäbodarna* (efter inbyggarna i Broträsk), ett hemmansnamn, t.ex. *Grubbfäbodarna* och *Lundfäbodarna*, eller ett bynamn, t.ex. *Mångbysfäbodarna*. I dessa namn indikeras vem som disponerat fäboden ifråga. Ett namn som *Åkerbodarna* i Bäck, Bureå, visar att man kunde ha åkrar vid fäbodarna, och i *Djupgravsfäboarna* och *Flaxenfäbodarna* möter i bestämningslederna namn på intilliggande naturlokaler.

Andra namn som knyter an till folkkulturen är de som innehåller *bastu*, varom ovan, såsom exempelvis gårndamnet *Bastuviken* i Bodbyn, Burträsk. Bastun var en byggnad med eldstad som fanns på ett större avstånd från gården och kunde användas vid fiske i avlägsna sjöar, vid skogsarbete och vid utmarksslätter.¹⁰ På Flakaliden vid Villvattnet, Burträsk, hade man *flakar* 'flake, fågelgiller, bestående av hopfogade små stockar med fälla som ställas upp på skogsstigar'. Intill Hässjeslyberget vid Slyberget, Burträsk hade man en eller flera inhägnade vinterhässjor, där höet togs hem under vintern på slädföret.

En del bebyggelsenamn som behandlas nedan knyter an till folktron, bl.a. de som innehåller *drake* och *troll*. Ortnamn som innehåller *drake* i området avser ofta platser med gravrösen, t.ex. *Drekaberget* i Tjärn (heter i dag *Knöppelberget*) och *Dräkamalen* i Bureå. I ångermanländsk folktron ansågs draken vakta på jordlagda skatter i gravhögar och gravrösen, och sådan tro har säkert också funnits i Västerbotten. Draken försöker förvilla skattletarna med olika villosyner. Troll är ovanliga i dagens västerbottniska folktron där huvudrollen istället intas av vittra. Däremot är ortnamn som innehåller *vittra* ovanliga medan *troll* däremot är ett frekvent element i ortnamn. Sannolikt har vittra i folktron vid någon tidpunkt efterträtt trollen (Westerström 1976:111 f.).

¹⁰ Om arbete på avstånd från gården vittnar f.ö. namn som *Näverhuggliden* eller *Näverlund* i Jörn. Detta var platser för nävertäkt. I ett äldre samhälle hade man stort behov av näver, främst för att lägga tak.

De nordvästerbottniska dialekterna

Burträskmålet, Lövångersmålet, Skellefteåmålet och Nysätramålet utgör tillsammans de nordvästerbottniska dialekterna. Norra Västerbotten präglas idag, liksom övriga Sverige, av en utjämning av dialekten till förmån för ett regionalt talspråk, men fortfarande finns många dialekttalare kvar.

En översikt över dialekten i Västerbotten finns hos Larsson 1929:5 ff., Dahlstedt & Ågren 1954 [1980]:223 ff., Dahlstedt 1971:7 ff., Edlund 1995a:319 f., Edlund 1996b:331 ff., Westerberg 2004:14 ff., 28 ff., Edlund 2009a:186 ff. Framställningen nedan bygger på dessa arbeten utan att konkreta hänvisningar ges.

I de nordvästerbottniska dialekterna möter man typiska norrländska drag som vokalbalans av östnorsk-norrländsk typ (långstavigt *kaast* 'kasta' (alltså med cirkumflektning) gentemot kortstavigt *svåra* 'svara'), s.k. norrländsk förmjukning där *g* och *k* förmjukas framför främre vokaler (*skojen* 'skogen', *möittje* 'mycket', *baittjen* 'bäcken') och bortfall av *-r* i presens singularis av starka verb, utom enstaviga av typen *står* (t.ex. *sitt* 'sitter'). Adjektiv på *-ot* är bevarade i dessa dialekter (t.ex. *han jer tokut* 'han är tokig'), andra utmärkande drag är adjektivsammansättningar av typen *lillvit-kattn* 'den lilla vita katten' och prepropriell artikel, t.ex. *a Anna, n Tore, nest åm Hans* 'hos Hans'.

Karta 6. Den fornspråkliga diftongen *ei* (i ett ord av typen *sten*) i några socknar i norra Västerbotten. Från Folkmål i Skelleftebygden s. 16. Även i Burträsk finns diftongen bevarad; ordet uttalas där vanligen *stein*.

Dialekterna i norra Västerbotten uppvisar en del påtagliga arkaismar, som numera saknas i många norrländska dialekter, exempelvis fornärvda diftonger (t.ex. *aajr* i Burträsk och Skellefteå, *ööyr* i Lövånger, för *öra*), å andra sidan finns novationer som sekundära diftonger.

En egenhet i de nordvästerbottniska dialekterna är bruket av verbet *fara* med innebördens 'börja göra något', t.ex. *ä fer blö nesan* 'näsan börjar blöda' (Skellefteå) (Holm 1958b:68 ff.). Denna företeelse finns även på dalmålsområdet och i Nyland, vidare på Island, på Färöarna samt i vissa norska dialekter.

Inte minst i samband med bebyggelsenamn noteras bruk av dativ. Bebyggelsenamn böjs i dativ efter vissa prepositioner, såsom *på*, *till* och *åt*. I en grupp prepositioner används dativ när befintlighet anges, ackusativ vid riktning.¹¹ Men dativ används även efter antal myckenhetsord, bl.a. *mycket*, *lite*, liksom vid några adjektiv som anger ett visst förhållande till någon, såsom *lik*, *olik*. Vidare brukas dativ vid vissa verb som innebär tjänst eller närmande till någon, såsom *hjälpa*, *leta*, *tjäna*. Dativen brukas även för att uttrycka genitiv. Ett exempel är *huse n' Sara* 'Saras hus'. Även i vissa adverbiella uttryck används dativ, såsom i *å firåm fotåm* 'på alla fyra' (Marklund 1976 s. 25 f.).

Dialekten har ett komplicerat bruk av prepositioner som delvis lever kvar bl.a. i samband med naturnamn, vilket Lennart Öhman (1946) dokumenterat. Bruket av prepositionerna grundar sig på den huvudled som ett namn har, men påverkas även hur platsen fysiskt ser ut. För bebyggelsenamnens del kan några iaktagelser göras. Vid huvudlederna *by* och *gård* används sålunda prepositionen *i*, eftersom man här tänker sig "inne i en by" resp. "inne i en gård". Vid huvudlederna *böle* och *mark* används dock prepositionen *på*, eftersom huvudlederna betecknar byar och gårdar med odlad mark som är öppen. Man åsyftar därvidlag belägenhet på en stor yta. I förbindelse med de huvudleder som betecknar höjder används prepositionen *på*, då man tänker sig belägenhet på höjden, t.ex. om det höjdbetecknande elementet *brön*. Men talar man om sluttningen av höjden använder man prepositionen *i* då man tänker sig platsen omsluten av skog. Prepositionen *i* används även om namnelement som betecknar sänkor. Vid topografiska lokaler som har en strandlinje används prepositionen *vid*, exempelvis *ve ōteſón* 'i Uttersjön'. Prepositionen *vid* kombineras inte med ett adverb.¹²

Ortnamn i bestämd respektive obestämd form

En liten grupp ortnamn i området står idag i obestämd form och en del av dem tillhör de äldsta ortnamnen som återfinns vid kusten, namn av typen *Blacke*, *Bureå*, *Burvik*, *Bäck*, *Lövånger* och *Kräkånger*.

En del namn återges i skrift i obestämd form medan det traditionella uttalet visar bestämd form. Detta gäller exempelvis namnen med huvudlederna *mark* och *änge*. En del namn som i dag har obestämd form har tidigare haft bestämd form, såsom *Yttervik*. Att många bebyggelsenamn

¹¹ Ett exempel på detta är prepositionen *nea* 'nere på, ner på' i uttrycket "däm voor nea isåm" ('de var nere på isen'), men "då djekk jig å nea isn" ('då gick jag också ner på isen') (Marklund 1976 s. 25 f.).

¹² Ytterligare en iaktagelse beträffande det dialektala bruket kan göras, nämligen att man vid äldre bebyggelsenamn som har obestämd form i dialekten använder prepositionen *i utan* framförställt adverb. De flesta ortnamn står i bestämd form och här används prepositionen *däremot med* framförställt adverb, t.ex. *nei* 'nere i, söderut i'.

idag har obestämd form beror sannolikt på påverkan från andra namn som innehåller *vik* i obestämd form, såsom *Burvik* och *Ostvik*. Namn som enbart uppvisar former i obestämd form är som regel gamla.

Även bland yngre namn finns sådana som står i obestämd form. Ofta är namnet sekundärt till ett naturnamn. Som bebyggelsenamn har namn av denna typ obestämd form. Även i dessa fall torde äldre bebyggelsenamn i obestämd form vara förebild. Några exempel är *Bölesvik* och *Hedåker*. Yngre bynamn med huvudlederna *bäck*, *dal*, *fors*, *holm*, *land*, *näs* – med något enstaka undantag – *sund* och *torp* står vanligen i obestämd form. Däremot har vanligen yngre bynamn med huvudlederna *ava*, *bränna*, *bränne*, *by* – några undantag härifrån finns dock i *Burträsk* – *fälla*, *hed*, *käl*, *lid*, *sjö*, *svida/svedja*, *vall*, *vatten*, *å*, *ås* och *ö* bestämd form. Namn som uppvisar både bestämd och obestämd form är de med huvudlederna *berg*, *gård* och *vik*. Namn som i huvudleden innehåller *bod* uppvisar ofta plural form när de denoterat fäbodar men har som bynamn obestämd form singularis, senare bestämd form.

Namnelementet *träsk* uppvisade tidigare i bebyggelsenamn bestämd form men har numera vanligen obestämd form.¹³ Det osammansatta *Böle* har i dialekten bestämd form *uta bölven*. De sammansatta *Hjoggböle*, *Kåsböle* och *Risböle* uppträder däremot i obestämd form (Öhman 1946:10, 15). Förhållandet tycks här vara likartat även i Ångermanland (några exempel är *Bölen* SOVn 1 s. 22, 30, 61, 81, 96, *Lidböle* 1 s. 47, *Lindomsböle* 1 s. 19).

Några språkgeografiska samband i de nordnorrländska dialekterna

Vad gäller dialekterna i Norrland finns klara skillnader mellan dialekterna i å ena sidan Västerbotten och Norrbotten, å andra sidan Österbotten, medan vissa företeelser också förenar (se exempelvis Jansson 1942:69 ff., Dahlstedt 1971:12, Holm 1980:170 ff.). I norra Österbotten (socknarna Esse, Pedersöre och Purmo) finns sålunda tilljämningsformer som överensstämmer med former i norra delarna av Norrland (Ångermanland, Västerbotten och Norrbotten), t.ex. av orden *lada* och *trana* som har formerna *lödu* resp. *trönu* i båda områdena (jfr Markström 1954, karta 5 och 11, Holm 2002:125). Vidare förekommer i norra Österbotten, alldelvis som i norra Norrland, elementet *vatten* 'sjö' (Slotte 1978:111 f.). Holm menar att överensstämmlerna i fråga om former beror på invandring västerifrån men nog så viktig är förstås den påverkan som är resultatet av kontakter säljägare och fiskare emellan.¹⁴

Överensstämmlerna mellan norrländska och norska dialekter är stora. Karl-Hampus Dahlstedt har uttryckt saken så att "de typiskt norrländska språkegenheterna" också är "tröndiska och östnorska, delvis även västsvenska" (Dahlstedt 1971:7 ff.).

Birgitta Erlandsson (1972:58 ff.) har studerat no. *bu*, *bru*, *ku*: sv. *bo*,

¹³ Däremot uppvisar namnet *Burträsk* genomgående obestämd form.

¹⁴ Vid Grundskatan öppnas varje år en långsträckt vak, det s.k. *landvredet*, vilket gjort att platsen besöks av säljägare bland annat från östra sidan av Bottenviken (Bonns & Gustafsson 1999:11 f., 14 ff., 27).

bro, ko. I de västerbottniska dialekterna finns många exempel på formen *bu* i ortnamn, framförallt i äldre fäbodnamn. Det finns enstaka exempel på västliga former också av de övriga nämnda orden; i Skellefteå finns det yngre bynamnet *Bruträsk* och i Vebomark, Lövånger, ägonamnet *Kuraningen*. De västliga formerna har uppenbart stått starka i de västerbottniska dialekterna.

Ett annat exempel på västligt inflytande är *i*-omljudda former av de starka verbens former i presens singularis. I Norrland utanför Jämtland och Härjedalen uppträder sporadiskt spridda former, t.ex. i Burträskmålet *fer* 'far' (Holm 1980:151 ff.). Nasalassimilationerna *mp* > *pp*, *nk* > *kk* och *nt* > *tt* i orden *sopp*, *bräck* resp. *bratt* har varit starkare i väster än i öster. Dessa tre ord är i allmänhet assimilerade i Norrland (Moberg 1944). Holm (1980) ger många exempel på drag i de norrländska dialekterna som pekar västerut resp. söderut, se även Hansson 1995 1:73 f. Gun Widmark (2010:246 ff.) diskuterar kritiskt Holm (1980).

I området finns även spår av vad som synes vara mer exklusivt västnordiskt ordförråd. Några exempel på sådana ord är *fiva* 'ängsull', även använt om "ull" från mjölkörten, *tåning* 'snöfri jordfläck om våren' och *jorta* 'idissla' (Edlund 2001:34 ff., Edlund 2009a:192 ff.). Även andra sådana exempel finns.

I de norrbottenska dialekterna finns emellertid å andra sidan även språkliga spår av en sannolikt medeltida kolonisation från Mellansverige. Exempel på ord som troligen inkommit söderifrån är *träsk* 'sjö', *al*, *göl*, *stätt(a)* och *mare* samt konjunktionen *när*. Ett ord som *träsk* har sedan spridits söderut till Västerbotten (Jonsson 1966:36 ff., Holm 1980:168 ff., jfr Edlund 2009a:190 ff.).

Edlund (1995a:319 f.) säger sammanfattande att det nordsvenska språkområdet har "påverkats från såväl ett norskt influensområde med Trøndelag som strålningscentrum som ett uppsvenskt-sydnorrländska. Olika starka innovationsvågor har sköljt över det norrländska området under olika tider."

Samer, finnar och nordbor – språk och kultur i möte i Norrbotten och Västerbotten

I Norrbotten och Västerbotten har över tid flera språk och kulturer mötts. Folk med samiskt, finskt och nordiskt språk har här funnits vid varandras sida. I området torde ha funnits en fungerande flerspråkighet. Detta tillstånd har intill sen tid bevarats i Överkalix och Gällivare (Korhonen 1989:53, 57), där man talat överkalixmål, samisk och finsk dialekt samt en standardsvensk språkform, kallad *boksvenska*.¹⁵ Björn Collinder (1926:123) menar att här fanns "en flerspråkighet som söker sin lika i Norden". För samernas del har även en speciell flerspråkighet funnits längst i norr, där man i äldre tid förutom samiska och finska även talat norska i samband med sommarens vistelse på renens betesmarker i Norge. Svenska lärde man sig i skolan och brukade med myndigheter (Korhonen 1989:53).

¹⁵ Ett exempel på hur en same och en svensk person från södra Sverige kommunicerade med varandra på vad som måste ha varit boksvenska finns i Linnés skildring av mötet med en samisk kvinna i södra Lappland 1732, se närmare Edlund 2009b:149 ff. På sist anf. ställe berörs även borgarspråket som användes mellan samer och svenskspråkiga köpmän.

I ortnamn i området kan man spåra denna flerspråkighet genom den språkliga ”lagerföljd” som uppträder. Man kan se att samiska ortnamn tagits upp i finskan och sedan i något förändrad form gått över till svenska. Ett relativt modernt exempel är svenska *Kiruna* av finska *Kieruna*, i sin tur av samiska *Giron*. Men det förekommer även att finska namn länats in i svenska, varvid huvudleden översatts medan bestämningsleden upptagits från det långivande språket och ombildats. Detta gäller namn som *Rosvik*, *Piteå*, och *Kinnbäck*, *Byske*, där huvudlederna översatts till svenska (Edlund 1997:55 f., 59 ff., Edlund 2009a). Exempel på samiska namnbildningar där huvudleden översatts till svenska är sannolikt *Gorkuträsk*, *Kaljeliden*, *Lidsträsk* och *Tavträsklidens*.

Älvnamnen *Skellefteå*, *Piteå*, *Luleå*, *Kalix* och *Torneå* är i grunden samiska eller finska, även om svenska slutligen präglat namnformerna. Även för namnet *Umeå*, som länge ansetts ha en nordisk bakgrund (jfr Sköld 1989, Edlund 1991 med litteratur), har nyligen en möjlig finsk etymologi framlagts (Korhonen 2013 opublicerad).

I dag går språkgränsen mellan svenska och finskan mellan Kalix och Haparanda kommuner, strax öster om byn Sangis. Den löper vidare i västlig riktning så att största delen av Gällivare kommun ligger inom det område där finska varieteter talas. Här har i äldre tid inbördes influenser funnits mellan finskan och (lule)samiskan.¹⁶ Under järnålder och medeltid tycks finsktalande ha funnits också söder om denna gräns. Finska ortnamn är här, förutom de som berörts ovan, *Niemisel* i Råneå (ÖNON 9A s. 96 f.), *Vittjärv* i Boden (ÖNON 3A s. 88), *Kallax* i Luleå (ÖNON 9A s. 40 ff.) och *Hortlax* i Piteå (ÖNON 11A s. 34 ff.).

Också namnet *Skellefteå* kan ha en koppling till finskan. Korhonen (2015:4 ff.; jfr opublicerat arbete 2013:5 f.) tänker sig att namnets bakgrund i fi. *silta*, vilket i västfinska dialekter har betydelsen ’bro’. Detta ord antas ha länats in i samiskan, där i äldre län elementets uddljudande *s* har substituerats av *sj*. Namnet antas av Korhonen vara en avledning med approximativsuffixet umesamiskt *-(a)dahka*, vilket givit huvudordet betydelsen ’något som liknar huvudordet men som inte är det’. Namnet kan ursprungligen ha åsyftat ett vadställe i Skellefteälven, men även den faktiska bro som bildades på en (tvär)pata. En jämngrund del av en älvs var ju en förutsättning för en laxpata. Andra namn i norra Västerbotten med finskt ursprung är, förutom *Kinnbäck*, även *Jörn* (Holm 1986a:46 ff.) och *Lossmen* (en finsk form av det umesamiska *lüsspie*, se under **Lossmen**, Burträsk, nedan).

Olavi Korhonen har studerat ord som länats mellan finska, samiska och nordiska språk och anser att en viktig bakgrund till den språkliga kontakten är säljakten i Bottenviken, där säljägare från området söder om Vasa i Finland kommit till Västerbottenskusten. Anledningen till valet av Västerbotten som jaktområde var att isen gick upp tidigast på den svenska sidan av Bottenviken. Finska *morsian* ’brud’ har exempelvis länats in i samiskan, såsom umesamiskt *mårssie* ’fästmö’. Detta ord har i sin tur sedan länats in i svenska dialekter i Västerbotten i formen *morsa* ’sälhona’. Ordet användes i både samiskan och svenska som noaord. Man trodde nämligen att sälen

¹⁶ Rikedomen på samiska län i de finska dialekterna är ett tecken på språkkontakt som föregår tiden för svenska inflytande (Winsa 1991:48 ff., Korhonen 1989:62 ff.).

förstod ens eget språk och behövde därför ett annat ord, så att den inte skulle bli varnad inför jakten. Svenska dialekter i Västerbotten och Österbotten har även inlånat *alge* 'sälhane', svarande till umesamiskt *allgie* 'son'. Även *alge* är noaord (Korhonen 1989:75 ff., jfr Nesheim 1953:16 och A.-C. Edlund 2000:193 ff.).

Ett annat lån till de svenska dialekterna är fi. *pirtti* 'pörte, folkstuga; rökstuga, badstuga' > umesamiska *bartta*, där det finska ordet i grunden är ryskt. Från finskan har även svenska *pörte* upptagits. Ytterligare ett lån är fi. *haapio* > sv. dial. *håp*, där ordet i finskan ursprungligen betecknade en urholkad aspbåt. Många av lånen från finskan upptas senast under vikingatiden från västfinsk dialekt. De flesta finska orden återfinns i Satakunta (Korhonen 1982:27 ff., 100 ff., 113 ff., 157 ff.). Appellativet *jyrö* som ingår i namnet *Jörn* återfinns i södra Österbotten och elementet ingår dessutom i ortnamn i detta område samt i Satakunta (Holm 1986a:46 ff.).

Men även nordiska ord har lånats in i finskan. Finskans *piitta* har sálunda inlånats från nordiska *biti*, jfr fvn. *biti* 'bjälke i byggnad; tvärgående bärande balk som uppår däcket på en båt', som främst från tavastländskt område i centrala Finland och norrut återfinns som fi. *piitta* 'tvärträ, tvär-bjälke eller större spant som förenar och stöder sidorna i en båt'; 'större bjälke i bostadshus eller bastu' (Korhonen 1982:83 ff.). En särutveckling är fi. *piitta* i Satakunta i sydvästra Finland med betydelsen 'åbrant, brant strand, brant backe'. Korhonen (1982:84) menar att ordet som topografisk beteckning för en naturlokalitet vid Piteälven av sydvästfinsk befolkning blivit det samiska och senare svenska namnet på älven. Det nordiska inlånet ska sannolikt kopplas till svensk närväro i södra Finland i samband med nordbornas vikingatida färder via Finska viken till Ryssland.

Samerna har med goda skäl antagits vara den ursprungliga befolkningen i Norrbotten och Västerbotten. Men i kustområdet har sannolikt ett fåtal männskor med sydlig kultur funnits redan under järnåldern, möjligen sedan bronsåldern. Från 1500-talet och framåt tycks samer finnas nägorlunda kontinuerligt endast i den västligaste delen av nuvarande Skellefteå kommun. Det gäller området vid Byskeälven intill Kåtaselet i Jörn. Här låg lappskattelandet Kåtaselet, vilket fanns kvar långt in på 1800-talet. Här finns många samiska ortnamn. Men samerna har sannolikt tidvis under året även uppehållit sig närmare kusten för att jaga och fiska (Lundström 2008:72 ff.).¹⁷ Samer tog även anställning i kustbygden som vallhjon, och där bosatte sig även utblottade samer. I slutet av 1700-talet bosätter sig en grupp fattiga samer i Skellefteå socken. De bodde på några platser, bl.a. Drängsmark, Kusmark och Stämningsgården, och fanns som grupp kvar fram till början av 1900-talet (Lundström 2008:339 ff., 376).

Från slutet av 1700-talet har samerna bedrivit tamrenskötsel i kustlandet. Den blir vanligare under 1800-talet och samerna har sannolikt fått tillstånd till renbete på bondemark, då bönderna ägde renar som samerna skötte (Lundström a.a. s. 70 ff.). Samerna har sannolikt flyttat längs de stråk av sandhedar och rullstensåsar som går från fjällen ner till kusten. Där växer renlav som renarna livnär sig på under vintern. Åssträckningarna finns beskrivna hos Lundström (2008:22 ff.), jfr även ovan.

¹⁷ Ett samiskt besök nära Umeå år 1655 finns skildrat av fransmannen Louis Henri de Loménie (1966:77 ff.).

Ett område med flera samiska ortnamn i norra Västerbotten är området väster om sjöarna Stora Bygdeträsket och Göksjön i Burträsk där samer sannolikt funnits rätt långt framåt i tiden. Några samiska namn här är *Gurkoträsk*, *Jeppnästjärnliden*, *Kaljeliden*, *Lispträsk* (äldre form för *Lidsträsk*), *Lubboträsk*, *Månsträsket*, *Sittuträsk* och *Tavträsk*, se vidare om dessa namn nedan. Här har kontakter med samerna funnits in i sen tid.¹⁸

I området väster om Stora Bygdeträsket beläggs i källorna tidigt giftmål mellan samer och bönder (Lundström 2008:40 f., s. 49). I området har man under 1700-talet sannolikt haft kontakter med den samiska befolkningen i lappmarken. De närmaste lappskattelanden var Staggovari och Altavari vid Vindelälven i Umbbyn, vilka låg ca 30 km från Kalvträsk. Mellan 1750 och 1800 flyttade samerna på dessa lappskatteland längre upp mot fjällvärlden (Norstedt 2011:90 f., s. 142 ff.). Vid denna tid började också flyttsamer komma med renar vintertid till området väster om Stora Bygdeträsket.

Ortnamn i området speglade i äldre källor

Medeltida källor saknas i stort sett för området. En längd från 1314 finns i avskrift från 1344 med ett tillägg *Skellopt cum capella lefanger I mark I sol* (SD 3, s. 150). Från 1316 finns en förteckning över socknar i Ångermanland i en avskrift från 1344 (SD 3, s. 239). I den avskriften har tillfogats övriga socknar i det dåtida Västerbotten, däribland *De Skellopta presbiter* och *De lofuanger ecclesia*. I ett kolonisationsbrev från 1327 2/2 över området mellan Skellefte och Ule älvar nämns Skellefteälvens namn *inter skeldepth et vlu* (SD 4, s. 8). Åbyälven nämns 1331 23/5 i formen *sukubyskiu* (SD 4, s. 214; Fries 1991:197, jfr Korhonen 2009:227 f.), och Byskeälven nämns 1337 i formen *bredhabyskio* (SD 4, s. 569 f.; Widmark 1958:41).

Av Erik av Pommerns jordebok från 1413 finns en avskrift från ca 1600 av Johannes Bureus där sockennamnen *Skelletta* och *Lefanger* återfinns (Olofsson 1962:189 f.). Omnämnden finns i Stockholms stads tänkeböcker från 1477 20/9 av två bynamn i Lövånger, *Boda* och *Hökamarck* i *Löffaanger socn*. Björöklubb finns omnämnt 1493 i formerna *Til Biwreklobbe [...], mellen Biwreklobb ok [...]* i ett brev från sockenborna i socknarna Kemi, Ijo och Limingo i Österbotten angående ryska härjningar och gränskrav (FMU V nr 4286).

Några enstaka dombrev finns från åren 1500, 1505, 1507 samt 1514 där ortnamnsformer återfinns. Från år 1500 finns sålunda ett dombrev i Uppsala universitetsbibliotek som Johannes Bureus sannolikt hämtat från sina släktingers gård i Storkåge. I brevet finns former av sju bynamn i Skellefteå, däribland *burtresk* och *bäck* i Bureå, 1500 3/8 UUBp. Hemmansköpet noteras även på ett kvitto från 1505 9/6, utfärdat av Stockholms rådstuga (Fahlgren 1953b:296 ff.). Ett tredje brev om hemmanet redovisar bynamnet *aff Bwre*, 1507 28/2. Nils Johan Ekdahl, vanligen kallad *Kalvskinnsprästen*, hämtade ett pergamentsbrev från Sörböle i Skellefteå

¹⁸ Ett tecken på samisk närväro indikeras i bouppteckningar i Åsen i västra delen av Burträsk från mitten av 1700-talet, vilka visar att man där använder notrep av grantågor (som samerna brukade tillverka) och till sängkläder brukar reneskinn.

1827 som rör ett hemmansbyte mellan byarna Bodbyn i Burträsk och Sörböle, 1514 31/1 RAp. I brevet nämnts 12 bynamn i Skellefteå socken, däribland *Ryzzeböledh* i Lövånger, *Hiwkaböledh* och *Burewik* i Bureå samt *Bwratresk*, *Buretresk*.

Den främsta äldre källan för västerbottniska ortnamn är Landskapshandlingar för Västerbotten som ingår i Kammararkivet, Riksarkivet i Stockholm. I serien som omfattar åren 1539–1630, ingår bl.a. jordeböckerna, av vilka den äldsta och främsta är jordeboken från 1543, som f.ö. finns utgiven av Johan Nordlander (1905). I landskapshandlingarna kan man följa gårdar år för år genom jordeböcker, bågaskattelängder – bågaskatt är en skinnskatt som erlades av män mellan 15 och 60 år – och en del speciallängder. I enstaka längder kan någon gång ett gårdnamn nämnas.¹⁹ En annan värdefull del av landskapshandlingarna utgör fiskeregistret, där fiskeplatser förtecknas från 1553 och framåt. Särskilt värdefull är registren över fjällträskfisket där ett stort antal sjönamn redovisas (Lundström 2004:53 ff.).²⁰

I denna studie har allt källmaterial före 1539 redovisats. Namnbelägg från jordeböckerna har tagits med för åren 1543, 1546, 1547, 1556, 1580, 1609, 1660, 1711, 1750, 1825 samt 1882. Dessutom har bågaskattelängder genomgåtts för åren 1539, 1553 och 1606. Även hjälpskattelängden för 1553 har tagits med. Det är en utförlig längd som även innehåller några gårdnamn. Ibland har belägg tagits med från en längd från ett annat år än de längder som redovisas ovan. Orsaken kan vara att en längd från det primärt valda året (varom ovan) varit skadad. Speciellt för äldre nybyggen har även en mantalslängd från slutet av 1700-talet tagits med för att ge en längre svit av namnbelägg.

Tiondelängder har genomgåtts för åren 1566, 1573 och 1608. Dessa fördes av prästerna, vilka sannolikt hade bättre kunskap om det lokala namnskicket än de kungliga fogdarna.

Från kyrkoarkiven har genomgåtts husförhörslängder beträffande nybyggen som existerar endast under en kort tid. Dessa bebyggelser saknas nämligen i jordeböckerna. Även kyrkoräkenskaper från 1600-talet har använts då de kan ge belägg på gårdnamn.

Uppgifter om utsyningar av nybyggen har hämtats från domböcker för tiden före 1808 samt från länsstyrelsens resolutioner 1808–1869, vilka innehåller både utsyningar och resolutioner. Vissa uppgifter kommer även från byarkiv och gårdsarkiv.

Av lantmäterikartor har namnbelägg tagits från geometriska jordeböcker från 1648 – dessa finns endast för Skellefteå socken – sockenkartor från 1660-talet samt från en karta från ca 1700 för de byar där denna karta finns. För att bedöma om nybyggesnamn är sekundära till naturnamn har ett stort antal lantmäterikartor detaljstudierats.

Av kartor från 1900-talet har registrerats namnbelägg från Generalstabskartan (Gn) från omkring 1900, ekonomiska kartan (ek) från

¹⁹ I sakreslängder finns ibland uppgifter om prepositionsbruket. Vissa längder för perioden ingår i Landskapshandlingar, Norrland.

²⁰ I fiskeregistret kan även en del enstaka fynd göras, som för år 1604, när två skutor och tre fälgbåtar från Pedersöre socken i Österbotten fiskade vid Bjurön, Lövånger. Detta ger 32 tunnor och en fjärding strömming i skatt. Skatten kallas *båtströmming* och är avgift för att få nyttja kronans ör och skär.

1950-talet samt topografiska kartan (Tk) från 1970-talet och fram i nutid.

En del av det äldre källmaterialet såsom jordeböcker och fiskeregistret finns excerpterat vid DAUM. Jag har dock själv avsevärt kompletterat det materialet.

Uppteckningar av ortnamn i området

De dialektala namnformerna som återges i sockenavsnitten härrör från en lång rad upptecknare. Deras initialer anges vid namnbeläggen inom parentes och redovisas även nedan. De äldsta ortnamnsuppteckningarna från området är från 1880-talet och gjorda av J. V. Lindgren (1859–1931, född i Burträsk). Uttalet finns redovisade i hans avhandling *Burträskmålets grammatik* (1890–1919). Här finns ett mindre antal bynamn, företrädesvis från Burträsk. År 1922 upptecknade Rudolf Löfgren (1900–1985, född i Skellefteå) (RL) ortnamn i området, vilket gjordes i anslutning till en undersökning av ortnamnen på kartbladet Skellefteå av Rikets Allmänna kartverk. Ingemar Ingers (1902–1983, född i Tottarp, Skåne) (II) gjorde uppteckningar 1927–1928. Bland dessa två senare upptecknare saknas ibland längd- och accentangivelser. Åren 1927–1928 var även Seth Larsson (1887–1957, född i Nysätra) (SL) verksam och i norra länsdelen tycks han ha arbetat mest i Lövånger. Där är han en huvudkälla till uppteckningar vid sidan av Gösta Holm.

Under åren 1928–1929 och 1932–1938 upptecknade Bertil Nygren (1904–1985, född i Norsjö) (BN) ett stort antal ortnamn i norra Västerbotten och södra Norrbotten. Han är en av huvudkällorna till områdets ortnamn och har noterat ett äldre uttal. Bertil Nygren var dock inte verksam i Lövånger. Gusten Widmark (1914–1988, född i Skellefteå) (GW) är den andra huvudkällan. Han var verksam som upptecknare i socknarna Byske, Jörn och Skellefteå på 1940- och 1950-talet. Hans uppteckningar redovisar ett något yngre uttal än Bertil Nyrgrens. Gusten Widmark tycks inte ha tecknat upp namn i någon större omfattning i Bureå, Burträsk och Lövånger, där i stället Gösta Holm (1916–2011, född i Fors, Jämtland, men med rötter i Lövångersbygden) (GH) upptecknat ett stort antal namn på 1940-talet. Andra upptecknare som varit verksamma i norra Västerbotten är ångermanlänningen Axel Ivarsson (1921–2004) (AI) på 1950-talet och Evert Larsson (1898–1964, född i Umeå) (EL) omkring år 1960. Karin Viklund (1950–, född i Bureå) (KV) har tecknat upp namn i Bureå i början av 1970-talet.

Detta material finns i Namnarkivet i Uppsala (NAU) inom Institutet för språk och folkminnen (även som elektronisk resurs *Ortnamnsregistret* http://www2.sofi.se/SOFIU/topo1951/_cdweb/). Dessutom finns kopior av materialet på Dialekt- ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå (DAUM). Detta material kommer framgent att förvaras vid Stadsarkivet i Umeå.

Namnartiklarnas uppbyggnad

Detta arbete behandlar bebyggelsenamnen i socknarna Bureå, Burträsk och Lövånger i Skellefteå kommun. Flera av bebyggelserna som anlades under perioden 1730–1870 är numera försvunna. Förutom bynamn har även en del i bygden kända namn på bydelar, fäbodar och gårdar medtagits men dessa namn lämnas många gånger okommenterade; namn som *Granlundstorpet* och *Gustavsberg* (namn på gårdar i Yttervik, Bureå) exempelvis är å ena sidan genomskinliga, å andra sidan har insatsen att ta reda på fakta om namnlåtarna *Granlund* resp. *Gustav* bedömts vara orimligt stor. Namn på stadsdelar och enskilda hus i tätorter saknas här liksom namn på lägenheter. De sistnämnda, som har betecknat avsöndringar eller torp, har nästan uteslutande använts i kamerala sammanhang och nästan aldrig i det talade språket. Däremot behandlas alternativa namn på byn samt omnämns inbyggarbeteckningar och nedsättande kollektiva beteckningar på dem som bor i byn eller socknen (byboöknamn resp. sockenboöknamn).

Varje artikel inleds med en uppslagsform som är namnets officiella form. Före namnet meddelas de hemmansnummer som finns i byn. **1–5** **Blacke** betyder sålunda att i Blacke fanns i samband med sista jordeboken 1882 fem hemmansnummer som går tillbaka på fem stamhemman. Dessa ursprungliga hemman har från slutet av 1700-talet och framåt sedan i sin tur vanligen delats upp i ett stort antal hemman. Bebyggelser som tidigt lagts ner saknar siffra före bynamnet.

Sedan kommer samlade alla uttalsuppgifter som hör till en viss bebyggelse, alltså både uttal av det officiella namnet och, i förekommande fall, av det alternativa namnet. Dessa uttalsuppgifter är hämtade från Namnarkivet i Uppsala (NAU) inom Institutet för språk och folkminnen. Uppgifter från NAU har i framställningen nedan dock angivits med akronymen OAU efter arkivets gamla benämning, Ortnamnsarkivet i Uppsala. Uttalet återges regelmässigt med landsmålsalfabet. Se beträffande upptecknarna närmare avsnittet ovan.

Efter uttalet kommer byns samlade mantalssiffran, som visar den skatt som tidigare var bestämd för byn. Efter siffran kommer byns skattenatur, sk = skatte, dvs. jorden var bondeägd, eller kr = krono. Kronomark var i Västerbotten i äldre tid präst- och militärboställen samt skattejord som nyligen hade legat öde, s.k. skattevrak.

Sedan redovisas namnets omnämnde i äldre källor, se för detta närmare ovan. Alla belägg före 1539 tas med. Jordeboksbelägg medtas som sagt för åren 1543, 1546, 1547, 1556, 1580, 1609, 1660, 1711, 1750, 1825 samt 1882. Andra källmaterial såsom bågaskattelängder och tiondelängder redovisas för åren 1539, 1553, 1566 och 1606. För nybyggesnamn som är sekundära till sjönamn har belägg ur fiskeregistret i 1500-talets kamerala källor redovisats. För nybyggen som fanns på 1700-talet redovisas som regel även ett belägg från mantalslängden under senare halvan av århundradet. I undantagsfall har belägg från kyrkböckernas husförhörslängder medtagits; det rör sig då ofta om byar som endast existerade under en kort tid. Jag har gjort en rekonstruktion av gårdarna i Lövånger och Burträsk åren 1539–1650 som är en motsvarighet till mitt arbete om Skellefteå socken. Från denna rekonstruktion finns belägg på gårdnamn och prepositionsanvändning tagna ur olika längder som ingår i Landskapshandlingar, Västerbotten. Belägg från

geometriska jordeböcker från Bureå finns för år 1648. Spridda belägg förtecknas från vissa lantmäterikartor. När det gäller yngre kartor anges belägg från generalstabskartan från början av 1900-talet, ekonomiska kartan från 1950-talet samt topografiska kartan från 1970-talet. Beträffande det äldsta källmaterialet har upplösta förkortningar på sedanligen sätt markerats med kursiv stil.

För yngre byar anges vanligen när utsyningen av nybygget har hållits samt när frihetsbrev har meddelats. Källmaterialet utgörs här i de flesta fall av Västerbottens läns landskontors utslags- och resolutionskoncept som förvaras i Landsarkivet i Härnösand. Källmaterialet till avhandlingen har framförallt hämtats från Digitala forskarsalen vid Riksarkivet samt Lantmäteriets hemsida.

Efter det skriftliga källmaterialet redovisas antalet bönder i byn vissa år. Åren 1547 och 1556 anges även arealen uttryckt i öresland som är ett mått för både åker och äng. Härefter finns för vissa byar allmänna upplysningar.

Sedan följer tolkningen av namnet. Efter tolkningen av ett bynamn kan redovisas andra namn såsom alternativt bynamn – se vidare studien om nybyggesnamnen – bydelsnamn, gårtnamn, fabodnamn, inbyggarbeteckningar och bybo- och sockenboboöknamn. Dessa sistnämnda beteckningar är genomgående hämtade från Edlund 1984.

Bebyggelsenamnen i Bureå, Burträks och Lövångers socknar

Bureå socken

Den äldsta jordbruksbebyggelsen finns i kustbyarna Yttervik, Bureå, Burvik och Bäck. Byarna i kustbandet existerar helt säkert under medeltiden men kan vara anlagda redan under järnåldern. En kolonisering mot inlandet sker under medeltiden.

I det område som kom att bilda Bureå socken fanns i början av 1540-talet sju byar. De största var Bäck med 14 bönder, Burvik och Falmark med 11 bönder vardera samt Yttervik med 7 bönder. I en grupp relativt sett mindre byar ingick Hjäggböle med 5 bönder, Bureå 4 bönder och Holmsvattnet 3 bönder. Vid denna tid är området vid Bureälven välmående med en koncentration i Bureå och Falmark av köpmän och birkarlars vilka handlade med samerna. Dessa handelsmän gjorde handelsresor med skutor till Stockholm och Mälardalen. I området vid Bureå bedrevs fiske och fångst, både i havet efter lax, strömming och säl och, i Bureälven, efter ål. I Bureå finns några byggnadslämningar från sen katolsk tid som Johannes Bureus kallade *Bure kloster* (Nyström 1931:121 ff., Lovén 2001:258).

Bureå kan under 1500-talet ha varit ett nav för samfärdsseln där farleden längs kusten samt kustlandsvägen mötte vattenleden Bureälven och en åväg mot inlandet. I havsbandet återfinns en mängd lämningar efter fiskelägen, gästvallar, labyrinter och båtläningar (Lundström 2004:94 ff., dens. 2008: 22 ff.).

I början av 1620-talet anlades de första städerna i Västerbotten och Bureområdet hamnade tillsammans med den övriga delen av Skellefteå socken under Piteås handelsdistrikt. Nu försvann birkarlarna och de flesta köpmännen i området. Bönderna i Bureområdet mötte borgarna från Piteå i staden men även på marknader i Skellefteå och Storkåge samt sommartid vid de fiskelägen där borgarna fiskade. Fiskelägen som Piteborgarna nyttjade i Bureområdet var Skötgrunnen, Malören och Skallösundet (Olofsson 1965:217 ff., Lundström 2001:68 f., 93). Byborna i Bäck hade god kontakt med Umeå stad eftersom den stadens borgare sommartid vistades i Granösundets fiskeläge (senare i Gräsviken) på gränsen mellan Bäck och Risbölle inom Lövångers socken (Lundström a.a. s. 718). En stor del av Bureå församling var präglad av närheten till havet. När byborna skulle färdas till kyrkan i Skellefteå skedde färderna fram till 1800-talet med kyrkbåt (Eskeröd 1973:95 f.).

På 1770-talet grundades det första skeppsvarvet i området på Bergskäret i Risböllefjärden dit skeppsbyggmästare och timmermän kom från Österbotten. På 1780-talet grundades även varv i Burvik och Bäck. Bönderna kunde nu sälja skog och ämnen till varven, en verksamhet som ökade kraftigt under 1800-talet och nådde en höjdpunkt i mitten av århundradet (Lundström 2001:98 ff.).

I slutet av 1700-talet började nybyggen att anläggas, främst vid Bureheden söder om Bureå. Antalet nybyggen inom Bureå församling blev totalt 19 stycken, av vilka ca hälften utvecklades till byar. Det visar att det inte fanns så mycket odlingsbar mark att tillgå utanför de medeltida byarna. Inom byarna däremot ägde en omfattande nyodling rum.

I slutet av 1700-talet började finbladiga industriella sågar att anläggas i Västerbotten. Bureå finbladiga sågverk fick sitt tillstånd 1796 och uppfördes vid Strömsholm, strax väster om bykärnan. Bolaget kunde avverka timmer på kronomark längs Bureälven, och flottning tog nu sin början. Senare började bolaget köpa hemman längs älven för timmeravverkning. Bureå drabbades av ryska arméns härjningar 1809 då även ett järnverk under uppbyggnad spolierades. År 1875 uppfördes en ångsåg vid hamnen i Bureå.

Bureå blev egen kommun 1/1 1914 efter utbrytning från Skellefteå landskommun. Egen församling blev Bureå 1/1 1922 när Skellefteå landsförsamling delades. Bureå utgjorde ett pastorat från 1/5 1922. Bureå kommun gick upp i Skellefteå stad 1/1 1967.

Bureå. Bureå socken 1913, Bureå kommun 1922 dul. Sockennamnet är sekundärt till bynamnet **Bureå**, varom nedan. År 1934 inrättades Bureå municipalsamhälle som existerade fram till 1959.

Namn på byar och bydelar

1 Bergfors Södra *bærifas* (BN), *bærjfos* (GH) 3/32 sk – Bergforss 1825, Bergfors Södra 1882 jb. – Bergfors Gn 51, Södra Bergfors ek 22L 5c, S. Bergfors Tk 22L NV. ~ Byn har en bonde 1882. Olof Thomasson från Burvik fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 3/12 1795 efter det att en syn hade ägt rum 18/5 1795. Åkermark utsynades intill Bergmyran ovanför en bäck (LMA 24-BUG-EE11).

Namnet som är en nybildning beskriver gårdsplatsens läge. Huvudleden är *fors* m. och syftar sannolikt på en fors i den bäck som ligger nära gårdsområdet. Bestämningsleden anknyter till namnet på Bergmyran som ligger intill Brattberget; namnet på detta berg är det primära i namnkomplexet. Den särskiljande leden *Södra* lades till namnet i samband med att ytterligare ett nybygge med namnet *Bergfors* hade anlagts i Skellefteå socken år 1799.

1–8 Bureå *bür*, *büre* (BN), 3 5/8 sk – aff Bvre 1507 28/2 UUBp, Bwree 1543, Bure 1546, Buree 1547, Bure 1556, 1580, Bureå 1609, Bureåå 1660, Bureå 1711, 1750, Bure 1825, Bureå 1882 jb. – Bure 1539, 1553 bl, Bura 1557 fr, Bvre 1561 sö, Bure 1566, Bwråå 1566 tl, Bureå 1606. – Bure 1648 gjb, Bureå Gn 51, ek 22L 5b, Tk 22L NV. ~ Byn har 4 bönder 1539, 5 1554, 6 1593, 7 1599, 8 1601–1750, 12 1825, 29 1882. Åren 1547 och 1556 redovisas 304 öresland.

Namnet har ursprungligen denoterat Bureälven som i äldre tid hetat **Bura*. Älven har gett namn till den stora sjön *Burträsket* men även till den by som så småningom anlades vid älvens mynning. Älvnamnet går enligt Gösta Holm (1947:19 ff.) tillbaka på ett verb **bura*, besläktat med **burra*

'surra, bullra' och dalmålets *bura* 'vara trumpen, tjura'. Den sträcka av älven som namnet nog ursprungligen åsyftat är delen mellan Bursjön och havet, där älven faller ca 29 meter. Möjligen skulle man mer precis kunna knyta vattendragsnamnet **Būra* till den fors vid nuvarande Strömsholm där älven mynnade i havet vid tiden för namngivningen. Forsen har en fallhöjd på 9 m. En parallell vore då exempelvis namnet på Umeälven (ett äldre **Uma*) där man föreslagit att namnet åsyftat ljudförhållandena hos forsarna vid dåvarande mynningen (se Sköld 1989, Edlund 1991, Korhonen 2013, där också alternativa tolkningar diskuteras).

En tolkningsmöjlighet som ärenemot inte kan komma i fråga är Johan Nordlanders (1905:286) om att namnet skulle vara en sammansättning av *bur* 'förrådshus' och *ed*. Namn som innehåller *-ed* brukar nämligen ha äldre skrivformer med *-ed* eller *-eth*, t.ex. i namnet *Måle* i Själevad socken (SOVn 4 s. 101 f., jfr Edlund 1997a:100 not 11). I byn finns lämningar från järnåldern och medeltiden, se inledningen.

Bydelsnamn: *Gammelsågen* *gåmešáya* (BN) ek 22L 5b, Tk 22L NV, kallas det bostadsområde som ligger öster om det gamla sågverket vid Strömsholm. En ny ångsåg byggdes upp 1875 på Skäret vid kusten. Sågen och dess efterföljare var i drift fram till 1972.

Granden *uta grán*, *grán* (GH) ek 22L 5b, *Grann* 1685 LSA Z2 4:1, som innehåller *grande* m. 'upprundning', varom Holm 1946a s. 141 f., 1946b 4:4. Intill älven finns ett låglänt område som sannolikt är en gammal upprundning.

Trollåsen *trölkásn* (BN), *nokana trölkásom* (Öhman 1946:33) *Troll åhsen* 1754 UMK 24-BUG-AA19. Bydelen ligger på gränsen mellan Bureå och Yttervik, se för namnet vidare under **Yttervik**.

Uppstoppet *öpstópe* (BN) ek 22L 5b, Tk 22L NV, som Karl Fahlgren anser ha fått sitt namn av en backe som ligger på slutningen av Bureberget där farten "stoppas upp" vid färd mot Burvik (GH, även Fahlgren 1953:88). På platsen ligger de sydligaste gårdarna i Bureå. En liknande bakgrund kan också Frostkågebarnas öknamn *Frostkågstopoppa* ha, varvid man får räkna med en kraftig backe i Frostkåge legat till grund för bildningen (Fahlgren 1953a:100). Enligt en uppgift brukade bönder från byarna söder om Bureå som besökt kvarnen i Bureå vila hästarna vid Uppstoppet inför den ansträngande färden hem över det branta Bureberget (uppgift från Per Ola Eriksson i Bureå 2013). En annan, mindre sannolik förklaring, upptecknad av Bertil Nygren, säger att Bureberget börjar vid Uppstoppet och "stoppar upp" dem som vill bygga längre söderut. Kanske knyter namnet istället an till ett i västerbottnisk dialekt upptecknat *upp-ståp* n. 'vatten som stöper genom snön vid stränderna; deraf upp-ståp-vatten' (Rietz s. 681a), troligen upptecknat av J. A. Linder i början eller mitten av 1800-talet i Skellefteå socken. Ordet är även upptecknat av Ferdinand Unander i Västerbotten i betydelsen 'vatten som stöper genom snön vintertid vid stränderna', och finns i dialekterna belagt från Västerbotten i norr till Gästrikland i söder samt i Jämtland och Dalarna (Bucht 1924–25:20 f.). Själva fenomenet att vatten vintertid "stöper" genom snön orsakas sannolikt av framsipprande grundvatten, s.k. *sega* (Lindgren 1940 s. 115, Ryd 2002:301 f.). Ordet *uppståp* är släkt

med det ännu levande dialektordet *ståpa* f. 'svallis, vatten som tränger upp på isen' (Lindgren 1940 s. 135); jfr *stöp* 'av stöpvatten bildad is- eller snösörja (på tillfrusen vattensamling eller tillfruset vattendrag); även om dylik sörja på tillfrusen mark; även dels om ställe eller område med stöp (i ovan anförd betydelse)' (SAOB S 14212). Det har inte gått att belägga att svallis brukar förekomma vid Uppstoppet i Bureå, men det är väl av topografin att döma inte osannolikt, då det ju rör sig om ett trångt ställe (jfr *Kutthugget* nedan). Ett besök på platsen har inte gett närmare klarhet i namnets bakgrund men tänkbart är att namnet bildats i samband någon mer tillfällig händelse, som under en vinter med stark isbildning på marken. Bydelen kallades även för *Kutthugget kithinge* (BN). I det namnet ingår antagligen i bestämningsleden *kutta* f. 'kvinnans könsorgan', vilket i ortnamn kan användas om trånga platser. Huvudleden syftar på ett hygge.

Andra bydelsnamn är *Burmoran* *bürmora* (GH) *Burmoren* ek 22L 5b, *Burön* *büräm*, *bürön* (BN) ek 22L 6b, Tk 22L NV, *Gammelstället* Gn 51, ek 22L 5a, Tk 22L NV, *Grönnholmen* ek 22L 5b, Tk 22L NV, *Harrsjöbacken* ek 22L 5b, Tk 22L NV, *Hemön* ek 22L 5b, *Höstmoran* *höstmora* (BN), *Kläppgården* ek 22L 5b, *Kälen* ek 22L 5b, Tk 22L NV, *Skäret* ek 22L 5b, Tk 22L NV, *Strömsholm* Gn 51, ek 22L 5b, Tk 22L NV och *Svidjan* ek 22L 5b.

Gårdnamn: Stamhemmanet nr 5 har kallats för *Byn* och hemmanets namn ingår bl.a. i namn på personer som bott på gården såsom *Byn-Nickus* (Wiklund, Beda, u.å. s. [65]) och *Bynkallen*, dvs. Nils Olofsson (1763–1809) som uppges ha blivit mördad av ryssarna 1809 (Burström 1924:8). Ett möjligt jämförbart namn kan vara gårdnamnet *Byne* (?) *isi bøy* i Jämtön, Luleå (ÖNON 9 A, s. 117) där Pellijeff antar att ordet *by* ingår; accenten i namnet ter sig dock enligt Pellijeff märklig. Bure nr 5 låg i utkanten av byn nära havet. Ett annat gårdnamn är *Grönnan* som innehåller ordet *grynpna*, *grönpna* 'grund ställe, undervattensgrund'. Gårdnamnet *Gästgivargården* ek 22L 5b är enledat och bildat till appellativet *gästgivargård*. Andra gårdnamn är *Holmen* ek 22L 5b, *Holmgård* ek 22L 5a, Tk 22L NV, *Åbacka* Tk 22L NV.

Fäbodnamn: *Bureå fäbodar* *fēbōde:r*, *fēbōdom* (GH) *Bureå fäb.* Gn 51, *Bureå fäbodar* ek 22L 5b, Tk 22L NV, *Grandbodarna* *grānbōde:r* (BN), *grānbōden*, *grānbōdom* (GH) ek 22L 5b, Tk 22L NV som hörde till Grandhemmanet.

Byboöknamn: Invånarna har haft öknamnet *burgafflarna* (Edlund 1984:107 f.). Bakgrunden till namnet är oklar; vissa menar att gaffeln tidigt användes som bestick i byn, andra tror att byborna pratade i munnen på andra, "gafflade på". Numera används beteckningen som namn på motorcykelklubben i byn.

Burheden. Burheden 1825 jb. Nybygget utsynades av Gabriel Sundbaum som ägde Bureå finbladiga sågverk och fick sitt tillstånd 1804. Nybygget lades ner 1822.

Namnet är sekundärt till naturnamnet *Burheden* *bürhǻða* (BN) som 1613 skrivs *Burahed* (Johannes Bureus, se Bure 2014), 1626 *Burahedh* (Anders Bure 1626) och 1666 *Bure Heedh* (LSA Z31 1:3). I huvudleden ingår *hed* f. 'jäm̄ sandig mark där det växer tallskog'. Bestämningsleden knyter an till bynamnet *Bureå*. *Burheden* var namnet på kronoallmänningen som fanns söder om Bureå och dessförinnan på en ås med anslutande hedmarker vid Bureå. Åsen och hedmarkerna går i ett smalt band från området vid Sorsele ner till havet vid Bureå och fortsätter sedan söderut till Uttersjön i Lövångers socken.

1–8 Burvik *børvík* (RL) 3 33/64 sk – Bwrewik 1514 31/1 RAp, Buurwiick 1543, Burwick 1546, Burwick 1547, Buruickenn 1556, Burewijken 1580, Burwich 1609, Burwijk 1660, 1711, Burwik 1750, Burvik 1825, 1882 jb. – Buruigh 1539, Bwruiken 1553, Burewiken 1566, Burwijk 1606 bl, Byrwijk, Burwijk 1613 (Bure 2014:200V–201r [CD]), Burwijk 1648 gjb, Burvik Gn 51, ek 22L 4d–5d, Tk 22L NV-SV/SO. ~ Byn har 11 bönder 1539, 12 1551, 11 1579, 12 1603, 11 1617, 10 1636, 9 1644–1750, 14 1825, 31 1882. Åren 1547 och 1556 redovisas 497 öresland.

Huvudleden i det till grund för bynamnet liggande naturnamnet *Burvik* är *vik* f. Namnet har sannolikt denotrat en av nedanstående vikar eller möjligen båda. En rest av den ena viken är nuvarande sjön Norrviken. Denna vik låg inne i nuvarande bykärnan, och omkring år 1000 fanns här en väl skyddad hamnbassäng som dessutom låg nära farleden längs kusten. Den andra viken utgörs av nuvarande sankmarken Sörvikens; denna senare vik låg inte lika nära kustens farled men var kanske bättre skyddad mot vädret än Norrviken.

Bestämningsleden *bur* uttalas *bør* till skillnad från övriga namn som ingår i det namnkomplex som hör samman med *Bureå*. Bestämningsleden synes därför inte kunna sammanhållas med *Bureå*. I *Burvik* ingår istället av allt att döma *bör*, av fsv. *byr*, *bør* m. 'vind (på havet), särskilt god vind, med-vind' (Söderwall 1 s. 167), jfr i standardspråket betydelserna 1) 'förlig vind, god vind, medvind', 2) 'vind' (SAOB B 4888). Ordet *bör* 'wind, ligga börfast' finns upptecknat i Västerbotten redan på 1700-talet av Magnus Fallerstedt (Larsson 1927:106), där uttrycket *ligga börfast* har innebördens "ligga still för motvind eller stiltje". Ordet har senare gått ur bruk i Västerbotten och det tycks i senare uppteckningar motsvaras av *väderfast* (Dahlstedt 1950:138). Ordet *bör* beläggs i dialekter i Österbotten med betydelser som 'god vind, särsk. medvind vid segling eller god kvarnvind', 'hård blåst', 'fart, skjuts, blåsning' (OFSF 1 s. 414).

Karta 7. Burvik omkring år 1000. Den röda linjen visar området vid Burvik vid denna tidpunkt. Vid markeringen X låg sannolikt den vik eller de vikar som namnet *Burvik* ursprungligen betecknat. Byn Burvik ligger idag vid kryssen. Namnet *Korsören* ligger vid Z, se vidare texten. © Lantmäteriet Dnr: R50357157_150001.

Troligen låg man i Burvik och väntade på förlig vind, vikarna som nämns ovan bör alltså ha haft ett skyddat läge och ligger alldeles intill farleden vid kusten. Tecken på att sjöfarten varit viktig i byn är namnet *Korsören* (1559) som kan syfta på ett sjömärke i form av ett rest kors uppsatt där farleden svängde av in till byn. Ett annat vittnesbörd är uppgiften om att i byn fanns ett gästgiveri till sjöss år 1642 (Lundström 2004:82, 599). De flesta äldre beläggen på *Burvik* har obestämd form vilket tyder på att namnet har hög ålder.

Det kan i förstona tyckas märkligt att namnkomplexet **Bura* och *Burvik* skulle ha olika ursprung, men i Bygdeå socken finns på analogt sätt intill varandra de snarlika men obesläktade namnen *Ratu* och *Ratan* (se Widmark 1959:146 ff.).

Bydelsnamn: *Norrbyn* ek 22L 5d, *Näset* ek 22L 5d, Tk 22L NV, *Sörbyn* *sörby^yn* (BN) *Sörbyn* ek 22L 4d, Tk 22L SV/SO och *Valmoren* ek 22L 4d, Tk

22L SV/SO som innehåller *val* m. 'samling av rötter i jorden' (Lindgren 1940 s. 154) och *mor* f. 'sumpig granskog'.

Gårdnamn: *Strandbacken* ek 22L 4d.

Fäbodnamn: *Fäbodgärdan*, *Fäbodrödningen*.

Byboöknamn: Invånarna har burit öknamnen *burviksfjärdingarna* och *burvikskalvarna* (Edlund 1984:108 ff.). Öknamnet *burvikskalvarna* hänför sig till en folksägen (BN). Det berättas i den att en bonde i Burvik hade en ko, som han skulle leda till tjuren. Men det var på vintern och det blev snöstorm så kon kunde inte gå. Då blev bonden förargad och sade: "Dig skulle Golle (*göle* = den onde) göra kalven i". Men i alla fall gick han till Bureå efter tjuren, men när han kom tillbaka ville inte kon veta av tjuren. Kon kalvade en konstig kalv och då blev det känt att bonden haft den onde att göra kalven. Bonden och kalven blev kastade i havet, och där skulle de få ligga till domedag. Emellertid hade bonden gått igen och talat om, att han skulle bli salig, när han plockat bort alla hår från kalven. "Och det går ett hår om år, och rättnu är en bälning bar", dvs. snart är ett ben bart.

1–11 Bäck *bæk* (BN), *bæk* y. *bæk* (GH), *ditu bekkbyn*, *opi bekkbyn* (Öhman 1946:15, 27) 3 37/64 sk – bäck 1500 2/8 UUBp, Beeck 1543, 1546, Beck 1547, Beeck 1556, Bäckenn 1580, Bäck 1609, Bæk 1660, Bäck 1711, 1750, 1825, 1882 jb. – Becken 1539, Beckenn 1553 bl, Bekk 1557 fr, Becken 1566, Bäck 1606 bl. – Bäck 1648 gjb, Gn 51, ek 22L 4c. Åren 1547 och 1556 redovisas 513 öresland. ~ Byn har 12 bönder 1539, 14 1543, 15 1587, 14 1594, 13 1611, 12 1645, 11 1660–1750, 18 1825 och 25 1882.

Namnet innehåller ordet *bäck* m. 'mindre vattendrag'. Namnet har ursprungligen denoteras Sandsjöbäcken som rinner genom bykärnan i Nedre Bäck. De äldre beläggen visar att namnet står i obestämd form vilket betyder att namnet är gammalt och tillhör de kustnamn i Bureå socken som kan ha bildats redan under järnåldern. En motsvarighet till namnet finns i Bygdeå socken där byn Bäcks grannby är Näs; omkring år 500 e.Kr. finns ett näs vid byn, enligt 15 meters höjdkurva (Edlund 2005a:111 ff.). Namnen *Bäck* i Bygdeå och Bureå socken skulle möjligen, liksom *Näs*, kunna vara bildade under järnåldern. I Bäck, Bureå, finns lämningar från järnåldern, se inledningen.

Bydelsnamn: *Brönet* ek 22L 4d innehåller ett namnelement *brön* n. 'höjd', 'backe', se vidare avsnittet om huvudleder. Bebyggelsen ligger på en höjd.

Bäckån utafra án (Öhman 1946:33) *Utiån* 1797 LSA Z2 6:4, *Bäckån* ek 22L 3d, Tk 22L SV/SO. I Bäckån ligger hemmanen Bäck 8–9. Det äldre namnet *Utiån* innehåller adverbet *ut* med betydelsen 'längre ut mot havet' eller vanligen 'österut'.

Nedre Bäck *nédre bæk* (BN) Nedre Bäck ek 22L 4d, Tk 22L SV/SO där hemmanen Bäck nr 1–7 ligger. Namnet användes länge enbart i officiella handlingar.

Övre Bäck övre bæk (BN) Övre Bäck, Granliden ek 22L 3c, Övre Bäck Tk 22L SV/SO som även kallas *Granliden* efter den poststation som inrättades 1906 och var i drift till 1968. Poststationen inrättades i en handelsbod vars tomt var en avsöndring med namnet *Granliden*. Äldre benämningar för bydelen är *Vallen* 1617 tl, *Daglösten* 1633 rou, *Daghösswallen* 1633, *Wallen* 1634 tl, *Daglost* 1634 ml, *Vallen* 1639 rou, *Lösta* 1644 tl. I Övre Bäck ligger hemmanen Bäck nr 10–11. Namnet förklaras under **Daglösten**, Lövånger nedan.

Gårdnamn: I Övre Bäck finns *Villmoren* ek 22L 3c som sannolikt kan kopplas till mansnamnet *Ville*. I Bäck bodde på 1500-talet bröderna Olof och Per Villesson. Jämför namnet **Villvattnet** i Burträsk socken.

Fäbodnamn: *Ljusvattnet* och *Åkerbodarna* låg i Övre Bäck och tillhörde Kåsböle. Också vid Bumyran fanns en fåbod, tillhörande Kåsböle, Lövånger.

Byboöknamn: Byborna har kallats *bäcksvinen* (Edlund 1984:110).

1 Bölesvik bø̄svīka (RL), bó̄svīka, bø̄lesvik (BN) 9/64 sk. Böhlesvik 1825, Bölesvik 1882 jb. – Bölesvik Gn 51, ek 22L 4a, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har en bonde 1825 och 1882. Per Eriksson från Svarttjärn i Lövångers socken fick tillstånd till nybygget 9/5 1789. Nybygget fick sin gårdsplats på en udde intill Bölesviken i sjön Holmsvattnet.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *vik* f. och bestämningsled genitivformen av *böle* n. 'nybygge, nyodling', vilket anknyter till byn *Hjäggböle*. Byn ägde tidigare marken vid denna del av sjön Holmsvattnet. Viken kallades 1783 *Böleswiken* (LMA 24-BUG-BB7).

1–5, 10–20 Falmark fål'märka (RL), opa fal'märken (GH) 5 27/32 sk – Fålemarc 1543, 1546, Fålemarc 1547, Fålemark 1556, Fålemarken 1580, 1607, Phålmark 1660, Phålmarck 1711, 1750, Fahlfmark 1825, Falmark 1882 jb. – Fålemark 1539, Fålemerc 1553, Fålemarck 1566 bl, i phalemarck 1585 sö, Phålemark 1606 bl. – Phålmark 1648 gjb, Falmark ek 22K 5j, ek 22L 5a, Tk 22L NV. ~ Byn har 11 bönder 1539, 13 1550, 14 1600, 15 1625–1670, 17 1680–1748, 18 1748–1755, 21 1765, 36 1825, 79 1882, varav 67 bönder som 1914 hamnade inom Bureå kommun. Bydelen Långviken, som omfattade hemmanen Falmark 6–9, kvarstannade i Skellefteå landskommun när Bureå kommun bildades. Åren 1547 och 1556 redovisas 547 öresland.

Namnet innehåller i huvudleden *mark* f. 'nybygge i skog eller utmark'. Bestämningsleden är mansnamnet *Fåle*, vars fornsvenska form var *Fardhe*, jfr fvn. *Farði*. Namnet är en kortform av *Farþæghn* (SMP 2 s. 12 f.). Beträffande kortformen se Moberg 1965:91 ff. samt Holm 1965:155. I byn fanns 1543 Olav och Jon Fålson.

Under 1500-talet fanns i byn flera köpmän och birkarlar, dvs. köpmän som hade rättighet att handla med samerna. Naturnamn som kan påminna om samisk närväro i byn är *Koppisbäcken* och *Koppismyran* (Lundström

2004:39). Den gamla bykärnan låg i nuvarande Gamla Falmark som ligger på västra sidan av Falmarksträsket. Men redan 1539 tycks två hemman ligga i bydelen Östra Falmark på östra sidan av Falmarksträsket. Åtminstone ett hemman, kanske två, låg 1539 i Sjöbotten, där Falmark hade fäbodar ända fram till 1760-talet. Mellan åren 1648 och 1664 flyttar tre hemman ut från Gamla Falmark till fäbodarna Långviken, ett hemman flyttar till Falmarksforsen där det sannolikt tidigare legat fäbodar samt några hemman flyttar till Sjöbotten. Kanske fick fäbodarna på dessa ställen fast bosättning när gårdsplatserna i bykärnan avvecklades.

Bydelsnamn: Ibyn ingår flera stora bydelar som betraktas som egna byar. *Gamla Falmark* *gamla fälmark* (BN) *Falmarken* 1664 LSA Z24 1:3, *Gamla Phalmark* 1799 (Skå db småprot. extra förrättn. 19/9 1799), *Fahlmark* 1812 LSA Z24 46:6, *Gla Fahlmark* 1858 LSA Z24 1:8, *Gla Falmark* Gn 51, *Gamla Falmark* ek 22K 5j, Tk 22K NO. Länge tycks bykärnan på kartor ha kallats rätt och slätt *Falmark*, medan övriga delar fått egna namn eller en särskiljande led som i *Östra Falmark*. En del av Gamla Falmark kallas *Falmarksheden fälmarkshäda* (BN), *Heden* 1764 LSA 24-BUG-AA25, *Phalmarksheden* 1783 LMA 24-BUG-BB6, *Falmarksheden* Gn 51, ek 22K 5j, Tk 22K NO. Några gårdnamn här är *Grundet* ek 22K 5j och *Kläppen* ek 22K 5j.

Falmarksforsen *fälmarksforsen* (BN) *Fårßen* 1648 gjb, *Yterforssen* 1664 LSA Z24 1:3, *Forsgården* 1810 LSA Z24 46:4, *Falmarksforsen* Gn 51, ek 22L 6a, Tk 22L NV.

Sjöbotten *söbotten* (BN), *söbottn* (GH) *Siöbottn* 1608 (Johannes Bureus X36 UUP), *Siöbottn* 1630 sö, *Siöboden* 1644 tl. – *Siöbottn* 1648 gjb, *Siöbottn* 1664 LSA Z24 1:3, *Siöbåtnän* 1717 LMA 24-SKE-AA6, *Sjöbottn* 1806 LSA Z2 8:4, *Sjöbotten* 1858 LSA Z24 1:8, Gn 51, ek 22L 5a, Tk 22L NV. Namnet innehåller i bestämningsleden *sjö* m. 'sjö' som här syftar på Falmarksträsket. Huvudleden är *botten* m. 'sänka i terrängen som är bredare och djupare än en dal och belägen vid (inre delen av) en vattensamling' (Öhman 1946:18). Bydelar inom Sjöbotten är *Brännet* ek 22L 5a, Tk 22L NV, *Moren* ek 22L 5a, Tk 22L NV, *Västra Sjöbotten* *västre söbottn* (BN).

Östra Falmark *öpt älstbyn* (GH), *älastre fälmark*, *östra fälmark* (BN) *Östbyn* 1816 (Lundström 2008:284). – *Öster Falmarks By* 1802 LSA Z2, nr 8:2, *Öster Phalmark* 1803 LSA Z24, 1:4, *Östre Fahlmark* 1810 LSA Z24 46:5, *Öa Fahlmark* 1858 LSA Z24 1:8, *Ö Falmark* Gn 51, *Falmark* ek 22K 5j–6j, Tk 22L NO. *Östbyn* är det folkliga namnet på Östra Falmark.

Gårdnamn: *Bodan boder* (BN) som har fått namnet efter de fäbodar som legat på platsen. Det dialektala namnet visar pluralis. *Lassänget* *läsägje* ligger vid Gamla Falmark.

Fäbodnamn: *Bodan* ek 22L 4a, Tk 22L SV/SO, *Väst på Löten vesta lauta* är en gammal fäbodplats intill Falmarksheden (NOS Bureå s. 78, 90, 106). Namnet innehåller ordet *löt* f. 'plats, där korna uppehöll sig, inte allt för långt från gård och lagård' (Fahlgren 1953a:80), 'beteshage, fägata (invid fähuset)' (Lindgren 1890–1919:116), 'byallmänning' (Marklund 1976 s. 90). Fäboden kallas även för *Bumyran*. En bydel bar namnet *Löten* som nämnts i

jb 1543. Det rör sig sannolikt om Östra Falmark eller Sjöbotten. Se om *löt* i avsnittet om huvudleder.

Byboöknamn: Byn Falmarks invånare har kallats *falmarksflaparna* och *falmarksfåren*. De boende i bydelen Falmarksforsen har burit öknamnen *falmarksforssparvarna* och *forssparvarna* eller *forssparrarna* som anknyter till appellativet *forssparr* m. 'strömstare' likaväl som till bydelens namn. Invånarna i Falmarkforsen kunde även kallas *forsflaparna*. Boende i bydelen Östra Falmark kallades *östbyssuvarna* och *spyarna*, där det senare väl är sekundärt till *östbyssuvarna*. Invånarna i Sjöbotten kallades *sjöbockarna* eller *sjöbottensbockarna*, *sjöbottsgaparna* och *sjöbottsskorvarna* (Edlund 1984:110 ff.).

Inbyggarbeteckning: Invånarna i Östra Falmark kallades *östbyssa*.

1 Hedåker *hèdåker* (BN) 1/8 sk – Hedåker 1825, 1882 jb. – Hedåker Gn 51, ek 22L 5a, Tk 22L NV. ~ Byn har 2 bönder 1882. Äldre belägg på ägonamnet *Hedåker*: *Hedåkren* 1717, LMA 24-BUG-AA6. Bönderna på hemmanen Falmark 1–4 fick 4/6 1803 tillstånd till nybygget. Tidigare hade bönderna utnyttjat marken mot taxa till kronan. Tomt och bostad utsynades 3 000 alnar öster om inhysesmannen Erik Perssons i Hjåggböle bostad. Åkerjorden bestod av sandig mark som var beväxt med gran och lövskog. Namnet *Hedåker* tycks ha getts flera år efter att tillståndet gavs. År 1807 kallades nybygget rätt och slätt för *Falmarks nybygge*.

Namnet är sekundärt till ett ägonamn, vilket i huvudleden har *åker* m. 'odlad mark' och i bestämningsleden *hed* f. 'jämnd sandig mark där det växer tallskog'.

Hjoggböle, se Hjåggböle

1–9 Hjåggböle *jàgbølk* (Lindgren 1890–1919:24), *jàgbølk* (RL) 3 1/2 sk – hiagabolet 1500 2/8 UUBp, Hiwkaböledh 1514 31/1 RAp, Hiaggebölee 1543, Hiaggeböle 1546, 1547, Hiagebölee 1556, Hjuggebölet 1580, Hjogböll 1607, Hjogbölle 1660, Hiåggböle 1711, Hiåggböle 1750, Hjåggböle 1825, Hjåggböle 1882 jb. – Hiaggeböle 1539, 1553, hiaggeböleth 1557 sö, Hiaggebölet 1566, Hiagbölle 1606. – Hiogböle 1648 gjb, Hjåggböle Gn 51, ek 22K 4i–4j, Tk 22K SO. ~ Byn har 5 bönder 1543, 6 1597, 7 1618, 6 1633–1730, 7 1731, 18 1825, 49 1882. Åren 1547 och 1556 redovisas 186 öresland.

Huvudled är *böle* n. 'nybygge, nyodling' och bestämningsled mansnamnet **Hjagge*. Detta personnamn ingår i tre västerbottniska bynamn, i det här aktuella *Hjåggböle* samt *Hjoggsjö* i Vännäs och *Hjoggmark* i Umeå. Dessutom ingår mansnamnet i bydelsnamnet *Hjoggtjärn* i Nysätra socken, Västerbotten, *Hiågg Tiern* (även *Hiågtiern*) 1708 LSA Z22, nr 3:1, jfr Lindgren 1890–1919:103. Mansnamnet synes vara en hypokorism till *Hialmger* som är belagt i Uppland, nämligen på runstenen från Kolje, Ärentuna socken

(U1018) och i markgäldslängden för Huddunge socken 1312 (Holm 1965:147 f.).

Bydelsnamn: *Forsen* eller *Hjåggböleforsen* *jø̄gbølfás* (BN) *öfwerforsen* 1664 LSA Z24 1:3, *Hjoggböleforssen* 1796 LSA Z2 10:3, *Hjåggbölefors* ek 22K 4j, Tk 22K SO.

Hjåggböleliden *jø̄gbøliða* (BN) ek 22K 4i, Tk 22K SO.

Kläppen Tk 22K SO.

Sjön *søn* (GH) *Siön* 1664 LSA Z24 1:3, *Hjoggböle Sjön* 1796 LSA Z2 10:3, *Sjön* ek 22K 4j, Tk 22K SO.

Västra Hjåggböle *væstre bøl*, *væstre bøke*, *væstrejøgbøle* (BN) *Västerböle* 1796 LSA Z2 10:3, *Västra Hjoggböle* ek 22K 4j, V. *Hjåggböle* Tk 22K SO.

Östra Hjåggböle *ø̄stre bøl*, *ø̄strejøgbøle*, *østra jøgbøle* (BN) *Österböle* 1796 LSA Z2 10:3, *Östra Hjoggböle* ek 22K 4j, Ö. *Hjåggböle* Tk 22K SO.

Gårdnamn: *Lillhansen* i *Västra Hjåggböle* ligger på en udden *Lillhansen* där partiet närmast stranden är smalt i förhållande till den yttre delen av udden. *Backen* och *Långbacka* ek 22K 4i.

Fäbodnamn: *Sjönsfäbodar*.

Byboöknamn: Invånarna i byn har kallats för *hjoggbölsfölen*, *hjoggbölgaparna* och *hjoggbölshemmanet* (Edlund 1984:111).

1–2 Holmsvattnet *hó̄svátne* (RL), *hø̄svátne* (BN) 13/16 sk – Holmeswatn 1543, Holmeswatnn 1546, 1547, Holmsvatn 1556, Holmsvattnett 1580, Holmßwatn 1607, Holmsvatnet 1660, Holmsvattnet 1711, Holmsvatnet 1750, Holmsvattnet 1825, 1882 jb. – Holmeuatin 1539, Holmesuatin 1553, Holmesuatnn 1566, Holmsvatn 1606 bl. – Holmsvatn 1648 gjb, Holmsvattnet Gn 51, ek 22L 4a, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 2 bönder 1539, 3 1543–1569, 2 1570–1750, 3 1825, 8 1882. Åren 1547 och 1556 redovisas 104 öresland.

Byn har namn efter läget vid Holmsvattnet, där sjönamnet i huvudleden har *vatten* n. 'sjö'. Bestämningsleden är sannolikt genitivformen av *holm* m. 'liten ö', här använd i kollektiv funktion om flera holmar (Fries 1986:17 ff., jfr Fridell 1992:162, Ejder 1979:358 ff. med hänv.). Denna tolkning styrks av förhållandet att sjön har en mängd holmar, enligt uppgift 52 stycken. Mindre sannolik är Gösta Holms tanke (1965:148) att det i bestämningsleden skulle ingå ett mansnamn med elementet *Holm-*, t.ex. *Holmhvat*, *Holmsten*, *Holmger* eller *Holmfast*.

Gårdnamn: *Gammelgården* ek 22L 3a.

Byboöknamn: Byns invånare har kallats *holmsvattsmörtarna* (Edlund 1984:111).

Häggdal Häggdahl 1825 jb. – Häggdahl 1795 ml. – Häggdal Gn 51, ek 22L 4b. Bure byamän fick tillstånd till nybygget 10/10 1791. På nybygget bodde torparen Per Olofsson, vilken nämns redan 1799. År 1804 fanns mangårdsbygnad och gårdsgränder uppsatta och åker och ängar var röjda. Nybygget födde endast en häst, tre kor och två getter och ansågs vara ett av de sämsta nybyggerna i socknen. Nybygget avfolkades 1826. De upptecknade namnformerna *hälgdål* (BN), *hegdål* (GH) avser ägan Häggdal.

Namnet, som sannolikt bildades vid synen, ger sannolikt en beskrivning av områdets utseende. Huvudled är *dal* m., bestämningsled trädbeväningen *hägg* m. Sannolikt växte häggar på platsen.

1 Häggnäs *hägnäs* (BN), *hagnäs* (GH) 1/4 sk. Häggnäs 1825, 1882 jb. – Häggnäs Gn 51, ek 22L 4b, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har en bonde 1882. Bureå byamän fick tillstånd till nybygget 28/12 1804 och de begärde namnet *Häggnäs*.

Namnet är troligen en nybildning som beskriver platsens utseende. Huvudleden är *näs* n., här i en betydelse 'landområde mellan två sammanflytande eller nära varandra i ett större utmynnande vattendrag – åvinkels- eller åmellannäs' (Lindén 1967:99 ff.). Gårdsplatsen ligger där en bäck mynnar ut i en annan bäck. Bestämningsleden innehåller trädbeväningen *hägg* m. och sannolikt växte häggar på platsen när nybygget upptogs.

1 Istermyrliden *istermyrlida* (BN), *ystermýrla* (GH) 11/64 sk. Istermyrliden 1825, 1882 jb. – Istermyrliden 1797 ml. – Istermyrliden Gn 51, ek 22L 4b, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har en bonde 1882. Jon Johansson från Holmsvattnet fick frihetsbrev för nybygget 1779 efter att en syn hållits 9/7 1778. Tomt och åker utsynades vid Istermyrliden, och ängsmark fanns bl.a. vid Istermyrmoran och Istermyrraningen.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *lid* f. 'slutning i skog'. Byn ligger i en sluttning av Raningsberget. Bestämningsleden är namnet *Istermyran*, vars huvudled är *myr*. Bestämningsled i detta namn är sannolikt dialekten *ister* n. 'blånor' (Larsson 1929:101, Lindgren 1940 s. 161) som användes om blånor av lin och hampa. Man har dock inte odlat lin eller hampa på myren som ligger långt från de medeltida byarna. Sannolikt har men inte heller rötat lin eller hampa här eftersom det som regel gjordes i en vattensamling i byns omedelbara närhet. I stället kan man ha liknat växtligheten vid blånor. Möjligen har den varit gräaktig.

Ett ord som dock inte kan komma i fråga är *ister* 'jolster' (*Salix pentandra*). Ordet *ister* i denna betydelse är nämligen inte belagt i Norrbotten och Västerbotten, utan finns i Dalarna, i norra Bohuslän, Dalsland, Värmland, Frostviken i norra Jämtland samt i södra delen av Nordland och i Nord-Trøndelag i Norge (Fries 1957:142, 193 ff.).

Myrarna Stor-Istermyran och Lill-Istermyran ligger på byn Ljusvattnets område. I Norrlångträsk i Byske socken finns namnet *Isteränget* som är namnet på en ängsmyr (OAU).

Alternativt bynamn: Byn har även kallats för *Liden opl lía* (Öhman 1946:27).

Byboöknamn: Byborna har kallats för *lidbommarna* (Edlund 1984:112).

1 Kroknäs *kroknäs* (BN) ¼ sk; för det alternativa bynamnet *Drakaberget*, se nedan. Kroknäs 1825, 1882 jb. – Drakaberget 1804, 1808 ml, Kroknäs 1808 hfl, Kroknäs, Drakaberg 1809 ml. – Kroknäs Gn 51, ek 22L 3b–4b, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 2 bönder 1882. Bonden Nils Johansson i Bäck fick tillstånd till nybygget 28/3 1798. En syn hade ägt rum 14/7 1797.

Namnet *Kroknäs* bildades sannolikt i samband med grundandet av nybygget. Huvudleden är *näs* n. som här har betydelsen 'landområde mellan två sammanflytande eller nära varandra i ett större utmynnande vattendrag – åvinkels- eller åmellannäs' (Lindén 1967:99 ff.). På platsen rinner två bäckar samman, jfr Ek 22L 3b–4b. Bestämningsleden utgörs av *krok* m. som här sannolikt har en betydelse 'bäckkrok'.

Alternativt bynamn: Byn kallas under den första tiden även *Drakaberget*. Namnet *Drakaberget* är sekundärt till ett naturnamn som skrivs *Dräkaberget*, *Drakaberget* 1801 (LMA 24-BUG-EE7). Huvudled i detta är *berg* n., bestämningsled *drake* m. 'drake'. Elementet synes också finnas i namnet *Dräkamalen* *drækamál* (BN) i Bureå (ungefär 7 km från Drakaberget). I svenska dialekter kan *drake* även ha betydelsen 'orm' men en sådan betydelse finns inte upptecknad i den lokala dialekten. Att namn med *Drake* – *Dräka-* kunnat ha samband med gravrösen visar den s.k. kalvskinnsprästen Nils Johan Ekdahl, vilken 1827 förtecknar Drekanaln i Bureå och Drekarberget i Tjärn (heter idag *Knöppelberget*) som platser där det finns gravrösen (Nils Johan Ekdahls arkiv volym 14, ATA, Lundström 2007:6 f.). Erik Modin (1926:23 ff.) visar från Ångermanland att draken i folktron ansågs vakta på jordlagda skatter i gravhögar och gravrösen. Draken försöker förvilia skattletarna med olika villosyner. Inga fornlämningar är kända på Drakaberget vid Kroknäs, men i berget kan man ha trott att en skatt fanns nedgrävd. Drakaberget kunde i så fall vara en parallel till Dräkamalen där det finns sägner om skatter och skattletning, även i modern tid. Drakaberget ligger norr om gårdarna i Kroknäs.

1 Ljusvattnet *ju̯isvatne* (BN), *dera ju̯isvatner* (GH) 1/8 sk – Ljusvattnet 1825, 1882 jb. – Ljusvattnet Gn 51, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har en bonde 1882. Bönderna Jon Ersson och Johan Johansson i Bäck ansökte 1796 om att ta upp ett nybygge vid Ljusvattnet. En syn hölls 14/7 1797 då övriga bybor protesterade eftersom de hade fäbodar och ängar vid sjön. Men byn hade förlorat området vid avvittringen och kunde därför inte hindra ett nybygge. Nybygget kunde nyttja åkrar och ängar vid fäbodarna men ytterligare mark måste nyodlas. Bostaden förlades intill en fäbodgärda. Bönderna i Bäck fick tillstånd till nybygget 2/7 1801.

Byn har sitt namn efter läget vid sjön Ljusvatnet, *Lius watne* 1664 (LSA Z24 1:3), *Juus watnet* 1702 (LSA Z2 6:1). Sjönamnets huvudled är *vatten* n. 'sjö', bestämningsled adjektivet *lus*. Sjön ligger i ett sandigt område och har därför ett klart vatten. Marken är en del av de åsar och hedmarker som går i ett smalt band från området vid Sorsele och ner till havet vid Bureå och sedan fortsätter söderut till Uttersjön i Lövånger.

Gårdnamn: *Ljustorp* och *Nytorp*.

1 Långbacka *lägbåka* (BN) kr – Långbacka 1882 jb. – Långbacka Gn 51, ek 22L 4a, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har en bonde 1882. Torparen Per Långström i Vebomark fick 14/11 1846 tillstånd till nybygget. Vid en syn 24/7 1843 blev hans ansökan om ett nybygge underkänt p.g.a. bristande tillgång på mark. Efter synen fann Långström flera myrar att utsyna, varför tomt och bostad kunde utsynas "på så kallades Högheden". I slutet av synen flyttades gårdsplatsen till en svedja vid Frängsdikesbäcken där marken sluttade. Nybyggaren ville ha namnet *Långbacka* medan synemännen föreslog namnet *Sjölösa*. Frågan om namnet hänsköts därför till länsstyrelsen för avgörande. Det var ovanligt att synemännen var så pådrivande i namnfrågan. Namnet *Långbacka* gavs nybygget i resolutionen.

Namnet bildades alltså vid utsyningen. Huvudleden är *backe* m. och syftar på sluttningen vid tomen. Formen *backa* är sannolikt inte en pluralform utan ansluter till äldre namn av denna typ från sydligare delar av landet. Bestämningsleden är *lång* som är en del av nybyggarens släktnamn *Långström*.

1 Ottertjärn *ötterfjärn* (RL), *opi öterfjärnom* (GH) kr – Ottertjern 1882 jb. – Ottertjärn Gn 51, ek 22L 5c, Tk 22L NV. Betecknas som jordlägenhet och torp 1882. Skomakaren Johan Lindholm fick tillstånd till kronotorpet i länsstyrelsens resolution 31/12 1862. Han hade ansökt att få bilda ett nybygge eller torp på utgrävningsslägenheten Ottertjern och Ottertjernsmyran. Johan Lindholm hade haft rättighet till marken redan från 1829, enligt länsstyrelsens resolution 6/11 1829.

Byn har sitt namn efter läget vid sjön Ottertjärn, *Otter tjern*, *otter Tjenn* 1783 (LSA Z2 4:3). Nybyggesnamnet är alltså sekundärt till ett naturnamn. Huvudled i detta är *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö', bestämningsled djurbenämningen *utter* m. i en dialektal form. Ottertjärnen är numera en sankmark.

1 Sandviken *sändvík* (BN) 5/32 sk – Sandviken 1825, 1882 jb. – Fahlviken 1798, 1820 ml. – Sandvik Gn 51, Sandviken ek 22L 3a–4a, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 2 bönder 1882. Nils Nilsson från Fjälbyn i Lövångers socken fick frihetsbrev på nybygget 23/12 1796. Tomten och åkern låg vid Sandviken som är Holmsvattstråskets sydvästra vik.

Namnet är sekundärt till naturnamnet *Sandviken*. Huvudled i detta är *vik* f., bestämningsled *sand* f. med syftning på sandig mark. Uttalsformen

Sandvik går sannolikt tillbaka på generalstabskartans form. Formen *Falviken* som nämns i de tidiga mantalslängderna är egendomlig. Sjön Holmsvattnets nordöstra vik heter i äldre tid *Falmarkviken* eftersom byn Falmark hade mark vid Holmsvattnet, men endast vid denna vik. Ett äldre belägg är *Phalmark wjika* 1717 (LSA 24-SKE-AA6). Nybygget Sandviken ligger dock vid sjöns sydvästra vik. Ett misstag tycks ha skett i mantalslängden, men det är oklart hur det har gått till. Namnet *Falvik* synes vara en mellanledsellips av *Falmarkviken*. Namnet tycks aldrig ha använts om Sandviken i modern tid.

1 Sidbergsliden *síbæslida* (BN), *síbæslia* (RL), *søi síbæslin* (GH) 7/24 sk; för det alternativa bynamnet *Sidberget*, se nedan – Sidberget 1825, Sidbergsliden 1882 jb. – Sidberget 1796 ml, Bergsliden 1811–1816 hfl. – Namnet är enligt lantmäteristyrelsens beslut 18/6 1957 *Sidbergsliden*. Sidbergsliden Gn 51, ek 22K 4i, Tk 22K SO. ~ Byn har 3 bönder 1882. Drängen Anders Jonsson i Renbergsvattnet fick tillstånd till nybygget 6/9 1778. Nybygget låg ”uti det så kallade Siberget”, där en lämplig gårdsplats utsynades på södra sidan av berget på en gammal svedja. Nybygget tillhörde Skellefteå socken fram till 1815 men fick kyrkorätt i Burträks socken enligt Hernösands stifts konsistorium 9/4 1818, en ordning som tycks ha gällt fram till 1884. Byn överfördes till Skellefteå socken 26/2 1823 vad gällde jordeboken.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn *Sidbergsliden* som nämns 1756 när ett första försök att utsynta ett nybygge på platsen gjordes (Lundström 2001:828). Huvudled här är *lid* f. ’slutning i skog’, bestämningsled genitivformen av bergsnamnet *Sidberget*. Bestämningsled i detta senare är sannolikt *sida* f., som används för att beteckna bergssidor, jfr *sida* ’vägg på berg, höjd eller dal’ SAOB (S 2123); ordet kan emellertid inte nu beläggas i dialekten i denna betydelse. Elementet används även i andra namn i Västerbotten i sammansättningar med *berg*, t.ex. namnet *Sidberget* i Lycksele, Nordmaling, Skellefteå och Åsele. Åminstone berget i Åsele har ett brant stup på ena sidan av berget (OAU). Namnet *Sidberget* finns även i Anundsjö och Bodum i Ångermanland samt i Bjursås i Dalarna. Elementet *sida* finns också i bergsnamnen *Vitsidan* i Burträsk, 1666 *Hwijtsijdan* (LSA Z31 1:3) samt i Jörn. I norska dialekter finns sammansättningen *bergsida* (Aasen s. 51) och ordet *sida* har betydelsen ’Retning, Stævne, Kant’ (Aasen s. 647). I norska ortnamn används *sida* om sluttningar (NG Forord og Indledning s. 28). Fritzner (3 s. 224) anför fvn. *síða* i betydelsen ’Rand, Kant’. I namnet *Sidberget* har elementet sannolikt används om bergets branta sluttningar, kanske i synnerhet dess sydslutning där nybygget ligger.

Alternativt bynamn: Under nybyggets första tid kallades det ibland *Sidberget síberje* (Lindgren 1890–1919:24), sedan användes detta namn vid sidan av *Sidbergsliden*.

1 Sidtorp *sídtárp* (BN) 7/64 sk – Sidtorp 1882 jb. – Sidtorp Gn 51, ek 22K 4i, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1882. Expeditionsfogden Abraham Bur-

ström i Burträsk lät utsyna marken 1828 men efter hans död övertogs rättigheten av byamännen i Hjäggböle som fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 24/5 1831. Bostad och åker utsynades vid Småttsmyrorna (skrivs 1756 *Småsmyrorna*) och nordvästra änden av Sidbergsleden. Nybygget fick namnet *Sidtorp* vid synen vilket var en nybildning.

Namnet kan vara en mellanledsellips av ett **Sidbergstorpet*. Huvudled är *torp* n. 'kronotorp', för bestämningsled se **Sidbergsleden**.

1 Storön *störöen* (GH), *störön* (BN) 1/16 sk – Storön 1825, 1882 jb. – Storö Gn 51, Storön ek 22L 4e. ~ Byn har en bonde 1882. Nybygget fick sitt frihetsbrev 11/2 1797. Bonden Erik Mikaelsson i Bäck lät utsyna nybygget 12/9 1796 "på den så kallade Storöhn i Skärgården belägen". Tomt och bostad utsågs ½ mil öster om Bäcks by på Storön, ovanför Fårviken. Åker fanns nedanför bostaden och ovanför Fårviken, och uppgick till 6 tunnland. Vid Gammelhamnsviken fanns ett tunnland åker.

Namnet – som är sekundärt till ett naturnamn – är givet efter läget på den numera landfast Storön, vilken ska ses i relation till den intilliggande, mindre Lillön. Storön kallas tidigare *Granön* som har följande äldre belägg: *Gran öhn* 1661 och *Stor- eller Granöhn* 1757 db. Men redan 1716 skrivs namnet *Storöhn* och detta år nämns även *Lill Öhn* (LSA Z17 38:1). Namnen *Storön* och *Lillön* får betraktas som närlorisontsnamn.

1 Vikdal *vikdal* (BN) 3/16 sk – Wikdahlen 1825, Wikdal 1882 jb. – Vikdal Gn 51, ek 22L 5a, Tk 22L NV. ~ Byn har 5 bönder 1882. Nybygget fick sitt tillstånd 30/9 1794 och grundades av Östra Falmarks byamän.

Namnet har sannolikt tillkommit vid utsyningen. Huvudleden är *dal* m. och syftar på att nybygget ligger i Bureälvens dalgång. Bestämningsleden synes vara upptaget efter ett namn i närheten, nämligen *Vikmyran* som låg intill nybyggets gårdsplats (LSA Z2, nr 8:2).

1 Vikmyran *vikmyra* (BN), *vikmyra* (KV) 5/16 sk – Wikmyran 1825, 1882 jb. – Vikmyran Gn 51, ek 22L 6a, Tk 22L NV. ~ Byn har 2 bönder 1882. Soldaten Erik Pipare fick tillstånd till nybygget enligt resolution 30/9 1801.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn. På avvittringskartan från 1800 (LMA 24-BUG-EE30) finns ett naturnamn *Vik eller slättesmyran*. Huvudled är här *myra* f., bestämningsled *vik* f. med syftning på en vik av Bursjön.

Bydelsnamn: En del av byn kallas *Vikmyrliden* *vikmyrlida* (BN) omnämnt i husförhörslängden på 1890-talet (AI:14B s. 378). Ett sommarstugeområde och en badplats inom byn är *Sjöbottsstrand* ek 22L 5a, Tk 22L NV som tidigare kallas *Bursand*, bl.a. omnämnt i formen *Burasand* av Johannes Bureus i början av 1600-talet (Nyström 1931:136). Vid platsen fanns 1802 *Bursand Myran* (LSA Z2 8:2).

1–7 Yttervik *i*terv*k* (BN), *y*tarv*k* (KV) 2 19/32 sk, för det alternativa bynamnet *Spåmansvik*, se nedan – Ythrwiken 1543, Ytherwiken 1546, Ytherwikenn 1547, Ytheruickenn 1556, Ytherwijken 1580, Ytherwich 1609, Ytterwijken 1660, Ytterwijk 1711, Ytterwik 1750, Yttervik 1825, 1882 jb. – Wiken 1539, Ythruicken 1553 bl, Spåmandz Wijk 1557 tl, wijkenn 1561 sö, Spåmanswijk 1566 tl, Yteruikenn 1566 bl, Spåmans vyck 1573 tl, Wikan 1581 tl, Ytrewijk 1606 bl. – ytterwijken 1648 gjb, Yttervik Gn 51, ek 22L 6a, Tk 22L NV. ~ Byn har 6 bönder 1539, 7 1543, 8 1550, 7 1560, 8 1626, 7 1660, 6 1665–1750, 7 1755, 15 1825, 21 1882. Åren 1547 och 1556 redovisas 320 öresland.

Namnet är ursprungligen ett naturnamn, vars huvudled är *vik* f. Bestämningsleden i detta naturnamn är *ytter*, här i betydelsen 'längre ut' eller 'öster om' från grannbyn Innervik (i Skellefteå) räknat. Ursprungligen kan tänkas att Innervik och Yttervik sågs som en enda vik eller en enda by som rätt och slätt hette *Viken*, se belägget från 1539. *Yttervik* skulle då betyda 'den östra delen av viken' eller 'den östra delen av byn *Viken*', *Innervik* 'den västra delen' (Öhman 1946:32). Byarna Innervik och Yttervik ligger vid vikar av Innerviks- och Ytterviksfjärden, en mynningsarm av Skellefteälven. I de äldsta beläggen står som synes bebyggelsenamnet i bestämd form.

Alternativt bynamn: Yttervik hade under 1500-talet alternativnamnet *Spåmansvik*. Huvudled i detta är *vik* f., bestämningsled sannolikt ett tillnamn *Spåman*, troligen använt om någon spåkunnig person. Det alternativa bynamnet finns endast i de tiondelängderna som fördes av sockenprästen Andreas Olavi, vilken bör ha varit väl insatt i traktens namnskick, då han tjänstgjorde långt i socknen och dessutom var gift med en kvinna från bygden.

Bydelsnamn: Bland bydelar märks *Alderholmen* ek 22L 6a, Tk 22L NV där bestämningsled är *alder* *á*ter*f. al'* (Lindgren 1940 s. 162).

Båtviken *Båtwijken* 1648 gjb, *Båtvik* Gn 51, ek 22L 6a, Tk 22L NV som ursprungligen var ett stamhemman i byn, vilket troligen kom till på 1530-talet. Detta var en båtplats vid en innerfarled (Lundström 2008:107 ff.).

Bergsåker Bergsåker ek 22L 6a, Tk 22L NV med det alternativa namnet *Jonberget* *j*orvbärje (BN).

Degerön *d*ey*erö**n* (BN), en by som ligger på en stor, numera landfast ö, med samma namn. Namnet innehåller en motsvarighet till fsv. *digher* 'stor'.

Fagerviken *Fageruickenn*, *Fageruick sundett* 1561 fiskereg. som numera är namnet på ett sommarstugeområde. Namnet har sannolikt i bestämningsleden adjektivet *fager* i betydelsen 'vacker', jfr Ståhl 1973:184 i anledning av Flemström 1972:46 f. Alternativt skulle adjektivet i namnet kunna ha en betydelsen 'tacksam, tjänlig, passande, lämplig, användbar, nyttig' som antagits i vissa äldre namn (Ejder 1976:184 ff.). Fagerviken var en skyddad vik som låg strax innanför farleden längs kusten och kan därför ha varit en lämplig hamn att söka skydd i från dåligt väder. Fagerviken nämns 1561 som laxfiske som brukades med en laxgård eller stakanät av bönder i västra delen av Ursviken. Namnet kan därför ha innebörd den 'givande viken' och syfta på fisket, dock tycks fisket inte ha varit enastående

gott i denna vik. Jag bedömer detta senare alternativ till tolkning av *fager* som mindre sannolikt.

Hällorna hälom (BN) *Hälla* 1644 kr, *Hällorna* ek 22L 6a, Tk 22L NV. Här finns steniga hällar. Den redovisade uttalsformen är en dativform.

Trollåsen tröldsn (BN), *nokana tröldasom* (Öhman 1946:33) *Troll åhsen* 1754 UMK 24-BUG-AA19, *Trollåsen* ek 22L 6b, Tk 22L NV som ligger på en ås vid gamla kustlandsvägen mellan Bureå och Yttervik var enligt folktraditionen tillhåll för troll, vittra och annat oknytt. Stefan Löfstedt i Övre Bäck uppger att *Trollåsen* var ett ställe där hästarna skyggade, något som hans far har berättat för honom (samtal 2009-11-04). På åsen norr om bebyggelsen finns klapperstensfält med flera gropar.

Tällholmen ek 22L 6b, *Tällholm* Tk 22L NV, tidigare hamn- och varvsplats.

Vikfors Gn 51, ek 22L 6a, Tk 22L NV.

Örviken ä. *Ørvika*, y. *Ørviken* (RL) *Örvik* Gn 51, *Örviken* ek 22L 6b, Tk 22L NV som var namnet på ett sågverk som existerade mellan 1893 och 1905, var sulfitfabrik mellan 1908 och 1948 och utgör numera ett industrisamhälle. I bestämningsleden ingår namnelementet ör m. som i dialekten i området synes ha betydelsen 'bank av grus och sand, blandad med småsten som förekommer i vattendrag och havsvikar', se belägg för denna betydelse i Ragunda och Överkalix hos Öberg 1974:28 ff. Där finns betydelsen av detta element även från andra svenska dialektter. Viken har fått sitt namn av de tre bankarna Lillöhrn, Mittiörn och Sörörn som redovisas på en karta från 1712 (LSA Z2 26:1). De låg mellan havet och viken som kallas *nohtwijka* på kartan. På 1950-talet hade bankarna vuxit ihop med Degerön och två uddar kallas *Sönerstörudden* och *Mittiörudden* (Ek 22L 6b–7b), där den sistnämnda även inneslöt den tidigare Lillöhrn. Viken heter numera *Timmerviken*.

Gårdnamn: *Björgården* *bjørgården* (BN), *bjørgården* (KV) är gårdsplatsen på stamhemmanet nr 1. Enligt en sägen var byns förste nybyggare Biör i Viken (OAU). Men gården har sannolikt fått sitt namn efter bonden Björn Jakobsson som ägde gården 1625–1667.

Granlundstorpet ek 22L 6b, Tk 22L NV, *Grubbedal* *grubbedal* (BN) ek 22L 6b, Tk 22L NV, *Gustavsberg*, *Kornsvidjan* ek 22L 6a.

Fäbodnamn: Ett fäbodnamn är *Täxten* (eller *Bumoran*) *tæksta* (BN) *Täxten* 1797 LSA Z2 26:5. Ett motsvarande namn finns i Hjäggböle. I detta namn ingår substantivet *text* f. 'märken i träd som gjorts för att utmärka en väg genom skogen' (Linder, ULMA 149:23). Jfr Larsson 1929:62, där ordet i Byske och Malå uppges uttalas *tai̯kst*. För ett motsvarande verb finns flera uppteckningar, såsom *täkst* 'afhugga en del af barken på ett träd för att derigenom utvisa vägen för skogsvandraren' (Unander 1857 s. 42). Numera har verbet betydelsen 'sätta gränsmärken i träd vid stämppling' (Widmark 1945:16). Andra fäbodnamn är *Björnbodarna* (*Vikfors*), *Degerön*, *Vikdal* (*Bumorfäbodarna*, *Hållfäbodarna*).

Byboöknamn: Byns invånare har kallats *ytterviksgafflarna*, *ytterviks-knivarna*, *yttervikssikarna*, *ytterviksskirorna* (av *skir* 'skata'), *ytterviks-skrävlarna* (av *skrävel* 'sällabb') och *yttervikssvinen* (Edlund 1984:112 f.). Invånarna vid Jonberget kallades för *skirorna* *fjärer* 'skatorna' (Edlund 1984:148).

Örviken, se under **Yttervik**.

Namn på fiskelägen

Kolgrundet *Kolgrunde* 1661 LSA Z5 1:1, *Kohl grunne* 1727 LSA Z2 6:2, *Kolgrundet* 1754 LSA Z17 1:2, *Kolgrundet* ek 22L 3d, Tk 22L SV/SO var fiskeläge för byn Bäck. Elementet *kol* kan ha betydelsen 'mörk, skuggig, eller, mindre sannolikt, 'svart, förkolnad (på grund av skogsbrand)' (jfr SOL s. 170).

Landskär *länsäre* (GH) *Lansk.* 1666 LSA Z31 1:3, *Landskär* ek 22L 5c. Fiskeläget brukades av Bureå och Södra Bergfors. Skäret är landfast men namnet fanns redan på den tid när skäret fortfarande var en ö. Möjligen kan innebördens av namnet vara 'det skär eller den ö i Burefjärden som ligger närmast land'.

Malören *mal* (BN) ek 22L 4e. Namnet innehåller *mal* m. 'mark (strand) med klappersten' (SOVN 1 s. 10) och *ör* m. som i dialekten synes ha betydelsen 'bank av grus och sand, blandad med småsten som förekommer i vattendrag och havsvikar', jfr för betydelse i svenska dialektter Öberg 1974:28 ff.

Sandviken *sànvika* (GH) *Sandwijk* 1664 LSA Z24 1:3, *Sandviken* ek 22L 4d nyttjades av byn Burvik.

Skötgrönnan *sötgróna* (BN), *sötgróne* (GH) *Skötegrundet* 1560 fiskereg., *Skiötegrunden* (Tresk 1640 RA, gränskarta), *Skijtgrundet* 1648 LSA Z2 5:1, *Skiötegrundet* 1664 LSA Z24 1:3, *Skötgrunnan* Gn 51, *Skötgrundet*, *Sköt-grönnan* ek 22L 5d, *Skötgrönnan* Tk 22L NV. Fiskeläget användes under 1500-talet av ett stort antal byar i Skellefteå socken. Det skänktes av kronan till Piteå stad 24/12 1652. Kapell uppfördes och ön var en stor handelsplats sommartid för allmogen i Skellefteå socken och borgarna i Piteå. Bestämningsleden *sköt* m. har betydelsen 'nät för strömmingsfiske' och *grönna* f. 'uppgrundning i vatten, grynpunkt'. Huvudleden var ursprungligen *grund* n. Formen *Skijtgrundet* 1648 måste väl betraktas som en felskrivning.

Burträks socken

Större delen av nuvarande Burträks församling tillhörde Skellefteå socken fram till 1606. Under 1500-talet och början av 1600-talet tillhörde området socknens sydfjärding. Ett kapell uppfördes i Burträsk under Johan III:s regeringstid, 1569–1584 (Bureus 1608:[12 v.]). Burträsk blev egen socken 1606 efter utbrytning ur Skellefteå socken. Sydfjärdingen samt de två byarna Villvattnet och Ljusvattnet överfördes till den nya socknen. Till den nya församlingen överfördes från Lövångers församling ävenbyn Bursiljum och från Bygdeå socken byarna Andersvattnet, Bygdsiljum och Krokvattnet. Byarna från Lövånger och Bygdeå tillhörde Burträsk i kyrkliga frågor, medan man fortsatte att tillhöra sina gamla socknar i världsliga hänseenden (skatter, ting och militära frågor). Burträsk blev den första socknen i Västerbotten som låg innanför kusten. När Burträsk blev egen socken 1606 avsattes till kyrkan ett prästbord som låg inom Gammelbyn. Det uppgick 1711 till 9/32 mantal. Komministerboställe inrättades 1690 i Åbyn och omfattade 7/16 mantal skatte (Gipe 1955:47 ff., Olofsson 1965:120 ff.).

Några nybyggen som grundades under 1700-talet kom att tillhöra Lövångers jordebokssocken, nämligen Järvtärsk, Lossmen, Stavträsk och Storbäcken. Villvattnet fick kyrkorätt i Burträsk, men i världsliga frågor såsom beträffande skatter, militär och länsförvaltning hörde byn till Lövångers socken fram till slutet av 1770-talet. Villvattnet låg i ett område som kallades för *Lövångers fjällskog*.

Till Bygdeå jordebokssocken hörde Lubboträsk med Gurkoträsk samt nybyggna Bjursjön och Lidsjön som då kallades *Korusjön*. Efter 1775 överfördes dessa byar i sin helhet till Burträsk. Som en följd av kommunallagarna från 1862 ersattes Burträks socken från 1863 av Burträks kommun och Burträks församling. Ur Burträks församling utbröts Kalvträsk som annexförsamling 1919 för att år 2006 åter uppgå i Burträks församling. Burträks kommun ingår sedan 1/1 1974 i Skellefteå kommun.

Inom det område som kom att utgöra Burträks socken nämns i 1543 års jordebok 13 byar. De största byarna är Burträsk med 22 bönder – Gammelbyn med 10 bönder, Åbyn 6 bönder, Bodbyn 5 bönder samt Lappvattnet 1 bonde – Bygdeträsk 12 och Ljusvattnet 10 bönder. En mellangrupp utgör vid denna tid Bursiljum 6, Mjödvattnet 6, Bygdsiljum 5 samt Villvattnet 4 bönder, varav 1 i Lubboträsk. Mindre byar är Andersvattnet och Renbergsvattnet med vardera 2 bönder. År 1547 finns Kalvträsk belagt under namnet *Björnaboda*. Byn tillhör 1547–1552 Bygdeå socken samt från 1553 Skellefteå socken och ligger då under byn Villvattnet.

Bebyggnadens ålder i området är svår att fastställa men i området saknas i alla fall medeltida bynamn på *mark* och *böle*.²¹ Byarna Bursiljum, Burträsk, Bygdeträsk och Bygdsiljum kan dock ha en relativt hög ålder och kan vara tillkomna någon gång under medeltiden.²² Under 1500-talet finns stora byar i området, varför kolonisationen måste ha haft ett intensivt förlopp. Möjligen

²¹ I Mjödvattnet finns namnet *Bölesviksänget* (Db VT 1788 17/4) som kan syfta på en nyodling benämnd **Böle*.

²² Så länge som paleo-ekologiska undersökningar saknas måste odlingens ålder och bygdeutvecklingen dock tolkas med försiktighet.

kan en gräns skönjas i socknen som går väster om sjöarna Stora Bygdeträsket, Göksjön och Ljusvattnet. Väster om gränsen är bebyggelsen senare, och här finns dessutom samiska namn.

Nästa bebyggelse uppstod 1577 när Åsen tillkom. Åren kring 1600 anlades bebyggelse i Gorkuträsk som hörde till Lubboträsk samt i Granträsk, Lidsträsk och Risaträsk vilka hörde till Villvattnet. Det första nybygget som utsynades av häradsrätten och som godkändes av länsstyrelsen var Rotsjön 1735. Under perioden fram t.o.m. 1799 anlades i Burträsk hela 82 nybyggen mellan 1800 och 1829 ytterligare 56 och mellan 1830 och 1868 66. I Burträsk tycks många nybyggen ha anlagts på gamla fäbodvallar, i alla fall oftare än i de övriga socknarna i norra Västerbotten. Ungefär 25 nybyggen har anlagts vid tidigare fäbodar. Orsaken kan vara att det i centrala delen av Burträsk socken fanns flera stora byar som hade fäbodar på stort avstånd från byn, vilka efter avvittringen på 1780-talet blev kronomark. De gamla fäbodvallarna blev då intressanta som platser för nybyggerna.

I slutet av 1700-talet anlades finbladiga sågverk vid älvarnas nedre lopp nära kusten. Bure sågverk fick tillstånd 1796, och sågverket fick avverka timmer på kronans mark längs Bureälven, även inom Burträsk socken. Samtidigt utnyttjades Bureälven som flottled. Vid Robertsfors grundades ett finbladigt sågverk 1796 som fick avverka timmer längs Rickleån samt vid Risån, Sikån och Tallån inom Burträsk. År 1799 grundade Burebolaget en finbladig såg i Renbergsvattnet.

Burträsk. Buretorsk Sochn 1607, Nykyrkian 1610, Bwrtresk, Buhrtresk 1660, Burträsk Socken 1825 jb, Burträsk's socken 1883 ftl. – Burträsk [...] Sochner 1664 (LSA Z24 1:3).

Sockennamnet är sekundärt till bynamnet **Burträsk**, varom nedan. Beträffande *Nykyrkian* ska jämföras *Nykyrka* på andra håll i Sverige (SOL s. 230). Namnet *Burträsk* används numera även om kyrkbyn Gammelbyn, vilket sannolikt beror på att Burträsk's municipalsamhälle 1930 inrättades i Gammelbyn. Sedan har municipalsamhällets namn i stor utsträckning ersatt namnet *Gammelbyn*.

Sockenboöknamn: Sockenborna i Burträsk har haft en mängd öknamn såsom *burträskjägarna* – eftersom de sade *jäg* för riksspråkets *jag* –, *burträskkalvarna*, *burträskskojarna*, *burträsktjuvarna*, *rödskjorteburträskarna*, *skruvarna*, *småburträskarna*, *småtjuvburträskarna* och *tjuvutburträskarna* (Edlund 1984:113 f.).

Namn på byar och bydelar

1 Adamsgård *ȝðamsgað* (BN) 1/8 kr; för det alternativa bynamnet *Rusk*, se nedan – Adamsgård 1882 jb. – Adamsgård Gn 50, ek 22J 7f, Tk 22J NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Adam Aronsson Rusk i Barliden erhöll länsstyrelsens tillstånd till kronotorpet 30/8 1831. Nybygget låg vid Fagerliden (skrivs

Fogelliden) ¾ mil öster om Risliden, vid östra änden av Björkliden. Gårds- tomt och åkerjord utsynades på norra sidan av Bräktjärn (*Bräktjärn, Bräck Tjärn* 1799 LSA Z3 226:6).

Namnet, som är ett primärt bebyggelsenamn, bildades vid utsyningen. Huvudled är *gård* m. och bestämningsled genitivformen av nybyggarens dopnamn *Adam*.

Alternativt bynamn: Byn eller gården kallades senare också *Rusk rūsk* som även det går tillbaka på namnet på den förste nybyggaren Adam Arons- son Rusk.

1 Altjärnliden *aljtjænla* (RL) 3/32 sk; för de alternativa bynamnen *Altersliden* och *Liden*, se nedan – Ahltjernslid 1825, Altjernliden 1882 jb. – Altjernliden 1799, Ahltjernlid 1860 ml. – Altjärnliden Gn 51, ek 22K 3j. ~ Byn har en bonde 1883. Jakob Nilsson från Lövånger fick tillstånd till nybygget enligt länsstyrelsens resolution 4/12 1798. På 1808 års karta kallades nybygget för *Adelstjernliden* och *Ahlliden* (LSA Z3 3:1).²³

Nybyggets namn bildades av allt att döma vid utsyningen. Huvudled är *lid* f. 'slutning i skog'. Bestämningsleden utgörs av namnet på den intilliggande tjärnen *Altjärn*. Tjärnens namn skrevs på en karta 1717 *Ahelstiärn* (LSA Z3 150:1), och intill låg *Ahelstiärnängit*. I kartbeskrivningen samma år finns även de sannolikt korrekta formerna *Ahlestiärn* och *Ahlestiärnängie*. Senare skrivningar är *Ahltjärn* 1724 och *Ahltjern* 1771. Detta namn har i huvudleden *tjärne* m. liten (skogs)sjö. Man kan överväga möjligheten av att bestämningsleden i *Altjärn* på ett eller annat sätt hör samma med *årder*, fsv. *arper* m. 'primitiv plog som luckrar upp jorden utan att vända den', ett ord som på dialekten uttalas *ájr*. Eftersom Altjärnliden ligger på gränsen till Lövånger där ordet uttalas *ájr* (Lindgren 1940 s. 162), kan ett uttal med initialet *a* i namnet förklaras. Med namnet kan en naturformation som liknar ett årder ha avsetts, sannolikt den långsträckta höjd eller stenbacke som på kartorna från 1808 (LSA Z3 3:1) och 1823 (LSA Z3 3:2) ligger nära tjärnen. Den beskrivs 1808 tillsammans med det höga Lidberget som "Berg och Stenbackar" (se Karta 8 nedan). Den är skild från det höga Lidberget 155 m ö.h. Höjden kan ha liknats vid underdelen av ett årder. Den steniga höjden syns på en nutida jordartskarta.

En parallell kan vara namnet *Ahlsudden* som nämns vid storskiftet i Ljusvattnet 1760 (LSA Z3 141:2). Det namnet kan ha syftat på en långsträckt udde i Bureälven vid Brönstjärn. Den kan sägas påminna om ett årder, dvs. udden skjuter ut likt ett årder (se Karta 9 nedan).

²³ Trogen är formerna med *hl* ett försök att återge ett uttal med ett kakuminalt *l*.

Karta 8. Altjärnliden 1808. Den långsträckta höjden eller backen som elementet *al* sannolikt syftar på ligger nere till vänster i bilden och går fram mot Altjärnen. Karta 1808 LSA Z3 3:1. Höjden eller backen som är stenig syns tydligt på t.ex. på SGU:s jordartskarta.

Karta 9. Alsudden vid Bureälven 1875. Udden vid byn Brönstjärn som troligen bar namnet *Alsudden*. Sannolikt är det den nedre (grönfärgade) udden vid älvröken inom Ljusvattnets område som burit namnet *Alsudden*. Karta 1875 över Brönstjärn LMA 24-but-460.

Att ett ord för ett jordbruksredskap av denna typ kan ingå i ortnamn visar *Billbodarna* i Degerbyn, Skellefteå socken, liksom bynamnen *Billsta* (SOVn 1

s. 67, SOVn 2 s. 81, SOVn 4 s. 94) samt *Billa* i Ångermanland (SOVn 4 s. 95, 111), vilka säkerligen bildats till ett *bill* 'plogbill'. Elementet har i dessa fall säkerligen använts för att beteckna en långsträckt höjd. När det gäller namnet *Alvik* i Nederluleå socken diskuteras om ordet *årder* kan ingå i namnet (ÖNON 9A s. 24 ff.) men då snarast i betydelsen 'uppodlingsland som kan odlas upp av årder'.

Alternativt bynamn: Altjärnliden kallas även *Altersliden* *å̄teſhla* (BN). I södra delen av Norsjö socken som gränsar till Burträsk är det vanligt att långa ortnamn reduceras. *Mensträskliden* blir sålunda *Mentersliden*, *Sikträskliden* blir *Sektersliden*, *Arnträskliden* blir *Antersliden* och *Njusträsktjärnen* blir *Njustertjärn* (Nygren 1976:366). På samma sätt skulle i det här fallet ett *Altjärnliden* ha kunnat reduceras till *Altersliden* (det vanligaste namnet på byn är annars *Liden l̄a* (BN)). Ett annat exempel i Burträsk är sannolikt *Vitträskberget*, ett alternativt namn på Gustavsberg, som uttalas *w̄iteſbærj*.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Degermyran* ek 22K 3j där bestämningssleden innehåller en motsvarighet till fsv. *digher* 'stor' och huvudleden är *myra* f. 'myr'. Själva gårdsplatsen i nybygget kallas *Jan-Larsa gärdan* som fått namn efter torparen Johan Gustaf Larsson f. 1838.

1–5 Andersvattnet *āneſvatne* (BN) 1 3/32 sk – Andersvatn 1543, 1546, Andersvatnn 1547, Andersuatnn 1556, Andersvattnet 1580, Andersvattn 1609, Andersvatn 1660, Andersvattnet 1750, Andersvattnet 1825, 1882 jb. – Andersvatn 1539 bl, Andersuatn 1553, Anders watnn 1566, Anderssuatn 1606 bl. – Andersvattnet Gn 57, ek 22K og, Tk 22K SO. ~ Byn har 2 bönder 1539–1630, 4 1660, 4 1750, 9 1825 och 15 1883. Åren 1547 och 1556 redovisas 60 öresland.

Huvudled är *vatten* n. 'sjö', som i äldre källor uppvisar såväl bestämd som obestämd form. Bestämningsled är troligen mansnamnet *Anders*. Det nordiska mansnamnet *Andor*, ett mansnamn som antagits i förbindelse med ortnamnet *Ansmark* i södra Västerbotten, skulle vid härledningen kunna aktualiseras men är ändå långt mindre troligt. Gusten Widmark (1959:145) menar att den konkreta situationen bakom namnet kan vara att en nybyggare gett namn åt sjön i syfte att värvna fisket. En alternativ bakgrund synes mig vara, att en person från en äldre by i närheten av sjön Andersvattnet, eller en bonde från någon kustby, nyttjat fisket i sjön som ett fjällträskfiske, se vidare om denna typ av fiske i inledningen.

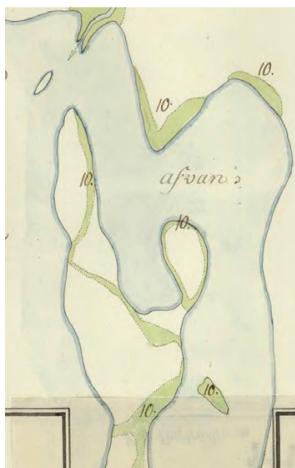
Bydelsnamn: *Hälsingmarken* *hæſuŋmárka*, *hæſuŋmárka* (BN) ek 22K of, Tk 22K SO som ursprungligen utgjordes av gården Andersvattnet 5 kan ha fått sitt namn efter bonden Olav Helsing som bor i grannbyn Bygdeträsk år 1543; Bygdeträskens mark gränsade mot Hälsingmarken. Gården finns utmärkt på 1660-talets karta över Bygdeå socken (LSA Z4 1:1). Om bakgrunden till *Helsing* vet vi inget, men det finns en möjlighet att det skulle kunna knytas till landskapsnamnet *Hälsingland*.

Gårdnamn: Bland gårdnamn märks *Fäbodbacken* där det tidigare låg fäbodar, *Hammaren* där elementet *hammare* m. 'stenbacke' ingår, *Kläppen* som innehåller ordet *kläpp* m. 'mindre, vanligen stenig kulle, obetydlig förhöjning', *Rotet* där ett av byns soldatrotten eller soldattorp låg (*rote* har i dialekten neutralt genus), *Udden* ek 22K og som ligger på ett näs vid sjön Andersvattnet.

1 Aspliden *asplida, asplia* (BN) 1/8 sk – Aspliden 1825, 1882 jb. – Aspliden 1802 ml. – Aspliden Gn 50, ek 22K 3c, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Villvattnets byamän fick tillstånd till nybygget 6/11 1801. År 1805 köptes nybygget av Per Olofsson och Jon Jonsson.

Namnet är av allt att döma sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *lid* f. 'sluttnings i skog' och bestämningsled trädbenämningen *asp* f. På 1808 års karta återfinner man namnen *Asplidmyran* och *Asplidgrovfen* för ängar (LSA Z3 14:1). Byn ligger i en sluttning.

1 Avaberg *avabærj, avabæryje* (BN) 1/8 kr – Afvaberg 1882 jb. – Afvaberg Gn 50, Avaberg ek 22J 5g, Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1883. Avskedade soldaten Lars Granlund i Kalvträsk fick tillstånd på försök i sex år i resolutio-

Karta 10. Avan vid sjön Holmträsket 1787. Den förträngda viken Avan ligger till höger på kartan och till vänster finns sjön Holmträsket. LSA Z3 111:1.

nen 23/8 1826. Tomt och bostad utsynades strax öster om Järvträsks kronohemmans skogsområde, på västra sidan av Avaberget. Namnet *Avaberg* som troligen getts av nybyggaren nämns i registret över resolutioner för 1826. Bergsnamnet *Avaberget* har fått sitt namn efter viken *Avan* i sjön Holmträsket; viken avgränsas mot sjön av en udde (se Karta 10). Naturnamnet *Avan* skrivs 1773 *Holmträskafwan* (LSA Z3 226:1.)

I namnet, som är sekundärt till bergsnamnet *Avaberget*, är bestämningsleden *ava* m. 'säckformig vik som genom ett smalt sund står i förbindelse med en större vattensamling', se avsnittet om huvudlederna.

1 Avaborg *avaborg* (BN) 9/128 – Afvaborg 1882 jb. – Avaborg Gn 56, ek 22K 2e, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Kvarnbyns byamän, som hade haft dispositionsrätt till en stor del av allmänningen väster om Göksjön och Stora Bygdetråsket sedan avvittringen 1792, fick tillstånd till nybygget 12/5 1853. Förrättningsmännen gav namnet *Avaborg* i samråd med Kvarnbyns byamän. Intill nybygget låg Avaberget men *Avaberg* kunde inte väljas som namn på nybygget, eftersom det redan fanns ett nybygge med det namnet i socknen.

Namnet bildades vid synen. Namnet *Avaborg* synes vara bildat av två äldre ortnamn. Huvudleden knyter an till namnet på ett berg som ligger vid Västanträsk ungefär 2 km söder om Avaborg. På 1703 års karta (LSA Z3 52:1, Karta 11) kallas detta berg för *Borgh* men heter idag *Bäckerberget*. Spontant skulle man kanske associera *borg* till en bildning med betydelsen 'befäst plats' där man på något sätt liknat ett berg med en befäst plats. Elementet *borg* f. finns dock i en rad äldre nordiska ortnamn i betydelsen 'platåformad höjd med brant stupande sida/sidor; tvär hyllformation' (Nyman 2000:221 ff.), jfr nyisl. *borg* f. 'brant klipphöjd, helst en sådan med rundaktig form' (Franzen 1964:123 ff.). Kanhända något överraskande torde denna urgamla betydelse även kunna aktualiseras vid härledningen av detta namn; geologiska kartan uppvisar på norra och östra sidan av berget en rundad brant kant som sammanfaller med högsta kustlinjen. Södra sidan av berget är mycket brant, se SGU jordartskarta (Karta 12). Namnet *Avaborg* skulle alltså kunna ha gamla rötter.

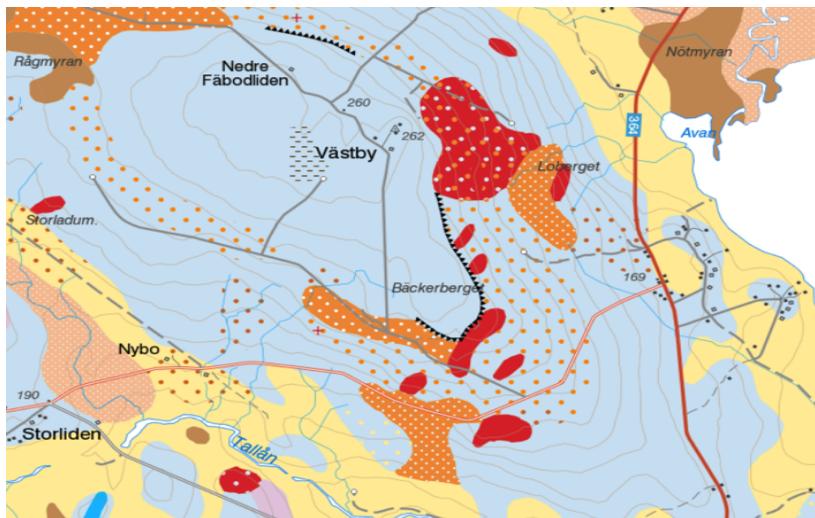

Karta 11. Berget Borgh år 1703. LSA Z3 52:1.

Bestämningsleden i namnet anknyter till namnet Avan som bildats till *ava* m. 'säckformig vik som genom ett smalt sund står i förbindelse med en större vattensamling', se vidare i avsnittet huvudleder. Definitionen passar väl in på vikens utseende enligt kartan från 1703.

Mindre sannolikt är att *ava* skulle syfta på viknamnet *Bergavan*, som är namnet på en vik av Stora Bygdetråsket intill Avaberget. Vikens förbindelse ut mot Stora Bygdetråsket är relativt öppen och alltså ingen vik med smalt

sund, men kanske kan en sådan trång formation ha funnits i äldre tid. På kartor från 1600-talet och framåt saknas dock en dylig naturformation.

Karta 12. Bäckerberget vid Avaborg. Den taggiga linjen i kartans mitt betecknar högsta kustlinjen. SGU:s jordartskarta.

1 Avanäs *åvanäs* (BN) Kr – Afvanäs 1882 jb. – Avanäs Gn 56, ek 22K 1b, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 nybyggare 1887. Nybygget fick sitt frihetsbrev 30/5 1868. Ett skattläggningsinstrument hade upprättats 1862 där även namnet *Afvanäs* nämns. Nybyggarna Klaes August Eklund och Per Anton Burström flyttade till nybygget först 1887.

Namnet kan vara sekundärt till ett naturnamn. Huvudleden i detta är *näs* n. 'landutsprång i sjö eller sjöliknande vatten, sjönäs' (Lindén 1967:93 ff.). Mellan Avan och Gorkuträsket går ett brett näs ut i sjön. Bestämningsleden är *ava* m. som i dialekten har betydelsen 'säckformig vik som genom ett smalt sund står i förbindelse med en större vattensamling', se för detta avsnittet om huvudleder. Den säckformiga viken Avan var förbunden med Gorkuträskets norra gren. Numera är Avan och de inre delarna av Nördgrenen av Gorkuträsket sankmark. Alternativt nybildades namnet vid nybyggesanläggningen, varvid i så fall i namnets bestämningsled ingår namnet *Avan*.

1 Backviken *bækvíka*, *bækvíken* (BN) 15/64 sk – Backviken 1825, 1882 jb. – Backviken 1799 ml. – Backviken Gn 56, ek 21K 9e, Tk 22K SV. ~ Byn har 5 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd enligt resolution 25/1 1798. Bonden Anders Kristersson i Bygdsiljum lät utsyna nybygget 13/9 1797. Tomt och bostad utsynades vid "Småbäckswedjorne" på västra sidan av Stora Bygdeträsket. Nybyggaren begärde att nybygget skulle få namnet *Backwiken*. Viken vid nybygget kallades 1664 för *Korfwijken* (LSA Z24 1:3) och 1787 för *Korfwiken* (LSA Z3 53:2). Byn Bygdsiljum hade odlingar på platsen och nära intill låg Fäbodudden där byn har fäbodar.

Namnet bildades vid utsyningen och beskriver gårdsplatsens utseende. Huvudleden är *vik* f. och syftar på Korviken, se vidare under **Lidsjön**. Bestämningsleden är *backe* m. som syftar på backig terräng, något som sakligt passar väl in. Det är dock oklart varför inte namnet *Korviken* valdes som namn på nybygget.

1 Barliden *bælvida*, *bælvia* (BN) 11/64 sk – Barliden 1882 jb. – Barliden Gn 50, ek 22J 7e, Tk 22J NV. Drängen Anders Aronsson i Lossmen fick tillstånd till nybygget 9/7 1824. Tomt och bostad utsynades på norra sidan av Månssträsket. Marken vette mot söder, ner mot träsket. Namnet *Barliden* gavs i länsstyrelsens resolution.

Namnet bildades sannolikt vid anläggningen. Huvudleden är *lid* f. 'slutning i skog'. Bestämningsleden kan innehålla en motsvarighet till fvn. *bali* 'jevn Forhöining eller Vold, der strekker sig langs Strandbredden'. Ordet svarar mot norska dialekters *bale* m. 'voll el. forhöining langs stranden'. Orden har av Torsten Bucht (SOVn 4 s. 52 f.) antagits ingå i namnen *Banafjäl* (med de medeltida formerna *Balandafierdh*, *Balandaferdh*), *Balesberget*, *Balesudden* m.fl. namn i Nätra samt i bergsnamnet *Balen* (även kallad *Ångermanbalen*) i Bjurholm i Ångermanland. I *Barliden* kunde då *bale* syfta på det branta Månsberget som ligger nära byn och är 370 m ö. h. och 100 m över sjöns yta. Berget ligger längs stranden av Månssträsket. Alternativt ingår i namnet en motsvarighet till fvn. *barð* 'kant, rand' (NSL s. 83) som syftar på lägre höjder. Den ursprungliga gårdsplatsen låg norr om sjön Månssträsket och här skulle en betydelse i anslutning till *barð* snarare kunna passa. Den mest markanta formationen vid sjön är dock Månssträskberget som ligger på andra sidan sjön, varför det första alternativet är att föredra.

Ett ytterligare tolkningsalternativ som kunde övervägas är adjektivet *bar* med syftning på att marken tidigt om våren blir bar; gårdsplatsen ligger i söderläge. Bertil Nygren påpekar dock i sin uppteckning (OAU) att om adjektivet *bar* hade ingått i namnet hade man förväntat sig ett *bær-*. Detta tolkningsalternativ kan därför avvisas.

1 Bergliden *bærlida*, *bærlia* (BN) 1/16 sk – Bergliden 1882 jb. – Bergliden Gn 50, ek 22K 3c. ~ Byn har en bonde 1883. Enligt resolution 1/7 1848 fick Olof Jonsson och Carl Johan Jonsson i Brännvattnet länsstyrelsens tillstånd till nybygget. Deras far, bonden Jon Jonsson i Brännvattnet, ansökte först om nybygget men avstod från nybygget till förmån för sonerna i samband med synen. Tomt och bostad utvisades "uti såkallade Nybrännäsiden". Platsen låg på en lid som lutade mot söder och väster. Sökanderna ville ha namnet *Bergliden*.

Namnet bildades vid synen, och utgör en beskrivning av platsen. Huvudleden är *lid* f. 'slutning i skog', bestämningsled *berg* n. som här sannolikt syftar på Brännvattsberget som ligger i närheten.

1 Berglund *bǣrl̩lm̩* (BN) Kr – Berglund 1882 jb. – Berglund Gn 50, ek 22K 3c, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Adam Fredriksson Lindgren från Innansjön fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget enligt länsstyrelsens resolution 30/5 1868.

Namnet *Berglund* är sannolikt en nybildning med *lund* m. ’tättbevuxet skogsbestånd av barr- eller lövträd, vilket är mer högväxt än snår och dess-utom fristående eller omgivet av högväxt skog’ i huvudleden. Gården är uppförd på ett berg, vilket tidigare kallades *Berguvberget*, se vidare under **Bergsvedjan**.

1 Bergnäs *bǣrn̩m̩ese*, *bǣrn̩m̩es* (BN) 13/96 kr – Bergnäs 1825, 1882 jb. Bergnäset 1825 jb. – Bergnäset 1800 ml. – Bergnäs 1821 Z3 13:1, Gn 51, ek 22K 4i, Tk 22K NO. ~ Byn har 3 bönder 1883. Johan Svedberg fick tillstånd 30/4 1789 till nybygget sedan en syn hållits 29/9 1788. Nybygget överfördes 12/6 1790 från Skellefteå socken till Burträskas socken i kyrklig bemärkelse och 26/2 1823 i jordeboken.

Namnet är en nybildning där huvudleden är *näs* n., som här kan syfta på området vid gårdsplatsen som ligger mellan nuvarande bäckarna *Svartbäcken* (ligger inom Bergnäs) och *Hjåggbölebäcken* (ligger just utanför Bergnäs ägor.). Vid gårdsplatsen fanns på 1821 års karta en formation som kallades ”stenås”. Det är sannolikt detta berg som gett upphov till namnets bestämningsled.

1 Bergsvedjan *bǣsw̩la*, *bǣr̩fwīd̩ja* (BN) 1/8 sk – Bergsvedjan 1825, 1882 jb. – Bergsvedjan 1802 ml. – Bergsvedjan Gn 50, ek 22K 3c, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Villvattnets byamän fick tillstånd till nybygget enligt länsstyrelsens resolution 6/11 1801. Åker och bostad utsynades på sluttningen av *Berguvberget* (LSA Z3 14:1).

Namnet bildades troligen vid utsyningen. Huvudled är namnelementet *svid* f. ’svedja, avbränd skogstrakt’. Nybyggesnamnet utgör en beskrivning av platsen, svedjan ligger nämligen vid ett berg.

1 Bergviken *bǣjv̩ka*, *bǣjv̩ka* (BN) 1/4 sk – Bergviken 1825, 1882 jb. – Bergviken 1794 ml. – Bergviken Gn 51, ek 22K 3h, Tk 22K SO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Förré gästgivaren Johan Burström i Gammelbyn fick frihetsbrev på nybygget 5/12 1787. På området hade tidigare Gammelbyn fäbodar som hette *Skahlbärgsfäbodarne* 1714 (LSA Z3 74:2), men marken blev vid avvittringen 1786 avsatt som kronoöverloppsmark.

Namnet är troligen en nybildning som skapades vid utsyningen, där huvudleden avser en vik av Burträsket. Bestämningsleden syftar på Skarberget.

1 Bjurbäck *bjūrbǣt̩sen*, *bjūrbǣt̩sen* (BN) 1/4 sk – Bjurbäck 1882 jb. – Bjurbäcken Gn 50, Bjurbäck ek 22K 6d, Tk 22K NV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Bonden Mats Johansson i Ljusvattnet fick frihetsbrev för Bjurbäck som kro-

notorp 20/8 1828. Bjurbäck blev nybygge enligt resolution 4/10 1832. Tomt och bostad utsynades ca 150 m nordväst om Ljusvattnets byarå. Tomten ligger vid en fäbodvall som ägdes av bönder i Ljusvattnet. Åkern utsynades mellan bäckarna Bjurbäcken (1753 *Biur bäcken* LSA Z3 141:1) och Lillbäcken.

Namnet *Bjurbäck* begärdes vid synen, troligen av nybyggaren, och är sekundärt till bäcknamnet *Bjurbäcken*. I naturnamnets bestämningsled ingår en motsvarighet till fsv. *biur* m. 'bäver'.

1–2 Bjurfors *bju_rfås* (BN) 37/64 sk – Bjurfors 1825, Bjurfors 1882 jb. – Bjurfors 1794 ml. – Bjurfors Gn 56, ek 22K oe, Tk 22K SV. ~ Byn har 10 bönder 1883. Två nybyggen i Bjurfors fick sina frihetsbrev 2/2 1785. Olof Johansson i Lidsjön och soldaten Hans Andersson Westin lätt 9/7 1784 utsyna åker- och ängslägenheter väster om Bygdeträsket vid Bjurbäcken för ett krononybygge.

Namnet bildades sannolikt vid synen, och huvudleden syftar på en fors i bäcken. Denna plats kan ha varit ett kvarnställe, men nämns inte i synen. Bestämningsleden anknyter sannolikt till vattendragsnamnet *Bjurbäcken*. I dess bestämningsled ingår en motsvarighet till fsv. *biur* m. 'bäver'. Intill byn ligger Bjurberget, vars namn skrivs *Biurbergh* på 1660-talet (LSA Z4 1:1).

1 Bjursjön *bju_śön* (BN) 9/64 sk – Bjursjön 1882 jb. – Biursjön 1775 ml. – Bjursjön Gn 56, ek 21K 9e, Tk 21K NV. ~ Byn har 3 bönder 1883. Anders Jonsson i Korvsjön fick frihetsbrev 23/11 1761 på försök och utan frihetsår. Syner hade hållits 21/8 1760 och 4/11 1761. Nybygget låg vid Bjursjön som låg ¾ mil från Bygdsiljum. Nybygget överflyttades från Bygdeå socken enligt kungligt brev 14/7 1835.

Namnet är sekundärt till sjönamnet som skrivs *Biusiön* på 1660-talet (LSA Z4 1:1), *Bju Sjön* 1752 (LSA Z4 1:5), *Biursjön* 1761 vid synen samt *Bju Sjön*, *Bjursjön* 1821 (LSA Z3 19:1). Bestämningsleden består sannolikt, av äldre belägg av naturnamnet att döma, av en motsvarighet till adj. fvn. *bjúgr* 'böjet, krum' (Fritzner 1 s. 147), och syftar på sjöns böjda form. Jfr för ytterligare bildningar till adjektivet Edlund 2005a:114 ff. En parallel till namnet är enligt min mening *Bjursele* i Norsjö socken, skrivet *Biugge Selett* 1553, *Biur tresh* 1570 fiskereg.

Ett problem är förvisso att skrivningarna är något sena; det första beläget är som synes från 1660-talet. En sammansättning med en motsvarighet till fsv. *biur* m. 'bäver' kan därför inte uteslutas. I så fall vore Bjursjön sekundärt till ett äldre namn på Tvärån som rinner från sjön. Vattendraget kallas *Biusiöbecken* på 1660-talet (LSA Z4 1:1).

1 Björkliden *bja_ṛklida* (BN) Kr – Björkliden 1882 jb. – Björkliden Gn 50, ek 22K 6b, Tk 22K NV. ~ Byn har en nybyggare 1881. Fältjägaren August Andersson Svan fick länsstyrelsens frihetsbrev på nybygget 13/10 1858. Tomt och åker utsynades på en jordkläpp på Björkudden vid Maltjärnbäcken (kallas idag *Björklidbäcken*). På platsen växte björk och gran. Vid synen året

innan hade Svan redan uppfört boningshus och fähus samt avröjt platsen och odlat en mindre teg där korn hade skördats. Synemänner skriver att ”utsynte stället borde få kallas Björkliden”.

Namnet bildades vid utsyningen, och har i huvudleden *lid* f. ’slutning i skog’, med syftning på slutningen av den höjd, vilken beskrivs som en ”jordkläpp”. Bestämningsleden hänför sig till naturnamnet *Björkudden*.

1 Björknäs *björknäs* (BN) 1/8 sk – Björknäs 1882 jb. – Björknäs Gn 50, ek 22K 5c, Tk 22K NV. ~ Byn har en bonde 1883. Björknäs beviljades 13/11 1829 för nybyggaren Mats Johansson i Nya Risliden. Nybygget låg på kronoallmänningen mellan Bureälven och Blåbergsmyran samt mellan Källhedens krononybygge och Sittuträsk. Tomt och bostad utsynades söder om Larsdalen. Platsen för gårdsplatsen och åkern var beväxt med björkskog och namnet gavs i länsstyrelsens resolution.

Namnet är en nybildning. Huvudled i namnet är *näs* n. som inte har någon klar referent i terrängen, men här möjligen kan ha en betydelse ’framskjutande höjdparti, förberg, bergudde’. Denna betydelse är belagd på danskt och norskt område (Lindén 1967:91 f.). En likhet mellan ett näs som sticker ut i en sjö och en bergsformation som sticker ut på land torde väl emellertid mer generellt kunna aktualiseras av språkbrukare, och då ligger ju elementet *näs* nära till hands. Denna senare betydelse skulle sakligt passa bra in på förhållandena på platsen. Bestämningsleden innehåller *björk* f. som beskriver växligheten på platsen.

1 Björnliden *björnlida* (BN) 7/32 kr – Björnliden 1825, 1882 jb. – Björnliden 1794 ml – Björnliden Gn 56, ek 22K 2c, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget fick frihetsbrev 23/2 1790. Anders Andersson i Forsliden utsynade 1789 ett nybygge på södra sidan av Björnliden.

Namnet är sekundärt till naturnamnet *Björnliden*, och har i huvudleden *lid* f. ’slutning i skog’. Bestämningsleden innehåller djurbenämningen *björn* m. I byn berättas, enligt Bertil Nygren (OAU), att en häst från Forsliden blev björnriven på höjden Björnliden.

1 Blisterliden Västra *västre blisterlida* (BN) 1/8 sk – Blisterliden Westra 1882 jb. – V. Blisterliden Gn 56, Västra Blisterliden ek 22K od, V. Blisterliden Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Namnet *Blister Lida* (LSA Z3 1:1) finns belagt 1753 när sockengränsen mellan socknarna Burträsk och Bygdeå lades fast. Då nämns även namnet *Blistermyra*. Blisterliden är en del av den höjdsträckning som även finns vid Östra Blisterliden och Norrliden. Nybygget fick sitt tillstånd enligt resolution 6/12 1800. Soldaten Jonas Frisk i Lappvattnet lät utsyna marken 20/6 1799, och han hade då tagit över rätten från korpral Vestin och soldaten Vaken. Tomt och bostad utsynades ”å den så kallade Wästra Blisterliden” på västra sidan av Lidmyrbäcken.

Namnet är sekundärt till naturnamnet *Blisterliden*, och har i huvudleden *lid* f. ’slutning i skog’. Bestämningsleden är inte omedelbart lätt att tolka, men tycks vara identisk med det *blister* som betecknar olika växter

som det går att göra visselpipor av (SAOB B 3263). Ordet *blister* finns i socknarna Munsala, Oravais och Vörå i mellersta Österbotten och betecknar där läppblommig ört: vitplister, Lumina album' (OFSF 1 s. 206 f., uppslagsordet *blistra*). Ordet finns även upptecknat i Nederkalix där betydelsen anges som ("troligen") 'plister' (ULMA 22949). Betydelsen 'plister' förekommer även i Dalarna med belägg från Hedemora, Husby och Säter samt i Uppland från Skuttunge. I socknar i södra Norrland, norra Svealand och i Nyland i Finland betecknar *blister* olika andra växter såsom 'bladvass, 'blindnässla', 'byttgräs, 'jolster, pil, sälge, säv, vass, vide', 'vitvide', älggräs' (Rietz s. 41a f., ULMA, jfr SAOB B 3263).

Som namnelement förekommer *blister* sparsamt i ortnamn i de norrländska landskapen utom i Gästrikland och Norrbotten. Dessutom finns det i Dalarna och Småland. Inom dessa områden möter oss namnelementet i några enstaka namn men är vanligare i Hälsingland enligt OAU. Namnet *Blistermyran* i Ramsjö, Hälsingland, sägs av Lennart Tunvall innehålla *blister* 'bladvass', en växt som växer på myren (Thunvall 1971:46).

Ett appellativ *blister* som beteckning på en växt finns inte upptecknat i Västerbotten men kan självfallet ha funnits. Med tanke på att en betydelse 'plister' sannolikt föreligger i Nederkalix samt i mellersta Österbotten, som uppvisar andra språkliga kontakter med norra Västerbotten (se inledningen), kan *blister* även i Västerbotten ha använts om 'plister'.

En vanlig uppfattning är att namnet *Blisterliden* skulle innehålla det dialektala verbet *blistra* 'vissla', väl då med syftning på ett vattendrag. Detta är av allt att döma inte fallet. Omkring 2 km från Östra och Västra Blisterliden rinner Tallån, men det finns inga belägg på att ån tidigare haft ett äldre namn **Blistra*, **Blister*an el. dyl.

Till namnet hör även den särskiljande leden *Västra* som ursprungligen avsåg den västra delen av höjdsträckningen Blisterliden.

1 Blisterliden Östra *ø̄stre bl̄istresl̄ia* (BN) 5/32 sk – Blisterliden 1825, Östra Blisterliden 1882 jb. – Blisterliden 1785 ml. – Ö. Blisterliden Gn 56, Östra Blisterliden ek 22K oe, Ö. Blisterliden Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1825 och 3 bönder 1883. Nybygget fick tillstånd 9/3 1778 och förste nybyggare var Anders Larsson från Bygdeträsk. Han efterträddes sedan av sonen Lars Andersson som efter 1810 köpte två gamla fäbodställen vid Stora Bygdeträsket av bönder i Bygdeträsk och flyttade gårdsplatsen dit. Området utnyttjades redan 1703 som fäbodar av Bygdeträsk.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, se närmare under **Blisterliden Västra**. Senare har den särskiljande leden *Östra* lagts till namnet för att skilja nybygget från grannbygget med samma namn. Blisterliden är en del av den höjdsträckning som finns även vid Västra Blisterliden och Norrliden.

1 Blåbergslien Lilla *lejlbbl̄abesl̄ida*, *lejlbbl̄abesl̄ia* 9/64 sk; för det alternativa bynamnet *Fredriksträsket*, se nedan – Lill Blåbergslid 1825, Blåbergslien Lilla 1882 jb. – Lillblåbergslien 1790 ml. – L. Blåbergslien Gn 50, Lilla Blåbergslien ek 22K 5c, L. Blåbergslien Tk 22K NV. ~ Byn har 4 bönder 1883. Abraham Andersson lät 1788 utsynta ett nybygge vid Lillblåbergsträsk-

ket som låg 1/4 mil från Blåbergsliden. Nybygget fick tillstånd enligt länsstyrelsens resolution 17/12 1788.

Namnet är sekundärt till naturnamnet *Blåbergsliden* som nämns redan 1736 (se nedan under **Blåbergsliden Stora**), och huvudled i detta naturnamn är *lid* f. 'slutning i skog'. Primärt i namnkomplexet är Blåbergsträssets äldre namn *blå tråsk* 1570, *Blå tresk* 1610 fiskereg., som rimligen inkluderat såväl Stora Blåbergsträsket som Lilla Blåbergsträsket; *L. Blåbärträsk* och *Storblåbärträsk* skiljs dock 1664 åt (LSA Z24 1:3) liksom 1714 *Str. resp. lill Blåträsk* (karta hos Fries 1991:182 f.). Bestämningsled i sjönamnet är *blå* 'blåsvart, mörk' med syftning på vattnets färg. Ett bergsnamn *Blåberget* efter sjön kan antas ha bildats – en ellips av ett **Blåträskberget* – och senare har sjön fått ett nytt namn, *Blåbergsträsket*. Att inte det ursprungliga namnet *Blåträsket* behölls på sjön utan man istället kom att använda det sekundära *Blåbergsträsket* beror antagligen på att detta namn så nära anknyter till namnet på det välkända berget, känt i en större namnbrukarkrets då det är högt (373 m) och syns på långt avstånd. Till *Blåbergsliden* lades sedan den särskiljande leden *Lilla* när nybygget grundades.

Namnet *Blåträsket* står i en betydelsemässig opposition till sjönamnet *Ljusvattnet* som finns i närheten. Stor- och Lill-Blåbergsträsket tillhör de sjöar i Skellefteå kommun som har mycket höga humushalter, vilket kan bero på myrar i närheten. Detta ger sjöarna en mörk färg (Bo-Göran Persson e-brev 2014-08-13).

Alternativt bynamn: Byn kallas även *Fredriksträsket* *frédríkstræske*, *frédríkstræsfse* (BN) där bestämningsleden syftar på bonden Fredrik Eriksson Stenlund f. 1815.

1 Blåbergsliden Stora *blåbæskia* (II), *stórbłåbeskida*, *stórbjåbeskia* (BN) 3/16 sk – Blåbergsträsket 1750, Blåbergslid 1825, Blåbergsliden 1882 jb. – Blåbergsliden 1752 ml. – Stora Blåbergsliden Gn 50, ek 22K 5c, St. Blåbergsliden Tk 22K NV. ~ Byn har en bonde 1825 och 4 1883. Avskedade soldaten Johan Olofsson Gös fick tillstånd till nybygget 1736. Tidigare hade bönderna Anders Håkansson och Erik Persson i Ljusvattnet haft fäbodar på platsen. En syn hade hållits samma år då tomtens utsynades vid "Blåberglidan", som låg intill Tvärträsket en mil väster om Ljusvattnet. Namnet skrivs *Stora Blåbergsliden* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958.

För namnet, se **Blåbergsliden Lilla**. I sen tid har den särskiljande leden *Stora* lagts till namnet för att skilja det från *Lilla Blåbergsliden*.

1–15 Bodbyn *bôbøjn* (RL), *bôbym*, *bôdbýn* (BN) 5 15/32 sk; för det alternativa bynamnet *Ytterbyn*, se nedan – Ytherbyenn 1580, Yterbyn 1607, Bodbyn 1660, Ytterbyn 1623, Bodbyen 1711, Bodbyn 1750, 1825, 1882 jb. – Ytterbyn 1561 tl, Ytherbyn 1563 bs, Yterbyn 1566, Ytterbyn 1570 tl, Bodhebyn 1606 ml, Yterbyn 1606 bl, Buurå Tråsk 1606 tl, Bodebyn 1610 hl, Bodbyn 1785 ml. – Bodbyn Gn 51, Bodbyn, Bodbysund ek 22K 2h, Tk 22K SO. ~ Byn har 11 bönder 1631, 13 1660, 14 1711, 14 1750, 35 1825 och 47 1881.

Bodbyn var under 1500-talet en del av byn Burträsk som omfattade all bebyggelse runt Burträsket, jfr bebyggelsenamnet *Buurå Träsk* (1606 tl) ovan. I bydelen Bodbyn fanns 1543 fem gårdar, varav en i Kvarnriset. Från 1558 och framåt särskils Ytterbyn i vissa skattelängder, och byn omfattar då de senare bosättningarna Bodbyn, Kvarnriset och Lappvattnet. Från slutet av 1500-talet redovisas Lappvattnet som en egen by. Namnet *Bodbyn* är belagt första gången 1606.

Huvudled är *by* m., här sannolikt i betydelsen 'bydel'. I dialekten används benämningar som *Övrebyn* och *Nedrebyn* om bydelar. Bestämningsleden innehåller *bod* f. 'fäbod'. Namnet ger vid handen att bydelen tidigare har varit en fäbod och eftersom Bodbyn var den minsta av de tre bosättningarna vid Burträsket under 1500-talet får man anta att tiden när det var en fäbod då inte var alltför avlägsen.

Enligt en tradition var byn grundad av fiskare från Bureå som hade fiskebodar på platsen (BN). Traditionen har säkert ingen verklighetsbakgrund eftersom bebyggelsen fick namnet *Bodbyn* så sent som omkring 1600, då det finns historiskt källmaterial som borde ha kunnat styrka traditionen.

Alternativt bynamn: Byn och bydelen inom den äldre byn Burträsk bar under andra halvan av 1500-talet och början av 1600-talet namnet *Ytterbyn*. Elementet *ytter* har betydelsen 'det ut mot havet belägna' och syftar i norra Västerbotten vanligen på riktning österut. Namnet är sakligt motiverat då byn ligger öster om den äldsta bebyggelsen vid Burträsket, nämligen Gammelbyn, varom se nedan om **Burträsk**. I byn fanns åren 1910–1977 poststationen Bodbysund, vars namn numera används om byn. I dagligt tal lever dock namnet *Bodbyn* kvar.

Bydelsnamn: *Kvarnriset* *kvarnriːse* (BN) *Kuarneriis* 1556, *Quarneris* 1557 fiskereg., *Quarn Rissett* 1583, *Quarnrijss* 1588, *Quarnrisse* 1590, *Qverrijssett* 1607, *Quarnrijset* 1610 tl. – *Kvarnriset* Gn 57, ek 22K 2h, Tk 22K SO. I bydelen Kvarnriset fanns det ett hemman 1539 som tillhörde storbyn Burträsk. Under 1540-talet tillkom ett andra hemman genom en hemmansdelning. När Burträskbyn delades omkring 1606 hamnade gårdarna under Bodbyn. Huvudled i namnet är *ris* n. 'snårig skogstrakt', bestämningsled *kvarn* f. I Kvarnrisbäcken som rinner mellan Stora Lappsjön och Bodbyträsket fanns 1792 fyra kvarnar (LSA Z3 29:2), senare sex kvarnar.

Övriga bydelsnamn är *Backen* inom Kvarnriset, *Brännan* *brennom* 1631, *brendhen* 1658 kr, *Brännan* Gn 57, ek 22K 2h, Tk 22K SO, *Heden* *häida*, *høy* (BN) som ligger väster om Bodbystjärnen, *Ljusrotet* ek 22K 2h, Tk 22K SO där soldatrotten *Ljus* låg, *Nymyran* ek 22K 3h, Tk 22K SO, *Nördbyn* ek 22K 2h, Tk 22K SO, *Sörbyn* *sörbyːn* (BN) ek 22K 2h, Tk 22K SO.

Fäbodnamn: Namn på fäbodar är *Baggfäbodarna* Baggfäbodarne 1785 LSA Z3 29:1 där elementet *Bagge* av allt att döma är ett mansnamn eller ett manstillnamn (jfr Fries 1991:207, Holm 1970:56, 68 not 18). I Avan i Lövånger fanns på 1540-talet en Olof Olsson Bagge. Man kan notera att ordet för 'hanfår' i Västerbotten är *bäcker* m. (Lindgren 1940 s. 24 f.). Vidare finns *Brännfäbodarna* Bränfäbodarne 1785 (LSA Z3 29:1) som låg vid Örvattnet,

Lappvattnet samt *Selbodarna* *selbode* *n* (BN) ek 22K 1h eller *Kvarnrisfäbodarna* vid Selbosjön.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Bastuviken* Gn 57, ek 22K 2i, Tk 22K SO.

Inbyggarteknning: Byns invånare har kallats *bodbyggarna* (Nilsson 1933:100).

1 Boliden *böld* *da*, *bölt* *a* (BN) 1/4 sk – Boliden 1825, 1882 jb. – Boliden 1794 ml. – Boliden Gn 57, ek 22K 2g, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 1/10 1788, och grundare var sannolikt Anders Andersson Berglund. År 1800 ägdes det av sonen kyrkvaktaren Jonas Berglund. På platsen hade Gammelbyn fäbodar före avvittringen 1786. Platsen benämndes *Fäboderna* 1714 LSA Z3 74:2.

Namnet får väl i första hand uppfattas som sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *lid* f. 'slutning i skog' och bestämningsled *bod* f., här i betydelsen 'fäbod'.

1 Bonäs *bönes* (BN) Sk – Bonäs 1882 jb. – Bonäs Gn 56, ek 22K of, Tk 22K SO. ~ Byn har en nybyggare 1881. Nybygget fick sitt frihetsbrev 15/11 1853. Naturnamnet *Bunäsmyra* nämns 1776 (LSA Z3 52:2).

Namnet är sekundärt till naturnamnet **Bunäset*, vars huvudled är *näs* n. 'landutsprång i sjö eller sjöliknande vattenparti, sjönäs' (Lindén 1967:93 ff.) som avser en lokal vid Stora Bygdeträsket. Bestämningsleden är *bod* f., sannolikt i betydelsen 'fäbod'. Det äldre skriftliga belägget tyder på att den dialektala formen *bud* ursprungligen ingått i namnet.

1 Brattberget *brätbærje*, *brathbærje* (BN) 5/64 sk – Brattberget 1882 jb. – Brattberget Gn 50, ek 22J 5f, Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1883. Bonden Lars Öman och sonen Lars Anton Larsson i Lillsandsjön i Degerfors socken fick frihetsbrev på nybygget 11/8 1831 efter att en syn hållits 4/7 samma år. Tomt och åker utsynades på nordvästra sidan av "Brattberget". Ängar fanns bl.a. vid "Danmarktjärnorne" och fiske fanns i sjön "Låsmen", dvs. Lossmenträsket. Vid synen begärdes namnet *Brattberget*, medan länsstyrelsen fastställde namnet i obestämd form.

Nybyggesnamnet är sekundärt till naturnamnet *Brattberget* och antagligen har såväl naturnamnet som nybyggesnamnet i det talade språket hela tiden haft bestämd form, något som senare även blivit de officiella formerna. Berget har branta sidor, i synnerhet sidan mot sjön Lossmenträsket, varför adjektivet *bratt* 'brant, lutande' på ett passande sätt beskriver platsen.

1 Brattby *braithby* (BN) 3/32 kr – Bjurfors 3 eller Brattby 1882 jb. – Brattby Gn 56, ek 22K oe, Tk 22K SV. Nybygget fick sitt frihetsbrev 3/1 1801. Hans Westin bor på nybygget 1802. År 1819 sägs på kartan över Grundfors att

Brattby inte längre är ett särskilt nybygge. Ägorna var otillräckliga och hade överförts till Bjurfors 1 och 2 (LSA Z5 84:1). Enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958 skrivas fastigheten *Bjurfors 5*.

Namnet bildades i samband med nybyggesutsyningen. Det ger en beskrivning av platsen. Huvudled är *by* 'by' m., här i obestämd form, och bestämningsled *bratt* 'brant, lutande' som syftar på en brant sluttning av Gråsmyrberget.

1 Brattfors *brättfas* (BN) 3/32 sk – Brattfors 1882 jb. – Brattfors Gn 50, ek 22K 6e, Tk 22K NV. ~ Byn har en bonde 1883. Olof Andersson i Brännkälen fick tillstånd till nybygget enligt länsstyrelsens resolution 23/11 1832. Bostaden utsynades på en stenbunden backe på södra sidan av Bureälven. Namnet *Brattfors* föreslogs vid utsyningen, troligen av nybyggaren.

Namnet är troligen sekundärt till ett naturnamn. Huvudled är *fors* m., bestämningsled adjektivet *bratt* 'brant, lutande'. Intill bebyggelsen i Brattfors finns idag forsen *Brattforsen* i Bureälven; detta namn är inte belagt före nybyggets bildande. Det kan dock troligen ha funnits som naturnamn. I *Brattforsen* har funnits både kvarn, sågverk och kraftstation (Hellder 1976:52 f.). Vattenfallet har beskrivits som "präktigt" (NV 1952-12-06) och ansågs vara brant.

1 Brattliden *brättlida*, *brättlia* (BN) 13/64 sk – Brattliden 1882 jb. – Brattliden Gn 50, ek 22K 4e. ~ Byn har en bonde 1883. Vice korpral Lars Fredric Åberg och 9 bönder i Åbyn fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 6/11 1830. Nybygget utsynades på allmänningstrakten Stussmyrliden där bostad och åker utvisades på en kulle på höjdslutningen Fäbodliden. Intill kullen fanns myren *Brattmyran*.

Namnet gavs vid synen. Huvudled är *lid* f. 'sluttning i skog', bestämningsled adjektivet *bratt* 'brant, lutande'. Man får i synen veta att gårdsplatsen låg på en kulle som hade en terräng som var brant. Namnet *Fäbodliden* valdes sannolikt inte som namn på nybygget, eftersom det redan fanns två nybyggen med det namnet i Burträsk.

Gårdnamn: I byn finns gårdnamnet *Daltorp*, även kallat *Haretorpet*. Det sistnämnda namnet är bildat till *Haren* (BN) efter en person som bott där. Enligt uppgift bodde här *Härakalln* och *Härakälinga*, dvs. *Harkarlen* och *Harkäringen* (samtal med Helge Forsell i Åbyn, f. 1943, 2015-03-10). Gunda Lundström i Bygdeträskliden har efter en meddelare noterat att man kunnat använda benämningarna *härakalln* och *häratjältinga* om personer som var ombytliga och bytte partner. Om en kvinna som födde många barn sades: "hon jer som häratjältinga", dvs. 'hon är som harkäringen'. I kyrkboken för 1890-talet står att det blev skilsmässa i familjen på gården eftersom hustrun varit otrogen (AI:15b s. 609) (Gunda Lundström i e-brev 2015-03-19).

1 Brattlund *brättlön* (BN) 5/64 sk – Brattlund 1825, 1882 jb. – Brattlund Gn 51, ek 22K 3h, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Kronolänsman Abra-

ham Burström fick frihetsbrev för nybygget 28/8 1799. En syn hade hållits 27/5 samma år. Nybygget övertogs år 1800 av skomakaren Jonas Boström.

Namnet bildades sannolikt vid nybyggets anläggning och beskriver platsen. Huvudled är *lund* m. 'tättbevuxet skogsbestånd av barr- eller lövträd, vilket är mer högväxt än snår och dessutom fristående eller omgivet av högväxt skog', bestämningsled *bratt* 'brant, lutande'.

1 Brännan *brānna* (BN) 1/4 sk – Brännan 1825, 1882 jb. – Brännan Gn 50, Brännan, Lossmenbrännan ek 22J 6f, Tk 22J NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Bymännen i Lossmen Johan Olofsson och Anders Jonsson fick tillstånd till nybygget 15/12 1815. Tomt och bostad utsynades 3/32 mil öster om Lossmen på den s.k. Brännan.

Namnet är sekundärt till ägonnamnet *Brännan* som 1774 var en åker under Lossmen; namnet skrevs då *Bränna* (LSA Z3 142:1). Det innehåller *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt'. Byn kallas även *Lossmenbrännan* vilket sannolikt används för att skilja byn från andra bosättningar med namnet *Brännan*, sålunda ett fjärrhorisontsnamn (jfr Strid 1993:28).

Bydelsnamn: *Månsbrännan* ek 22J 6c som ligger vid Månsträsket. Här ligger även bosättningen *Månsträskbodarna* *må̄nsträkböde:r*, *må̄nsträkböde:n* (BN) som tidigare var fäbodar. Naturnamnet *Månsträsket* skrivs 1553 *Mansse treskitt* fiskereg., se under **Lossmen**.

1 Bränbergsliden *brānbǣslida* (II), *brānbǣslia*, *brānbǣslida*, *brānbǣslia*, *brānbǣslida* (BN) 5/32 sk – Bränbergslid 1825, Bränbergsliden 1882 jb. – Brändberliden 1785, Brandbärliden 1798, Brandbärsilden 1800 ml. – Bränbergsliden Gn 57, ek 22K 2g, Tk 22K SO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 14/10 1784. Nämndemannen Daniel Andersson från Gammlbyn lät 8/9 1783 utsynta nybyggestillfälligheter "uti så kallade bran bär liden" där det fanns tjänlig gårdstomt.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *lid* f. 'sluttning i skog' och bestämningsled en genitivform av dialektordet *brandbär* n. 'hallon', något som visas av uttal och äldre belägg. Tydligen har man senare om tolkat bestämningsledens första led i anslutning till *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt' eller *bränne* n. 'ställe där det brunnit' och den senare ledens till *berg*. Ett personöknamn där den äldre namnformen ingår är *Brannbärli-tjälina* för Maria Katarina Olofsdotter (1799–1901) (SM; Nyström u.å., intervju Emma Persson 1950-01-06).

1 Brännby *brānbý*, *brānbý* (BN) 1/8 sk – Brännby 1882 jb. – Brännby ek 22K 6c, Gn 50, Tk 22K NV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybyggaren Olof Abrahamsson i Blåbergsliden fick tillstånd till nybygget 9/11 1829. Tomt och bostad utsynades på den s.k. Fäbembrännan som låg 3/8 mil från Rislidens nybygge.

Namnet gavs vid synen, sannolikt av nybyggaren, och är ett primärt bebyggelsenamn, där huvudleden är *by* m. 'by'. Bestämningsleden anknyter till namnet *Fäbobreännan*. På platsen har sannolikt bönderna i Ljusvattnet från början haft en svedja och sedan åkrar och ängar, vilka brukats när de vistades vid fäbodarna. Platsen ligger 13 km från Ljusvattnet.

1 Brännfors y. *brænfas* (BN) ¼ sk; för det alternativa bynamnet *Gråsimyrlichen*, se nedan – Brännforss 1825, Brännfors 1882 jb. – Brännfors eller Gråsidmyrliden AI:5 1780–1812, Gråssmyrliden 1794 ml, Gråsimyrliden 1802 AI:5. – Brännfors Gn 51, ek 22K 5g, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1825 och 7 bönder 1883. Drängen Jon Andersson från Renbergsvattnet fick frihetsbrev 30/9 1784. Han lät 6/10 1783 utsyna lägenheter till ett krononybygge vid Gråsidmyrliden. Kvarnställe fanns på västra sidan av Brännvattsbäcken. Ett äldre belägg på namnet *Gråsidmyran* är *Gråsick myr* 1806 (LSA Z3 40:1).

Namnet bildades vid utsyningen, och huvudleden syftar på den fors invid gårdsplatsen där det fanns ett kvarnställe. Bestämningsleden anknyter till namnet på den bäck, *Brännvattsbäcken*, som rinner från sjön Brännvattnet i Skellefteå socken och passerar gårdsplatsen.

Alternativt bynamn: Ett äldre namn på byn är enligt Bertil Nygren 1933 *Gråsimyrliden* *gråsimylia*, *gråsimylia* som torde innehålla en växtbenämning **gråsia* till *sia* f. 'rotblad', upptecknad i Ovan- och Nedersiljan (Dalarna), Ragunda (Jämtland), västra och norra Ångermanland, Västerbotten, Lappland och Nederluleå (Norrbotten). I Österbotten betecknar *sia* växter som hör till de vetenskapliga arterna *Nardus* och *Eriophorum* (Svahn 1991:80, 83). Ytterligare belägg från Västerbotten är *sia* i betydelsen 'färsvingel, kruståtel, klotstarr, tuvtåtel' (Fridner 1999 s. 54, 78, 84, 179). Växten *sia* trivs på myrar, dock finns inte någon sammansättning **gråsia* upptecknad. Däremot finns hos Fridner (1999 s. 82) ett *gransia* 'kruståtel' men denna sammansättning ingår knappast i *Gråsimyrliden*.

1 Bränkkälen *brænksæren* (BN) 7/64 sk – Bränntjäljn 1882 jb. – Bränntjäljen Gn 50, Bränkkälen ek 22K 6e, Tk 22K NV. ~ Byn har 3 bönder 1883. Johan Petter Olofsson från Järvtjärn fick tillstånd att anlägga ett nybygge på platsen enligt resolution 1/11 1827. Vid gårdsplatsen fanns flack mark som var beväxt med björk- och granskog, men närmast Bureälven var det höglänt mark som passade till åker. Namnet skrivs enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958 *Bränkkälen*.

Namnet bildades sannolikt vid utsyningen och beskriver platsens utseende. Huvudled är *käl* m. 'låg höjd', bestämningsled *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt' eller *bränne* n. 'plats där det har brunnit av våda'.

Brännliden Bränlichen 1825 jb. – Bränlichen 1794 ml. Nybygget fick sitt frihetsbrev 27/10 1801. Johan Nilsson i Risåträsk bodde på nybygget 1794. Zackris Zackrisson var ägare till nybygget 1823, Per Käck 1825. Nybygget avfolkas efter 1824 enligt Burträsk husförhörlängd AI:7b.

Namnet kan möjligt vara sekundärt till ett naturnamn, men ett sådant är dock inte belagt. Dess huvudled är *lid* f. 'slutning i skog' och bestämningsleden är *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt' eller *bränne* n. 'plats där det har brunnit av våda'.

1 Brännvattnet *brænvåtn* (BN) 1/8 sk – Brännvattnet 1825, Brännvattnet 1882 jb. – Bränvattne 1655 kr, Bränwat 1727 hfl, Bränvattnet 1802 ml. – Brändwatne 1664 LSA Z24 1:3, Brännvattnet 1706 LSA Z3 141:1, Brännvattnet Gn 50, ek 22K 4d, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Skattehandlingar från byn Ljusvattnet tyder på att bebyggelsen kan ha funnits redan på 1500-talet. Brännvattnet som ligger ca 1 mil sydväst om Ljusvattnet tillhörde Ljusvattnet fram till 1801 när hemmanet blev en egen by (se Lundström, Rekonstruktion av hemmanen ..., manuskript).

Namnet är sannolikt sekundärt till sjönamnet *Brännvattnet* vars huvudled är *vatten* n. 'sjö' och bestämningsled av allt att döma *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt', då platsen tidigt har bosättning och dessförinnan kan ha varit fäbod.

Gårdnamn: Bland gårdnamn märks *Åheden* ek 22K 4c.

1 Brännäs *brænñese* (BN) 1/8 sk; för det alternativa bynamnet *Brännäsudden*, se nedan – Brännäs 1882 jb. – Brännäsudden Gn 50, Brännäs ek 22J 7f, Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1883. Per Jonsson i Tjärn i Burträsk socken fick tillstånd till nybygget enligt länsstyrelsens resolution 23/11 1832. Nybygget fick namnet *Brännäs* i utsyningen och sannolikt är det nybyggaren som önskat namnet. Tomt och bostad utsynades på en udde i Granträsket. Utanför udden ligger Lappvikholmen med övergivet lappviste och begravningsplats (RAÄ 25:1 Burträsk).

Namnet är sekundärt till ett naturnamn som nämns i länsstyrelsens resolution 9/3 1825 när soldaten Adam Rusk i Norsjö försökte ta upp ett nybygge på platsen. Huvudleden i naturnamnet är *näs* n. 'landutsprång i sjö eller sjöliknande vatten, sjönäs' (Lindén 1967:93 ff.) medan bestämningssleden sannolikt är *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt'. Platsen är lämplig för odling och ligger nära den äldre byn Granträsk.

Alternativt bynamn: Byn kallas även *Brännäsudden* *brænestúd* som syftar på den udde där gården ligger. Elementet *udde* m. avser här sannolikt den smala, ytter delen av näset.

Brännäs Östra *østre brænes* (BN) 3/32 sk; för det alternativa bynamnet *Bränträsk*, se nedan – Brännäs Östra 1882 jb. – Ö. Brännäs Gn 50, Brännäs ek 22K 3a, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Bonden Anders Jansson i Åsen fick tillstånd till nybygget 6/11 1830. Bostaden utsynades på en hög kulle som var belägen mellan Båträsket och Bränträsket. Namnet *Brännäs* begärdes vid synen. Sjönamnet *Bränträsket* skrivs 1553 *brenne*

treskitt fiskereg., och sjön brukades då av en bonde i Bursiljum, samt *brenne tesk* 1570 och *Brenne tesk* 1610, då sjön brukades av vardera en bonde i Villvattnet och Ljusvattnet.

Namnet *Brännäs* bildades sannolikt vid synen. Huvudleden är *näs* n. som här har betydelsen 'landutsprång i sjö eller sjöliknande vatten, sjönäs' (Lindén 1967:93 ff.). Närå gården ligger ett näs vid Båtträsket. Bestämningsleden hänger samman med sjönamnet *Bräntråsket* i vilket ingår aningen ordet *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt' eller *bränne* n. 'plats där det har brunnit av våda'. Sjön ligger visserligen nära den äldre byn Lubboträsk, men på äldre kartor finns inga odlingar markerade vid sjön, vilket kunde göra en anknytning till *bränne* mera trolig. Namnet har den särskiljande leden *Östra*, som har lagts till för att skilja nybyggesnamnet från ett likalydande namn vid Granträsket.

Alternativt bynamn: Byn kallas även *Bräntråsk* *braen som är sekundärt det nyssnämnda sjönamnet.*

1–2 Brönstjärn *brónstjärn* (BN) 15/64 kr, 5/64 sk – Brönstjern 1825, 1882 jb. – Brönstjärn 1794 ml, Brunstjärn hfl AI:5, 6 och 7B 1780–1825, Brunns-tjern hfl AI:8B, 9A och 10A 1825–1856, Brunnstjern och Brönstjern hfl AI:11B 1857–1862, Brönstjern hfl AI:12B 1863. – Brönstjärn Gn 50, ek 22K 6f, Tk 22K NO. ~ Byn har en bonde 1825 och 9 bönder 1883. Enligt resolution 14/5 1783 beviljades soldaten Anders Olofsson Harr från Ljusvattnet tillstånd att ta upp krononybygget som i tillståndet kallades för *Brunstjärn*. *Brönstjärn* är ett gammalt naturnamn som 1706 skrevs *Bråns tiärn* (LSA Z3 141:1) och 1753 *Bråns Tiärn* (LSA Z24 1:2). Bonden Anders Nilsson i Ljusvattnet anlade fäbodar i *Bränstjärn* i samband med storskiftet 1766 (LSA Z3 141:2). Vid samma förrättning kallas platsen även för *Brönstjärn*.

Bebyggelsenamnet går tillbaka på ett naturnamn där huvudleden är *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö'. Bestämningsleden innehåller en genitivform av det dialektala namnelementet *brön* n. 'höjd', 'backe', varom närmare i avsnittet om huvudleder. Formen *Brunstjärn* kan möjligen ses som ett försök att hitta en riksspråklig form av namnet, varvid man tolkat bestämningsleden som det dialektala ordet *brånn* n. 'brunn'. Sannolikt har Brönstjärnsberget intill sjön kallats för **Brönet*, då berget utseendemässigt mycket påminner om andra lokaler som innehåller elementet *brön*.

Bydelsnamn: *Stenliden* ek 22K 6e.

1–2 Burliden *bulkida*, *bulkia* (BN) 3/8 sk – Burliden 1825, 1882 jb. – Burliden 1794 ml. – Burliden Gn 50 och 51, ek 22K 5f, Ned. Burliden, Öv. Burliden Tk 22K NO. ~ Byn har en bonde 1825 och 4 bönder 1883. Samuel Hindricksson i Bodbyn lät 23/9 1783 utsyna lägenheter till ett nybygge vid Burliden intill Bureälven. Enligt resolution 23/9 1784 beviljades bondsonen Olof Andersson från Ljusvattnet tillstånd att ta upp ett krononybygge på platsen. Johan Nilsson i Ljusvattnet fick 1806 tillstånd till Burliden 2. Nybygget sak-

nade ängar och därfor begärde han och fick tillstånd 1816 att få sammanlägga nybygget med Stenbäcken 2 som hade ängar, men saknade åker.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn som 1706 skrivas *Buur lida* (LSA Z3 141:1) och 1753 *Burlida* (LSA Z3 141:1). Huvudleden i detta är *lid f.* 'slutting i skog' och bestämningsleden **Bura*, Bureälvens äldre namn, varom **Bureå** i Bureå socken.

Bydelsnamn: *Övre Burliden* och *Nedre Burliden* ek 22K 5f, Öv. Burliden, Ned. Burliden Tk 22K NO.

1–9 Bursiljum *séllja*, *seljom* (Lindgren 1890–1919:225), *bujseJJja* (munlig uppgift av Erland Ceder 2014-12-08), *bujseJJum* (BN) 3 1/8 sk – Silium 1543, 1546, 1547, Siilium 1556, Sijllum 1580, Siliun 1609, Silium 1660, Sillium 1711, Silljum 1750, Bursiljum 1825, 1882 jb. – Sileth, Silium 1539, Silium 1553, Silium 1566, Sillium 1606 bl, Silion 1607, Burå Silium 1613, Bursiliom 1642 tl, Bursiljom 1710 hfl, Silljum 1785 ml. – Bursiljum Gn 57, ek 22K 2i, Tk 22K SO. ~ Byn har 6 bönder 1543, 7 1547, 8 1561, 9 1590, 10 1595, 7 1629, 9 1660–1750, 15 1825 och 29 1883. Åren 1547 och 1556 redovisas 199 öresland.

Byn kallades tidigare *Siljum* och omfattade på 1500-talet även Mårtensboda, som 1629 blev en egen by under Lövångers socken. Före 1606 låg Bursiljum i Lövångers socken, men den fördes över till Burträsk vid sockenbildningen 1606. Samtidigt fördes byn *Siljum* i Bygdeå socken över till Burträskas socken i kyrkligt avseende, varefter det fanns två byar med samma namn i socknen. Däremot kvarstod byarna i Lövångers resp. Bygdeå socken när det gällde världsliga angelägenheter som skatter och soldatväsen samt inom länsförvaltningen. Mellan åren 1776 och 1779 fördes byarna över till Burträsk i alla bemärkelser. För att undvika förväxling mellan byarna lades vattendragens namn till som bestämningsled till namnen. Formen *Bursiljum* användes tidigast i handlingar inom Burträskas socken som hade koppling till kyrkan.

Huvudleden är *sel* som motsvarar fvn. och fsv. *sil* 'lugnvatten mellan forsar i älvs eller å, sjö' som står i dativ pluralis, se avsnittet om huvudlederna. Bestämningsleden är **Bura*, Bureälvens äldre namn, varom se **Bureå** i Bureå socken. Namnet avser en utvidgning av Bureälven, det nutida Bursiljeträsket. Den plurala formen synes inte vara knuten till naturnamnet utan hör sannolikt istället samman med bebyggelsenamnet, eftersom namnet troligen syftar på tre bebyggelsegrupper i byn i äldre tid, Hembyn, Mittibyn och Sörbyn. Intill Bursiljeträsket ligger Siljeberget *sélibærje* (BN) eller Bursiljeberget.

Bydelsnamn: En bydel är *Norra Bursiljum* N. Bursiljum Tk 22K SO som fick sitt namn på 1960-talet. Den hette tidigare *Lappvattsheden* *Lappvattheden* Gn 57, *Lappvattsheden* ek 22K 2i. De som bodde i Lappvattheden tyckte att de bodde i Bursiljum och inte i Lappvattnet och därfor var namnet *Norra Bursiljum* mer naturligt (Söderström 2000:12).

Hembyn *hē:mbyñ* ek 22K 2i, Tk 22K SO är ett namn som blivit vanligare på senare år. Tidigare kallades den *Norrbyn* (Söderström 2000:12).

Mittibyn *mítibyñ*, *mítibyñ* ek 22K 2i som utgör byns centrum.

Svarttjärn /swɑ:tʃæ:n/ (BN) *Silie Tiernen* 1608 tl, *Swartetiern* 1624 tl, *Wäster Swarttiern* 1661 LSA Z17 1:1, *Swart Tiärn* 1666 LSA Z31 1:3, *Svarttjärn* Gn 57, ek 22K 11–21, Tk 22K SO ligger som en egen by 3 km söder om bykärnan i Bursiljum. Hemmanen Bursiljum 7–9 i Svarttjärn skrevs 1882 jb som *Bursiljum eller Svarttjärn*. Enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958 skrivs namnet *Bursiljum*. I bydelen fanns ett hemman 1543 som ägdes av Clemet Andersson 1547–1595 vilken sannolikt gett namn till berget *Kle-metsklinten*, se vidare under **Harakälen**. Bydelsnamnet *Svarttjärn* är sekundärt till ett sjönamn som uppenbarligen benämnts efter sitt mörka vatten.

I formen *Silie Tiernen* kan bestämningsleden syfta påbyn Siljum och namnet har då innehörd den 'tjärnen i Siljum'. Alternativt har tjärnen ursprungligen hetat **Sil*, **Sel* då den har setts som en utvidgning i ett vattendrag. Huvudleden *tjärne* kan vara ett senare tillägg. Formen *Wäster Swarttiern* är ett sätt att skilja *Svarttjärn* vid Bursiljum från byn Svarttjärn i Lövånger.

Södra Bursiljum /sɔ:rby:n, sɔ:rrom ɑ:n/ (BN) *Sörbyn* ek 22K 2i, *S. Bursiljum* Tk 22K SO. *Södra Bursiljum* är den officiella formen men *Sörbyn* används i dagligt tal. Bydelen kallas även *Söromån* 'söder om ån' då den är belägen söder om Bureälven.

Gårdnamn: *Androtet* ek 22K 2i, Tk 22K SO och *Andudden* Tk 22K SO vilka fått sina namn efter soldatrotten 66 *And* vid Lövångers kompani där namnet *And* fanns 1695–1864. Ordet *rote* har i dialekten neutralt genus.

Bränslet ek 22K 2i. Namnelementet *bränsel* 'svedjeland' finns i Norrland, Mellansverige och delar av Västsverige (Pamp 1988:90). I Finland finns det i norra delen av Österbotten, Åland, Åboland och Nyland (Harling-Kranck 1990:209 ff.). I Västerbotten tycks elementet *bränsel* n. beteckna platser där en skogsbrand gått fram, för *bränsel* uppträder aldrig i odlingsnamn (Widmark 1958:57). Ordet går tillbaka på fsv. **bränsl* och är en avledning till verbet *bränna* (SOV 11 s. 125, Falck-Kjällquist 1973:64 f.).

Kälen ek 22K 2i, Tk 22K SO, för *käl* se avsnittet om huvudlederna.

Skatan ek 22K 2i som ligger vid den udde som finns mellan Bursiljeträsket och Ytterträsket. Appellativet *skata* m. har i dialekten betydelsen 'uppe' (Lindgren 1940 s. 118). Stenberg (1966 s. 110) har följande två definitioner: 'långa, kahla och steniga landsuddar, som sträcka sig ut i hafvet och fjärdar', 'skogbewäxta landsuddar ofwan för de kahla uddarna, med steniga stränder' (1804). Jfr ÖNON 7B s. 196.

Svedjan /swi:a, swi:n/ (BN) ek 22K 2i, Tk 22K SO, se för *svid* avsnittet om huvudlederna.

Utiberget ek 22K 2i, Tk 22K SO som har betydelsen 'i berget längre utåt, längre österut'.

Några andra gårdnamn är *Grannäs* ek 22K 2i, Tk 22K SO, *Älvslunda* ek 22K 2i, Tk 22K SO och *Ängden* ek 22K 2i.

Fäbodnamn: *Fäbodarna* ek 22K 2j, *Fäboberget*, *Fäboraningen*, *Utiberget*, *Vitkälen* (*Kälen*, *Fäbodvallen*), *Ytterträsket*, *Östensfäbodarna* vid Storsandsjön (nämnda 1792 vid utsyningen av Storsandsjön).

Burträsk *būtræsk, būrtræsk* (EL) burtresk 1500 3/8 UUBp, Bwratresk, Bwretresk 1514 31/1 RAp, Bwrtesk 1543, Burtresk 1546, 1547, Buretresk 1556 bl, Bwråträsk 1566 tl, Bureträsk 1580 jb. – Buretrex 1539, Buretresk 1553, 1566 bl, ved burtresk 1571 sö, Buråtresk 1612 tl. ~ Åren 1547 och 1556 redovisas 2594 öresland.

Under 1500-talet omfattade byn Burträsk all bebyggelse runt sjön Burträsket och byn omfattade 1543 22 hemman. Byn var då den största i Skellefteå socken. År 1543 fanns i de olika bydelarna följande gårdar: Gammelbyn 10 hemman, Åbyn 6 hemman, Bodbyn 5 hemman samt Lappvattnet ett hemman. Omkring år 1600 delades den tidigare storbyn upp och de tidigare bydelarna blev då egna byar; namnen behandlas här i egna artiklar. I Gammelbyn låg ett kapell som uppfördes under Johan III:s regeringstid 1569–1586 (Bureus 1608:[12 v.]) Burträsk blev egen socken 1606 (se vidare inledningen till Burträisks socken), och till kyrkan avsattes ett prästbord. Prästbordet uppgick 1711 till 9/32 mantal. Komministerbostället låg sedan 1690 i Åbyn och omfattade 7/16 mantal skatte.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Burträsket*, vars huvudled är *träsk* n. '(större) sjö' och bestämningsled **Būra*, Bureälvens äldre namn, varom se **Bureå** i Bureå socken

1–11 Bygdeträsk *bijydeträsk, bijydetræsk* (BN) 2 7/8 sk – Bygdatresk 1543, 1546, 1547, 1556, Bygdeträsk 1580, Bygdetresk 1607, Bygdeåtresk 1660, 1711, Bygdeträsk 1750, 1825, 1882 jb. – Bygdetrex 1539, Bygdatresk 1547, 1553 bl, vidt bygda tresk 1555 sö, Bygdetresk 1566 bl, Bögdetresk 1577 dr, Bygdeträsk 1606 bl. – Bygdeträsk Gn 56, ek 22K of-1f, Tk 22K SO. ~ Byn har 12 bönder 1543, 14 1602, 16 1660, 17 1711, 19 1750, 29 1825 och 32 1883. År 1556 redovisas 898 öresland.

Byn var en stor och vidsträckt by år 1543 med 12 bönder. Av dessa fanns 2 i nuvarande byn Innansjön, 6 i nuvarande byn Kvarnbyn, som sannolikt är den gamla bykärnan i Bygdeträsk, samt 4 bönder i nuvarande byn Bygdeträsk. Av dessa sistnämnda bodde två i bydelen Edet och vardera en i Liden eller Bygdeträskliden och i Ingårdsbyn. Kvarnbyn bildade ett eget bylag 7/3 1781 och Innansjön 25/10 1782. Byn Bygdeträsk ligger vid de stora sjöarna Stora Bygdeträsket och Göksjön. Byn utnyttjade före avvittringen på 1780-talet ett stort antal s.k. fjällmyrar där de mest avlägsna låg över 2 mil från byn (Bygdeträsk s. 318).

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Bygdeträsket*, vanligen kallat *Stora Bygdeträsket*, Rickleåns källsjö. Sjönamnets huvudled är *träsk* n. '(större) sjö', bestämningsled **Bygda*, det äldre namnet på Rickleån; se vidare under **Bygdsiljum** nedan.

Bydelsnamn: *Brattlandberget* (*Uti berget*) ligger vid en brant strand intill ett berg. Det alternativa namnet *Uti berget* har betydelsen 'berget som ligger längre ut mot havet', dvs. österut, räknat från byns gamla centrum.

Bygdeträskliden *bijydetræsklia, bijydetræsklia* (BN) *Lijda, Lijdan* 1702–1703 LSA Z3 52:1, *Bygdeträskliden* Gn 56, ek 22K 1f, Tk 22K SO. I namnet

ingår elementet *lid* f. 'slutning i skog'. Bydelen ligger i slutningen av Lidberget.

Edet áude, gångár (BN) *Ede* 1664 LSA Z24 1:3, *Edet* 1666 LSA Z31 1:3, *Edhe* 1702–03 LSA Z3 52:1, *Edet* ek 22K of–1f, Tk 22K SO som numera mest kallas *Gamgården*. Bebyggelsen ligger på näset mellan Andersvattnet och viken Sundet i Göksjön. Elementet *ed(e)* har i ortnamn i Sverige innehörd 'gångsträcka, gående, väg' men har framförallt kommit att användas om gångställen mellan vatten eller utmed vatten (förbi forsar). Ordet *ede* n. är numera utdött i dialekten men tycks ha haft betydelsen 'landtunga mellan två vatten' (Dahlstedt 1950:205 ff., SOL s. 63). Betydelsen passar väl in på platser med namnet *Edet* i norra Västerbotten (OAU). Vid Edet i Bygdeträsk drogs båtar över landtungan mellan de båda sjöarna (Karta 13). Ännu i början av 1900-talet åkte Andersvattsborna med båt från byn till Jäppnäsviken i Göksjön och fick därefter dra sina båtar över näset. Därefter gick de på landsvägen till kyrkan i Burträsk (Lundström 1987:54).

Karta 13. Gården Edet mellan Sundet och Andersvattnet. Gården ses mitt i bilden.
Karta över Bygdeträsk 1702–1703 (LSA Z3 52:1).

Fällan ek 22K 1f, Tk 22K SO är ett ursprungligt ägonnamn där elementet *fälla* f. har betydelsen 'trakt där skogen är fälld eller bränd'.

Heden 1702–03 LSA Z3 52:1 där *hed* f. betyder 'jämna sandig mark där det växer tallskog'.

Ingårdsbyn *Engasbyn* (BN) *Gammel Gården* 1702–03 LSA Z3 52:1, *Ingårdsbyn* ek 22K 1f, Tk 22K SO där ett hemman fanns redan 1543. Gården kallades från början *Ingården* 'gården i väster' jfr s. 82, och fick sedan elementet *by* tillagt när bebyggelsen växte. Elementet *by* har här sannolikt betydelsen 'bydel'.

Rödbacken ek 22K of, Tk 22K SO som fått sitt namn av att här växte en rödaktig mossa (G. Lundström 1993:60 som bygger på Burträsk db 1/7 1822).

Stan som fick sitt namn under 1930-talet. Där fanns två affärer, postkontor, taxi, flera kaféer med bagerier samt några småbruk. På platsen bodde åkare, gårdfarihandlare, sömmerska, byggnadssnickare, arbetare och slaktare. Ett tiotal egnahem byggdes inom ett litet område. Byborna tyckte att området började likna en stad (Gunda Lundström e-brev 2014-12-03).

Storsandgärdan ek 22K 1f, Tk 22K SO.

Vallen *välن* (BN) *Wallen, Waln* 1702–1703 LSA Z3 52:1, *Vallen* ek 22K 1f, Tk 22K SO där ett hemman etablerades 1569. Området var dessförinnan sannolikt en fäbod.

Gårdnamn: *Lappkåtakläppen* som fått sitt namn av att en samisk familj bodde där i sin kåta under senare delen av 1700-talet. Gården kallades även *Almenackhemmanet* eftersom den bytte ägare så ofta (Bygdeträsk s. 160).

Fäbodnamn: *Andersvattnet, Avafäbodarna* där bestämningsleden utgörs av *ava* 'säckformig vik som genom ett smalt sund står i förbindelse med en större vattensamling', med syftning på viken Avan, vilken har just detta utseende; se vidare avsnittet om huvudleder. Fäbodarna hette tidigare *Trollfäbodarna*. Andra fäbodar är *Blisterliden*, se vidare under **Blisterliden Östra, Libbodarna, Lill-Lappsjön** (eller *Bumyra* som innehåller namnelementet *bud* f. 'bod', här sannolikt syftande på fäbodar), *Notsjöliden nötshöja* (BN) Gn 57 som även hade fast bebyggelse. Platsen kallades vanligen *järn*, en dativform av *Gärdan*. *Rotsjön*, se vidare under **Rotsjön, Rödningsheden** (anl 1762), se vidare under **Rödningsheden, Stavaliden** där fäbodar anlades 1778, se nedan under **Stavaliden, Talläfäbodarna** och **Västanträsk**. Byn har även fäbodar vid Talludden och platsen kallades på 1660-talet *Bumannäsudden* och *Jerfsanden* (LSA Z4 1:1) samt 1702 *Budmannäsudden* (LSA Z3 52:1). I namnet *Bumannäsudden* ingår *budman* och bestämningsleden i namnet kan därför ha betydelsen 'de fastboendes eller böndernas näs'. Ordet *buman* m. 'person av bondeallmogen, till skillnad mot samerna' var uppenbarligen levande i språket i Västerbotten under 1770-talet, se Stenberg 2014 s. 121 f., 145. Se vidare om namnet *Bomansforsen* under **Krängfors** i Skellefteå. Det är sannolikt den smala yttre udden av näset som kallas *Bumannäsudden*, den udde som nu kallas *Talludden*. I namnet *Jerfsanden* ingår djurbenämningen *järv* m. samt *sand* m. 'sandigt område'.

1–10 Bygdsiljum *séļja, séļjom* (Lindgren 1890–1919:225), *bogdselja* (II), *býydséļjuum, bogyséļjuum, býydsiljuum* (BN) 2 29/32 sk – Bygdatresk 1543, 1546, Silium 1547, Silium 1556, Bygdatresk 1562, Silium 1580, 1609, Silium 1660, Silljuum 1750, Bygdsiljum 1825, 1882 jb. – Bygdetrex 1539, Bygdatresk 1553 bl, 1553 hl, Silium 1566, Silium 1606 bl, Bygdesiliorne 1607, Bygdå Silium 1613 tl, Bygdsiliuum 1634 kr, Bygdesiliom 1642 tl, Bygde Silium 1684 ml, Bygdsiliom AI:1 1710–1726. – Bygdsiliuum 1664 LSA Z24 1:1, Bygdsiljum Gn

56, ek 21K 9f, Tk 21K NO. ~ Byn har 5 bönder 1539, 6 1602, 8 1660, 9 1750, 16 1825 och 27 1883. Åren 1547 och 1556 redovisas 213 öresland.

Byn kallades i mitten av 1500-talet omväxlande *Bygdeträsk* och *Siljum* och låg inom Bygdeå socken. År 1606 bildades Burträskens socken där de flesta byarna tidigare hade legat i Sörfjärdingen inom Skellefteå socken. Till den nya socknen lades några byar från Lövångers och Bygdeå socknar, däribland två byar med namnet *Siljum*, den ena från Lövånger, den andra från Bygdeå. Till namnen lades nu ånamnen **Bygda* och **Bura* som bestämningsleder för att skilja byarna åt när de nu låg i samma socken. Byarna blev fram till mitten av 1770-talet kvar inom sina gamla socknar när det gällde världsliga ändamål som skatter, soldatväsen samt den lokala delen av länsförvaltningen.

Huvudleden är *sel* som motsvarar fvn. och fsv. *sil* 'lugnvatten mellan forser i älvs eller å, sjö' som står i dativ pluralis, se avsnittet om huvudlederna. Bestämningsleden innehåller Rickleåns gamla namn **Bygda* bildat till en motsvarighet till norska dialekters *bugda* f. 'Boining, Bugt'. Namnet **Bygda* betecknade sannolikt ursprungligen en äldre farled vilken kännetecknades av många holmar och småöar där sjöfarare måste zick-zacka sig fram (Edlund 2005a:116 f.). Namnet *Bygdsiljum* avser en vik av Stora Bygdeträsket, 1771 kallad *Bygdsiljselet*. Vikens inre del kallades ännu på 1930-talet *Bygdsiljet* *björdsälje*, *böjdälje* (BN), och där rinner Rickleån ut ur sjön. Viken avgränsas mot sjön Stora Bygdeträsket av *Siljesundet* *sélisónē*, *sélisónē* (BN). Runt viken låg gårdarna i byn fram till början av 1800-talet. Den plurala formen kan syfta på de två bebyggelsegrupperna på ömse sidor av viken, jfr beträffande detta **Bursiljum** ovan.

Bydelsnamn: *Västibyn* *véstī byn*, *věstrebyn* (BN) är beteckningen på gårdarna som ligger på Bygdsiljums ägor väster om Stora Bygdeträsket.

Gårdnamn: *Siljesundet* där några gårdar ligger vid sundet med samma namn. Andra gårdnamn är *Hultet* *hūlte* (BN), bildat till dialekterns *hulte* 'liten skogsklädd höjd eller skogsdunge intill eller på en myr' (Näslund 2007 s. 272), som ligger vid en höjd, *Fäbodudden* ek 21K 9e på västra sidan av Stora Bygdeträsket, *Gerhards* ek 21K 8f, Tk 21K NO där väckelseledaren Gerhard Gerhardsson (1792–1878) bodde efter sin utflyttning i samband med laga skiften i byn. Vidare finns *Kläppfällan* ek 21K 8f, *Könikudden* *fsórukódŋ* (BN) ek 22K oe som sannolikt fått namn efter bonden Könik Larsson i Bygdsiljum som var bonde här i slutet av 1600-talet. Mansnamnet *Könik* förekommer under medeltiden och på 1500- och 1600-talet framförallt i södra Västerbotten. En förekomst av namnet *Könik* i byn Bergsbyn, Skellefteå socken, går att koppla till släktskap med en familj av handelsmän och underlagmän i byn Baggböle, Umeå socken. Namnet finns i ett fall även i byn Falmark i Skellefteå socken på 1500-talet (Lundström 2004:455, 529 f.). Ytterligare andra gårdnamn i byn är *Lidrönningen* ek 21K 9e, Tk 21K NO, *Rosengård* 21K 9f, *Småbacka* 21K 9f och *Tjärnmoren* Gn 57, ek 21K 8g.

Fäbodnamn: Byn har haft fäbodar vid *Fäbodudden* och *Könikudden* vid Stora Bygdeträsket intill Backviken, vid nuvarande gården *Gerhards* samt vid Tvärån.

1 Bäckliden *bækklia* (BN) 9/64 sk – Bäckliden 1882 jb. – Bäckliden Gn 57, ek 21K 9g, Tk 21K NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Bondsönerna Johan Fredrik och Olof Anton Carlsson i Andersvattnet fick länsstyrelsens frihetsbrev 20/3 1835. Den som först ansökte om nybygget var fältjägaren Olof Granberg. Tomt och bostad utsynades på västra sidan om Korssjöbäcken på en kulle som vette mot nordost. Nybygget fick namnet *Bäckliden* i synen.

Namnet är en nybildning som beskriver platsen. Huvudled är *lid* f. 'sluttnings i skog', bestämningsled *bäck* m. med syftning på Korssjöbäcken.

1 Bäcknäs *bækknæs* (BN) 1/8 sk – Bäcknäs 1882 jb. – Bäcknäs Gn 56. ~ Byn har en bonde 1883. Förre krononybyggaren Olof Olofsson i Grundfors erhöll länsstyrelsens tillstånd i resolution 11/10 1830. Tomt och bostad utsynades på sydvästra sidan av Bjurbäcken, 1/8 mil sydväst om Grundfors.

Namnet gavs i samband med synen, troligen av sökanden, och är en nybildning med huvudleden *näs* n., som här avser ett näs i Bjurbäcken (LSA Z3 155:2). Elementet har här snarast innebördens 'landparti i bukt eller brytning av vattendrag (älv, å, "vassel" eller bäck), vattendragsnäs, älvs- eller åkröksnäs' (Lindén 1967:97 ff.). Bestämningsleden är *bäck* m. med syftning på Bjurbäcken.

1 Dalfors *dælfæs* (BN) sk – Dalfors 1882 jb. – Dalfors Gn 50, ek 22K 3e, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Ett skattläggningsinstrument upprättades 1863. Nybygget fick sannolikt sitt frihetsbrev 30/5 1868. Anders Johansson Burman f. 1836, var bosatt på nybygget från 1870. Han kom närmast från Hedlunda.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, och har i huvudleden *fors* m. som syftar på Dalforsen. Bestämningsleden är *dal* m. 'tjärdal'. Enligt en uppteckning av Bertil Nygren från 1933 (OAU) har forsen *Dalforsen* sitt namn efter tjärdalar vid forsen.

1 Degerliden Norra *nød'eye'lɪa* (BN) 7/64 sk – Degerliden Norra 1882 jb. – Norra Degerliden Gn 50, ek 22K 2c, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Korpralen Per Lundström fick tillstånd till nybygget 5/10 1832. Tomt och bostad utsynades på Inre Degerliden som låg 1/16 mil sydost från Degerliden och 1/4 mil sydväst från Björnliden. Gårdsbyggnaderna skulle uppföras på en plats som sluttade mot norr. Nybygget fick i synen namnet *Norra Degerliden*.

Namnet är sekundärt till naturnamnet *Degerliden*, vars huvudled *lid* f. betyder 'sluttnings i skog'. I bestämningsleden ingår en motsvarighet till fsv. *digher* 'stor'. Till namnet har lagts ett särskiljande *Norra* för att skilja byn från Degerliden eller Södra Degerliden. Vid platsen för nybyggets gårdsplats fanns vid nybyggesanläggningen naturnamnet *Inre Degerliden*, där *Inre* har betydelsen 'den längre in belägna' och i Västerbotten vanligen motsvaras av 'västra'. Platsen ligger nordväst om Södra Degerliden.

1 Degerliden Södra *dēyelvía, sōdēyelvía* (BN) 7/64 sk – Degerlid 1825, Degerliden 1882 jb. – S. Degerliden Gn 56, ek 22K 2c, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 14/8 1798. Soldaterna Per Westin och Jonas Waken i Bygdeträsk lät utsyna nybygget 16/10 1797 och 15/9 1798. Nybygget låg vid Degerliden, ¼ mil norr om Rotsjön. Tomt och bostad utvisades på marken som sluttade mot söder. Enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958 skrivs namnet *Degerliden Södra*.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, se under **Degerliden Norra**. Senare har ett särskiljande *Södra* lagts till namnet.

1 Degerlund *dēyelván* (BN) 1/16 kr – Degerlund 1882 jb. – Degerlund Gn 50, ek 22K 5c, Tk 22K NV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Fredrik Stenlund i Blåbergliden sökte redan 1845 om att få ta upp ett nybygge men överförde rätten 1847 på nybyggaren Olof Olofsson i Brännby. Olof Olofsson fick tillståndet i resolution 15/11 1854. Nybygget utsynades norr om Lilla Blåbergliden. Odlingsmarken lutade mot sydväst och var beväxt med skog bestående av grova granar och mindre björkar. Olof Olofsson ville kalla stället för *Degerlund*.

Namnet bildades vid synen och innehåller en beskrivning av naturen på platsen. Huvudleden är *lund* m. 'tättbevuxet skogsbestånd av barr- eller lövträd, vilket är mer högväxt än snår och dessutom fristående eller omgivet av högväxt skog' och kan syfta på inslaget av björkskog i granskogen, se avsnittet om huvudleder. Bestämningsleden är en motsvarighet till fsv. *digher* 'stor'.

1 Degernäs *dēyerñes* (BN) 11/64 sk – Degernäs 1882 jb. – Degernäs Gn 50, ek 22K 4c, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Jon Jonsson i Brännvattnet och Maria Johansdotter i Riskläppen fick länsstyrelsens tillstånd 4/12 1829 för ett kronotorp på kronoallmänningen mellan Risåkläppen och Lillblåbergliden. Gårdsplatsen utsynades på en hög kulle på den s.k. Högliden.

Nybyggesnamnet nämns vid synen och gavs troligen av nybyggarna. Det synes vara en ellips av ett äldre naturnamn **Degermyrnäs*. Huvudled i detta är *näs* n. 'landutsprång i sjö och sjöliknande vattenparti, sjönäs' (Lindén 1967:93 ff.) och kan syfta på ett stort näs vid Risån och sjön Brännvattnet, som låg intill några ängar som nybygget tilldelades. Bestämningsled i **Degermyrnäs* är namnet *Degermyran*, belagt redan 1706; dess bestämningsled är en motsvarighet till fsv. *digher* 'stor'.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Antliden* som ursprungligen var en fäbod under Ljusvattnet. Anders Olofsson f. 1833 i Brännby som kallades *Halt-Ante* uppförde en gård ca 1860. I samband med laga skiftet i Ljusvattnet 1880 överfördes marken till Degernäs.

1 Ekeby *ekeby* (BN) 3/64 sk – Ekeby 1882 jb. – Ekeby Gn 56, ek 22K 1d. ~ Byn har en bonde 1883. Enligt resolution 19/7 1844 fick Gabriel Eklund i Storliden tillstånd att ta upp nybygget. Tomt och bostad utvisades ”å den så kallade Storliden” som låg 300 alnar väster om krononybygget Storlidens rålinje. Vid synen begärdes namnet *Storliden 2*, troligen av sökanden. Länsstyrelsen ändrade namnet i resolutionen till *Ekeby*.

Huvudleden är *by* m. ’by’. Bestämningsleden *Ek-* anknyter till nybyggarens släktnamn *Eklund*. Nybygesnamnet *Ekeby* ansluter dessutom morfoligiskt till namn som finns i sydliga delar av Sverige.

1 Fiskberget *fiskbärje* (BN) 13/96 sk; för det alternativa bynamnet *Fiskusberget*, se nedan – Fiskberget 1825, 1882 jb. – Fiskberget 1801 ml, Fiskhusberget 1811–1816 hfl. – Fiskberget Gn 50, ek 22J 6h, Tk 22J NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 10/9 1799 och här bodde 1801 soldaten Anders Granlund. Bostaden utsynades på *Fiskhusberget*.

Nybygesnamnet är en ellips av bergsnamnet *Fiskhusberget*, vars bestämningsled *fiskhus* sannolikt utvecklats ur fågelbenämningen *fiskgjuse* (*fiskjú* m. på dialekt); namnet har således ursprungligen haft formen **Fiskgjusberget*. Huvudled är *berg* n. Kronojägare J. Berglund i Kalvträsk omtalar i en uppteckning av Bertil Nygren att fiskgjusen brukat häcka på Fiskberget och på höjder i närheten (1933, OAU). Det finns dock ett ord *fiskhus* ’fast fångstredskap’ som förekommer i en del svenska ortnamn (Sahlgren 1943:18), men då detta ord saknas i den aktuella dialekten är en tolkning i anslutning till det ordet mindre trolig.

Alternativt bynamn: *Fiskusberget* *fiskusbärje*, *fiskusbärje* som kommer av det äldre namnet *Fiskhusberget*.

1 Fisktjärnliden *fisksærnlia* (II), *fisksænlida* (BN), 7/32 sk – Fisktjernlid 1825, Fisktjernliden 1825, 1882 jb. – Fisktjärnliden Gn 50, ek 22K 6b, Tk 22K NV. ~ Byn har 2 bönder 1825 och 4 1883. På kartan över rågången mellan Skellefteå och Burträsk socknar från 1753 nämns gränsmärket *Fisktiärn Lida*, LSA Z3 1:3. I 1757 års dombok nämns *Fisktjernliden*. Johan Nilsson i Risåträsk lät 7/10 1784 utsyna ett nybygge, ½ mil från Risåträisks by och Blåbergslidens nybygge ”vid så kallade Fisktjernliden”. Nybygget fick sitt frihetsbrev 23/3 1785.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, där huvudleden är *lid* f. ’sluttning i skog’. I bestämningsleden ingår naturnamnet *Fisktjärnen* vars första led är ordet *fisk* m., vilket torde syfta på att det i denna tjärn fanns rikt med fisk till skillnad från förhållandet i andra tjärnar. Andra ledens är *tjärne* m. ’liten (skogs)sjö’.

1 Flakaliden *flåkalida*, *flåkalia* (BN) kr – Flakaliden 1882 jb. – Flakaliden ek 22K 4b. ~ Byn har en nybyggare 1881. Olof Jonsson i Ljustorp ansökte 1849 om att få inrätta ett nybygge på allmänningen mellan Ljustorp, Vill-

vattnet, Bergsvedjan och Bergliden med tomt på Flakaliden. Länsstyrelsen beslutade 17/9 samma år att överlämna ärendet till lantmätaren för vidare utredning i samband med avvittringen. Olof Jonssons dotter Sara Sofia och hans måg Lars Fredrik Nilsson bodde i Flakaliden från 1863.

Namnet är sekundärt till namnet på en höjd, där huvudleden är *lid* f. 'slutning i skog'. Bestämningsleden är *flaka* m. 'flake, fågelgiller, bestående av hopfogade små stockar med fälla s[om] ställas upp på skogsstigar' (Lindgren 1940 s. 41). På höjden har sannolikt i äldre tid flakar kunnat sättas upp för fågelfångst.

1 Forsliden *fåslid*ia (BN) 3/16 sk – Forssliden 1825, Forsliden 1882 jb. – Forssliden 1768 ml. – Forsliden Gn 56, ek 22K 1c, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1825 och 1883. Nybyggaren Anders Andersson i Rotsjön fick tillstånd till nybygget enligt resolution 17/1 1766. En syn hade hållits 7/10 1765. Bostad och åker utsynades norr om Tallån vid "Forssliden".

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *lid* f. 'slutning i skog'. I bestämningsleden ingår *fors* m. Vid forsen har förr funnits skvaltkvarn, såg och kraftstationer (Hellder 1975:36 ff.).

1 Forsnäs *fåsnäs*, *fåsnæs* (BN) 3/8 sk – Forssnäs 1825, Forsnäs 1882 jb. – Forssnäs 1803 ml. – Rismyrgroven eller Bergnäs 1802 Z3 13:2, Forsnäs Gn 51, ek 22K 4g, Tk 22K SO. ~ Byn har 4 bönder 1883. Förr gästgivaren Johan Burström fick tillstånd 12/2 1802. I samband med att lantmätaren Pehr Klingberg upprättade en skattläggningsskarta år 1802 kallades nybygget *Rismyrgroven* eller *Bergnäs*. Det sistnämnda torde vara en felskrivning för *Forsnäs*. Bergnäs ligger i närheten och namnen har samma huvudled. En äng inom nybygget hette *Rismyrgroven*, som innehåller *grov* 'bäckdal (i sandjord)' (Widmark 1958:46 f.). Där finns en bäck som rinner i en dalgång.

Namnet *Forsnäs* bildades vid utsyningen av nybygget och i huvudleden ingår *näs* n. 'landområde mellan två sammanflytande eller nära varandra i ett större utmynnande vattendrag, åvinkels- eller åmellanäs' (Lindén 1967:99 ff.), som syftar på ett näs vid det bäckmöte som finns vid gårdsplatsen. Bestämningsleden är *fors* m. Det fanns ett kvarnställe i Bäckertjärnsbäcken (nuvarande Forsnäsbacken) som låg på Renbergsvattnets mark som nybygget kunde nyttja. Detta kvarnställe låg alldeles intill gårdsplatsen. Sannolikt syftar *fors* i bestämningsleden just på denna plats, vilket gör ledens saklighet motiverad.

1 Forstjärn *fåstjärn* (BN) 1/8 sk – Forstjern 1825, Forstjern 1882 jb. – Forstjärn 1794 ml. – Forstjärn Gn 50, ek 22J 5j, Tk 22J NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 1786. Bonden Nils Persson i Risåträsk lät utsyna tomt och åker norr om Forstjärnen där han tidigare hade haft fåbodar. Husbehovsfiske fanns i Forstjärnen och kvarnställe i Risån.

Namnet *Forstjärn* är sekundärt till naturnamnet *Forstjärnen*, där huvudleden är *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö'. I bestämningsleden ingår *fors* m.

som sannolikt syftar på nuvarande Järnvägsforsen i Risån där nybygget hade sin kvarnplats.

Bydelsnamn: *Risån* (för namnet, se **Risån** nedan) eller *Valburliden*. Huvudleden i *Valburliden* är *lid* f. 'slutning i skog', i detta fall dock med oklar syftning. Bestämningsleden i namnet ingår även i namnen *Valburån* *vålburdn* och *Valburträsket* som 1553 skrivs *Varbergx tesk* fiskereg. Nuvarande Järnvägsforsen i Risån hette 1754 *Warbull Forssen* och låg nära sjön Valburträsket som då kallades *Warbuss Träsket* (LSA Z3, 1:3). Namnet kan som första led i bestämningleden ha antingen *vard* 'vårdkase' (jfr Holm 1949:153 f.) eller *val* m. 'samling av rötter i jorden' (jfr Lindgren 1940 s. 154), i det förra fallet efter övergång *rd* till tjockt *l* (se Lindgren 1890–1919:174 f., 179 f.). Men det är inte känt att man haft vårdkasar i denna del av norra Västerbotten, varför det alternativet är osäkert. Man kanske inte heller väntar sig elementet *val* 'samling av rötter i jorden' i ett naturnamn, men vid sjön kan tidigt ha funnits en fäbod med åker och äng där rötter säkert kommit fram i samband med odling. Formen från 1553 innehåller *berg* n. Senare har det elementet tydligt ombildats i trycksvag ställning. Det enda berg som finns i närheten är Hemliden vid Långvattnet, Norsjö socken.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Forsa* ek 22J 5j.

1 Frängsliden *frängslia*, *frängsli* (BN) 7/48 sk – Frängsliden 1825, 1882 jb. – Frängsliden 1803 ml. – Frängsliden 1806 LSA Z3 70:1, Frängsmyrliden 1808 LSA Z3 218:1, Frängsliden, Frängsmyrliden Gn 51, Frängsliden ek 22K 4g, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Drängen Olof Eriksson i Renbergsvattnet fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 20/11 1801 sedan en syn hållits 28/9 samma år. Nybygget köptes 1810 av Bureå sågverks intressenter.

Namnet *Frängsliden* är en nybildning, sannolikt en mellanledsellips av ett *Frängsmyrliden*. Huvudled i detta är *lid* f. 'slutning i skog', bestämningsled ett naturnamn *Frängsmyran* med namnelementet *fräng* n. 'fräken' i genitiv samt *myra* f. 'myr'. Utgångspunkt för formen *frängs* är *fräkne*. Utvecklingen har i Nederkalix enligt Pellijeff varit *fräkne* > **fräken* > *fränk* (ÖNON 7B s. 50 f.), varefter man i sammansättningar får anta *Fränks-* > *Fräns-* > *Frängs*. Beträffande övergången **kn* > *nk* se vidare Hesselman (1948:349 f.) med en bredare nordisk exemplifiering. I Luleåområdet räknar Nordlinder (1887:16, 27), intressant nog, med en möjlig skillnad mellan *Fräken-* och *Frängs-*, där det senare står för 'sjöfoder'. Namnelementet *fräng* är vanligt i Västerbotten och Norrbotten (OAU). Jfr även namnet *Frenckis tesk* 1553 i Norsjö fiskereg.

1 Fäbodkälen *fēbotsēn*, *fēbotsōn* (BN) 11/64 kr; för det alternativa bynamnet *Tjälen*, se nedan – Fäbodtjälén 1882 jb. – Fäbodtjälén Gn 50, Fäbodkälen ek 22J 6i, Tk 22J NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Bönderna i Kalvträsk erhöll länsstyrelsens tillstånd till nybygget enligt resolution 23/8 1816. Tomt och bostad utsynades på östra sidan av Lill-Granträsket på den västra änden av Gamboliden. Gården förlades på en kulle som låg längst ner i en gammal

svedja. Enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958 skrivs namnet *Fäboden*-*kälen*.

Namnet bildades vid utsyningen och innehåller en saklig beskrivning av platsen. Huvudled är *käl* m. 'låg höjd', bestämningsled *fäbod* f. Efter nybygggesnamnet har senare sjönamnet *Lill-Granträsket* ändrats till *Fäbodträsket*; bakom namnbytet kan säkert spåras en strävan att undvika förväxling med sjön Stor-Granträsket (eller Granträsket) vid byn Granträsk .

Alternativt bynamn: Byn har även kallats för *Tjälen*, vilket är ett närlorisontsnamn som används av den lokala namnbrukarkretsen (jfr Strid 1993:28 f.).

1–2 Fäbodliden *fēbolīd* (II), *nēdrefebolīd*, *ōvrefebolīd* (BN) 3/8 sk – Fäbodliden 1825, 1882 jb. – Fäbodliden Gn 56, ek 22K 1d, ek 22K 2c, Tk 22K SV. ~ Byn har 4 bönder 1883. Bönderna Anders Henriksson och unga Johan Andersson i Kvarnbyn samt Olof Andersson i Rotsjön lät utsynta nybygget Fäbodliden 2 på kronoallmänningen 2/11 1802. Tidigare hade Kvarnbyn brukat fäbodar och fjällmyrar på platsen. Bönderna Olof Eliasson och Per Eriksson i Kvarnbyn fick tillstånd till Fäbodliden 1 enligt länsstyrelsens resolution 17/6 1803. Tomt och bostad utsynades på Fäbodliden.

Det rör sig här egentligen om två olika nybyggen som fått samma namn. Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *lid* f. 'slutning i skog'. I bestämningsleden ingår *fäbod* f. På båda platserna hade bönderna i Kvarnbyn fäbodar och på båda platserna fanns alltså naturnamnen *Fäbodliden*. De två nybyggesnamnen är således sekundära till var sitt, likalydande naturnamn, men läggs ihop till en by. Avståndet mellan de båda bydelarna är ca 7,5 km.

Bydelsnamn: Namn på bydelar är *Nedre Fäbodliden Ned. Fäbodliden* Gn 56, *Nedre Fäbodliden* ek 22K 1d, *Ned. Fäbodliden* Tk 22K SV som omfattar Fäbodliden 1.

Övre Fäbodliden *Fäbodliden* Gn 56, ek 22K 2c, Tk 22K SV omfattar Fäbodliden 2 och bydelen kallas vanligen *Fäbodliden*.

1–20 Gammelbyn *gāmbōjn*, *gāmbyn* (II), *gāmelbījm*, *gāmelbīrnōm* (BN) 5 15/16 sk – 13/32 kr. Buretressk 1607, Bwr Träsk 1610, Gamelbyn 1660, Gamelbyen 1711, Gammelbyn 1750, 1825, 1882 jb. – Gammelbyn 1599 hl, Buretressk 1606 bl, Gamblebyn 1608 tl, Kyrckiebyn 1612 tl, Gammelbyn 1785 ml. – Gammelbyn 1664 LSA Z24 1:3, Gn 51 och 57, ek 22K 3g, Tk 22K SO. ~ Byn har 10 bönder 1543, 11 1631, 13 1660, 16 1711, 16 1750, 32 1825 och 47 1883. Åren 1547 och 1556 redovisas 1298 öresland.

Omkring år 1600 började Gammelbyn redovisas som en egen by. Byn var ursprungligen en del av den gamla byn **Burträsk**, se detta. Namnet *Gammelbyn* används numera inte så ofta utan har ersatts av *Burträsk*. Detta har sin bakgrund i att Burträsk municipalsamhälle inrättades 1930 i Gammelbyn och Burträsk började nu att användas även om kyrkbyn. På topografiska

kartan från 1975 kallas dock byns utkant längs vägen mot Bygdsiljum för *Gammelbyn*.

Gammelbyn omfattade redan på 1500-talet bydelarna Moren (skrivs idag *Mora* efter det dialektala uttalet), där det fanns 2 hemman, Skarberget på östra sidan av sjön och Västomsundet.

Namnet *Gammelbyn* är ett primärt bebyggelsenamn. I huvudleden ingår *by m.* 'by, gård', men här sannolikt i betydelsen 'bydel', i bestämningsleden adjektivet *gammal*. Namnet indikerar att bebyggelsen i Gammelbyn varit eller ansetts vara den äldsta vid Burträsket till skillnad från bebyggelserna i Åbyn och Bodbyn. Gammelbyn var också den största bydelen vid sjön i mitten av 1500-talet med 10 hemman. Byar med namnet *Gammelbyn* i norra Västerbotten kan ibland beteckna den äldsta bebyggelsen i ett område, t.ex. Kvarnbyns äldre namn *Gammelbyn* som var namn på bykärnan i byn Bygdeträsk. Namnet motsvaras i Ångermanland, Medelpad och Jämtland av *Fan(n)byn* med den välbekanta utvecklingen *Forn* > *Fan(n)-*: i Ångermanland finns hithörande namn i Sollefteå (SOVn 2 s. 82), Helgum (SOVn 3 s. 22), Anundsjö och Grundsunda (SOVn 4 s. 16 f., 18, 53 f.), i Medelpad i Stöde (OAU, Flemström 1972:47 f.) och i Jämtland i Lit, Marby, Ragunda, Rödön, Sundsjö och Sunne.

Bydelsnamn: Bland namn på bydelar märks *Gammelbyns fäbodar fēbōder* (BN) ek 22K 2g, Tk 22K SO som tidigare var fäbodar.

Innanbacken ek 22K 2g som har betydelsen 'backen innanför' eller 'backen i väster'.

Kammen kāmen (BN) ek 22K 3g som är en bebyggelse vid Kammen, vars namn innehåller ordet *kam* m. 'jord- och sandås'.

Mora móra (Lindgren 1890–1919:24) *Moren* 1599 hl, 1602 ml, 1606 bl, *Mooren* 1608 tl, 1610 tl. – *Mooran* 1664 LSA Z24 1:3, *Moren* Gn 57, *Mora* ek 22K 2g, Tk 22K SO. Namnet innehåller *mor* f. 'sumpig granskog'. Se vidare avsnittet om huvudlederna.

Nyåker ek 22K 2g, Tk 22K SO ligger vid vägen mot Bygdsiljum och är ett gammalt ägonnamn.

Skarberget skārbeŕje (Lindgren 1890–1919:24), *skārbærje*, *skārbæŕje* (BN) *Skarberget* 1632 kr. – *Skarrbärge* 1664 LSA Z24 1:3, *Skarberget* ek 22K 3h, Tk 22K SO. En fäbodvall i närheten av Skarberget heter 1714 *Skahlbärgsfäbodarne* (LSA Z3 74:2). Namnets bestämningsled utgörs sannolikt av en motsvarighet till det norska dialekterdet *skarv* 'en naken klippa, berg där ingenting växer' (Aasen s. 663) som skulle syfta på berget. De högsta delarna av berget kännetecknas av hållmarker och längre ner på berget finns klapperstensfält (telefonsamtal 2015-04-28, Per-Erik Wikström, Risnäs). Detta stöds även av SGU:s jordartskarta. Element *skarv* torde också kunna aktualiseras vid tolkningen av grundnamnet *Skarven skárven* (BN) vid Bureå (Holm 1946b 4:4), och ett motsvarande namn finns i Kinnbäck, Byske (OAU); för båda namnen finns dessutom former som *Skarvgrundet*. Elementet *skarv* ingår också i andra namn i Sverige såsom *Skarstad* i Västergötland (SOL s. 276), se vidare om *skarv* i namn i Österbotten och Småland Karsten 1921:318 f., 381, Modéer 1933:95 f.

Det vore kanske frestande att anknyta namnets bestämningsled till en del andra bergsnamn i Västerbotten såsom i *Skalberget* som finns på flera platser, bl.a. i Gummarg, Skellefteå (Widmark 1945:30). Bestämningsleden i detta namn är dock en motsvarighet till fsv. *skardh* 'skåra, inskärning', fvn. *skard* 'Indsänkning med Høider paa begge Sider' (NG Forord og Indledning s. 75), uttalat *skål-bærje* med *b* av äldre *rø* och *a* av äldre kort *a* framför *rø* (Widmark 1945:30). Detta tolkningsalternativ är beträffande *Skarberget* knappast framkomligt trots belägget *Skahlbärgsfäbodarne* 1714, och detta står ju också ensamt i beläggsserien.

J. V. Lindgren (1890–1919:157) knyter å sin sida namnets bestämningsled till nyisl. *ská* 'sned' och menar att det är Skarviken och inte Skarberget som är den primärt namnbärande lokalen; innebördens skulle då vara 'den sneda viken', vilket dock sakligt är svårt att styrka.

Det är ändå mest sannolikt att namnet *Skarberget* är primärt; för detta talar som jag ser det både språkliga och sakliga omständigheter.

Svedjan *swēdjan* (Lindgren 1890–1919:24), *swēla*, *swēln* (BN) *Swediom* 1631, *Svedhen* 1655 kr, *Swedieåkren* 1714 LSA Z3 74:2, *Svedjan* ek 22K 3g, Tk 22K SO som ursprungligen innehöll pluralformen av namnelementet *svid* f. 'svedja, avbränd skogstrakt', vilken form speglas i äldre skrivningar som *Swediom* och *Svedhen*, se vidare avsnittet om huvudlederna. Utalet *swēdjan* är fortfarande vanligt, varför Lindgrens uppteckning med största sannolikt avser just detta namn.

Övriga bydelsnamn är *Heden*, *Skarviken* Gn 51, ek 22K 3h, Tk 22K SO, varom under *Skarberget* ovan, *Stormyrbacken* ek 22K 2g, Tk 22K SO, *Västomsundet* *vēstomsóne* (Lindgren 1890–1919:24) ek 22K 3g, Tk 22K SO och *Västomviken* *vēstomviːka*, *væstomviːka* (BN) ek 22K 3g, Tk 22K SO.

Gårdnamn: *Bäcklunda* ek 22K 3f, 22K SO.

Edelvik ek 22K 3g, Edelviks folkhögskola 22K SO, som är en herrgård grundlagd av landshövding Gustaf Edelstam (1764–1825) och numera folkhögskola. Bestämningsleden i *Edelvik* återgår på släktnamnet *Edelstam*.

Fredriksberg ek 22K 3g, Tk 22K SO som var löjtnantsboställe vid Lövångers kompani; 1881 var gården ett säteri som bestod av kronojord. Gården har fått sitt namn efter löjtnant Fredrik Ulrik Hård af Segerstad (1731–1800).

Hallbacka *hālbækka* Tk 22K SO där bakgrunden är oklar. På platsen finns ingen backe.

Kråknäset, *Krååknäset* 1690 kr, *Kråknäset* 1696 kr, försvunnen gård på udden utanför Fredriksberg.

Prästbordet. Gammelbyn nr 20 har varit kyrkoherdeboställe och kallas *Prästebordet* 1711 och *Kyrkobordet* 1825 ml. Hemmanet var på 9/32 mantal. Dessa båda namn är enleddade.

Fäbodnamn: *Fäbodarna* (vid Boliden), *Fäbodarna* (*Gammelbyns fäbodar*), *Landfäbodarna* vid Långgårdan intill Lillån som anknyter till områdesnamnet *Rislandet*, *Skarbergsfäbodarna* och *Tjälsfäbodarna*.

Inbyggarbeteckning: Byborna kallades för *gammbya* (II) och *gammelbyggarna* (Nilsson 1933:112).

1 Gorkuträsk *görkutträesk* (BN) 1/8 sk – Lubboträsk 1 1882 jb. – Gårkoträsk 1710 hfl. – Gurkotresk 1664 LSA Z24 1:3, Gorkuträsk Gn 56, ek 22K 1b, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Fast bebyggelse är etablerad 1605 när hustru Gunilla nämns som ägare. Gorkuträsk hörde till Lubboträsk fram till 1958. Enligt Lantmäteristyrelsens beslut 28/5 1958 benämns fastigheten *Gorkuträsk 1*.

Namnet är sekundärt till ett sjönamn som 1553 skrivs *Gårkoo treskitt* och 1610 *Gårka tresk* fiskereg. Dess huvudled är *träsk* n. '(större) sjö' och i bestämningsleden ingår sannolikt umesamiskans *guargguo* 'stengrund i sjö'. Man får tänka sig att sjön ursprungligen hetat **Guargguojávrrie* och att sedan huvudleden översatts till svenska (Olavi Korhonen e-brev 2012-02-21), se även inledningen. Tre grund finns i sjön angivna på sockenkartan från 1664 (LSA Z24 1:3). På 1787 års karta över byn finns ett grund i sjön strax utanför gården som i beskrivningen har beteckningen "Odugl. mark och stenbackar" (LSA Z5 143:2). Idag är ett av de tidigare grunden en udde med namnet *Stenören*.

Enligt en sägen har byn fått sitt namn efter en same med namnet *Gurko*, vilken var den första bebyggaren. Det sägs att han fått sin grav på en holme i sjön där även "lappgraven" utpekas (SM; uppteckning av Ernst Westerlund från flera bybor 1951, SM Actaarkivet). Sägningen, som knappast är historiskt korrekt, kopplar emellertid på ett korrekt sätt namnet till samerna och även till platsen Stenören.

1 Gotland *götlan* (BN) 3/32 sk – Godtland 1882 jb. – Gotland Gn 56, Tk 21K NV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Johan Johansson Man i Strandholm fick tillstånd till nybygget 9/10 1830. Nybygget utsynades på kronoallmänningen mellan Myrträsket och Mjöjtjern samt mellan Korvbäcken och Hundsjön. Tomt och bostad utsynades på den s.k. Kolaliden. Namnet gavs vid utsyningen troligen av sökanden.

Namnet är troligen en uppkallelse efter ön och landskapet *Gotland*. En alternativ tolkning vore att associationer till adjektivet *god* har spelat in vid namngivningen och att namnet kunde ses som en appellativ bildning 'ett gott land', jfr Ståhl 1941:30. Dock finns ingenting i synen som antyder att marken skulle ha ansetts vara osedvanligt god. Men namnet ger kanske snarare uttryck för en önskan om att nybygget som just etablerades skulle få god bärkraft. Bynamn med namnet *Gotland* finns i Västerbotten även i Bygdeå (utsynat 1851), Sävar (1871), dessutom finns det som gårdnamn i Degerfors och Vännäs. Om *Gotland* i Vännäs, se ÖNOV 14A s. 43 där Hagervall menar att namnet kan kopplas både till landskapet Gotland och till odlingens verkliga eller önskade bärkraft.

1 Grankälen *grænftsørn*, *grænftsærn* (BN) 5/32 sk; för de alternativa bynamnen *Fredagsbacken* och *Norromträsket*, se nedan – Grantjeln 1825, Grantjälن

1882 jb. – Grantjälen Gn 50, Grankälen ek 22J 7g, Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1883. Bonden Anders Andersson i Granträsk lät utsyna nybygget 26/7 1795. Först utsynades gårdsplatsen vid Åkrokberget, men då platsen ansågs ligga för nära byn Granträsk utsynades en ny plats på norra sidan av Granträsket vid ”Grantjälen”. Nybygget fick sitt tillstånd enligt resolution 14/1 1796. Gårdsplatsen var bevuxen av tall och gran och var omgiven av myrar. Enligt beslut av Lantmäteristyrelsen 13/11 1958 skrivs namnet *Grankälen*.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, bildat till ett appellativ *grankäl* m. ’höjd där det växer granskog’, som är eller har varit ett levande appellativ i dialekten, bl.a. i Lövånger (Holm 1949a:81 ff.).

Alternativa bynamn: Namnet *Fredagsbacken* *frèdasbæken* ek 22J 7g, används vanligen som benämning på byn och uppgiften finns även i kyrkbooken 1892 (AI:14d reg.). Intill byn ligger Fredagsviken. Bakgrunden till namnet *Fredagsbacken* kan vara att samfällda ängar skulle slås vid samma tidpunkt med alla delägare närvarande för att säkerställa en rättvis fördelning av slättern. I detta fall har man valt att slå ängen på en fredag. Alternativt har röjningen av ängen utförts, påbörjats eller slutförts på en fredag (Fahlgren 1953a:73).

Byn har även kallats *Norromträsket* *nølkomträsket* då den ligger norr om sjön Granträsket (eller Stor-Granträsket).

1 Granliden *grænlidia*, *grånlidia*, *granlia* (BN) 1/8 sk; för det alternativa bynamnet *Snökälen*, se nedan – Granliden 1882 jb. Granliden Gn 56, ek 21K 9c, Tk 21K NV. ~ Byn har en bonde 1883. Nybyggarna Israel Johansson och Anders Olofsson i Lidsjön fick länsstyrelsens tillstånd 23/10 1826. Nybygget utsynades på mellersta och södra delen av Snökälen som låg på södra sidan av Innersjöns krononybygge. Bostaden utsynades på en stenig, mindre höjd där det växte stora granar. Namnet *Granliden* begärdes i samband med synen.

Namnet, som är en nybildning, beskriver platsen. Huvudled är *lid* f. ’slutning i skog’, bestämningsled trädbenämningen *gran* f. som syftar på den grova granskog som växte och fortfarande växer på platsen.

Alternativt bynamn: Byn kallas även för *Snökälen* *snygtsår* (BN) *Sniö Tiählen* 1752 LSA Z4 1.4. Enligt upptecknaren Bertil Nygren (OAU) är höjden beväxt med granskog så här samlas mycket snö på vintern. Men innebördern kan nog även tänkas vara att snön ligger kvar länge på våren. Höjden kallas vanligen enbart *Kälen* men även *Granliden*. Ordet *snöd* ’kal’ kan uteslutas av både sak- och ljudskäl.

1 Granlunda *grænlunda* (BN) kr – Granlunda 1882 jb. – Granlunda Gn 50, ek 22K 3d, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Salomon Fredriksson var nybyggare i Granlunda 1871. Enligt Almstedt (1904:182) skulle nybygget ha fått sitt tillstånd enligt resolution 31/10 1851. Men resolutionen finns inte

bland länsstyrelsens resolutioner. Ett skatläggningsinstrument för det föreslagna nybygget upprättades 1862.

Namnet är en nybildning, består sannolikt av appellativet *granlund* m. 'dunge av granar' som finns belagt i Västerbotten (ÖNOV 14A s. 33) och ger en beskrivning av platsen. Namnet har fått formen *-lunda*, kanske efter mönster av plurala syd- och mellansvenska ortnamn på *-a*.

Gårdnamn: Bland gårdnamn märks *Nygård*, *Josefsmyran* ek 22K 3e och *Öbacka*.

1 Grannäs *gränæs* (BN) 9/64 sk – Grannäs 1825, 1882 jb. – Grannäs Gn 56, ek 22K 2e, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Kvarnbyns byamän fick tillstånd till nybygget 6/9 1819. Grannäs beskrevs som en höglänt och stenbunden mark på västra sidan av Kvarnbyns fäbodar. Ett naturnamn *Grannäs* nämns redan i synen av nybygget. Under 1900-talet var Grannäs platsen för Burträks fattiggård och senare ålderdomshem. Vidare har Västerbottens läns landsting haft en vårdanstalt på området.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, där huvudleden är *näs* n., här i betydelsen 'landutsprång i sjö eller sjöliknande vattenparti, sjönäs'. Leden syftar på ett näs i Göksjön. I bestämningsleden ingår trädbenämningen *gran* f.

1–2 Granträsk *gräntråesk*, *gräntråesk* (BN) ¼ sk; för det alternativa bynamnet *Ånäset*, se nedan – Willvattnet eller Granträsk 1882 jb. – Graanträsk 1710 hfl. – Granträsk 1664 Z24 1:3, Granträsk Gn 50, ek 22J 6g–6h, Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1602–1750, 2 bönder 1750–1825 och 3 1883. Bebyggelsen uppstod i början av 1600-talet vid sjön Stor-Granträsket (eller Granträsket) och Hans Mårtensson finns som boende här 1602. Byn räknades länge till Villvattnet där hemmanen i Granträsk hade beteckningen *Villvattnet 13 och 14*. Sjöns namn skrevs 1553 *Store gren tresk* och vid denna tidpunkt utnyttjades sjön som fjällträskfiske av en bonde i byn Bodan i Lövånger. Skrivs *Granträsk* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 4/8 1936.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vanligen kallat *Stor-Granträsket*. Huvudled är här *träsk* n. '(större) sjö', bestämningsled *gran* f. '(trädet) gran'.

Alternativt bynamn: Byn har det alternativa namnet *Ånäset* *ánæse* (BN) som syftar på det ånäs där byn är belägen, vilket bildas av Granträsket, Sikån och Stora Grötselet. Namnet används i skrift bl.a. 1808 (LSA Z3 117:1). Även i kyrkboken 1892 står anmärkt att byn i dagligt tal kallas *Ånäset* (AI:14d reg.). Det kan tänkas att det alternativa namnet *Ånäset* var mer explicit utpekande för själva byn Granträsk. Namnet Granträsk kunde nämligen syfta på sjön Granträsket och möjligen dessutom på samtliga bosättningar vid sjön. Om personer som bodde längre från sjön pratade om människor som var bosatta vid sjön kan de ha omtalats som att de bodde vid Granträsk,

alltså vid sjön Granträsket. I en sådan situation blev onekliggen Ånäset mera exakt utpekande än namnet *Granträsk*. Detta kan ha bidragit till användningen av den alternativa namnformen *Ånäset*.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Fäbodudden* ek 22J 7g. Bebyggelsen kallas des 1850 för *Öfra Granträsk* (LSA Z3 1:10).

Fäbodnamn: Fäbodar fanns 1799 på Fäbodudden vid Frödviken och på norra sidan av Granträsket, den plats som idag kallas *Fuset* ek 22J 7h, vilket innehåller dialekternas *fuse* (< *fahuset*) 'fåhus, lagård'. Fäbodarna på Fäbodudden fick sedan fast bebyggelse.

1 Granöliden *grän̄nolida* (BN) 1/8 sk – Granöliden 1825, 1882 jb. – Granöliden 1802 ml. – Granöliden Gn 56, ek 22K 1a. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 26/5 1801 efter det att en syn hade hållits 10/7 1800. Johan Nilsson i Granöträsk var nybyggare i Granöliden 1802.

Namnet är sekundärt till höjdnamnet *Granöliden*, upptecknat som *grän̄nolida*, *grǣn̄nolida*, *grǣn̄nolida* (BN), och med skrivformen *Granö Liden* 1820 (LSA Z3 82:1). Huvudleden är *lid* f. 'slutning i skog'. I bestämningsleden ingår det gamla önamnet *Granön* som avsåg den nutida halvö där gårdena i grannbyn Granöträsk ligger. Halvön kallades 1820 för *Granö Nässet* (LSA Z3 82:1). I bestämningsledens första led ingår trädbenämningen *gran* f., i dess andra ö m. Halvön har tidigare varit ö. Namnets innehörd är således 'slutningen vid Granön'.

1 Granöträsk *grän̄noträesk* (BN) 1/8 sk – Granöträsk 1825, 1882 jb. – Granöträsk 1802 ml. – Granöträsk Gn 56, ek 22K 1a, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 5/9 1788 efter det att en syn hade hållits 5/10 1787. Förste nybyggare var sannolikt Johan Nilsson från Lubboträsk som fanns på nybygget 1794.

Namnet är sekundärt till ett sjönamn som upptecknats som *grǣn̄notræske*, *grǣn̄notræsfse*, *grän̄notræske*, *grǣn̄notræsfse* (BN), och som skrivs *Gren holms treskitt* 1553 fiskereg., där huvudled är *träsk* n. '(större) sjö' och bestämningsled det gamla önamnet *Granön* som avsåg den nutida halvö där gårdena i byn ligger. Om *Granön* se **Granöliden**.

1 Gravlund *grǣvlund* (BN) 3/32 sk – Graflund 1825, 1882 jb. – Graflund 1784 kl. – Gravlund Gn 56, ek 22K 2f, Tk 22K SO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Anders Larsson från Storbäcken bodde med familj i Gravlund 1784–1786. Nybygget fick sitt frihetsbrev 28/8 1806 efter det att en syn hade hållits 21/7 samma år. Några äldre belägg på namn där bestämningsleden ingår är *Grafvamyran* 1786 LSA Z3 106:1 och *Grafvar Berget* 1799 (Db Bu HT 1799 bilaga 10 28/9).

Ett namn på en bosättning med namnet *Graflund* synes finnas redan 1784 och är sannolikt sekundärt till ett naturnamn. Huvudleden i naturnam-

net är *lund* m. 'tättbevuxet skogsbestånd av barr- eller lövträd, vilket är mer högväxt än snår och dessutom fristående eller omgivet av högväxt skog', se vidare i avsnittet om huvudleder. Bestämningsleden är *grav* f. 'djup dal-gång'. I Kalix finns för detta ord betydelsen 'grav, sänka, vanligen om grävda rännor eller diken, endast sällan om naturliga sänkor' (ÖNON 7B s. 188). Möjligen kan det även i Gravlund röra sig om en grävd sänka, eftersom kalkbrytning påbörjades i området i mitten av 1700-talet (Innansjön s. 37). Denna brytning kan möjligen ha ännu äldre rötter. I Holmliden kallades 1821 ett område för "Slottesdahl eller Graf kallad", dvs. en sänka där slätter bedrevs (LSA Z3 92:1); ordet *grav* har alltså använts om (sannolikt sanka) sänkor som var gräsbeväxta. Förhållandet kan ha varit detsamma i Gravlund. Oklart är dock hur de äldre formerna *Grafva-*, *Grafwar* ska betraktas.

1 Grundfors *grūnfās* (BN) 1/64 kr, 1/8 sk – Grundforss 1825, Grundfors 1882 jb. – Grundforssen 1794 ml. – Grundfors Gn 56, ek 21K 9d, Tk 21K NV. ~ Byn har 3 bönder 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 31/1 1789 efter det att en syn hade hållits 8/10 1788. Då lät bonden Olof Johansson i Lidsjön utsyna ett nybygge vid Tällberget och "Grunnfors" som låg ¼ mil från Lidsjön.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *fors* m. och bestämningsled adjektivet *grund* 'föga djup'. Namnet har sålunda innebörden 'den grunda forsen'. Vid Grundfors fanns nära gårdsplatsen en kvarn vid forsen i Korvbäcken.

1 Gustavsberg *guſtaſsbærj* (BN) 3/64 kr; för det alternativa bynamnet *Vitträskberg*, se nedan – Gustafsberg 1882 jb. – Gustafsberg Gn 50, Gustavsberg ek 22J 6g, Tk 22J NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Drängen Gustaf Persson från Klysterberget fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 18/11 1835. Tomt och bostad utsynades på västra änden av Vitträsket och södra änden av Vitträskberget. Namnet *Gustafsberg* gavs i länsstyrelsens resolution. Enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958 skrivs namnet *Gustavsberg*.

Namnet bildades vid grundandet av nybygget och huvudleden är *berg* n. som syftar på Vitträskberget. I bestämningsleden ingår genitivformen av nybyggarens dopnamn *Gustav*.

Alternativt bynamn: Byn kallas även *Vitträskberg* *wiſteſbærj*, som är sekundärt till ett naturnamn. Uttalsformen *wiſteſbærj* är sannolikt ett exempel på en förkortning, varom mer under **Altjärnliden** ovan.

1 Gäddträsk *dzaðtræſk* (BN) 5/32 sk – Geddräsk 1825, Gäddträsk 1882 jb. – Gäddträsk 1802 ml. – Gäddträsk 1804 Z3 86:1, ek 22J 7h. Nybygget fick sitt frihetsbrev 1/9 1801 efter att en syn hållits 16/6 samma år. Gårdsplatsen utsynades på Kvarnudden på södra sidan av Gäddträsket. År 1802 var bonden Carl Nilsson i Lidsträsk nybyggare. Nybygget lades tidigt ihop med Lidsträsk och några personer tycks aldrig ha bott i Gäddträsk, även om nam-

net finns som rubrik i kyrkboken under några perioder. Men äremot har Gädsträsk existerat som en kameral enhet, ägd och brukad av bönderna i byn Lidsträsk.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Gäddträsket* som 1553 skrivs *Gedde tresh* fiskereg. Huvudled i detta är *träsk* n. '(större) sjö', bestämningsled fiskbenämningen *gädda* f.

1 Halliden *hallda* (BN) ¼ sk – Halliden 1825, 1882 jb. – Halliden ek 22J 6h. Byn har en bonde 1883. Kalvträskens byamän fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 4/2 1802. Syner hade hållits 17/9 1800 och 18/6 1801. Nybygget fick mark väster om Kalvträsk men även vid Spölträsk. På kartan från 1813 omgavs gårdsplatsen av berg och stenbackar (LSA Z3 87:1).

Namnet är sannolikt sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *lid* f. 'slutning i skog'. Bestämningsleden är av allt att döma *hall* f. '(sten)backe'. Elementet är inte längre ett levande appellativ i dialekten men finns i Pehr Stenbergs ordbok över Umemålet (1804) i betydelsen 'en liten backe eller upphöjning i skogen högre än det omkringliggande landet, den må vara bewäxt med skog eller ej, bestå af någon liten bergklint eller snarare af kulerstenbacke' (Stenberg 1966 s. 49). En appellativ sammansättning *halland* n. 'backig, oländig trakt som är svår att arbeta i' (Sven Broman f. i Broänge i Lövånger, samtal 2014-05-07) finns i dialekten, vars bestämningsled trotsigt är det ännu levande adjektivet *hall* 'sluttande, lutande' (Lindgren 1940 s. 58). En möjlighet finns att detta adjektiv även föreligger i namnet *Halliden*, men jag bedömer det alternativet som mindre troligt.

1 Harakälen *hærafssæn*, *hærafssæn* (BN) 3/64 kr – Haratjeln 1825, Haratjälne 1882 jb. – Harakälen ek 22K 1i. ~ Byn har en bonde 1883. Avskedade soldaten Mårten And fick tillstånd till nybygget 10/3 1787. Lars Larsson i Svarttjärn hade först ansökt om nybygget men sedan överlätit rättigheten till And. Åkermark. Nybygget utsynades 28/10 1784 vid "Haratjelen" och Lillheden. Namnet skrivs *Harakälen* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958.

Berget Harakälen hette på 1660-talet *Klemetsklinten*, *Klemetz Klinten* (LSA Z4 1:1). Det äldre namnet kan ha givits efter bonden Klemet Andersson i Svarttjärn som var bosatt här under andra halvan av 1500-talet. År 1753 fanns på berget gränsröset *Haratiählen* som markerade rågången mellan Lövångers och Bygdeå socknar. Platsen ligger ca 1 km från toppen av berget (LSA Z4 1:5). Efter gränsrevideringen samma år möttes tre socknar på berget: Burträsk, Bygdeå och Lövånger. Berget kallades 1799 *Haratjäls Berget* (LSA Z3 88:1), *hærafssasbærje*, *hærafssasberje* (BN).

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *käl* m. 'låg höjd'. I bestämningsleden ingår sannolikt en icke-belagd svag form *hare* m., *hara* f. vid sidan av det från Västerbotten belagda *har* n. 'stengrund, klippgrund af uppstående stenar' (Rietz s. 244a), se även Rostvik 1967:122 f., jfr Holm 1997 s. 151 ff. I Bodbyn fanns 1785 vid Svarttjärnsavan *Hara strand* som beskrevs som "Berg och sten hölster [dvs. stenskravel]". Ljudmässigt är djurbenämningen *hare*, på dialekt uttalat *hära*, också fullt tänkbart i nam-

nets bestämningsled, men sakligt är nog ändå de nämnda *hare/hara* 'stenig mark' att föredra.

Namnet *Harakälen* syftade ursprungligen på en mindre höjd på berget *Klemetsklinten*. *Harakälen* kan ha blivit känt genom att det var ett gränsmärke mellan tre socknar och synes ha trängt undan det äldre namnet *Klemetsklinten* som namn på hela berget. *Klemetsklinten* innehåller *klint* 'markrad höjd'. Se även under **Bursiljum**, bydelen *Svarttjärn*.

1 Hedbacka *hèdbäka* (BN) 1/16 kr; för det alternativa bynamnet *Jansamark*, se nedan – Hedbacka 1882 jb. – Hedbacka Gn 50, ek 22K 3f, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Enligt resolution 9/6 1853 fick bonden Johan Burström i Åbyn tillstånd att ta upp kronotorpet *Hedbacka*. Gårdsplatsen ligger på en höjd och området består av sand. Åkerjorden bestod av "mullbackar" beväxt med grov granskog genomskurna med flera sänkor eller vattensjuka delar. Namnet *Hedbacka* begärdes i synen.

Namnet bildades vid synen och i huvudleden ingår *backa* som här sannolikt är den dialektala pluralformen av *backe* m. och syftar på de "mullbackar" som utgjorde åkern. Se vidare under *backe* i avsnittet huvudleder. Bestämningsleden *hed* f. 'jämna sandiga mark där det växer tallskog' syftar på marken vid bostaden.

Alternativt bynamn: Upptecknaren Bertil Nygren uppgör 1933 (OAU) att gården tidigare kallats för *Jansamark* *jānsamárk*, *jānsamárka*, tydligen givet efter Johan Burström vilken hade fadersnamnet *Johansson*, dialekten *Jansa*.

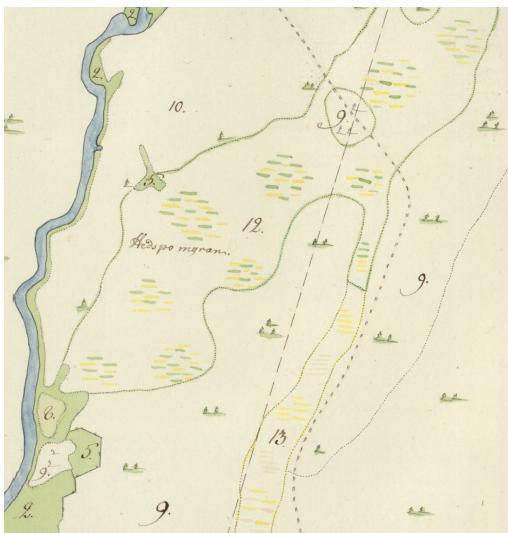
1 Hedlunda *hèdlunda* (BN) 1/16 sk – Hedlunda 1882 jb. – Hedlunda Gn 50, ek 22K 4f, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Drängen Zackris Burlin från Åbyn fick tillstånd till nybygget 3/4 1832. Tomt och bostad utsynades på östra sidan om Hundtjärn på en kulle som lutade mot väster.

Namnet gavs vid synen, troligen av nybyggaren, och är sannolikt en nybildning. Huvudled är *lund* m. 'tättbevuxet skogsbestånd av barr- eller lövträd, vilket är mer högväxt än snår och dessutom fristående eller omgivet av högväxt skog', vilket fått en form som sannolikt ansluter till plurala ortnamn på -a i Syd- och Mellansverige. Bestämningsleden är *hed* f. 'jämna sandiga mark där det växer tallskog', se vidare i avsnittet om huvudleder. Platsen ligger i ett långsträckt stråk av sandhedar och åsar som går från Sorsele ända ner till havet vid Ånäset.

1 Hedspon *hèidspón*, *hèdspón* (BN) kr – Hedspon 1882 jb. – Hedspon Gn 50, ek 22K 2f. Natanael Sandström i Gammelbyn ansökte om ett nybygge på platsen 1851 men länsstyrelsen lämnade 26/8 samma år över ansökan till en lantmätare eftersom avvittringen pågick. Gården fick fast bosättning 1873 när Erik Gustaf Isaksson Björk med familj bosatte sig på platsen. Gården *Hedspon* ligger vid höjdsträckningen Rislandet. En myr vid Risån kallades

1702 *Häijdspomyran* (LSA Z3 52:1), *Hedspomyran* och *Hedspon* 1774 (LSA Z3 52:2), *Hedspomyran* 1786 (LSA Z3, 106:1) och *Hedspodliden* och *Hedsponmyra* 1822 (LSA Z3 159:1).

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, troligen ursprungligen en ellips av det äldre naturnamnet **Hedspolmyran*. Bestämningsleden i detta är *Hedspolen*, där bestämningsled är *hed* f. 'jämna sandig mark där det växer tallskog'. Huvudled är ett i dialekten numera inte belagt terrängord, *spol* m., identiskt med fsv. *sporber* m. 'svans'. Betydelsen är sannolikt 'fastmarksudde i myr' och en sådan formation kan iakttas vid "Hedspomyran" på 1786 års avvitringskarta över Innansjön.²⁴ En sidoform till ordet ingår i namnet *Spölträsk* i Burträsk socken. Se vidare avsnittet huvudleder.

Karta 14. Kartan visar den fastmarksudde som går ut i sankmarken vid Hedspon. Karta 1786 LSA Z3 106:1.

1 Holmliden *holmlia* (BN) 3/16 sk – Holmliden 1825, 1882 jb. – Holmliden Gn 56, ek 22K 1d, Tk 22K SV. ~ Byn har 3 bönder 1883. Bonden Anders Nilsson från Kvarnbyn fick tillstånd till nybygget enligt resolution 30/4 1789 (LSA Z3 92:1). Det var inhysesmannen Nils Nilsson i Bygdeträsk som lät utsyna nybygget 9/10 1787. Då angavs nybygget ligga vid Holmliden. Elementet *Holm-* ingår även i namnen *Holmbäcken* och *Holmmyran* som nämns på 1821 års karta (LSA Z3 92:1).

Namnet är sekundärt till ett naturnamn. I huvudleden ingår *lid* f. 'sluttning i skog', i bestämningsleden *holme* m. med syftning på den holme som 1821 låg i Sikån vid Holmbäckens mynning.

²⁴ I bl.a. Lulemål finns ett härom påminnande *spål* 'fastmarksudde i myr, smalt bergparti som är skogbeväxt' (Wiklund 1992:87, 162 f.) och i Lule skärgård används elementet dessutom om långsträckta, låga, spetsiga uddar, som tidvis varit omflutna eller helt legat under vatten (Lindblom 1999:93).

1 Holmsund *holmsund* (BN) kr – Holmsund 1882 jb. – Holmträsk 1825–1834, Holmträsk eller Holmsund hfl 1836–1845. – Holmsund Gn 50, ek 22J 5h, Tk 22J NO. ~ Byn har en nybyggare 1881. Holmträsk finns som bosättning 1833 då Olof Danielsson f. 1796 och hustru Maria Matsdotter f. 1790 flyttade in från Degerfors. Nybygget fick sitt frihetsbrev 19/7 1837.

Namnet *Holmsund* är sannolikt en nybildning, där huvudleden är *sund* n. med syftning på det sund mellan Holmträsket och Stenträsket där bebyggelsen är belägen. Bestämningsleden anknyter till sjönamnet *Holmträsket* (1553 *Holme tresk* fiskereg.). I sjön finns flera holmar samt en stor ö som numera är landfast.

1 Holmtjärnliden *holmtjärnliden* (BN) 1/8 sk – Holmtjernliden 1882 jb. – Holmtjärnliden Gn 50, ek 22K 6a, Tk 22K NV. ~ Byn har en bonde 1883. Mårten Thomasson i Fisktjärnliden fick tillstånd till nybygget 9/11 1829 enligt länsstyrelsens resolution. Nybygget låg vid Holmtjärnen (1829 Holmtjern, Håsstjernmyran), och tidigare nyttjades slättern runt sjön av Fisktjärnliden. Tomt och bostad utsynades på en liten hög kulle. Namnet *Holmtjärnliden* gavs i synen. Backen vid bebyggelsen bär samma namn som byn.

Namnet bildades sannolikt vid synen och huvudled är *lid* f. 'slutning i skog'. Bestämningsleden innehåller naturnamnet *Holmtjärn*, där i första ledet ingår *holme* m. 'liten ö'; en sådan har funnits i tjärnen som numera är myr. Huvudled är i namnet *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö'.

1 Hägglunda *hägglunda* (BN) kr – Hägglunda 1882 jb. – Hägglunda Gn 50, ek 22K 5c, Tk 22K NV. ~ Byn har en nybyggare 1881. Ett skattläggningsinstrument för nybygget upprättades 1863. Då hade Erik Gustaf Lindström i Häggnäs börjat upparbeta nybygget. Vid detta tillfälle föreslogs namnet *Hägglunda*.

Sannolikt är namnet en nybildning, vars bestämningsled finns i ett namn i närheten, nämligen *Häggnäs*, se för detta nedan. Huvudleden är *lund* m. som i dialekten har betydelsen 'tättbevuxet skogsbestånd av barr- eller lövträd, vilket är mer högväxt än snår och dessutom fristående eller omgivet av högväxt skog'. Formen *lunda* kan vara upptagen efter ortnamn på *lunda* i södra och mellersta Sverige. Bestämningsleden i *Hägglunda* anknyter som sagt till nybygget *Häggnäs*, varifrån nybyggaren för övrigt kom.

Gårdnamn: I byn finns gården *Åströmstorpet* som fått sitt namn efter inhysesmannen Carl Johan Carlsson Åström f. 1843 som bodde här i slutet av 1800-talet.

1 Häggnäs *häggnäs* (BN) 5/32 sk – Häggnäs 1882 jb. – Häggnäs Gn 50, ek 22K 4c–5c, Tk 22K NV. ~ Byn har en nybyggare 1881. Nybyggaren Erik Stålbröst i Lillblåbergsleden fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 9/11 1829.

Nybygget anlades på kronoallmänningen eller Liden mellan Råktjernberget och Kniptjärn. Tomt och bostad utsynades på en hög kulle som vette mot söder. Namnet *Häggnäs* gavs vid synen, troligen av nybyggaren.

Namnet bildades vid synen, och i huvudleden ingår *näs* n. som här har betydelsen 'landområde mellan två sammanflytande eller nära varandra i ett större utmynnande vattendrag, åvinkels- eller åmellannäs' (Lindén 1967:99 ff.). Bestämningsled är trädbenämningen *hägg* m. Vid gårdsplatsen bildas ett näs av två bäckar som rinner ut i Risån, varav den ena heter *Rocktjärnbäcken*.

1 Hällfors *haelfas* (BN) 1/16 sk – Hällforss 1825, Hällfors 1882 jb. – Hällforssen 1785 ml. – Hällfors Gn 50, ek 22K 3e, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1825 och 1883. Bonden Hindrik Olofsson i Gammelbyn lät utsyna nybygget 6/7 1782 och fick frihetsbrev samma år. Tomt och åker utsynades på norra sidan av Lillån vid Hällforsen. Kvarnställe fanns i Lillån.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn *Hällforsen*, vars huvudled är *fors* m. och bestämningsled *hälla* f. 'stenhäll'. Enligt en uppteckning (BN, OAU) finns stenhällar i Lillån. I ml 1785 återfinns nybyggesnamnet i bestämd form, men senare tycks den obestämda formen ha etablerats.

1 Höökälen *höytšän* (BN) 1/8 sk – Högtjälن 1882 jb. – Högtjälن Gn 50, Höökälen ek 22J 5g, Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1883. Johan Petter Johansson och ryske "manspersonen" Per Persson Petroff i Järvtärsk fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 6/2 1830. Tomt och bostad utsynades väster om Järvtärsk på en hög kulle som vette söderut mot Järvtärsket. Nybygget fick sitt namn vid synen, troligen av sökandena. Namnet skrivs *Högkälen* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958.

Namnet kan vara sekundärt till ett naturnamn. Huvudleden innehåller *käl* m. 'läg höjd', bestämningsleden adjektivet *hög*. Man får väl anta att denna höjd uppfattats vara högre än andra med elementet *käl*. Naturnamnet finns dock inte belagt.

1-2 Högliden *höylia* (BN) 3/16 kr, 3/32 sk – Högliden 1825, 1882 jb. – Högliden 1785, Höilden 1801 ml. – Högliden Gn 56, ek 22K of, Tk 22K SO. ~ Byn har 3 bönder 1883. Bonden Daniel Johansson i Bygdeträsk och soldaten Johan Andersson Svan i Bygdsiljum lät 23/9 1782 utsyna var sitt nybygge "vid Höglidan kallat", vilka låg ½ mil från Bygdeträsk och 3/8 mil från Bygdsiljum. Vid Högliden fanns tjänligt ställe till åker och gårdstomt och åkerjorden var god och bestod av fin sandmylla. Nybyggarna fick sina frihetsbrev 7/12 1782.

Namnet som är sekundärt till ett naturnamn betecknade ursprungligen en brant sluttning mot Stora Bygdeträsket. Huvudled är *lid* f. 'slutning i skog', bestämningsled adjektivet *hög*.

Bydelsnamn: *Lappsjöudden* ek 22K of som ligger vid Stora Lappsjön. Sjöns namn skrivs 1771 *Lappsjön* (LSA Z3 53:1) och 1821 *Stor Lappsjön* (LSA Z3 98:1). I området finns flera namn som innehåller elementet *lapp* m.,

varav några är belagda redan på 1600-talet. Samer har tydligt vistats i området.

1 Hösjövallen *höšoválln* (BN) 1/16 kr, 1/16 sk – Hössjövallen 1825, Hösjövallen 1882 jb. – Hösjö Wallen 1794 ml. – Hösjövallen Gn 57, ek 22K 1h, Tk 22K SO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 22/9 1787, vilket hade föregått av en syn 29/9 1786. Anders Hansson var nybyggare 1794.

Hösjövallen kan vara en gammal fäbodvall under Bodbyn, och nybyggensnamnet är i så fall sekundärt till namnet på fäbodvallen. Huvudleden är *vall* m. 'fäbodvall', se avsnittet om huvudleder. I bestämningsleden ingår naturnamnet *Hösön* som skrivs 1664 *Höijsön* (LSA Z4 1:1) och 1666 *Hösön* (LSA Z31 1:3). Bestämningsleden i *Hösön* är *hö* n., huvudleden *sjö* m. '(mindre) sjö', och namnet har givits på grund av den sjöfoderslätter som bedrevs i sjön, jfr exempelvis *Hössjö* i Umeå socken (Holm 1970:61 ff.).

1 Hösjöälven *höšoæl'va* (BN) 1/8 sk – Hössjö Elfven 1825, Hösjöelfven 1882 jb. – Hösjö Elfen 1785 ml. – Hösjöälven Gn 57, ek 22K 1h, Tk 22K SO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 24/9 1784. Soldaten Jonas Boberg från Bodbyn uppvisade vid synen 6/8 1783 lägenheter till ett krononybygge på norra sidan om Hösjöälven som låg över ½ mil från Bodbyn.

Namnet knyter an till det naturnamn som idag heter *Hösjöbäcken*, och 1753 skrevs *Höösiöån* (LSA Z3 1:2). Bestämningsled i detta är sjönamnet *Hösön*, varom se **Hösjövallen** ovan. I huvudleden ingår *älv* f., se avsnittet om huvudleder. Det är dock möjligt att Hösjöälven ska tolkas utifrån ett annat perspektiv. Det är inte ovanligt att mycket små vattensamlingar ironiskt eller skämtsamt får ett namn som innehåller ett element för ett stort vatten. Erik Brevner (1942:60 ff.) har studerat denna typ av namngivning med namn som *Katthavet*, *Lushavet*, *Ålands hav* m. fl. Assar Janzén (1954:49) nämner som exempel *Skitne Väner* i Dalsland (jfr SOÄ 18 s. 179) och *Röda havet* (jfr OGB 10 s. 71), *Ålands hav* (jfr OGB 5 s. 135) och *Katthavet* (jfr OGB 20:1 s. 116) i Bohuslän. Jfr, med ytterligare exemplificering, Lindroth 1913:44, Stockholms gatunamn 1982:144, 168, Strandberg 1991:145, SOL s. 327. Ett exempel från norra Västerbotten är *Anna-Kajsa-havet* från Örliden, Skellefteå använt om en tjärn (Widmark 1945:47). En gumma Anna-Kajsa kallade tjärnen 'kärrret mitt' och folkhumorn döpte sedan om tjärnen.

På samma sätt har kanske Hösjöbäcken skämtsamt eller ironiskt kunnat kallas för *Hösjöälven*. — Byarna Hösjöälven och Hösjövallen kallas gemensamt för *Hösön*.

1 Ilvädersträsk *ilvædestræsk* (BN) 1/8 sk – Illversträsk 1825, Ilvädersträsk 1882 jb. – Illvärsträsk 1775 ml. – Ilvätersträsk Gn 56, ek 22K ob. ~ Byn har en bonde 1825 och 2 bönder 1883. Drängen Abraham Andersson i Gor-

kuträsk som då hörde till Lubboträsk fick tillstånd till nybygget 12/12 1769. Gårdsplatsen och åkern utsynades på norra sidan av sjön "Illwersträsket".

Namnet är sekundärt till ett naturnamn där huvudleden innehåller *träsk* n. '(större) sjö'. Bestämningsleden är *illväder* n. 'oväder, dåligt väder'; ledens har senare omtolkats till *ilväder*. Ordet *illväder* finns upptecknat i norra Västerbotten i betydelsen 'dåligt väder' (Lövånger GH 1938–1939). Från Degerfors finns belagt betydelsen 'oväder' (Ol. Löfgren Ordalista på Bondespråket ... 1878:28, ULMA). Appellativet *illväder* n. är vidare belagt i Bohuslän, Västmanland, Dalarna samt hela Norrland (OAU), dessutom i Västergötland (Rietz s. 292b) och i svenska dialekter i Finland utom i norra Österbotten (Rietz a.st., OFSF 3 s. 128 f.). Från socknar i Nyland finns betydelsen 'oväder med regn o. blåst el. snöglopp' (OFSF a.st.). Jfr norska dial. *illvær* n. 'haardt Veir, Uveir' (Aasen s. 324), fvn. *illviðri* n. 'Uveir, ondt Veir' (Fritzner 2 s. 205) och nyisl. *illviðri* 'daarligt Vejr, Uvejr' (Blöndal 1920–1924 s. 397).

Bakgrunden till namnet *Ilväderträsk* är något oklar. Gunda Lundström i Bygdeträskliden, Burträsk, har samlat en mängd uppgifter om namnet från personer med koppling till Ilväderträsk. Ilväderträsk sägs ligga på en ås mellan två vatten, ett läge som kanske gjorde det blåsigt där (Ulla Jonsson f. 1942 i Burträsk). Ulla Jonssons faster brukade säga "när det blas fra e visst hall fra sjön da vart he 'illvere'" ('När det blåste från ett visst håll från sjön då blev det dåligt väder'; Nanny Burlin f. 1890 i Mellanmark, Ilväderträsk). I Ilväderträsk blåste det alltid kallt (Anna Greta Viderlund f. 1924 i Gurkoträsk). Ilväderträsk ligger så i topografin att häftiga vinddrag eller kastbyar ("vervispar") drar fram över sjön. Därför har byn namnet *Ilväderträsk* (Gustav Lindmark, Umeå, f. 1928 i Granliden, Burträsk). Gertrud Forsberg f. 1933 i Burträsk berättar att bakgrunden till namnet kan vara att det var blåsigt vid sjön. Udden där husen i byn låg var omgiven på tre sidor av sjön. I hennes familj var ordet *illver* känt och avsåg "något värré än bara dåligt väder, det blåste vasst" (samtal 2015-03-06). Hennes man Gösta Forsberg f. 1932 i Häggengås, Jämtland menar att *illver* används om ett väder som uppstår plötsligt.

Det är av uppteckningar klart att den inte alltför stora sjön har uppfattats som utsatt för vinddrag och kastbyar. Detta har givit upphov till namnet.

Namn som innehåller *illväder* och *ilväder* finns i Sverige sparsamt i Västerbotten (Burträsk, Degerfors), Ångermanland (Bodum, Ramsele) och Jämtland (Hammerdal, Laxsjö) (OAU). Om andra namn som innehåller *väder*, se Modéer 1932:138 ff.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Mellanmark* ek 22K ob, Tk 22K SV.

1–8 Innansjön *ɛ̄nnansjɔn*, *i_nansjɔn* (BN) 1 21/32 sk; för det alternativa bynamnet *Näset*, se nedan – Innansjö 1825, Innansjön 1882 jb. – Näsett 1655 kr, Innansjö, Innansjön 1860 ml. – Näset 1664 LSA Z24 1:1, Nääs, Innansiön 1702–03 LSA Z3 52:1, Innansjön Gn 56, ek 22K 2f, Tk 22K SO. ~ Byn har 18 bönder 1883.

Innansjön var under lång tid en del av Bygdeträsk, men blev egen by 25/10 1782. År 1543 bodde två av Bygdeträskens 12 bönder i Innansjön. By-

delen kallades länge för *Näset*. *Innansjön* var 1702–1703 namnet på den västra gården i bydelen.

Namnet *Innansjön* är ett gärdnamn med betydelsen '(gården) vid västra delen av sjön (dvs. Göksjön)'. Bestämningsled är här adverbet *innan* 'innanför, inåt', som i Västerbotten vanligen är liktydigt med 'väster om', huvudled är *sjö* m. '(mindre) sjö'.

Alternativt bynamn: *Näset nése* (BN) ek 22K 2f, Tk 22K SO är ett äldre namn på Innansjön under den tid byn var en del av den stora byn Bygdeträsk. Det är numera ett gärdnamn, vilket det också var från början.

Bydelsnamn: Vid Risån anlades i början av 1860-talet ett finbladigt sågverk som av och till var i gång fram till 1890-talet. Här fanns även en inspektorsbostad. Sågen fick namnet *Andersfors*, ett namn som redan då fanns på platsen. *Andersfors* AI:10b 1846–1856, Gn 50, ek 22K 2e, Tk 22K SV.

Gärdnamn: *Jonkboda* *jökkbóðen* (BN) är namnet på en gård som ligger väster om Andersfors, på västra sidan av Göksjön, *Junkboda* AI:14c 1881–1891, *Jonkbodarna* Gn 50, *Jonkboda* ek 22K 2e. Tidigare fanns fäbodar på platsen. Uttalsformen visar att namnet används i pluralis. I bestämningssleden ingår *Jonk*, en dialektal form av mansnamnet *Jonas*. Jonas kan ha varit bonde på den gård som brukade fäbodarna. Vidare finns gården *Ådinstorpet* ek 22K 2e.

1 Innersjön *ɛ̄:mɛsʃɔn*, *ineʃɔn* (BN) 5/32 sk – Innersjö 1825, Innersjön 1882 jb. – Innersjön Gn 56, ek 22K oc, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Drängen Elias Olofsson i Lidsjön lät utsyna marken 8/10 1792 och frihetsbrev meddelades 5/4 1793. Tomt och bostad utsynades på norra sidan av Innersjön, som låg 1/4 mil väster om Lidsjön.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn som i sin tur bildats genom mellanledsellips av ett äldre sjönamn *Innerkorvsiö*, *Inner Korfsiön* 1774 (LSA Z3 132:1). Namnets betydelse är 'den sjö med namnet *Korvsjön* som ligger längre inåt'; *inner* betyder 'innanför, väster om'. Se om namnet *Korvsjön* under **Lidsjön** nedan. På 1660-talet finns för de båda sjöarna formen *Korfsiögarna* (LSA Z4 1:1).

Bydelsnamn: *Kälen* Tjälen Gn 56, Kälen ek 21K 9c, Tk 21K NV. Höjden där gården ligger kallas även *Snökälen* och *Granlidén*.

1 Janstorp *janʃtɔrp* (BN) 1/8 sk; för det alternativa bynamnet *Risberget*, se nedan. Janstorp 1882 jb. – Janstorp Gn 50, ek 22K 6b, Tk 22K NV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Martin Thomasson och Anders Zackrisson i Fisktjärnilden fick tillstånd till nybygget 8/9 1828. Gårdsplatsen låg på Gamla Risberget där Johan Fredrik Andersson i Orrträsk 21/3 1827 hade fått tillstånd till ett torp som sedan inlöstes av sökandena.

Namnet är ett primärt bebyggelsenamn där huvudleden är *torp* n. 'dagsverkstorp'. I bestämningsleden ingår en genitivform av mansnamnet *Jan*, dialektal form för *Johan*, med syftning på torparen Johan Fredrik Andersson.

Alternativt bynamn: Nybygget kallades vanligen för *Risberget risbærje* som är sekundärt till ett naturnamn. I detta namn ingår *ris* n. 'snårig skog'.

1 Jäppnästjärnliden *dʒepnesʃænlɪa, jepnesʃænlɪa* (BN) 5/64 sk; för det alternativa bynamnet *Jeppnäs*, se nedan – Jäppnäs 1825, Jeppnästjernliden 1882 jb. – Jäppnäs 1801, Jeppnäs 1802 ml. – Jäppnäs 1850 LSA Z3 1:10, Jäppnästjärnliden Gn 57, ek 22K 2f, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Löjtnant Carl Tuné fick tillstånd till nybygget 23/7 1798. I en tvist om nybyggets marker hösten 1798 citeras landshövdingens utslag 23/7 1798: "wid så kallade Jäpnestjern liden af flere inom kring warande lägenheter inräcka ett Krono Nybygge". Belägg på naturnamn och ägonamn som innehåller ett *Jepp-*, *Jäpp-* utgör *Jeppes änge* 1703 (LSA Z3 52:1), *Hjeppnäsrodeningen* 1774 (LSA Z3 52:2), *Jäppnäsmyr* och *Jäpnästjärn* 1784 (LSA Z3 1:4), *Gippesbergen* och *Skåparslåttan* 1791 (Lövånger/Burträsk db 1791 HT 27 r) som handlar om lägenheter till tjärvedshämtning på kronoallmänningen ½ mil norr om Bygdeträsk, *Jäpnestjern liden* 1798 (LöBu db1798 HT 9/10, § 16, s. 7 v–8 r.). Enligt Lantmäteristyrelsens beslut 21/5 1954 skrivs namnet *Jäppnästjärnliden*.

Namnet *Jäppnästjärnliden* är sekundärt till det naturnamn som omnämns i tvisten 1798. Huvudled i *Jäppnästjärnliden* är *lid* f. 'slutning i skog', bestämningsled naturnamnet *Jäppnästjärnen*. Elementet *Jäpp-* i detta återgår troligen på det umesamiska ordet, som i äldre ordboksbelägg lyder *jipp*, *jippa* 'berguv'. Fågelbenämningen lyder med en avledning i modern umesamiska *jihpage*. Till *jihpa-* har en -s-avledning bildats (Korhonen 1987:52 ff.), där umesamiskans bakre, dunkla *i*-ljud återgivits med svensk -ä- eller -e-, *Jäppnäs* och 1703 *Jeppes änge* (Korhonen 1987:52 ff.); detta har senare kommit att omtolkas till *Jäppnäs*. Bestämningsledens senare del innehåller *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö'.

Se även under bynamnet **Hemberg** i Jörns socken, där det umesamiska namnet på bergsnamnet *Hemberg* är *Jepukat Wari*, i vilket också fågelbenämningen *jihpage* synes ingå.

Alternativt bynamn: Även *Jeppnäs* har varit ett vanligt namn på nybygget.

Bydelsnamn: *Göksjöliden* *gøksɔlɪa, gósolia, jøksɔlɪa* (BN) Göksjöliden ek 22K 2f. Detta namn har i huvudleden *lid* f. 'slutning i skog' och i bestämningsleden sjönamnet *Göksjön*. Göksjön kallas på en karta från ca 1637 för *Gåksjö* (E2d, Bergskollegiums arkiv, RA), en form som återspeglar en utsöldningsform av *gök*. Även bydelen *Kvarnbyn* kallas *Gåksjö* på kartan. På 1664 års sockenkarta kallas sjön för *Göksiön* (LSA Z24 1:3), *Göök Siön* 1702 (LSA Z3 52:1). Sjönamnet har i sin bestämningsled fågelbenämningen *gök*. Gunda

Lundström (e-brev 2012-05-02) uppger att: ”vid sjön är det mycket ’lyhört’ och man kan höra göken från olika sidor av sjön men det låter alltid mycket nära. När göken gal i Bygdeträskliden då ekar det, det slår från Bygdeträsket och kommer tillbaka. Det hörs dubbelt”. Eftersom den stora sjön i närheten heter *Stora Bygdeträsket* måste det ha funnits ett **Lilla Bygdeträsket*. Sannolikt har Göksjön tidigare hetat just **Lilla Bygdeträsket*.

1 Järvtjärn *jærvtjærn* (BN) 7/64 sk – Jerftjern 1825, 1882 jb. Jerftjern 1794 ml. – Järftjärn Gn 51, Järvtjärn ek 22K 5f, Tk 22K NO. ~ Byn har 5 bönder 1883. Nybyggaren Olof Burström fick tillstånd till nybygget enligt resolution 2/11 1792. Vid Järvtjärn hade Åbyn fäbodar och de blev kvar eftersom en del av tjärnen fortsatte att höra till den byn.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled innehåller *tjärne* m. ’liten (skogs)sjö’ och bestämningsled djurbenämningen *järv* m. Tjärnen kallades 1771 för *Järf Tjärn* (LSA Z3 234:1).

1 Järvträsk *jærvtræsk* (BN) 1/8 sk – Jerfräsk 1825, 1882 jb. – Jerfräsk 1759 ml. – Järfträsk Gn 50, Järvträsk ek 22J 5g, Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1825 och 1883. Förra soldaten Mårten Mårtensson Frisk från Svarttjärn fick länsstyrelsens frihetsbrev på nybygget 1756. Han hade slagit sig ner vid sjön Järvträsket redan 1751 och byggt hus. Gårdsplatsen låg på norra sidan av sjön där det fanns frodig skog av björk, tall och gran. När synen behandlades på hösttinget 1755 kallades det tänkta nybygget för *Småträsk* men i länsstyrelsens resolution tycks nybygget ha fått namnet *Järvträsk*.

Namnet är sekundärt till ett sjönamn, vars huvudled är *träsk* n. ’(större) sjö’ och bestämningsled djurbenämningen *järv* m.

1 Kaljeliden *kaljliða, kɔljlia* (BN) 1/8 sk – Kaljeliden 1882 jb. – Kaljeliden Gn 50, ek 22J 8d. ~ Byn har en bonde 1883. Ett skattläggningssinstrument för det föreslagna nybygget upprättades 1862. Nybygget som fick sitt tillstånd 30/5 1868 låg intill gränsen mot Degerfors socken, inte långt från gränsen mot Lappland. År 1957 sammanslogs fastigheten med Karlstorp och fastigheten överflyttades till Norsjö kommun enligt Kungl. Maj:ts beslut 29/4 1964, vilket skulle gälla från 1/1 1965. Ett naturnamn intill Kaljeliden skrivs 1753 *Kalie träsket* (LSA Z24 1:2), *Kaljeträsket* ca 1815 (LSA Z4 1:2).

Namnet är sannolikt sekundärt till ett naturnamn där huvudleden är *lid* f. ’slutning i skog’. I naturnamnets bestämningsled ingår troligen umesamiska *galljie* ’vid, bred’. Namnet syftar troligen på höjdsträckningen mot sydost som är vidsträckt i alla riktningar (Olavi Korhonen e-brev 2012-05-02). Troligen har det ursprungliga naturnamnet haft en samisk huvudled som översatts till svenska på samma sätt som antagits beträffande **Gor-kuträsk** ovan samt **Lidsträsk** och **Tavträskliden** nedan. Se även inledningen.

1–3 Kalvträsk *kalvtråsk* (BN) ¾ sk – Willvatnet eller Kalfträsk 1882 jb. – Biörnaboda 1547 bl, Biörneboda 1553 bl, Kalfftreskitt 1567 sö, Kalfftresk 1577 dr, Kalffuetresk 1608 tl. – Kalfträsk 1710 hfl. – Kalfträsk 1664 LSA Z24 1:3, Kalfträsk Gn 50, Kalvträsk ek 22J 5i–6i, Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1547, 2 bönder 1640–1758, 3 1759, 4 1799–1825 och 12 1883.

Bosättningen i Kalvträsk nämns 1553 i hjälpskattelängden under byn Villvatnet och tillhörde då Mårten Nilsson som ägde ett väletablerat hemman med 9 kor. Den odlade marken var 1559 på 3 markland och 5 öresland vilket motsvarar en åkerareal om 4 spannländ eller cirka 0,64 hektar. Mårten Nilsson redovisas i bågaskattelängderna åren 1547–1553 under bynamnet *Biörnaboda* i Bygdeå socken och 1554–1557 under namnet *Biörnaboda* i Skellefteå socken. Bestämningsleden i detta *Biörnaboda* är troligen en genitivform av djurbenämningen *björn* i pluralis, eller möjligen singularis. *Biörnaboda* är av allt att döma identiskt med *Kalvträsk* och bosättningen har sannolikt tidigare varit en fåbod, kanske under Bygdsiljum, som då tillhörde Bygdeå socken, eller möjligen under Villvatnet. Senare redovisas Kalvträsk under Villvatnet där hemmanen hade beteckningen *Villvatnet* 9–11. Namnet skrivs *Kalvträsk* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 4/8 1936.

Namnet *Kalvträsk* är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *träsk* n. '(större) sjö'. I bestämningsleden ingår *kalv* m. som här betecknar 'avsnörd vik', med syftning på en sådan som går ut från sjön (NU del 2 s. 311.). Elementet finns även noterat från Malå i betydelsen 'avsnörd del av sjö nära utlopp' (Näslund 2007 s. 317).

Karta 15. Kalvträsk år 1799. Nere till vänster i bilden syns "kalven" som idag kallas *Storavan*. I nedre kanten rinner Svartån ut och viken där heter nu *Lillavan*. LSA Z3 226:7.

En vik i sjön Kalvträsket heter idag *Storavan* och ligger vid Sikåns inlopp i sjön. En annan vik heter *Lillavan*. Huvudleden i dessa namn, *ava*, har i ortnamn här betydelsen 'säckformig vik som genom ett smalt sund står i för-

bindelse med större vattensamling'. Elementet *kalv* tycks ha kunnat ha en liknande betydelse som *ava*. En av de nämnda förträngda vikarna, möjligent båda, kan ligga bakom *kalv* i *Kalvträsk*.

Bydelsnamn: *Svedjan /swi:a* (BN) som ligger i östra delen av byn.

Fäbodnamn: Kalvträsks fäbodar låg vid Fäbodträsket (tidigare Lill-Granträsket), i närheten av Butjärn och platsen heter fortfarande *Fäbodarna* ek 22J 6i.

1 Kardinalslid *kærdɪnlæslɪa* (BN) 1/16 kr, 3/64 sk – Kardinalslid 1825, 1882 jb. – Kardinalsliden 1801 ml. – Cardinalsliden 1821 Z3 114:1, Kardinalslid ek 22K ii, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Bönderna Olof Olofsson och Anders Andersson i Bursiljum lät utsyna området 27/7 1798, men marken ansågs vara otillräcklig varför de fick bruka marken under sina hemman mot en särskild tillökningsskatt. Nybygget fick sitt frihetsbrev 17/9 1800 sedan syn hållits 8/9 samma år. År 1801 ägdes nybygget av soldaten Anders Andersson And som hade sitt torp i Bursiljum. Soldatrotten 45 under Lövångers kompani som fanns i Mårtensboda bar namnet *Kardinal* åren 1695–1814. Nybygget *Kardinalslid* gränsade till Mårtensboda, och rågången mellan byarna var även sockengräns mellan Burträsk och Lövånger. Soldattorpet *Kardinal* i Mårtensboda låg 1786 nära Norrbrännberget och rågången mot kro-noallmänningen där nybygget Kardinalsliden senare kom att tas upp (LSA Z17 34:2).

Huvudleden innehåller *lid* f. 'slutning i skog' och bestämningsleden en genitivform av soldatnamnet *Kardinal*. Något naturnamn *Kardinalsliden* finns inte belagt och sannolikt är namnet därför en nybildning.

Karlgård Karlgård 1860 ml. – Carlgård 1850 LSA Z3 1:10. Bonden Fredrik Jacobsson i Bygdeträsk ansökte 11/10 1831 om ett nybygge och vid avvittningsbeskrivning 1840 bereddes marken till skattläggning. Enligt resolution 15/8 1846 fick hemmansägaren Zackris Johansson i Stavträsk länsstyrelsens tillstånd till nybygget. Nybygget finns med på sockenkartan från 1850 då det låg vid vägen mellan Stavträsk och Skorvträsket. Gården låg troligen vid Höängen söder om Skorvliden. År 1860 ägdes gården av Zackris Johansson i Stavträsk och Anders Olofsson i Villvattnet, men beboddes av inhysesmannen Gustaf Natanaelsson med familj. Gården finns i Burträsks husförhörs-länder åren 1857–1872 under namnet *Carlgård*. Nybygget har sedan lagts ner.

Namnet är ett primärt bebyggelsenamn där huvudleden är *gård* m. I bestämningsleden ingår mansnamnet *Karl*, men det är oklart vem detta syftar på.

1 Karlstorp *kærltɔrp* (BN) sk; för det alternativa bynamnet *Björkliden*, se nedan – Karlstorps 1882 jb. – Karlstorp ek 22J 7e, Tk 22J NV. Carl Johan Carlsson i Risliden i Norsjö socken fick enligt resolution 27/10 1858 tillstånd

till kronotorpet Karlstorps Bostad och åker utsynades på östra änden och norra sidan av Barjollida. Jordmånen bestod av sandmylla på stadig botten. Synemännen begärde namnet *Karlstorps* vid synen. Senare tycks namnet ha ändrats till *Karlstorp*. Karlstorp överflyttades till Norsjö kommun enligt Kungl. Maj:ts beslut 29/4 1964, vilket skulle gälla från 1/1 1965.

Namnet bildades vid synen och huvudled är *torp* n. 'kronotorp'. I bestämningsleden ingår genitivformen av nybyggarens dopnamn *Karl*.

Alternativt bynamn: Nybygget kallas vanligen för *Björkliden* *bjærklida* (BN) som var namnet på ett höjdområde som även nämns när Adamsgård (se ovan) utsynades 1831.

1 Klinten *klevliten* (BN) 3/32 sk – Klinten 1825, 1882 jb. – Klonten 1806 ml. – Klinten, Klonten 1816 Z3 116:1, Klinten Gn 50, ek 22K 4f, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 8/10 1805 och ägare var Johan och Samuel Zackrisson i Ljusvattnet. En syn hade hållits 25/9 samma år. Bostaden stod 1816 på Kluntliden.

Namnet innehåller *klint* m. 'markerad höjd' (Widmark 1963:74), 'ett litet men högt och brandt berg' (Stenberg 1966 s. 64). En betydelsemässig relation tycks finnas mellan det äldre naturnamnet *Kluntliden* och nybyggesnamnet *Klinten*. Kluntliden/Klinten ligger på en sluttning av Kluntberget *klöntberje*, *klöntberje* (BN) inom byn Ljusvattnets område. En bäck i området heter *Kluntbäcken*.

I svenska dialekter i Finland finns *klunt* bl.a. i socknarna Munsala och Oravais i Österbotten i betydelsen 'klimp, klump, kluns' (OFSF 3 s. 358). Elementet ingår i namnet *Klunten* ek 22J 5i i byn Kalvträsk, Burträsk. Andra namn som kan innehålla *klunt* finns i Norrbotten (Nederluleå, Norrfjärden, Piteå). I Lule skärgård finns sålunda önamnet *Kluntarna* som betecknar en ö som tidigare bestod av flera omflutna höga, runda bergknallar. Else Britt Lindblom (1999:60 f.) tolkar önamnet i anslutning till *klunt* 'kal klippformation'. Elementet *klunt* beläggs även i Bohuslän (Tjärnö), i Västergötland (Tådene) samt i Östergötland (Jonsberg) (OAU).

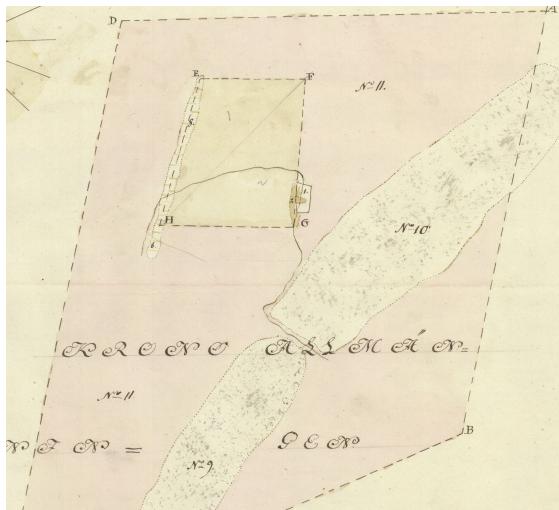
Namnet *Klinten* måste bedömas vara en nybildning. Man kan fundera över varför inte *Kluntliden* valdes som nybyggesnamn. Möjligen har elementet *klunt* upplevts som alltför dialektalt och därför valts bort. Men det kan också vara så att betydelsen av elementet *klunt* bleknat och ordet ersatts av *klint* som var känt från riksspråket, eftersom man vid namngivningen ändå eftersträvat ett namn som beskriver den aktuella terrängen.

1 Klysterberg *klysterbærje* (BN) 3/32 sk; för det alternativa bynamnet *Fagerliden*, se nedan – Klysterberg 1825, 1882 jb. – Klysterberget 1810, Klisterberg 1820 ml. – Klysterberget Gn 50, Klysterberg ek 22J 6f, Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 11/4 1801 efter att en syn hade hållits 15/9 1800. Natanael Andersson i Granträsk var nybyggare 1808, och hans hemort kallades *Ånäset* i handlingen. Nära gården finns på 1810 års karta ett långsträckt berg som delas på mitten av ett smalt pass.

Nybyggets mark beskrivs som ovanligt ”stenländigt”. Ett bergsparti som ligger på kronomark ungefär 3 km söder om Klysterberg heter *Klystergård klystergård* (BN), och enligt en uppteckning från 1933 var Klystergård en lägenhet, dvs. ett torp.

Namnet är troligen sekundärt till ett naturnamn. Något naturnamn **Klysterberget* finns dock inte belagt idag, och tycks inte heller ha funnits på 1800-talet när nybygget upptogs. **Klysterberget* har sannolikt ursprungligen syftat på det nuvarande berget Stor- och Lill-Österborgsliden – dessa namn är en omtolkning av *Alterbols-* i *Alterbolsmyran* 1808 – som ligger närmast den plats där nybygget Klysterberg utsynades år 1800.

Huvudled i det antagna naturnamnet är *berg*. Bestämningsleden skulle väl kunna jämföras med ett på norskt område upptecknat *klyfstre* n. ’bergklove’, belagt från Kviteseid, Telemark (NO 6 sp. 602); ytterligare några belägg för ordet finns i Telemark enligt NOs.²⁵ Detta *klyftstre* torde, vad gäller ordbildningen, kunna jämföras med exempelvis ett appellativ (och ortnamnelement) som sv. dial. *hoggster* m. ’skog, tjenlig till fällning’ (jfr *hoggst* n. ’ställe i skogen, der man hugger ved eller timmer’) (Rietz s. 234a), no. dial. *hogster* m. (Aasen s. 296), fvn. *högstr* m. (Fritzner 2 s. 180) m.fl., jfr SAOB H 1351 f., bildat till *hugga* v. (motsv.). Bildningar som dessa, och andra likartade, i nordiskt ord- och namnförråd behandlas i Edlund manuskript.

Karta 16. Bergspasset vid Klysterberg. Karta 1808 LSA Z3 117:1. I kartan syns bergen Stor-Österborgsliden (Nr 9) och Lill-Österborgsliden (Nr 10) som delas av ett pass där Nymyrbäcken rinner. I passet går idag vägen mellan Kalvträsk och Lossmen.

Det ska noteras att i norra Västerbotten, bl.a. i Burträskmålet, resulterar fsv. *iu* efter *r* och tjockt *l* vanligen i *u*, i södra Västerbotten däremot i *y* (Lindgren

²⁵ Dessutom finns i Telemark ett *glyfstre* (NO 4 sp. 439, Aasen s. 229; jfr Torp s. 166 f.), vilket har annan bakgrund.

1890–1919:119 f.).²⁶ Detta är en komplikation men eftersom bönder just från Bygdeå – där *y*-former finns – haft fiskesjöar i området väster om Stora Bygdeträsket och upp mot Kalvträskområdet, kan detta ha påverkat uttals-skicket (jfr under **Kvistliden**, nedan.) Därför skulle man för detta namns vidkommande gott tänka sig uttal med *y*.

Den mest utmärkande formationen i det berg som av allt att döma burit namnet *Klysterberget* är passet som delar berget i två delar. Bergspasset syns tydligt på kartan från 1808, och motsvarar idag det ställe där Nymyr-bäcken rinner mellan höjderna Stor-Österborgsliden och Lill-Österborgsliden och där vägen mellan Kalvträsk och Lossmen går. Även vid det närliggande Höghultet finns ett pass. Dessa sakförhållanden gör att det är frestande att knyta an till det ovan nämnda norska appellativet.

Alternativt bynamn: I tal används vanligen det alternativa namnet *Fagerliden* *fåye:lida*, en uppgift som även finns i kyrkboken från 1892 (AI:14d reg.). Namnet är sannolikt ett gammalt naturnamn och när nybygget kartrades 1808 kallades en myr för *Fagellidmyran* (LSA Z3 117:1). I bestämningsleden kan ingå adjektivet *fager* som här sannolikt har betydelsen 'vacker', jfr Ståhl 1973:184. Namnet kan syfta på välväxt skog. Välväxta timmerskogar har ibland beskrivits med epitetet *vacker*, t.ex. i kartan över Hällfors i Byske från 1797, där skogen beskrivs med följande ord: "Wacker wäxlig Timmer skog" (LSA Z5 47:1). Jfr **Vackerheden** i Byske och **Vackerliden** i Jörn. Höjden Fagerliden ligger 1 km norr om gården i Klysterberg.

Korssjöbäck. Korssjöbäck 1825 jb. – Korssjöbäcken 1860 ml. Nybygget grundades den 21 mars 1816, enligt länsstyrelsens resolution. På 1820-talet angavs att Anders Danielsson och avskedade soldaten Nils Eliasson Redligs änka hade stått som ägare till nybygget. I 1825 års jordebok sägs att nybygget blev öde 21/3 1816 enligt Kammarkollegiets kungörelse. Åbon på Mullbergets nybygge hade begärt att få lägga under sig marken. De två ägarna till nybygget bodde 1825 i Bygdeträsk resp. Andersvattnet.

Namnet är sekundärt till vattendragsnamnet *Korssjöbäcken*, vilket som bebyggelsenamn fått obestämd form. Huvudleden i detta är *bäck* m., och bestämningsleden utgörs av sjönamnet *Korssjön*. Detta namns bestämningsled är *kors* n. med syftning på sjöns ursprungligen krokiga form, t.ex. på 1793 års karta (LSA Z4 61:1), medan huvudled är *sjö* m. '(mindre) sjö'. Korssjöbäcken rinner till Korssjön.

Kroksjöudden Stora. Stor Kroksjöudden 1825 jb. Bonden Jon Andersson på Lubboträsk 2 fick tillstånd till nybygget 4/12 1800. Nybygget sammanlades med Lubboträsk 2 enligt utslag 30/5 1868.

Namnet är en nybildning vars huvudled är *udde* m. I bestämningsleden ingår sjönamnet *Kroksjön*, vars bestämningsled i sin tur är *krok* m. 'vik' och huvudled *sjö* m. '(mindre) sjö'. Sjön har flera påfallande krokiga vikar samt

²⁶ Jfr *Rutvik*, Nederluleå (Widmark 1959:141 f., jfr ÖNON 9A s. 52 f.) som visar att former med *u* av äldre *iu* även beläggs i Norrbotten.

flera näs. Dessutom har ett särskiljande *Stora* tillagts, kanske för att markera att platsen låg vid Stor-Krokvattnet och inte vid Lill-Krokvattnet.

1 Kullaboda *kullaboda* (BN) kr – Kullaboda 1882 jb. – Kullaboda ek 22K 3c, Tk 22K SV. ~ Byn har en nybyggare 1883. Bonden Erik Gustaf Isacsson i Kvarnbyn ansökte först om att få ta upp ett nybygge på marken, men han överlät sin rätt till drängen eller nybyggarsonen Adam Eliasson i Åliden, vilken fick tillstånd 17/5 1854. Bostaden utvisades vid Abborrtjärn och marken som var beväxt med gran- och björkskog vette mot syd och sydväst. Synemännen föreslog att nybygget skulle godkännas under namnet *Kullabo*. I resolutionen ändrades namnet till *Kullaboda*.

Namnet ser ut att vara ett främmande inslag i traktens ortnamnsskick, och det kan väl därför uppfattas som ett uppkallelsenamn. Elementet *kulle* m. 'kulle', som är sakligt motiverat då gårdsplatsen ligger på en mindre höjd, förekommer knappast alls i dialekten. I OAU finns ett tjugotal namn *Kullabo*, varav de allra flesta finns i södra Sverige. Det närmaste namnet är ett *Kullabo* i Trehörningsjö, Ångermanland.

1–13 Kvarnbyn *kwärnbym*, *kvärnbyn* (BN) 2 11/16 sk – Qvarnbyn 1825, 1882 jb. – Qvarnbyn AI:2 1727–1750, Qwarnbyn 1785 ml. – Gammel Byen 1702–1703 LSA Z3 52:1, Kvarnbyn Gn 56, ek 22K 1e–1f, Tk 22K SO–SV. ~ Byn har 18 bönder 1825 och 31 1883.

Byn ligger på en landtunga mellan sjöarna Stora Bygdeträsket och Göksjön, där båtarna drogs över vid den omfattande båttrafik som förekom vid sjöarna. Kyrkbåtar förekom fram till omkring 1910. I byn låg tidigare gårdarna tätt, men senare sprids bebyggelsen till andra delar av den vidsträckta byn Bygdeträsk, där gårdnamn tidigt etablerades. Bydelen kallades tidigare *Gammelbyn* och utgör troligen den gamla bykärnan i byn Bygdeträsk. Bydelen bildade eget bylag 7/3 1781 under namnet *Quarnbyn*. Skogsavvitring genomfördes 1785–1786. Av de 12 bönderna i Bygdeträsk år 1543 bodde 6 i Kvarnbyn. I byn fanns poststation med namnet *Kvarnbyssund* åren 1916–1962.

Huvudleden i *Kvarnbyn* är *by* m. 'gård, by', här dock sannolikt i betydelsen 'bydel'. I bestämningsleden ingår *kvarn* f. som syftar på de kvarnar som har legat i Kvarnbyån – *Gamelbys Elfven* 1702–1703 (LSA Z3 52:1), *Qwarnåhn* 1774 (LSA Z3 52:2) – som rinner mellan Göksjön och Stora Bygdeträsket. De utnyttjades av många byar runt sjöarna Göksjön och Stora Bygdeträsket. Senare anlades även sågverk, kraftstation och vadmalsstamp (Kvarnbyn s. 22 f.). Namnet var ursprungligen namn på en bydel inom Bygdeträsk och är först belagt 1727.

Bydelsnamn: *Avaborg* ek 22K 2e, se under **Avaborg**, ovan.

Harberget hara *Klep* 1702–1703 LSA Z3 52:1, *Harberget* ek 22K 1f, Tk 22K SO där i bestämningsleden sannolikt ingår namnelementet *hare* m./*hara* f. 'stenig mark', varom under **Harakälen**. Berget har partier med berg i dagen och endast några martallar växer där. Namnet uttalas *hārabǽrje*

(Gunda Lundström e-brev 2014-12-05, upplysningar från markägaren Sture Andersson).

Moren som innehåller *mor f.* 'sumpig granskog' ek 22K 1e, Tk 22K SO.

Nybo Gn 56, ek 22K 1d, Tk 22K SV som ligger drygt 5 km väster om Kvarnbyn och fick fast bosättning i början av 1870-talet.

Sörbyn sörby (BN) som ligger söder om Kvarnbyån.

Talludden tälödn, tältdn (BN) ek 22K oe, där bestämningsleden är trädbenämningen *tall* m. Namnet ingår i ett namnkomplex som innehållar *Tallträsk* och *Tallån*.

Trollfäbodarna trölfaböden, trölfaböen eller *Karlsberg* kälsbæg (BN) som låg söder om Avaborg. Där hade tidigare funnits fäbodar. Kallades även *Valen* váln (BN). Fäbodarna ansågs vara tillhåll för trollen (Gunda Lundström e-brev 2015-03-20).

Västanträsk västanträsk (BN) *Wästan Träsket* 1702–1703 LSA Z3 52:1, *Västanträsk* Gn 56, ek 22K 1e, Tk 22K SV. Västanträsk var ursprungligen fäbod under Kvarnbyn. I Västanträsk fanns ett hemman och tre fäbodar åren 1702–1703. På kartorna från 1660-talet finns inga gårdar utmärkta på platsen, varför fast bebyggelse bör ha etablerats mellan ca 1670 och 1700.

Gårdnamn: *Rönningen* ä. rànujen, rònujen (BN) ek 22K 2e, Tk 22K SV som innehåller *ronning* m., dialekten *raning* m. 'röjning, nyodling' men som tydligen fått en form som anpassats till riksspråket.

Fäbodnamn: *Avabodarna*, *Fäbodarna* (intill Avaborg), *Fäbodarna* (intill Talludden), *Fäbodliden* och *Västanträsk* (1702–1703). Byn har dessutom haft fäbodar vid Sikånen.

1 Kvistliden kwìstbærgje, kwìstlida, kwìstlia (BN) 3/32 sk; för det alternativa bynamnet *Kvistberget*, se nedan – Qvistliden 1825, Qvistliden eller Qvistberget 1882 jb. – Qwistliden 1810 ml. – Qvistberget 1807 LSA Z3 123:1, Qvistberget Gn 50, Kvistliden ek 22J 6g, Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 11/4 1801 och en syn hade hållits i september 1800. Enligt kartan från 1807 låg nybyggets bostad på norra sidan av Lill-Holmträsket, på Kvistbergliden (LSA Z3 123:1). Nybyggets fäbod utsynades vid en bäck mellan Lill-Holmträsket och Hemträsket ungefär 2 km från bostaden. År 1802 ägdes två nybyggen av Natanael Nilsson i Kalvträsk och dennes namne Natanael Nilsson i Granträsk. Vid någon tidpunkt, dock senast år 1900, har nybyggets gårdsplats flyttats till fäbodplatsen. Enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958 skrivs namnet *Kvistliden*.

Namnet är sannolikt en mellanledsellips av *Kvistbergliden* som nämns på kartan från 1807. Huvudleden är *lid* f. 'slutning i skog' och bestämningsleden bergsnamnet *Kvistberget* som i sin tur i bestämningsleden har namnlementet *kvisl* 'ågren, åmöte'.

Karta 17. Området vid Kvistliden. Vid X låg nybyggets utsynade fäbodplats och senare gårdsplats. Här finns det aktuella bäcksmannanflödet. Intill Kvistberget låg den första gårdsplatsen, vid Y. Sjön Lill-Holmträsket nyttjades 1553 av bönder i byn Vallen i Lövånger; sjön Hemträsket var sannolikt 1553 en del av sjön Holmträsket som brukades av bönder i byarna Svarttjärn och Bursiljum, Lövånger. © Lantmäteriet Dnr: R50357157_150001.

Intill det utsynade fäbodstället och senare nybyggets gårdsplats rinner Österborgsbäcken ut i Holmträskbäcken. Dessutom rinner Nylidbäcken i närheten av gårdsplatsen och i bäcken mynnar flera mindre bäckar. Utanför Kvistlidens område mynnar Nylidbäcken i Holmträskbäcken. Jag menar att *kvisl* primärt syftar på bäcksmannanflödet där fäboden utsynades, ett ställe som senare också blev gårdsplats.

Vid Kvistberget anlades dock den ursprungliga gårdsplatsen, och denna lokal ligger cirka 2 km från de nämnda åsammanflödena. Detta förhållande är inte helt enkelt att förklara. Namngivarna kan emellertid ha varit bönder från kusten som fiskade i fjällträsket i närheten vilka färdades längs bäcken mellan Lill-Holmträsket och Hemträsket. Dessa iakttog dessa ovanliga bäckmöten när de färdades mellan fiskesjöarna, varför namnelementet *kvisl* överflyttades även på berget. Dessutom var kanske formationer av detta slag så pass ovanliga att de väckte extra stor uppmärksamhet.

Elementet *kvisl* beläggs i Bygdeå, Sävar, Holmsund, Hörnefors, Nordmaling och Bjurholm i södra Västerbotten samt i Fredrika, Åsele, Dorotea och Vilhelmina i södra Lappland (Ståhl 1950:81 ff.). Det ingår exempelvis i bynamnen *Åkulla* och *Åkullsjön*, Bygdeå, som på 1540-talet skrevs *Åquisle* resp. *Åkuisle siö*.

Om tolkningen är riktig, kan förekomsten av elementet i *Kvistliden* ses som en utlöpare från Bygdeå socken, från vilken socken en del bönder under 1500- och 1600-talet kom som hade området från Stora Bygdeträsket och

upp mot Lubboträsk och Kalvträsk som intressesfär. Sjöarna just i närheten av Kvistberget nyttjades dock av bönder i Lövångers socken.

Vad gäller utvecklingen *kvisl* > *kvist* utgör *Kvistbäcken* i Nittorp, Kinds härad, Västergötland, en parallell till det här aktuella namnet, varom Ståhl 1950:102.

Alternativt bynamn: Byn kallas även för *Kvistberget* och namnet är sannolikt sekundärt till ett naturnamn.

1 Kyrkheden *fsörkhéda*, *fsyrkhéa* (BN) 7/32 sk – Kyrkheden 1825, 1882 jb. – Kyrkheden 1785 ml. – Kyrkheden ek 22K 4g. ~ Byn har 2 bönder 1825. Drängen Anders Johansson från Åbyn lät utsyna ett nybygge på Kyrkheden 26/8 1783 och fick tydligt tillstånd kort tid därefter. Ett nybygge med samma namn fick frihetsbrev 12/2 1798 då sex bönder i Åbyn tog upp det. Nybygget låg en mil norr om Burträks kyrka mellan byarna Åbyn och Renbergsvattnet. Nybygget avfolkades 1858 och ägarna till marken bodde i Brännfors, Tvärtjärn och Åbyn. Ett ägoområde med namnet *Kyrkheden* finns på ekonomiska kartan 1958 med odlingar men utan byggnader.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn. Huvudled i detta är *hed* f. 'jämna sandiga mark där det växer tallskog', bestämningsled *kyrka* f. I området fanns 1802 även namnet *Klockare Berget* (LSA Z3 13:2). Sannolikt har marken, som tidigare var kronomark, varit uppläten åt en kyrklig tjänsteman, troligen klockaren. En parallell till att klockaren fick betesmark uppläten på kronoallmänningen finns i Skellefteå socken i mitten av 1700-talet (Lundström 2001:750). Någon kyrkväg gick däremot inte i området.

1 Källheden *fséllhýda*, *fsællhýea* (BN) 5/32 sk – Källheden 1825, 1882 jb. – Kjällheden 1802 ml. – Källheden Gn 50, Tk 22K NV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Per Ersson fick tillstånd att ta upp ett krononybygge på platsen enligt resolution 28/1 1797.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn som 1754 skrevs *Kiällheda* (LSA Z3 1:3). Huvudleden är *hed* f. 'jämna sandiga mark där det växer tallskog', bestämningsled *källa* f. 'källa, vattenpöl'; i närheten finns namnet *Källmyran* och källan får antas ha legat i anslutning till denna lokal.

1 Lappelsliden *lipselslida* (BN) 15/64 sk – Lappelslid 1825, 1882 jb. – Lappelsliden Gn 50, ek 22J 6i, Tk 22J NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget fick tillstånd den 6/11 1798 enligt länsstyrelsens resolution. Tomt och bostad utsynades 25/7 1798 på en lid norr om Lappselet i *Lappelsån*, alternativt namn för *Risån*. Per Nilsson i Kalvträsk ägde nybygget 1800. Namnet skrivs *Lappelsliden* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 26/4 1961.

Namnet *Lappelsliden* bildades sannolikt vid utsyningen och huvudleden är *lid* f. I bestämningsleden ingår ortnamnet *Lappselet*, 1553 skrivet *Lappe Selett*, *Lappe Seleth* fiskereg. Detta namns bestämningsled är i sin tur *lapp* m. 'same', huvudled *sel* n. 'lugnvatten (utvidgning) i ett vattendrag'.

Lappselet ligger i Risåns lopp. Samer har sannolikt vistats vid selet. Gården ligger i en sluttning av Skarkrokberget i närheten av Lappselet.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Granlund* ek 22J 6j.

1 Lappselså *lipselså* (BN) 1/8 sk; för det alternativa bynamnet *Korpliden*, se nedan – Lappselså 1882 jb. – Lappselså Gn 50, ek 22J 6j, Tk 22J NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nämndemannen Anders Morén i Gammelbyn fick enligt resolution 10/4 1830 tillstånd till nybygget. Tomt och bostad utsynades på Korptjärnliden som låg på norra sidan av ”Risån eller Lappselså”. Det var nybyggaren som begärde namnet *Lappselså*.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är å m. och bestämningsled naturnamnet *Lappselet*, se föregående namn. Namnet återges 1789 *Lappträsk-å* (Hülpers 1789:83). Formen *Lappträskå* är sannolikt en missuppfattad form. Hülpers, som sammanställde sitt arbete i Västerås, hade en mängd sagespersoner och fel kan ha uppstått i samband med korrespondensen eller vid tryckningen av boken.

Alternativt bynamn: I folkmun har nybygget kallats för *Korpliden* *körplida* som är en mellanledsellips av *Korptjärnliden*. Vattensamlingsnamnet *Korptjärnen* innehåller fågelbenämningen *korp* m.

1–5 Lappvattnet *läppvattnsböjn* (II), *läppvätne* (BN) 2 1/2 sk – Lapwatnn 1609, Lapwatnet 1660, Lappvatnet 1711, Lappvatnet 1750, Lappvattnet 1825, 1882 jb. – ved Lappeuatin 1570 sö, Lapuatnedh 1585, Lapwatn 1606, Lapwatnet 1608 tl, Lappvatnet 1785 ml. – Lappvatne 1664 Z24 1:3, Lappvattnet Gn 51, ek 22K 3i, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1539, 2 bönder 1548, 4 1660, 5 1711, 5 1750, 13 1825 och 18 1883. Bönderna under 1500-talet redovisas under byn Burträsk.

Lappvattnet tillhörde under 1500-talet byn Burträsk som omfattade all bebyggelse runt Burträsket. I Lappvattnet fanns ett hemman 1539, och genom en hemmansdelning 1548 tillkom ett andra hemman. När Ytterbyn började redovisas som eget bynamn i vissa längder i mitten av 1500-talet hörde Lappvattnet till den byn som omfattade, förutom Lappvattnet, även Bodbyn och Kvarnriset. Namnet *Lappvattnet* finns första gången belagt 1570 i en saköreslängd och namnet anges i skattelängderna spridda år i slutet av århundradet. Från början av 1600-talet redovisas Lappvattnet som en egen by i de flesta skattelängderna.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *vatten* n. ’sjö’ och bestämningsled *lapp* m. ’same’. Vid sjön har av allt att döma samer vistats, permanent eller tillfälligt. Under 1500-talet bodde i byn birkarlen Olof Jonsson, som var en av Skellefteå sockens rikaste personer. Han handlade med samerna och hade även ett fjällträskfiske i Lappselet intill Risån. Byn ligger i ett stråk med rullstensåsar och sandhedar där samer med sina renar vistas än idag.

Bydelsnamn: Namn på bydelar är *Norra Lappvattnet* ek 22K 3i och *Valen* ek 22K 3i.

Gårdnamn: *Brännberget*, *Högbrännbacken*, *Kläppen* ek 22K 3i som även kallas *Näset nése* (BN), *Lappbäcken* ek 22K 3i, *Svedjan* *sw\u00f6a* (BN) ek 22K 3i samt *Kälen* ek 22K 3i.

Byboöknamn: Byns invånare har kallats *lappvattstarmarna* (Edlund 1984:115), en beteckning som möjligens kan ha en koppling till ägan *Tarmen* som 1771 låg vid rågången mellan Renbergsvatnet och Lappvattnet (LSA Z3 166:1). Att ett ortnamn kan ligga bakom ett kollektivt öknamn kan tyckas egendomligt, men Edlund 1985:106 f. diskuterar några möjliga fall. Det är emellertid inte, påpekas det a.st., alla gånger lätt att avgöra bakgrunden till öknamn av just denna typ.

1 Liden *l\u00e5a* (BN) 3/32 kr; för det alternativa bynamnet *Tallmyrliden*, se nedan – Liden 1882 jb. – Liden ek 22K 2d. ~ Byn har en bonde 1883. Nybyggaren Per Johansson i Sikfors fick tillstånd till nybygget 20/10 1830. Nybygget låg på kronoallmänningen mellan Degerliden, Björnliden, Sikfors och Torrbergsliden. Tomt och bostad utsynades på södra sidan om den s.k. Tallmyran på en hög kulle som vette mot norr.

Namnet innehåller *lid* f. 'slutning i skog' och är sannolikt sekundärt till ett naturnamn.

Alternativt bynamn: Gården kallas även *Tallmyrliden* *talmyrl\u00e5* (BN.) Namnet kan vara sekundärt till ett naturnamn.

1 Lidfors *lidf\u00e5s* (BN) 3/32 kr; för de alternativa bynamnen *Rammarliden* och *Liden*, se nedan – Lidfors 1882 jb. – Lidfors Gn 50, ek 22J 5j, Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1883. Drängen Johan Olofsson i Villvattnet blev nybyggare i Lidfors enligt länsstyrelsens resolution 8/11 1830. Tomt och bostad utsynades på en kulle som "hade ett vackert läge i den så kallades Rammarliden". Nybygget, som fick namnet *Lidfors* i synen, saknade fiskevatten och kvarnstäälle.

Namnet är en nybildning som beskriver platsen för nybygget. Huvudleden är *fors* m. som sannolikt syftar på nuvarande Järnvägsforsen (den hette tidigare *Valburforsen*) i Risås, vilken ligger under grannybygget Forstjärn. Bestämningsleden *lid* f. 'slutning i skog' anknyter till namnet *Rammarliden*. Nybygget hade sannolikt sitt kvarnstäälle vid Valburforsen, ty inom Lidfors marker finns ingen fors.

Alternativa bynamn: Byn eller gården kallas även *Rammarliden* *r\u00e5mal\u00e5da* eller *Liden* *l\u00e5da* och detta namn är sekundärt till ett bergsnamn. Detta senare skrevs 1773 *Ramborgsliden* (LSA Z3 226:1) och ser i förstone ut att innehålla kvinnonamnet *Ramborg* som finns belagt i Umeå socken under 1500-talet, bl.a. från Lövön och Röbäck (Hedlund 2006:188 ff., jfr Modéer

1964:21). Men anknytningen av ortnamnet till detta kvinnonamn kan nog ifrågasättas. En myr intill liden kallas vid avvittringen i Risåträsk 1788 för *Remmarsmyran*, vilken nyttjas av Risåträsk (LSA Z3 226:4). Myren heter idag för *Hö-Rammarmyran* och *Stor-Rammarmyran*. Sannolikt ingår istället i namnet *remberg med syftning på höjdsträckningen Rammarliden, se vidare om detta element under **Renbergsvattnet**.

1–2 Lidsjön *lɪs̥jøn*, *lɪs̥oն* (naturnamnet) (BN) 7/32 sk; för det alternativa bynamnet *Korvsjön*, se nedan – Korfsiön 1750, Lidsjön 1825, 1882 jb. – Kårfsiön 1739, 1771 ml. – Korfsiö 1774 LSA Z3 132:1, Lidsiön 1787 LSA Z3 132:2, Lidsjön Gn 56, ek 21K 9c–9d, Tk 21K NV. ~ Byn har 2 bönder 1750–1883. Nils Nilsson från Bygdeträsk och avskedade soldaten Herman Svan i Bygdsiljum lät utsyna två nybyggen vid Korvsjön 1738, vilket behandlades på tinget i Bygdeå 16/9 samma år. Nybygget Korvsjön hörde till Bygdeå jordebokssocken när det gällde världsliga frågor såsom skatter, militär och länsförvaltning fram till 1776–1779, när byn i samtliga bemärkelser fördes över till Burträisks socken.

Namnet är en nybildning där huvudleden är *sjö* m. '(mindre) sjö' och knyter an till sjönamnet *Korvsjön*. I bestämningsleden ingår *lid* f. 'slutning i skog' som syftar på sluttningen norr om sjön.

Alternativt bynamn: Byn kallades i äldre tid *Korvsjön*. Äldre belägg på naturnamnet *Korvsjön* är *Karff Siön* ca 1637 (E2d, Bergskollegiums arkiv, RA; belägget troligen felaktigt i likhet med flera andra namn på kartan), *Korfsiögarna* 1660-talet (LSA Z4 1:1) som var namn på de nuvarande sjöarna Lidsjön och Innersjön. Namnet *Korvsjön* ingår i ett namnkomplex *Korvsjön*, *Korvbäcken* och *Korviken*; den sistnämnda lokalen heter dock idag *Backviken* efter nybygget Backviken. Idag finns endast namnet *Korvbäcken* kvar. Detta namn får antas vara det primära i komplexet. Bestämningsleden i vattendragsnamnet är *Korv-*, vilken kanske kan sättas i samband med en ordgrupp, i vilken ingår bl.a. substantivet *korv* 'hoprullning av näť eller not' som finns i flera socknar i Södermanland (ULMA 29402:54) samt i Listerby i Blekinge där betydelsen är 'ett på grund av ovarsamhet el. hög sjö snott (sill)garn' (ULMA 3539). I Södermanland finns även ett verb *korva* som tycks användas om en not eller ett näť som korvar sig. I SAOB (K 2543) anförs verbet *korva* 1) (vard.) 'bliva rulsig [el]l[er] veckig' (om klädesplagg, strumpa o. d.) 2) fisk. 'sno sig [el]l[er] rulla upp sig (kring telnarna) (om fiskegarn)'. I norska dialekter finns verbet *kurva* i betydelsen 'krumme, krympe, böje sammen' (Aasen s. 397). I norska dialekter finns vidare substantivet *kurv* m. 'en Ring eller Lökke, især af Tougværk'. Elementet betecknar alltså 'något krokigt'. Ordet *korv* i svenska betecknar företeelser som är krokiga, och ordet kan antas ha ett samband med verbet *kurva* (Hellquist 1948 s. 501) eller, kanske snarare, fisl. *kurfr* 'stump' (Noreen 1897:48).

Bestämningsleden i namnet *Korvbäcken* kan tänkas ha syftat på att bäcken "korvar sig", dvs. är vriden och krokig. Den har nämligen ett påfallande krokigt lopp.

I norra Sverige liksom på norskt område är namnen på åar ofta primära och namnen på sjöar sekundära härtill. Namnstrukturen med primära

ånamn och sekundära sjönamn är utmärkande för en tid med kolonisation då man sökte sig längs vattendragen in i landet upp till sjöarna (se Fries 1997:124, jfr Holm 1947:27, Neumüller 2007:24 ff., Edlund 1997:85 ff.).

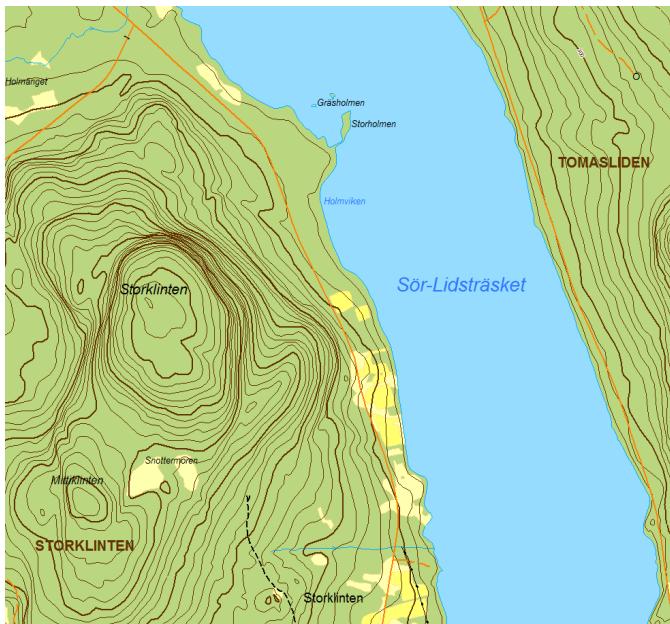
1 Lidsträsk *listräsk* (BN) 11/64 sk; för det alternativa bynamnet *Fjärun*, se nedan – Willvattnet eller Lidträsk 1882 jb. – Lipträsket 1662, Lipzträsk 1690, Lippträsket 1696 kr, Lidzträsk 1710 AI:1. – Lispträske 1664 LSA Z24 1:3, Lispträsk 1773 LSA Z3 226:1, Lidsträsk Gn 50, ek 22J 7i, Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1605–1825 och 4 bönder 1883. Namnet skrivs *Lidsträsk* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 4/8 1936. Bebyggelsen i Lidsträsk uppstod i början av 1600-talet och räknades in under den vidsträckta byn Villvattnet. Byn benämndes i skattelängderna *Villvattnet* 12 fram till 1936. Herman Olsson var bonde här från 1605. Belägg på naturnamnet *Lidsträsket* är *Lispe tressk* 1553, *liske tressk* 1570 fiskereg., *Söderlispträske* 1664 LSA Z24 1:3, *Söder Lisp Träsket* 1703 LSA Z21 114:1 och *Lidsträsket* 1799 LSA Z3 226:8.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn. I dess huvudled ingår *träsk* n. '(större) sjö'. Det är svårt att förknippa de äldre namnbeläggens *Lisp-* med något nordiskt ord. Bestämningsleden går i stället sannolikt tillbaka på en antagen umesamisk motsvarighet till lulesamiska *lissme* 'skogklädd bergsida under kal brant; kant över tvärbrant på fjäll' (Grundström 1946–1954 s. 428), syftande på höjden Storklinten vid sjön Södra Lidsträsket som reser sig 200 meter över sjöns yta. I en intervju år 1934 med Paul David Lindgren i Storklinten omtalas att berget har ett stort lodrät stup som syns på långt avstånd (SM; Nyström u.å., intervju Paul David Lindgren 1934-03-24). Det kan tänkas att namnet ursprungligen varit en samisk sammansättning **Lissmejávrrie* där huvudleden senare översatts till svenska, jfr namnen *Gorkuträsk*, *Kaljeliden* och *Tavträsklid* vad avser detta sistnämnda, jfr även inledningen.

På Jonas Persson Gäddas karta över Ume lappmark från 1671 finns namnet *Lispo Jauri*, syftande på en sjö norr om Ammarnäs i Västerbottensfjällen (Norstedt 2011:204). Denna sjö heter i samisk namnuppteckning *Lisvuojávrrie*, vilket således även kan återgå på ett ursprungligare *Lissme-*. De samiska namnens ursprungliga *-ssm-* (växlande med *-sm-*) har i icke-samisk återgivning blivit *-sp-* (och *-sm-*), jfr *Lispo Jauri* ovan, men även en samisk variant *-ssv-* ~ *-sv-* finns belagd (Olavi Korhonen e-brev 2012-03-01).

På kartan från 1664 kallas byn för *Lispträsk*, men i husförhörslängderna från 1710 *Lidzträsket*. Sannolikt har *-p-* i konsonantkombinationen *-spt-* fallit och det nutida uttalet *lissträsk* har då uppstått, kanske i början av 1700-talet. Från detta uttal har sedan bildats en riksspråksanpassad konstruktion *Lidsträsk*, vilken alltså inte är etymologiskt korrekt. Den används i kyrkböckerna från och med 1710. Fisket under byn kallas dock ännu i 1882 års jordebok för *Lispträsk*.

Namnet kan sålunda antas ha utvecklats på detta sätt: **Lissmejávrrie* > *Lispeträsk* > *Lispträsk* > *Lissträsk* > *Lidsträsk*.

Karta 18. Berget Storklinten vid Södra Lidstråsket 434 m ö.h. © Lantmäteriet Dnr: R50357157_150001.

Alternativt bynamn: Byn har även ett alternativt namn, nämligen *Fjärup* *fjérup*, *fjérup* (BN) *Fjerun* 1806 (Db Burträsk VT 1806 bilaga 8), *Fjerun* 1811 (KrA, Topografiska kåren VI, nr 18). I kyrkboken 1892 anmärks att byn Lidstråsk i dagligt tal kallas *Fjerun* (AI:14d reg.). Slutningen väster om bykärnan heter *Fjäruliden*.

Namnet *Fjärup* innehåller dialektordet *fjäru* f., den ursprungligen oblika formen av *fjära* f., vilken i dialekten generaliseras som nominativform. Ordet har i Burträsk upptecknats i betydelsen 'den kala strandremsa, över vilken vattnet når vid högflood' (ULMA 14732). Jfr för ordets betydelse i de nordsvenska dialekterna Wallström 1943:122 f., och vidare i avsnittet huvudleder. Emellertid uppger Bertil Nygren att Lidstråskets strand vid byn "knappast kan kallas stenig" (OAU). I stället kan namnet *Fjärup* ha koppling till *Fjäruliden* nordväst om byn som utmärks av moränryggar som kan ha liknats vid en stenig strand. Om namnet har denna bakgrund är det sannolikt en ellips av *Fjäruliden*. Elementet *fjära* är ytterst sällsynt i ortnamn i Västerbotten.

Bydelsnamn: Bydelen *Södra Lidstråsk* S. Lidstråsk ek 22J 7i, Södra Lidstråsk Tk 22J NO som är bykärnan kan ha fått den särskiljande leden *Södra* för skilja bydelen från bebyggelsen på östra sidan av Lidstråsket som heter *Lidstråsk* Tk 22J NO eller *Heden*. Den sistnämnda bydelen var bebyggd från slutet av 1800-talet. Övriga bydelar är *Bråvalla* ek 22J 7i och *Granvik* ek 22J 7i. Bråvalla anlades omkring 1910 och dess namn har av allt att döma inspirerats av vurmen för fornordiska förhållanden vid sekelskif-

tet 1900. Vid Bråvalla stod enligt sägnen ett slag mellan danernas kung Harald Hildetand och svearnas Sigurd Ring.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Gamm-Lund* ek 22J 7i. Norr om Heden låg gården *Bodarna* *böder* (BN), där det tidigare fanns fåbodar.

1 Lillappsjön *lēllapsjōn* (BN) 3/16 sk – Lill Lappsjön 1825, Lillappsjön 1882 jb. – Lill Lappsiön 1785 ml. – L. Lappsjön Gn 57, Lillappsjön ek 22K 1g, Tk 22K SO. ~ Byn har 2 bönder 1825 och 1883. Bonden Anders Jöransson i Andersvattnet lät 5/7 1782 utsyna ett nybygge vid Stora och Lilla Lappsjön. Åkermarken utsynades först vid Stora Lappsjön men sökanden fann att bättre mark kunde tas i anspråk vid Lilla Lappsjön som dessutom kunde bli frostfri efter avledning av vatten från sjön (Lövångers dombok 28/10 1782). Soldaten Mikael Johansson Qwick fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 4/1 1783 och blev förste nybyggare.

Namnet är sekundärt till sjönamnet Lappsjön, skrivet *Lappsiön* 1664 (LSA Z24 1:3), vars huvudled är *sjö* m. '(mindre) sjö'. Bestämningsled är *lapp* m. 'same'. Samerna har sannolikt vistats i området under lång tid. På Hässjemyrberget–Tjärnmyrberget intill byn har f. museichefen Anders Hugger, Västerbottens museum, upptäckt vad som troligen är en samisk offerplats (NV 1995-10-04; VBM, brev Dnr 429/98). Med det särskiljande *Lill*-särskiljs namnet från *Stor-Lappsjön*.

1 Lillberget *lēllbærje*, *lēllbérje* (BN) 1/8 sk – Lillberget 1825, 1882 jb. – Lillberget 1794 ml. – Lillberget Gn 51, ek 22K 4h, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 2/2 1785. Soldaten Nils Renman i Renbergsvattnet lät 14/9 1784 utsyna lägenheter till ett nybygge vid Lillberget vilka drängen Anders Jonsson först hade ansökt om.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *berg* n. och bestämningsled kompositionen *lille/lilla* till adj. *liten*.

1 Lillåbacka *lēllabåka* (BN) 3/32 sk; för det alternativa bynamnet *Skorvland*, se nedan – Lillåbacka 1825, 1882 jb. – Lillåbacken 1801 ml. – Lillåbacka Gn 50, ek 22K 3f. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 30/1 1800. Länsmannen Hindric Lundström lät utsyna Lillåbacka 1799. Tomt och bostad utvisades ½ mil väster om Gammelbyn ”å den så kallade Lillå Backen”. ”Och gafs namn på stället, för Lillå Backen”. Nybygget kallas för *Lillåbacken* de första åren men senare ändrades huvudleden från *-backen* till *-backa*.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, där huvudleden är *backe* m. och har alltså senare fått *-backen* ändrad till *-backa*. Formen *backa* kan här vara den dialektala pluralformen i bestämd form av *backe*. Att bebyggelsenamnet senare fick en huvudled i pluralis kan ha som bakgrund att åkern låg på tre backar, enligt syneprotokollet. Men namnet kan alternativt också tolkas så att det anslutits till *-backa* som är vanligt i ortnamn längre söderut i Sverige.

Se vidare under *backe* i avsnittet huvudleder. I bestämningsleden ingår ånamnet *Lillån*, vars bestämningsled är kompositionsformen *lille/lilla* till adj. *liten* och huvudled å m. 'vattendrag'.

Alternativt bynamn: Byn har öknamnet *Skorvland slörvlan* (BN) som förklaras av att det fanns en såg här, där det fanns gott om *skorv* m. 'skalbaggar'. I en kartbeskrivning från 1848 i Gammelbyns byarkiv talas om *Skorflandvägen* (uppteckning 1933 av Bertil Nygren, OAU).

1 Ljusheden *ju^{sh}æja* (II), *ju^{sh}gæda*, *ju^{sh}åida*, *ju^{sh}éda*, *ju^{sh}ea* (BN) 5/256 kr, 35/256 sk – Ljusheden 1825, 1882 jb. – Liusheden 1806 ml. – Ljusheden 1818 Z3 137:1, Gn 50, ek 22K 4f, Tk 22K SO. ~ Byn har 4 bönder 1883. Anders Olofsson Krigsbuss ansökte först om att få ta upp ett nybygge på platsen och en syn hölls 16/9 1805. Krigsbuss överlätt rätten till Anders Persson som fick länsstyrelsens immission 5/12 1805.

Namnet är sannolikt sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *hed* f. 'jämн sandig mark där det växer tallskog'. Bestämningsleden ansluter snarast till bestämningsleden i bynamnet *Ljusvattnet*. På kartan över nybygget från 1818 finns naturnamnet *Ljusheden*, där marken beskrivs som "af-bränd och steril". Namnet har innebördens 'heden vid byn Ljusvattnet'. Ljusheden ligger intill byn Ljusvattnet.

1 Ljustorp *justarp* (BN) 1/8 sk; för det alternativa bynamnet *Högliden*, se nedan – Ljustorp 1882 jb. – Ljustorp Gn 50, ek 22K 4b. ~ Byn har en bonde 1883. Drängen Eric Jonsson i Villvattnet blev nybyggare i Ljustorp 5/12 1831, enligt länsstyrelsens resolution. Nybygget utsynades av Olof Olofsson i Bergsvedjan, vilken sedan avstod området till sin sväger. Tomt och bostad utsynades på den s.k. Högliden som vette mot norr. Namnet *Ljustorp* gavs i länsstyrelsens resolution.

Namnet är en nybildning där huvudleden är *torp* n. 'bosättning, bostad', se avsnittet om huvudleder. Bestämningsleden är adjektivet *ljus* som väl här syftar på ett ljust läge i en bergssluttnings.

Alternativt bynamn: Ett äldre namn på byn är *Högliden* *høylida*, *høylia* (BN). I kyrkboken 1892 står anmärkt att byn i dagligt tal kallas *Högaliden* (AI:14d reg.).

1 Ljusträsk *ju^{str}æsk* (BN) 9/64 sk – Ljusträsk 1882 jb. – Ljusträsk Gn 50, ek 22J 4i, Tk 22J SO. ~ Byn har en bonde 1883. Inhyssemannen Nils Nilsson i Stavträsk fick i resolution 31/1 1846 tillstånd till nybygget. Gårdsplatsen utsynades vid Ljusträsket där även fiske fanns.

Namnet är sekundärt till ett sjönamn som 1773 skrivs *Ljusträsket* (LSA Z3 226:1). Huvudled i detta är *träsk* n. '(större) sjö', bestämningsled adjektivet *ljus* som syftar på sjöns ljusa vatten.

1–12 Ljusvattnet *ju̯isvatnē* (BN) 3 15/32 sk – Liuswatn 1543, Liusvattn 1546, Liusvatnn 1547, Liiusseuatnn 1556, Liuswattnett 1580, Liußewattne 1609, Liuswatnet 1660, Liuuswattnet 1711, Liuswatnet 1750, Ljusvattnet 1825, 1882 jb. – Liusuatin 1539, 1553, Liwsuatnn 1566, Liuseuatn 1606 bl. – Liuswatne 1664 Z24 1:3, Ljusvattnet Gn 50, ek 22K 5e, Tk 22K SV. ~ Byn har 7 bönder 1539, 10 1543–1660, 12 1711–1750, 25 1825 och 36 1883. Åren 1547 och 1556 redovisas 399 öresland.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *vatten* n. 'sjö'. Bestämningsleden innehåller adjektivet *ljus* som syftar på sjöns vatten. Dess klara vatten är en följd av att sjön ligger vid ett långsträckt stråk av sandhedar, vilka sträcker sig från fjälltrakterna ända ner till kusten av Bottenviken vid Ånäset.

Bydelsnamn: *Forshunda* ek 22K 5f, Tk 22K NO, *Kammen* ek 22K 4e som innehåller *kam* '(sand)ås', *Kvarnsvedjan* *kwæ̯rn̥swi̯a*, *kwæ̯rn̥swid̥za* (BN) ek 22K 5f, Tk 22K NO, *Långmyrliden* Gn 50, ek 22K 4e, Tk 22K SV, *Mittibyn* ek 22K 5e, Tk 22K NV, *Norrbyn Nördbyn* ek 22K 5e, *Norrbyn* Tk 22K NV, *Sörbyn sörbým* (BN) ek 22K 5e, Tk 22K NV, *Tväraby* *fswæ̯rabým*, *fswæ̯rabýn* (BN) Gn 50, ek 22K 6e, Tk 22K NV som ligger nära Tvärån, ett biflöde till Bureälven. Detta namn innehåller ordet *tvärå* 'biflöde', jfr ÖNOV 14A s. 72. Se även under **Tvärtjärn** nedan.

Gårdnamn: *Furuheden* ek 22K 5e, Tk 22K NV.

Fäbodnamn: *Bjurbäck*, *Blåbergsfäbodarna*, *Fäbodliden* vid Per Isaksaträsket, *Jon Nilsafäbodarna*, *Lars Annersfäbodarna*, *Sittufäbodarna* som torde innehålla umesamiska *sihtage* 'en mindre sorts abborre som var lämplig att röka på hyllan i kåtan', varom närmare under **Sittuträsk**, *Stasikfäbodarna* med oklar bestämningsled, vilken idag återfinns i namnet *Stassikliden*, samt *Svidifäbodarna*. I det sistnämnda namnet ingår en genitivform av *svid* f. 'svedja, avbränd skogstrakt' som går tillbaka på en motsvarighet till fsv. genitivformen *svibiar* eller *svibia* (Noreen 1904:302).

1 Lossmen *läsmen* (BN) 9/64 sk – Loszmen 1750, Låsmen, Lossmen 1825, Lossmen 1882 jb. – Loßmen 1741 ml. – Lossmen Gn 50, ek 22J 6e, Tk 22J NV. ~ Byn har 2 bönder 1750, 1825 samt 1883.

Soldaten Daniel Nilsson Forssparre från Granträsk började arbeta på nybygget 1738 och fick tillstånd från länsstyrelsen 23/5 1740. Vid samma tillfälle fick Olof Johansson från Kalvträsk tillstånd till ett andra nybygge i Lossmen. Han lämnade det öde men det togs 1750 upp av sonen Johan Olofsson som satte nybygget i stånd.

Namnet är sekundärt till ett sjönamn som skrivs *Losma* 1553, *Låsman* 1557, 1610 fiskereg., *Låsmen* 1774 (LSA Z3 142:1). Det torde innehålla bestämd form av ett från finskan lånat *lusma* 'översta loppet af en flod', vilket i sin tur är ett lån från umesamiska *lüsspie*. En motsvarighet till namnet som äldst skrivs *Losma* år 1553 kan vara *Vma Losman* fiskereg. Umeå socken

1553, som betecknar sjön Storuman i Stensele. Det skrevs i slutet av 1500-talet *Vmelosman* (Gallén 1968:226) och 1602 *Wmå Losman* (lh, Norrlands lappmarker 1602. Carl Unessons räkenskaper). Olavi Korhonen har påpekat att *Lossmen* ”därmed [skulle] kunna tänkas vara ett namn/namnelement (med svensk bestämd form) som har sin bakgrund i en tidig finsk påverkan på ortnamnsformerna i Västerbotten” (Korhonen e-brev 2012-03-01). Namnet motiveras sakligt av att Lossmenträsket ligger längst upp i Sävaråns lopp.

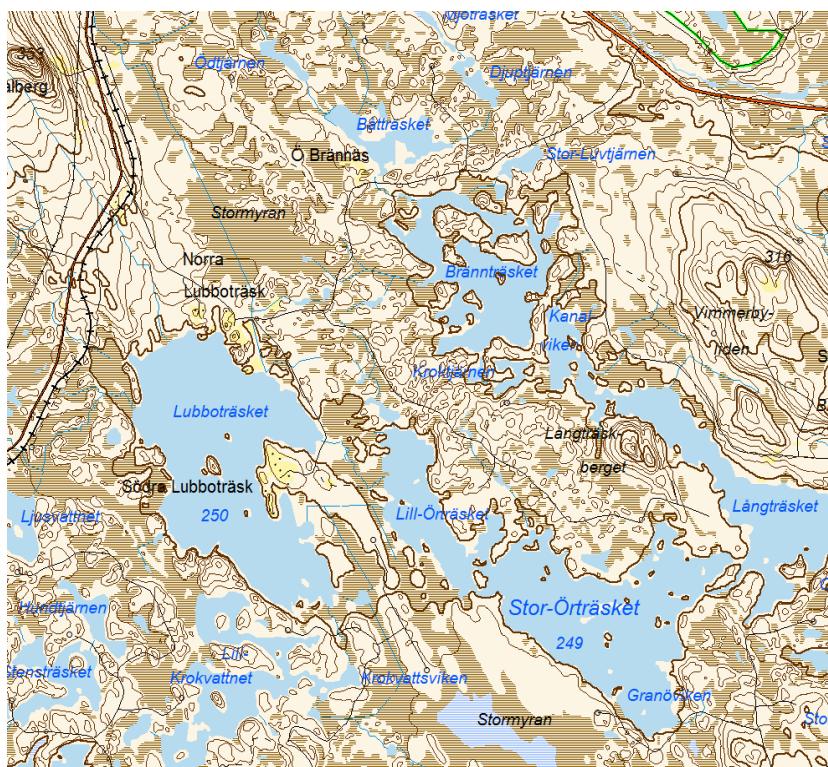
Fäbodnamn: *Månsträsket* *máystræške*, *mánstræške* (BN) som skrivs Manße treskitt 1553, Mens tresk 1561 fiskereg. Kallas även *Månsträskbodarna* *máystræskbóðer*, *mánstræskbóðer* (BN). Sjön Månsträsket ligger längst upp i ett biflöde till vattendraget Åman. Olavi Korhonen (e-brev 2014-03-28) anser att bestämningsleden kan innehålla ett umesamiskt **máddase*, vilket motsvarar ett lulesamiskt *máttas*. Formen med -s är en avledning av *mádda* ’stam, rot, inre del’ som i ortnamn används om en sjö som ligger längst bort eller högst upp i en vattenled (Collinder 1964 s. 128). Under vissa förhållanden kan -*dd*- bli -*nt*- genom finskt inflytande som finns på många ställen i norra Sverige. Formen kan därför antas ha varit **mántase*. I umesamiska ord faller ofta andra stavelsens korta -*a*- genom kontraktion, t.ex. *subtsastit* > *subtsstit* ’berätta’. *Mansse-* kan återge en kontraherad form av en samisk namnled. Månsträsket i Norsjö och Arvidsjaur är också sjöar som ligger högst upp i ett vattensystem (Olavi Korhonen e-brev 2014-03-28). Om bestämningsleden *Man-* i *Manjärv*, Älvsbyn, Norrbotten, se vidare Korhonen 2009:207 ff.

2–3 Lubboträsk *lùbotræšk* (BN) 33/64 sk – Lubbetresk 1607, Lubbetresk 1660, Lubboträsk 1711, 1750, 1825, Lubboträsk 2 med Stora Kroksjöudden 1, Lubboträsk 3 med Rennäs 1 1882 jb (här anges hemmanen i byn samt de två nedlagda nybyggerna Stora Kroksjöudden och Rennäs som lagts till Lubboträsk). – Lubbetresk 1602 kvp, Lubbetresk 1604, 1605, 1606 bl, 1608 tl, Lobbträsk 1690 kr, Lubboträsk AI:1 1710–1726, 1736 ml. – Lubträsk 1664 LSA Z24 1:3, Lubboträsk Gn 50, ek 22J 3j, Tk 22J SO. ~ Byn har en bonde 1539–1575, 1599–1681, 2 bönder 1684, 3 1750–1825, 8 1883. Enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1953 skrivs namnet *Lubboträsk* 2–3. Lubboträsk 1 låg i Gurkoträsk och gården blev egen by genom Lantmäteristyrelsens beslut 28/5 1958.

Ett av de hemman som redovisades under Villvattnet 1539 låg sannolikt i Lubboträsk och ägdes av Anders Olsson. Gården skattade 1553 för ett fjällträskfiske *Låbbe tresp*, *Lobbe tresp*. Hemmanet i Lubboträsk redovisas inte i källorna åren 1576–1598. Det kan vara så att ingen har förmått betala skatten under den perioden. Senare återkommer hemmanet i källorna. En alternativ tolkning är att gården låg i Villvattnet 1539–1575 och att den, när den togs upp 1599, hade flyttats till gårdenas fjällträskfiske i Lubboträsk. Det som talar för att gården hela tiden legat i Lubboträsk är att åkerarealen är densamma 1543 och 1607, dvs. 4 spannländ eller cirka 0,6 hektar, varför gården bör ha legat på samma plats. Lubboträsk överfördes 1605 till Bygdeå socken men fick 1606 kyrkorätt i den nybildade Burträks socken. Byn fortsatte att höra till Bygdeå socken i världsliga frågor fram till 1768 då byn överfördes till

Burträsk. Det kan tilläggas att bonden i byn de flesta åren före 1607 redovisas under Villvatnet.

Namnet är sekundärt till ett sjönamn som skrivs *Låbbe trespk*, *Lobbe trespk* 1553, *Lubbetresk* 1610 fiskereg., *Lubträsk* 1664 (LSA Z24 1:3). Dess huvudled är *träsk n.* '(större) sjö'. I bestämningsleden kan ingå ett umesamiskt *luobbuo* 'utbredd' som kan syfta på att sjöns utseende i förhållanden till omgivande sjöar: de "omgivande sjöarna är som regel smalare och mindre eller i något fall av liknande omfång men de har inte samma öppna vattenyta utan har fler ör (t.ex. Lill-Örträsket)" (Olavi Korhonen e-brev 2012-01-01). Lubboträsket är grunt och landskapet omkring är flackt så sjön kan möjligen ha varit ännu större i äldre tid, enligt Åke Andersson i Skellefteå, född i Lubboträsk.

Karta 19. Lubboträsket med omgivande sjöar. Lubboträsket har onekligen en mer öppen vattenyta än sjöarna i närheten. © Lantmäteriet Dnr: R50357157_150001.

Alternativt kan tänkas att den namngivande lokalen är det höga och breda Salberget, vars samiska namn kan ha innehållit ett *luobbuo*. I så fall har sjön fått sitt namn efter berget. Berget består av två toppar med en ca 500 m bred platå som ligger mellan dessa. I detta fall kan namnet jämföras med *Lubbliden* i Fredrika, Lappland, som gett namn till *Lubblidtjärnen*. Ett annat namnkomplex är *Lubbträsket*, *Lubbsbäcken* och *Lubbsberget* i Stensele,

Lappland, där bergsnamnet kan vara det primära namnet. Ungefär två mil från Lubboträsk finns vid Lill-Sävarträsket i Sävars socken namnet *Lubbnäset*.

Jag finner det emellertid vara mera sannolikt att sjönamnet *Lubboträsk* är primärt då sjön ju bevisligen burit namnet. Hade Salberget tidigare burit ett namn innehållande *luobbuo* hade man nog väntat sig någon reflex av detta i det nuvarande bergsnamnet. Så är nu inte fallet.

Bydelsnamn: *Norra Lubboträsk* (i folkmun *Innerbyn* eller *Inrebyn*), *N. Lubboträsk* ek 22J 3j, Tk 22J SO där det äldsta hemmanet låg och *Södra Lubboträsk* (i folkmun *Ytterbyn*), *S. Lubboträsk* ek 22J 3j, Tk 22J SO samt *Lubboträsk hållplats* vid stambanan som anlades 1893–1895.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Forsbacka* Gn 56 som ligger på mark som Lubboträsk äger intill Ekträsk i Degerfors socken. Gårdnamnet *Västät västat* (BN) finns väster om Norra Lubboträsk.

1 Lugnet *lúgn*e (BN) 5/32 sk – *Lugnet* 1882 jb. – *Lugnet* 1800 ml. – *Lugnet* Gn 57, 21K 9g, Tk 21K NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget anlades av Robertsfors bruk genom inspektör Eric Horner. Länsstyrelsens tillstånd meddelades 28/12 1796 sedan en syn hållits den 25/10 samma år. Gårdsplatsen utsynades vid Skufsjön och Skufsjösnipen som betecknade nuvarande Lugnsjön (LSA Z3 144:1). Nybygget fördes den 2/2 1870 över från Bygdeå till Burträskens socken. Sjönamnet skrivs 1820 *Mindre* och *Större Skuf sjön* (a.a.).

Namnet ser ut att vara ett modenamn som varit vanligt under 1800- och 1900-talet. I så fall återspeglar namnet en önskan att platsen ska präglas av lugn och ro, jfr exempelvis OGB 12:2 s. 178 där namnet uppges vara ett vanligt ”önskenamn”. Att namnet getts av ledande personer vid ett bruk motsäger inte ett sådant antagande. Men det är ovanligt med ett så tidigt exempel på modenamnet *Lugnet*. Dock finns modenamn tidigt i Bygdeå socken, vilka givits nybyggen utsynade av Robertsfors bruk. År 1800 nämns i mantalslängden för Bygdeå socken bl.a. följande namn på nybyggen som bruket synat ut: *Fågelsång*, *Johanneslund*, *Liljabäck*, *Lugnet* och *Ålkuttern*. I samma längd nämns också nybyggesnamnet *Stensäter* som utsynades av en person med koppling till Västerbottens stapelhamn i Ratan.

Vissa namn *Lugnet* kan även syfta på att läget är lugnt, dvs. platsen är genom berg eller skog skyddad för blåst, jfr OBG 16 s. 69 och 17 s. 77 samt Drougge 1980:161. Även detta stämmer väl in på den här platsen som är omgiven av flera berg.

Långträsk, se Villvattnet.

1 Långträsklidén *låyträeskliða*, *låyträeskli/a* (BN) 1/8 kr – *Långträsklid* 1825, *Långträsklidén* 1882 jb. – *Långträsklidén* 1802 ml. – *Långträsklidén* Gn 50. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 6/11 1801 enligt länsstyrelsens resolution. Anders Johansson bor på nybygget 1802, vilket är be-

läget vid sjön *Långträsket*, söder om byn Villvattnet. Villvattnet hade fäbodar på platsen.

Namnet kan vara sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *lid* f. 'slutning i skog'. I bestämningsleden ingår sjönamnet *Långträsket*, vars bestämningsled är adjektivet *lång* och huvudled *träsk* n. '(större) sjö'. Sjön har en långsträckt form.

1 Mjötjärn *mjófsæn*, *myófsæn* (BN) 1/8 sk – Mjödtjern 1882 jb. – Mjötjärn Gn 56, ek 21K 8d. ~ Byn har 2 bönder 1883. Eric Olofsson i Myrträsk i Burträisks socken fick tillstånd till nybygget 21/9 1829. Bostaden utsynades på en stenbacke vid norra sidan av "Stor Mjötjern". Nybygget fick namnet *Mjötjärn* i länsstyrelsens resolution. Enligt Bertil Nygrens uppteckning 1933 hade tjärnen tidigare varit avdelad på mitten men den östra delen var torrlagd vid uppteckningstillfället. Namnet skrivs *Mjötjärn* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958.

Namnet är sekundärt till vattensamlingsnamnet *Mjötjärn*, som 1752 skrivs *Mjö Tjärna* och då betecknar två tjärnar (LSA Z4 1:4). Huvudled är här *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö', bestämningsled en motsvarighet till fsv. *mior* 'smal'. Tjärnen har lång och smal form. Mjötjärn ligger intill **Mjötjärnberget**, se nedan.

1 Mjötjärnberget *mjófsænbærje*, *myófsænbærje* (BN) sk – Mjödtjernberget 1882 jb. – Mjötjärnberg Gn 56, Mjötjärnberget ek 21K 8d, Tk 21K NV. ~ Byn har en nybyggare 1883. Gustaf Wilhelm Persson från Välvsjöliden tog upp nybygget ca 1857. Han gifte sig med en dotter till nybyggaren i Mjötjärn och en del av ägorna kom från det nybygget. Landshövdingens avvittringsutslag rörande nybygget kom 30/5 1868.

Namnet är sannolikt en nybildning där bestämningsleden består av naturnamnet *Mjötjärn*, se föregående namn. Huvudled är *berg* n. Mjötjärnberget ligger intill **Mjötjärn**. Vid platsen för nybygget fanns 1752 *Mjö Tiärn Lida* LSA Z4 1:4.

1 Mjötjärnliden *mjófsænlia*, *myófsænlia* (BN) 13/64 sk – Mjödtjernslid 1825, Mjödtjernlid 1882 jb. – Mjötjärnliden Gn 56-57, ek 21K 9f, Tk 21K NO. ~ Byn har 4 bönder 1883. Bonden Anders Kristersson i Bygdsiljum fick tillstånd till nybygget 31/5 1795 sedan en syn hade hållits 7/7 1794. Gårdsplatsen och åkern förlades till "Miödtjernsliden" som låg en halvmil sydost om Bygdsiljums by. Namnet skrivs *Mjötjärnliden* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn. Huvudled i detta är *lid* f. 'slutning i skog', bestämningsled namnet *Mjötjärn*, se ovan. Mjötjärnliden ligger ca 12 km från **Mjötjärn** och **Mjötjärnberget**. Skrivningarna med *mjöd* i de äldre beläggen kan ses som en anslutning till appellativet *mjöd* 'humlehonung'.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Kälen* Gn 57, ek 21K 9g.

Mjövattnet 1-2, se Tjärn.

3–14 Mjövattnet *mjøvatne* (Lindgren 1890–1919:55, RL), *mjøvatshyn*, y. *mjødvatne* (II) 2 7/8 sk – Miödwatn 1543, Miödwatnn 1546, 1547, Miöduatnn 1556, Miödwattnett 1580, Miödwatnn 1609, Miöwatnet 1660, Miödwattnet 1711, Miödwatnet 1750, Mjödvattnet 1825, 1882 jb. – Miöduatn 1539, Miduatn 1553, Miöduatnn 1566 bl, vid miöuatin 1569 sö, Miöduatn 1606 bl, Miödwattnet 1785 ml. – Mjöwatne 1664 Z24 1:3, Miövattnet Gn 51, Mjövattnet ek 22K 3j, Tk 22K SO. ~ Byn har 5 bönder 1539, 6 1543, 8 1599, 9 1650, 11 1711, 12 1750, 16 1825 och 26 1883. Åren 1547 och 1556 redovisas 170 öresland. Enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958 skrivs namnet *Mjövattnet*. Mjövattnet 1–2 bröts ut till en egen by 1807, se nedan under **Tjärn**.

Karta 20. Olika vattenlokaler i anslutning till byn Mjövattnet. Byn ligger vid kryssen.
© Lantmäteriet Dnr: R50357157_150001.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn. Huvudled är *vatten* n. 'sjö', bestämningsled en motsvarighet till fsv. *mior* 'smal'. Ett problem utgör förhållandet att den sjö som man förväntar sig att namnet ursprungligen skulle ha denoterat, Mjövattnetstråket, snarast är cirkelrund. Gusten Widmark (1945:45 f.) menar därför att namnet *Mjövattnet* ursprungligen avsåg Bureälvens lopp genom bykärnan. Älven flyter här trögt fram och ger intryck av att vara ett sund, se Figur 1. Namnet kan här helt enkelt ha betydelsen 'det trånga vattnet'. Denna tolkning är att föredra framför Widmarks andra tolkning, den att namnet ursprungligen skulle ha syftat på den smala sjön Fäbodträsket som ligger söder om byn Mjövattnet. Den tolkningen förutsätter nämligen att byn flyttat. Att gårdarna i en by på detta sätt skulle ha omlokalisrats är inte känt i området, i alla fall inte före 1800. Skrivningarna med *mjöd* beror på en association till appellativet *mjöd* 'humlehonung', en association som tydligentidigt gjorts. Skrivformen *Miduath* från 1553 måste vara en felskrivning.

Figur 1. Bureälven i Mjövattnet omkring 1950. Foto: Östen Sagebro, SM.

Bydelsnamn: Bland bydelar märks *Brännan* ek 22K 3j, *Sörbyn*, *Tjärnåkern* ek 22K 3j, *Åriset* ek 22K 3j och *Östomån* ek 22K 3j.

Gårdnamn: Några gårdnamn är *Klippåkern* (*Kläppåkern*) ek 22K 3j samt *Tjärntorpet*. Vid Fäbodträsket som är en del av Vallstråket finns namnet *Bölesviken* (*Böleswiken* 1771, LSA Z3 150:3), där *böle* sannolikt används om en nyodling på utmark, jfr Holm 1970:56 f. Alternativt skulle det kunna röra sig om en bebyggelse **Böle* som lagts ner, men belägg för en sådan finns inte.

Fäbodnamn: Byn har fäbodar vid Bubrännan och Fäbodviken (*Fäbodgården* 1717). Dessutom fanns fäbodgårdar som saknade namn på södra sidan av Mjödvattsträsket samt vid Lillvattnet, båda 1717.

Byboöknamn: Byborna har kallats *mjövattsgetingarna* och *mjövattshundskiten* (Edlund 1984:115).

1 Morliden *mökida* (BN) 1/16 sk – Morliden 1882 jb. – Morliden Gn 50, ek 22J 5j, Tk 22J NO. ~ Byn har 3 bönder 1883. Enligt resolution 20/10 1851 fick byamännen i Åsen tillstånd att ta upp nybygget *Morliden*. Åkerjorden utsynades vid Storliden där marken bestod av sandjord som var stenbunden. Namnet *Morliden* begärdes vid synen, troligen av nybyggarna. En av ängarna under nybygget hette *Orrmyrmoran*.

Namnet bildades i samband med synen med namnelement som ingår i två andra namn i området, *Storliden* och *Orrmyrmoran*. Det hade förstås legat nära tillhands att ge nybygget namnet *Storliden* efter den näraliggande naturlokalen, men eftersom det redan fanns en bebyggelse med detta namn i socknen (se beträffande detta **Storliden** nedan) kunde detta namn inte väljas.

1 Mullberget Lilla *lēilmūlbärje* (BN) 5/64 sk – Lill Mullberg 1825, Mullberg Lilla 1882 jb. – Lillmullberget 1799 ml. – L. Mullberg Gn 56, Lilla Mullberg ek 21K 9f, L. Mullberg Tk 21K NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 24/1 1798 och ägdes 1799 av bonden Jon Jonsson i Bygdsljum.

Namnet är sekundärt till naturnamnet *Mullberget*. När namnet gick över på en bebyggelse tillades det särskiljande *Lilla* för att skilja det från ett annat nybygge med namnet *Mullberget*. Huvudled i naturnamnet är *berg* n. och i bestämningsleden kan ingå namnelementet *mule* m. 'framskjutande terrängparti', vilket sakligt sett är tilltalande. Bergen Lillmullberget (276 m ö.h.) och Stormullberget (274 m ö.h.) skulle kunna ses som lägre utlöpare från det största berget i närheten, Storgranberget som är 297 m ö.h.

Elementet *mul(l)* ingår som bestämningsled i några namn i området som i huvudleden är *berg*, *backe* eller *käl*, alltså avser olika höjder. Ett exempel är *Mulbärget* 1725 på Norrböle i Skellefteå socken (LSA Z24 33:2). Man torde också kunna räkna med att elementet *mule* återfinns i *Mullsjö* i Nordmalings socken, skrivet *Mulsiö* 1539 (Nordlander 1905:295).

Användningen av *mule*, fvn. *múli* i ortnamn har behandlats av Lena Peterson (1992:100), och på hennes framställning och där anf. litt. bygger följande framställning. I Sverige finns namn innehållande *mule* i, förutom Västerbotten, även Bohuslän (OGB 8 s. 253, OGB 10 s. 17, OGB 19:1 s. 150), Västergötland och Dalsland (SOSk 16 s. 21, Janzén 1954:31 f.) samt i Jämtland (Flemström 1983:61). Namnelementet finns även belagt i östra Sverige, bl.a. i Blekinge (Ohlsson 1939:110 f., Hallberg 1990:33, 100, 134). I norska gårdsnamn betecknar *múli* dels näs som skjuter ut i vatten, dels bergsformationer på land (NG Forord og Indledning s. 68, NG flerstädes, Hovda 1944:20 f.). Namnelementet förekommer vidare på Island där det betecknar

'en skråt affaldende ende på et fjæld' (Jónsson 1932:31). Elementet återfinns dessutom på Färöarna där det betecknar en del av ett fjäll (Ljunggren 1956:149).

Ordet *mule* m. har i svenska dialekter betydelsen 'mun och näsborrar på nötkreatur', 'mun, trut (på menniskor)' (Rietz s. 446b). I norska dialekter har *mule* m. betydelsen 'Mule, Læbe paa Dyr', 'Munding paa et Rør', 'Forbjerg, bredd eller rundagtigt Næs', och den sistnämnda betydelsen finns i Nordland (Aasen s. 512). I fvn. betyder ordet *múli* dels 'Mule, Mund, särlig Overlæbe paa Dyr', dels 'høi og bred, afrundet Fjeld-masse, som stikker sig frem i Søen eller paa en Flade og hæver sig over sine Omgivelser' (Fritzner 2 s. 743).

En härledning av detta och andra västerbottniska namn i anslutning till *mull* 'kornig, lucker, brunsvart eller svart jordart' (SAOB M 1528 ff.) är där-emot långt mindre trolig. En saklig invändning är att exempelvis det ovan-nämnda Mullberget på Norrböle, Skellefteå, har partier med berg i dagen som gör att ordet *mull* betydelsemässigt inte alls kan komma ifråga. Ordet *mull* är problematiskt också av den anledningen att det är tveksamt om det funnits i den västerbottniska dialekten. Det finns visserligen i utsyningar av nybyggen i exempelvis nuvarande Byske på 1800-talet – såsom när Nyfors nybygge utsynas 1818 och gårdsplatsen beskrivs som en "högländig mull-backe" (VLL 1840, s. 1042) – men ordet får här snarast uppfattas som ett fackord använt i lantmäterisammanhang.

1 Mullberget Stora *st̄ormt̄llbærje* (BN) 1/16 sk – Mullberg 1825, Mullberg Stora 1882 jb. – Mullberget 1799 ml. – St. Mullberg Gn 57, Stora Mullberg ek 22K og. ~ Byn har en bonde 1825 och 3 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 30/9 1784. Bonden Anders Persson från Andersvattnet lät 13/10 1783 utsyna uppodlingslägenheter vid Mullberget, ¼ mil söder om Andersvattnet. Vid Mullberget fanns åkerjord av stenaktig sandmylla, som var beväxt med granskog.

Namnet *Mullberget* är sekundärt till ett naturnamn, varom se **Mullberget Lilla** ovan. Sedan nybygget Lilla Mullberget grundats i närheten lades det särskiljande *Stora* till namnet.

1 Myrträsk *mȳtræsk*, *mȳtræšk* (BN) 5/64 sk – Myrträsk 1825, 1882 jb. – Myrträsk 1798 ml. – Myrträsk Gn 56, ek 21K 9c, Tk 21K NV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 27/10 1796, enligt länsstyrelsens resolution. Olof Johansson var nybyggare i Myrträsk 1798.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Myrträsket*, vars huvudled är ett sjöbetetecknande *träsk* n. och bestämningsled *myra* f. 'myr'. Längre tillbaka i tiden hette sjön *Myr Siön* (1752; LSA Z4 1:4). Sjön är liten och omgiven av myrar.

1 Nilsmyrliden *n̄lsm̄lk̄da*, *n̄lsm̄lk̄a*, *n̄lsm̄lk̄da*, *n̄lsm̄lk̄ia* (BN) kr – Nilsmyrliden 1882 jb. – Nilsmyrliden 1869 AI:12 d s. 542. – Nilsmyrliden Gn 50, ek 22K 4c, Tk 22K SV. ~ Byn har en nybyggare 1869. Ett skattläggningsinstrument upprättades för det tilltänkta nybygget Nilsmyrliden 1863 och då

hade Nils Petter Olofsson i Degernäs redan börjat odla upp marken. Frihetsbrev meddelades 30/5 1868.

Namnet bildas vid synen. Möjligen skall det tolkas som sammansättning av mansnamnet *Nils* och ett naturnamn **Myrliden*, vilket ortnamn dock inte kunnat styrkas. Om man överhuvudtaget kan räkna med att ett **Nilsmyran* etablerats redan innan nybygget anlagts och att detta utgör nybyggesnamnets bestämningsled, är osäkert.

1 Norrliden *nòrlia* (BN) 3/32 sk – Norrliden 1882 jb. – Norrliden Gn 56, ek 22K od, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Elias Eliason i Rönnbäcken fick tillstånd till nybygget 23/11 1832. Tomt och bostad utvisades på Norra Blisterliden på en kulle som lutade mot nordost och sydväst. ”Och blef stället kallat Norrliden” som det heter i utsyningen.

Namnet har bildats genom en mellanledsellips av *Norra Blisterliden*. Naturnamnet syftade på norra delen av höjdsträckningen Blisterliden, se ovan under **Blisterliden Västra**.

1 Nybrännnet *nyibræne* (BN) 7/32 sk; för det alternativa bynamnet *Brännnet*, se nedan – Nybrännnet 1882 jb. – Nybrännnet ek 22J 5i. ~ Byn har 2 bönder 1883. Inhyssmannen Efraim Persson i Kalvträsk fick tillstånd till nybygget 5/9 1825. Nybygget låg på norra sidan av Sikån och Storselet, ca 1 km öster om Kalvträsk. Tomt och bostad utsynades på en hög kulle vid Nybrännnet. Namnet *Nybrännnet* gavs i länsstyrelsens resolution.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn och torde vara en bildning till ett appellativ **nybränne* med en postulerad betydelse ’ställe där det nyligen brunnit’. Sammansättningen *nybränna* ’nyligen eldhärjad trakt’ finns belagd i Frostviken, Jämtland (L. Johansson, frl. 13, ULMA 3145). I Graninge, Ångermanland finns ett *nybräntland* ’nyligen avbränt land’ (K.-H. Dahlstedt, ULMA 11604). Sammansättningar med liknande betydelse är *nybråne* ’nyligen bränt svedjeland’ i Sorsele, Lappland (O.P. Pettersson, ULMA 2967), *nybränte* ’nytt bränt område’ i Lycksele, Lappland (frl. M 33, ULMA). Jämförbara sammansättningar finns dessutom i Småland (*nybråna* ULMA 890) och Skåne (*nybränning* ULMA 257).

Alternativt bynamn: Bebyggelsen kallades vanligen *Brännnet*.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Kroken* ek 22J 5g som föranletts av att vägen gjorde en *krok*, alltså krök, på platsen.

1 Nybrännliden *nòjbrennlia* (II), *nyibrænnlida*, *nybrænlia* (BN) 9/64 sk – Nybrännliden och Risån 1882 jb. – Nybrännliden Gn 50, 22K 2d, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Soldaten Nils Rolig i Innansjön lät 29/9 1798 utsyna ett nybygge på kronoallmänningen i den så kallade *Gjögsjöliden*, äldre form för Göksjöliden, se för detta **Jäppnästjärnliden** ovan. Åker utsynades på *Hedspodliden* (se **Hedspon** ovan), men synemännen menade att den skulle bli frostländig och otjänlig till åker. En ny syn höll 10/6 1799. Tomt och åker

utsynades vid den så kallade *Nybrännliden* på norra sidan om Torrberget. ”Och blev stället kallat Nybrännliden”. Nybygget fick sitt frihetsbrev 3/2 1800. I början av 1800-talet lades nybygget ihop med Risån. Namnet skrivs *Nybrännliden* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn och dess innebörd är ’liden vid Nybrännen’. I naturnamnets huvudled ingår *lid* f. ’slutning i skog’. Bestämningsled är namnet *Nybrännet*, en bildning till ett **nybränne* n. med en postulerad betydelse ’ställe där det brunnit’, jfr **Nybrännet** ovan. Eftersom det i syneprotokollet inte omnämns någon svedja på platsen kan dock knappast elementet *bränna* f. komma ifråga.

1 Nyby *nyby* (BN) 9/128 kr – Nyby 1882 jb. – Nyby Gn 50, ek 22K 4b, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Byamänner i Villvattnet grundade nybygget 15/8 1846 enligt länsstyrelsens resolution. Anders Sundqvist i Bursiljum sökte redan 9/9 1831 att få bilda ett nybygge av marken. Nybygget låg väster om Villvattnet.

Namnet som är ett primärt bebyggelsenamn bildades vid utsyningen. Huvudleden är *by* m., och bestämningsleden adjektivet *ny*. Innebördens är helt enkelt ’nybygget’. Jfr **Nybrännet** ovan.

1 Nygård *nygåd* (BN) 1/16 sk – Nygård 1882 jb. – Nygård ek 22K 2i. ~ Byn har en bonde 1883. Torparen Jakob Lindgren i Bursiljum fick tillstånd till nybygget enligt länsstyrelsens resolution 21/11 1834. Tomt och bostad utsynades på Lappvattsheden.

Huvudleden är *gård* m., bestämningsleden adjektivet *ny*. Troligen var det nybyggaren som önskade namnet *Nygård*. Namnet betyder ’nybygge’. Jfr **Nybrännet** ovan.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Fällan* ek 22K 2i som ursprungligen är en odling; ordet *fälla* f. betyder i dialekten ’trakt där skogen är fälld eller bränd’.

1 Nyliden *nyllia*, *nyliden* (BN) 3/16 sk; för det alternativa bynamnet *Korpen*, se nedan – Nyliden 1825, 1882 jb. – Nyliden 1794 ml. – Nyliden Gn 56–57, ek 21K 8f, Tk 21K NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget som fick sitt frihetsbrev 12/10 1791 utsynades samma sommar av Anders Christersson i Bygdsiljum. Avsikten var att utsyna åker- och ängslägenheter vid ”Skufsion”, men eftersom stället inte ansågs vara tillräckligt gott anlades gårdsplatsen i stället en halvmil därifrån vid Nyliden.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn *Nyliden*, vars huvudled är *lid* f. ’slutning i skog’ och bestämningsled adjektivet *ny*. Namnet fanns redan vid utsyningen och låg före avvittringen under byn Bygdsiljum. Marken bör sedan vid avvittringen ha blivit kronomark.

Alternativt bynamn: Byn kallades på 1930-talet vanligen för *Korpen* *körpen* (BN). Intill ligger berget *Stora Korpen* *störkorpen* som sannolikt är en

ellips av ett naturnamn **Korpberget*. Sedan har tillagts de särskiljande lederna *Stora* och *Lilla* för att beteckna två toppar i höjdpartiet. Berget heter *Korppen* redan på 1660-talet (LSA Z4 1:1). Sannolikt har korpar häckat vid det branta berget. Beträffande korpen anmärks i KL 9 (sp. 169) att ”dess namn ingår såsom förled i talrika ortnamn, de flesta utan tvivel åsyftande forna häckningslokaler i bergsbranter el. skogar”.

1 Orrberget *orbérje, òrbærje* (BN) 1/8 sk – Orrberget 1825, 1882 jb. – Orrberget 1794 ml. – Orrberget Gn 56, ek 21K 8e, Tk 21K NV. ~ Byn har 3 bönder 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 29/4 1793. Avskedade soldaten Nils Nilsson Hjerpenskiöld i Bygdsiljum lät 1792 utsyna mark till ett nybygge på kronoallmänningen vid Orrberget. Tomt och bostad synades på norra sidan av Orrberget.

Namnet är sekundärt till ett bergsnamn, vars bestämningsled är fågelbenämningen *orre* m.

1 Orrtoliden *örtolia* (BN) 13/64 sk – Årtoliden 1825, 1882 jb. – Orrtoliden Gn 57, ek 21K 9h, Tk 21K NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Anders Jöransson i Andersvattnet fick tillstånd till nybygget 29/5 1788. Nybygget låg ”vid så kallade Årtoliden”, en halv mil öster om Andersvattnet. Namnet skrivs enligt Lantmäteristyrelsens beslut 14/3 1957 *Orrtoliden*.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, i synen 1788 som nämnts återgivet som *Årtoliden*. Huvudled här är *lid* f. ’slutning i skog’, bestämningsled ett naturnamn **Orrton*. I detta senare är bestämningsleden fågelbenämningen *orre* m. och huvudleden *to* f. som här sannolikt har betydelsen ’dal mellan två berg’ och finns i andra norrländska dialekter (Widmark 1945:33, jfr Edlund 2010:283). Ibland redovisas andra betydelser av *to* som snarast har sin bakgrund i beskrivningen av specifika platser med namn på *to*. I Umeå socken finns sålunda betydelserna ’dalgång i skogen’ och ’öppen plats i skogen med buskar el. ris’ (Söderström 1979 s. 198).

Namnet *Orrtoliden* kan möjligen syfta på den sumpiga dalgång som 1819 fanns mellan Ortolidberget och Abbottjärnsberget (nuvarande Kvarnberget). Området kallades 1819 *Abbortjärnsmyran* (LSA Z3 236:1). Enligt en uppteckning från 1933 brukade orrar spela på platsen (BN, OAU).

1 Rackberget *råkbærje, råkbérje* (BN) 5/64 kr – Rakberg 1825, Rackberget 1882 jb. – Rakberget 1810 ml. – Rackberget Gn 51, ek 22K 4i, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick tillstånd 18/12 1804. Abram Jonsson bodde här 1807. En äng intill berget hette *Råckängen* 1794, LSA Z3 166:3.

Namnet är sannolikt sekundärt till ett bergnamn, vars huvudled är *racka* f. *råk* som i Burträskmålet och i dialekterna i södra Västerbotten har betydelsen ’järnrost, som avsätter sig på järnhaltigt vatten eller på säd’ (Lindgren 1940 s. 111 under **rocka*). Ordet finns även anfört av Rietz s. 526b från Västerbotten i formen *rålka* ’rodnad på himlen, rost på säd’, sannolikt uppteknat i Skellefteå av J. A. Linder, där även en betydelse ’brunt slem (järnrost) i

vatten o. på växter' finns noterad (Marklund 1976 s. 97). En äldre uppteckning, gjord av Johannes Bureus i början av 1600-talet, anför från Ångermanland ett *rorka* 'theen rodgan, som kommer i sädheskornet' (Bureus 1886:199). Ordet *rack* skall jämföras med norska dialekters *rokke* f. 'jarnrust, teikn til jarnmalm i jord el. vatn', 'myr med jarnrust i' som finns i Hedmark (NO 9 sp. 440). Belägg finns även från Sunnmøre och Telemark (NOs).

Ordet återgår på ett **roðka*, som är en avledning av en avljudsform till fvn. *rauðr* 'röd', och betecknar 'något rödaktigt', exempelvis rödaktigt vatten. I Burträskmålet har ljudutvecklingen varit **roðka* > *rocka* > *râk* (Ejder 1959:44 ff.).

Vid ett besök på platsen har kunnat konstateras att järnrost finns vid Eklandsbäcken (Slättesmyrbäcken) norr om Rackberg, vid Rackänget intill Skorvtjärnbäcken där vägen från Renbergsvatnet mot Rackberget går, cirka 700–800 m från Rackberget samt troligen söder om den andra gården i Rackberg. Ett namn med samma bakgrund som detta bebyggelsenamn kan *Ralkläppen* i Hedensbyn, Skellefteå, vara; det skrevs 1786 *Råckkläppen* (LMA BB 35).

1–8 Renbergsvatnet *rèmesvatne* (Lindgren 1890–1919:24, BN), *rémesvatne* (Lindgren 1890–1919:190, 241, RL), *rènbesvitne* (BN) 2 3/16 sk – Remberwatn 1543, Remberswathn 1546, Remberswatnn 1547, Rembersuatnn 1556, Rämbergzwattnet 1580, Rembers watnn 1609, Renbergzvatnet 1660, Renbärswattnet 1711, Renbergzwatnet 1750, Rehnbergsvat^t 1825, Renbergsvatnet 1882 jb. – Rembersuatn 1539, 1553 bl, Renebergxuatin 1553 hl, Remberßwatnn 1561 sö, Rembersuatn 1566, Rembergs watnn 1573 tl, Rönbärswattnet 1602 kvp, Rembesuatin 1606 bl, Rämelswatn 1608 tl. – Räm-bälswatne 1664 Z24 1:3, N. Renbergsvatnet, S. Renbergsvatnet Gn 51, Renbergsvatnet ek 22K 4h, N. Renbergsvatnet, S. Renbergsvatnet Tk 22K SO. ~ Byn har 2 bönder 1539, 3 1552, 4 1613, 5 1687, 6 1694–1711, 7 1750, 16 1825 och 24 1883. Åren 1547 och 1556 redovisas 208 öresland.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Renbergsvatnet*. Huvudled i detta är *vatten* n. 'sjö', bestämningsled enligt min mening ett element **remberg* som synes ingå också i en del andra namn i Västerbotten. För **remberg* ska sannolikt ansättas betydelsen 'sandås'. I **remberg* är huvudleden *berg* n. och bestämningsleden en motsvarighet till ordet *rem* m. Detta ord finns belagt från Västerbotten i formen *rémm* 'högt belägen utsträckt sandås' (Larsson 1929:28). I Byske samt Hortlax i Norrbotten motsvaras det av *röm* (Widmark 1958:49, ÖNON 11A s. 38, 40). Ordet *rem* f. finns i västra och östra Jämtland och i Ångermanland. I Ragunda betyder ordet 'dalsida, brant jordslutning', en betydelse som Flemström tolkar som sekundär till 'ås'; den betydelsen lever dock kvar i Borgvatnet och Håsjö. Ordet har i vissa socknar i östra Jämtland maskulint genus, vilket är en senare utveckling. I socknarna Stugun, Mörsil, Undersåker, Åre har ordet formen *röm* (Flemström 1960:184 ff.). Jfr vidare Strandberg 1991:83 ff., med litt. s. 84 not 3, 4.

I norra Västerbotten finns ytterligare fem namn med namnelementet *Remmers-* < **Rembergs*, något som har framhållits redan av Karl Fahlgren (1953:43 f.). I Skellefteå socken finns både i Gummark och Hedensbyn ett

namn *Remmersmyran*, i samma socken ett numera försvunnet *Remmersmoran* i Innervik och i Lövånger *Remmersviken* vid byn Bissjön. Vid samtliga dessa finns en ås, en sand-, jord- eller bergås. (*Remmershällan*, Bureå by har däremot koppling till bynamnet *Renbergsvattnet*, eftersom Bure bolag som ägde sågverket i Bureå även ägde en såg i Renbergsvattnet; i Bureå är *Remmerskajen* namnet på den plats där sågat virke från Renbergsvattnet skeppades ut.)

Det finns en tydlig ås som sträcker sig från Mjövattnet, via Renfors och till östra delen av norra Renbergsvattnet. Den gamla vägen går fram på åsen. Vid åssträckningen norr om sjön ligger idag gården Åsen. På äldsta kartan över Renbergsvattnet från 1771 nämns ett namn *Åhsgärdet* på platsen (LSA Z3 166:1).

Figur 2. Vid Moran (tidigare Remmersmoran) i Innervik, Skellefteå. Foto: Ulf Lundström 2010.

Tidigare har andra tolkningar framlagts av namnet, alla dock enligt min mening behäftade med svagheter. Enligt Johan Nordlander (1905:287) ingår i namnet *Renbergsvattnet* möjligtvis mansnamnet *Rimbertus*. Gösta Holm (1965:151) framhåller för sin del att namnet *Rimbert* är mycket ovanligt under medeltiden och att det enda belägget sannolikt är en osäker läsning. Holm vill därför i stället i namnet se det inlånade personnamnet *Rembal*, *Rembol*, som är ganska väl belagt, inte minst i Finland, vars namnskick har flera likheter med Norrbottens och Västerbottens. Nils Lindblom (1983:17 ff.) menar för sin del att i namnet ingår orden *rönn* och *berg*. Han hänvisar till spridda skriftliga former, *Rönbergswatnet* under perioden 1583–1653. Vid en kontroll visar det sig att formen *Rönbärswattnet* förekommer endast en gång, nämligen i längden över kvarterspenningar från 1602, vilket gör tolkningen mindre tilltalande. Se om **remberg* även under **Lidfors** ovan.

Bydelsnamn: *Brännberget* Gn 51, ek 22K 4h, *Gåsnäset* *gåsnése* ek 22K 4h även kallat *Näset* *nése* (BN) som tidigare var fäbodar, *Kläppen* ek 22K 4h, *Kvarnberget*, *Liden* ek 22K 4h, *Lundagård* Gn 51, ek 22K 4h, *Norra Renbergsvattnet N.* *Renbergsvattnet* Gn 51, *Norra Renbergsvattnet* ek 22K 4h–4i, *Smedjebacken*, *Södra Renbergsvattnet S.* *Renbergsvattnet* Gn 51, *Södra Renbergsvattnet* ek 22K 4h och *Uta backen*.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Skreveln* *skrèveln* (BN) ek 22K 4h, *Skräfvelen* 1794 LSA Z3 166:3 som sannolikt innehåller ordet *skrevel* m. 'labb på björn eller säl', 'person som är dålig på att gå', där den förstnämnda betydelsen är upptecknad i Burträsk och Lövånger och den senare i Burträsk (Larsson 1929:66, 103, Lindgren 1890–1919:59, Lindgren 1940 s. 121). Namnet skulle med denna utgångspunkt möjligen kunna uppfattas som en ellips av ett äldre **Skrevelgården* med syftning på en person **Skreveln* som haft svårt att gå. En semantisk motsvarighet till den postulerade bildningen skulle kunna vara *Kralamark* (se nedan under **Skursjön**) som kunde vara bildat till ett personbetecknande *Kral* om person som är handikappad och kryper fram.

Bland övriga gårdnamn märks *Getbacken*, *Heden* Gn 51, ek 22K 4g, *Nyåkern* ek 22K 4h, *Smedjebacken* och *Åsen* ek 22K 4h.

Fäbodnamn: *Stomlandsfäbodarna* som innehåller dialekten *stom* 'stubbe' och syftar på ett område med stubbar.

1 Renfors *ræmfas*, *renfos* (BN) 9/64 kr – 3/64 sk. Renforss 1825, Renfors 1882 jb. – Renforssen 1794 ml. – Renfors Gn 51, ek 22K 4i, Tk 22K SO. ~ Byn har 3 bönder 1883. Carl Jonsson i Renbergsvattnet fick 16/10 1788 frihetsbrev på nybygget som han låtit utsyna 20/8 1787.

Namnet bildades troligen vid utsyningen. Det knyter an till två näraliggande ortnamn, *Renbergsbäcken* och *Sidbergsforsen*. Både Renbergsbäcken och Sidbergsforsen ligger inom nybygget. Tänkbart är att även nybyggarens hemort Renbergsvattnet kan ha spelat in vid valet av elementet *ren*, men det är dock inte vanligt att hemorten på detta sätt har betydelse vid namnvalet. Namnet *Renbergsbäcken* är sannolikt bildat till sjönamnet eller bynamnet *Renbergsvattnet*. *Sidbergsforsen* har fått namn efter *Sidberget* som ligger norr om forsen, se under **Sidbergsliden**, Bureå socken.

Rennäset. Rennäset 1825 jb. – Rennäset 1804 LSA Z3 143:3. Nybygget fick sitt tillstånd 30/1 1800 och det hade utsynats 19/6 1799 av bonden Zachris Andersson i Lubboträsk som samma år hade tagit över rättigheterna av inhyssesmannen Nils Andersson i samma by. Tomt och bostad utsynades vid Renträsket mellan sjöns norra ände och "Kahls wiken". Åker fanns vid tomten samt på Karsviksudden (även kallad *Carls Wik udden* i synen, Burträsk db 1799 HT bil. 9) som låg 300 alnar öster om bostaden. Vid synen begärdes namnet *Rennäset* "och Blef stället kallat Ren Näset". Nybygget sammanlades med Lubboträsk 3 enligt 1850 års jordrannsakningsprotokoll.

Namnet bildades vid synen. Huvudleden *näs* n. 'landutsprång i sjö eller sjöliknande vattenparti, sjönäs' syftar på Karsviksudden. Bestämningsleden knyter an till sjönamnet *Renträsket* som är en sammansättning av *ren* m. '(djuret) ren' och *träsk* n. '(större) sjö'. Se **Renträsk** nedan.

1 Rensjöliden *rǣnsjølida*, *rǣnsjølia* (BN) 9/64 sk – Rensjöliden 1882 jb. – Rensjöliden Gn 50, ek 22K 2b, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Per Andersson, Natanael Jonsson, Anders Johansson och Anders Ersson i Villvattnet erhöll länsstyrelsens tillstånd 4/6 1831. Tomt och bostad utsynades på västra änden av den s.k. Östra Rensjöliden. Sjöns namn skrivs 1808 *Ren Sjön* (LSA Z3 14:1.)

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, *Östra Rensjöliden*, där dock den särskiljande leden *Östra* försvann i nybyggesnamnet. Huvudleden i naturnamnet är *lid* f. 'slutning i skog', medan bestämningsleden knyter an till sjönamnet *Rensjön*, i sin tur en sammansättning av *ren* m. '(djuret) ren' och *sjö* m. '(mindre) sjö'.

1 Renträsk *rǣntræsk*, *rǣnfræsk* (BN) kr – Renträsk 1882 jb. – Renträsk ek 22J 3i, Tk 22J SO. ~ Byn har en nybyggare 1881. Ett skattläggninginstrument över nybygget upprättades 1865 och ett avvittringsutslag kom 30/5 1868. Nils Per Jakobsson Tjärnqvist från Svarttjärn bodde på kronotorpet från 1857.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Renträsk*, skrivet *Renne tesk* 1557 fiskereg., *Renträsk* 1664 (LSA Z24 1:3). Huvudled i detta är *träsk* n. '(större) sjö', bestämningsled *ren* m. '(djuret) ren'.

1 Risliden Nya *rɪslida*, *rɪslia*, *nȳa rɪsliden* (BN) 7/32 sk – Nya Risliden 1825, Risliden Nya 1882 jb. – Nya Risliden 1817 ml. – Nya Risliden Gn 50, ek 22K 5d, Tk 22K NV. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 28/4 1804. Bonden Lars Nilsson i Ljusvattnet lät utsyna nybygget 13/8 1799. Nybygget låg vid Risliden på kronoallmänningen väster om Ljusvattnet. Tomt och bostad utvisades på den så kallade *Rismyrliden*. "Och blef stället kallat för *Nyliden*". Från 1817 redovisas nybygget Stenbäcken nr 3 under Nya Risliden. Det gamla namnet på området var *Risliden*, men i samband med synen begärdes namnet *Nyliden*, vilket inte kom att godkännas av länsstyrelsen eftersom det fanns ett annat nybygge med det namnet. I stället har nybygget fått namnet *Nya Risliden* som något senare finns belagt som nybyggets namn. Tillsammans med Västra Risliden har byn kallats för *Risliden*.

Namnet är sekundärt till naturnamnet *Risliden*. Huvudled är *lid* f. 'slutning i skog', bestämningsleden *ris* n. 'snårig skogstrakt'. Dessutom finns den särskiljande leden *Nya* som väl är upptagen från det ursprungliga namnförslaget *Nyliden*. Leden kan dessutom ha haft som funktion att skilja detta nybygge från nybygget *Risliden* i Norsjö socken, en by som haft kontakter ner mot Burträks socken och en by som tidigare delvis låg inom Burträsk. Nya Risliden ligger på en sluttning av Stor-Blåbergsleden.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Storbacken* som före 1880 avsåg en fäbod som ägdes av bonden Johan August Nyström i Ljusvattnet. Marken överfördes till Nya Risliden i samband med laga skiftet i Ljusvattnet 1880. Johan Olofsson Häggström f. 1847, från Stenbacka vid Villvattnet, fick förvärva en avsöndring med namnet *Storbacken*.

1 Risliden Västra *rislida, rislia, västra risliden* (BN) kr – Risliden Westra 1882 jb. – V. Risliden Gn 50, ek 22K 5d, Tk 22K NV. ~ Byn har en nybyggare 1881. Nybygget fick sitt tillstånd enligt länsstyrelsens resolution 30/5 1868. Men nybygget var bebyggt av Johan Matsson Lindgren redan 1863 då ett skattläggninginstrument upprättades. I handlingen angavs namnet såsom *Westra Risliden*. Tillsammans med Nya Risliden har byn kallats för *Risliden*, se ovan under **Risliden Nya**.

Namnet är sekundärt till naturnamnet *Risliden*. Huvudleden i detta är *lid* f. 'slutning i skog', bestämningsled *ris* n. 'snårig skogstrakt'. Till namnet har lagts det särskiljande *Västra* för att skilja bebyggelsen från Nya Risliden. Byn ligger på en sluttning av Stor-Blåbergslden.

1 Risnäs *rismes* (BN) 3/16 sk – Risnäs 1825, 1882 jb. – Risnäs 1800 ml. – Risnäset 1804 Z3 174:1, Risnäs Gn 51, ek 22K 3g, Tk 22K SO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Länsmannen Abraham Burström i Gammelbyn fick tillstånd till nybygget 28/8 1799, Z3 174:1. Nybygget utsynades på området Rislandet som före avvittringen hörde till Gammelbyn och sträckte sig från norra stranden av Burträsket till rågången mot Åbyn.

Namnet är en nybildning. Huvudleden är *näs* n. 'landutsprång i sjö eller sjöliknande vattenparti, sjönäs', syftande på en udde i Burträsket. Bestämningsleden knyter an till ortnamnet *Rislandet* som betecknar ett stort område från Burträskets norra del och västerut. Området innehåller höjdsträckningen mellan Risån och Lillån. Bestämningsleden i *Rislandet* anknyter sannolikt i sin tur till namnet *Risån*, vilket innehåller *ris* n. 'snårig skog'. Huvudleden i *Rislandet* är *land* n., här inte, som vanligen är fallet i området, i betydelsen 'land vid vatten' utan sannolikt snarare i betydelsen 'högre och torrare område t ex mellan myrar' (ÖNON 7B s. 193), se vidare i avsnittet om huvudleder.

1 Risvattnet *rïsvätne* (BN) 1/4 sk – Risvattnet 1825, 1882 jb. – Risvattnet Gn 57, ek 22K og, Tk 22K SO. ~ Byn har 2 bönder 1825 och 4 1883. Soldaten Anders Persson Sundberg i Bodbyn fick länsstyrelsens tillstånd i resolution 17/12 1782. Nybygget utsynades 4/7 samma år på norra sidan av Risvattnet och i östra änden av sjön.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Risvattnet*, vilket 1664 skrivs *Rijswatne* (LSA Z4 1:1). Huvudleden i detta är *vatten* n. 'sjö', bestämningsled *ris* n. 'snårig skogstrakt'.

Byboöknamn: Byns invånare har benämnts *risvattsänglarna* (Edlund 1984:115).

1 Risåkläppen *risaklæpen* (BN) 1/8 kr – Risåkläppen 1825, 1882 jb. – Risåkläppen Gn 50, ek 22K 4c, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1881. Bonden Jon Olofsson i Brännvatnet fick tillstånd till nybygget enligt länsstyrelsens resolution 29/8 1800. I skattläggningsskartan från 1806 kallades nybygget för *Riskläppen* och på nybygget fanns Riskläppbäcken och Riskläppmyran.

Namnet *Risåkläppen* är troligen sekundärt till ett icke belagt naturnamn **Risåkläppen*. Bestämningsled i detta är ånamnet *Risån*, se vidare nedan under **Risån**. Ån rinner 1,5 km från gårdsplatsen och tangerar byn Risåkläppens marker. Huvudleden är *kläpp* m. 'bergstopp, kulle, bergknös' (Lindgren 1940 s. 76), 'mindre, vanligen stenig kulle, obetydlig förhöjning' (ÖNON 7B s. 192).

Gårdnamn: Bland gårdnamnen märks *Bäcknäs* ek 22K 4c.

Risån *risåan* (BN) (avser naturnamnet) – Risåhn 1825 jb. Nybygget fick sitt frihetsbrev 3/2 1800. Bonden Johan Westermark i Innansjön lät 15/7 1799 utsyna ett nybygge på kronoallmänningen 1/8 mil sydost om Kvarnbyn vid de så kallade *Fällorna* och *Gravarberget*. Tomt och bostad utvisades på östra sidan om Risån, "och blev stället kallat Risforssen". Nybygget lades i början av 1800-talet ihop med Nybrännliden.

Namnet är sekundärt till vattendragsnamnet *Risån*, skrivet *Rijs åhn* 1664 (LSA Z24 1:3). Huvudled i detta är å m., bestämningsled *ris* n. 'snårig skog'.

1 Risåtjärn *risafjärn* (BN) 7/64 sk – Risåtjern 1882 jb. – Risåtjärn Gn 50, ek 22K 3e, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Soldaten Lars Fredrik Åberg i Åbyn fick 10/4 1829 tillstånd till nybygget som fick sin gårdsplats vid *Risåtjärn*.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, vars huvudled är *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö' och bestämningsled vattendragsnamnet *Risån*, se vidare under **Risån**. Det var sannolikt nybyggaren som begärde namnet.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Häggbaka*.

1-2 Risåträsk *risatræsk* (BN) 1/2 sk – Willvatnet eller Risåträsk 1882 jb. – Trolleååsen 1608 tl, Rijsåträsk AI:1 1710–1726. – Risaträske 1664 LSA Z24 1:3, Risåträsk Gn 50, ek 22K 5a, Tk 22K NV. ~ Byn har en bonde 1605–1700, 2 bönder 1750–1788, 3 1825 och 4 1883. Namnet skrivs *Risåträsk* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 4/8 1936. Bebyggelsen uppstod omkring 1605 och den som tog upp Risåträsk var Lasse Isaksson från Gammelbyn. Lasse Isakssons hemgård hade Risåträsk som fjällträskfiske på 1550-talet. Gården fiskade även i sjön Stavträsket som låg intill. Risåträsk ser ut att vara ett gott exempel på att brukare av ett fjällträsk grundade en bosättning invid sitt fiskevatten. Hemmanen i Risåträsk tillhörde Villvatnet fram till 1936 och

hemmanen benämndes *Villvatnet* 7 och 8. År 1608 tycks både Åsen och Risåträsk kallas för *Trollåsen*.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Risåträsk*, som 1553 skrivs *Riiså tressk* fiskereg. Dess huvudled utgörs av *träsk* n. '(större) sjö'. I bestämningsleden ingår ånamnet *Risån*, se vidare under **Risån**.

Gårdnamn: *Emilstorp* ek 22J 5j och *Risåliden* ek 22K 4a.

1 Rotsjön *rötsoñ* (BN) 3/64 kr, 21/64 sk – Rotsjön 1750, Rothsjön 1825, Rotsjön 1882 jb. – Rotsjön 1739 ml. – Rotsjön Gn 56, ek 22K 1c–2c, Tk 22K SV. ~ Byn har 3 bönder 1825 och 5 1883. Bygdeträsk hade 1703 utängar och troligen fäbodar vid Rotsjön. Nybygget fick sitt tillstånd 11/11 1735, enligt länsstyrelsens resolution. Herman Nilsson från Åbyn lät utsynta nybygget 23/9 1734. Marken låg ¾ mil väster om byn Bygdeträsk.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Rotsjön*, som 1558 skrevs *Rothsio* fiskereg. Sjönamnets huvudled är *sjö* m. '(mindre) sjö'. Bestämningsleden är *rot* f. med sannolik syftning på trädrötter. Vid skattläggningen 1784 fanns vid sjön gran- och lövskog (LSA Z3 178:1). Jfr namnet **Rotokiæl* i Jämtland (Lindberg 1934:179 ff.).

1 Rödningsheden *rörnungscheda*, *rögnungscheda* (BN) 1/8 sk – Röttingsheden 1825, Rödningsheden 1882 jb. – Rödningsheden 1800 ml, Rönings Heden AI:6 1811–1816. – Rönningsheden Gn 56, Rödningsheden ek 21K 9e, Tk 21K NV. ~ Byn har en bonde 1883. Soldaten Anders Ljus som finns på nybygget 1801 är sannolikt den som grundar Rödningsheden. Nybygget fick sitt frihetsbrev 9/11 1799. Hemmanen nr 8 och 9 i Bygdeträsk hade anlagt fäbodar på platsen 1762.

Namnet kan vara en nybildning. Huvudled är *hed* f. 'jämnn sandig mark där det växer tallskog', bestämningsled *ronning*, dialektens *raning*, m. 'röjning, nyodling'. Namnet syftar på en plats där man röjt för att underlätta gräsväxt och därmed öka avkastningen från ängarna, se om *ronning* avsnittet om huvudleder.

1 Rödningskälen *rörnungsksán*, *rögnungsksán* (BN), kr; för det alternativa bynamnet *Lidsjöliden*, se nedan – Rödningsstjälén 1882 jb. – Rödningsstjälén Gn 56, Rödningskälen ek 22K oc, Tk 22K SV. ~ Byn har en nybyggare 1881. Namnet skrivs *Rödningskälen* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958. Inhyssmannen Jonas Fredrik Jonsson Häggström från Tällberg fick tillstånd till nybygget 30/5 1868.

Namnet kan ha bildats vid anläggningen. Huvudleden är *käl* m. 'låg höjd' och bestämningsleden *ronning*, dialektens *raning*, m. 'röjning, nyodling', se om *ronning* avsnittet om huvudleder.

Alternativt bynamn: Byn har det alternativa namnet *Lidsjöliden* *ljsolja*, *ljsolia* där bestämningsleden utgörs av sjö- och bynamnet *Lidsjön*. Lidsjöliden ligger i en sluttning omkring 1 km norr om byn och sjön Lidsjön.

1 Rönnbäcken ä. *røn bætzen*, y. *rønbækken* (BN) 1/8 sk – Rönnbäcken 1825, 1882 jb. – Rönbeckn 1801 ml. – Rönnbäcken Gn 56, ek 22K 1d, Tk 22K SV. ~ Byn har 3 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 14/5 1799 och här fanns 1801 soldaten Jonas Frisk.

Namnet är sannolikt en nybildning. Huvudleden är *bäck* m. som åsyftar Lidmyrbäcken. I bestämningsleden ingår sannolikt trädbenämningen *rönn* f. Jämför **Rönnbäcken**, Skellefteå socken.

1 Rönnliden *rønlia* (BN) 5/32 sk – Rönliden 1825, Rönnliden 1882 jb. – Rönliden 1800 ml. – Rönnliden Gn 56, ek 21K 9e, Tk 21K NV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 4/11 1799 sedan en syn hållits 12/9 1798. Nybyggaren Per Andersson i Bjursjön lät utsynta nybygget på kro-noallmänningen vid Bjursjön. Tomt och bostad utsynades ”å den så kallade Wästra Hwälfsjöliden, 1/4 mil öster om Bjursjön”.

Namnet kan ha bildats vid utsyningen. Huvudleden är *lid* f. ’sluttnings i skog’ och bestämningsleden trädbenämningen *rönn* f.

1 Salberg *sálbærje* (BN) 5/64 sk – Sahlberg 1825, Salberg 1882 jb. – Sahlberget 1795 ml. – Salberg Gn 50, ek 22J 3j, Tk 22J SO. ~ Byn har en bonde 1883. Bonden Erik Jakobsson i Åsen ansökte 1788 om att få ta upp ett nybygge öster om Salberget. Nybygget fick sitt tillstånd 1/4 1788.

Figur 3. Salberget taget från Lubboträsk. Till vänster ses Salberget och till höger Norra Salberget. I förgrunden sjön Lubboträsket. Foto: Åke Andersson.

Namnet är sekundärt till ett bergnamn *Salberget*, 1664 skrivet *Saalbärget* (LSA Z24 1:3), vars bestämningsled troligen är dialektens *sal* m. 'sadel', jfr fsv. *sapul*, fvn. *sqöull*. I Norge används detta element om höjder med en sänka (NG Forord og Indledning s. 73), t.ex. *Salberg*, Røra, Nord-Trøndelag (NG 15:194). I Lövångersmålet finns ett *salryggad* 'svankryggig (om häst)' (Lindgren 1940 s. 114). Bestämningsleden i namnet *Salberget* kan syfta på den sänka eller jämma mark som finns mellan Salberget och Norra Salberget, se Figur 3. Avståndet mellan bergstopparna är omkring 500 meter. Jfr Modéer 1933:89, OGB 19:2 s. 61.

Ett annat namn som innehåller *sadel* kan vara bynamnet *Salberg* i Älvsbyn, Norrbotten. Det är sekundärt till naturnamnet *Salberget*, ett berg som har två toppar. Enligt en uppteckning av Bertil Nygren 1935 (OAU) anses berget likna en sadel, vilket också bekräftas av topografiska kartan.

1 Selsliden *sélsliða*, *sélslia* (BN) sk – Selsliden 1882 jb. – Selsliden Gn 50, ek 22K 4d, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1881. Inhysesmannen Johan Anton Larsson Lindahl i Brännvatnet fick tillstånd till nybygget 18/3 1858. Tomt och åkerjord fanns på den så kallade *Kallkälliden* som låg mitt i nybygget. När synen hölls året innan var nybyggaren redan bosatt på platsen där han uppfört hus. Nybyggaren begärde att nybygget skulle få namnet *Selsliden*.

Namnet bildades vid synen. De båda lederna tycks återgå på två äldre namn i närheten av nybygget, nämligen huvudleden på namnet *Kallkälliden* och bestämningsleden på *Selet* vid Risån som nämns i synen.

1-2 Sikfors *síkfaſ* (BN) 9/32 sk; för det alternativa bynamnet *Torrberget*, se nedan – Sikforssen 1825, Sikfors 1882 jb. – Torrberget 1794, 1808 ml, Sikforssen 1809 ml. – Sikfors Gn 56, ek 22K 2d. ~ Byn har 2 bönder 1883. Belägg på naturnamnet *Sikån* är *Sijka åhn* 1664 (LSA Z24 1:3) och *Sijkå Elfven* 1702 (LSA Z3 52:1). Drängen Anders Larsson från Storbäcken fick 25/7 1785 frihetsbrev för nybygget som först hette *Torrberget*. En syn hade hållits 17/10 1784. Nybygget låg ca 8 km väster om Bygdeträsk by "vid det så kallade Torberget". Torrberget nr 2 togs upp av bönderna Per Andersson och Per Sackrisson i Bygdeträsk som fick tillstånd 2/10 1788. Nybygget kallas för *Törberget* i originalen, men *Torrberget* i avskrifter. Nybygget hette ännu i 1808 års mantalslängd *Torrberget*, men i 1809 års längd är namnet *Sikforsen*. Möjligen var nybyggesnamnen *Torrberget* och *Torrbergsilden* (se nedan) alltför lika varandra och det kan ha funnits en risk för förväxling mellan nybyggena.

Namnet är en nybildning. Huvudleden är *fors* m. som syftar på forsen i Sikån nedanför gårdarna där ett kvarnställe hade synats ut. Bestämningsleden knyter an till naturnamnet *Sikån*.

Alternativt bynamn: Nybygget kallades tidigare *Torrberget* som är sekundärt till ett naturnamn. Huvudleden är *berg* n. och bestämningsleden adjektivet *torr*. Den sakliga grunden till namnet är sannolikt områdets sandiga och därmed torra mark, se nedan under **Torrbergsilden**.

1 Siknäs *siknäs* (BN) 1/16 kr – Siknäs 1882 jb. – Siknäs Gn 56, ek 22K 2e, Tk 22K SV. ~ Byn var avfolkad 1883. Enligt resolution 12/5 1853 fick Elisabet Margareta Dahlberg tillstånd till nybygget. Hennes man Anders Viklund hade sökt tillståndet för hennes räkning. Kronolänsmannen Nyblad hade vid synen kallat nybygget för *Provbacka* men sökanden ville ändra det till *Siknäs*, detta för att bostaden var belägen ovanför och helt nära Skarpnäset vid Sikån. Eftersom det inte fanns något ställe med detta namn inom socknen och namnet passade på läget kallas byn för *Siknäs* i skattläggningshandlingen.

Namnet bildades vid utsyningen. Huvudleden knyter an till *Skarpnäset* där namnelementet *näs* n. har innebördens 'landparti i bukt eller brytning av vattendrag (vattendragsnäs, älv- eller åkröksnäs)' (Lindén 1967:92). Bestämningsleden anknyter till namnet *Sikån*, ett namn som har betydelsen 'ån där det finns sik'.

1 Sittuträsk *sittuträsk* (BN) kr – Sittuträsk 1882 jb. – Sittuträsk Gn 50, ek 22K 4d, Tk 22K SV. ~ Byn har 3 bönder 1883. Förutom *Sittu Träsket* finns i en lantmäterikälla från 1822 (LSA Z3 141:3) *Sittu Fäbodarne*, *Lill Sittu ängen*, *Inre* och *Yttre Sittu Myran*. Ett skattläggningssinstrument för nybygget upprättades 1862 och avvittringsutslag kom 30/5 1868. År 1870 fanns här Jonas Brännström som nybyggare men 1883 ägde tre bönder i Ljusvattnet marken. Området för Sittuträsk låg inom byn Ljusvattnet fram till avvitringen på 1780-talet. Gårdsplatsen utsynades inte vid sjön Sittuträsket utan vid Trollsäcken och byn Ljusvattnet behöll sina ängar och fäbodar vid sjön.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Sittuträsket*. Huvudleden i detta är *träsk* n. '(större) sjö'. Bestämningsleden kan innehålla det samiska ordet *sihtage* 'en mindre sorts abborre som var lämplig att röka på hyllan i kåtan' (Olavi Korhonen e-brev 2012-03-01, 2015-05-01). Detta element finns även i två sjönamn i södra Lappland, *Siht-jáure* och *Sittjaure*, som anförs av Björn Collinder (1964 s. 192). Ordets stamkonsonant varierar mellan -*ht*-, -*dd*- och -*đđ*- (tonande läspljud) i umesamiska former som *siddage* eller *siddaga*, jfr *sittek* (Lindahl & Öhrling 1780 s. 405), *siddaga* (Schlachter 1958 s. 116) och *siddage* 'aborre' (K. B. Wiklund, orduppteckning från Malå 1900). Namnledens skrivning med -*tt*- (*Sittu-*) motsvarar uttalsmässigt -*dd*- i ordet *siddage*.

1 Skursjön *skursón*, *skusóñ* (BN) 1/16 kr; för det alternativa bynamnet *Kralamark*, se nedan. – Skursjön 1882 jb. – Skursjön Gn 57, ek 21K 9g, Tk 21K NO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Överflyttades från Bygdeå socken enligt Kammarkollegiets skrivelse 5/12 1870. Nybyggaren Johan Johansson i Slyberget fick frihetsbrev på nybygget 13/9 1832. Marken utsynades 27/8 samma år, och gårdsstället och åkern låg på ömse sidor om Skursjöbäcken väster om Slybergets nybygge. Kvarnställe uppgavs finnas i "Skufsjöbäcken" som låg nära bostaden och sannolikt är identiskt med Skursjöbäcken. Johan

Johansson önskade namnet *Berglund*, men länsstyrelsen fastställde namnet *Skursjö*.

Skufsiön nämns 1791 när Nylidens nybygge utsynas. *Skuvsjön* eller *Skursjön* var en tidigare benämning på den nutida Lugnsjön vid byn Lugnet. På 1930-talet var *Skursjön* benämningen på sydvästra delen av Lugnsjön. Sjön ligger ca 1,5 km norr om gården i Skursjön. Intill sjön finns både Lugnberget och Skursjöberget samt Skursjöransen.

Namnet är sannolikt sekundärt till sjönamnet *Skuvsjön*. Huvudled i sjönamnet är sjö m. '(mindre) sjö', bestämningsled sannolikt *skūl eller *skūli 'skydd, gömställe', som enligt Birgit Falck-Kjällquist (1985:129 ff.) kan ingå i det ångermanländska namnet *Skuleberget*. Ordet bör i Burträskmålet ge ett skūl där den utljudande konsonanten senare försvunnit framför *sje*-ljudet i huvudleden *sjön*, parallellt med utvecklingen i exempelvis namnet *Balsjö*, Bjurholm (OÄU).

Sjön Skursjön ligger inklämd mellan flera branta berg och ligger ett stycke norr om de dalgångar som går mot Korssjön och mot Bygdsiljum vid Rickleån. Enligt en uppteckning från 1933 av Bertil Nygren går dessutom bäcken från sjön genom en djupt inskuren dalgång. Möjligen kunde man tänka sig att det är bäcken som är dold, men vid ett besök på platsen kunde konstateras att bäcken inte föreföll vara påfallande djupt nedskuren, åtminstone inte den del av bäcken som ligger i sjöns närhet. Om ortnamn som på likartat sätt synes innehålla ord med betydelsen 'dold (plats)' eller 'gömställe', se bl. a. Th. Andersson 1975:28 ff., Strandberg 1991:15 ff., Moberg 1991: 13 ff., OGB 9 s. 115.

Ett ord som dock inte kan ingå i namnet är en motsvarighet till fvn. *skurðr* m. 'rende, kanal, fure, fordybning, som er indiskaaren i noget for derpaa at fyldes med andet af forskjellig beskaffenhed' (Fritzner 3 s. 395 f.). Detta ord har kort *u*, något som i norra Västerbotten borde ha resulterat i ett å-ljud (jfr Bucht 1924–25:41 ff.); i dialekter i södra Västerbotten finns av detta ord formen *skol(a)* som används både appellativt och som ortnamnselement.

Alternativt bynamn: Byn kallas även *Kralamark* *kralamärk*, *krala* (BN) som synes kunna innehålla ett personbetecknande *kral*, väl använt om en person som var handikappad och måste krypa fram. Jfr ordet *kral* n. 'överhuvud det som krälar, insekter' (Rietz s. 352b) som är upptecknat i Västerbotten, sannolikt av J. A. Linder i Skellefteå. Elementet *krala* återfinns i öknamnet *Kraladoktorn* som användes om Samuel Johansson Åström (1838–1895), självlärd läkare eller trollkarl från Skursjön. Han var bl. a. verksam i Nysätra (Flarkens by s. 9).

1 Slyberget *slyberje*, *slybærje* (BN) 3/32 sk. Slyberget 1882 jb. – **Hesselslyberget** [i längden har alltså först skrivits *Hesselslyberget*, men första ledet har sedan strukits över] AI:8 1818–1826 s. 334, Slyberget 1820 ml. – Slyberget Gn 57, ek 21K 9g, Tk 21K NO. ~ Byn har 3 bönder 1883. Olof och Johan Eriksson i Bygdsiljum lät utsyna nybygget 25/9 1798 och länsstyrelsens tillstånd erhölls 8/12 1800. Nybygget låg vid Elgbergssvedjan. Tomt och bostad

utsynades vid Elgbergsliden, ca 180 m från Rickleån (*Sillje Elf*). Byn överflyttades från Bygdeå till Burträsk 1870.

Namnet synes vara en förledsellips (Sahlgren 1912–1935:21 ff.) av *Hässjeslyberget* som tidigast är belagt 1796 i formen *Hessi Sly Berget* (LSA Z4 61:2). Bergsnamnet har i bestämningsleden ortnamnet *Hässjeslyet*, ett namn som kan tolkas som 'den starrbeväxta myren med (vinter)hässjan, (vinter)hässjorna'. Hässjor användes förr endast på utängar i skogen där de inhägnades för skydd mot renar och andra djur. Höet hämtades hem på vinterföret och togs till gården (KL 6 sp. 521 f., KL 16 sp. 234 f.). Ordet *sly* n. definieras i en äldre uppteckning, sannolikt av J. A. Linder, från Skellefteå som 'myrländig och sumpig mark, beväxt med småskog och dvergbjörk'. I Rietz s. 629b återfinns följande notering: "med något större skog heter det *sly-land*". I Lövångersmålet finns ett *myrsly* n. 'starrbeväxt, vått, jämnt bälte vid myrkanten' (Lindgren 1940 s. 97) upptecknat.

1 Småbacka *småbåka*, *småbåka* (BN), *småbåkom* (EL) 5/32 sk – Småbacka 1825, 1882 jb. – Småbacka 1790 ml. – Småbacka Gn 57, ek 22K ii, Tk 22K SO. ~ Byn har 4 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 12/3 1785. Bonden Jon Larsson i Svartjärn inom Bursiljum lät 22/9 1783 utsyna nybyggeslägheter vid den så kallade *Småbacken* som låg ca 2 km söder om Svartjärn. Där fanns gårdstomt och åkerjord av sandmylla som uppgick till några tunnors utsäde.

Namnet är sekundärt till det naturnamn *Småbacken* som nämns i synen. Huvudleden *backa* i detta namn är sannolikt den dialektala pluralformen av *backe* m. Härför talar bestämningsleden *små* som används vid huvudord i pluralis. Formen med *-backom* som upptecknats kan också tolkas som dativ pluralis. Namnets ursprungliga innebörd har sannolikt varit 'de små backarna'. På platsen finns en lång sluttning med flera mindre kullar (muntnig uppgift av Erland Ceder 2014-12-08). Se vidare om *backe* i avsnittet om huvudlederna.

1 Spölträsk *spöltråesk* (BN) 9/64 sk – Spölträsk 1825, 1882 jb. – Spölträsk Gn 50, ek 22J 4h-4i, Tk 22J SO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Naturnamnet är första gången belagt 1800–1801 som *Spölträsk* i samband med anläggningen av nybygget Halliden. Förra soldaten och inhysesmannen Hans Johansson Rutfeldt från Abborrträsk i Degerfors socken fick tillstånd till nybygget enligt länsstyrelsens resolution 18/7 1822. Tomt och bostad utsynades vid foten av Spölträskberget, på norra sidan av Vitbergsträsket. Sjön *Spölträsket* ligger delvis inom Spölträisks marker men inte intill gårdsplatsen.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Spölträsket*. Huvudleden i detta är *träsk* n. '(större) sjö'. I bestämningsleden ingår ett *spöl*, ett ord som ska betraktas som en sidoform till det *spol* m. 'fastmarksudde i myr' som antagits ingå i **Hedspón**, se ovan. Elementet *spöl*, som troligen ingår också i namnet *Spöland* i Vännäs (se ÖNOV 14 s. 64), får väl i likhet med *spol* antas ha haft har betydelsen 'fastmarksudde i myr' men här syftar elementet snarast på den landtunga som finns mellan sjöarna Vitbergsträsket och Spölträsket. Genom landtungan går ett smalt sund.

Stavliden – Stafliden 1825 jb. – Stafliden 1800 ml. – Stafvarliden, Stafwarliden 1819 LSA Z5 84:1. Ett antal bönder i Bygdeträsk fick 15/5 1790 tillstånd till ett nybygge i *Stafwarliden*. De hade haft fäbodar i området sedan 1778. Men nybygget tycks inte ha blivit av. Nybygget fick sitt frihetsbrev 11/3 1799. Drängen Per Persson från Bygdeträsk lät utsyna ett nybygge vid *Stafwarliden* 26/9 1798. Den 14/9 1798 hade han tillsammans med Jonas Frisk i Lappvatnet köpt odlingar i området som iordningsställts av Bygdeträskens byamän. Tomt och bostad utsynades på en ”högländig kulle på den så kallade fäbodswedjan vid Stafwarliden”. År 1819 hade den mesta marken gått över till angränsande nybyggen och nybygget hade alldelvis förfallit. Den kvarvarande delen lades till Rönnbäcken eftersom det nybygget hade de sämsta förhållanden av nybyggarna i närheten (LSA Z5 84:1). Enligt Kammarkollegiets utslag 17/12 1845 borde nybygget uteslutas ur jordeboken, eftersom ägorna blivit förenade med Rönnbäcken, Bjurfors, Grundfors, Kvarnbyn och Blisterliden.

Naturnamnet *Stavarliden* ska sannolikt betraktas som ett enledat namn bildat till appellativet *stavarlid* f. Hos Stenberg (1966 s. 124) heter det om ordet så här: ”*Stafwarli* det stället, där stafwärn växer”. Bestämningsled i detta appellativ är *stavar* m. ”lång och smal hälst granstör och småskog, som på wissa sidlänta ställen växer så tätt i skogen, at man knapt kan gå derigenom. Sådan skog är mycket mager och seg och blir aldrig stor och är mycket tjenlig till tunneband och gårdsårdsband; kallas ock *grähnstafwar*” (Stenberg a.st.), ’lång och smärt tall eller gran’, upptecknat i Västerbotten (Rietz s. 67ob). Andra uppteckningar uppger för ordet betydelsen ’smågran’, snarast i kollektiv betydelse eller med betydelsen ’skogsbestånd av småväxt gran och tall’ (SOVn 4 s. 46). Stavargranen är tätvuxen och gammal. I socknarna Bureå, Byske, Jörn och Skellefteå är formen *stöver*.

Bebyggselenamnet *Stavliden* innehåller en förkortad form av naturnamnet, men även den längre formen har använts som bebyggelsenamn, se belägget från 1819 ovan.

1 Stavlund *stávlund* (BN) kr; för det alternativa bynamnet *Tjälen*, se nedan – Staflund 1882 jb. – Stavlund Gn 50, ek 22K 4b, Tk 22K SV. ~ Byn har en nybyggare 1881. Nybygget tycks ha fått sitt tillstånd 30/5 1868. Inhyssmannen Anders Gustaf Olofsson från Risåträsk bodde i Stavlund med sin familj från 1863. År 1865 upprättades ett skattläggninginstrument över nybygget.

Namnet är sannolikt en nybildning som beskriver platsens utseende. *Stavlund* får sannolikt ses som en förkortad form av appellativet *stavarlund* m. Stenberg noterar (1804) i samband med ordet *stavar* att ”[e]n sådan skogslund heter *stafwar lón*” (Stenberg 1966 s. 124), se för *stavar* ovan under **Stavliden**. En lund tycks även kunna vara omgiven av högväxt skog, se avsnittet om huvudlederna.

Alternativt bynamn: Ett annat namn på byn är *Tjälen* *tsæn*, *tsan* (BN) som innehåller *käl* m. ’liten höjd’. Gården ligger på en mindre höjd.

1 Stavträsk *stávtræsk* (BN) 3/8 sk – Stafträsk 1825, 1882 jb. – Stafträsk 1761 ml. – Stavträsk Gn 50, ek 22J 4i, Tk 22J SO. ~ Byn har 2 bönder 1825 och 7 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 1758 och gården uppfördes vid Zakarias Johanssons i Åsen fäbodgårda intill Stavträsket. Förste nybyggare var Per Stefansson i Åbyn som redan 1759 fick en granne då Anders Nilsson från Risaträsk flyttade in.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Stavträsk*, som 1553 skrivs *Stafftresh* fiskereg. Sjöns namn uttalas *stávtræske* eller *stævtræske*. Huvudled i sjönamnet är *träsk* n. '(större) sjö', bestämningsled antagligen *stav* m. i en betydelse 'klippbrant' som ingår i ortnamn i Norge och Bohuslän (Hovda 1964:78, Helle 1975:18 ff., Holm 1991:76 ff., Nyman 2001:204 ff.). Dessa klippbranter har associerats med stavar, framförallt stående stavar (Helle a.st.). I det här aktuella namnet kan den klippiga branten av höjdsträckningen Stavliden intill Lill-Stavträsket ha åsyftats (uppgift från Gotthard Stenmark, Bastuträsk, jfr även Geologiska kartan), en formation som jag genom egna terrängstudier kunnat konstatera existensen av.²⁷

Elementet *stav* har i Ångermanland och Jämtland vanligen tolkats som det norrländska dialektordet *stavar* m. 'lång och smärt tall eller gran' (Rietz s. 670b), 'smågran', 'skogsbestånd av småväxt gran och tall' (SOVn 4 s. 46). I några namn har *stav* tolkats som 'gränsmärke', såsom i *Stavsjö* i Bodum (SOVn 3 s. 6), och som 'något som sticker ut, skjuter ut' (SOVn 2 s. 78), såsom i *Staberg* i Överlännäs. Jfr NG Forord og Indledning s. 78.

Namn innehållande *stav* vore förtjänta av en grundlig genomlysning på norrländskt område, men en sådan utredning ryms inte inom ramarna för denna avhandling.

Bydelsnamn: Bland bydelar märks *Liden* ek 22J 4i och *Skorvbrännan* *skörvbræna* ek 22J 4j, Tk 22J SO, vilket innehåller dialektordet *skorv* m. 'skalbagge' och *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt'.

1 Stenbacka *stérbåka* (BN) kr. Stenbacka 1882 jb. – Stenbacka Gn 50, ek 22K 3b, Tk 22K SV. ~ Byn har en nybyggare 1881. Drängen Olof Häggström i Västby fick tillstånd till nybygget, enligt länsstyrelsens resolution 10/1 1856. Axel Andreas Andersson i Rensjöliden hade redan 1853 sökt om tillstånd men överlät rätten till Häggström. Namnet *Stenbacka* begärdes i synen.

Namnet är sannolikt en förledssekundär, där bestämningsleden är bestämningsled i ett äldre namn i närheten, nämligen *Stenbrännet* som benämner en plats norr om gårdsplatsen. I namnet *Stenbrännet* är *bränne* n. 'ställe där det brunnit' huvudled, *sten* m. bestämningsled; stenig mark omnämns i synen. Huvudleden i *Stenbacka* är *backa* m. som beskriver gårdsplatsens utseende på Långträsklidens, här i den för dialekten främmande formen på -a som kanske ansluter till namn i sydligare delar av Sverige, se vidare under *backe* i avsnittet om huvudlederna.

²⁷ En mil öster om byn finns ytterligare ett namn *Stavträsket*, där sjön numera är en myr. Detta namn skrivs dock 1666 *Stad T.* (LSA Z31 1:3) och innehåller möjligent istället elementet *stad* 'kant'.

1 Stenbäcken *stäm båtſen, stērbækken* (BN) ¼ sk. Stenbäcken 1825, 1882 jb.

– Stenbäcken 1795 ml. Stenbäcken, Nedre Stenbäcken ek 22K 6d, Stenbäcken, Övre Stenbäcken ek 22K 7c, Öv. Stenbäcken Tk 22K NV. ~ Byn har 3 bönder 1883. Soldaten Lars Blanksvärd fick tillstånd till Stenbäcken nr 2 5/11 1794. En syn hade hållits 22/9 samma år. Gårdsplatsen utsynades vid sammanflödet av Stenbäcken och Frängsbäcken, vid den plats som idag kallas *Nedre Stenbäcken*. Stenbäcken nr 1 fick frihetsbrev 24/9 1795 och det ägdes 1796 av soldaten Anders And. Synebeskrivningen för nybygget är daterad redan 22/10 1780. Anders Andersson Harr som senare blev ägare till nybygget fick tillstånd 18/8 1817 att flytta nybygget till Burliden 2 eftersom det nybygget hade svaga och otillräckliga ängar och röjningsland. Han ville använda ängarna under Stenbäcken 1 och eftersom det nybygget saknade åkerjord kunde det inte upptas till ett framtid bestånd. Landshövdingen gick med på begäran och Stenbäcken 1 avfördes från jordeboken. Johan och Samuel Zachrisson i Ljusvattnet var 1806 ägare till Stenbäcken 3. Fram till 1816 ägdes det av Johan Johansson och från 1817 redovisas nybygget med ägare under Nya Risilden. Det kvarvarande hemmanet i Stenbäcken kallades senare för *Stenbäcken nr 1*. Gårdsplatsen flyttades 1822 till Röjmyrliden där nybygget hade fäbodar och platsen kallas idag *Övre Stenbäcken* (S. Andersson 1999:6).

Namnet är sekundärt till bäcknamnet *Stenbäcken* som i bestämningsleden har *sten* m.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Torpet*.

1 Stenfors *stērfōs* (BN) 3/32 sk; för det alternativa bynamnet *Hallmyren*, se nedan – Stenfors 1882 jb. – Stenfors Gn 57, ek 22K oh, Tk 22K SO. ~ Byn har 2 bönder 1883. Abraham Göransson i Ödesmark fick tillstånd enligt resolution 25/10 1830. Tomt och bostad utsynades 1/7 samma år ¼ mil sydost om Risvattnet på ”en liten stenkällapp” på sydvästra sidan om Risvattsbäcken och öster om ”en liten myra Hallmyran”. ”Och blef nybygget kallat Stenfors”.

Namnet bildades vid synen och innehåller en beskrivning av platsen. Huvudled är elementet *fors* m., vilket anspelar på forsen i Risvattsbäcken där ett kvarnställe utsynades. I bestämningsleden ingår *sten* m. som här sannolikt syftar på stenkällappen där bostaden utsynades.

Alternativt bynamn: Byn kallades vanligen *Hallmyren hälmiā, hälmyra* (BN). I bestämningsleden ingår *hall* f. ’(sten)backe’, se vidare under **Halliden**.

1 Stenliden *stäm Jia, stäm Jida* (BN) Kr. Stenliden 1882 jb. – Stenliden ek 22K 7e. ~ Byn har 2 bönder 1883. Drängen Gustaf Larsson Lundström i Bergliden i Skellefteå socken fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 29/10 1845. Namnet *Stenliden* begärdes vid en avvittringsförrättning sommaren 1845.

Namnet bildades sannolikt vid förrätningen. Huvudled är *lid* f. 'slutting i skog', vilket är sakligt motiverat. Bestämningsleden anknyter till bynamnet *Stenbäcken*. Byn Stenbäcken ligger 5 km från Stenliden och bäcken Stenbäcken 3 km bort, varför namnet nog inte i första hand ska betraktas som en mellanledsellips av ett **Stenbäckliden*.

1 Stensträsk *sténsträsk* (BN) ¼ sk. Stensträsk 1825, 1882 jb. – Stensträsket 1794 ml. – Stensträsk Gn 51, ek 22K 5f–5g, Tk 22K NO. ~ Byn har 4 bönder 1883. Skrivs *Stensträsk nr 1* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 29/4 1941. Nybygget fick sitt frihetsbrev 15/12 1785. Förré bonden Johan Johansson i Åbyn lät 18/10 samma år utsynta ett nybygge vid Stensträsket. Tomt och åkerjord fanns på östra sidan av sjön.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Stensträsket*, som 1754 skrivs *Sten Träsket* (LSA Z3 1:3). Huvudleden i sjönamnet består av *träsk* n. '(större) sjö'. Ett problem vid bedömningen av namnets bestämningsled är att den i äldre källor skrivs såväl *Sten-* som *Stens-*. Om *Sten-* läggs till grund för tolkningen betyder sjönamnet 'den steniga sjön'. Läggs däremot *Stens-* till grund för härledningen ligger det förstås nära till hands att i bestämningsleden se personnamnet *Sten* (jfr exempelvis **Svensträsk** nedan), men detta tolkningsalternativ är inte troligt eftersom detta personnamn inte är dokumenterat i skattelängderna från norra Västerbotten under perioden 1539–1800. Närmare tillhands ligger då att uppfatta genitivformen *Stens-* i kollektiv betydelse med syftning på sjöns stenighet (se Fries 1986:17 ff., jfr Ejder 1979:358 ff. med litt., Fridell 1992:162). Östra stranden av Stor-Stensträsket är påfallande stenig (samtal med Helge Forsell i Åbyn, f. 1943, 2015-03-10), vilket ger en god saklig grund för denna tolkning av namnet.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Kläppen* ek 22K 5g som betecknar en gård som ligger på en höjd. Ordet *kläpp* m. har i Västerbotten betydelsen 'bergs-topp, kulle, bergknös'.

1 Storberget *størbærje, storbærje* (BN) 9/64 sk. Storberget 1825, 1882 jb. – Storberget 1785 ml. – Storberget Gn 57, ek 22K 1h, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1825 och 2 bönder 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 1/10 1784. Sol-daten Jonas Flygare i Bodbyn utsynade 6/8 1783 "ikring Storberget en mil från byn" där det fanns en passande gårdstomt och tillräcklig åkerjord av sandmylla.

Namnet är sekundärt till bergsnamnet *Storberget*. Huvudled är här *berg* n., bestämningsled adjektivet *stor*. Berget är 225 m ö.h. och namnet kan anses sakligt motiverat.

1 Storbrännan *størbræna* (BN) kr; för det alternativa bynamnet *Tällberget*, se nedan. – Storbrännan 1882 jb. – Storbrännan Gn 50, ek 22K 3d, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 nybyggare 1881. Ett skattläggningsinstrument för nybygget upprättades 1863 och ett avvittringsutslag kom 30/5 1868. Nybyggare tycks ha varit Nils Fredrik Persson.

Namnet kan vara en ellips av *Storbrännmyra* som nämnts på 1821 års skattläggningsskarta över Nybrännliden och Risån (LSA Z3 159:1). Denna lokal beskrivs som en oduglig mosse beväxt med några mindre tallbuskar. Myren låg nordost om nuvarande byn Storbrännan och namnet lever än idag. I naturnamnet *Storbrännmyra* ingår sannolikt *bränne* n. 'ställe där det brunnit' (Larsson 1929:99).

Alternativt bynamn: Byn kallades tidigare *Tällberget tælbærye* (BN) som även är namnet på ett berg vid gårdarna i byn. I bestämningsleden ingår *tälle* n. som traditionellt brukar tolkas som 'bestånd av tall, tallskog'. Sigurd Fries menar dock att trädbenämningsavledningar som *tälle* så småningom har blivit "ett slags slentriamtäckta bildade förledsformer" och att betydelsen snarast skall anges som 'tall' (Fries 2000:204).

1 Storbäcken *stɔrbækən, stɔrbækjən* (BN) 11/64 sk. Storbäcken 1825, 1882 jb. – Storbäcken 1775 ml. – Storbäcken Gn 50, ek 22K 2d, Tk 22K SV. ~ Nybygget har 2 bönder 1825 och 1 bonde 1883. Lars Larsson i Lubboträsk lät 16/9 1761 utsyna nybygget vid Storbäcken som var beläget mellan Villvattnet och Burträsk. Olof Larsson fick tillstånd till nybygget enligt resolution 31/12 1761.

Namnet är sekundärt till bäcknamnet *Storbäcken*, sannolikt ursprungligen en mellanledsellips av **Stormyrbäcken*. På moderna kartor rinner en bäck från Stormyran till byn Storbäcken. Det är således inte primärt bäcken som karakteriseras som stor utan myren.

1 Storkälen *stɔrkæln, stɔrkæln* (BN) 1/16 sk. Stortjeln 1825, Stortjärn 1882 jb. Storkälen Gn 57, ek 22K 1h, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Namnet skrivs *Storkälen* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958. Nybygget fick sitt tillstånd 23/2 1790. Jon Jonsson från Bodbyn lät 1789 utsyna ett nybygge på allmänningen ½ mil söder om byn vid "Stortjären". Ett tiotal år senare sägs att bostaden ligger på ett ställe som kallas *Kläppen* på ett avstånd av 100–150 meter från Storkälen.

Namnet är sekundärt till naturnamnet *Storkälen*, vars huvudled är *käl* m. 'låg höjd' och bestämningsled adjektivet *stor*. Naturnamnet betecknar en långsträckt höjd.

1 Storliden *stɔrlidə* (BN) 5/32 sk. Storliden 1825, 1882 jb. – Storliden 1762 ml. – Storliden Gn 56, ek 22K 1d, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1825 och 2 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 1752. Anders Jönsson är nybyggare i Storliden 1762. Kvarnbyn har ängar runt nybygget vid avvittringen 1786 och det kan tänkas att Storliden var en fåbod under den byn (LSA Z3 120:1).

Namnet är sekundärt till ett naturnamn. Huvudled i detta är *lid* f. 'sluttning i skog', bestämningsled adjektivet *stor*.

1 Stormyrheden *störmurhöjda* (BN) Kr. Stormyrheden 1882 jb. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 30/5 1868. Ett skattläggningssinstrument upprättades 1863 och där framgår att Gustaf Wilhelm Löfmark i Rismyrliden, Skellefteå, ansökte om att få ta upp nybygget. Hans namn skrivs i andra källor *Löfgren*.

Namnet är sannolikt en nybildning med ett naturnamn *Stormyran* i bestämningsleden; i detta är adjektivet *stor* bestämningsled och *myra* f. 'myr' huvudled. Huvudleden i *Stormyrheden* är *hed* f. 'jämn sandig mark där det växer tallskog'.

1 Storträskliden *stöträsklida*, *stöträsklia* (BN) Kr. Storträskliden 1882 jb. – Storträskliden Gn 50, ek 22K 5c, Tk 22K NV. ~ Byn har en bonde 1883. Ett skattläggningssinstrument upprättades 1862 och vid den tidpunkten höll inhysesmannen Salomon Olofsson i Degerlund på att upparbeta nybygget Storträskliden. Frihetsbrev utfärdades 30/5 1868.

Namnet är troligen en nybildning. I huvudleden ingår *lid* f. 'slutning i skog'. Bestämningsled är en mellanledsellips av sjönamnet *Stor-Blåbergsträsket* som betecknar sjön vilken ligger 700 meter från gården.

1 Strandholm *strånhölm* (BN) 7/64 kr, 7/64 sk. Strandholm 1825, 1882 jb. – Strandholm Gn 56, ek 21K 9e, Tk 21K NV. ~ Byn har 5 bönder 1883. Johan Johansson från Bygdsiljum fick frihetsbrev på nybygget 3/10 1796 efter det att en syn hållits 9/7 samma år.

Namnet är en nybildning. Huvudled är *holm* m. som kan syfta på den holme i Korvbäcken där byn har en kvarn i samband med laga skiftet 1887 (LMA 24-BUT-490). I bestämningsleden ingår *strand* f. som syftar på nybyggets läge vid stranden av Stora Bygdeträsket och Korvbäcken.

1 Sunnansjö *stünansjön* (BN) 3/64 sk. Sunnansjö 1882 jb. – Sunnansjön Gn 56, Sunnansjö ek 21K 9e. ~ Byn har en bonde 1883. Östen Nilsson i Bjursjön blev nybyggare i Sunnansjö, enligt länsstyrelsens utslag 9/10 1830. Tomt och bostad utsynades på södra sidan av Bjursjön ”å ett högländigt land som lutar till norr”. Namnet *Sunnansjö* begärdes i synen som hölls 30/8 1830.

Namnet som bildades vid synen innehåller en beskrivning av platsen. Huvudleden är *sjö* m. och syftar på Bjursjön. Bestämningsleden innehåller adverbet *sunan* 'söder om'. Nybygget ligger söder om sjön Bjursjön.

Svarttjärn, se **Bursiljum**.

1 Svensträsk *swé:nsträsk* (BN) 7/32 sk. Svänsträsk 1825, Svensträsk 1882 jb. – Svensträsk Gn 50, ek 22K 4e, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Bonden Johan Andersson i Åbyn fick 31/1 1788 tillstånd till nybygget som låg vid

Svensträsket en halv mil söder om Ljusvattnet. Före avvittringen 1786 låg marken inom byn Ljusvattnet.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Svensträsk*, som skrivs *Swänsträske* 1664 (LSA Z24 1:1) och *Swensträsket* 1766 (LSA Z3 141:2). Huvudled i detta är *träsk* n. '(större) sjö', bestämningsled en genitivform av mansnamnet *Sven*. Namnet kan ha givits efter bonden Sven Ersson som ägde ett hemman i Ljusvattnet från 1629. Någon annan bonde i byn med namnet *Sven* kan inte beläggas under perioden 1539–1664.

1 Söderby *söderby* (BN) 3/32 kr, 3/32 sk. Söderby 1882 jb. – Söderby Gn 57, ek 22K og, Tk 22K SO. ~ Byn har 3 bönder 1883. Drängen Johan Abrahamsson Öman i Ödesmark lät utsyna nybygget 15/8 1825 men avstod rätten till Andersvattnets byamän, vilka fick frihetsbrev 17/1 1826. Namnet *Söderby* gavs i resolutionen.

Namnet bildades i samband med nybyggets anläggning. Huvudleden är *by* m. 'by'. Bestämningsleden innehåller väderstrecksbeteckningen *söder*, vilken syftar på att nybygget ligger söder om byn Andersvattnet.

1 Söderliden *södeJi:a*, *söJi:a* (BN) 9/64 sk. Sörliden 1825, Söderliden 1882 jb. – Söderliden Gn 56, ek 22K ob, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Anders Andersson i Gorkuträsk som utgjorde en del av byn Lubboträsk fick landshövdingens tillstånd till nybygget 5/9 1788. Synen över nybygget hade hållits hösten 1787.

Namnet är sannolikt en nybildning. Huvudleden innehåller *lid* f. 'sluttning i skog'. I bestämningsleden ingår *söder* som syftar på läget på södra sidan av Tavträsket.

1 Södervik *södervik* (BN) 5/64 sk. Södervik 1825, 1882 jb. – Södervik Gn 56, ek 22K ob, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Inhyssmannen Johan Johansson Lindström från Ilvätersträsk fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 17/11 1823. Gårdstomten utsynades på en stenbacke på södra sidan av Ilvätersträsket och på Söderviksmyran fanns åkermark.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn som ursprungligen avsåg en vik av Ilvätersträsket. Huvudled är *vik* f., bestämningsled *söder* som syftar på att viken ligger vid Ilvätersträskets södra strand.

1 Talliden *tallida*, *talla* (BN) 5/32 sk. Talliden 1882 jb. – Talliden Gn 50, ek 22J 8d. ~ Byn har en bonde 1883. Johan Persson från Risilden i Norsjö socken fick tillstånd till nybygget 22/6 1837. Han ville utsyna tomt och åkerjord under sitt halva nybygge Kattisberg "uti den så kallade Talliden". Talliden överflyttades till Norsjö kommun enligt Kungl. Maj:ts beslut 29/4 1964, vilket skulle gälla från 1/1 1965.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn. Huvudleden är *lid* f. 'slutning i skog' och bestämningsleden trädbenämningen *tall* m. med syftning på en tallbevuxen höjd.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Nymyran* ek 22J 7d.

1 Tallträsk *tältræsk* (BN) Tallträsk 1750, 1825 jb. – Tallträsk 1739 ml. – Tallträsk Gn 56, ek 22K 2c, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1825 och 4 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 11/5 1736, enligt länsstyrelsens resolution. Avske-dade soldaten Olof Persson Ren i Bygdeträsk lät utsyna nybygget 24/9 1734.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn *Tallträsket*, 1553 skrivet *Talle treskitt* fiskereg. Huvudled är *träsk* n. '(större) sjö', och i bestämningsleden ingår trädbenämningen *tall* m. som syftar på tallskog. Eftersom *Tallträsket* tillhör ett namnkomplex där även *Tallån* och *Talludden* ingår, har *tall* sannolikt syftat på naturen kring Tallån. I norra Västerbotten är vanligen ånamnen primära i förhållande till sjönamnen, vilket också noterats ovan i samband med namnet *Korvsjön* under **Lidsjön**, Burträsk.

Bydelsnamn: *Kälen* ek 22K 2b som utgörs av *käl* m. 'liten höjd', Tk 22K SV, *Tallträskudden* *tältræskodn*, *tältræsktidn* (BN) Udden ek 22K 2b, Tk 22K SV där den ursprungliga gården i byn låg. Den kallas även *Innantill* som har betydelsen '(gården) innanför, väster om'. Adverbet *innan* används för att beteckna en plats längre in mot skogen från den odlade bygden och från havet. Bebyggelsen har spridits från kusten och inåt landet. Därför har *inman* i Västerbotten även fått en utvidgad betydelse 'väster, västerut' (Öhman 1946: 27 f.). *Udden* är ett närlorisontsnamn (jfr Strid 1993:28 f.) som används av den lokala namnbrukarkretsen på gården eller i byn om Tallträsk-udden.

1 Tavträsklidén *távtræsklia*, *távtræsklida* (BN) Kr. Tafträsklidén 1882 jb. – Tafsträsklidén 1850 LSA Z3 1:10. – Tavträsklidén Gn 56, ek 22K 1b. ~ Byn har en nybyggare 1881. Namnet skrivs *Tavträsklidén* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958. Anders Persson i Gammelbyn anlade kronotorpet på 1860-talet. Ett skattläggningssinstrument upprättades 1862 som undertecknades 1864 av nybyggaren. I officiella handlingar framgår att kronotorpet fick sitt tillstånd 30/5 1868. Anders Persson bosatte sig på nybygget 1871 och flyttade in från Söderlidén.

Namnet är sannolikt en nybildning där ett äldre naturnamn ingår i bestämningsleden. Huvudleden i namnet är *lid* f. 'slutning i skog'. I bestämningsleden ingår sjönamnet *Tavträsket* *távtræske*, *távtræsfse* (BN), 1850 skrivet *Tafs Träsket* (LSA Z3 1:10), där huvudleden är *träsk* n. '(större) sjö' och bestämningsleden av oklart ursprung. En anknytning kan möjligen göras till umesamiskt *davvie-* 'som är längre utåt' (Collinder 1964 s. 219) (Olavi Korhonen e-brev 2012-02-21). Namnet är sannolikt en samisk namnbildning där huvudleden senare översatts till svenska. Jfr beträffande möjliga paralleller härtill *Gorkuträsk*, *Kaljeliden* och *Lidsträsk* samt även inledningen.

Något som talar för ett samiskt ursprung är att namnet på både sjön ochbyn uttalas med akut accent (jfr Lindgren 1890–1919:16 ff., 24 f.). Den sakliga bakgrundens kan vara att samerna långt fram i tiden kan ha utnyttjat sjöarna söder om Sikåns dalgång med sjöarna Bränträsket, Stor-Örträsket, Långträsket, Tallträsket samt Tavträsket som är den östligaste sjön i området. Om namnbildningen ägt rum i detta område kunde en betydelse 'sjön längre utåt' upplevas som motiverad; med adverbet *utåt* avses i den västerbottniska dialekten som regel väderstrecket *öster*. Intill finns sjön *Gor-kuträsket*, vars namn också synes vara av samiskt ursprung.

1–2 Tjärn *fʂæn* (RL), *fʂæn* (BN) 1 1/16 sk; för det alternativa bynamnet *Siljetjärn*, se nedan. – Tjern 1825, Tjern eller Mjödvattnet 1882 jb. – Tjern 1815 ml. – Tiern 1661 LSA Z17 1:1, Tiärn 1717 LSA Z3 150:1, Mjödvattstjärn Gn 51, Tjärn Gn 57, ek 22K 2j–3j, Tk 22K SO. ~ Byn har 5 bönder 1825 och 9 1883. Skrivs *Tjärn* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958. Tjärn var länge en bydel i Mjödvattnet och bestod av hemmanen Mjödvattnet 1–2, vilka låg runt tjärnen *Tjärn*, även kallad *Tjärntjärn* *fʂæn fʂæn*. Belägget *Mjödvattstjärn* kan ses som ett fjärrhorisontsnamn (jfr Strid 1993:28) som användes av folk utanför byn Mjödvattnet för att exakt peka ut vilken tjärn man menade. Bebyggelsen bröts ut till en egen by 1807.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn, bildat till *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö'. Ett namn med anknytning till *Tjärn* är *Tjärntjärnliden*, se nedan under **Tjärntjärnliden**.

Alternativt bynamn: Byn kallades tidigare *Siljetjärn* *sɛljfʂæn* (BN) sannolikt med betydelsen 'seltjärnen'. Namnet är sekundärt till ett naturnamn. Intill tjärnen finns på 1717 års karta namnet *Silijmyra* (LSA Z3 150:1). I namnen *Siljetjärn* och *Silijmyra* ingår en genitivform av fsv. *sil* n. 'lugnvatten mellan forsar i en älvdal eller å, sjö' som går tillbaka på fsv. pl. genitivformen av ordet (Nordlander 1882:6, Noreen 1904:293 ff., Hedblom 1950:39 ff.).

1 Tjärnberg *fʂænbærje*, *fʂænbéjje* (BN) 1/8 Tjernberg 1825, 1882 jb. – Tjernberget 1803 ml. – Tjernberget 1808 Z3 281:1, Tjärnberg Gn 51, ek 22K 4h, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Renbergsvattnets byamän fick tillstånd till nybygget 3/12 1799 efter att en syn hållits 14 juni samma år. Hans Jönsson och Jöns Hansson från Tjärn vid Mjövatnet köpte sedan nybygget av byamännen.

Namnet är sannolikt sekundärt till ett naturnamn. På 1808 års karta finns bergsnamnet *Tjern Berget* (LSA Z3-218:1). Huvudled är *berg* n., och i bestämningsleden ingår *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö' som sannolikt syftar på Norrtjärn som ligger intill berget.

1 Tjärnliden *fjsǣnliða, fjsǣnliða* (BN) ¼ kr. Tjernliden 1825, 1882 jb. – Tjärnliden 1799 ml. – Tjärnliden Gn 57, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Soldatsonen Zachris Andersson från Gammelbyn fick länsstyrelsens frihetsbrev 18/7 1798 (18/6 enl. karta 1800) efter att en syn hållits 2/6 samma år. Gårdsplats utsynades vid en tjärn mellan Boliden och Bodbyn. Tjärnens namn skrivs 1785 *gättes tjärn* (LSA Z3 29:1).²⁸

Namnet är en nybildning som beskriver platsen. Huvudled är *lid* f. 'slutning i skog', bestämningsled *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö'.

1 Tjärntjärnliden *fjsǣrnfjsǣnslida* (BN) 5/64 kr. Tjerntjersliden 1825, Tjerntjernliden 1882 jb. – Tjerntjernsliden 1795 ml. – Tjärntjärnliden ek 22K 3j, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1825 och 1883. Anders Hindricksson Karlberg fick tillstånd till nybygget 4/1 1787, enligt länsstyrelsens resolution. Hans far, fjärdingsman Anders Karlberg, lät utsyna åker- och ängslägenheter till ett krononybygge på allmänningen vid "Tjerntjälsliden" och ärendet behandlades av häradsrätten hösten 1786, Lö db ht 19 v.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn. Huvudleden är *lid* f. 'slutning i skog'. Bestämningsleden *Tjärntjärn-* går tillbaka på *Tjärnkäl-*, vars bestämningsled är *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö' och huvudled *käl* m. 'låg höjd'. Senare har *käl* omtolkats till *tjärne*. Ordet *käl* (som tidigare skrevs *tjäl*) uttalas i bestämd form på dialekt nästan lika som ordet *tjärne*, *fjsǣn* 'kälen' resp. *fjsǣn* 'tjärn, tjärnen'. Tjärnen som åsyftas i namnet är Tjärnen vid byn Tjärn, och **Tjärnkälen* får antas ha existerat som naturnamn.

1 Torrbergslden *tɔ̄rbǣsliða, tɔ̄rbǣsliða* (BN) 1/8 sk. Torrbergslden 1825, 1882 jb. – Torrbergslden 1805, Torrbergslid 1815 ml. – Torrbergslden Gn 50, ek 22K 3c, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 17/6 1803. Vardera två bönder i Bygdeträsk och i Kvarnbyn lät utsyna nybygget 1/11 1802. Tomt och bostad utsynades på den så kallade *Torrbergslden*.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn. I dess huvudled ingår *lid* f. 'slutning i skog', i bestämningsleden namnet *Torrberg*. Det senare namnet innehåller adjektivet *torr* 'torr' och åsyftar ett område med torr mark, vanligen beväxt med tallskog. Marken består 1808 av sand och beskrivs som ganska grund och torr vilket orsakar torka (LSA Z3 14:1.)

1 Träsklden *trǟskliða, trǣskliða* (BN) 1/8 sk. Träsklden 1882 jb. – Träsklden Gn 57, ek 22K 1g, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Bönderna Johan Fredrik Isaksson och Zackris Henriksson i Bygdeträsk fick frihetsbrev på nybygget 7/3 1826. De hade tagit över rätten från Anders Abrahamsson i Ödesmark som först ansökte om ett nybygge på marken.

²⁸ Enligt Olavi Korhonen kan bestämningsleden här vara "en -s-avleddning av umesamiska ordet *geäddie bovall*" (där kåtor, härbren etc. står och där man mjölkade vajorna i gammal tid), sekundärt kan det vara andra vallar än vallen på huvudvistet också. I avledd form får vi *gieddies*, vilket ju är just det som dokumentet visar" (e-brev 2011-08-01).

Namnet gavs i länsstyrelsens resolution och ger en beskrivning av platsen. Huvudleden är *lid* f. 'slutning i skog', bestämningsled *träsk* n. '(större) sjö', med syftning på Lill-Lappsjön som ligger i närheten. Namnet *Lill-Lappsjön* fanns som namn på ett annat nybygge och kunde därför inte väljas som namn på just det här aktuella nybygget.

1 Tvärtjärn *fswǣrjtjǣn* (RL, BN) 7/32 sk. Tvärtjern 1825, 1882 jb. – Twär-tjärn 1794 ml. – Tvärtjärn Gn 51, ek 22K 5g, Tk 22K NO. ~ Byn har 4 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 31/12 1782. Volontären A. Bäckström lät 14/9 1782 utsyna nybygget som låg 3/8 mil från Åbyn. Gårdstomt och åker utvisades på norra sidan av tjärnen.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn. Huvudleden innehåller *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö', och bestämningsleden *tvär* 'något böjd, vinkelformat'. Tjärnen är böjd och ändarna är nästan vinkelräta mot varandra. Elementet *tvär* är vanligt i ortnamn i norra Västerbotten, och i området finns flera *Tvärå* som ursprungligen betecknat en å som mynnar i ett större vatten-drag i en något så nära rät vinkel (Ståhl 1950:106 f.).²⁹ Denna betydelse tycks föreligga i ortnamnen i norra Västerbotten. Äldre kartor visar att namnet *Tvärå* var ännu vanligare tidigare. I Skellefteå socken bars namnet tidigare av tre större biflöden till Skellefteälven, nämligen Bjurå, Finnforsån och Klintforsån (Lundström 2006:39 f., LSA Z24 96:1). Också i övriga Norden samt på Shetland finns elementet *tvär* använt i namn på biflöden. Ståhl beskriver *Tvärå* som "halvt appellativiskt" (Ståhl a.st.). I Laxdælabygden på Island finns ån *Pverá* (Franzen 1964:69).³⁰

1 Tvärträsklidén *fswǣtræsklidǣ*, *fswǣtræsklia* (BN) 9/64 sk – Tvärträsklid 1882 jb. – Tvärträsklidén Gn 50, ek 22K 5c. ~ Byn har en bonde 1883. Nybyggaren Olof Abrahamsson i Blåbergsliden fick tillstånd till nybygget 9/11 1829. Nybygget låg intill Tvärträsket och namnet *Tvärträsklidén* gavs i sy-nen.

Namnet är en nybildning som i bestämningsleden har sjönamnet *Tvär-träsk*, där bestämningsleden är *tvär* 'något böjt, vinkelformat' och huvudleden *träsk* n. '(större) sjö'. Sjön har en svängd form. I huvudleden ingår *lid* f. 'slutning i skog'.

Tydligen har sjön från nybygget sett uppfattats som vinkelformat – för detta finns goda förutsättningar – men på Karta 21 är detta inte lika upp-
bart.

²⁹ Elementet finns även i samiska namn, jfr namnet *Doaresjok* i Finnmark, Norge (Ståhl 1950:106 f.).

³⁰ Jfr f.ö. formuleringen *dictis thwerraum* ('kallade tväråar') i ett latinskt pergamentsbrev rörande kolonisationen mellan Skellefte och Ule älvar, daterat 2/2 1327, se SD 4, s. 8 och jfr Olofsson 1962:145.

Karta 21. Sjön Tvarträsket och nybygget Tvarträsklidens. © Lantmäteriet Dnr: R50357157_150001.

1 Tällberg *tælbærj, tælbærje, telbærj* (BN) 3/32 sk – Tällberg 1825, 1882 jb. – Tällberget 1799 ml. – Tällberg Gn 56, ek 22K od, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 5/4 1798, och Olof Johansson var nybyggare 1799.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn som nämns när nybygget Grundfors utsynades 1788. Huvudled i detta naturnamn *Tällberg* är *berg* n., bestämningsled *tälle* n. som brukar tolkas som 'bestånd av tall, tallskog'. Sigurd Fries (2000:204) menar dock, och det på goda grunder, att "trädnamnsavledningar så småningom har blivit ett slags slentrianmässigt bildade förledsformer", och i så fall föreligger här betydelsen 'tall', jfr SOL s. 332.

1–4 Villvattnet *veilvatne* (BN) 1 77/352 sk – Wiluatn 1543, Wilwatnn 1546, Villewatnn 1547, Villeuatnn 1556, Wilwattnett 1580, Wilwattne 1609, Willwatnet 1660, 1711, 1750, Willvattnet 1825, Willvattnet Nedra 1882 jb. – Wiluatn 1539, Viluatin 1553, Willeuatnn 1566, Willwatin 1606 bl. – Willwatnebyn 1664 Z24 1:3, Villvattnet Gn 50, ek 22K 3b, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1539, 3 1543–1664, 4 1711–1750, 5 1777, 6 1787–1825 och 17 1883. Åren 1547 och 1556 redovisas 145 öresland.

År 1543 fanns i byn fyra hemman, varav ett sannolikt låg i Lubboträsk och det hemmanet hörde till Villvattnet fram till 1605. Från slutet av 1500-talet och fram till 1936 hörde följande bebyggelser till byn Villvattnet: Granträsk (Villvattnet 13–14), Kalvträsk (Villvattnet 9–11), Lidsträsk (Villvattnet 12), Risåträsk (Villvattnet 7–8) och Åsen (Villvattnet 5–6). Byns utsträckning i öst-västlig riktning är över två mil. Villvattnet har 5 bönder 1547, 8

1605, 9 1613, 11 1711, 13 1750 och 18 1825. Villvattnet hörde till Skellefteå socken fram till 1606 då Burträks socken bildades. Villvattnet fick då kyrkorrätt i Burträsk men i övriga avseenden hörde byn till Lövånger fram till slutet av 1770-talet. Villvattnet låg i ett område som kallades för *Lövångers fjällskog*. Bynamnet skrivs *Villvattnet* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 4/8 1936.

Bebyggnamnet är sekundärt till ett sjönamn. Huvudleden i detta är *vatten* n. 'sjö' och bestämningsleden av allt att döma mansnamnet *Ville* som väl är en hypokorism till *Vilhelm* (Holm 1964:154). Också bland andra medeltida sjönamn i norra Västerbotten finns några som i bestämningslederna har personnamn, t.ex. *Andersvattnet*, *Ragvaldsträsk* och möjligen även *Skrämträsk* (Fries 1991:212).

Namnet *Ville* är ovanligt i Skellefteå socken under 1500-talet. Två bröder, som är finnar och bor i byn Bäck, bär ett patronymikon *Villesson*. Skrivarna har emellertid haft svårt att återge namnet som i källorna redovisas med formerna *Villesson*, *Vibesson*, *Villemsson*, *Vialmsson*, *Vilkesson*, *Vilhelmisson*, *Vikelsson*, *Vilhesson*, *Welchesson* och *Wilchesson* (Lundström 2004:613 f.).

En folklig tolkning som ofta nämns i samband med Villvattnet är att *vill* skulle syfta på "villsam" terräng. Tolkningen förefaller mindre trolig, främst då den inte är så lätt att sakligt motivera. Ett annat ord som brukar nämnas i samband med bestämningsleden i *Villvattnet* är *wella* f., dial. *wēl* 'vattenvirvel'. Uuttalet *vēl* av namnets bestämningsled utesluter dock en härledning i anslutning till detta *wēl*.

Bydelsnamn: *Långträsk* *lǟngtråsk* (BN) Gn 50, ek 22K 2b, Tk 22K SV. Börsättningen i Långträsk uppkom när hemmanet Villvattnet 2 flyttades till fäbodarna vid Långträsket 1790. På platsen hade tidigare bönderna i Villvattnet fäbodar. Sjönamnet skrevs 1553 *Länge treskitt* där bestämningsleden är adjektivet *lång* och huvudleden *träsk* n. '(större) sjö'. Sjön är avlång och kröker sig påtagligt i terrängen. *Sörbyn* *sörbȳn* (BN) ek 22K 3b, Tk 22K SV.

Gårdnamn: *Höglunda* ek 22K 3b.

Fäbodnamn: Byn har haft fäbodarna *Innernäsfäbodarna*, *Kamboden* vid Sultentjärn där namnet innehåller ordet *kam* m. 'jord- och sandås'. Elementet syftar på åsen eller landtungan Blåkammen som går fram i sjön Villvattnet. Vidare finns fäbodarna *Långträskfäbodarna* och *Mörttjärnsfäbodarna*.

1 Vimmerby *vimmerby* (BN) Kr. Wimmerby 1882 jb. Vimmerby Gn 50, ek 22K 3a, Tk 22K SV. ~ Byn har en nybyggare 1881. Nybyggaren Jonas Jonsson i Långträsklidens fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget i resolution 10/1 1856. Vid synen hade Jonsson redan uppfört stuga, bagarstuga och fähus på en granlid söder om sjön Villvattnet. Synemännen begärde namnet *Vimmerby*.

Namnet gavs vid synen och är en uppkallelse efter den småländska staden. Det är oklart varför just det namnet valdes. Även i Bygdeå socken finns ett nybygge med namnet *Vimmerby*, grundlagt 1871.

1 Välvsjölidén *wǣlv̄solia, vǣlv̄solia* (BN) 15/64 sk. Wälfsjölid 1825, Hvälfsjölidén 1882 jb. – Wälfsjölidén 1795 ml. – Välvsjölidén Gn 56, ek 21K 9e, Tk 21K NV. ~ Byn har 3 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 4/10 1792, enligt länsstyrelsens resolution. Zackris Zackrisson bodde på nybygget 1794. När nybygget *Rönnliden* utsynades 1799 förlades gårdsplatsen till ”Westra Hwälfsjölidén”.

Namnet är sekundärt till naturnamnet *Välvsjölidén*, där huvudled är *lid* f. ’slutning i skog’, bestämningsled sjönamnet *Välvsjön*, se under **Välvsjön** nedan.

1 Välvsjön *wǣlv̄søn, vǣlv̄søn* (BN) 5/64 sk. Wälvsjön 1825, Hvälfsjön 1882 jb. – Wälvsjön 1800 ml. – Välvsjön Gn 56, ek 21K 9e, Tk 21K NV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Länsstyrelsen gav tillstånd till nybygget i resolution 11/8 1798. Anders Bergström var bosatt på nybygget 1802.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Välvsjön*. Huvudleden är *sjö* m. ’(mindre) sjö’. I bestämningsleden ingår *välv* som i ortnamn betecknar något välv, i antingen konvex eller konkav form (Edlund 2010:285 ff.). Elementet kan alltså beteckna en höjd eller en sänka. Exempel på fall där elementet har använts om sjöar är namnen *Valvet* och *Valvvattnet* i Överkalix (ÖNON 7B, s. 172 f.), där vattensamlingen Valvvattnet ligger nedsänkt. Ett annat exempel på detta är *Välvan* som är en liten rund sjö i Replot i Österbotten (Karsten 1921:275, 278). Namnet *Välvan* kan föras till ett terrängbetecknande appellativ *välva* som används om däld men även kan beteckna en vattensamling, belägen mellan kullar, jfr härtill även Zilliacus 1989:147. Sjön *Välvsjön* i Burträsk är rund till formen och ligger nedsänkt, omgiven av höjder.

Västanträsk. Bonden Nils Andersson i Stavträsk fick interimstillstånd till nybygget 31/4 1846. Nybygget låg på kronoallmänningen vid Stavträsk och på 1850 års sockenkarta låg gården på västra sidan av Stavträsket, vid vägen till Ljusträsk.

Namnet bildades vid synen. Huvudleden är *träsk* n. ’(större) sjö’. Bestämningsleden innehåller adverbet *västan* som syftar på att nybygget låg väster om byn *Stavträsk*.

Västanträsk, se **Kvarnbyn**.

1–2 Västby *vǣstb̄y* (BN) 13/64 kr. Westby 1882 jb. – Västby Gn 56, ek 22K 1d, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958 skrivs namnet *Västby*. Två bönder i Bygdeträsk, tre bönder i

Kvarnbyn samt en bonde i Västanträsk fick frihetsbrev på nybygget 23/8 1826. En syn hade genomförts 13/7 samma år. Nybygget låg $\frac{1}{4}$ mil väster om Västanträsk by (inom Kvarnbyn) och namnet *Västby* (skrevs *Westby*) gavs i länsstyrelsens resolution.

Namnet gavs vid anläggningen av nybygget. Huvudled är *by* m. 'by', bestämningsled väderstrecksbeteckningen *väster*. Det primära bebyggelsenamnet *Västby* är sannolikt bildat i relation till Västanträsk och anger att nybygget ligger väster om denna bydel.

1 Ytteråträsk *ytre åträsk* (BN) 1/8 sk. Yttre Åträsk 1825, Ytteråträsk 1882 jb. – Ytteråträsk Gn 50, Tk 22K NV. ~ Byn har en bonde 1825 och 2 bönder 1883. Nybygget anlades av bönderna i Risåträsk och utsynades 5/11 1794, men fick sitt tillstånd 8/2 1806. Tomten och bostaden låg vid Fäbodgärdet på södra sidan av Ytteråträsket och namnet indikerar att gårdsplatsen tidigare varit fäbod under Risåträsk by (LSA Z3, nr 233:1). På nybyggets mark låg även soldattorpet nr 29 Brummer eller Brunström som underhölls av hemman i Risåträsk, Åsen och Kalvträsk.

Det till grund för namnet liggande naturnamnet är *Ytteråträsket* som sannolikt är en mellanledsellips till **Ytterrisåträsket*. På 1664 års sockenkarta över Skellefteå och Burträsk kallas Ytteråträsket och Risåträsket gemensamt för *Risåtresk*. Sjöarna kan tidigare ha kallats **Inner-* och **Ytterrisåträsk*. Sjönamnets betydelse är 'den sjö med namnet *Risåträsket* som ligger längre utåt mot havet'. Se vidare under **Risåträsk**.

1–20 Åbyn *åbøjn*, *åbÿn* (II), *åbym*, *åbÿnom* (BN) 4 19/32 sk. Åbyn 1607, Åbynn 1660, Åbyen 1711, Åbyn 1750, 1825, 1882 jb. – Åbyn 1599 hl, 1606 bl. – Åbyn 1664 Z24 1:3, Gn 51, ek 22K 3f–g, Tk 22K SO. Byn har 6 bönder 1543, 15 1631, 15 1660, 18 1711, 17 1750, 30 1825 och 42 1883. Åbyn var under 1500-talet en bydel inom den stora byn Burträsk som omfattade all bebyggelse runt sjön Burträsket. Omkring år 1600 började Åbyn betraktas som en egen by och namnet började redovisas i skattelängderna. En gård anslogs till kaplansbord enligt landhövdingens beslut 17/1 1690. Gården var 1882 ett boställe på 5/16 mantal.

Namnet är ett primärt bebyggelsenamn och ursprungligen ett bydelsnamn inom den stora byn Burträsk. Huvudled är *by* m. 'by, gård', här nog mest troligt i betydelsen 'bydel', bestämningsled å m. '(medelstort eller större) vattendrag' med syftning på Bureälven. Jfr **Orrby** i Skellefteå socken för ett namn med samma betydelse.

Bydelsnamn: *Nedre Åbyn* *nēdreåbÿm*, *nēdreåbÿnom* (BN) Ned. Åbyn Gn 51, Nedre Åbyn ek 22K 3g, Ned. Åbyn Tk 22K SO. I äldre tid tycks bydelen ha kallats *Sörbyn*; åkern kallades 1771 för *Sörbysåkern* (LSA Z3 234:1). Namnet avser bebyggelsen närmast Burträsket.

Norra Åbyn *nōra åbÿn* Öf. Åbyn Gn 51, Norra Åbyn ek 22K 3g, N. Åbyn Tk 22K SO som i uppteckning 1933 uppges vara ett alternativt namn på *Övre Åbyn* *ōvreåbÿm*, *ōvreåbÿnom* (BN). Namnet avser bebyggelsen på östra sidan

av Selet och Neboträsket. Området eller dess norra del har i äldre tid kallats för *Liden* och sjön Neboträsket kallades då *Lidträsket* (LSA Z3 234:1).

Södra Åbyn *sörbym* *södra aby*n (BN) *Södra Åbyn* ek 22K 3f, S. *Åbyn* Tk 22K SO som är namn på bebyggelsen på västra sidan av Neboträsket,

Gårdnamn: Bland gårdnamn märks *Kläppen* Gn 51, ek 22K 4f, Tk 22K SO som bildats till *kläpp* m. i betydelsen 'mindre, vanligen stenig kulle, obetydlig förhöjning'.

Moränget ek 22K 3f som innehåller elementet *mor* f. 'sumpig granskog'.

Stennäs *Stenesett* 1653 kr, *Stennäset* 1664 (LSA Z24 1:3), *Stennäs* ek 22K 4f, Tk 22K SO.

Tjälen *fjörn*, *fjärn* (BN) som är en del av Södra Åbyn vid Övre Hamptjärnen och innehåller *käl* m. 'låg höjd'.

Tjärnbacka ek 22K 3g, Tk 22K SO som ligger på en backe intill Nedre Hamptjärnen.

Övriga gårdnamn är *Berget* ek 22K 4f, Tk 22K SO, *Heden* ek 22K 4f, Tk 22K SO, *Kvarnbacken* Gn 51, ek 22K 4f, Tk 22K SO, *Lidgården* ek 22K 4f, Tk 22K SO, *Nybacka* ek 22K 4f, Tk 22K SO, *Nybo* ek 22K 4f, Tk 22K SO.

Fäbodnamn: Några fäbodnamn är *Järvtjärn*, se under **Järvtjärn** ovan, samt *Landfäbodarna* som ligger vid Lillån. I detta namn ingår *land* n., sannolikt i en betydelse 'högre och torrare område t.ex. mellan myrar' (ÖNON 7B s. 193), som anknyter till områdesnamnet *Rislandet*. Fäbodar har funnits i *Stennäs* *stéræs* (BN) men de var öde på 1930-talet. Fäbodarna låg nordväst om Kläppen på en utskjutande backe med stora stenblock.

Byboöknamn: Byborna har haft öknamnen *kallåbyggarna*, *snålåbyggarna* och *snålåbyssarna* (Edlund 1984:115).

Åkälen. Bönderna i Kalvträsk fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 23/8 1826. Tomt och bostad utsynades på "Åtjeln" som låg på en höjd mellan Sikån och Kalvträskviken, vilka låg söder om Kalvträsks by. Nybygget tycks efter en tid ha lagts till nybygget *Nybrännnet*.

Namnet är sekundärt till ett naturnamn. Huvudled i detta är *käl* m. 'låg höjd', bestämningsleden å som här syftar på Sikån. Gårdsplatsen utsynades på en höjd nära denna å.

1 Åliden *ålia* (BN) 7/64 kr. Åliden 1825, 1882 jb. – Åliden 1802 ml. – Åliden Gn 56, ek 22K 1d, Tk 22K SV. ~ Byn har 2 bönder 1883. Nybygget fick sitt tillstånd 11/4 1801 och det ägdes 1802 av Anders Jonsson som bodde i Storliden.

Namnet kan vara sekundärt till ett naturnamn. Huvudleden är *lid* f. 'slutning i skog' och bestämningsleden å m. syftande på Tallån.

1 Ånäset Yttre *ytteånäse* (BN) 13/64 sk; för det alternativa bynamnet *Nya Ånäset*, se nedan – Ytter Ånäset 1825, Ånäset Yttre 1882 jb. – Nya Ånäset 1808 LSA Z3 236:1, Nya Ånäset 1850 LSA Z3 1:10, Ytt. Ånäset Gn 50, Yttre Ånäset ek 22J 6h, Ytt. Ånäset Tk 22J NO. ~ Byn har en bonde 1883. Nybygget fick sitt frihetsbrev 10/5 1806 efter det att avskedade korpralen Anders Granlund i Fiskberget ansökt om ett nybygge på kronoallmänningen mellan Kalvräsk, ”Ånäset och Fjerun” (dvs. Granträsk och Lidsträsk) i Burträsk. Tomt och bostad utsynades 26/7 1805 på södra sidan om Granträskets yttre ände samt öster om Granträskets byskog ”å det så kallade Yttre Ånäset”. ”Och blev stället kallat Yttre Ånäset”, som det heter i utsyningen.

Namnet är sekundärt till naturnamnet *Yttre Ånäset*. Huvudled i *Ånäset* är *näs* n. som här har betydelsen ’landparti mellan två sjöar eller sjöliknande vatten och ett sjöarna förbindande vattendrag, ett ”blandnäs”’ (Lindén 1967:95 ff.), medan bestämningsleden å m. syftar på Sikån som rinner ut från Granträsket ca 700 meter söder om gårdsplatsen och därvid bildar ett brett näs. Den särskiljande ledens *Yttre* behölls i nybyggesnamnet eftersom det annars fanns risk för förväxling av bosättningen vid den gamla byn Granträsk som hade den folkliga benämningen *Ånäset*, se **Granträsk** ovan.

Alternativt bynamn: Under nybygggets första tid kallades det även *Nya Ånäset*.

1–2 Åsen *åsn* (BN) 7/16 sk; för det alternativa bynamnet *Trollåsen*, se nedan. – Willvattnet eller Åsen 1882 jb. – Trolåsen 1577 dr, Trolleååsen 1608 tl, på åssen 1637 kr, Åsen 1710 hfl. – Åsen 1664 LSA Z24, nr 1:3, Ååsen 1666 LSA Z31, nr 1:3, Åsen Gn 50, ek 22K 4a, Tk 22K SV. ~ Byn har en bonde 1577, 2 bönder 1750–1825 och 4 bönder 1883. Skrivs Åsen enligt Lantmäteristyrelsens beslut 4/8 1936.

Figur 4. Kammen i sjön Åsträsket. Foto: Jan-Erik Granström, 1953.

Åsen existerade som bosättning redan 1577 då drängen Hans Mårtensson bodde på platsen. Hemmanen i Åsen tillhörde Villvattnet fram till 1936 och hemmanen benämndes *Villvattnet 5 och 6*.

Namnet innehåller ås m. 'lång och smal skogsrygg' med syftning på Kammen, en smal landtunga som går fram i mitten av sjön Åsträsket. Den är en del av den långsträckta åssträckning som går från trakten av Bastuträsks stationssamhälle och åtminstone fram till sjön Stora Bygdeträsket. Namnet Åsen är ett närlorisontsnamn (jfr Strid 1993:28 f.) för *Trollåsen*, se om detta under Alternativt bynamn nedan. Ordet *kam* m. har betydelsen 'jord- och sandås'

Alternativt bynamn: Byn kallades tidigare för *Trollåsen* och enligt uppgift från Jan-Erik Granström i Åsen har vissa personer använt namnet in i modern tid. Detta namn är sekundärt till ett naturnamn, där bestämningsleden *troll* n. kan ha föranletts av det stora fångstgropssystem som ligger vid byn eller av stenrösen vid *Tröllbacken* som ligger inne i byn. Det finns flera exempel på att platser med gravrören har fått namn med *troll* i bestämningsleden; exempel på detta är *Trollberget* och *Trollkläppen* i Degerbyn, Skellefteå. Sannolikt har folk trott att rösena uppförts av trollen, jfr Westerström 1976.

Bydelsnamn: På byns marker är anlagt stationssamhället *Åsträsk* ek 22J 4j, Tk 22J SO i början av 1890-talet. Järnvägsstationen var i drift åren 1894–1971. Samhället hade som mest 250 invånare. En annan bydel är *Sikån* ek 22J 4j, Tk 22J SO.

Gårdnamn: *Lustigkulla* ek 22K 4a. Denna lokal synes sakna topografisk motivering eftersom den inte ligger på en kulle. I bestämningsleden ingår namnet på torparen och fjärdingsmannen August Lustig som flyttade in till byn 1899; *Lustig* är ett soldatnamn från byn Lubboträsk. Ortnamnet är sannolikt resultatet av en betingad uppkallelse i anslutning till andra namn *Lustigkulla* i Västerbotten, kanske i första hand *Lustigkulla* i Bygdeå socken. I Västerbottens län finns sju *Lustigkulla* – i, förutom Burträsk och Bygdeå, Degerfors, Fredrika, Lycksele, Norsjö och Umeå – vilka betecknar bebyggelser, naturlokaler och ägor. Också i övriga delar av Sverige finns ett antal namn *Lustigkulla*.

1 Ödesmark ödesmårk (BN) 7/64 sk; för det alternativa bynamnet *Storheden*, se nedan – Ödesmark 1825, 1882 jb. – Ödesmark Gn 57, ek 22K oh, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1883. Abraham Johansson i Andersvattnet fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget enligt resolution 20/11 1815. Ett definitivt tillstånd kom troligen 15/2 1820. Tomt och bostad utsynades på en liten stenkläpp på sydvästra sidan om den s.k. Risvattsbäcken och öster om Hallmyran.

Namnet är en nybildning. Huvudleden är *mark* f. 'skogstrakt' och anknyter av allt till äldre ortnamn i Västerbotten av typen *Stärkesmark*, *Önnesmark* och *Grimsmark*. Bestämningsleden i *Ödesmark* synes

innehålla adjektivet *öde*, och ansluter till appellativet *ödemark*. Sannolikt uppfattades området där nybygget låg som öde och glesbebyggt. Anknytningen till äldre västerbottniska namn på *mark* såsom de ovanstående kan förklara -s- i fogen. Se vidare under *mark* i avsnittet huvudleder.

Alternativt bynamn: Byn kallades vanligen *Storheden* *stɔrhɛ̄́jda*, *stɔrhḗjda* (BN) vilket är sekundärt till ett naturnamn.

Gårdnamn: *Kvarnsvedjan* *kvarnsvéjan* (BN) ek 22K oh.

Lövångers socken

I Lövånger fanns på 1340-talet ett kapell under Skellefteå socken, vilket då kan ha funnits en tid. Skellefteå socken har troligen grundats kort före 1340-talet. Lövånger är egen socken 1413, men det är oklart när församlingsbildningen egentligen har ägt rum; den ligger någon gång mellan 1340-talet och 1413 (Bygdén 1923:146 f., Wallerström 1995b:29 f.). Vissa gränsjusteringar mellan socknarna i norra Västerbotten tycks ha skett under 1500-talet. År 1514 tillhör byn Risböle fortfarande Skellefteå socken eftersom en bonde i byn var nämndeman på tinget i Skellefteå detta år (Lundström 2002 42:13 f.). Byn Vebomark hörde till Bygdeå socken fram till 1614, men överfördes detta år till Lövånger. När Burträskas socken bildades 1606 överfördes byn Bursiljum till Burträskas kyrkosocken, men kvarstannade i Lövångers jordebokssocken. I slutet av 1770-talet överfördes byn till Burträsk i alla bemärkelser.

Under 1500-talet hade bönderna fjällräsk längs Sikån och Sävaråns övre lopp väster om Stora Bygdeträsket, ett område som då tillhörde Skellefteå socken, se vidare Lundström 2004:61. När området väster om Stora Bygdeträsket med åarna Risån, Sikån och Tallån överfördes till Burträskas kyrksocken 1606 lades storbyn Villvattnet till Lövångers jordebokssocken, där byn och senare nybyggen som Järvräsk, Lossmen, Stavträsk och Storbäcken kvarstannade till slutet av 1770-talet. Området vid Sikån benämndes *Lövångers fjällskog*. Avståndet mellan Villvattnet och Lövånger är fågelvägen 60 km.

Bjuröklubb och Bjurön tycks tidigt ha varit en plats dit fiskare och säljägare från den östra sidan av Bottenviken kommit. År 1604 besöktes sálunda Bjurön av fiskare från Pedersöre socken i Österbotten, vilka hade två skutor och tre fälbåtar, dvs. en större båt använd i säljakt (1604 fiskereg.). Kontakterna har alltid varit tätta mellan Lövånger och Österbotten. Vid missväxt och nöd fanns alltid utvägen att flytta över Bottenviken och skapa en ny framtid på den östra sidan. Det var vanligt att västerbottningar seglade över till Österbotten för att byta fisk mot spannmål. Genom krigen kom dessutom många flyktingar och soldater från den östra sidan av Bottenviken till Västerbotten (Lundell 1948:154 ff., Lundström 2001:147 ff.). När Grundskatan vid Bjuröklubb öppnas varje år en lång vak, det s.k. landvredet, och området vid Bjuröklubb var därför en viktig plats för säljägare som sökte sig hit, bl.a. kom ett stort antal österbottningar över till Lövånger för att jaga säl under vintern (A.-C. Edlund 2000:99 f., 135 ff.). Kontakterna mellan folk på de bågge sidorna av Kvarken har varit tätta historien igenom, något som Olavi Korhonen (1988:77 ff.) understrukit.

Men i kustområdet finns också andra kommunikationsstråk. Vid Bjuröklubb finns en sandig utlöpare till den rullstensås som kommer från inlandet och som passerar Bureå, se även inledningen. Möjligen kan de samiska lämningar som finns på denna udde i havet ha en koppling till åsen. Vid Bjuröklubb finns flera namn som innehåller elementet *lapp* 'same' såsom *Lapsanden*, *Lappvik* och *Lapphamnen*, dock så vitt bekant inga i grunden samiska namn.

När städerna Luleå, Piteå, Torneå och Umeå i Västerbotten grundades 1621–1622 kom Lövånger att tillhöra Umeå handelsdistrikt och all handel

skulle gå genom borgarna i Umeå stad, vilka sommartid bodde på olika fiskelägen längs kusten i socknen. Fiskelägen där Umeåborgare fiskade var Bjuröklubb, Blacke hamn, Granösundet som efterträddes av Gräsvenken samt Kallviken. Kontakterna mellan Lövångersborna och yttervärlden har gett avtryck bland ortnamnen. Ett sådant exempel är säkerligen namnet *Lulgunden* utanför Lövångerkusten, vilket är belagt 1661 i formen *Lulgunde* (LSA Z17 1:1). Kanske är detta ett grundstöttningsnamn, jfr om sådana bl.a. Modéer 1936:58 ff. och Westerdahl 1988–89:67.

I området som omfattade Lövångers församling fanns 1543 27 byar. Byarna redovisas här i ordning efter antalet bönder: Hökmark 20 bönder, Vebomark 16, Gärde, Kräkånger och Mångbyn vardera 9, Fjälbyn 8, Bissjön, Blacke och Selet vardera 7, Nolbyn, Uttersjön och Önnesmark vardera 6, Bjurön och Bodan vardera 5, Avan, Kåsböle och Svarttjärn vardera 4, Broänge, Böle, Gammelbyn, Hötjärn, Risböle, Vallen och Västanbyn vardera 3, Broträsk och Lappviken vardera 2 bönder samt Fällan en bonde. I vissa längder redovisas några gårdar i Hökmark som en by Tjärnen och i Mångbyn några gårdar som byn Svedjan. Byarna Hökmark och Vebomark är de klart största byarna i socknen. Mårtensboda som tidigare varit en del av Bursiljum redovisas som egen by från 1629, och Noret, där hemman legat under Västanbyn och Kräkånger, redovisas som egen by från omkring 1639.

Lövånger drabbas av en nedgång i antalet hemman under första halvan av 1600-talet. I socknen fanns 1600 185 hemman och 1650 149 hemman. Under senare delen av 1700-talet ökar dock folkmängden och 10 nybyggen anläggs under perioden 1780–1805: Brattjärn 1784, Fjällboda 1789, Brattås 1789 och 1790, Djäknésjön 1792, Storsandsjön och Stavvattenskälen båda 1793, Brännkälen 1795 samt Ersnäs 1799 och Hällnäs 1805. År 1800 blev Bäckboda egen by sedan ett hemman i Vebomark brutits ut, och 1803 bröts ett hemman i Fjälbyn ut till en egen by med namnet Älnäs.

Byarna i centrala Lövångersbygden hade sina fäbodar på en av kronan ägd skog som låg ett stycke väster om byarna Bissjön, Hökmark och Gärde. Dessa centrala byar kunde även ha sina fäbodar på mindre skogsområden som byn ägde utanför den egna byn. Samma fäbodvall kunde nyttjas av bönder från flera byar. Byarna längre ut från centrum i bygden hade som regel fäbodarna på den egna byaskogen.

I Lövånger var socknen i princip uppodlad redan på 1500-talet så att mycket litet mark från kronomark fanns tillgänglig för nybyggen. Dock ägde en stor uppodling rum inom byarna under samma period. För att öka tillgången på jordbruksmark sänktes många sjöar under 1800-talet. I Lövånger var jordbruket av stor betydelse långt in på 1900-talet medan industrialiseringen var sen. En orsak till detta senare är naturförhållandena med avsaknaden av större vattendrag, vilket gjorde att några större sågverk inte kunde att anläggas.

I Lövånger blev soldatyrket viktigt och många unga män tog soldattjänster i övriga Västerbottenssocknar utan att flytta till den socken där soldattörpet låg. Under 1800-talet specialiserade sig en del personer på fiske och blev yrkesfiskare.

I samband med de nya kommunallagarna från 1862 delades Lövångers socken i Löfångers kommun och Löfångers församling, en delning som

gällde från 1 januari 1863. År 1974 sammanslogs Lövångers kommun med Skellefteå kommun.

Lövånger ä. *lēvāger* (GH), *lēvōger* (AI i Bygdeå), y. *lōvōger* (GH), *lovvöger* (EL i Bygdeå) – Skellopt cum capella lefanger I mark sol. 1314 u. d., senare tillägg Bygdén 2 s. 146 som komplettering till SD 3 s. 150, not, De lofuanger ecclesia ½ marc. 1316 u. d. avskr 1344 (SD 3 s. 239 not), Lefänger 1413 u. d. avskr. ca 1600 (Olofsson 1962 s. 189 f.), i Löffaanger socn 1477 20/9 Sstb 1 s. 123, löffangher 1482 14/8 Kalmar, RAp or, löffangher 1503 UDR 3 s. 17 f., aff Löffanger sokn 1509 31/3 (SDHK 36480), aff Lööffånger sogn iij timber, Lööffånger sogn, Löffänger sogn 1530 u. d. (URR s. 20f), Leffångher Sokn 1539 bl, Leffångher, Leffångher 1543 (8 gånger i Gustav Vasas jordabok), Löffanger 1548, Löffhänger Sochn, Leffänger Sochn 1580, Löffänger Sochn 1607, Löfänger 1660, Löfänger 1711, Löfänger 1750 jb. – Leffångher Sockn, Löfänger Sochn 1566, Löfänger Sochn 1606 bl. – Lefanger 1539 Olaus Magnus, Löfänger Gn 57, Lövånger ek 22L od, Tk 22L SV/SO.

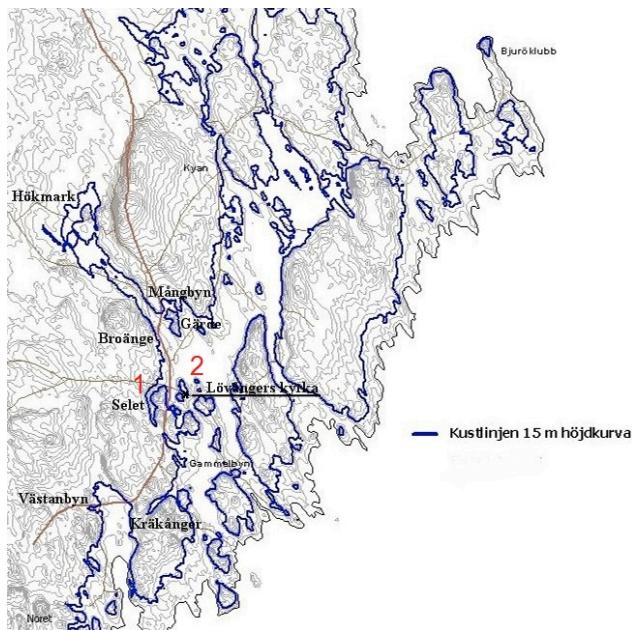
Av namnet *Lövånger* finns några äldre tolkningar. Jonas Ask skriver 1731:41: ”Denomenationem hujus paroeciae, a vocabulis Gothicis *Lauf*, *folium* & *Angur*, *sinum* significantibus, deducendum esse putamus, quod sini- bus multa fronde septis, claudatur. Illam appellationis rationem, paroeciae sigillum frondosam gerens arborem, confirmare videtur”, dvs. att socknens namn *Lövånger* ”bör härledas från de Götiska orden Lauf, löv, och Angur, vik, anser jag, emedan den omslutes av vikar, omgivna av mycket löv. Denna förklaring av namnet synes bekräftas av socknens sigill, som bär ett lövrkt träd” (J. V. Lindgrens översättning 1928:74). Abraham Hülphers (1789:64) upprepar Asks ord om ursprunget, men anför dessutom att på socknens lilla kyrkklocka stod innan den omgjöts: ”Hele Maria bäud for Laufengjur”; denna skrivform bekräftas inte genom andra belägg.

Arvid Gustaf Högbom (1937:136 f.) sammankopplar namnet *Lövånger* med den stora innerfarled som senare blev fjärdarna Avafjärden, Gärdefjärden och Högfjärden. Att namnet *Lövånger* i bestämningsleden skulle innehålla ordet *lös* anser han dock inte styrkt (a.a. s. 152).

Mest utförligt har namnet behandlats av Gösta Holm (1991:321 ff.; se även 1943:3 ff.). Denne ser i bestämningsleden urnord. **hlewa-* 'lä', i huvudleden *angrar* 'vik'. Holm menar att namnet syftat på den långa havsarm som vid mitten av första årtusendet efter Kristus sträckte sig genom Lövångers socken och som mynnade vid nuvarande Bureå. Det finns dock inga paralleller till att *anger* på detta sätt används om milslånga sund, något som Holm också själv konstaterar. Lägivande farleder var viktiga för sjöfarare längs den grunda kusten i Västerbotten där hårda vindar kunde föra fartygen på grund.

Privatforskaren Anund Lindholm i Hökmark, Lövånger, vill lokalisera namnet till den trånga vik som fanns vid byn Selet. Den var trång och svängd samt lägivande, skyddad som den var av berg. Viken har utseendemässigt stora likheter med Selet i Kräkånger/Lövsele, den lokal som namnet *Kräkånger* ursprungligen betecknade. Lindholm tänker sig att när viken drog sig tillbaka efter år 1000 betecknade namnet en numera uttorkad vik mellan Selet och Prästbordet i Lövånger som senare kallats *Törnäsviken*.

För min del finner jag Lindholms lokalisering tilltalande. Däremot anser jag att det ursprungliga viknamnet gått över på den bebyggelse som fanns vid viken. När kapellet inrättas i Lövånger i början av 1300-talet torde det ha varit inom en by som bar namnet *Lövånger* (se beläggen ovan från 1300-talet som rör kapellet Lövånger). Det är inte känt att kapellagen hade egna namn under denna tid, utan kapellet hade namn efter byn där det låg. När sedan Lövånger blir egen socken någon gång mellan ca 1340 och 1413 överförs namnet *Lövånger* från byn till socknen samtidigt som Prästbordet bryts ut som egen by. Bebyggelsen vid den forna viken får då sannolikt namnet *Selet* efter det sjönamn som fanns på platsen. På den äldsta kartan över Lövångersbygden från 1642 kallas viken strax norr om Lövångers kyrka för *Lööfängerswijkcan* (LSA Z1:94). Namnet *Lövånger* kan möjligen ha levt kvar som beteckning på vattnet vid Lövångers kyrka. (Alternativt rör det sig här om ett nyskapat namn på kartan med innebördens 'viken vid Lövångers kyrka'. Namnet finns inte på senare kartor.)

Karta 22. Kustlinjen omkring år 500 i Lövångersbygden. Nr 1 är den vik som Anund Lindholm menar ursprungligen burit namnet Lövånger. Nr 2 är platsen för Lövångers kyrka. Kartan är utarbetad av Anund Lindholm.

För att sammanfatta. Av allt att döma är det inte en innerfarled som åsyftats med det ursprungliga **HlewaangraR* eftersom det inte finns någon parallell till att *anger/ånger* betecknat just sund. Vidare verkar de äldsta nordiska namnen vid Västerbottenskusten ha betecknat små vattenlokaler som gav skydd för väder och vind, exempelvis namnet *Kräkånger*, se för detta nedan. Anund Lindholms förslag att den ursprungliga lokalen för namnet varit Selet är därför högst sannolikt, eftersom viken varit trång och verkligen givit lä. Viken vid Selet uppvisar dessutom stor likhet med viken vid Kräk-

ånger. En sammanfattning av diskussionen om namnet *Lövånger* återfinns hos Edlund (2012:52 ff.).

Sockenboöknamn: Sockenborna i Lövånger har kallats för *klämstängerna*, *leviterna* och *smörleviter* – skämtsamma bildningar till den äldre uttalsformen av sockennamnet – samt *lövångerdartarna* (Edlund 1984:134 f.).

Namn på byar och bydelar

1–3 Avan *avan, ne i dvarom* (SL) 1 1/16 sk – Affwan 1543, Afwan 1546, Afwann 1547, Affuann 1556, Affuan 1580, 1609, A fwann 1660, Afwan 1711, 1750, Afvan 1825, 1882 jb. – Affwan 1539, Affuan 1553, 1566 bl, ved affuan 1570 sö, Affuan 1606 bl. – Afvan Gn 57, Avan ek 21L 9d, Tk 21L NV. ~ Byn har 3 bönder 1539, 4 1543–1556, 5 1557–1565, 4 1570–1602, 3 1603–1614, 2 1615–1750, 5 1825 och 6 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 120 öresland.

Namnet betecknar ursprungligen en vik och innehåller ordet *ava* m. 'säckformig vik som genom ett smalt sund står i förbindelse med en större vattensamling', se vidare avsnittet huvudleder. Mattias Dahling (ca 1750) skriver om namnet: "Afwan, så nämnd af sin belägenhet wid en wijk af Afwafierden". Viken som nu är försvunnen låg sydväst om bypartiet vid Lagmansgården. På kartan från ca 1735 (Karta 23) är viken uppgrundad (LSA Z17 2:1). En liten tjärn fanns kvar på vårvarna ännu på 1930-talet, enligt Gertrud Olofsson, född i byn.

Karta 23. Den forna Avan vid Avafjärden år 1735. Av Avan återstod då ett kärr (vid B) samt en bäck som rann ut i Avafjärden (LSA Z17 2:1).

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Lagmansgården* som betecknade en numriven gård. Den hade fått sitt namn efter lagmannen Adam Magnus Kjeller-

stedt (1783–1851). Namnet kan uppfattas som enledat och bildat till appellativet *lagmansgård* (SAOB L 106). Vidare fanns gården *Torpet törpe* (GH) som har varit torp under lagman Kjellerstedts hemman.

Byboöknamn: Avabornas öknamn var *avagnetarna*, *avagrevarna* och *avaherrarna* (Edlund 1984:135).

1–6 Bissjön ä. *bysjön* (SL), y. *bisjón*, *bissjörom* (GH) 2 9/64 sk – Biörnasiön 1543, Biörnasiönn 1546, Biöszön 1547, Biissiönn 1556, Biörnsiön 1566, Biörnsiönn 1580, Biension 1609, Biösiöen 1660, Bijbüön 1711, Bisiön 1750, Bissjön 1825, 1882 jb. – Biörnsiö 1539, Biösszsiön 1553 bl, Biörsiö 1553 hl, wid biöbiönn 1577 sö, Biensiön 1606. – Bissiön 1661 LSA Z17 1:1, Bissjön Gn 57, ek 22L 1c, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 7 bönder 1539, 8 1548, 7 1591, 6 1613–1750, 12 1825 och 18 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 202 öresland.

Namnet synes vara sekundärt till ett naturnamn. Huvudled i detta är *sjö* m. '(liten) sjö', bestämningsled djurbenämningen *björn* m. Äldre belägg på namnet visar att i bestämningsleden ursprungligen ingick genitiv singularis (på *-ar*) eller pluralis (på *-a*) av djurbenämningen *björn*. Bestämningsleden har reducerats i flera steg: *björna-* > *björn-* > *bjön-/bjen-* > *bjö-/bje-* > *bi-*. Ett *r* framför *n* faller lätt bort, jfr bl.a. Bucht 1965:37 ff. Formerna *bjö-/bje-* har sedan kommit att omtolkas till *by* vilket visas av det äldre uttalet *bysjón* som innehåller Lövångersmålets form av *by*. Associationen till *by* har legat nära till hands då sjön Bissjön ligger vid gårdarna i byn. Tidigt finns en form på *bi-*, se belägget från 1556, som sedan existerar jämsides med en längre form. Det är möjligt att formerna är uttryck för stilistisk variation, där formen på *Bi-* är en lågstilsvariant använd talare emellan i snävare kontext, medan former *Björn(a)-* o.dyl. varit en högstilsvariant, jfr för motsvarande variation Fridell 2006:132 f., 147 ff. et passim. Mattias Dahling (Lövångers kyrkoarkiv) skriver namnet *Binssiön* och anser att det kommer av att "binsar eller biörnar hafwa fordom haft sit tilhåll" vid sjön.

Bydelsnamn: *Valen* ek 22L 1c *var*, *dera valvom* (SL, GH) *euna valvom* (GH) 'inne på' eller 'västerut på Valen'; namnet står här i dativ. Ordet *val* m. betyder 'samling av rötter i jorden' (Lindgren 1940 s. 154).

Gårdnamn: Några gårdnamn är *Bäckroddet* ek 22L 1c, där huvudleden utgörs av *rodde* n. 'ett ställe i skogen där träden borträjts och det växer gräs' (Lindgren 1940 s. 111), *Lunden* ek 22L 1c, *Sanden opa sánom* och *Simmersbacken simešbäken* (GH) ek 22L 1c, *Simars wahlen* 1766 (LSA Z17 3:2), *Simmarswallen* 1794 (LSA Z17 3:3). I detta sistnämnda namn kan möjligen ingå ett mansnamn *Sigmar*. Personnamnet finns dock inte belagt i Lövångers socken från 1539 och framåt. Platsen kan ha varit en fåbodvall.

Fäbodnamn: Byn hade bl.a. fåbodarna *Stussfäbodarna*, jfr uttalet på namnet på en lokal intill fåbodarna *stūsbřéna* (GH), *Stusz boden*, *Stusboden* 1707 (LSA Z17 3:1), där bestämningsleden möjligen kan vara ett *stut* 'holk t.ex. för änder' som ingår i namn i Ångermanland, t.ex. *Studsviken* (SOVn 4 s. 46). Ordet *stut* m. finns upptecknat i denna betydelse i Fredrika och Vil-

helmina i södra Lappland, Björna i Ångermanland, Revsund i Jämtland samt i Ängersjö i Härjedalen (OAU). Denna betydelse finns dock inte upptecknad i Västerbotten, däremot finns här betydelsen 'lur gjord af trä och omlindad med fin näver, tjenande till vallhorn för vallhjon' (Rietz s. 690a). Vilken saklig grund namnet såsom bildning till ett ord i denna senare betydelse skulle ha, är inte omedelbart lätt att se. En annan fäbodvall är *Lindmarksfäbodarna* vid Missjöns norra ände, som anlades efter laga skiftet 1850. I namnet ingår ägarens släktnamn *Lindmark*.

Byboöknamn: Bybornas öknamn har varit *bissjödäsa* (till *däs* 'tacka'), *bissjögetterna*, *bissjöherrarna* och *bissjötoken* (Edlund 1984:135).

1–4 Bjurön *bjuröyn*, *bjuröln* (upptecknat i Storön, Bureå socken) (GH), *bjuröñ* (SL), *nti bjuröñ* (Öhman 1946:28) 1 11/16 sk – Biuröön 1543, Biuröönn 1546, Biurönn 1547 och 1556, Biursöönn 1580, Lapwich och Biuröenn 1609, Biuröen 1660, Biuröhn 1711, 1750, Bjuröhn 1825, Bjurön 1882 jb. – Biuröbyn 1539, Biurönn 1553, Biuröön 1566, Biuröhn 1606 bl. – Biuröhn 1661 LSA Z17 1:1, Bjurön Gn 57, ek 22L 2e, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 6 bönder 1539, varav 2 i Lappviken, 7 1543, 6 1580, 5 1603–1632, 3 1660, varav 2 i Lappviken, 3 1711, 3 1750, 10 1825 och 17 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 210 öresland.

Namnet betecknar ursprungligen en ö, och har i huvudleden ö 'vattnenomflutet område'. Den forna ön är sedan medeltiden landfast. Ett sund fanns fortfarande vid 7-meterskurvan över havet, varför ön bör ha blivit landfast under 1300-talet (Museumkartan, 7- och 8-metersnivån) och namnet sannolikt bildat före 1300-talet. Bestämningsleden innehåller sannolikt fsv. *biur* 'bäver'. Lämningar efter ett 50-tal bäverhyddor har påträffats på Missjömyran och Selsmyran på Bjurön (G. Holm 1949:118, O. Holm 1942:81). Också Mattias Dahling (Lövångers kyrkoarkiv) ger denna tolkning av bestämningsleden och uppger att ön Bjurön fått sitt namn av att där "biuar eller bäfrar hafwa haft sit tilhål".

Johan Nordlander (1905:290) säger att Bjurön fått sitt namn efter en person med namnet *Bjur*. Men det är inte särskilt sannolikt att *Bjur* i området förekommit som tillnamn under medeltiden och ännu mindre sannolikt att just ett tillnamn använts i ett naturnamn (jfr Lindholm 1988:179 ff., 194). De äldsta belägggen av namnet gör det också mindre sannolikt att i namnet skulle ingå *bjug* 'något böjt'.

Bydelsnamn: I byn finns ett par bydelar med egna namn, däribland *Lappviken* *kipvíka* (SL) som i många längder redovisas som egen by. Några äldre belägg är *Lapuiken* 1543, *Lappewikenn* 1546, *Lappewijken* 1580, *Lapwijken* 1607 jb. – *Lappeuiken* 1539, *Lappeick* 1553 bl. – *Lapwijken* 1661 LSA Z17 1:1, *Lappviken* Gn 57, ek 22L 2e, Tk 22L SV/SO. Detta är ursprungligen namnet på en vik av Älgräsket. I dess bestämningsled ingår *lapp* m. 'same', vilket visar att samerna har vistats i området under lång tid. Namnet och närvaron av samer går att knyta till det stråk av rullstensåsar och sandhedar som från Lappland går österut till området av Uttersjön med

en utlöpare av sandigt område på Bjurön (Lundström 2008:33 ff.), se vidare inledningen.

Kulan *kula* (SL), *dæru kūn* (GH) Gn 57, ek 22L 2e, Tk 22L SV/SO. Bydelen kallades 1661 för *Lapwijken* (LSA Z17 1:1) i likhet med området vid Älgträsket. Viken intill gården bar namnet *Lapwika* 1716 (LSA Z17 4:1), vilken var en del av Bjuröfjärden. Sannolikt ändrades namnet till *Kulan* för att undvika förväxling med *Lappviken* vid Älgträsket. *Kulan* kan ha fått sitt namn av hålor i berget som ligger nära bebyggelsen. År 1716 kallades berget intill gården för *Kuhberget* (LSA Z17 4:1) och i berget finns rätt djupa förkastningssprickor, enligt Gunnar Nordlund i Bjurön. I dialekterna finns upptecknade orden *jordkula* f. 'håla i bergssida' från Sorsele (DAUM 3256) och *rävkula* 'rävide' från Bastunäs, Malå (DAUM 2343). Gösta Holm (1949:112 f.) tolkar bestämningsleden som *kula* i betydelsen 'tegelkula', dvs. ugnar för bränning av tegel. Sedan gammalt har här funnits lertag för tegeltillverkning. Men tegelbruk fanns vanligen i äldre tid endast i någon enstaka by i en socken, varför denna betydelse förefaller mindre sannolik. Något tegelbruk finns heller inte belagt i byn under 1700-talet. Namnet *Kulan* finns även i byn Önnesmark och betecknar där en gård.

Gårdnamn: I byn finns gårdnamnet *Utvid Sundet utve stíne*, *utve stímen* (GH) ek 22L 1e, Tk 22L SV/SO som hänsyftar på det gamla sundet mellan Bjurön och fastlandet. Vidare finns gårdnamnet *Lägdorna opa lègdom* (GH) som innehåller dialektordet *lägd* f. 'sådd äng, hövall', se avsnittet om huvudleder.

Fäbodnamn: Byns fäbodar låg intill Fäbodviken och Fäbodberget vid havet på gränsen mot Brattås.

Byboöknamn: Bjuröarna kallades *bjuröströmmingarna* medan invånarna i fiskeläget Bjuröklubb gick under namnet *bjurönålarna* (Edlund 1984:135).

1–5 Blacke *blkåk*, *i blkåkom* (SL), *blkåk* (GH), 1 55/64 sk – Blackee 1543, 1546, Blacke 1547, Blacka 1556, Blacke 1580, Blacka 1609, Blackee 1660, Blacke 1711, 1750, 1825, 1882 jb. – Blacke 1539, Blackee 1553 bl, Blacka 1553 hl, Blacke 1566 bl, Blacka 1567 fiskereg., Blacke 1606 bl. – Blacke Gn 57, ek 22L od, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 7 bönder 1539–1596, 6 1597–1612, 5 1613–1750, 8 1825 samt 12 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 218 öresland.

Namnet *Blacke* ingår i ett namnkomplex med namnen *Blacke*, *Blacksjön* (*Black siön* 1713 LMV Z17 7:1), *Blackefjärden* (*Blacke fierdenn* 1560 fiskereg.), *Blacke uddh* (1560 fiskereg.), *Blackkallen* (*Kalldrätten* 1661 LMV Z17 1:1), *Kaln* 1713 Z17 7:1) och *Blackhamn* 1883 LMV Z17 7:4. Namnen återfinns i ett område med en radie om 3,5 km. Formen *i blkåkom*, som upptecknats av Seth Larsson 1928, kan vara en form i dativ pluralis, och torde snarast motiveras av att *Blacke* denotterat flera bebyggelser. Beläggen talar för ett ursprungligt *Blacke* m, oblik form *Blacka*.

Karta 24. Namnkomplexet Blacke. Den röda linjen visar kustlinjen ungefär år 1000.
© Lantmäteriet Dnr: R50357157_150001.

Namnet *Blacke* torde vara en avledning till adjektivet *black* 'grå-, gulblek, särskilt om hästar; matt, blek, urblekt (om vilken färg som helst)' (Moberg 1944:84, Hellberg 1967:22 ff.). Ordet har enligt Rietz s. 38a upptecknats i Västerbotten, sannolikt av J. A. Linder i Skellefteå.³¹

Både Johan Nordlander (1905:291) och Gösta Holm (1949:102) knyter vid sin tolkning av namnet *Blacke* an till det nyssnämnda *black*. Nordlander tänker sig en sammansättning med *ed* men beläggen talar emot en sådan tolkning utifrån en sådan utgångspunkt. Sanden är enligt Holm något karakteristiskt för byn, vägen från byn till havet kallas *Sandvägen* och där finns också namnet *Sandbackberget*. Holm tänker sig att det antingen har varit sanden som upplevts som färglös eller också har växtligheten på sandjorden brukat bli förbränd och vissnad. Även området norr om Blackesjön inne i bykärnan är sandig.

Utalet visar att *Blacke* är tvåstavigt. Det kan med dessa utgångspunkter betraktas på olika sätt: den mest sannolika tolkningen finner jag vara ett ursprungligt maskulint viknamn **Blacke* m. till *black* 'blek, ljus till färgen' m.m. Viknamnet kunde då ha betydelsen 'viken som kännetecknas av något ljust och färglöst (t.ex. sandstränder, eller sandig botten)'. Paralleller till en sådan bildning finns bland norska fjordnamn, se Rygh 1896, Hovda 1955, NSL s. 43 ff., jfr även bl.a. Edlund 1989:61 f. med litt., 2005b:246 ff.

Om man nu räknar med att *Blacke* skulle återföras på ett maskulint **Blacke* kan namnet tänkas ha syftat på någon av vattenlokaler: 1.

³¹ Ordet motsvaras av fsv. *blakker* 'svartaktig, mörk', 'black (om hästens färg)' (Söderwall 1 s. 119 *blakker*); betydelsen 'svart, mörk' som uppges av Söderwall (a.st.) är dock, som påpekats av Moberg (1944:84 not 1), "i de flesta fall bevisligen oriktig och i intet fall nödvändig".

Den forna fjärden mellan Fjälbyn och nuvarande Blackfjärden. 2. Innerfarleden mellan Lövånger och Bäck. 3. En havsvik som utgjorde den södra delen av innerfarleden, från Älgträsket och söderut. 4. Innerfarleden mellan Bäck och Fjälbyn samt utloppet mot havet förbi byn Blacke.

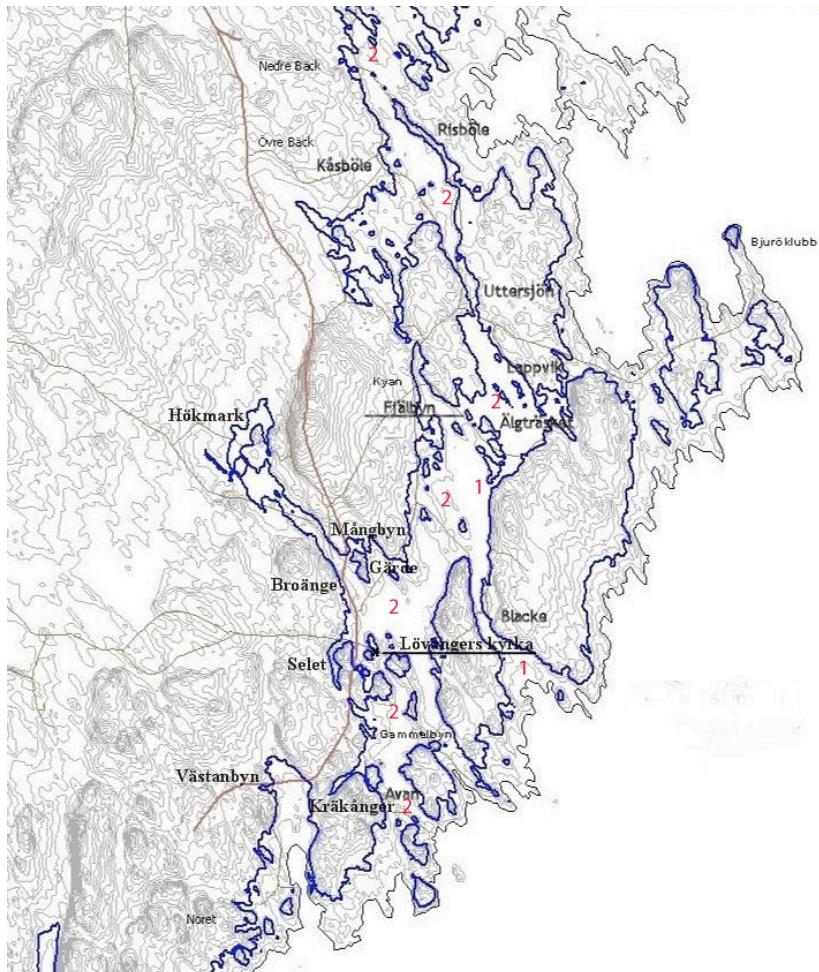
Om man räknar med att namnet ursprungligen syftat just på sandighet har det med stor sannolikhet äldst avsett innerfarleden mellan Lövånger och Bäck (alternativ 2). Ett större parti med sandjord finns i innerfarledens norra del vid Uttersjön, Lappvik, Kåsböle, Risböle och Nedre Bäck. Detta sandiga parti är en del av sträckningen av åsar och hedmarker som går i ett smalt band från området vid Sorsele i Västerbottensfjällen och ner till Bottenviken. Hela innerfarleden mellan Avan och Nedre Bäck är ca 2,6 mil lång medan delen med sandiga partier omfattar ca 1,2 mil. Förekomst av sand karakteriseras alltså ungefär halva innerfarleden. Även innerfarleden mellan Bäck och Fjälbyn (alternativ 4) med utlopp i Blacke skulle kunna ha avsets med namnet. En fördel med denna lokalisering är att större delen av ledens uppvisar sandig terräng. Däremot torde man kunna avföra alternativ (1), fjärden mellan Fjälbyn och Blackefjärden, där det inte finns speciellt mycket sand, vilket terrängstudier liksom uppgifter på äldre kartor och moderna jordartskartor klart visar. Man kan enligt mening även föra alternativ (3) åsido, eftersom även här saknas större sandiga partier. Se karta 25.

Det kan tänkas att hela innerfarleden med de tre utloppen (vid Blacke, vid Gärdefjärden med Kallviken samt vid nuvarande Avafjärden) sågs som en helhet och tillsammans bar namnet **Blacke*. De två sydligare utloppen kanske var mest trafikerade, eftersom man i mesta mån ville undvika öppet hav. Med denna tolkning får namnet en koppling till tidig kommunikation längs den västerbottniska kusten, jfr innerfarleden vid *Bygdeå* (Edlund 2005a:116 ff.).

Innerfarleden bör tidigt ha täppts igen mellan sjöarna Abborrtjärn och Yttersjön vilka ligger norr om Älgträsket. Det har skett redan omkring 700–800, då höjden över havet på detta ställe är 12–13 meter (Museumkartan).

Alternativt kunde *black* tänkas syfta på undervattensgrund i farleden som lyser gulaktigt under vattenytan, som torde styrkas på sina håll i Sverige. Betydelsen finns belagd bl.a. i Torsö i Västergötland, Ydre i Östergötland, Gräsö i Uppland, i Dalsland och Blekinge samt i Svenskfinland (Moberg 1944:87 f. med litt.). Men ordet *black* i denna betydelse finns inte belagt på nordligt svenskt område, varför den möjligheten är långt mindre sannolik.

Sammanfattningsvis finner jag det vara mest sannolikt att viknamnet **Blacke* m., bildat till adjektivet *black* 'blek, ljus till färgen', avsett innerfarleden mellan Bäck och Lövånger och syftat på sandiga partier längs stränderna i den norra delen av farleden, alternativt att det är sanden på botten som gett vattnet en ljus nyans. Kanske har namnet bildats så tidigt som på 500-talet. Senare, sannolikt när farleden täpptes till norr om Älgträsket, har namnet kommit att leva kvar med syftning på en mindre del av den forna farleden. Igentäppningen bör ha ägt rum ca 800. Namnet *Blacke* har så småningom gått över på den nuvarande byn Blacke.

Karta 25. Innerfarleden vid Lövånger omkring år 500. Nr 1 visar fjärden mellan Fjälbyn och nuvarande Blackefjärden. Nr 2 är innerfarleden mellan Lövånger och Nedre Bäck. Alternativ 3 (markeras ej på kartan) är södra delen av innerfarleden från Älgträsket och söderut. Alternativ 4 (markeras ej på kartan) är innerfarleden mellan Nedre Bäck och Fjälbyn och utloppet mot havet vid Blacke. Kartan är sammanställd av Anund Lindholm.

Bydelsnamn: Bland bydelar märks *Brönet* ek 22L od *brónē* (Öhman 1946:22), *opi brónē* (GH) som innehåller ett namnelement *brön* n. 'höjd', 'backe', varom se avsnittet om huvudleder. Bebyggelsen ligger på ett berg. Ett annat bydelsnamn är *Bäcken* ek 22L od.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Blomrotet* ek 22L 1d som fått sitt namn efter soldatrotten 13 *Blom* vid Lövångers kompani där namnet förekom 1858–1901. Ordet *rote* har i dialekten neutralt genus.

Fäbodnamn: Byn har haft fäbodarna *Djupgrävsfäbodarna* *jùpgrávsfebóda* (SL) som även kallades *Lövstedts fäbodarna* *lóvstets febóen* (GH). De låg norr om Stavvatnet och hade fått sitt namn efter Djupgraven, en djup ravin. Elementet *grav* f. har i norra Västerbotten betydelsen 'djup dalgång' (Fahlgren 1953a:76). Byn ägde *Swartboden* år 1661 som låg vid Fäbodviken i havet (LSA Z17 1:1).

Byboöknamn: Byns invånare har kallats för *blackbollarna* (Edlund 1984:135).

Inbyggarbeteckning: En inbyggarbeteckning är *blackbo blákbo*.

2–6 Bodan ä. *bób yn* (SL), *bób yn*, *bób ynom* (GH), y. *bódan* (SL, GH), 2 5/32 sk – Boda 1477 20/9 Sstb 1 s. 123, Bodom 1543, 1546, 1547, 1556, Bodenn 1580, Boden 1609, Bodann 1660, Bodan 1711, 1750, 1825, 1882 jb. – Bodom 1539, 1553 bl, vidt boden 1553 fiskereg., Bodhenn 1566, Boderne 1606 bl. – Bodbyn 1713 LSA Z17 7:1, Bodan Gn 57, ek 22L 1c, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 5 bönder 1543–1579, 6 1580, 7 1660, 6 1750, 9 1825 och 11 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 218 öresland.

Namnet innehåller bestämd form av ordet *bod* f. 'fäbod'. De äldsta skriftliga formerna uppträder i pluralis och den ursprungliga betydelsen var alltså 'fäbodarna'. I början av 1700-talet finns en sammansatt form med *-byn* vilken också har levt kvar fram till våra dagar. Byn var ursprungligen en fäbod under en äldre by i närheten.

Dahling (omkring 1750) menar att byn tidigare var ett fäbodställe för byn Gärde. Troligare är dock att det låg under grannbyn Hökmark eller Mångbyn. En konkret koppling mellan Bodan och Mångbyn är att de som bodde i Bodan hade fäbodar på Mångbyns marker år 1695. Hemmanet Bodan nr 1 lades under slutet av 1700-talet under Bodan nr 6.

Byboöknamn: Byborna har kallats *bodagnetarna* och *bodaknarrarna* (Edlund 1984:135 f.).

Inbyggarbeteckning: Byborna har kallats *bodbyggarna*.

1 Brattjärn *brättjéen* (RL), *brejtjéen* (SL) 21/64 sk – Brattjern 1825, 1882 jb. – Brattjärn Gn 51, ek 22L 3b, Tk 22L SV/SO. Ett äldre belägg på ett namn där *Brattjärn* ingår som led är *Brattiernsboden* 1661 (LSA Z17 1:1). ~ Byn har 3 bönder 1878.

Nybygget fick sitt frihetsbrev 27/12 1784. Anders Jonsson från Hökmark tog upp ett krononybygge vid sjön Brattjärn vid rålinjen mellan Lövångers och Skellefteå socknar. Lämplig mark till gårdsplats och åker fanns på norra sidan av tjärnen. Brattjärn var en fäbod på 1600-talet och fram till nybyggesanläggningen.

Namnet är sekundärt till ett vattensamlingsnamn, vilket sannolikt går tillbaka på ett **Brattjälstjärn*, vilken efter mellanledsellips resulterat i den nuvarande namnformen. Huvudleden är *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö', bestämningsleden ett **Brattkälen*. På en rågångskarta från 1754 nämns gränsmärket *Bratt tiäls tallen* på höjden intill Brattjärnen (LSA Z17 1:2) där även husen i byn kom att uppföras.

1–2 Brattås ä. *brätås* y. *brätås* (SL) 3/8 sk – Brattås 1825, 1882 jb. – Brattås 1785 ml. – Brattås Gn 57, ek 22L 2e, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 3 bönder 1878.

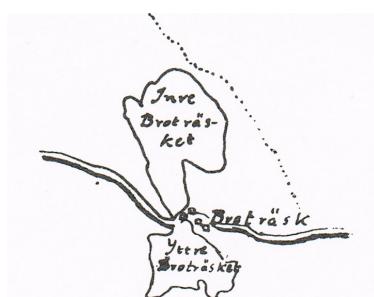
Drängen Olof Ersson i Bjurön lät utsyna nybygget 23/10 1782. Gårdstomten utsynades vid norra änden av Brattmyran som låg 3/16 mil nordost om Bjurön. Nybygget fick sitt tillstånd 12/12 1789. Brattås 2 togs upp enligt resolution 18/5 1790.

Namnet är sannolikt sekundärt till ett naturnamn *Brattåsen* som nämns på 1805 års karta (LSA Z17 10:1). Huvudled i naturnamnet är *ås* m., bestämningsled adjektivet *bratt* 'brant, lutande'.

Gårdnamn: *Gårdviken* ek 22L 2f, Tk 22L SV/SO, *Norrdalen* ek 22L 2f, Tk 22L SV/SO och *Syddalen* ek 22L 2f.

1–3 Broträsk *brótræsk* (GH), *brótræsk* (SL, GH) 1 5/16 sk – Brocktresk 1543, 1546, 1547, Brochtresk 1556, Broketräsk 1580, Brock Träsk 1609, Brotresk 1660, Brooträsk 1711, Broträsk 1750, 1825, 1882 jb. – Brocktresk 1539, Broctresk 1553, Broketresk 1566, Brokträsk 1606 bl. – Broträsk 1661 LSA Z17 1:1, Broträsk Gn 57, ek 22L ob, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 2 bönder 1543, 3 1547, 4 1552, 3 1566–1660, 4 1711, 3 1750, 5 1825 och 7 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 70 öresland.

Namnet är sekundärt till ett vattensamlingsnamn, i vilket huvudleden är *träsk* n. '(större) sjö'. Av äldre skriftformer att döma är bestämningsleden *brok* 'byxa'. Sjöns form är byxformig och består av två stora vikar, jfr exempelvis Ejder 1951:25. Under lång tid har en bro gått över sjön där vikarna möts, vilken fanns åtminstone i början av 1700-talet.

Karta 26. Sjön Broträsket som har liknats vid en byxa. Karta från Holm 1949:103.

Fäbodnamn: Bland fäbodar märks bl.a. *Brokarfäbodarna* *brókarfēbōen* eller *Kibbeliden* *tsíbelia*, *tsébelia*, *tsébelia* (GH) ek 22L 1a. Det senare namnet är gåtfullt, men kan möjligen ha ett samband med namnformen *Kebbe*. I Ångermanland och Åsele lappmark har upptecknats namnformen *Kebbe* för *Kristoffer* (OAU, Dahlstedt 1965:251, 254). Möjligen är det detta personnamn som ingår i namnet *Kibbe-*, *Kebbeliden*. Under 1500- och 1600-talet finns i området kring Kibbeliden en person kallad *Kristoffer*, nämligen bonden Kristoffer Andersson i Vebomark. Han var bonde på Vebomark 18 1593–1620. Möjligen kan han ha gett namn till Kibbeliden som ligger på Vebomarks område. Enligt folktraditionen bodde i Kibbeliden trollkvinnan *Kibbe-Sigrid* *tsíbesigre*, *tsébesigre* (GH). Alternativt kan ett samband finnas med bonden Jon Kybbole som nämns i Mårtensboda i boskapslängden från 1620. Mårtensboda ligger 6 km från Kibbeliden. *Kybbole* kan möjligen vara ett gärdnamn, som i sin tur torde innehålla ett mansnamn.

Inbyggarbeteckning: Byborna har kallats ä. *brokar* *brókar*, y. *broträskarna* *brótræska*. I singularis används *broträskar* *brótræskar* (GH). I fäbodnamnet *Brokarfäbodarna* liksom i ägonamnet *Brokarängena* återfinns den äldre inbyggarbeteckningen *brokar*.

1–2 Broänge *bróaŋje*, *bróeŋje*, *bróæŋje* (GH) 1 1/16 sk – Swnnasbyn 1543, Szunnasbyn 1546, Sunnanåth 1547, Broendann 1556, Sunnåå 1580, Sunana 1609, Broändan 1660, Broenge 1711, -t 1750, Broänge 1825, 1882 jb. – Sunnersby 1539, Swnderby 1553 bl, Brenddenn (väl felskrivning) 1553 hl, vidt brooenda 1554 sö, Suneåå 1566, Sunnanå 1606 bl. – Broandan 1661 LSA Z17 1:1, Broänge Gn 57, ek 22L oc, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 2 bönder 1539, 3 1543–1559, 2 1560–1568, 3 1570–1609, 2 1610–1750, 4 1825 och 5 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 123 öresland.

Byn kallades i mitten av 1500-talet för *Sunnasbyn*. En gång redovisas formen *Sunnanåth* där huvudleden synes vara *åt(t)* 'egendom, äga' som motsvarar den i Ångermanland och Västnorden vanliga formen *-att*, *-ått*, *-ått*, jfr fsv. *-æt*. I bestämningsleden ingår adverbet *sunnan* 'söder om'. Namnets betydelse är 'ägan söder om', i det här fallet söder om Mångbyn/Gärde, se nedan. Namnet ska jämföras med *Västanbyn* i Lövsele/Kräkånger, varom Holm 1986b:61 ff. Ljudutvecklingen tycks ha varit **Sunnanatsbyn* > **Sunnantsbyn* > **Sunnatsbyn* > *Sunnasbyn*. Namnet *Sunnanåt* har sannolikt uppkommit genom att byborna i Mångbyn och Gärde hade en åker eller en äng på platsen. En parallell finns vid Kräkånger där Västanbyn som tidigare skrevs *Vestanåtth* sannolikt varit en utflyttningsplats från byn Kräkånger.

En av gårdarna låg vid bron över Mångbyån och kallades för *Broenden* 1539. Från 1553 börjar former på *Broenden* att dyka upp som namn på hela byn; detta omtyddes senare till *Broänge*. Bestämningsled i namnet är *bro* m., huvudled *ände* m. med syftning på en gård intill bronns ena ände. På 1661 års sockenkarta över Lövångers socken gick kustlandsvägen över Mångbyån på en bro (LSA Z17 1:1). Mattias Dahling (ca 1750) uppger helt riktigt att Broänge "eller Broenden såsom det skrifwes i gamla bref, ligger wid en bro, som är gjord öfwer Mångbyåhn".

Karta 27. Gården Broänge nr 2 vid änden av bron där kustlandsvägen gick över Mångbyån. Bron ses längst upp på kartan till höger. Karta från 1715, LSA Z17 12:1.

Bydelsnamn: Av namn på bydelar märks *Norra Broänge* och *Södra Broänge*.

Fäbodnamn: Byn hade fäbodar vid *Fäbokälen* eller intill *Fäbotjärn* samt på *Fjällmora*, se under **Mångbyn**.

Byboöknamn: Byborna bar öknamnen *broängesherrarna*, *broängessprättarna* och *broängessprättherrarna* (Edlund 1984:136).

1 Brännkälen ä. *brändsjärn*, *brändsjälom* y. *brändsjären* (GH) 1/8 sk; för det alternativa bynamnet *Mensberget*, se nedan – Bräntjälen 1825, Bränntjän 1882 jb. – Bränntjärn Gn 57, Brännkälen ek 21L 9c, Tk 21L NV. ~ Byn har 2 bönder 1878.

Namnet skrivs *Brännkälen* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958. Mats Eliasson från Kräkånger fick länsstyrelsens tillstånd 15/7 1795. Hemmanet Mångbyn 4 ägde en fäbod på Brännkälen 1750 och marken tillhörde tidigare ett nedlagt hemman i Kräkånger. Vid detta tillfälle skrivs namnet *Bräntjälen* (1750 jb).

Namnet är sannolikt sekundärt till ett naturnamn **Brännkälen*. När nybygget karterades 1803 nämns ”Stor Brändtjälsmyran” och ”Lill Bränntjälsmyran” och vid gårdsplatsen fanns ”berg och stenbackar” som kan syfta på en käl (LSA Z17 13:1). Huvudleden i namnet är *käl* m. ’låg höjd’. I bestämningsleden ingår sannolikt *bränna* f. ’avbränd skogstrakt’. Odlingar har troligen upptagits vid fäbodarna i Brännkälen genom att skogen brändes.

Alternativt bynamn: *Mensberget uti mǣlsbærjen* (GH). Namnets bestämningsled är oklar, men här ingår kanhända samma samiska ord som i *Mensträsk* i Norsjö socken, vilket är upptecknat som *Mienejávrrie* (jfr lulesamiska *mienne* ‘nyfödd renkalv’). Ordet syftade även på en ofödd renkalv från en föroluckad vaja. Bestämningsleden *Mens-* (med *-s-*) kan återgå på diminutivformen *mienásj* ‘liten nyfödd renkalv’ (Olavi Korhonen e-brev 2009-09-18). Något som kunde tala emot en samisk härledning vad gäller *Mensberget* är uttalet med grav accent. Det är dock svårt att hitta en nordisk härledning till namnet. Andra samiska namn tycks saknas i Lövånger.

1 Bäckboda *fsílbúa, fsílbúia* (GH), *bekbóda* (SL, GH) ¼ sk – Bäckboda 1825, 1882 jb. – Bäckboda 1800, Bäckboden 1810 ml. – Bäckboda Gn 57, ek 22K 1j, Tk 22K SO. ~ Byn har en bonde 1825 och 1878.

Området var på 1780-talet en fäbod som 1791 kallades *Kieluboden* och vid samma tidpunkt nämnts namnet *Kielutjärn* (även belagt 1707). Fäboden hörde till hemmanet Vebomark 20. Ägaren Anders Andersson flyttade hemmanets gårdsplats från Vebomark till gården fäbod någon gång under perioden 1784–1791. År 1800 bröts Bäckboda ut till en egen by. År 1800 sägs i mantalslängden att skatten var flyttad till Bäckboden nr 1.

Huvudleden i *Bäckboda* är *boda* f. ’fäbod’, något oväntat i obestämd form. Elementet kopplar till de gamla namnen på platsen, kanske också till att det fortfarande fanns fäbodar i närheten. Bestämningsleden är *bäck* m. som syftar på Raningsbäcken. Att inte det gamla namnet *Kieluboden* behölls kan bero på att det av länsstyrelsen upplevdes vara alltför dialektalt.

Bestämningsleden i *Kieluboden* från 1791 och tjärnnamnet *Kielutjärn* innehåller sannolikt kvinnonamnet *Kelu* (< *Kälug* < *Kättillög*) och syftar då troligen på Kelu Pålsdotter, d. 1708, som var bondhustru på gården. *Kälug* var ett vanligt kvinnonamn i norra Västerbotten på 1500-talet. I Skellefteå socken finns åren 1539–1650 16 kvinnor som bär namnet, belagda i skatellängder samt i Johannes Bureus’ familjeregister (Lundström 2004).³² I det upptecknade uttalet *fsílbúa* är bindevokalen *i* sekundär. Huvudleden i *Kilibua* är *bud*, en variantform av *bod* ’fäbod’ som i äldre tid var vanlig i norra Västerbotten, se vidare om detta i avsnittet om huvudleder.

På platsen fanns under 1600-talet och 1700-talet fäboden *Föskboden*, *Föuskboden* 1707 (LSA Z17 45:1), *Föskboden* 1791 (LSA Z 17 45:1) Namnet *Föskboden* innehåller Lövångersmålets *föusk* m. i betydelsen ’rutten ved’ (Lindgren 1940 s. 48). Ordet finns även i andra svenska dialekter i betydelsen ’murken ved, ruttnat trå’; det ingår som bestämningsled i bl.a. det värmländska *Föskerud* (SOV 9 s. 219).

1–3 Böle *bøle* (SL, GH), *uta bøleñ* (GH) 1 7/64 sk – Böleth 1543, 1546, 1547 och 1556, Bölett 1580, Bölleth 1609, Böllet 1660, Böhle 1711, Böle 1750, Böhle 1825, Böle 1882 jb. – Böledth 1539, Bölliitth 1553, Böleth 1566, Bölett

³² Efter en sökning i en datafil av texten.

1606. – Böle Gn 57, ek 22L od, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 3 bönder 1539–1750, 4 1825 och 5 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 84 öresland.

Namnet innehåller *böle* n. ’nybygge, nyodling’. Ortnamn innehållande detta element bildades i området under medeltiden, se avsnittet om huvudleder. Mattias Dahling skriver om namnet: ”Böle, et mycket brukligt namn, taget af boning” (Lövångers kyrkoarkiv).

I Böle har en medeltida gård från 1200- och 1300-talet undersökts vid en provgrävning 2002. Gården finns inte med på sockenkartan från 1661 utan bör ha lagts ner, kanske vid medeltidens slut (Rathje 2003:5).

Gårdnamn: Några gårdnamn är *Backen båken* (GH) ek 22L od och *Bränna* ek 22L od.

Fäbodnamn: Byns fäbodar var 1713 *Holmbodarna*.

Inbyggarbeteckning: En invånare i byn kallas *bölsbo båsbo* (GH).

1–4 Daglösten *dåglösta*, *dåglöysta* (SL), *lóysta*, *lóstā* (GH), *opi dåylöystn* (Öhman 1946:27), *fram i láista*, *fram i láistn* (RL) 61/64 sk – Daglöstenn 1660, Daglösten 1711, 1750, 1825, 1882 jb. – på Vallen 1573, på Vallen 1577 sö, Daaglöös Wallen 1612 tl, Daglößwallen 1619 äl, Daghlösan 1621 rou. – Daglösten 1661 LSA Z17 1:1, Gn 51, ek 22L 3c, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har en bonde 1539, 2 bönder 1547, 4 bönder 1611, 3 1654, 2 1658, 3 1711–1750, 5 1825 och 8 1878.

Bebyggelsen började redovisas i skattelängderna som en egen by 1611. Daglösten var ursprungligen en fäbodvall inom byn Önnesmark. Ett hemman finns i Daglösten redan 1547 men det redovisas under Önnesmark. Vissa år under perioden 1547–1610 har gården namnet *Vallen*. Ytterligare ett hemman tycks åtminstone sedan 1539 ha legat i Daglösten. Det kan följas fram till 1611 då det ligger i Daglösten. Alternativt kan gården ha legat i Önnesmark men flyttat sin gårdsplats till fäbodarna vid någon tidpunkt före 1611. Åren 1610–1611 etablerades ytterligare två hemman i Daglösten.

Namnet *Daglösten* innehåller ordet *daglöst* f. ’ljusbrist’ i bestämd form. Detta element *löst* ’brist’ finns även i de västerbottniska sammansättningarna *brödlösten*, *foderlösten*, *matlösten*, *mjölklosten* och *sovellösten*, vilka betecknar olika former av ”brister” (Holm 1949:104 f.). Den namngivande lokalen är platsen för de två äldsta gårdarna i Daglösten, vilken utgörs av en backe som fortfarande är skuggig. Byggnaderna på den gamla fäbodvallen kan ha stått här och platsen fått namn efter sitt skuggiga läge. Det är alltså inte det öppna området i Daglösten där de vidsträckta ängarna ligger som varit namngrundande. Min tolkning stöds av Lennart Öhman (1946:27) som f.o. är uppvuxen i byn. Han menar att bakgrundsen är klar, eftersom byns ursprungliga del ligger på norrsidan av en sluttning. Gösta Holm ser dock svårigheter med en betydelse ’ljusbristen’, då backarna söder om byn är mycket små och därför inte skapat skugga. Men jag kan efter ett besök på platsen konstatera att sluttningen faktiskt är skuggig.

Paralleller till namnet utgör bebyggelsenamn som *Daglös* i Nederkalix, Norrbotten samt i Dal, Ångermanland, vidare *Daglösa* i Trönö, Hälsingland samt i Falun, Dalarna (OAU).³³

Bydelsnamn: En bydel är *Backen* *søa båkom* (GH), *eini båkom* (Öhman 1946:13) ek 22L 3c, där de ursprungliga gårdarna i Daglosten låg. I de upptecknade beläggen ovan redovisas utbyggda prepositioner som används om Backen. *Søa Backen* betyder 'söderut på Backen' och *Eini Backen* är 'inåt på Backen', 'västerut på Backen'.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Fäbodarna* *fæbbørn* (GH), *etnafra fæbbøom* (Öhman 1946:33) som tidigare avsåg fäbodar, bl.a. under Kåsböle och Svartjärn, *Fäbodarna* ek 22L 3b, Tk 22L SV/SO. Den västligaste gården i byn heter *Fället* *fælle*, *fællen* (GH). Gösta Holm säger i uppteckningen att namnet åsyftar 'fällning av skog' (OAU).

Byboöknamn: Byns invånare har kallats *lästfölen* (Edlund 1984:136).

1 Djäknesjön ä. *jæknenjøn* y. *jæknejsøn* (SL), 7/48 sk; för det alternativa bynamnet *Räveln*, se nedan – Djeknesjön 1825, Djeknesjö 1882 jb. – Djäkvensjö 1805 LSA Z17 17:1, Djäknesjö ek 22L 2e, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har en bonde 1878.

Nybygget fick tillstånd enligt länsstyrelsens resolution 4/10 1792. Det anlades av Johan Nilsson f. 1764 från Blacke, enligt beskrivningen till 1805 års karta. Han redovisas i mantalslängden på nybygget 1795. År 1794 nämns en Johan Larsson, som dock kan vara en felskrivning för Johan Nilsson.

Namnet är sekundärt till ett sjönamn som på 1805 års karta har formen *Djäken Sjön*. Huvudleden i detta är *sjö* m. '(mindre) sjö'. Gösta Holm (1965:154 f.) menar att namnets bestämningsled kan vara ett tillnamn i svag form, *Djäkne*, ofta använt om skrivkunniga lekmän. Tillnamnet *Djäkne* finns belagt från Västerbotten på 1500-talet, t.ex. Jon Olsson Djäkne som var bonde i Bergsbyn i Skellefteå socken 1539–1552 (Lundström 2004:525). I de västerbottniska ortnamnen *Djäkneböle* i Umeå socken och *Djäkneboda* i Bygdeå socken kan detta tillnamn komma ifråga.

Ett nog så gott tolkningsalternativ, kanske det alternativ som bör sättas främst, är att i bestämningsleden i namnet *Djäknesjön* se appellativet *djäkne* 'lärjunge vid sockengång' (SAOB S 8504 uppslagsordet *sockengångsjäkne*, jfr OFSF 1 s. 463). Detta senare synes sannolikt, inte minst eftersom namnet rimligen är av yngre datum. Samma bakgrund skulle också naturnamnet *Djäkneviken* i Burträsk kunna ha.

Det kan tilläggas att *Djäknesjön* eventuellt kan ha ett betydelsemässigt samband med namnet *Jänkenviken* *jæknenvíka* i Älgträsket. Lokalerna ligger ca 3 km från varandra. J. V. Lindgren (1890–1919:225) menar att i Burträskmålet *ng* regelmässigt har skjutits in före *kn* följt av en vokal. Därför

³³ I Ljusvatnet, Burträsk, finns 1822 det gåtfulla naturnamnet *Saltlösta*, *Salt Lösta* som betecknar en äng vid ett vattendrag (LSA Z3 141:3). Namnet har oklar bakgrund.

kunde bestämningslederna i *Djäknesjön* och *Jänkenviken* båda gå tillbaka på *djägne*, varvid bestämningsleden i *Jänkenviken* är den genuinare dialektaliga formen.

Alternativt bynamn: Ett alternativt namn på byn är *Räveln r̄eveln* som är bildat till *revel* m. i betydelsen 'stenrev, bank eller ås av sand och sten' (Holm 1949:105). Namnet syftar sannolikt på den ås där gårdarna i byn ligger.

1 Ersnäs *ेsnäs* (SL, GH), *ǣsn̄äs* (GH) 1/8 sk – Ersnäs 1825, 1882 jb. – Ersnäs Gn 57, ek 22L 1b. ~ Byn har en bonde 1878.

Mångbyns byamän fick frihetsbrev för nybygget 18/11 1799. Nybygget ägdes 1825 av hemmansägarna under Mångbyn 1–5 samt samtliga hemmansägare i Bodan. Gårdplatsen var 1707 en fäbod som ägdes av två hemman i Mångbyn och vardera ett hemman i Bissjön och Selet (LSA Z17 3:1). Fäbodvallen med området blev sannolikt 1786 kronoöverloppsmark i samband med avvittringen i Bissjön. När nybygget grundades 1799 blev platsen för fäbodarna gårdsplats för nybygget. Nybygget kan ha fortsatt att användas som fäbod eftersom de första som enligt kyrkoarkiven bosatte sig på nybygget var inhysesmannen Anders Erikssons familj år 1836.

Namnet bildades sannolikt vid utsyningen av nybygget. Huvudleden är *näs* n. och syftar här på det näs som bildas av de sammanlöpande bäckarna Stavvattsbäcken och en mindre bäck som kommer från Vebomarks område. I bestämningsleden ingår den dialektala genitivformen av mansnamnet *Erik*.

Gårdnamn: *Erikslund* *ेriksl̄m* (SL) ek 22K 1b som ligger vid sjön Stor-Lövvatnet. Namnets bakgrund är oklar, möjligen är det bildat i anslutning till nybygggets namn *Ersnäs*.

2–11 Fjälbyn ä. *fjølbj̄n* (SL), *fjølbj̄n* (GH), y. *fjælbj̄n* (SL) 3 3/32 sk – Fierdom 1543, 1546, Fierdenn 1547, Fierdhenn 1556, Fierdebynn 1580, Fiärdebyn 1609, Fiälbyn 1660, Fiählyen 1711, Fiälbyn, 1750, Fjählyen 1825, Fjälbyn 1882 jb. – Ffierdeby 1539, Per Andersson i Fierden 1539 sö, Fierdhbyen 1553, Ffierde 1553 hl, Fierdebynn 1566, Fiärdebyn 1606. – Fjälbyn ek 22L 2d, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 8 bönder 1543, 8 1660, 10 1698–1750, 15 1825 och 20 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 316 öresland.

Äldre belägg visar att byn ursprungligen hette *Fjärden*. Belägget från 1543 *Fierdom* är dativ pluralis och kan syfta på att i byn ingick flera gårdsklungor. Senare har en beskrivande led *byn* lagts till det ursprungliga namnet, här med betydelsen 'gård, by, bydel'.

Det äldre uttalet *fjølbj̄n*, *fjølbj̄n* visar att en dialektal form svarande till fvn. *fjørðr* m. 'fjärd' (jfr Lindgren 1890–1919:57) ingår i namnet. I äldre källor återges detta element dock alltid med *Fierdh-*, *Fiärde*, *Fiähl-* etc.

Fjälbyn ligger vid en tidigare havsvik. En öppen fjärd ut mot havet förbi byn Blacke fanns fram mot medeltidens början. Byn verkar ha ett samrörе med byarna Blacke, Nolbyn och Önnesmark när det gäller utjordar. Önnes-

mark kan ha anlagts från Fjälbyn och bebyggelsen runt Högfjärden kan tidigare ha varit en enhet. Mattias Dahling (ca 1750) anser att byn har sitt namn efter sjön Högfjärden.

Fjälbyn nr 1 blev 1803 egen by under namnet **Älgnäs**, se **Älgnäs** nedan.

Bydelsnamn: Bland bydelar märks *Fäbodarna* ek 22L 1e, Tk 22L SV/SO som tidigare var fäbodar.

Kyan tsȳa (GH), *tsȳa* (SL, GH), *deri tsyen* (GH) *Herkyan* 1768 LSA Z17 68:2, *Kyan* ek 22L 2d, Tk 22L SV/SO som innehåller ordet *kya* f. som i Lövånger har använts om bl.a. områden som på tre eller alla sidor är omgivna av annan sorts mark, t.ex. av berghällar. Ett belägg av ordet *kya* från Lövånger visar betydelsen 'odling, omgiven av skog' (Larsson 1929:82). Se vidare avsnittet om huvudleder. Namnet *Kyan* skrivs 1768 *Herkyan* och marken är då inhägnad och beskrivs som en hårdvallsäng (LSA Z17 68:2). I bestämningsleden i detta namn ingår dialektordet *hära* f. '(gräset) stagg (Nardus stricta)' (Svahn 1991:94 f.).

En bydel är även *Näset* ek 22L 2d som ligger på en udde i Älgträsket.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Flintagården* ek 22L 1d som fått sitt namn efter soldaten Nils Petter Flinta.

Fäbodnamn: Byn har haft fäbodar vid *Bruvalen* mellan Avakaret och Högfjärden, *Fäbodarna* på östra sidan av Älgträsket samt vid Långsjön som tidigare hette *Busjön*.

1 Fjällboda ä. ve *fjellbōer* (Öhman 1946:25), *fjellbōom* (GH), y. *fjellbōda* (SL) 5/32 sk – Fjällboda 1825, Fjellboda 1882 jb. – Fjällboden 1794 ml. – Fjällboda Gn 51, ek 22L 3b. ~ Byn har 3 bönder 1825 och en bonde 1882. En syn för nybygget hölls 19/10 1789 och ett frihetsbrev utfärdades samma år. Jon Jonsson finns som nybyggare 1794.

Huvudleden innehöll ursprungligen bestämd form pluralis av ordet *bod* f. med betydelsen 'fäbodarna', vilket styrks av den äldre uttalsformen. Sedan har namnet fått formen *Fjällboden*, där huvudleden uppträder i bestämd form singularis, och senare har den fått obestämd form *boda*, som man finner i ortnamn i södra och mellersta Sverige. Formerna *Fjällboda* och *Fjellboda* används i jordeböckerna men i husförhörlängderna brukas formen *Fjellboden* fram till 1846, därefter *Fjällboda*. Detta *boda* kan återge dialekten *boa* som dock i ortnamn har bestämd form. I norra Västerbotten har under en lång tid funnits en tendens att bebyggelsenamn får obestämd form medan naturnamn har bestämd form, se för detta närmare i inledningen. Sannolikt fanns före grundandet av nybygget ett fäbodnamn **Fjällbodarna*, vilket styrks av uttalsformen *ve fjellbōer*. Vid namn som *Fäbodarna* och ofta vid namn på *boda* används i dialekten prepositionen *vid* (Öhman 1946:24 f.).

Bestämningsleden i namnet är *fjäll* n. som i Västerbotten vanligen betecknar 'den övre västra delen av en socken' (Holm 1949:106). I fäbodnamnet *Fjällmora* i Lövånger används *fjäll* om ett avsides liggande och utmarks-

betonat område, även om det i just detta fall ligger närmare socknens centrum (Holm a.st.). Inom ett större område som omfattar Västerbotten, Ångermanland och norra Medelpad finns bl.a. för *fjäll* betydelserna 'skogsmark, utmark, fäbodmark, övre, västra delen av en socken' (SOD 7A s. 145 f.). I södra Sverige finns i dialekterna olika betydelser av ordet som i Västergötland 'sten, berggrund; brant berg; bart berg' (SOSK 1 s. 16) och i Bohuslän, Dalsland och Värmland betydelser som kopplar till bergsformationer och ödsliga, bergiga skogsområden (SOD 7A a.st.). Hur betydelsen 'utmark' har uppkommit är inte i sina detaljer klart utrett (Zetterholm 1936:225 ff.).³⁴ Namnet *Fjällboda* har betydelsen 'fäbodarna i utkanten (av bygden)'.

1 Fällan ä. *föla*, *euya föln* y. *fæla* (GH), *fela*, *i føln* (SL), 15/16 sk – Fellom 1543, 1546, Felleby 1547, Fellenn 1556, Fällan 1580, 1609, 1660, 1711, 1750, 1825, 1882 jb. – Fellen 1539, 1553 bl, Ffellenn 1553 hl, Fellenn 1566 bl. – Fällan Gn 57, ek 21L 9d, Tk 21L NV. ~ Byn har en bonde 1539–1551, 2 bönder 1552–1631, en bonde 1632–1750, 3 bönder 1825 och 4 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 105 öresland.

Namnet innehåller dialektordet *fälla* f. 'trakt där skogen är fälld eller bränd' (Lindgren 1940 s. 46) i bestämd form. Elementet är i byarna i norra Västerbotten vanligt i ägonnamn, och sannolikt har byn Fällan tidigare varit en del av en större by, kanske Gammelbyn, som möjligen varit den äldsta bosättningen i den tidigare större byn. Mattias Dahling skriver ca 1750 att "Fällan kallad af skogens nedfallande".

Gårdnamn: *Udden ödn*, *opa ódom* (SL), *ñðn* (GH) Udden ek 21L 9d, Tk 21L NV. Gården ligger på en udde vid Avafjärden.

Inbyggarbeteckning: Byborna har kallats för *Fällanborna felabón*.

1–2 Gammelbyn *gàmekbýn*, *i gàmekbýnom* (SL) 1 1/16 sk – Gamblabyn 1543, Gamblebyn 1546, 1547, gamblebyenn 1556, Gamblebyn 1580, 1609, Gambelbyn 1660, Gammelbyen 1711, Gammelbyn 1750, 1825, 1882 jb. – Gambleby 1539 bl, i Gamblebyn 1539 sö, Gamblebyen 1553, Gamblebyn 1566, 1606 bl. – Gammelbyn Gn 57, ek 21L 9d, Tk 21L NV. ~ Byn har 3 bönder 1539–1551, 4 1552–ca 1637, 3 ca 1638, 2 1654–1750, 5 1825 och 10 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 93 öresland.

Huvudled i namnet är *by* m. 'by, gård, bydel', bestämningsled adjektivet *gammal*. *Gammelbyn* i norra Västerbotten betecknar vanligen den äldsta bebyggelsen i ett område, vilket gäller t.ex. *Gammelbyn* i Burträsk, och motsvaras i Ångermanland, Medelpad och Jämtland av *Fan(n)byn* som ju innehåller adjektivet *forn*, se närmare ovan i samband med **Gammelbyn**, Burträsk. Mattias Dahling skriver ca 1750 också att "Gammelbyn hålls för then äldsta by i socknen". Oproblematiskt är detta dock inte. Det som talar emot att Gammelbyn är den äldsta bosättningen i Lövångers socken är nämligen

³⁴ I nybyggesnamnen *Fjällboda* och *Fjällbodheden* i Jörn ingår däremot *fjällobod* 'bod av bröder' (jfr Lundström 2013:80 f.).

att byn är så liten. Troligen kan därfor något annat ligga bakom namnet. Under 1700-talet ägde Gammelbyn och grannbyn Fällan skogen gemensamt och de bågge byarna har troligen i äldre tid varit en enda. *Gammelbyn* har sannolikt varit beteckningen på den gamla bykärnan medan *Fällan* betecknat en senare utflyttning. Byn som omfattade Gammelbyn och Fällan kan ha haft ett äldre namn.

Gårdnamn: *Nyhem* Nyhem ek 22L od, Tk 22L SV/SO, *Viken* Viken ek 21L 9d, Tk 21L NV.

Inbyggarbeteckning: Byborna har kallats för *Gammelbyggarna* *gåmebýdgara* (SL).

1–7 Gärde *jäla* (GH), *uta järn* (SL), *dera järt* (GH), *jäde* (SL), 2 43/64 sk – Gerdom 1543, 1546, 1547, Gerdom 1556, Gierdenn 1580, Gälland 1609, Giället 1660, Giälet 1711, Gärdet 1750, 1825, Gärde 1882 jb. – i Gelom, i Gerdem, i Gerdom 1539 sö, Gierdeby 1539, Gerden 1553 bl, Gerdebys 1553 hl, Gerdhen 1566 bl, å gielett 1577, å giälen 1592 sö, Gierden 1606 bl. – Gärde Gn 57, ek 22L od, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 6 bönder 1539, 9 1543–1546, 8 1547–1589, 9 1590–1642, 7 1642–1750, 12 1825 och 14 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 468 öresland, tillsammans med Mångbyn.

Namnet innehåller ordet *gärda* f. 'inhägnat, odlat område', i de äldsta beläggen i dativ pluralis, *Gärdom*. Också formen *Gärdhen* får uppfattas som pluralis. Men senare står namnet i singularis och formerna *Gieland* och *Gällandh* är sannolikt bestämda former av *gärda*, i en riksspråklig och hyperkorrekt form av den bestämda formen *jäla*. Den brukar i standardspråket vanligen återges med ett utljudande *n*, men har här *nd*, detta kanske i anslutning till ordet *land*. Några 1500-talsformer har även en huvudleden *by* 'by, gård, bydel'. Från mitten av 1600-talet förekommer enbart formen *Gärde*, först i bestämd, senare i obestämd form. Namnet ger intryck av att vara ett gammalt bydelsnamn.

Gösta Holm (1949:106) anser att byn Gärde är en utflyttning från Mångbyn och byn har kanske anlagts på Mångbrys gårdsor. Sannolikt har Gärde, Mångbyn och Broänge varit en enda by som delats. Men det är fullt tänkbart att den äldsta bosättningen har legat i Gärde. I ett senare skede kan möjliga utflyttningar ha skett från Gärde och Mångbyn till flera platser runt Gärdefjärden.

Bydelsnamn: Av bydelar märks *Holmen* ek 22L od, *Västra Gärde* *vestubýrom* (GH) ek 22L od och *Östra Gärde* ek 22L od.

Fäbodnamn: Byn har haft följande fäbodar vilka låg mellan byarna Hökmark, Stavvattenskälen och Vallen: *Bränkkälen* *bréntsaſfeboer* (GH) vid Stavvattnet, *Bränntjäl* Gn 57, *Bränkkälen* Tk 22L SV/SO där huvudleden *käl* m. har betydelsen 'läg höjd', *Gärdefäbodarna* *jälféboen* (GH) vid Djupgrovbäcken, *Gärdefäbodarna* vid Svartmorbäcken på Hökmarks skog, *Slätt-heden* *slethéla*, *opa slethéin* på Hökmarksskogen, *Lötfäbodarna* där bestäm-

ningsleden *löt* f. har betydelsen 'en plats, där korna uppehöll sig, inte allt för långt från gård och lagård' (Fahlgren 1953a:80), 'beteshage, fägata (invid fähuset)' (Lindgren 1890–1919:116), 'byallmänning' (Marklund 1976 s. 90), se vidare under avsnittet huvudleder. Dessutom fanns fåbodar vid Lövvattnet.

Byboöknamn: Byborna har kallats för *gärdegneta*n (till *gnet* 'lusungar, lusägg?'), *gärdestubben*, till *stubb* m., här möjligen i en betydelse 'stubb på kornåkern som finns kvar efter skörden' (Edlund 1984:136).

1 Hällnäs ä. *hælen*, *heLEN*, *uta heLom* (GH), y. *heLNæs* (SL), *heLNæs* (GH) 5/64 sk – Hällnäs 1825, 1882 jb. – Hällnäs Gn 57, ek 22L oc, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har en bonde 1878.

Kronolänsman Sederborg fick 24/8 1805 tillstånd till nybygget. Vid en syn 1818 bedömdes marken som oduglig, varför den inte ansågs kunna försörja en åbo. År 1820 hade fåbodhus anlagts på ett stenbrån (se strax nedan). Samma år ville åbon Mattias Wallstedt bruka skogsmarken mot avgift till kronan. Senare bosatte sig folk på nybygget.

Söder om gårdsplatsen finns en plats vid en landsvägsbacke som heter *Hällorna*, ett namn som syftar på några stora hällor, till *hälla* f. 'stenhäll'. År 1820 kallas hällorna för *Löfwattshällorne* (LSA Z17 25:1). Tydligen är hällorna identiska med *Kråk watns hällen* som nämns 1712 (LSA Z17 27:1). Platsen ligger mellan Kråkvattnet och Lövvattnet.

Namnet *Hällnäs* är en nybildning. Huvudled är *näs* n. som inte har en koppling till en lokal vid vatten utan snarast syftar på den utskjutande backe där fåbodhusen låg 1820. Platsen kallas för *stenbrån* och avsåg tydligen en stenig backe. (Elementet *brån* förekommer i lantmäterihandlingar som en riksspråklig term för dialekterns *brön* 'backe'.) Gösta Holm (1949:106) menar dock att namnet *Hällnäs* är "ett modeord bland dem som i samband med kamerala förrätningar haft uppgiften att skapa ortnamn" och att namnets obestämda form kan tyda på att det tillkommit på kameral väg. Bestämningsleden *häll* anknyter säkert till det äldre namnet *Hällorna*.

1–17 Hökmark *høkmárka*, *høkmárka* (GH), *dera hoqkmárken* (Öhman 1946:9) 4 7/8 sk – Hökamarck 1477 20/9 Sstb 1 s. 123, Höckmarck 1543, 1546, 1547, Höckmarck 1556, Höökmark 1580, Hockmarck 1609, Höckmarch 1660, Höökmarck 1711, Hökmarck 1750, Hökmark 1825, 1882 jb. – Högmark 1539, Högxmärck 1553 bl, Högxmarck 1553 hl, Hökemarck 1566, Hökmark 1606. – Hökmark Gn 57, ek 22L 1c. ~ Byn har 13 bönder 1539, 20 bönder 1543, 17 1600, 18 1625, 16 1640, 15 1660, 16 1711–1750, 30 1825 och 43 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 525 öresland.

Huvudled är *mark* f. 'nybygge i skog eller utmark', bestämningsled mansnamnet *Höke* som är en svag sidoform till *Hök*. Den svaga formen av personnamnet styrks av formen *Höka-* 1477 samt utifrån frånvaron av genitiv-s i de flesta skriftliga formerna. Ett personnamn *Hök* förekommer i Västerbotten ännu på 1500-talet. I Hedensbyn i Skellefteå socken fanns sålunda

i mitten av detta århundrade bonden Hök Sibjörnsson (Lundström 2004:510).

Mattias Dahling (Lövångers kyrkoarkiv) anser att byn antingen fått sitt namn av hökar som haft sitt tillhåll i berget öster om byn eller också fått sitt namn efter Vibbes son Hök från Vebomark. Namn på *mark* i Västerbotten har i bestämningsleden så gott som alltid ett nordiskt mansnamn, varför fågelbenämningen *hök* nog kan avföras ur diskussionen.

Bydelsnamn: Bland namn på bydelar märks *Kallbrännan* *kålbréna* (SL), *eina kålbrén* (GH) Gn 57, ek 22L 1b, Tk 22L SV/SO som är en del av Västra Hökmark. Holm (1949:109) menar att i namnet kunde ingå *kall* m. 'äldre man', vilket med tanke på uttalsformen dock är mindre troligt; ordet *kall* *ξειλ* 'äldre man' har nämligen initialt palatalt *k* (*ξ*) (Lindgren 1940 s. 71; jfr Westerlund 2010:81 ff.), medan bestämningsleden i *Kallbrännan* uppvisar initialt *k*- . Det är därför sannolikt att här istället ingår adjektivet *kall* *κάλ*. Huvudleden i namnet är *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt'. Huvudledsformen *bränna* är sannolikt en riksspråklig återgivning av namnets dativform *Kallbrännan*.

Missjön ä. *misón*, *myfón*, y. *misón* (SL), *einve misón*, *deri misórom* (GH) Missjön Gn 57, Tk 22L SV/SO ska tolkas som 'sjön i mitten', dvs. sjön som ligger mellan Hökmarksträsket och Degerträsket. Den utbyggda prepositionen som tidigare användes vid namn som innehåller huvudleden *sjö* är *vid* (i exemplet ovan *invid*) men numera används i de flesta fall *i* (i exemplet ovan *däri*).

Västra Hökmark *vést i býrōm* (GH) Västra Hökmark ek 22L 1c, V. Hökmark Tk 22L SV/SO.

Gårdnamn: *Berggårdarna* *bærgáljan* (GH) ligger nedanför det stora bergmassivet öster om byn.

Brännan *bréna*, *dera brén* (GH) ek 22L 1c, Tk 22L SV/SO, *Brenden* 1620 bo som innehåller *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt'. *Brännan* är sannolikt en riksspråklig återgivning av dialekten dativform.

Grubban *gröba*, *deri gröben* (GH) är namnet på en gård norr om Svedbacken. Namnet är bildat till *grubba* f. 'grop, svacka' men märkligt nog saknas en sådan formation på platsen. Men intill gården finns en slänt nedanför vilken ladugården ligger och denna kan ha uppfattats som en grop, vilket Anund Lindholm (e-brev 2014-08-14) bekräftat.

Hallbacken *halbáken*, *halbákom* (GH) ek 22L 1c, Tk 22L SV/SO. Skrivs *Halden* 1553 hl, *Hällen* 1620 bo. Ordet *hall* f. som utgör namnets bestämningsled lever inte kvar i dialekten men har betydelsen 'backe', se vidare i avsnittet huvudleder. Platsen uppges innan bebyggelsen uppstod ha haft namnet *Jälten* *jælta*, dativ *jælti* (GH). Detta namn har oklar bakgrund. För andra namn på *Hjält-* o. dyl., uttalade *jält-*, se Bucht 1944:28 ff.

Heden *hælda*, *héla*, *dæra héln* (GH) Gn 57, ek 22L 1c, Tk 22L SV/SO.

Hundtjärnbacken *hünfṣenbáken*, *dera hünfṣenbákom* (GH) ligger vid Hundtjärnen. Den utbyggda prepositionen *dera* svarar mot rikssvenskans *därpå*.

Lunden uti lónom (GH) *Lunden* ek 22L 1c, Tk 22L SV/SO innehåller *lund* m. ’tättbevuxet skogsbestånd av barr- eller lövträd, vilket är mer högväxt än snår och dessutom fristående eller omgivet av högväxt skog’.

Löten *lóyta*, *dera lóytu* (GH), *láuta* (SL), *lóta* (GH), *lótn* (SL) ek 22L 1c, *Backen* Tk 22L SV/SO. Ordet *löt* f. har i dialekten betydelsen ’en plats, där korna uppehöll sig, inte allt för långt från gård och lagård’ (Fahlgren 1953a:80). Gården ligger emellertid på en sluttning och därfor kan namnet möjligen innehålla *löt* i dess ursprungliga betydelse ’sluttning’, se vidare avsnittet huvudleder. Gården kallas numera på en del kartor för *Backen*.

Moren *móra*, *deri mórn* (GH) ek 22L 1c, Tk 22L SV/SO. Ordet *mor* f. har i dialekten betydelsen ’sumpig granskog’.

Näset *élna nésen* (GH), en gård som ligger på näset mellan östra och västra delen av Hökmarksträsket.

Paradiset *opi páradise* (GH) *Paradiset* ek 22L 2b. Namnet lär vara skämt- samt och komma av att ägaren hette Adam Rönnlund.

Sanna *sána*, *søa sána* (GH) är bildat till *sand* m. och ska tolkas som ’sandfälten’.

Stenhallarna *stérhálen*, *uti stérhálom* (GH) *Stenhallarna* ek 22L 1c. Innehåller *hall* f., varom under Hallbacken ovan.

Sveden, *Svedbacken* *swédbákən*, *deri swéien* (GH) *Svidjen* ek 22L 1c innehåller *svid* f. ’svedja, avbränd skogstrakt’, se vidare i avsnittet huvudleder. Uttalsformen *swéien* är en plural form i likhet med kartformen *Svidjen* som återger den dialektala formen. I uttalsformen *swédbákən* ingår en genitivform av *svid* f. som går tillbaka på fsv. genitivformen *svípiar* eller *svíbia* (Noreen 1904:302).

Utan åkern *útar áken* (GH) benämns en gård som ligger ca 400 m sydöst om Hundtjärnen. Adverbet *utan* används i dialekten även om något som ligger öster om talaren (Öhman 1946:28). Huvudleden är *åker* m. Elementet *åker* syftar sannolikt här på Storåkern, där den mesta åkern i byn låg på 1600- och 1700-talet. Storåkern låg söder om Hökmarksträskets båda vikar och mot Hundtjärnen.

Valen *vár*, *dera valrom* (SL, GH) ek 22L 1c, Tk 22L SV/SO innehåller ordet *val* m. ’samling av rötter i jorden’ (Lindgren 1940 s. 154).

Väst i ängena *vesta æínjom*, *vesta aínjom* (GH).

I vissa längder under 1500-talet och 1600-talet redovisas ett bynamn *Tiernen* som dels del av Hökmark och dels som egen by. Äldre belägg på namnet: *Tiernan* 1580, *Tiärnen* 1609 jb. – *Tiernen* 1539, 1553, *Tiernn* 1566, *Tiärn* 1606 bl. Namnet torde syfta på nuvarande Hundtjärnen, runt vilken gårdar låg. Området kring tjärnen kan möjligen ha varit den gamla bykärnan i Hökmark.

Fäbodnamn: *Fäbodarna* vilka låg 500 m väster om Hökmarksträskets norra spets *féboden*, *feébörn* (GH). De följande fäbodarna har fått namn efter de gårdar som brukade dem, se ovan om gårdarnas namn: *Grubbfäbodarna* *gróbéfbóen* (GH) ek 22L 2b, *Hedfäbodarna* *hælféfbóen*, *opat hælféboda* (GH) *Hed fäb.* Gn 57, *Lundfäbodarna* *lonféfbóen* (GH) ek 22L 2b, *Lötfäbodarna* ä. *läntféboda* (SL), *løytfébörn*, *eína lóutn* (GH), y. *lötfeboda* (SL) *Lötfäbodarna*

ek 22L 2b, *Morfäbodarna* *m̄rfe:b̄de.n* (GH), *m̄rfe:b̄da* (SL) *Mor fäb.* Gn 57, *Morfäbodarna* ek 22L 2b.

Byboöknamn: Byborna har haft öknamnen *hökmarksgökarna* och *hökmarkskungarna* (Edlund 1984:136 f.).

Inbyggarbeteckning: Byborna har kallats *hökmarkare* *h̄okmårkar* (GH).

1–4 Hötjärn *høyjsén*, *højsén* (SL) 1 15/32 sk – Hötieren 1543, Hiötieren 1546, Hötieren 1547, Hötierenn 1556, Höötiernan 1580, Hothiärn 1609, Hötieren 1660, Hötian 1711, Höttern 1750, Hötjern 1825, 1882 jb. – Hötieren 1539, Hötieren 1553, Hötiernn 1566, Höötiärn 1606 bl. – Hötjärn Gn 57, ek 22L ob. ~ Byn har 3 bönder 1543, 4 1613–1750, 6 1825 och 12 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 101 öresland.

Namnet är sekundärt till ett vattensamlingsnamn *Hötjärnen*. Dess huvudled är *tjärne* m. 'litet (skogs)sjö', bestämningsled *hö* n., vilket visar att tjärnen hade god gräsväxt och därför tidigt använts för sjöfoderslätter; jfr *Hössjö* i Umeå socken (Holm 1970:61 ff.). Mattias Dahling (ca 1750) har således rätt när han skriver: "Höttern så kallad af then therintil liggande tiernan, omkring hwilken hö bærgas."

Bydelsnamn: *Lövvatnet* *løvvåtne*, *løvatne* (GH) *Löfvattnet* Gn 57, *Lövvattnet* ek 22L ob, ek 22L SV/SO är en bydel 2 km från Hötjärn. I bydelen finns hemmanen 3 och 4 i Hötjärn, det ena åtminstone sedan 1539, det andra sedan 1613. Äldre belägg för namnet är *Löfwatnn* 1611 lh, *Löijewatn* 1620 bo, *Löyewatn* 1621 rou, *Löijewatnet* 1661 (LSA Z17 1:1).

Sjöarnas namn skrivs 1712 *Stoor* och *Lill Löfwatne* (LSA Z17 1:1). I beskrivningen till 1712 års karta står att hemmansägarna till Hötjärn 3 och 4 i Lövvattnet fiskar lite med katsor, dvs. fasta fångstredskap för fisk bestående av tätt nerslagna störar i bottnen av sjön.

Namnet är sekundärt till ett vattensamlingsnamn. Det äldsta belägget är *Löfwatnn*, varför bestämningsleden kunde antas vara *lös* n. Området har i så fall använts för lövtäkt, dvs. lökvistar har tagits av björk, asp, rönn och sälgb och bundits samman till kärvar som torkats på lövhässjor (jfr André 1998:17). Löv har sedan strukits av kvistarna, tagits hem i säckar och torkats på loggolv. Området runt Lövvattnet bör ha varit lämpligt för lövtäkt. I beskrivningen till 1712 års karta sägs nämligen om byn Hötjärn: "lövskog har de någorlunda till husbehov". Kanske har både *Hötjärn* och *Lövvattnet* en koppling till foderfångst på utmarken. Enligt Gösta Holm (1949:117) ingår i stället fiskbenämningen *löja* i namnet, jfr skrivformer som *Löijewatn*. Denna tolkning kan naturligtvis inte uteslutas. Uttalesformen *løvvåtne* kan dock inte innehålla *löja*. Man kan fråga sig om skrivformer som *Löije-* i stället ska ses som ett försök från skrivarens sida att återge en diftong.

Gårdnamn: Intill Lövvattnet finns gårdnamnen *Gammelänget* *gåme:lǣnje* och *Äaget* *e:na ǣnjen* (GH) Äget ek 22L ob, vilka innehåller ordet *änge* n. som vid namnbildningen får antas ha haft betydelsen 'myr där det växer

gräs'. Ordet *änge* förekommer på Gotland, i Sverige norr om Dalälven samt i Österbotten i Finland (Harling-Kranck 1990:234).

Byboöknamn: Invånarna i bydelen Lövvattnet har kallats *lövvattsbönna*, vilket innehåller ordet *bönnna* 'hemskt, förfärligt' (Edlund 1984:137). Kanske har *bönnna* i hög grad använts av byborna, ty vanliga uttryck kunde ibland användas vid bildningen av kollektiva öknamn (jfr Edlund 1985:107 ff.).

1 Kaplansbordet *kaplansbōde* (SL) 17/128 kr – Capellans Bordet 1711, 1750, Capellanans Bordet 1825, Kapellansbordet 1882 jb. – Capelands Bordet 1785 ml. – Kaplansbordet ek 22L od. Kaplansbordet betecknades 1882 som boställe. ~ Byn har en bonde 1711–1750. Kaplansgården, dvs. boningshuset på Kaplansbordet, ligger vid bydelen Berget i Prästbordet, intill Kyrksjön.

Namnet innehåller ordet *kaplansbord* n. 'kaplansboställe' (SAOB K 462).

1–6 Kåsböle *kåsbōl* (RL, SL, GH), *kåsbōl* (GH) 1 47/64 sk – Kåsbölee 1543, Kåsböle 1546, 1547, Kåsseböletth 1556, Kåßbölett 1580, Kåßaböll 1609, Kåsböllet 1660, Kååsböhle 1711, Kåsböle 1750, Kåsböhle 1825, Kåsböle 1882 jb. – Kåsböle 1539, Kåßeböle 1553, Kasebölett 1566, Kaßböll 1606 bl. – Kåssbölet 1661 LSA Z17 1:1, Kåsböle Gn 51, 22L 3d, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 4 bönder 1539–1546, 5 1547–1750, 6 1825 och 13 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 118 öresland.

Den anmärkningsvärda ägospittringen mellan byarna i området kan möjligen tyda på att Kåsböle tidigare var en fäbod som nyttjades av flera byar. På en karta över byn Risböle från 1716–1717 (LSA Z17 38:1), finns skogen karterrad gemensamt för byarna Kåsböle, Risböle och Uttersjön. Detta kan tyda på ett gemensamt ursprung för dessa tre byar.

Bebyggelsenamnets huvudled är *böle* n. 'nybygge, nyodling'. Bestämningsleden är sannolikt öknamnet *Kåse* som väl är bildat till dialekten *kås* 'fänig, svagsint människa, tok'. Gösta Holm (1949:140 f.) säger om ortnamnet: "Det kan synas egendomligt att ett ord av den valören kommit att ingå i ett bynamn, men det är inte utan motstycke. Man får tänka sig att det varit någon med ett vedernamn *kås*, som börjat odla den sandiga marken vid trädsket eller som övertagit en gård där, den gård som sedan vuxit ut till Kåsböle by." De flesta *böle*-namn i området innehåller i bestämningsleden ett personnamn eller en personbeteckning, se avsnittet om huvudleder.

Ordet *kås* i den nämnda betydelsen är belagt från Västerbotten (Rietz s. 380a, jfr Larsson 1929:93), och belägg finns dessutom ifrån Medelpad och Hälsingland (Rietz a.st.).

Namnet berörs även av Johannes Bureus i början av 1600-talet, se Nyström 1931:122 f. Bureus skriver i sin krönikा om Buresläkten från början av 1600-talet att ättens stamfar Herse Falesson blivit dräpt av kåsarna när han besökte Lövånger. De fick därför namnet *kåsar* för att de "honom falskeligen bjödo till gäst" (Nyström a.st.). I originalskriften kallas mordarna för *Kåsboerne* (Bure 2014:137v–138, [CD]). Om mordet på Herse verkligen ägt rum bör det ha varit någon gång i början av 1400-talet.

Bydelsnamn: Ett bydelsnamn är *Västra Kåsböle* ek 22L 3c. Ett äldre hemman som legat utanför bykärnan har sannolikt legat vid Gammbystjärnen som 1716–1717 kallades *Gammel Bystiärn* (LSA Z17 31:1).

Gårdnamn: Bland gårdnamn märks *Dalen* ek 22L 3d, Tk 22L SV/SO *Tjärnängesmoran* ek 22L 3d, Tk 22L SV/SO och *Östangården* ek 22L 3d.

Fäbodnamn: Byn hade fäbodvallar vid *Fäbodarna* i Daglösten samt intill Örtjärn mellan Burvik och Bäck inom Bureå socken.

Byboöknamn: Ett ö knamn på byns befolkning var *kåsbölsnubben*, till *nubb* m. 'småspik' (Edlund 1984:137).

Inbyggarteknning: Byborna har kallats för *kåsbölsarna* *kåsbölsa* (GH).

Kräkånger se Lövsele

1–7 Lövsele ä. *krækåger* (GH), *krækåger* (SL), y. *krækåger* (GH), *krækøger* (SL), *løvsele* (Holm 1955:103) 2 15/16 sk. – Kregånger 1543, Kregånger 1546, Kreckånger 1547, Kregånger 1556, Kräkånger 1580, Kräckanger 1609, Kräckånger 1660, Kråkånger 1711, Kräkånger 1750, 1825, 1882 jb. – Kreckångher 1539, Kreckånger 1553, Kräckånger 1566, Kräkånger 1606 bl. – Kräkånger Gn 57, Lövsele ek 21L 9c, Tk 21L NV. ~ Byn har 10 bönder 1539, 12 1543, 10 1547, 11 1575, 10 1600, 7 1660–1750, 15 1825 och 22 1878. I antalet ingår även bönderna i Västanbyn. Åren 1547 och 1556 redovisas 259 öresland. Namnet skrivs *Lövsele* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 8/9 1951.

Byn hette äldst *Kräkånger* som ursprungligen var ett naturnamn med huvudleden *ånger* 'vik'. Bestämningsleden kan innehålla ett ord motsvarande norska dialekters *krik* m. 'skarp vinkel ind i Fjeldmassen' (Ross s. 429) och *krikk* m. 'skarp vinkel' (Aasen s. 388) samt svenska dialekters *krik* 'liten sjövik' (OGB 4 s. 60, 8 s. 311). Bestämningsleden syftar enligt Holm (1991:325 ff.) på en tvär vinkel mot den därtida viken som namnet *Lövånger* ursprungligen åsyftade. Ett namn **Krik(a)angr(ar)* har enligt Holm troligen haft betoning på huvudleden, vilket har påverkat utvecklingen av vokalen i bestämningsleden. Namnet har snarast syftat på sjön Kräkångersselet sedan den avsnörts från nuvarande Avafjärden (Holm a. st., SOL s. 173 f., jfr Högbom 1937:152).

Under 1940-talet ökade bilismen och många besökare utifrån gjorde sig lustiga över bynamnet vars bestämningsled man associerade till verbet *kräkas*. Utalet av namnet på grannbyn Kräkångersnoret (uppdelat som *Kräkånger-snoret*) associerades dessutom till ordet *snor* 'slem från näsan'. Därför ville byborna byta namn på byn och det blev *Lövsele*, en nybildning. Huvudleden i det nya namnet hänsyftar på namnet på den lilla sjön Selet medan bestämningsleden anknyter till sockennamnet *Lövånger*. Både det gamla och det nya namnet har alltså koppling till sjön Selet (ND 1951-10-05). Namnet *Lövsele* uttalas med akut accent i likhet med uttalet av namn på

selet i Lappland men till skillnad mot uttalet i Lövångersmålet. Andra namn med denna huvudled där i äldre dialekt grav accent brukats har efterhand kommit att uttalas med akut accent (Holm 1955:103 f.).

Bydelsnamn: En bydel är *Knackern* *knáker*, *knákrom*, *njáken* (GH) *Knacken* Gn 57, Karlsmark ek 21L 9b som utgörs av en gård som ligger avskilt vid gränsen till Nysätra socken. Namnet syftar sannolikt på Knackerberget som är ett kraftigt markerat berg intill gården. Namnet hör samman med en ordgrupp som i svenska dialekter representeras av *knake* 'kvist, stubbe', *knoke* 'knoge, knagg, liten knöl' och i norska dialekter av *knakse* 'bergkulle' (Holm 1949:112). Namnet hänsyftar på berget och har betydelsen 'knöl, upphöjning'. En fanjunkare Karl Åström som bodde på gården började kalla den för *Karlsmark* *kålsmárk* (GH).

Södra Lövsele *Södra Lövsele* ek 21L 9c, *S. Lövsele* Tk 21L NV. Några ytterligare belägg finns inte men på en vägskylt i byn fanns 1951 *S. Kräkånger* (ND 1951-10-05).

Västanbyn ä. *věstasbýn*, *věstasbyrom* (GH), y. *væstanbýn* (SL, GH) – Westanåtth 1543, Vestanåtth 1546, 1547, 1556, Westanått 1580, Westanåth 1609, Wästanått 1642, Wästanåth 1644 jb. – Weståssbyn 1539, Vestanåtth 1553, Westanååth 1566, Westanåth 1606 bl, Westanåå 1612 tl. – Wästasbyn 1661 LSA Z17 1:1, Västerbyn Gn 57, Västanbyn ek 21L 9c, Tk 21L NV. Gösta Holm (1986:61) uppger att i kommunala sammanhang har formen *Västansbyn* varit vanlig. ~ Västanbyn har 3 bönder 1539, 5 1553, 3 1620, 2 1631, en bonde 1642, 2 bönder 1661 och en bonde 1695. Åren 1547 och 1556 redovisas 212 öresland.

Västanbyn räknas i vissa längder som en egen by, i andra som en del av Kräkånger från de första skattelängderna på 1500-talet fram till ca 1650, då byn ingår som en del av Kräkånger. Ett hemman som redovisas under Noret låg tidigare under Västanbyn men överfördes till Noret under tiden 1631–1641. Ett hemman lades ner 1662 och blev fäbod under Hötjärn.

I namnet *Västanbyn* är huvudledet *by* i betydelsen 'gård, by, bydel'. Namnets ursprungliga bestämningsled är ett ägonamn *Västanät(t), vilket synes innehålla ett åt(t) 'egendom, äga', men här nog snarast använt i betydelsen 'äga eller område åt visst håll', varom se avsnittet om huvudlederna. I ägonnamnets bestämningsled ingår adverbet *västan* 'väster om'. Namnet *Västanätt skulle alltså betyda 'ägan väster om (Kräkånger)', och namnet skulle sålunda vara givet med utgångspunkt från Kräkånger. Ljudutvecklingen för *věstashýn* skulle enligt Holm (1986b:61 ff.) vara: *Västanatsbyn > *Västantsbyn > *Västatsbyn > Västasbyn. Senare har denna form ombildats till det begripligare *Västanbyn*.

Gårdnamn: Ett gårdnamn är *Bräcklunda* *Bräcklunda* ek 21L 9c som fått sitt namn efter backen *Bräcken* *bréka*, *ni bréken*, *brékbäken* (GH) på gamla kustlandsvägen. Ordet *bräcka* f. har i Västerbotten betydelsen 'brant backe', se vidare i avsnittet huvudleder. Den utbyggda prepositionen *ni* motsvarar riksspråkets *nere i*, och *Bräcken* kan då ses som den dialektala dativformen. Andra gårdnamn är *Bäckåkern* ek 21L 9c, *Åänget* ek 21L 9c och *Selshem* ek 21L 9c.

Fäbodnamn: *Fäbodarna Fäbodarna* Gn 57, ek 21L 9c, Tk 21L NV eller *Kräkångersfäbodarna krækageſfæboen* (GH), *Lövlund Lövlund* ek 21L 9c, Tk 21L NV (tidigare *Hakarsfäbodarna hakaſteſbœn* (GH) där mansnamnet *Håkan* ingår; detta personnamn finns belagt i byn 1539–1750. En annan fäbod var *Rönnlundsfäboden*, vilken ligger väster om Västanbyn.

Byboöknamn: Byns invånare har burit öknamnen *kräkångersfisarna* och *kräkångersgöva 'galningar'* (Edlund 1984:137).

Inbyggartekstning: Byborna har kallats för *kräkångersbo krækageſbo* och en boende i bydelen Västanbyn för *västasbyggare vøstashyldz* (GH).

1–5 Mångbyn ä. *mågbýn* (SL), deri *mågbýrom* (GH), y. *møgbýn* (SL) 1 11/16 sk. – Mångebyom 1543, 1546, Mangebyom 1547, Mångeby 1556, Mångebynn 1580, Mångbyn 1609, Mångbyn 1660, Mångbyen 1711, Mångbyn 1750, 1825, 1882 jb. – Mangheby 1539, Mongebyom 1553, Mångeby 1566, Mångbyn 1606 bl. – Mångbyn Gn 57, ek 22L 1c, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 1543 9 bönder av vilka 6 bodde i en by Sveden år 1539, 1619 två bönder i Mångbyn och 5 i Sveden, 5 bönder 1650–1750 och 9 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 468 öresland tillsammans med Gärde.

Mångbyn tycks ursprungligen ha utgjort den bebyggelse som ligger längs bäcken nära rågången mot Gärde och gårdarna låg nära de äldsta gårdsplatserna i byn Gärde. Under 1500- och 1600-talet redovisas vissa år som en egen by *Sveden* (se ovan), vilken enligt kartor tycks vara den nuvarande bykärnan i Mångbyn, norr om Mångbyån. För *Sveden* finns bl.a. följande äldre belägg: Swidienn 1580, Sweden 1609 jb. – Suidian 1539, Suiden 1553, Suidienn 1566, Swidian 1606 bl. År 1661 finns en gård i Fjällmora som ligger ca 2 km från Mångbyn. År 1712 ägde Mångbyn en fäbod på platsen (LSA Z17 1:1). På 1950-talet var *Fjällmora* eller *Fjällmorarna* en urfjäll som hörde till Mångbyn.

Huvudled i bynamnet är *by* m. 'gård, by, bydel', bestämningsled mansnamnet *Magne*, *Mange*, *Månge*, av *Magnulf* eller *Magnus*. Namnet *Mange* är väl känt från fornorska, fornisländska och nyisländska källor (Holm 1949:141), men enligt SMP finns i fornsvenska källor endast ett belägg på namnet. Det finns en tradition om att byn i äldre tid varit handelsplats, och att verbet *mångla* 'handla' skulle ingå i namnet. Detta styrks emellertid inte av äldre skrivformer.

Gårdnamn: *Högberget opi høgbærjeñ* ek 22L 1d, Tk 22L SV/SO.

Fäbodnamn: Byn har haft fäbodarna *Bränkkälen*, *Bufällan*, *Fjällmorarna fjælmoreñ* (GH) eller *Fjällmora*, *Mångbysfäbodarna* vid Djupgravträsket ek 22L 1d samt *Mångbysfäbodarna mågbysfæboen* (GH) som låg intill Stavvattnet. I namnet *Fjällmora*, skrivet *Fjälma* 1661 (LSA Z17 1:1), ingår sannolikt i bestämningsleden *fjäll* n. 'övre, västra delen av en socken', se vidare under **Fjällboda** ovan. Platsen ligger dock inte i västra delen av

socknen, däremot avsides i förhållande till de centrala byarna i socknen, se Holm 1949:106. Sannolikt ingår i namnet däremot inte ordet *urfjäll* 'äga som en bonde äger i en annan by', trots att jorden var en urfjäll på 1950-talet; se för *urfjäll* Andersson 2006:11 f. och där anf. litt. Det finns nämligen inga säkra exempel i området på att urfjällsägor burit namn som innehåller elementet ifråga. Dessutom är det oklart om marken verkligen var en urfjällsäga år 1712 eftersom skogsmarken i de bågge byarna Mångbyn och Broänge var karterad som en enhet på kartan. Av den anledningen är det svårt att utröna markens status vid detta tillfälle. Huvudleden i *Fjällmora* är *mor* f. 'sumpig granskog'.

Byboöknamn: Byborna kallades tidigare för *mångbysmarken* (till *mark* m. 'mask'), och *mångbysnubben* (till *nubb* m. 'småspik') (Edlund 1984:137).

Inbyggarbetekning: Byborna har kallats för *mångbyssarna* *mångbyssæ* (EL).

1–3 Mårtensboda *skájen*, *opa skájom* (GH), y. *mötñsboda* (SL), *mötñsboda* (GH) 15/16 sk; för det alternativa bynamnet *Skogen*, se nedan – Mårtensboda 1629, Mårtensboden 1660, 1711, Mårtensboden 1750, Mårtensboda 1825, 1882 jb. – Brennen 1608, 1610, Brännan 1611 tl, Bränden 1627 rou. – Mårtzbränna 1661 LSA Z17 1:1, Mårtensboda Gn 57, ek 22K 1j, Tk 22K SO. ~ Byn har 1543 en bonde, 1561 2 bönder, 1595 3, 1620 4, 1633 3, 1654–1750 2, 1825 10 och 1878 7 bönder.

Byn redovisades före 1629 under Bursiljum som från 1606 hörde till Burträks socken i kyrklig bemärkelse. I mitten av 1500-talet fanns en gård i Mårtensboda. Bosättningen växte till tre gårdar i slutet av århundradet och till fyra hemman på 1620-talet. I mitten av 1600-talet lades två hemman ner, vilka blev fäbodar under gårdar i och utanför byn. Byn redovisas strödda år som en egen by i vissa skattelängder under början av 1600-talet och kallas då för *Brännan*. Mårtensboda redovisas som egen by från 1629.

Huvudled i *Mårtensboda* är *boda* f. med syftning på att byn eller det äldsta hemmanet tidigare varit fäbod. Detta *boda* kan återge dialekten *boa* som är bestämd form. Bestämningsleden innehåller mansnamnet *Mårten*, och kan sannolikt konkret kopplas till Mårten Persson som ägde Mårtensboda 2 under perioden 1578–1613.

Alternativt bynamn: Byns dialektala namn har långe varit *Skogen skájen*, *opa skájom* (GH) som syftar på den stora skog som låg mellan byarna Bursiljum och Vebomark.

Bydelsnamn: En bydel är *Mattisbrännan* *má̄tisbré̄na* (SL), *má̄tesbré̄na*, *vésta bré̄n* (GH), Mattisbrännan ek 22K 1j, Tk 22K SO som troligen fått namn efter bonden Mats Stefansson under slutet av 1700-talet. Namnet innehåller *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt'.

Gårdnamn: *Liden* ek 22K 1j, Tk 22K SO.

Fäbodnamn: Byn har haft fäbodarna *Bjärnstensfäbodarna* och *Föskbodarna* som låg inom Vebomarks område, senare inom Bäckboda. För tolkning av *Föskbodarna*, se under **Bäckboda**.

Byboöknamn: Byborna har tidigare burit öknamnen *skogsoxarna* och *skogstokarna* (Edlund 1984:137 f., jfr till det senare öknamnet *Bjurman* 2012:5 f.).

Inbyggarbeteckning: Byns invånare kallades tidigare för *skogsarna sköksara* (GH).

1–7 Nolbyn *nølkbyn* (SL, GH) 2 5/8 sk. – Nordbyn 1543, 1546, Nordebyn 1547, Nordbynn 1556, Nordebynn 1580, Nordebyn 1609, Nolbyn 1660, Nohlbyen 1711, Nolbyn 1750, Nohlbyn 1825, Nolbyn 1882 jb. – Nordby 1539, Nordbyen 1553, Nordhebyynn 1566, Nordbyn 1606 bl. – Norbyn 1661 LSA Z17 1:1, Nolbyn Gn 57, ek 22L 1d, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 1539–1750 6 bönder, 16 1825 och 17 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 247 öresland.

Karta 28. Noret mellan Högfjärden och Gärdefjärden. Karta 1713, LSA Z17 35:1.

Huvudled i bynamnet är *by* m. 'by, gård, bydel', bestämningsled *nor* n. 'smalt vattendrag som förenar två öppna vattenpartier'. Byn ligger vid det nor eller sund som funnits mellan Gärdefjärden och Högfjärden och det numera smala vattendraget heter fortfarande *Noret*. I de äldre skrivningarna av bynamnet ser det ut som om bestämningsleden vore *nord*, varvid namnet skulle betyda 'byn i norr'. Om *nord* hade ingått i namnet skulle emellertid det dialektala uttalet ha varit *nølk-* och inte *nølk-*. Bestämningsledens *l* låter sig

också enkelt förklaras; kakuminalt *l* och *r* växlar nämligen stundom i dialekten, sålunda skrivs bynamnet *Bjurvattnet* i Skellefteå socken ofta på 1500-talet *Bjulvattnet* (Holm 1949:107). Även Mattias Dahling (ca 1750, Lövångers kyrkoarkiv) säger att byn, som han kallar *Norbyn*, har sitt namn av det nor eller sund som går mellan Högfjärden och Gärdefjärden.

Gårdnamn: *Brännen* *breːna*, *osti* *bréːn* (GH) innehåller *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt'.

Fäbodnamn: Namn på fäbodar i byn är *Larssons fäboern*, *Fäbodgärdan* vid Månberget öster om Högfjärden som även kallades *Månen* m. *máːn*, *opi* ('uppi', 'norrut i') eller *jera* ('härpå') *máːrom* (GH), ibland även *már̩om*. Detta namn tolkas av Holm (1958a:31 ff.) som ellipsbildning av *Månkammen* som existerar som namn, vilket innehåller *man* n. 'hästman' som ingår i namn på höjder i Norrland, Dalarna och Värmland. Exempel är *Manen* i Nyhem, Jämtland, och i Gudmundrå, Ångermanland. I Norrland kan namn bildade till detta *man* denotera högre mark på utmarken med höglänt skog, men även kala branta berg. Formen *már̩om* är en dativform av appellativet *måne* i Lövångersmålet. Tydligt har man senare kommit att ansluta namnet till ordet *måne*. Dessutom finns *Löfääbodgärdan* och *Simon-Svensafäbodarna* som ligger intill Fäbodgärdan ek 22L 1d vid Bodénsrotet och Lill-Långtjärn samt *Fäbodarna* *fēbōːn* (GH), Fäbodarna ek 22L 1e, vilka enligt Holm (OAU, 1947) ligger öster om Högfjärden, helt nära gränsen till Blacke.

Byboöknamn: Byborna har kallats *nolbysgeterna* (Edlund 1984:138).

1–3 Noret *nóːre* (SL, GH), dativ *uti* *nóːren*, *kraːkapešnóːren* (GH) 1 1/4 sk. – Noret 1629, Noret 1660, Noret 1711, 1750, 1825, 1882 jb. – Noret 1606 sö, Noret 1612 tl, Norum 1614 sö. – Nooret 1661 LSA Z17 1:1, Kräkångersnoret Gn 57, Noret ek 21L 8c, Tk 21L NV. ~ Byn har 2 bönder 1612–1631, 3 1641–1750, 5 1825 och 7 1878.

I Noret finns två hemman 1612. Det ena kan beläggas redan 1539 och redovisas då under Västanbyn. Det andra hemmanet anläggs ca 1575 och redovisas under Kräkånger. Noret börjar som synes redovisas som egen by först år 1639. Byn har möjligtvis tidigare varit fäbod under Västanbyn eller Kräkånger; vid Noret nr 4 fanns 1717 namnet *Buåkren*, vilket ju kan indikera att här funnits en fäbod.

Namnet syftar på ett sund som fortfarande på 1600-talet gick mellan en därtida ö vid Kräkångersfjärden och fastlandet vid Noret, och innehåller ordet *nor* n. 'smalt vattendrag som förenar två öppna vattenpartier'.

Under första halvan av 1900-talet användes ofta formen *Kräkångersnoret*, sannolikt för att skilja byn från bydelen Noret i Risböle i samma socken. Under 1940-talet började fler bilburna besökare köra förbi på kustlandsvägen som gick en bit utanför byn. Där fanns en vägskylt med namnet *Kräkångersnoret*. Många besökare utifrån gjorde sig lustiga över bynamnet som man uttalade så att huvudleden associerades med *snor* n. 'slem från näsan'. Därför ville byborna byta namn på byn. Namnet skrivs *Lövångernoret* enligt

Lantmäteristyrelsens beslut 8/9 1951 (ND 1951-10-05). Men på kartor har *Noret* varit den vanliga formen.

Bydelsnamn: En bydel är *Övre Noret* Övre Noret ek 21L 9c.

Byboöknamn: Byborna har kallats *potatnorsarna*, alltså 'potatis-norsarna' (Edlund 1984:138).

1 Prästbordet *præsbøle* (II), *præstbøle* (Öhman 1946:10, s. 21) 13/16 kr – Prästebordet 1711, Präste Bordet 1750, Kyrkobordet och Präste Bordet 1825, Prestbordet 1882 jb. – Kyrkiobordet 1771 ml. – Prästbordet ek 22L od. ~ Byn har en bonde 1711–1750 och 2 bönder 1825–1878.

År 1825 ligger Prästbordet och Kaplansbordet under Kyrkobordet. Prästbordet blev municipalsamhälle 1937 med namnet *Lövånger*. Sedan har namnet *Lövånger* gått över som namn på Prästbordet och betecknar idag dels kyrkbyn Prästbordet, dels församlingen.

Namnet innehåller bestämd form av *prästbord* n. 'prästgård, prästboställe', fsv. *prästabordh* 'det som är anslaget till prests underhåll? prestgård?' (Söderwall 2:1 s. 218). Det fanns i fsv. även ett *prästabol* med samma betydelse (SAOB P 2244) där *bol* har utvecklats ur fsv. *borb* (Hellquist 1948 s. 89). Jfr SOVN 1 s. 25.

Ett äldre namn på bebyggelsen vid kyrkan är *Staden stan* (GH) som inefattar Prästbordet med Kyrkstaden. När de som bor norr om Lövånger ska säga ”i Lövånger” heter det *nei* eller *fram stāom*, dvs. ’nere i’ eller ’fram i staden’ (Öhman 1946:20). Ordet *fram* har i dialekten även betydelsen ’framåt, söderut, nedåt’ (Lindgren 1940 s. 44). (I området norr om Lövånger säger man om staden Skellefteå *opp i stan*.) Namnet *Staden* i Lövånger kan innehålla *stad* i betydelsen ’köpstad’, här använt lite skämtsamt, skrytsamt eller självironiskt, jfr *lappstad* (SAOB L 277). Även bebyggelsen vid Skellefteå kyrka benämns *Staden* vissa år, t.ex. 1629, och också på andra håll i Övre Norrland har man skäl att anta att bebyggelserna vid kyrkan kallats *Stad*, bl.a. i Arvidsjaur och Kalix (jfr Edlund 1984:145, 177, 182).

En del av området heter *Kyrkstaden* Kyrkstaden Hülphers 1789:68, Gn 57, ek 22L od, Tk 22L SV/SO. Där ligger Lövångers kyrkstad.

Bydelsnamn: En bydel är *Strömbacken strömbåken* (GH) Strömbacken ek 22L od.

Gårdnamn: *Berget bærje*, dativ *bærjeη* (GH) ek 22L od, som är namnet på komministergården som ligger på ett berg.

Byboöknamn: Invånarna vid kyrkan har kallats *stadskrediten* (Edlund 1984:138).

1–3 Risböle *rýsbøl*, *rísbøl*, *rísbøle* 1 15/32 sk – Ryzzeböledh 1514 31/1 RAp, Ryßebölee 1543, Ryßeböle 1546, 1547, Rysseböllett 1556, Ryßebölett 1580,

Ryßebölle 1609, Rysbölet 1660, Rijsböhle 1711, Risböle 1750, Risböhle 1825, Risböle 1882 jb. – Ryssebôle 1539, Ryßebôle 1553, Ryssebôlet 1566 bl, på Ryßebölett 1570 sö, Ryßböll 1606 bl. – Ryssbôlet 1661 Z5 1:1, Risbôle Gn 51, ek 22L 3d, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 3 bönder 1539–1750, 6 1825 och 9 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 126 öresland. Johannes Bureus använder i sin släktutredning från 1613 formen *Rijsbôlet* (Bure 2014:155v–156 [CD]).

Bynamnets huvudled är *bôle* n. ’nybygge, nyodling’, bestämningsled binamnet *Ryss*. Den sakliga bakgrundens till binamnet *Ryss* är inte klar. Vi vet dock att vid Bottenviken vistades ryska eller karelska köpmän under medeltiden och på 1500-talet. De flesta var sannolikt karelare men kallades *ryssar* eftersom de levde under rysk överhöghet. Ryssland reste även vissa anspråk på den västra Bottenvikskusten (jfr Klintberg 1990:241 ff.). I en klagoskrift från norra Österbotten år 1493 omtalar österbottningarna att ryssarna gjorde anspråk på landet i norra Österbotten och tvärsöver Bottenviken till Bjuröklubb, där landet norr om denna linje skulle vara deras (Olofsson 1962:230 ff.). Det är uppenbart att detta område har ett stort intresse också geopolitiskt i slutet av medeltiden (Sundström 1984:33 ff., 137 ff., Wallerström 1995:251 ff.). Om binamnet *Ryss* verkligen har en sådan bakgrund eller ska bedömas på annat sätt måste hållas öppet. Ordet *ryss* har även en mer allmänt nedsättande betydelse (SAOB R 3395, Widmark 1958:66). I dialekterna i Västerbotten finns ett *ryssot* ’bråkig, vild, galen’, och *han je söm en ryss* ’han är [bråkig] och gåpåaraktig’ (Söderström 1979 s. 158). Kanske har nedsättande ord använts i både *Kåsbôle* och *Ryssbôle*, men detta kan inte klart styrkas.

Risbôle tycks tillhöra Skellefteå socken år 1514, då Erik Olsson i Risbôle var nämndeman på tinget i Skellefteå samma år (Lundström 2002:13 f.). Om byn tidigare historia se under **Kåsbôle**.

Bydelsnamn: *Avastrand* *åvastrána* Avastrand Gn 51, *Burnäset* *bùrnése* (GH) Burnäset ek 22L 3d, Tk 22L SV/SO, där upptecknaren noterat ”väl ett visthus” och liknande, *Bäckfors* *békfáS* (GH) Bäckfors Gn 51, ek 22L 3d, Tk 22L SV/SO, *Risbölsnoret* *nóre*, dativ *nóren* (GH) Risbölsnoret ek 22L 3d, Tk 22L SV/SO.

Gårdnamn: *Åkermoran* ek 22L 3d som innehåller *mor* f. ’sumpig granskog’.

Fäbodnamn: *Fäbodarna* vid Fårviken på Storön.

Byboöknamn: Byborna kallas *risbölsföla* samt *risbölsstomma*, till *stomme* m. ’stubbe’ (Edlund 1984:138).

Inbyggarbeteckning: Byns invånare har kallats för *risbölarna* *rýsbóla*, *rýsbósa* (GH).

1–6 Selet *séle*, *opi séler* (SL) 14/16 kr, 1 19/32 sk – Siletth 1543, 1546, Sileth 1547, Selleth 1556, Szelet 1580, Seleth 1609, Sellett 1660, Selet 1711, 1750,

Sehlet 1825, Selet 1882 jb. – Siledth 1539 bl, viid sileth 1539 sö, Seletth 1553, Seleth 1566 bl, ved sellett 1573 sö, Selett 1606 bl. – Selet ek 22L oc. ~ Byn har 7 bönder 1539, 9 1553, 8 1600, 7 1624, 6 1660, 5 1711–1750, 11 1825 och 11 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 324 öresland.

Namnet är sekundärt till ett vattensamlingsnamn som innehåller ordet *sel* n. 'lugnvatten mellan forsar i en älvdal eller å, sjö', och har sannolikt från början denoterat nuvarande Selstjärnen. Denna vattensamling har bildats sedan den havsvik, som låg i området vid Selet, blivit avsnörd från havet efter år 1000, se för ytterligare detaljer under **Lövånger** ovan.

Namnet *Selet* ger ett ungt intryck och kan tidigare ha varit ett bydelsnamn i en större by. Uppdelningen av den äldre byn har då skett när Lövånger blev egen socken och ett prästbord avskildes, kanske i slutet av 1300-talet eller början av 1400-talet. Då blir Prästbordet och Selet egna byar, och namnet *Lövånger* byter denotation från by till socken.

I byn fanns gästgivargård från 1685. Selet har nästan haft karaktären av kyrkby genom att i byn fanns gästgivargård, militärboställen och herrgårdar. Byn ligger också alldeles intill Prästbordet. Se vidare under **Lövånger**.

Bydelsnamn: *Grytnäs grytnääß backen* 1685 (LSA Z17 39:1), som betecknar ett tidigare näs vid Gärdefjärden, innehåller *gryt* n. 'stenig mark, stenanhopning' och *näs* n. 'landutsprång i sjö eller sjöliknande vattenparti, sjönäs'. Här fanns ett näs 1685 men idag har sjön sänkts och vattnet har dragit sig tillbaka.

Nedre Selet Nedre Selet ek 22L oc.

Övre Selet øveséle (GH) *Öf. Selet* Gn 57, *Övre Selet* ek 22L oc.

Gårdnamn: *Emilsro Emilsro* ek 22L oc som sannolikt har fått namn efter Emil Gyllengahm, f. 1850.

Karlstorp Karlstorp ek 22L oc.

Marielund Marielund ek 22L oc som troligen fått namn efter Maria Kata-rina Broman som var gift med fanjunkare Bengt Ambjörn Ulfhielm under andra halvan av 1800-talet.

Myran Myran ek 22L oc.

Norrbacka Norrbacka ek 22L oc.

Ängsbacka Ängsbacka ek 22L od.

Under indelningsverkets tid fanns i byn två officersboställen, kaptensbostället *Selsberg* selsbærj (GH) (Selet nr 2) som åren 1695–1836 låg på Selsberget intill Prästbordet och därefter i byn i Selet samt fänriksbostället *Selslund* (Selet nr 1).

Dessutom fanns i byn flera herrgårdar: *Katrineberg* katrínebærj (GH) (Selet nr 6) som troligen fått namn efter Margaretha Catharina Marklund, hustru till löjtnant Adam Gabriel Gyllengahm f. 1812, *Lövbacka* løvbåka (GH) (Selet 6:3) *Lövbacka* ek 22L od, vars bestämningsled anknuter till sockennamnet *Lövånger* och huvudled *backa* är topografiskt motiverad (se närmare avsnittet om huvudleder) samt *Ulriceberg* ulrícebærj (GH) (Selet nr 5) som fått sitt namn efter Ulrika Folker f. 1749, gift med major Gabriel Gyl-lengahm.

Byboöknamn: Byborna kallas *selsbäckrarna* (till *bäcker* 'bagge') och *selscigarrerna* (Edlund 1984:138).

Inbyggarbetekning: En invånare i byn kallas *selsbo* *sélsbo* (GH).

1 Stavvattenskälen *ståvatne* (GH), *ståvatnsfjörn* (SL) 17/64 sk; för det alternativa bynamnet *Stavvattnet*, se nedan – Stafvattnstjeln 1825, Stafvattnetjän 1882 jb. – Stafvattnstjälén 1794 ml. – Stafvattenstjälén Gn 57, Stavvattenskälen ek 22L 1b, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 2 bönder 1878. Namnet skrivs *Stavvattenskälen* enligt Lantmäteristyrelsens beslut 13/11 1958.

Nybygget fick frihetsbrev 17/10 1793 och ägdes 1794 av Anders Östensson från Bodan. Naturnamnet *Stavvattnet* skrivs 1661 *Stafwatnet* (LSA Z17 1:1). En bebyggelse fanns vid sjön Stavvattnet från slutet av 1500-talet till början av 1600-talet samt i slutet av 1600-talet; bebyggelsen redovisas ibland som en egen by, ibland under byn Vallen och bydelen Finnmoran. Denna bebyggelse beläggs som *Staffwathn* 1579 bsl, *Staffwatnet* 1596 tl, *Stafwattn* 1613–1618 äl restlängd, *Stafwatnet* 1699 fb. Denna bebyggelse låg sannolikt i norra delen av sjön och detta område ägs fortfarande av Vallen. Bebyggelsen hade troligen försunnit när nybygget grundades.

Namnet är nybildat och har i huvudleden *käl* m. 'låg höjd'; husen ligger nämligen på en stenbacke (LMA 24-LÖR-166). Bestämningsled är sjönamnet *Stavvattnet*, vars huvudled är *vatten* n. 'sjö' och bestämningsled *stav* som i ortnamn i Västerbotten tycks kunna betyda 'klippbrant', se vidare under **Stavträsk**, Burträsk. Elementet *stav* m. kan här konkret syfta på en klippbrant i det berg som finns vid sjöns norra del (se Figur 5). År 1799 kallades berget *Stavvatts Berget* (LSA Z17 23:4).

Figur 5. Del av klippbranten vid Stavvattnet. Foto: Ulf Lundström 2013.

Alternativt bynamn: Byn kallas även för *Stavvattnet*.

1 Storsandsjön *storsånfjön* (GH, SL), *ve sjön* (GH) 3/16 sk – Storsandsjö 1825, Storsandsjön 1882 jb. – Storsandsjön ek 22K 1j, Tk 22K SO. ~ Byn har 4

bönder 1878. Nybygget fick sitt frihetsbrev 15/5 1793. Inhysesmännen Jon och Lars Persson från Vebomark lät utsyna ett område vid Storsandsjön 15/6 1792.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Sandsjön* som 1661 skrivs *Sandsiön* 1661 (LSA Z17 1:19). Huvudled i detta är *sjö* m. '(mindre) sjö', bestämningsled *sand* m. 'sandigt område' med syftning på den sandiga marken. Den särskiljande ledens *Stor-* har tillagts för att skilja sjön från Lill-Sandsjön.

Gårdnamn: *Hakabrännan* *hákabré-na*, dativ *hákabré-n*, *vest i bré-n* (GH) ek 22K 1j, Tk 22K SO där huvudled är *bränna* f. 'svedja, avbränd skogstrakt', bestämningsled sannolikt *haka* 'utsprång' (jfr Sahlgren 1922:136 f., Lindberg 1933:33 ff.), syftande på Norrbrännerberget som är en utlöpare av det stora berget Harakälen. I namnet ingår däremot inte mansnamnet *Håkan* som i namn i norra Västerbotten har genitivformen *Hakars*, såsom i *Hakarsföbodarna* i Lövsele. Någon person med namnet *Håkan* har heller inte återfunnits i någon av byarna Storsandsjön och Mårtensboda. Ett annat namn på bydelen är *Storsandsjöbrännan* (OAU) *Storsandsjöbrännan* Gn 57.

Sunnasbyn, se **Broänge**

1–4 Svarttjärn *swåtfjé-n* (SL), *swåtfjé-n*, *swåtfjé-n*, *swåtfjé-n* (GH) 1 29/32 sk – Swartatiernen 1543, Szwartatiernenn 1546, Swartatiernen 1547, Suartetieren 1556, Suarthetiernan 1580, Swartiärnn 1609, Swartien 1660, SwarTiern 1711, Swarttiern 1750, Svarttjern 1825, 1882 jb. – Suartthe tiernen 1539, Suartieren 1553 bl, vidt suarthetiernen 1553 fiskereg., Suartetiernan 1553 hl, Suarteuatn 1566, Suartiärn 1606 bl. – Östre Svarttiern 1661 LSA Z17 1:1, Svarttjärn Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 3 bönder 1539, 4 1543, 5 1547–1660, 4 1711–1750, 9 1825 och 18 1882. Åren 1547 och 1556 redovisas 220 öresland.

Namnet är sekundärt till sjönamnet *Svarttjärn*, där huvudleden är *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö' och bestämningsleden adjektivet *svart* med syftning på tjärnens svarta färg. Mattias Dahling (Lövångers kyrkoarkiv) anser namngivningsgrundens vara tjärnens gyttjebotten som "synes svart". Tidigare när tjärnen omgavs av en hög granskog gav den sannolikt ett ännu svartare intryck (Holm 1949:108). Formen *Östre Svarttiern* från 1661 har en särskiljande led *Östre* för att skilja detta Svarttjärn från Svarttjärn som är en bydel i Bursiljum i Burträsk. Bursiljum tillhörde Lövångers socken i världsliga frågor fram till 1770-talet, se under **Bursiljum** i Burträsk.

Bydelsnamn: En bydel är *Gammelgården* Gammelgården ek 22L 3a, Gammelgårdarna Tk 22L SV/SO, som har sitt namn efter en gård som flyttades från den tidigare sjön Yttre Svarttjärn efter år 1713.

Byboöknamn: Bybornas öknamn är *svartjärnsabborrarna* (Edlund 1984:139).

Inbyggarbeteckning: Byborna kallas *swåtfjénsa* (GH).

1–7 Uttersjön ä. ve *ötesjön*, *ötesjönom* (GH), *üteſjon* (SL), y. *üteſjon* (GH), *üterſjon* (SL) 2 19/64 sk – Wtthersiön 1543, Vtthersiön 1546, Othersiön 1547, Vtherssiiönn 1556, Wttersiönn 1580, Vttansiönn 1609, Wttersiöen 1660, Vtterbiön 1711, Uttersiön 1750, Uttersjön 1825, 1882 jb. – Wtthersiö 1539, Vthersiön 1553, Ottersiönn 1566, Vtterbiön 1606 bl. – Uttersiön 1661 LSA Z17 1:1, Uttersjön Gn 57, ek 22L 2d, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 5 bönder 1539, 6 1543, 7 1609–1750, 12 1825 och 17 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 234 öresland.

År 1661 låg fem hemman vid Uttersjön och två hemman vid bäcken som rinner till Älgträsket. Byarna Uttersjön, Kåsböle och Risböle har gemensam skogsmark på kartan från 1716 (LSA Z17 38:1). Kanske kan Uttersjön vara den ursprungliga byn och de övriga senare utflyttningar. I bydelen Bäcken fanns poststationen Uttersjöbäcken 1925–1987. Idag används namnet *Uttersjön* om den norra delen av byn och *Uttersjöbäcken* om den södra (Boken om Uttersjön s. 1 f.). Om byns tidigare historia se under **Kåsböle**.

Namnet är sekundärt till vattensamlingsnamnet *Uttersjön*, där huvudled är sjö m. '(mindre) sjö' och bestämningsled djurbenämningen *utter* m.; i sjön hade tidigare uttrar sitt tillhåll, något som även Mattias Dahling (ca 1750) nämner.

Bydelsnamn: *Abborrbacken åbarbäken* (GH) *Aborrbacken* ek 22L 2d, Tk 22L SV/SO, som har fått namn efter soldatrotten 55 *Abborre* vid Lövångers kompani. Soldatnamnet *Abborre* fanns på roten 1695–1790.

Bäcken eller *Uttersjöbäcken* *befsen*, *ötesjöbæfſen* (GH), *üteſjøbekeñ* (SL) *Bäcken* 1661 LSA Z17 1:1, *Uttersjöbäcken* Gn 57, ek 22L 2d, Tk 22L SV/SO som är en av byns två huvuddelar.

Kälen *fſar* (GH) *Kälen* ek 22L 2d, Tk 22L SV/SO Namnet innehåller käl m. 'låg höjd', bydelen ligger på en sådan formation.

Svidjen *swia*, *swin* *Svidjen* ek 22L 2d, Tk 22L SV/SO som innehåller *svid* f. 'svedja, avbränd skogstrakt'. Den på kartan angivna formen är oklar, men kan möjligen gå tillbaka på en dialekta form i pluralis.

Väst i byn eller *Västra Uttersjön* V. *Uttersjön* Tk 22L SV/SO.

Öst i byn *ost i býnom* (GH) eller *Östra Uttersjön* Ö. *Uttersjön* Tk 22L SV/SV.

Övriga bydelsnamn är *Granheden* Tk 22L SV/SO, *Sanden* Sanden ek 22L 2d.

Gårdnamn: *Berget* Berget ek 22L 3d, Tk 22L SV/SO.

Rotet Rotet ek 22L 3d, Tk 22L SV/SO, där byns soldattorp eller soldatrotten låg. Ordet *rote* har i dialekten neutralt genus.

Sanden Sanden ek 22L 2d, Tk 22L SV/SO, *Solbacka* Solbacka ek 22L 3d, Tk 22L SV/SO.

Åkern Åkern ek 22L 3d. Ligger vid bykärnan där byns största åker Stor-åkern låg i äldre tid.

Fäbodnamn: Fäbodarna intill Fårviken på Storön, Fäbodgärdorna, Fäbomyran.

Byboöknamn: Byborna har kallats *uttersjöhararna* och *uttersjörinslarna* (Edlund 1984:139), där det sistnämna sägs vara bildat till *rinsel* f. *répl* 'grovtt säll, rissel'.

Inbyggarbeteckning: De som bor öster om Uttersjöträsket kallas *östrarna öystren* (GH).

1–9 Vallen *válly* (SL), *válly*, *dera* ('därpå') *válom* (GH), 3 9/16 sk – Wallen 1543, Vallenn 1546, 1547, 1556, Wallen 1580, 1609, 1660, 1711, 1750, 1825, 1882 jb. – Wallen 1539, Vallen 1553, Wallenn 1566 bl, på Vallen 1573 sö, Wallen 1606 bl. – Wallen 1661 LSA Z17 1:1, Vallen Gn 57, ek 22L 2a, 22K 2j, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 3 bönder 1539–1548, 4 1548, 5 1549–1560, 6 1565–1596, 7 1597–1598, 8 1599–1750, 22 1825 och 30 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 191 öresland.

I Vallen fanns tre stora hemman 1543, men bebyggelsen ökade snabbt under 1500-talet. Vallen kan ursprungligen ha varit en fäbod under Mjövattnet. I byn fanns poststationen *Vallsträsket* 1932–1974.

Namnet innehåller *vall* m. 'jämn, gräsänder mark', som också finns i sammansättningarna *kyrkvall* 'öppet område vid en kyrka' och *fäbodvall* 'öppet område vid en fäbod'. *Vallen* åsyftar här sannolikt en fäbodvall. Under 1500-talet finns i Lövångers socken två andra exempel på att tidigare fäbodar fått fast bebyggelse och kallats *Vallen*, åtminstone under den första tiden, se för detta **Daglösten** och **Älgnäs**. Även Mattias Dahling (ca 1750) menar att Vallen ursprungligen varit en fäbodvall.

Bydelsnamn: Finnmoran *fēnmōra*, *fēnmōr* (GH), *finnmōra* (SL). Finnemoor 1594, Finnemor 1607, Finnemoor 1608, Finnemoran 1611 tl, Finnemor 1612, Finnmora 1613 äl, Mårtenvallen 1627 rou. – Finmora 1666 LSA Z31 1:1, Finnmoren Gn 57, ek 22L 2a, Tk 22L SV/SO. Huvudled i detta är *mor* f. 'sumpig granskog', bestämningsled *finne* m. 'finne' eller möjligen, dock mindre sannolikt, i betydelsen 'same'.

Fäboda eller *Fäbodarna* ä. *fēbōen* y. *fēbōda*, *fēbōda* (GH) är den del av Vallen som ligger på Näset norr om Flaxenviken. *Fäboda* Gn 57, ek 22K 2j, Tk 22K SO. Bebyggelsen var tidigare fäbodar.

Trehörningen *trēhōnijen* (SL) *Trihörningen* 1661 LSA Z17 1:1. – *Trehörningen* Gn 57, ek 22L 2a, Tk 22L SV/SO. Bydelen har fått sitt namn efter sjön Trehörningen. Sjön har tre markanta vikar (jfr Pellijeff 1951:55 ff.).

Övriga bydelsnamn är *Mittåvallen* *mīta válom* (GH), *Västomträsket* *vēstom trēske* (GH) *Västomträsket* ek 22L 2a, Tk 22L SV/SO, *Västra Vallen*, *Östra Vallen*.

Gårdnamn: *Cederslund* Tk 22L SV/SO som fått namn efter soldatroten 45 *Ceder* vid Lövångers kompani, som bar detta namn från 1817 fram till början av 1900-talet.

Lillvattnet *Lillvattnet* ek 22L 3a, Tk 22L SV/SO. Namnet kan vara en mellanledsellips av ett äldre **Lilla Mjövattnet*. Naturnamnet skrivs *Lillvattnet* 1713 (LSA Z17 44:1).

Moren *e_́na mó̄n* (GH) Moren ek 22L 2a som innehåller *mor* f. 'sumpig granskog'. Den utbyggda prepositionen *e_́na* betyder antingen 'inne på' eller 'västerut på'.

Sundet, *Sundstjärnen* Sundet, Sundstjärnen ek 22K 2j som fått sitt namn efter Sundet som är en långsmal del av sjön Fäbodträsket.

Svartmoran *Svartmoren* ek 22L 2a, där huvudleden är *mor* f. 'sumpig granskog' och bestämningsleden *svart* antagligen syftar på skuggigt läge.

Svidjen *swíá, vesta swín* *Svidjen* ek 22L 2a som innehåller namnelementet *svid* f. 'svedja, avbränd skogstrakt'. Den på kartan angivna formen är oklar, men kan möjligen gå tillbaka på en dialektal form i pluralis.

Övriga gårdnamn är *Backgårdan* Backgården ek 22L 2a, *Gråbergsåkern* Gråbergsåkern ek 22L 2a, Tk 22L SV/SO, *Mossänget* Mossänget ek 22L 2a, *Näset* Näset ek 22K 2j och *Strandagården* Strandag ek 22L 2a.

Fäbodnamn: *Björnmyrstensfäboden* *Biörnmyrsteen fäboden* 1713 (LSA Z17 44:1), *Brännafäboden* nordväst om sjön Trehörningen och fäbodarna söder om Flaxenviken där namnet *Buänget* finns idag, *Budänge* 1713 (LSA Z17 44:1). Vidare *Lars-Ersafäboden* sydväst om Trehörningen och *Flaxenfäbodarna* väster om Flaxenviken där också namnen *Fäboda*, *Fäbogärdet* och *Fäbotjärn* finns. I namnet *Flaxenfäbodarna* ingår *floxen* n. 'smal, skarpt avgränsad myr' som finns upptecknat i Älvbyn, Norrbotten (jfr Edlund 1996a:127). Ett hithörande namn är *Bubrännan* vid Fäbodträsket.

Byboöknamn: Bybornas öknamn är *vallskalvarna* och *vallskungarna* (Edlund 1984:139).

Inbyggarbeteckning: En inbyggarbeteckning är *vallsborna* *válsbó,* *válsara* (GH).

1–19, 21–22 Vebomark *vémar̄ka, opa vémárken, y. vébómárk* (SL) 6 59/64 sk – Wibbemarc 1543, Vibbemarc 1546, 1547, Vibbemark 1556, Wibbemark 1580, Wibomarc 1609, Wijbomark 1660, Webbomarck 1711, 1750, Webbornmark 1825, Webomark 1882 jb. – Wibbemark 1539, Vibbemarc 1553, Wibbemarck 1566 bl, å Vibbemarc 1571 sö, Wibbemarc 1606 bl. – Wibbemark 1661 LSA Z17 1:1, Vebomark Gn 57, ek 22L oa–1a, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 16 bönder 1543, varav 5 i Yttre Vebomark och en i Näset, 17 1557, 18 1561, 19 1565, 18 1579, 19 1593, 21 1602, 20 1621, 21 1660, 20 1711, 21 1750, 34 1825 och 54 1878. I Yttre Vebomark fanns 1565 7 hemman. Åren 1547 och 1556 redovisas 432 öresland.

Byn Vebomark låg ursprungligen i Bygdeå socken men fick av Karl IX tillstånd att höra till Lövångers socken, eftersom byborna hade sex mil till kyrkan i Bygdeå men bara två till Lövångers kyrka. Beslutet bekräftades av Gustav II Adolf 7/3 1614. Gården Vebomark 20 som ursprungligen låg inne i

Vebomark flyttades till gården fäbod i slutet av 1700-talet och blev 1800 egen by under namnet **Bäckboda**.

Namnets huvudled är *mark* f. 'nybygge i skog eller utmark'. Bestämningsled är *Vibbe* som är en smekform av *Vibjörn*, ett personnamn som kan beläggas från Västerbotten. Ett patronymikon *Vibbesson* beläggs för tre bröder i Flarken, nuvarande Nysätra socken, år 1543 (Holm 1949:98). Dessutom finns bonden Nils Vibbesson i Mångbyn, Lövånger, åren 1547–1586. Se även Audén 1980:52, 71.³⁵

I Lövånger finns även en sägen om namnets tillkomst. Sägnen antyds redan ca 1750 av prosten Dahling men kan vara mycket äldre. Det sägs att en man vid namn *Vibbe* "satt sig ned i Ytter Wibesmark" och att han sände ut sina söner att bryta bygd. Enligt Dahling "hafver han affärdadt sonen Grim till Grimsmark, Östen till Estersmark, Gunn till Gunsmark och andra till andra orter, men then yngsta hafver han i byn för sig behållit så at han hafver gifvit honom hemvist uti inre Wibesmark". Enligt en annan version av sägnen har *Vebomark*, *Hökmark* och *Önnesmark* grundats av *Vebbe*, *Hök* och *Önnes* (Holm 1949:98).

Bydelsnamn: *Bäckboda*, fäbod som fick fast bosättning i slutet av 1700-talet, se vidare under **Bäckboda**.

Kläppen ek 22L oa som innehåller *kläpp* m. 'liten höjd, förhöjning'.

Kälen *f_sarv*, *f_sbrn*, *f_sälrom* (GH) *Tjäl* Gn 57, *Kälen* ek 22K 1j, Tk 22K SO, *Hästkiöln* 1661 (LSA Z17 1:1), *Häst Tiählen* 1707 (LSA Z17 28:1). Namnet *Hästkälen* har i huvudleden *käl* m. 'låg höjd', i bestämningsleden *häst* m. Möjligen släpptes hästarna på bete här mellan vår- och höstbruket.

Per-Nilsabyn *p_arrv_isabi_in*, *p_aen_isab_il_n* (GH) ek 22K 1j, Tk 22K SO.

Rönnkälen *r_om_if_sarv*, *opi r_om_if_sälrom*, *r_om_if_sarv* (GH) ek 22L oa som innehåller trädbenämningen *rönn*.

Sörbyn *sörby_in* (GH) ek 22L oa, *Inder wibbomarck* 1666 (LSA Z31 1:3).

Västomtill *wéstomdēl*, *wéstomdi_il* (GH) ek 22L oa, Tk 22L SV/SO. – *Yter wibbom.* 1666 (LSA Z31 1:3).

Västra Näset ä. *n_ese*, y. *n_ese* (GH) *Nesit* 1553 hl, *Näsit* 1557 tl, *Näseth* 1561 tl. – *Yter Wibbomark* 1661 (LSA Z17 1:1), *Näset* Gn 57, *Västra Näset* ek 22L oa, V. *Näset* Tk 22L SV/SO. Namnet åsyftar ett näs på västra sidan av det numera utdikade Vebomarksträsket, mellan Bredviken och Västasbäcken. Där fanns fyra hemman 1661, men ett hemman hade försvunnit 1707. Betydelsen av elementet *näs* n. är här 'landutsprång i sjö eller sjöliknande vattenparti, sjönäs'.

Ytterbyn *yterb_iy_n*, *deri yterb_iynom* (GH) Gn 57, ek 22L oa-ob, Tk 22L SV/SO. Äldre belägg är *Ytter wibbomark* 1614 äl, *Yter Wibbomark* 1661 (LSA Z17 1:1). Namnet har betydelsen 'den östra by(dele)n, by(dele)n som är längre ut mot havet'.

Ön *øn* (SL) Gn 57, ek 22L oa, Tk 22L SV/SO. – *Stooröhn* och *Lillöhn* 1707 (LSA Z17 45:1). Området som var en halvö år 1661 (LSA Z17 1:1) var sannolikt tidigare en ö.

³⁵ Ett annat namn på byn Innervik i Skellefteå socken i mitten av 1500-talet är *Vibjörnsvik*, där alltså mansnamnet *Vibjörn* utgör bynamnets bestämningsled.

Östra Näset nése (GH) *Näset* Gn 57, *Östra Näset* ek 22L oa, *Ö. Näset* Tk 22L SV/SO. Betydelsen av elementet *näs* n. är här 'landutsprång i sjö eller sjöliknande vattenparti, sjönäs'. Gården kallades 1661 *Östan Träske* (LSA Z17 1:1) '(gården) öster om sjön (alltså Vebomarksträsket)'. Gården låg då nära stranden av Vebomarksträsket och på storskifteskartan från 1773 (LSA Z17 45:2) finns en gammal gårdstomt nära en liten udde vid sjön. Gården flyttades ett litet stycke från sjön.

Övriga bydelsnamn är *Backfäboda* eller *Bredselefäbodarna*, *Per-Hansabacken* ek 22L oa, *Näsfäboda*, *Svedjan* *swíá*, *opi swín* (GH) ek 22L 1a.

Gårdnamn: *Burgärdan* *búrgjálka*, *deri búrgjár* (GH) ek 22L oa, *Buhrgärde* 1707 (LSA Z17 45:1), *Bugärdet* 1769 (LSA Z17 45:4), där det tidigare fanns fäbodar. Intill platsen fanns 1769 *Burudden*. I namnet kunde ordet *bur* n. i betydelsen 'visthus' tänkas ingå. Det äldsta skriftliga belägget har *bur* vilket också överensstämmer med uttalsformen. Det är dock inte säkert styrkt att *bur* ingår i andra ortnamn i Västerbotten. Rent sakligt är det svårt att tänka sig att det skulle ha stått ett ensamt visthus här, här fanns nämligen inget hemman men en fäbod. Men skrivningen *Bugärde* från 1769 kan visa att namnets bestämningsled istället är *bud* f. 'bod', här i betydelsen 'fäbod'. På platsen fanns ju bevisligen en fäbod 1707. Bägge alternativen är språkligt möjliga men de sakliga förhållandena gör en anknytning till *bud* mer sannolik.

Granhult ek 22K 1j, Tk 22K SO som ligger vid Kälen, där huvudleden innehåller ordet *hulte* n. 'liten skogsklädd höjd eller skogsdunge intill eller på en myr' (jfr Näslund 2007 s. 272).

Knipören *kṇipórn*, *dera knipórom* (GH) ek 22L oa innehåller av allt att döma fågelbeteckningen *knipa* f. och *ör* m. som i dialekten synes ha de preciserade betydelsen 'bank av grus och sand, blandad med småsten som förekommer i vattendrag och havsvikar'. Den utbyggda prepositionen *dera* betyder 'därpå', och prepositionen *på* används vid omtal om ör och grund.

Långnybruket ek 22K 1j, Tk 22K SO som ligger vid Kälen.

Sveden *uta swíá* 'österut på svedjan' som var en gård i Näset. Gården Vebomark nr 19 kallades *opi swíá* 'norrut på svedjan' (GH).

Några andra gårdnamn är *Backen* ek 22L oa, *Kornnäset* ek 22L oa, *Väst på Backen*.

Fäbodnamn: *Backfäboda*, *Fäboliden* 1707 *Bredselet* (LSA Z17 28:1), *Kilibua* som fick fast bosättning i slutet av 1700-talet, se vidare under **Bäckboda**. På Risbergets norra sluttning låg *Flarkfäbodarna* *flárkfébbórn* eller *Fäbodarna* *deri fæbbóom* (GH). Namnet innehåller dialektens *flark* m. i betydelsen 'mindre vattensamling, ej stor nog att kallas *fseñ*', 'sank mark' (Larsson 1929:42), 'gungfly, sankt gyttjigt område på myr med rostfärgat vatten och vegetation av missne och starr' (jfr Näslund 2007 s. 165). *Granfäboda*, *Näsfäboda*, *Sörbysfäbodarna* ek 22L 1a, Tk 22L SV/SO, *Vikfäbodarna* ek 22L 1a.

Byboöknamn: Byborna har öknamnen *vemarksfåra*, *vebomarkshundar* och *vebomarkssockar* (Edlund 1984:139 f.).

Inbyggarbeteckning: En inbyggarbeteckning är *vemärk*, best. form pluralis *vemärka* (GH), och *vemarksbor* *vemarkbön* (SL).

1 Älgnäs *äljnäs*, *äljnäss* (SL) 25/64 sk – Elgnäset 1825, Elgnäs 1882 jb. – Walenn 1547 bl, Valom 1549, Vallen 1551, Valen 1552, 1554, Valenn 1555, Vallen 1556, ij uale 1558 bl, Elgnäset 1803 ml. – Östanträsk 1661 LSA Z17 1:1, Älgnäs Gn 57, ek 22L 1e, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 2 bönder både 1825 och 1878.

Hemmanet Fjälbyn 1 bröts ut till egen by 1803. Bakgrunden tycks ha varit att Daniel Danielsson som ägde hemmanet ingick i soldatrotten 51 Junkare, vars torp låg i närheten av gården. Danielsson ville flytta torpet till Nolbyn där det fanns bönder som ingick i roten. Landskansliet vid länsstyrelsen avslog 1794 hans begäran eftersom hans ägor tillhörde Fjälbyn och det gick inte att säga att torpet låg på just hans ägor. Gården som ursprungligen var fäbod under Fjälbyn finns med i skattelängderna från 1547 och fick sannolikt fast bebyggelse detta år. Gården kallades under 1500-talet för *Vallen*. En fäbod fanns kvar i gården nära sjön Långsjön, vilken tidigare hette *Busjön*, där bestämningsled är *bud* f. 'fäbod'. Gården kallades senare *Östanträsk* '(gården) öster om sjön (Älgträsket)'.

Bebyggelse har som synes funnits på platsen under längre tid och under olika namn, se ovan. Namnet *Älgnäs* synes ha bildats när gården blev by. Huvudled är *näs* n. som här har betydelsen 'landparti mellan två sjöar eller sjöliknande vatten och ett sjöarna förbindande vattendrag, ett "blandnäs"' (Lindén 1967:95 ff.) och syftar på näset mellan Älgträsket och Långsjön. Bestämningsleden anknuter till sjönamnet *Älgträsket*, *Älge tråsk* 1558 fiskereg., *Elg Träsket*, *Älgh Träsket* 1698 (LSA Z17 19:1). Man kunde möjligen anta att *Älgnäs* vore en ellips av ett äldre *Älgträsknäset, men något sådant namn är inte belagt trots att goda och gamla kartor finns över området, jfr Holm 1949:118. Ett naturnamn *Älgnäset är heller inte känt.

1–7 Önnesmark *önsmärka*, dativ *önsmärken* (GH), *at önsmärken*, *dita önsmärka* (Öhman 1946:25), *önsmärk* (SL) 2 7/64 sk – Önsmarc 1543, 1546, 1547, Önsmark 1556, Önssmark 1580, Önsmarc 1609, Önsmark 1660, Öndsmarck 1711, Öndsmark 1750, Önnesmark 1825, 1882 jb. – Önsmark 1539, Önsmarc 1553 bl, Öndzmark 1553 hl, Önsmarck 1566, Önßmarc 1606 bl. – Önnesmark Gn 57, ek 22L 2d, Tk 22L SV/SO. ~ Byn har 6 bönder 1539, 7 1547, 6 1594, 5 1611, 6 1614–1750, 10 1825 och 14 1878. Åren 1547 och 1556 redovisas 218 öresland.

Bynamnets huvudled är *mark* f. 'nybygge i skog eller utmark', bestämmingled genitiv av mansnamnet *Ond*, en smekform av *Övind* (Holm 1965:152). Mansnamnet *Ond* finns veterligen inte i Skellefteå socken 1539–1650, däremot är en svag biform *Onde* inte helt ovanlig i området; i skatte-

längderna för perioden 1539–1650 finns 15 personer med det namnet inom Skellefteå gamla socken (Lundström 2004).³⁶

Bydelsnamn: Bland bydelsnamn märks *Kulan kūl:a, deri kūr* (SL), Kulan ek 22L 2c. Det har funnits en tegelkula på platsen, dvs. en ugn där tegel bränts. *Näset nēse, vesta nēsen* (GH), Näset ek 22L 2c, Tk 22L SV/SO som ligger intill ett näs vid Önnesmarksträsket. *Tjärngårdarna f:sængaJa* (GH) ek 22L 2d, Tk 22L SV/SO. Åkern ek 22L 2d, Tk 22L SV/SO.

Gårdnamn: *Dalbacken dā:bāken* (GH), som har fått namnet efter en tjärdal, samt *Väst på Backen vesta bākom* (GH).

Inbyggarbeteckning: Byns invånare kallas *Önnesmarkare örnsmārkar*.

Namn på fiskelägen

I Lövångers socken har en del fiskelägen brukats av bönder från flera byar, detta till skillnad mot förhållandena i socknarna Bureå, Byske och Skellefteå, där fiskeläget i regel låg på en bys mark och där enbart byns bönder kunde fiska. Ett visst undantag utgör, förutom Lövånger socken, också området Kågnäset i Skellefteå socken där bönder från olika byar kunde nyttja ett fiskeläge. Delar av Kågnäset var länge kronomark. Möjligen kan även partier av kuststräckan i Lövångers socken ha varit kronomark.

Bjuröklubb bjūrækloben (GH), *bjūrøklubb* (H. Edlund, ULMA 2737 s. 20). Platsen nämns redan 1493: *Til Biwreklobbe, mellan Biwreklobb ok [...]*, (FMU V nr 4286); äldre belägg på fiskeläget: *Biurö Hampnen* 1661 (LSA Z17 1:1), *Bjuröklubb* ek 22L 2f, Tk 22L SV/SO. Österbottniska fiskare finns omnämnda redan på 1500-talet vid Bjuröklubb, och även ryssar kan ha gjort anspråk på området, vilket i slutet av medeltiden tycks ha varit av visst geopolitiskt intresse (se ovan vid **Risböle** och där anf. litt.). Bjuröklubb var Lövångers största fiskeläge. Där fiskade personer från byarna Bjurön, Brattås, Uttersjön, Uttersjöbäcken och Älgnäs. Runt fiskeläget växte ett samhälle upp. I Bjuröklubb har funnits kapell sedan 1658, då kapellplatsen sannolikt flyttades från Jungfruhamnen. Bestämningsled är det ursprungliga önamnet *Bjurö(n)*, se för detta **Bjurön** ovan. Huvudleden är *klubb* m. 'skarpt markerad höjd' (Widmark 1958:28, se vidare avsnittet huvudleder), här syftande på det branta Klubberget som är ungefär 50 m högt som är ett viktigt landmärke vid kusten med fyr sedan 1860.

Björkåsen bjérkasn (SL), *bjärkasn, bjærkasn* (GH), *Björkåsen* Gn 57, *Björkåsudden* ek 22L oe, Tk 22L SO/SV, som brukades av bönder i Fjälbyn, Nolbyn och Blacke. Noteras ska att namnet 1559 skrevs *Borke öö* då Nolbyn fångade säl på platsen och 1560 *Borchöönn*, enligt 1559 och 1560 års fiskereg. Sannolikt var platsen en ö vid den tiden. Namnet nämns även på kartan över Nolbyn från 1713, då namnet skrivs *Biörkåhsen* (LSA Z17 35:1).

³⁶ Efter en sökning i en datafil av texten.

Hur sambandet mellan namnformerna *Borchöönn* och *Björkåsen* egentligen ska betraktas är emellertid oklart.

Blackhamn blåkhämma (GH) ek 22L oe, Tk 22L SO/SV som tidigare skrevs *Blache fierden* 1559 fiskereg., *Blache uddh* 1560 fiskereg., *Blackfähln* 1661 (LSA Z17 1:1), 1713 (LSA Z17 7:1). Fiskeläget användes av bönder i Blache och Nolbyn. Det berättas i samband med 1713 års karta att borgare, sannolikt från Umeå stad, fiskade i Blackfjärden och att de gjorde intrång på byns betesmark med betande djur. De betalade dock lega för nyttjandet av fiskeläget. I Blackhamn fanns ett kapell 1713 (LSA Z17 7:1). *Blachejärden* kan tolkas som 'fjärden vid byn Blache' och *Blackhamn* som 'hamnen vid byn Blache'.

Gammelhamnen *gåmejhämma* (GH) *Gammelhampn* 1661 (LSA Z17 1:1) är ett namn på ett tidigare fiskeläge i Avan. Där det finns lämningar efter gästvallar, dvs. en öppen plan yta med ställningar för torkning av fisknät.

Gräsviken låg på Storön. I mitten av 1700-talet utnyttjade borgarna i Umeå stad fiskeläget mot erläggande av lega. Ett kapell fanns vid fiskeläget under denna tid, vilket idag bevarat står i hembygdsparken i Bureå. I kapellet har borgare från Uleåborg ristat in sina namn. Två tredjedelar av fiskeläget låg inom Risböles mark i Lövånger och resten på Bäcks bys ägor i Skellefteå, senare Bureå socken. På 1754 års karta över sockenrädet mellan Skellefteå och Lövånger har fiskeläget märkts ut. Där står *Gräswika fiskarehamn Kyrkia* samt är utmärkta 8 hussymboler (LSA Z17 1:2). Fiskeläget låg tidigare i *Gammelhamnen*, som 1661 kallades *Granösundet* (LSA Z17 1:1). Gabriel Jonson, f. 1691, uppgav vid en tvist att det i hans ungdom fortfarande fanns några stugor vid Gammelhamnen, vilka senare flyttades till Gräsviken (Lundström 2001:718).

Gumhamn *gömhämma* (GH), *gumhämnn* (SL) *Gomhamna* 1721 (LSA Z4 1:3), *Gumhamn* ek 22L 1e som tycks ha nyttjats av Älgnäs (Gustafsson 1972:195). Enligt uppteckning av Gösta Holm (OAU) innehåller namnet bestämningsleden *gom* 'gumma'.

Harrudden *Harrudden* Gn 57 brukades av Lövsele (Kräkånger). Namnet tycks vara en mellanledsellips av *Harrhåladden* *hårlahödn* (GH). Huvudled i detta är *udde*, bestämningsled ett ortnamn **Harrhålet* åsyftande en vik, innehållande fiskbenämningen *harr* och huvudleden *hål*, varom vidare under *Hålstuudden* nedan. I Harrhålet brukade man ljustra harr under mörka höstkvällar (OAU, GH 1947).

Hålstuudden brukades av Lövsele (Kräkånger). Detta namn är en dialektal form av ett *Hålstuguudden*, av äldre **Hålvikstuguudden*. Vid Hålviken ligger fiskeboden *Hålstugan* *håstuiu* (GH) < **Hålvikstugan*. Hålviken är en liten trång vik som liknats vid ett hål. I Sverige har i vissa trakter *hål* använts om trånga vikar, havspartier och sund, bl.a. i Bohuslän (Nyström 2007a:54, jfr Holm 1991:348). Betydelsen är dock inte känd från Västerbotten, men

kan naturligtvis ändå ha funnits här. Elementet *hål* n. har i västerbottiska ortnamn annars använts om djupa hål i älvsbotten och om en liten vattensamling (Lundmark 1972:27), dessutom om mindre slätterställen och myrar (Widmark 1945:10, 25). Jfr *Harrudden* strax ovan.

Häbbersviken *hebesvika* (GH) *Häbbersvikskäret* ek 21L 9e, Tk 22L SO/SV. *Härbergswijka* 1661 Z17 1:1, *Häbbers wijka* 1713 Z17 15:1. Fiskeläget användes av byn Böle, och vid laga skiftet 1880 låg det på Häbbersvikskäret; på kartan från 1880 fanns 12 byggnader markerade (LSA Z17 15:4). Ordet *häbbre*, äldre *härbärge*, har i norra Västerbotten använts om en bod på en gård eller vid kyrkan, men kan möjligen även syfta på en samisk bod (Lundström 2013:81 ff.), se under **Häbbersfors** i Skellefteå socken.

Kallviken *kälviка* (SL), *kälviка* (GH), *kälviка*, *kälviken* (EL), *utu kälviка* (GW) var fiskeläge för Gammelbyn och Selet men var samtidigt hamn för Lövånger från 1600-talet fram till mitten av 1900-talet. Namnet skrevs: *Kallwiken* 1560 fiskereg., *Kallwijken* 1661 LSA Z17 1:1), *Kallviken* Gn 57, ek 21L 9d, Tk 21L NV.

Karta 29. Kallviken år 1661. *Karl wijken* med skäret Kallviksskäret. Geometrisk afritning av Johan Persson Gedda LSA Z17 1:1.

Bestämningsleden kan här vara *kall* m. 'landis; är den is, som wid stränderna ligger på botten, altid högre än annan is på vattnet och på hwilket man gärna körer om våren, när isarna börja blifwa swaga; kallas också *iskall* och *landkall'* (Stenberg 1966 s. 60, uppteckning från Umeå socken i början av 1800-talet, jfr Ryd 2002:282 f.). I Österbotten finns enligt Rietz s. 303b *kalla* m. 'en ur hafvet uppstående kal klippa som utgör en uppehälls-ort för fiskare'. Karsten (1921:400 f.) menar att ordet med betydelsen 'havsklippa'

ursprungligen syftat på de ”ismassor som vårtid pläga anhopa sig kring sådana havsklippor”. Ordet *kall* ingår som huvudled i några namn på grund och skär längs Lövångerskusten såsom *Blackkallen*, *Djupkallen*, *Trindkallen* och *Österkallen* (Lindfors 1972:14 f., 17, 33 f.). I Kallviken fanns på Geddas sockenkarta från 1661 en avlång ö som numera utgör vikens västra strand och fortfarande kallas *Kallviksskäret*. Kallviksskäret ligger idag 5 m ö.h. och var under slutet av medeltiden sannolikt ett grund eller en kal klippa, och något karakteristiskt för just denna vik. Om elementet *kall* se vidare Hallan 1978:225 ff.

Lagngrundet *lägengröne* (GH) mellan Risböle och Uttersjön som brukades av Kåsböle och Uttersjön. I namnet ingår dialektordet *lagn* f. ’nät’. Lokalen kallas även för *Klösan* *klyøsa* (GH) med betydelsen ’fordjupning (med vattnen)’, se **Klösan** i Skellefteå.

Lillänget *lèlǣnge* (GH) som brukades av Kräkånger eller Lövsele.

Lövsele hamn Lövsele hamn ek 21L 8c som brukas av Lövsele anlades 1933.

Pålholmen *pålhölmen* (GH) Påålholmenn 1560 fiskereg., Påålholmskatan 1661 LSA Z17 1:1, Palholmen Gn 57 som brukades av Kräkånger eller Lövsele. Bestämningsled i namnet är mansnamnet *Pål* som förekommer på gården Kräkånger 3 på 1500-talet. *Tomas Pålsson* (kallas även *Bålsson* och *Påvelsson*) ägde gården 1539–1569 och möjligen kan hans far ha gett namn till *Pålholmen*. Namnet *Pål* fanns kvar på gården och näste ägare var sonen *Pål Tomasson* – hans namn skrivs även *Pävel* och *Bål* – som nämns mellan 1570 och 1595. Elementet *skata* m. i belägget från 1661 har betydelsen ’smal udde’ (Widmark 1945:23).

Springsvarpet *sprí̄ysvárpe* (SL, GH) ek 22L oe, 1811 *Sprongsviken* KrA, Top. Kår 41C, VIII:40, *Springsviken* ca 1815 LSA Z4 1:2, *Springsviken* 1852 LSA Z17 1:6, *Springsvarpet* 1883 LSA Z17 7:4. Detta fiskeläge användes av Blacebönderna. Huvudled är *varp* n. ’notvarp’ (Lindgren 1940 s. 154), syftande på en plats där man drog not. Platsen ligger i en grund vik. Namnet torde vara en mellanledsellips av **Springströmmingsvarpet* där bestämningsled är *springströmming* ’liten, icke lekmogen strömming, som uppträder inne vid land under försommaren’ (Ekman 1910 (1983):329). Den uppges från Ulvön vara fet (Söderberg 1982:17). Ordet är känt från Norrland, dock inte vad jag vet från Lövångersmålet. En mindre sannolik förklaring är att man här kan ha gått eller sprungit när man drog not (Lindfors 1972:32).

Tärnören *tē̄nø̄n*, *tē̄nø̄n*, *uti tē̄nø̄nurom* (uppt. Storön o. Burvik, Bureå sn) (GH). Fiskeläget nyttjades av byn Risböle. I namnet ingår sannolikt fågelbenämningen *tärna* f. och *ör* m. ’bank av grus och sand, blandad med småsten som förekommer i vattendrag och havsvikar’.

Vänören *vō̄nø̄n*, *uti vō̄nø̄nurom* (uppteckning från Storön, Bureå sn) (GH), *vō̄nø̄n* (SL) innehåller dialektdorden *vän* f. ’fångstredskap’ och *ör* m. ’bank av

grus och sand, blandad med småsten som förekommer i vattendrag och havsvikar'. Namnet denoterade ursprungligen ett fiskegrund, men genom landhöjningen har det först blivit holme, sedan ö och är idag en stor halvö med ett fiskeläge. Fiskeläget nyttjades av byn Risböle. Högsta punkten på halvön är 15 meter, varför tidpunkten när området var ett fiskegrund kan ligga långt tillbaka i tiden. Huruvida namnet ursprungligen avsett högsta punkten är väl osäkert, det kan ju också ha bildats senare och avsett ett grund utanför en ö.

Huvudlederna i bebyggelsenamnen i området

I denna översikt över de huvudleder som förekommer i bebyggelsenamnen i Skellefteå kommun, i synnerhet socknarna Bureå, Burträsk och Lövånger, upptas leder som återfinns i namn på byar, även alternativa bynamn, bydelar och gårdar, däremot inte i namn på fäbodar eller fiskelägen, vilka ju också behandlats i sockenavsnitten ovan.

Artiklarna om de enskilda huvudlederna är uppbyggda på följande sätt. Först redovisas belägg på namn som innehåller den aktuella huvudleden i de nämnda socknarna, Bureå, Burträsk och Lövånger, alltså det primära undersökningsområdet (ofta bara benämnt ”området” i det följande). Därefter redovisas belägg i den norra delen av Skellefteå kommun, dvs. socknarna Byske, Jörn och Skellefteå som nedan benämns exempelvis ”det nordliga området” och ”norra delen av Skellefteå kommun”. Sedan diskuteras betydelsen av huvudleden i Västerbotten och vanligen även i övriga Norrland, med vissa utblickar mot övriga Norden, när så ansetts vara lämpligt. Vissa etymologiska uppgifter har ställvis infogats. De flesta lederna behandlas ju i de gängse etymologiska ordböckerna, varför generell hänvisning lämnas till dem.

I framställningen nedan behandlas först element som betecknar bebyggelse av olika typer, sedan i tur och ordning sådana element som betecknar ägor och röjningar m.m., vattendrag och vattensamlingar, höjder och sluttningar, vattenomflutna lokaler, strandlokaler, sankmarker, skogsterränger samt sänkor och gropar.

Element som betecknar bebyggelse av olika typer

Här behandlas huvudlederna *bod/bud* jämte *fäbod*, *by*, *böle*, *gård*, *mark* och *torp*.³⁷

bod/bud jämte *fäbod*

I det primära området fanns 1543 i Lövånger ett osammansatt namn *Bodan*. Byn har av allt att döma tidigare varit fäbod under någon by i närlheten. I nybyggesnamn finns elementet *boda* i Lövånger i namnen *Bäckboda*, *Fjällboda* och *Mårtensboda*, sannolikt just i betydelsen ’fäbod’.³⁸

I Burträsk finns bydelsnamnet *Månsträkbodarna* i Brännan. I Bureå finns gårdnamnet *Bodan* i Falmark samt i Burträsk gårdnamnen *Jonkboda* i Innansjön och *Bodarna* i Lidsträsk.

I norra delen finns ett äldre bynamn *Bodan* (med det alternativa namnet *Bäckerboda*) och ett alternativt bynamn *Utvid Bodarna* (för Eriksdal), Skel-

³⁷ Begreppet *bebyggelsenamn* tas här inte upp till vidare diskussion; jfr om begreppet senast Pihl 2014:65.

³⁸ I Burträsk finns ett *Kullaboda* som dock sannolikt snarast är en uppkallelse efter *Kullabo*, där ett tjugotal namn redovisas i Ortnamnsregistret, de flesta i södra Sverige. Den närmaste plats som bär namnet *Kullabo* finns i ångermanländska Trehörningsjö.

lefteå, de yngre bynamnen *Larsbo* och *Åkerbo*, *Byske*, samt *Nybo*, *Jörn*, vilka sannolikt går tillbaka på *bod*.³⁹

I det här sammanhanget behandlas även de namn som innehåller appellativet *fäbod* f. I Burträsk finns bydelsnamnen *Gammelbyns fäbodar* eller *Fäbodarna* i Gammelbyn samt *Trollfäbodarna* i Kvarnbyn. I Lövånger finns *fäbod* i bydelsnamnen *Fäbodarna* i Fjälbyn, *Fäboda* eller *Fäbodarna* i Val- len och *Backfäboda* eller *Bredsefääbodarna* samt *Näsfäboda* i Vebomark. Vidare ingår elementet i Lövånger i gårdenamnet *Fäbodarna* i Daglösten.

De äldre namnen på *bod* i betydelsen 'fäbod' stod ursprungligen i pluralis med 1500-talsformer som *Bodom* eller *Boderne*. Bland bestämningssleaterna finns personnamn, ord för topografiska företeelser samt andra karakteristika för bebyggelsen, och namnen liknar därför namn på *bod* i övriga Sverige (jfr Hellberg 1967:183 ff., SOL s. 40 f.).

I ortnamn förekommer även en variantform *bud* som i allmänhet har samma betydelse. Den är vanlig i Norrland, utom större delen av Norrbotten. Dessutom förekommer namnelementet *bud* i Dalarna och Värmland. Som appellativ förekommer *bud* på västligt nordiskt område samt i Sverige, framförallt i landskapen Jämtland, Härjedalen, Dalarna, Värmland, Dalsland och Bohuslän. Det finns entaka *u*-former upptecknade i Ångermanland, Västerbotten, Lappland, Medelpad, Hälsingland och Halland men sådana former har av allt att döma tidigare varit vanligare där. Appellativet *bud* har även funnits i södra Norrbotten och sydvästra Västergötland (Erlandsson 1972:50 ff.).

I vissa dialekter görs en differentiering av betydelsen mellan *bod* och *bud*. I Älvbyn i Norrbotten har sålunda funnits skillnad mellan *bod* och den västliga formen *bud*, där den senare användes om ett timrat vindskydd medan *bod* betecknat 'fäbod' (Holm 1995:400 f., 403, jfr ÖNON 11A s. 45 f., 94, 105, 109). Sporadiskt finns från Hälsingland till Västerbotten ett *bud* i betydelsen 'primitiv koja' (Erlandsson 1972:50 ff., jfr Holm 1997:154).

Ordet *bod* f. 'bod' är identiskt med fsv. *bodh* '(förvarings)bod' och är vanligt som element i svenska ortnamn dels i ett område som omfattas av skogstrakterna i Västergötland, Östergötland, Småland och nordöstra Skåne, dels i skogstrakter i Uppland, Västmanland, Dalarna, Gästrikland och Helsingland. Vidare återfinns sådana namn på Åland och i sydvästra Finland. Namntypen finns även i Danmark, Norge samt inom de områden i England och Normandie där nordiska vikingar funnits (Pamp 1988:50 f.).

by

INom det primära undersökningsområdet finns ett antal namn på *by(n)*. I Burträsk finns sålunda de tidigare bydelsnamnen *Bodbyn* (tidigare *Ytterbyn*), *Gammelbyn* och *Åbyn* som blev egna byar omkring år 1600 när byn Burträsk delades. I byn Bygdeträsk blev den tidigare bykärnan en egen by 1784 under namnet *Kvarnbyn*. I Burträsk finns dessutom ett lokalt utvecklat namnskick med yngre bynamn med *by* i huvudleden, nämligen *Brännby*, *Ekeby*, *Nyby*, *Söderby* och *Västby* (se avdelning 2.4.2 i avsnittet om nybyggensnamn). Dessa senare namn är samtliga nybildningar. Dessutom finns

³⁹ *Fjällboda*, *Jörn*, går dock tillbaka på appellativet *fjällabod* 'bod av bröder' (jfr Lundström 2013:80 f.).

Brattby.⁴⁰ I Lövånger finns de äldre bynamnen *Fjälbyn*,⁴¹ *Gammelbyn*, *Mångbyn* och *Nolbyn*.

Elementet förekommer i Bureå även i bydelsenamnen *Norrbyn* och *Sörbyn* i Burvik samt i *Östbyn* (eller *Östra Falmark*) i Falmark. Det finns vidare i Burträsk i bydelsnamnen *Nördbyn* och *Sörbyn* i Bodbyn, i *Hembyn* (tidigare *Norrbyn*), *Mittibyn* och *Sörbyn* i Bursiljum, i *Ingårdsbyn* i Bygdeträsk, i *Västbyn* i Bygdsiljum, i *Sörbyn* i Kvarnbyn, i *Norrbyn*, *Sörbyn* och *Tväråbyn* i Ljusvattnet, i *Sörbyn* i Villvattnet, i *Nedre Åbyn*, *Sörbyn* (även *Södra Åbyn*) och *Övre Åbyn* i Åbyn. I Lövånger finns elementet *byn* i bydelsenamnen *Västanbyn* (tidigare bynamn) i Lövsele,⁴² *Per-Nilsabyn* i Mårtensboda, *Västbyn* och *Östbyn* i Uttersjön, *Sörbyn* och *Ytterbyn* i Vebomark. De namn på *byn* som fortfarande betecknar bydelar innehåller vanligen adverb som anger väderstreck, och dessa namn torde vara yngre än övriga namn på *-byn*.⁴³

Namn på *by* finns också inom det nordliga området. I Byske finner vi sålunda det äldre bynamnet *Åbyn*, och i Skellefteå finns de 5 äldre bynamnen *Bergsbyn*, *Degerbyn*, *Hedensbyn*, *Orrby* (försvunnen by) samt *Öjbyn* (alternativt namn på Ön, numera försvunnen by). Elementet *byn* ingår inte som element i yngre bynamn i socknarna Byske, Jörn och Skellefteå. Det finns dock här som bydelsnamn, exempelvis *Asplidbyn* (alternativt namn på Gammel-Aspliden) i Aspliden, *Västrabyn* och *Östrabyn* (äldre namn på Byske by och Byske municipalsamhälle) i Byske, *Noli Byn* (*Nol i binom*) i Drängsmark, *Östbyn* i Finnträsk, *Mittibyn*, *Västbyn* och *Östbyn* i Norrlångträsk, *Nördbyn* och *Västrebyn* i Gagssmark, *Frambyn* i Ostvik, *Sörbyn* och *Nölbbyn* i Frostkåge, Byske. I Skellefteå finns *Södra Bergsbyn* i Bergsbyn, *Nördbyn* och *Sörbyn* i Gummark, *Norra* och *Södra Hedensbyn* i Hedensbyn, *Nördbyn* och *Sörbyn* i Innervik, *Sörbyn* i Kåge, *Inbyn* i Ragvaldsträsk, *Inbyn*, *Västbyn* och *Östbyn* (även *Nölbbyn*) i Skrämträsk samt *Sörbyn* i Tjärn.

Äldre ortnamn på *by* finns inom Skellefteå kommun främst i nedre delen av Skellefteälvens dalgång, nedre delen av Åbyälven, vid sjöarna i centrala Lövångersbygden samt vid sjön Burträsket. I området finns 10 medeltida byar med detta namnelement, och ytterligare tre bebyggelser med namnelementet ifråga tillkommer under 1500-talet när byn Burträsk delas. Av bestämningslederna har 7 av dessa topografisk betydelse (*Bergsbyn*, *Fjälbyn*, *Nolbyn*, *Orrby*, två stycken *Åbyn* samt *Öjbyn*, det sistnämnda ett alternativt namn på Ön). Två namn har en bestämningsled som utgörs av mansnamn (*Hedensbyn* och *Mångbyn*) och två en bestämningsled som indikerar ålder (två *Gammelbyn*), ett som knyter an till fäbod (*Bodbyn*) samt ett som betecknar storlek (*Degerbyn*). Namnet *Orrby* kan räknas till gruppen eftersom den obestämda formen sannolikt beror på en senare utveckling. Byn *Hedensbyn* har även ett alternativt namn *Byn* som är belagt redan på 1500-talet. Bland bydelsnamn finns många med ett element i bestämningsleden

⁴⁰ *Vimmerby* är dock ett uppkallelsenamn.

⁴¹ Elementet *-byn* har nog tillkommit senare.

⁴² Även här har *-byn* lagts till senare.

⁴³ I byn Bureå i Bureå socken finns dessutom ett gårdnamn *Byn*, men här är det oklart om ordet *by* verkligen ingår i namnet, se sockenavsnittet ovan.

som betecknar läge. Elementen i bestämningslederna påminner om dem som finns i namn på *by* i övriga Sverige (jfr Hellberg 1967:243 ff., SOL s. 52).

I Skellefteå kommun tycks den ursprungliga betydelsen oftast vara 'bydel'. Byarna Gammelbyn, Bodbyn och Åbyn vid Burträsket var under 1500-talet delar av byn Burträsk. Sannolikt har även de övriga byarna med elementet *byn* varit bydelar i en äldre och större by, se vidare under respektive namn. Dessutom har namnet *Gammelbyn* tidigare använts om bydelen Kvarnbyn i Bygdeträsk och även funnits i byn Kåsböle, Lövånger. Namn på *byn* har sannolikt uppstått under senmedeltiden som bydelsnamn. I yngre bynamn tycks *by* m. ha betydelsen 'by', varvid det ursprungliga nybygget ses som en by eller att *by* anger läget i förhållande till en äldre bebyggelse. Exempel på det sistnämnda torde vara namnen *Söderby* och *Västby* i Burträsk.

Den ursprungliga betydelsen av namnelementet *by* är omdiskuterad, se sammanfattande SOL s. 52, Fridell 2010b:89 och senast SOHÄ 2:2 s. 14 f.

böle

I Skellefteå kommun finns 1543 5 namn på *böle*, samtliga i ett område från Skellefteälven och söderut. Ett osammansatt *Böle* finns i Skellefteå och ett i Lövånger 1543. Tre *böle*-namn innehåller personnamn eller personbeteckningar: mansnamnet **Hjagge* i *Hjåggböle* i Bureå, öknamnet *Kåse* i *Kåsböle* samt tillnamnet *Ryss* i *Risböle*, de två sistnämnda i Lövånger. Även i övriga Sverige utgör personnamn eller personbeteckningar vanliga bestämningsledder i *böle*-namn (SOL s. 56). I Skellefteå finns även ett yngre bynamn som innehåller *böle*, nämligen *Äppelböle*, grundat 1754 på Prästbordet.⁴⁴

I Norrland antas *böle* n. i allmänhet ha betydelsen 'nybygge', 'nyodling', men i vissa namn främst i Jämtland uppvisas betydelsen 'ödegård', jfr Salvesen 1991:367 f., SOL a.st. Någon sådan betydelse synes dock inte föreligga i Västerbotten.⁴⁵

Namn som innehåller *böle* 'boplats, gård' förekommer i Sverige framförallt i tre områden, ett i Dalsland och Värmland, ett vid Kalmarkusten och Öland samt ett i Uppland och Norrland (Pamp 1988:53 f.). Elementet är även vanligt i Nyland, Åboland och Åland samt sparsamt i Österbotten (Harling-Kranck 1990:92 ff.). Det finns dessutom i Danmark och Norge. I Danmark är kärnområdet Sønderjylland och de sydligaste öarna (KL 2 sp. 496 f.); i Norge finns elementet framförallt i sydöstra delen av landet, i Akershus, Hedmark, Østfold och Oppland. Utbredningen i Norge ansluter till det område i västra Sverige där namnen på *böle* förekommer (NSL s. 114, jfr KL a.st.). Utanför detta område finns endast spridda belägg (NSL a.st.).

⁴⁴ I Umeå socken fanns ca 1800 en gräswall som kallades *Klockarböle*, tydligen också på ett prästbord (Holm 1970:67 not 16).

⁴⁵ Elementet *böle* kunde under medeltiden även beteckna odlingsmark och troligen rör det sig då om nyodlinger som ligger perifert i förhållande till byn (Harling-Kranck 1990:94). Ägonamn eller naturnamn som innehåller *böle* i det primära undersökningsområdet är *Bölesviken* i byn Mjödvattnet i Burträsk, *Bölesmyran* och *Lill-Bölesmyran* i Vallen, *Bölesåkern* (*Böhls* gårde 1717) som låg intill ett gammalt gårdsårde i Nolbyn samt *Bölet* i Fjälbyn, de två sistnämnda i Lövånger. På platserna har inga gårdar konstaterats från 1600-talet och framåt. Vid *Bölet* i Fjälbyn finns åker 1708, och där kan det möjligen ha legat en gård. Dessa namn torde kunna syfta på nyodlingar.

Elementet *böle* är en *ia*-avledning av *bol* 'gård, nybygge', i vissa dialekter även 'bostad för vilda djur'⁴⁶. Det motsvaras av fsv. *böle* (*byli*) och fvn. *bœli* n. 'oppahaldsstad, bustad, gard' (Hellberg 1985:50 ff., SOL s. 56).

fäbod, se *bod/bud* ovan

gård

I Burträsk finns elementet *gård* m. i några yngre bynamn som tidigare varit nybyggen, nämligen *Adamsgård*, *Karlgård* och *Nygård*. Samtliga tre använde elementet i obestämd form.

I bydelsnamn förekommer *gård* i Bureå socken i *Kläppgården* i Bureå. I Burträsk finns elementet i *Gamgården* (även kallad *Edet*) i Bygdeträsk och i *Lundagård* i Renbergsvattnet. Elementet *gård* finns i Lövånger i bydelsnamnen *Gammelgården* i Svartjärn och *Tjärngårdarna* i Önnesmark.

I gårdnamn förekommer *gård* i Bureå i *Holmgård* i Bureå,⁴⁷ *Gammelgården* i Holmsvattnet och *Björgården* i Yttervik. I Burträsk i namnen *Rosengård* i Bygdsiljum, *Nygård* i Granlunda och *Lidgården* i Åbyn. I Lövånger finns *Lagmansgården* i Avan,⁴⁸ *Flintagården* i Fjälbyn, *Bergggårdarna* i Hökmark samt *Strandagården* i Vallen.

I Skellefteå finns det äldre bynamnet *Stämningsgården* samt de yngre bynamnen *Nygård* och *Strömsgård*. I Jörn finns det yngre bynamnet *Nygård*.

I Norrbotten tycks prepositionsnamn vara vanliga i gårdnamn, åtminstone i Luleå och Råneå med exempel som *Frammigården*, *Isigården* där bestämningsleden har betydelsen 'där i', *Nedigården*, *Uppigården*, *Åtigården* som anger ett läge 'nära, intill' (ÖNON 9A s. 114 ff.). Andra vanliga element i bestämningslederna i gårdnamn är personbeteckningar, topografiska element och kulturföreteelser (ÖNON 9A s. 107 ff.).

I Jämtland kan bestämningslederna bestå av personnamn (*Gisselgård*, *Gremmelsgård*, *Karlsgård*), mansbinamn (*Kroksgård*, *Orrgården*), adjektiv (*Bredgård*, *Myckelgård*), ord som anger läge i terrängen (*Nedgård*, *Norr-gården*, *Övergården*), beteckning för ägare eller kameral beteckning (*Bisp-gården*, *Kungsgården*, *Lagmansgården*).⁴⁹

mark

I Bureå ingår huvudleden *mark* i det äldre bynamnet *Falmark* och i Lövånger i de äldre bynamnen *Hökmark*, *Vebomark* och *Önnesmark*. I Lövånger finns även bydelsnamnet *Karlsmark* i Lövsele. Elementet ingår i det yngre bynamnet *Ödesmark* i Burträsk, i de alternativa bynamnen *Jansamark* och *Kralamark*, i bydelsnamnet *Hälsingmarken* i Andersvattnet samt i gårdnamnet *Mellanmark* i Ilvätersträsk.

I norra Skellefteå finns ett betydande antal namn bildade till detta element. I Byske ingår *mark* i de äldre bynamnen *Drängsmark*, *Gagsmark* och

⁴⁶ I Västerbotten har *bol* n. betydelsen 'bostad för vilda djur' (Lindgren 1940 s. 16).

⁴⁷ Ett *Gästgivargården* är dock enledat och bildat till appellativet *gästgivargård*.

⁴⁸ Även detta namn skulle, i likhet med *Gästgivargården* (föregående not), kunna uppfattas som enledat nämligen som en bildning till ett *lagmansgård* (SAOB L 106).

⁴⁹ Elementet *gård* kan dessutom användas om en anordning för djur- och fiskfångst (Flemström 1983:37 ff.).

Källbomark,⁵⁰ samt i bydelnamnet *Frostkågemarken*. I Skellefteå finns de äldre bynamnen *Ersmark*, *Gummark*, *Gärdsmark*, *Klutmark* samt *Kusmark*. Vidare finns bydelnamnet *Marken* eller *Kågemarken* i Kåge.

I Övre Norrland, där bestämningsleden i de äldre *mark*-namnen nästan undantagslöst utgörs av ett nordiskt mansnamn, torde man i *mark*-namnen få förutsätta en betydelse 'nybygge i skog eller utmark'. Bebyggelserna som innehåller *mark* har bildats vid en utflyttning till skogsmarken från kustbyarna.⁵¹ Lars-Erik Edlund tänker sig att *mark*-namnen härför sig från den tid, sannolikt redan tidig medeltid, när en expansionsfas inleddes. Då hade äldre namntyper som förekommer inom det mellannorrlandska området såsom namn på *vin*, *hem* och *sta* blivit föräldrade och i stället togs ett annat namnmode i anspråk som var lokalt förankrat, främst då elementet *mark*. Kustboende kan först ha utnyttjat områden på skogen och utmarken extensivt och i ett senare skede, när en ökad befolkning ledde till upptagande av nybyggen, odlades dessa områden upp och blev nybyggen (Edlund 1990:170). Namntypen *mark* kan ha etablerats i Västerbotten och sedan spridits söderut ner mot Arnäs och Grundsunda i Ångermanland och norrut upp mot Piteå och Luleå i Norrbotten (Edlund 2012:62). En generell spridning söderifrån, som också föreslagits, bedöms (a.st.) vara mindre sannolik.

Inom Skellefteå kommun finns 12 äldre byar med elementet *mark* i namnet, vilka alla ligger strax väster om de äldre kustbyarna. Den västligaste byn med elementet *mark* är Klutmark som ligger i Skellefteälvens dalgång ca 25 km från älvens mynning. År 1543 är byar med *mark*-namn mycket stora, i genomsnitt 9,5 hemman. Även i Lövånger ligger byarna med *mark*-namn väster om kustbyarna. Vebomark i samma socken kan möjligen ha anlagts från söder från Estersmark och Hertsånger i nuvarande Nysätra socken. Vebomark hörde länge till Bygdeå socken.

Ordet *mark* finns som ännu levande appellativ i Burträskmålet i betydelsen 'skogstrakt' (Lindgren 1940 s. 93). Den betydelsen finns sannolikt i yngre bynamn, i *Ödesmark*, *Jansmark* och *Kralamark*, samt i bydelnamnen *Mellanmark* och *Hälsingmarken* i Burträsk.

Elementet *mark* har etymologiskt betydelsen 'rand, gräns', varifrån senare utvecklats den sekundära betydelsen 'gränsskog' och ur detta '(stor) skog; obygda, utmark, ödemark'. Namnelementet finns i ett område i västra Sverige och Mellansverige med koncentration i Värmland och Dalsland, i norra Ångermanland, Västerbotten och södra Norrbotten samt, med ett fåtal namn, i södra Österbotten och Åboland (Hellberg 1967:172 ff., Falck-Kjällquist 1984:101 ff., Falck-Kjällquist 1993, SOL s. 208 f., NONELex, uppslagsordet *-mark*).

torp

Elementet *torp* n. ingår i Burträsk i de yngre bynamnen *Janstorp* där huvudleden syftar på ett dagsverkstorp som fanns på platsen före nybyggets

⁵⁰ Det yngre bynamnet *Lindesmark* syns dock vara bildat i anslutning till Erik Lindemark.

⁵¹ Hörnberg, Josefsson & Liedgren 2014:318 ff. visar, på basis av pollenanalyser rörande Arnemark, Piteå, att det området började användas för kreatursbete under perioden 300–700 e.Kr, varefter det brukats kontinuerligt. Spannmålsodling uppträder omkring 1325, först vete, sedan råg och från omkring 1550 korn.

anläggande, *Karlstorp* där bosättningen utsynades som ett kronotorp för att senare upparbetas till ett nybygge samt *Ljustorp*. I Bureå finns det yngre bynamnet *Sidtorp*.

Ordet *torp* ingår vidare i 4 gårdnamn i Bureå, nämligen *Granlundstorp*-*pet* och *Jonstorp* i Yttervik samt *Ljustorp* och *Nytorp* i Ljusvattnet. I Burträsk ingår *torp* i *Dalstorp* (även kallat *Haretorpet*) i Brattliden, *Åströmstorp* i Hägglunda, *Ådinstorp* i Innansjön, *Tjärntorpet* i Mjövattnet, *Emilstorp* i Risåträsk samt *Torpet* i Stenbäcken. I Lövånger finns gårdnamnen *Torpet* i Avan samt *Karlstorp* i Selet.

I norra delen av Skellefteå kommun ingår *torp* i 4 yngre bynamn, nämligen i Skellefteå namnet *Johannestorp*, i Jörn *Lejontorp* samt i Byske *Karlstorp* resp. *Perstorp*. I Skellefteå socken finns bydelsnamnet *Brutorp* på Finnseles, Grantorps och Moröns mark och i Byske gårdnamnet *Melinstorpet* i Hemmistjärn samt *Torpet* i Fällfors. I Jörn finns gårdnamnet *Karlstorp* i Ulriksberg, *Pintorp* i Nyträsk och *Urikstorpet* i Ulriksberg, i Skellefteå *Anderstorp* i Hedensbyn, *Bresabotorp* eller *Sidenmarkstorpet* på Bôle, *Bullertorp* eller *Nilstorp* (även kallat *Bullerbo* och *Matfors*) i Bjurvattnet, *Dillbäcksmyrstorpet* i Djuplidén, *Gustav-Andersatorpet* eller *Jämmerdal* i Bjurvattnet, *Holmbomstorpet* i Gränäset, *Mortorpet* på Moröns fyllnadsmark, *Nytorp* eller *Eggeliden* i Gummark, *Nytorp* i Kågeträsk, *Stentorp* i Kusmark, *Tarsbäcklidstorpet* i Klösan samt *Torpet* i Kroksjön och Sunnanå.

I Västerbotten tycks inte finnas några medeltida namn på *torp*. Här har elementet *torp* i yngre bynamn vanligen betydelsen 'kronotorp'. Några namn där denna betydelse är aktuell är *Karlstorp* i Byske, *Lejontorp* i Jörn och *Johannestorp* i Skellefteå. Under tiden 1730–1870 när krononybyggen togs upp i Västerbotten var *kronotorp* benämningen på ett torp på kronomark som fick tillstånd av länsstyrelsen och som efter uppodling kunde bli ett nybygge. I ett par namn ingår *torp* i betydelsen 'dagsverkstorp', dvs. en mindre gård med jordbruk som inte var skattlagd. Den var oftast belägen på enskild mark och upplåten till en brukare som gjorde dagsverken eller någon annan tjänst åt markägaren (NE 18, s. 345 f.). Denna betydelse föreligger sannolikt i de yngre namnen *Janstorp* i Burträsk och *Perstorp* i Byske. I gårdnamn som innehåller *torp* är betydelsen vanligen 'dagsverkstorp'. Vidare tycks *torp* i nybyggesnamn även ha en allmän betydelse 'bosättning, bostad'.

Elementet *torp* är vanligt i ortnamn i Norden, framförallt i Götaland, Svealand, Danmark och sydöstra Norge till största delen i betydelsen 'utflyttargård' (Hellberg 1954:106 ff., SOL s. 322, Torp som ortnamn och bebyggelse 2009, särskilt bidraget av Staffan Nyström s. 107 ff.). Etymologin av *torp* är omdiskuterad; Thorsten Andersson 2011:19 ff. ger en god sammanfattnings jämt referenser.

Element som ursprungligen betecknat ägor och röjningar m.m.

De element som här är aktuella är **āt(t)/åt(t)*, *bränna*, *fälla*, *gärda*, *kya*, *lägd*, *löt*, *rönning*, *rodde*, *svid/svedu*, *vall* och *åker*, *änge*.

*ät(t)/*åt(t)

Elementet *ät(t), *åt(t) återfinns i de äldre formerna *Sunnanåth* och *Westhanåtth* för Broänge resp. Västanbyn (numera ett bydelsnamn i Lövsele) i Lövånger. Namnelementet åt(t) 'egendom, äga' motsvarar det ångermanländska -ått och det fornvästnordiska -ått (Holm 1986b:64 f.).

Elementet ingår i de ångermanländska *Viätt* i Styrnäs, *Gagnet* i Helgum, *Hörnett* i Själevad samt *Sollefteå* (Bucht 1945:99 ff.). Namngruppen är på norrländskt område rätt karakteristisk för Ångermanland (Edlund 1995b:318, 1996b:371), och därför är förekomsten i Lövångers socken av språkgeografiskt intresse vid bedömmningen av Lövångersområdets språkgeografiska ställning.

Ordet motsvarar gotiska *aihts* f. 'egendom', ftyt *eht* 'egendom, besittning' o.d., feng *æht* 'egendom(ar), rikedomar' m.m., ett ord som är bildat till stammen i verbet *äga* och även föreligger i fvn. ått, fsv. *æt* f. med de sekundära betydelserna 'ätt, släkt(led); väderstreck' (Bjorvand & Lindeman 2007:1353).

bränna

I Burträsk finns elementet *bränna* f. i bynamnen *Brännan* och *Storbrännan* samt i bydelsnamnen *Brännan* i Bodbyn, *Månsbrännan* i Brännan, *Brännan* i Mjövattnet samt *Skorvbrännan* i Stavträsk. I Lövånger finns bydelsnamnen *Kallbrännan* i Hökmark och *Mattisbrännan* i Mårtensboda. I Lövånger finns *bränna* i gårdenamnen *Brännan* i Böle, Hökmark och Nolbyn samt i *Haka-brännan* (även kallad *Storsandsjöbrännan*) i Storsandsjön.

Även i norra delen av Skellefteå kommun finns elementet. I Byske finns 2 yngre bynamn, *Brännan* samt *Storbrännan*. I Jörn finns elementet i de yngre bynamnen *Högbrännan*,⁵² *Karlbrännan*, *Valbränna* samt *Åbränna*. Bland bydelsnamn förekommer *Brännan* i Drängsmark och Ostvik (även kallad *Ostviksbrännan*) i Byske samt i Kusmark, Prästbordet, Ragvaldsträsk och Stämningsgården i Skellefteå socken. På lokaler med namn som innehåller *bränna* finns vanligen än idag odlad mark. Element med jämförbar betydelse är *fälla* och *svid*.

Elementet *bränna* f. har i norra Västerbotten betydelsen 'avbränd skogstrakt' (Larsson 1929:76, Lindgren 1940 s. 21). En plats där en skogseld gått fram betecknas däremot med *bränne* n., se om detta under element för skogsterränger nedan.

Namn som innehåller *bränna* förekommer allmänt i Sverige från Norrbotten till Sydsverige, utom på Öland och Gotland, och finns dessutom i Österbotten och Nyland i Finland. Thors (1953:58 f.) säger att det är oklart varifrån namnen på *bränna* i Österbotten spridits, men att det sannolikt kommit från Mälarprovinserna. Namnen med *bränna* anses i Sverige och Svenskfinland vara unga och utmärkande för sent koloniserade trakter (Ståhl KL 2 sp. 297 f.). Namn på *brenna* finns dessutom i större delen av Norge utom på Vestlandet, Nordland, Troms och Finnmark (Brink 1991, NONELex, uppslagsordet *-bränna*).

Ordet *bränna* har i Sverige, Norge och Finland företrädesvis betydelsen 'svedjeland' men även en betydelse 'genom skogseld avbränd plats' (Ståhl i

⁵² Denna by hette tidigare *Högbrännet* och innehåller således *bränne* n., se för detta nedan under element som betecknar skogsterränger.

KL 2 sp. 298, Hovda och Hald i KL 2 sp. 298 f. samt Harling-Kranck 1990:204 ff.).

I västra Sverige finns, vid sidan av betydelsen 'röjning, svedjeland', även betydelsen 'grund, dålig jord, där växtligheten brännes bort av solen'. Denna betydelse möter i en del västsvenska åkernamn, såsom *Brännan* i V. Fågelvik, Värmland (SOV 9 s. 212) och *Brännet* i Fagerhult, Härryda socken (OGB 1 s. 191). Betydelsen finns även i Norge, exempelvis i namnet *Brendehaugen* "haug der soli svid graset" (Indrebø 1921:175). Om *bränna* jfr vidare Falck-Kjällquist 1973:64.

fälla

Inom det primära undersökningsområdet finns endast ett fåtal bebyggelse- namn på *fälla*. I Lövånger finner vi sålunda det äldre bynamnet *Fällan*, som är ett ursprungligt ägonnamn. I Burträsk finns bydelsnamnet *Fällan* i Bygde-träsk samt gårdenamnen *Kläppfällan* i Bygdsiljum och *Fällan* i Nygård.

I norra delen av Skellefteå kommun finns ytterligare några hithörande namn, nämligen i Skellefteå bydelsnamnet *Fällan* i Kåge och Lund samt gårdenamnet *Fällan* i byarna Bodan och Kusmark.⁵³

Namn på *fälla* är belagda i ett stort område från Kalmar till Västerbottnens län samt i norra Österbotten och Åland i Finland (Harling-Kranck 1990:186 ff.).

I norra Västerbotten har appellativet *fälla* f. betydelsen 'trakt där skogen är fälld eller bränd' (Lindgren 1940 s. 46). I svenska dialekter finns betydelsen 'svedjeland, nedhuggen skog till svedning, vedhugge' (Rietz s. 125b), och SAOB (F 2056) sammanfattar betydelserna så här: "plats i skog, där träden (mer eller mindre fullständigt) avvärvats, hygge; i vissa trakter särsk. om litet hygge; [...] ofta liktydigt med: g[eno]m röjning erhållit ängsland [e]l[ler] svedjeland'; äv[en] (ofta i ortnamn) om åkerland [e]l[ler] lycka som en gång varit en sådan plats".

Det har antagits att ordet ursprunglig haft betydelsen 'nedfallande stock' (Olson 1916:232, Hellquist 1948 s. 253, Falck-Kjällquist 1973:66).

gärda

I Lövånger finns det äldre bynamnet *Gärde* och gårdenamnen *Backgärdan* i Vallen och *Burgärdan* i Vebomark. I Burträsk finns bydelsnamnet *Storsandgärdan* i Bygdeträsk och gårdenamnet *Jan-Larsa-gärdan* i Altjärnliden.

Ordet *gärda* f. har i den aktuella dialekten betydelsen 'inhägnat område, inhägnad åker' (Holm 1949:106, jfr Lundgren 1997 s. 100). Gösta Holm skriver att med *gärda* avses ofta ett odlat område, som helt eller delvis omsluts av skog och ofta finns där en ödegård med tomtningar. Det finns många sådana i Lövånger, och de har namn efter den forna bebyggelsen (GH, ULMA 14273). Jfr *åker* nedan.

På finlandssvenskt område har *gärda* f. betydelsen 'inhägnade åkerstycken, närmast motsvarande de centralsvenska lantmäterikartornas vretar'. Harling-Kranck (1990:108 ff.) menar att *gärda* i Finland "inte lika allmänt fått den tekniska innebörd som *gärde* har i Sverige, dvs. en benämning

⁵³ Elementet *fälla* är ändemot vanligt i ägonnamn i Skellefteå kommun och i Ortnamnsregistret redovisas 77 olika namn. Av dessa namn är majoriteten ett osammansatt *Fällan*.

för hela den odlade inmarken i stora åkerfält” (a.st.). Även i norra Västerbotten verkar en term *gärde* n. användas i äldre lantmäterikartor, väl närmast för att beteckna inhägnader i åkrar och ängar.

kya

Detta element är sällsynt inom Skellefteå kommun. Det ingår i bydelsnamnet *Kyan* i Fjälbyn, Lövånger, och i Skellefteå finns bydelsnamnet *Kyan* i Storkågeträsk.

Namnelementet *kya* f. har i Lövånger använts om bl.a. områden som på tre eller alla sidor är omgivna av annan sorts mark (Holm 1949:113). Det används exempelvis om en liten odling som är omgiven av hällar eller om en odling som skjuts in i en skog (GH, ULMA 14273). I Yttervik i Bureå används *kya* om en åker som är inkilad mellan berg (KV, OAU).⁵⁴

Ett äldre belägg för appellativet *kya* från Lövånger härrör från 1752; där uppges ordet betyda ’litet åkerstycke’ (Renmarck 2008 s. 113). Ordet har i senare uppteckningar från Lövånger betydelsen ’odling, omgiven av skog’ (Larsson 1929:82), ’liten odling som skjuts in i en skog’ (GH, ULMA 14273). Holm var osäker på om appellativet *kya* var levande på 1940-talet. Seth Larsson har inga belägg från Nysätra, men Astrid Lundgren har i sin Nysätraordbok (1997 s. 152) ett språkexempel, *gA ditti tji`en å si: etter hur äjer vä fA `rum* ’gå till kyan och se efter hur det är med fären’, som visar att appellativet varit levande i den dialekten.

Ordet *kya* f. finns i Småland, mellersta och norra Sverige samt i de svenska talande delarna av Finland. En biform är *kvi*, *kvia* som är belagd i Värmland, Bohuslän, Gotland och Västergötland. Bägge formerna finns alltså i större delen av Sverige från Västerbotten i norr till Halland och Småland i söder samt i Svenskfinland. I svenska dialektar finns betydelserna ’inhägnad odling i skog, inhägnad för småkreatur, täppa, fägata’. Ordet motsvarar fvn. *kví* f. ’Fold, Indhegning hvori man samler Kvæget’, ’Klemme, hvori noget holdes indesluttet, en til begge Sider (ved Gjærder, opstillede Folk o.desl.) afstængt Gang eller Passage’ (Fritzner 2 s. 373) och ordet finns belagt i Norge, på Färöarna, Shetland och Orkney. För ordets härledning se Elmevik 1971:58 ff.

lägd

I Lövånger finns gårdnamnet *Lägdorna* vid Lappviken i Bjurön. På äldre lantmäterikartor från perioden 1600-tal fram till senare delen av 1800-tal från Västerbotten betecknar *lägda* och *linda* en åker som används som äng. I slutet av 1800-talet synes *lägda* i vissa material beteckna de hövallar som kom till under denna tid när de naturliga ängarna odlades upp och ett växelbruk etablerades. Jfr Zetterholm 1937:222 ff., Salvesen 1979:374 ff. och Flemström 1980:159 ff.

Ordet *lägd* f. har i Västerbotten i uppteckningar från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet betydelsen ’gräsbeväxt åkerteg’ (Lindgren 1940 s. 91) och ’åkerlinda’ (Larsson 1929:61). Denna betydelse stämmer överens

⁵⁴ Ågonamn som innehåller *kya* påträffas på lantmäterikartor över de flesta medeltida byarna i norra Västerbotten (Fahlgren 1953a:80). Ågonamn av denna typ saknas dock i de yngre byarna. Endast ett fåtal av dem lever kvar idag. På äldre kartor tycks odlingar med namnet *Kyan* användas om mark som är inhägnad, exempelvis *Herkyan* 1768 i Fjälbyn, Lövånger (LSA Zi7 68:2).

med den bild som möter på de äldre lantmäterikartorna. Marklund (1976 s. 91) har betydelsen 'linda, gräsvall' där 'gräsvall' är en senare betydelse. I dialekter i Jämtland, Medelpad och Ångermanland finns upptecknat betydelserna 'sådd äng', 'hövall'. Dessa betydelser är alltså utvecklade under slutet av 1800-talet när ett växelbruk etablerades. Bland beläggen finns enstaka uppteckningar på 'gräsbeväxt åker'.

I södra Norrland, i uppsvenska, östsvenska och i en del andra nordiska dialekter betyder ordet 'fördjupning eller sänka i marken'. Denna senare betydelse är sannolikt den ursprungliga, då *lägd* synes vara en bildning till adjektivet *läg*. Ordet får antas ha genomgått en betydelseutveckling: 'svacka i terrängen' > 'gräsärande svacka' > 'gräsärande område i allmänhet' > 'sådd äng' (Edlund 1977:162 och där anf. litt.).

löt

I några få namn i Skellefteå kommun finns namn på *löt*. Elementet finns sålunda i bydelsnamnen *Löten* i Hökmark, Lövånger, i ett försunnet *Löten* i Falmark, Bureå, i jb 1543 samt i *Löten* i Innervik och Prästbordet, Skellefteå. Det sistnämnda namnet är ett äldre namn för *Gammelstaden*.⁵⁵

Ordet *löt* f. har i Skellefteå betydelsen 'en plats, där korna uppehöll sig, inte allt för långt från gård och lagård' (Fahlgren 1953a:80). En betydelse i Burträskmålet är 'beteshage, fägata (invid fänhuset)' (Lindgren 1940 s. 92). I Lövvattnet i Lövånger kallas en del av landsvägen för *Löten*, då man har släppt ut korna på vägen för att beta vägrenarna (Holm 1949:120). Ordet *löt* kan även betyda 'byallmänning' (Marklund 1976 s. 90). Denna betydelse ingår sannolikt i namnet *Löten* i Degerbyn, namnet på en tidigare byallmänning där det fanns byggnader som ägdes av byn, såsom smedja, soldattorp, mejeri och fattigstugor (Degerbyn s. 12 ff.). Namnet *Löten* kan dessutom användas om fäbodar, jfr belägg från Rietz. En uppteckning med liknande innehörd redovisar från Bureå betydelsen 'öppen plats i skogen, där kreaturen brukar vara' (BN). En äldre uppteckning uppger för *löt* betydelsen 'färgård, plats, mark, utom och vid ladugården, där boskapen fritt går till och ifrån, och hvarifrån han drifves till betesmarken' (Rietz s. 396a; sannolikt en uppgift från Skellefteå efter J. A. Linder).

Dessa till synes spretiga betydelser har en gemensam nämnare⁵⁶. I äldre tid betraktades i norra Sverige all mark som låg utanför inägorna vid byn som betesmark. Mellan utmarken och inägorna gick en gårdsgränd, och från denna utmark gick en inhägnad fägata fram till fänhuset vid varje gård i byn. Hela betesområdet åsyftades med ordet *löt*. Betesmarken var en byallmänning tills så småningom utmarken delades upp på enskilda ägare, vilket i Västerbotten ägde rum i början av 1800-talet; betessystemet kan dock här ha levt kvar ännu längre.

I Västerbotten har alltså betydelsen av ordet *löt* utvecklats från 'betesmark' > 'plats, där korna uppehöll sig, inte allt för långt från gård och la-

⁵⁵ Dessutom finns *löt* i fäbodnamnen *Väst på Löten* i Falmark, Bureå och i *Löten* i Stämningsgården, Skellefteå.

⁵⁶ I Dalarna är vanliga betydelser för *löt* 'det utanför en by eller fäbodgårdarna belägna betesområdet' (Leksand, OAU), 'allmänning' (Leksand, OAU). I en uppteckning sägs att "kreatur som går i skogen sägas gå på löt i motsats mot på ängen" (Dalarna, ULMA 615:3). .

gård'; 'fágata'; 'byallmänning'. Ordet *löt* finns i betydelsen 'betesmark, utmark, utjord' på området mellan Hälsingland och Småland (Rietz s. 396a) samt Västergötland (ULMA 109:216). Från Dalarna och Hälsingland i söder och norrut tycks ordet ha en liknande betydelse som i Västerbotten men i Dalarna och Hälsingland finns även betydelsen 'betesmark i skogen' (OAU) upptecknad. I Uppland är betydelsen 'en liten ouppodlad gräsbevuxen dal mellan åkrar, hvilken begagnas till bete eller att först afmeja till grönfoder', och i Småland möter betydelsen 'fágata' (Rietz a.st.).

ronning

Elementet *ronning* ingår i området i gårdnamnen *Lidrönningen* i Bygdsljum och *Rönningen* i Kvarnbyn i Burträsk.⁵⁷ I Skellefteå socken finns elementet i bydelsnamnet *Råningen* i byn Medle och i ett försvunnet gårdnamn i Stämningsgården som i tl 1622 skrevs *Råningen*.

Birgit Falck-Kjällquist (1973:61 f.) menar att värmländska *ronning* ska härledas ur ett maskulint fvn. *ruðningr*. Det maskulina ordet hade i fvn. konkret betydelse.⁵⁸ Beträffande nordsvenska dialekternas *ronning*, varom se exempelvis ÖNON 7B s. 195, kan med Pihl (1924:114 not 12) jämföras med norska dialekters *rudning*, varom Torp s. 546. J. V. Lindgren (1890–1919:135) för det västerbottniska *raning* tillbaka på ett fvn. *roðningr* m., och C-E. Thors (1953:67) ser ett **rodhning* som "grundform". Vi får då anta att ett kort *o* resulterat i ett *a*, varefter *a* förlängts i samband med att ð försvunnit (jfr för exempelvis Burträskmålets del Lindgren 1890–1919:207).

I norra Västerbotten har appellativet *ronning* m. betydelsen 'röjning, nyodling' (Lindgren 1940 s. 111, Marklund 1976 s. 97) och betecknar mark som röjts för att skapa slätterängar. I Nederkalix i Norrbotten finns *ronning* i betydelsen 'röjning, ängsmark tillkommen genom röjning' (ÖNON 7B s. 195). Röjningarna låg vanligen i sluttningar mot år och bäckar (Ragnar Jirlow, "Boskapsskötseln i Västerbottens län", ULMA 11405, s. 73). Några uppteckningar av *ronning* från södra Lappland har signifikativt nog betydeserna 'uppröjd strandremsa efter älvdal, å, eller bäck, även sjö varå växer starr eller andra vilda gräsarter', kan vara smalare eller bredare (Fredrika, A. Nilsson, ULMA 26507), 'flödesäng; slättesmark som på naturlig väg tidvis är översvämmad' (Lycksele, Stensele, C.O. Jonsson ULMA), 'uppröjd ängesmyr' (Sorsele, BN, ULMA).

En skillnad mellan en *ronning* och en *fälla* var att man fick en *ronning* om man röjde bort ris och snårskog medan en *fälla* uppstod när man högg storskog (Fahlgren 1953a:77).

rodde

Elementet ingår endast i gårdnamnet *Bäckrodet* i Bissjön i Lövånger men är desto vanligare i ägonamn. Speciellt i byar i Skellefteå kommun som låg lite längre in från kusten var "rodden" vanliga. I Storkågeträsk disponerar

⁵⁷ Dessutom ingår elementet som bestämningsleder i bynamnen *Rödningsheden* och *Rödningskälen* i samma socken, dessutom är det vanligt i ägonamn.

⁵⁸ I fsv. finns de feminina formerna *ruþning*, *ryþning*, varom se SAOB R 4338 f., jfr Hellquist 1948 s. 875.

exempelvis familjen Dahlqvist, som hade ett litet hemman i byn, fem rodden (Storkågeträskdagboken).

I norra Västerbotten betecknar *rodde* n. 'ställe i skogen, där träd och buskar röjts bort och det växer gräs' (Lindgren 1940 s. 111). Ordet beläggs 1804 av Stenberg i Umemålet, som säger: "så heta de ställen, där skogen är bortrödd för att få slå hö där, hälst i kanten af skogen eller ängen" (Stenberg 1966 s. 102).

Ordet är en bildning till **rudh-*, jfr verbet *röja* < *rydhia* < **ruðjan* (Fridell 1992:244).

svid

Elementet *svid* finns i ett antal namn som fått den rikssvenska normaliseringen *svedjan*. I Bureå socken finns bydelsnamnet *Svidjan* i Bureå och gårdnamnet *Kornsvidjan* i Yttervik. I Burträsk finns elementet i det yngre bynamnet *Bergsvedjan*, i bydelsnamnen *Svedun* eller *Svedjan* i Gammelbyn, *Svedjan* i Kalvträsk och Lappvattnet samt *Kvarnsvedjan* i Ljusvattnet. Dessutom finns det i gårdnamnen *Svedjan* i Bursiljum och *Kvarnsvedjan* i Ödesmark. I Lövånger finns bydelarna *Svidjen* i Uttersjön och *Svedjan* i Vebomark, dessutom gårdnamnen *Sveden* eller *Svedbacken* i Hökmark, *Svidjen* i Vallen och *Svedjan* i Vebomark.

I norra delen av Skellefteå kommun finns i Skellefteå socken 2 yngre bynamn, nämligen *Hällbergsvedjan* och *Svedun*. Elementet finns även i bydelsnamnen *Stensvedjan* i Degerbyn, *Trindsvedjan* i Gummark, *Svedjan* i Hedensbyn och Kåge, *Norra* och *Södra Svedjan* samt *Gammelbosvedjan* i Storkågeträsk samt i gårdnamnet *Jöns in på Svedjan* i Ersmark. I Byske socken finns bydelsnamnet *Svedjan* i Stensjön, Tåme och Östanbäck samt *Brännsvedjan* i Östanbäck, vidare finns gårdnamnen *Dalsvedjan* i Klöverfors samt *Svedjan* i Avan, Norrlångträsk och Åbyn. I Jörns socken tillsist ingår elementet i bydelsnamnet *Svedjan* i Granbergsträsk.

I Skellefteå kommun finns även ett par namn på *Svedun* som sannolikt går tillbaka på plural form, det yngre bynamnet *Svedun* i Skellefteå och bydelsnamnet *Svedun* (kartans form är *Svedjan*) i Gammelbyn, Burträsk.

Namnelementet *sved* är allmänt i Götaland, Svealand och södra Norrland (Thors 1953:38 ff.) medan namnen på *sved* saknas i sydvästra Sverige (Pamp 1988:92).

Appellativet *sved* (*svid* ovan) finns i svenska dialekter i Ångermanland, Jämtland, Härjedalen, Dalarna och Östergötland. Ordet är dock utdött i Västerbotten (Thors 1953:40). Ordet redovisas visserligen som appellativ från Skellefteå (Marklund 1976 s. 106) och Nysätra (Lundgren 1997 s. 271) i betydelsen 'svedja, avbränd skogstrakt', men kanske har appellativet här abstraherats ur ortnamn.⁵⁹

Ordet *svid* går tillbaka på fsv. *svip* f. 'svedja, svedjeland' som är en *jō*-avledning till verbet *svipa* 'svedja' (Olson 1916:168, Noreen 1904:302). Formen *svedja*, fsv. *svidhia* 'svedja, svedjeland' är vad gäller ursprung omdiskuterat, se Harling-Krank 1991:220. SAOB (S 14996) säger att *svedja* sanno-

⁵⁹ Dock finns hos J. A. Linder ett *schvidja* 'svedjeland' i en ordsamling från 1858, men belägget är osäkert eftersom Linder, vid sidan av sina uppteckningar från Västerbotten, även tecknat upp ord från Norrbotten. ULMA 149:23.

likt är en utvidgning av fsv. *svip*, eller, alternativt, utlöst ur sammansättningar på *svidhia-*. – För svedjemarksindikerande namnelement se vidare Strid 1993:64 ff.

vall

I Burträsk finns det yngre bynamnet *Hösjövallen* och i Lövånger det äldre bynamnet *Vallen*. I Burträsk finns dessutom bydelsnamnen *Vallen* i Bygdeträsk, Kvarnbyn samt Lappvattnet. I norra delen av Skellefteå kommun finns bydelsnamnen *Ransvallen* i Ragvaldsträsk, Skellefteå, *Vallen* i Lillkågeträsk, Byske samt *Vallen* i kyrkbyn Österjörn, Jörn.

Som namnelement har *vall* betydelsen 'det öppna området vid en fäbod, tomtområde, gårdsplan och lägdor' (Holm 1949:126). Under 1500-talet finns i Lövånger ett par exempel på att tidigare fäbodar fått fast bebyggelse och kallats *Vallen*, åtminstone under den första tiden, se för detta under **Daglösten** och **Älgnäs**. När det gäller *Vallen* i Jörn har dock enligt en uppteckning av Bertil Nygren 1932 tidigare funnits en *lappvall* 'inhägnad plats där nomadlappar fördom höllo till med sina renar' (SAOB L 277).

I Västerbotten har appellativet *vall* m. betydelsen 'jämna gräsbarande mark'. En äldre uppteckning är 'afröjd, gräsbarande, mer eller mindre odlad och i förhållande till omgifningen högre belägen mark, der människor tidsvis vistas under året, såsom vid fäbodar, fiskeställen, kyrkor' (Rietz s. 789b). Ordet *vall* ingår dessutom i sammansättningar som *kyrkvall* 'plats närmast kyrkan' (Lindgren 1940 s. 154), *fäbodvall* 'den afröjda platsen eller den mark hvarest fäbodar äro belägna' (Rietz s. 132b) och *gistvall* 'plats där nät torkas' (Lindgren 1940 s. 50). Sammansättningen *kvarnvall* 'den öppna platsen vid kvarnar' ingår i några naturnamn i området (OAU).

åker

Elementet *åker* m. finns bland bynamnen i endast ett fall, i *Hedåker*, Bureå. I Burträsk finns i Mjödvattnet bydelsnamnet *Tjärnåkern* och gårdnamnet *Klippåkern* (eller *Kläppåkern*) samt i Renbergsvattnet gårdnamnet *Nyåkern*. I Lövånger finns i Önnesmark bydelsnamnet *Åkern*, och dessutom finns elementet i gårdnamnen *Utan åkern* i Hökmark, *Bäckåkern* i Lövsele, *Åkern* i Uttersjön samt *Gråbergsåkern* i Vallen.

I Västerbotten låg åkrarna ursprungligen samlade runt gården i en egen gårdsgärda. En stor sammanhängande åker där alla gårdarna i byn ägde tegar infördes i de flesta byar vid en senare tidpunkt (Roeck Hansen 2002:69 f.). På äldre lantmäterikartor från Västerbotten kallas åkrar i det stora gemensamma åkergärdet alltid för *åker* medan åkrar vid de enskilda gårdarna kallades för *gårda*. Ett vanligt ägonnamn i lantmäteriakterna är *Storåkern* som vanligen betecknar det stora gemensamma åkergärdet.

Appellativet *åker* m. har i Västerbotten och Norrbotten betydelsen 'jord, varpå säd frambringas, all odlad mark inom en by' (Nederkalix, ULMA 8824 s. 26), 'den odlade mark som är inom byahagen (kallas av sagesmannen även inägorna)' (Överkalix, ULMA 9965), 'växande gröda' (Lindgren 1940 s. 161).

Med *åker* har sannolikt ursprungligen betecknats inägor, dvs. åker och äng, till skillnad från skog och betesmark. Denna betydelse föreligger även i Svenskfinland (se Harling-Kranck 1990:53).

änge

Elementet *änge* ingår i Bureå i gärdnamnet *Lassänget* i Gamla Falmark. I Burträsk finns i Åbyn gärdnamnet *Moränget*. Lövånger finns det i gärdnamnen *Gammelänget* och *Änget* i Hötjärn, *Äänget* i Lövsele samt *Mossänget* i Vallen.

I Skellefteå socken i norra delen av kommunen ingår *änge* i det yngre bynamnet *Blekänget* samt bydelsnamnen *Björnänget* i Kåge, *Bäckänget* i Kusmark och *Änget* i Varuträsk. I Byske finns bydelsnamnet *Önnänget* i Östanbäck.

I Västerbotten beläggs appellativet *änge* n. i den ursprungliga betydelsen 'myr, där det växer gräs' (Lindgren 1940 s. 163), 'myräng' (Jörn, GW, ULMA), 'slätteräng, fuktig gräsmark där man slår' (Lövånger, GH, ULMA), och enligt en uppteckning betecknas med *äng* "endast sådana slättermyrar, som äro beväxta huvudsakligen med starr och fräkenarter" (Norsjö, BN, ULMA). Gösta Holm har upptecknat att lokaler som betecknas med *änge* "vanligen [ha] varit mer eller mindre sidlänta, ofta myrliknande. Numera förekommer knappast någon ängesslätter i Lövånger. Mängder av ställen med namn på -änge äro nu åkrar" (Lövånger, ULMA 14273). Från Norrbotten finns en beskrivning av utseendet på ett ursprungligt änge. Med *änget* menas, heter det, "en gräsmark, som är slät. Den är oftast öppen men här och var kan finnas enstaka buskar eller grupper av mindre träd. Den är oftast så sumpig, i naturligt, ej utdikat tillstånd, att den ej håller att gå på; den kan då benämnas *blötäng* eller *suräng*" (Nederluleå, ULMA 10179 s. 20).

Ordet *änge* är en neutral *ia*-avledning till *äng*, fsv. *æng* f. (Olson 1916:185). Appellativet finns på Gotland, i Sverige norr om Dalälven, i södra Österbotten och sporadiskt även i norra Österbotten, däremot inte i den mellersta delen (Harling-Kranck 1990:232 ff.).

Element som betecknar vattendrag och vattensamlingar

Här upptas bebyggelsenamn med huvudlederna *ava*, *bäck*, *fors*, *sel*, *sjö*, *tjärne*, *träsk*, *vatten*, *vik*, *å*, *ånger* och *älv*.

ava

I Lövånger finns bynamnet *Avan* som är osammansatt,⁶⁰ dessutom finns *Avan* som bynamn i Byske.⁶¹

I dag är *ava* m. inte ett levande appellativ i dialekterna i Västerbottens kustland. Det får här antas ha haft betydelsen 'säckformig vik som genom ett smalt sund står i förbindelse med en större vattensamling', se nedan. En sammansättning *fräkenava* 'vätlänt ställe där fräken växer' (Lindgren 1940 s. 45, även Fältskytt 2007 s. 188) finns däremot i Burträsk och Lövånger. I Malåmålet finns upptecknat *ava* 'långsmal vik i älvdal, säckformig vik eller bukt i vattendrag' (Näslund 2007 s. 20).

Från Västerbotten finns ordet *afva* 'vik af en flod' upptecknat av J. A. Linder vid mitten av 1800-talet (Linder ULMA 149:23), sannolikt från Skell-

⁶⁰ Flera naturnamn med elementet *avan* finns i byn Vebomark i Lövånger.

⁶¹ I norra delen av Skellefteå kommun finns elementet dessutom i naturnamn i Kågeträsk och Varuträsk i Skellefteå samt i Tåme i Byske.

efteå socken. Från socknarna Vännäs, Sävar och Malå finns upptecknat *ave* 'grund, trång vik; sumpmark' (Larsson 1929:55). I Tärna i Lappland har ordet upptecknats i betydelsen "mindre tjärn el. sjö som är förbunden med annan sjö el. å; till huvudsjön el. till det vattendrag vid vilket den ligger, men däremot ofta en kort, trång förbindelse; ordet är understundom nästan synonymt med *vik*" (Gunnar Pellijeff, FFÖN 21:9).

Appellativet finns i svenska dialekter i formerna *ave*, *ava* och *age* m. och upptecknat i olika betydelser där den vanligaste är '(ofta säckformig) vik el. bukt, i synnerhet i vattendrag' inom ett stort område som omfattar, förutom de norrländska kustlandskapen och Lappland, även Uppland, Dalarna, Värmland samt Småland. En annan betydelse är 'avsnörd del av vattendrag' eller 'vattensamling som står i förbindelse med vattendrag genom ett sund el. dyl.' som är belagd i Dalarna, Härjedalen och Lappland. En ytterligare betydelse är 'sankt eller sumpigt (mindre) ställe, sank äng, gungfly', vilken finns i Halland, Småland, Öland, Västergötland, Värmland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten (Jonsson 1966:237 f.). Ordet *ave*, *age* m. finns även i norska dialekter i Nordland, Hedmark och Buskerud med betydelsen 'vasspytt, lon, bukt eller sidegrain i elv eller innsjö' (NSL s. 81).⁶²

bäck

I det primära undersökningsområdet finns det äldre namnet *Bäck* i Bureå. I Burträsk finns elementet *bäck(en)* i 5 yngre bynamn, nämligen *Bjurbäck*, *Korssjöbäck*, *Rönnbäcken*, *Stenbäcken* och *Storbäcken*. I Burträsk finns gårdnamnet *Lappbäcken* i Lappvattnet och i Lövånger bydelsnamnen *Bäcken* i Blacke samt *Bäcken* eller *Uttersjöbäcken* i Uttersjön.

I norra delen av Skellefteå kommun ingår elementet *bäck* i de äldre bynamnen *Kinnbäck* och *Östanbäck* i Byske samt i *Rönnbäcken* i Skellefteå, som har medeltida bebyggelse men som hörde till byn Tjärn fram till början av 1600-talet. I yngre bynamn finns elementet belagt i 15 namn i området, sålunda i Skellefteå i de yngre bynamnen *Fällbäcken*, *Kyrkbäcken*, *Långbäck*, *Norräck*, *Orrbäcken*, *Stavbäck* och *Västabäck*, i Jörn i *Nybäck* samt i Byske i *Dalbäck*, *Innanbäck*, *Islandsbäck*, *Lundbäck*, *Malbäck*, *Svartbäck* och *Östbäck*.

Ordet *bäck* m., fsv. *bækker* m., har betydelsen 'mindre vattendrag' i dialekterna i nästan hela det svenska språkområdet utom inom det estlands svenska området. I vissa delar av det finlandssvenska och rikssvenska området finns dessutom en betydelse 'liten vattensamling'. Även i äldre svenska uppträder betydelsen 'liten vattensamling, pöl'. Ordet finns i dialekterna i Danmark och Norge men i de norska dialekterna har ordet olika betydelser där betydelsen 'litet vattendrag' inte är allmän (Jonsson 1966:265 ff.).

fors

Elementet *fors* ingår i Bureå i namnet *Bergfors Södra* som sannolikt är en nybildning. I Burträsk finns 10 yngre bynamn där *fors* ingår, nämligen *Bjurfors*, *Brattfors*, *Brännfors*, *Dalfors*, *Grundfors*, *Hällfors*, *Lidfors*, *Ren-*

⁶² Huvudleden *agen* som finns i ett antal sjönamn i nordligaste Dalarna, Härjedalen, Jämtland och Sør-Trøndelag i Norge, tolkas av Staffan Fridell ((2010a:41 f.) som en dialektal variantform av *ave*, jfr Jonsson 1966:210 f.

fors, *Sikfors* och *Stenfors*. De bebyggelser som bär dessa namn ligger vanligen vid mindre vattendrag. Alla namn är nybildningar förutom *Brattfors* i Bureälven, *Dalfors* och *Hällfors* i Lillån samt *Grundfors* i Korvbäcken. I Bureå finns bydelsnamnen *Falmarksforsen* i Falmark, *Forsen* eller *Hjåggböleforsen* i Hjoggböle samt *Vikfors* i Yttervik. I Burträsk finns bydelsnamnet *Andersfors* i Innansjön och gårdnamnet *Forsa* i Forstjärn. I Lövånger ingår fors i bydelsnamnet *Bäckfors* i Risbölle.

Elementet *fors* finns i norra delen av Skellefteå kommun i 2 bynamn, *Finnfors* och *Fällfors* i Skellefteå resp. Byske, där bosättningarna sannolikt har grundats under senmedeltiden. Elementet ingår även i 44 yngre bynamn inom området, varav 18 namn i Skellefteå, nämligen *Bergfors Norra*, *Bjurfors*, *Brännfors*, *Bäckfors*, *Dalfors*, *Granfors*, *Grundfors Norra*, *Grundfors Södra*, *Holmfors*, *Häbbersfors*, *Häbbersfors Östra*, Högnäsfor, Krångfors, *Nyfors Södra*, *Sandfors*, *Strömfors*, *Stöverfors* samt *Svanfors*. De flesta av dessa är nybildade namn – endast *Bjurfors*, *Granfors* och *Häbbersfors* är sekundära till naturnamn – och namnen återfinns vanligen vid större vattendrag som Finnforsån, Kågeälven och Skellefteälven. I Jörn finns 8 bynamn, nämligen *Andersfors*, *Brandfors*, *Djupfors*, *Kvarnfors*, *Renfors*, *Ribbfors*, *Strandfors* samt *Stryckfors*. I Byske finns elementet i 18 bynamn: *Blåfors*, *Borgfors*, *Brattfors*, *Båtfors Norra*, *Hedfors*, *Hällfors*, *Jakobsfors*, *Karlsfors*, *Klöverfors*, *Kälfors*, *Landfors*, *Lundfors*, *Norrdfors*, *Nyfors*, *Selsfors*, *Skogfors*, *Tvärafors* samt *Åfors*.

Om nybygget ligger vid ett vattendrag har ofta nybygget utsynats vid en fors som man avsett att använda som kvarnställe. Ibland har forsen redan ett namn med *fors* som huvudled. Vanligare är dock att nybyggesnamn som innehåller *fors* är nybildningar där elementet sakligt beskriver platsens utseende.

sel

I Burträsk finns de äldre bynamnen *Bursiljum* och *Bygdsiljum*. Dessa byar ligger vid Bureälven resp. Rickleån och har i huvudleden *siljum*, dativ pluralis av fsv. *sil* n. I Lövånger finns det äldre bynamnet *Selet* samt det på 1950-talet bildade *Lövsele*.

I norra delen av Skellefteå kommun finns *sel* i 11 yngre bynamn: i Skellefteå socken i *Finnsele*, *Holmselet*, *Långselet* och *Storselet*, de två första vid Skellefteälven och det tredje vid Kågeälven, i Jörns socken i bynamnen *Blankselet*, *Blanktjärnselet* (alternativnamn för Blanksele), *Kåtaselet*, *Strycksele* och *Åselet* och i Byske socken i *Bjurselet* och *Selet*.

I Skellefteå kommun finns som synes huvudleden *sel* i endast ett fåtal äldre bynamn. Namn med *sel* är vanligare i norra delen av Skellefteå kommun vid de större vattendragen Skellefteälven och Byskeälven. Namnen i Jörn och Byske betecknar samtliga bebyggelser vid Byskeälven, och *Holmselet* och *Långselet* är namn på bebyggelser vid Skellefteälven.⁶³

⁶³ I Lövånger betecknas med namnet *Selet* tidigare vikar som avsnörts från havet, såsom sjön Selet vid byn Selet, Selet vid Lövsele/Kräkånger samt sjön Selet vid Uttersjön (munnliga uppgifter från privatforskan Anund Lindholm, Lövånger). Men sjöarna har sannolikt fått sina namn sedan vikarna blivit sjöar. Genom dessa sjöar rinner mindre vattendrag och sjöarna har sannolikt setts som utvidgningar av vattendragen.

Ordet *sel* n. har upptecknats i Umemålet 1804 av Stenberg (1966 s. 108) som säger: ”så kallas de ställen af åar eller älftar, där de äro spaka eller där vattnet rinner med en jämn och sakta ström, eller den distance, som är emellan 2^{ne} forsar”. Rietz (s. 564b) redovisar betydelsen ’lugnvatten mellan forsar i en elf’. Hos Lindgren (1940 s. 115) definieras *sel* som ’åutvidgning nedanför en fors’. En definition som fångar in betydelsen av *sel* i norra Västerbotten är ’lugnvatten mellan forsar i en älv eller å, sjö’ (Holm 1949:108).

sjö

I medeltida bynamn finns elementet *sjö* inom området i två namn, *Bissjön* och *Uttersjön* i Lövånger. Dessutom finns i byn Hjåggböle i Bureå bydelsnamnet *Sjön*. Elementet *sjö(n)* förekommer i 11 nybyggesnamn, nämligen i Burträsk i nio namn: *Bjursjön*, *Innansjön*, *Innersjön*, *Lidsjön* (tidigare *Korvsjön*), *Lillappsjön*, *Rotsjön*, *Skursjön*, *Sunnansjö* och *Välvsjön* samt i Lövånger i 2 namn, *Djäknesjön* och *Storsandsjön*. I Lövånger finns dessutom bydelsnamnet *Missjön* i Hökmark.

I den norra delen av kommunen finns i Skellefteå socken det äldre bynamnet *Kroksjön* och i Byske 6 yngre bynamn (varav 2 i obestämd form), nämligen *Harrsjö*, *Långsjö*, *Långsjön*, *Stavsjön*, *Stensjön* och *Vitsjön*.

I norra Västerbotten har namnelementet *sjö* betydelsen ’(mindre) sjö’. I byn Hjåggböle kallades 1796 en mindre sjö *Hjåggbölesjön* medan den stora sjön i byn hette *Hjåggböleträsket* (LSA Z2 10:3). Troligen har tidigare *sjö* varit det vanligaste elementet i sjönamn tillsammans med *vatten*. I ett smalt band längs kusten finns företrädesvis mindre sjöar vilka har huvudleden *sjön*. Några enstaka namn med *sjön* finns även strax väster om kustbyarna, t.ex. *Brännsjön* i Kusmark samt *Vitsjön* och *Norsjön* vid Stavaträsk i Jörn. I inlandet finns några större sjöar som innehåller huvudleden *sjön*, såsom *Norsjön*, *Vajsjön* och *Raggsjön* i Norsjö socken. Idag är *träsk* det vanligaste ortnamselementet för ’(större) sjö’ i detta inlandsområde, se för detta element närmare nedan.⁶⁴

I största delen av svenska språkområde är betydelsen av *sjö* ’insjö’, utom i gotländska och estlandssvenska mål. Betydelsen ’insjö’ är ovanlig eller i vissa områden helt okänd på finlandssvenskt område, i nordligaste Norrland, Stockholms skärgård och i delar av Bohuslän. I Norge finns betydelsen ’insjö’ framförallt i Trøndelag och Østlandet. Betydelsen ’hav’ finns både på västnordiskt och östnordiskt område (Jonsson 1966:274 ff.).

tjärne

Elementet *tjärne* m. finns i området i två medeltida namn, *Hötjärn* och *Svarttjärn* i Lövånger. Dessutom finns i Lövånger ett *Tjärnen*, avseende en bebyggelse som vissa år räknades som en egen by och andra år som en del av Hökmark. I namn på yngre byar förekommer *tjärne* som huvudled i 9 namn. I Burträsk finns elementet i 7 bynamn, nämligen i *Brönstjärn*, *Forstjärn*, *Järvtjärn*, *Mjöjtjärn*, *Risåtjärn*, *Tjärn* (även *Siljetjärn*) samt *Tvärtjärn*.

⁶⁴ Några namn som idag slutar på *träsk* i norra Västerbotten slutade tidigare på *sjön*, t.ex. *Brändtsjön* i Ostvik (karta LSA Z5 121:1 från 1685) som idag heter *Bränträsket*. Ett annat exempel är sjön Myrträsket i Burträsk som 1752 skrivs *Myr Siön* (LSA Z4 1:4).

Dessutom finns *tjärn* i bydelsnamnet *Svarttjärn* i byn Bursiljum. I Lövånger och Bureå används elementet i vardera ett fall, *Brattjärn* resp. *Ottertjärn*.

I norra delen av Skellefteå kommun förekommer *tjärne* som huvudled i ett äldre bynamn, *Tjärn* i Skellefteå, samt i 6 yngre bynamn. I Byske finns elementet sålunda i fyra namn, *Butjärn*, *Hemmistjärn*, *Lidtjärn* samt *Orrtjärn*, i Skellefteå och Jörns socknar i vardera ett namn, *Flocktjärn* resp. *Piptyärn*.

I norra Västerbotten synes den dialektala formen *tsæn* gå tillbaka på *tjärne* m. 'liten (skogs)sjö'. Ordet definieras av Stenberg (1966 s. 136) som "en liten, obetydlig insjö, som sällan har något betydande ut- eller inlopp".

Ordet *tjärn* (med variantformer) finns på Island och Färöarna samt i Norge och Sverige, framförallt i västra och norra delen av Sverige. I östra Mellansverige finns enstaka exempel på namnelementet. Ordet *tjärn* finns även i Svenskfinland, där beläggen dock är glesa (Thors 1953:117 ff., Jonsson 1966:48 ff.).

träsk

I bynamnen ingår i området *träsk* som huvudled i 25 namn, varav i Burträsk 24 stycken, därav 8 äldre bynamn, nämligen *Burträsk*, *Bygdeträsk*, *Gorkuträsk*, *Granträsk*, *Kalvträsk*, *Lidsträsk*, *Lubboträsk* och *Risaträsk* samt 18 yngre bynamn, nämligen *Bränträsk* (alternativt namn för Brännäs Östra), *Fredriksträsket* (alternativt bynamn för Blåbergsliden Lilla), *Grönträsk*, *Gäddträsk*, *Ilväterträsk*, *Järvträsk*, *Ljusträsk*, *Myrträsk*, *Norrromträsket* (alternativt namn på Grankälen), *Renträsk*, *Sittuträsk*, *Spölträsk*, *Stavträsk*, *Stenträsk*, *Sventräsk*, *Tallträsk*, *Västanträsk* och *Ytteraträsk*. I Burträsk finns bydelsnamnen *Västanträsk* i Kvarnbyn och *Långträsk* i Villvattnet. I Lövångers socken finns ett äldre bynamn, *Broträsk*. Där finns även bydelsnamnet *Västomträsket* i Vallen. Huvudleden *träsk* saknas i yngre bynamn i Lövånger och helt och hållt bland bynamnen i Bureå.

I norra delen av Skellefteå kommun finns i Byske 2 äldre bynamn *Lillkågeträsk* och *Norrlångträsk* samt 3 yngre bynamn, nämligen *Björkträsk*, *Finnträsk* och *Tåmeträsk*. I Jörn finns ett äldre bynamn *Stavaträsk* samt 29 yngre bynamn, nämligen *Andersträsk*, *Degerträsk*, *Djupträsk*, *Granbergsträsk*, *Grundträsk*, *Gäddträsk*, *Hedträsk*, *Hobergsträsk*, *Hornsträsk*, *Klinträsk*, *Klockträsk*, *Lillträsk*, *Långnästräsk*, *Melsträsk*, *Missenträsk*, *Mossarotträsk*, *Myrträsk*, *Nyträsk*, *Rörträsk*, *Skidträsk*, *Småträsk*, *Stavträsk* *Västra*, *Stavträsk* *Östra*, *Stenträsk*, *Storträsk*, *Ullbergsträsk*, *Vargträsk*, *Vänträsk* samt *Älgträsk*. I Skellefteå finns 4 äldre bynamn på *träsk*, nämligen *Ragvaldsträsk*, *Skråmträsk*, *Storkågeträsk*, *Varuträsk*, samt 6 yngre bynamn: *Bastuträsk*, *Bruträsk*, *Karsträsk*, *Lillträsk*, *Orrträsk* och *Sörträsk*. Huvudleden *träsk* är i bynamn inom Skellefteå kommun som synes vanligast i Jörn.

I nuvarande Skellefteå kommun finns 1543 nio äldre bynamn med huvudleden *träsk*, och samtliga ligger i den västra delen av den medeltida bygden. Av namnen innehåller fyra vattendragsnamn i bestämningsleden, nämligen *Burträsk*, *Bygdeträsk*, *Kågeträsk* och *Varuträsk*. Två namn har i bestämningslederna sannolikt ett personnamn eller personbeteckning, *Rag-*

valdsträsk och *Skråmträsk*, och ett namn ett adjektiv, *Långträsk* (numera *Norrångträsk*). I ett namn består bestämningsleden av en topografisk term, *Stavaträsk*, i ett annat fall har vi att göra med ett likhetsnamn, *Broträsk* (< *Brokträsk*), där sjöns utseende jämförts med en byxa. Dessa byar har sannolikt tillkommit under senmedeltiden.

Elementet *träsk* har i norra Västerbotten betydelsen 'medelstor eller större sjö'. I norra Västerbotten är *träsk* dominerande som huvudled bland sjönamnen i socknarna Skellefteå, Byske, Jörn och Norsjö. I Lövånger och Burträsk är *träsk* den vanligaste huvudleden bland sjönamnen, men konkurrensen från *sjö* och *vatten* är här starkare. I södra Västerbotten, i socknarna Umeå, Vännäs, Sävar, Bygdeå och Nysätra, saknas namnelementet *träsk* i huvuddelen av området (Jonsson 1966:10).

Elementet *träsk* n. finns i ortnamn i ett område i Mellansverige som omfattar kuststräckan av Uppland och Södermanland samt Gotland. Spridda namn finns längs kusten av Götaland och på norra delen av Öland. Från Uppland och Södermanland (särskilt Roslagen och Södertörn) men troligen även delvis från Gotland har elementet sannolikt spridits till svenska språkiga delar av Finland och Estland. Det har antagits att elementet *träsk* även spridits genom kolonisation från uppländska kusten till Norrbotten, varefter ordet och namnelementet senare spridits söderut och numera även finns i norra Västerbottens kustland, Degerfors socken, Lycksele lappmark och delar av Pite lappmark (Jonsson 1966:36 ff., Holm 1980:168 ff., 1997:144 f., jfr Edlund 2009:190 ff.).

Ordet motsvarar fsv. *þræsk* n. 'träsk, moras, äfven insjö' (Söderwall 2:2 s. 738) och är av omdiskuterat ursprung, se för detta Jonsson 1966:45 ff. och jfr Kiparsky 1968:228 ff.

vatten

I Bureå finns det äldre bynamnet *Holmsvattnet* och nybyggesnamnet *Ljusvattnet*. I Burträsk finns 6 äldre bynamn som innehåller huvudleden *vatten*, nämligen *Andersvattnet*, *Ljusvattnet*, *Mjövattnet*, *Renbergsvattnet*, *Villvattnet* samt *Lappvattnet*, som tillhör byn Burträsk under 1500-talet och börjar räknas som en egen by först i slutet av 1500-talet. Något senare tillkommer *Brännvattnet* efter utbrytning från Ljusvattnet. Ett nybyggesnamn är *Risvattnet*. I Lövånger finns ett alternativt bynamn *Stavvattnet* (alternativt namn för Stavattenskälen), ett bydelsnamn *Lövvattnet* inom Hötjärn samt ett gårdnamn *Lillvattnet* i Vallen.

I norra delen av Skellefteå kommun finns i Skellefteå det äldre bynamnet *Bjurvattnet* samt de yngre bynamnen *Brännvattnet* och *Gillervattnet*. I Jörn finns det yngre bynamnet *Degervattnet*. Bynamn med huvudleden *vatten* saknas i Byske socken. Ett bydelsnamn är *Hemvattnet* i byn Gummars, Skellefteå.

På norrländskt område är namn på *vatten* alltid färre än namn på *sjö* resp. *träsk* (Jonsson 1966:214). Namnen på *vatten/vattnet* finns i norra Västerbotten upp mot den västra delen av den medeltida bygden men något närmare kusten än *träsk*-namnen. Bynamn och nybyggesnamn på *vattnet* finns i området från Skellefteälven och söderut. Väster om Stora Bygdeträsket på gränsen mellan Burträsk och Degerfors finns ett antal naturnamn med huvudleden *vattnet*: *Inre Ljusvattnet*, *Krokvattnet*, *Stor-Krokvattnet*, *Ytter*

Ljusvattnet, *Ökvattnet*, *Stor-Hålvattnet*, *Gladavattnet*, *Lill-Krokvattnet* och *Ljusvattnet*.

En isolerad förekomst av naturnamn som betecknar små sjöar finns längs åsen mellan Östanbäck, Drängsmark, Stavaträsk, Degersträsk i Byske och Jörn, som ligger ca 20 km norr om området vid Skellefteälven. Namn som innehåller *vattnet* saknas norr om denna ås men återkommer sedan i gränstrakterna mellan Piteå och Luleå kommuner. Namnen finns sedan ända upp till språkgränsen mellan svenska och finska mellan Kalix och Haparanda kommuner. Byar med huvudleden *vattnet* ligger väster om byar som bär namnelementen *mark* och *böle*, och har sannolikt anlagts under senmedeltiden.

Det synes i norra Västerbotten finnas en tendens att bebyggelse- och naturnamn med *vattnet* ligger i anslutning till de stråk av sandhedar och rullstensåsar som från området nära fjällen vid gränsen till Norge går ner till kusten av Bottenviken. Åsarna har varit viktiga färdvägar och möjligen kan impulser från norskt område ha förmedlats av dem som färdades utefter åsarna.

Vid åsarna och sandhedarna finns också många naturnamn där *lapp* ingår, och dessa finns belagda från 1500-talet och framåt. Vanliga fornlämningstyper vid åsarna och sandhedarna är härdar och fångstgropar (Lundström 2008:76 ff., jfr Lundström 2005:17). Se Hesselman 1930:1 ff., Schück 1933:229 ff., Strid 1993:87 för ytterligare uppgifter om hur åsarna har nyttjats och benämnts.

Namnelementet *vatten* n. motsvarar fvn. *vatn* n. 'Indsø' (Fritzner 3 s. 877 f.). Detta element är allenarådande för 'sjö' på Island och Färöarna samt på Sørlandet, Vestlandet och Nordlandet i Norge. Det förekommer även tillsammans med *sjø* och *fjord* i Østlandet och Trøndelag. Elementet finns dessutom inom ett sydligt område i Sverige som omfattar Dalsland, Bohuslän, nordligaste Halland, västligaste Västergötland samt sydliga delar av Värmland. Dessutom finns *vatten* i hela Norrland utom i Gästrikland (Jansson 1966:213 ff.). Elementet *vatten* har sannolikt spridits från norra Västerbotten över Bottenviken till norra delen av svenska/språkiga Österbotten, framförallt Karlebyområdet (Slotte 1978:111 ff.).

vik

Elementet ingår i de äldre bynamnen *Burvik* och *Yttervik* i Bureå samt i det alternativa namnet *Spåmansvik* (för Yttervik). I namnet *Burvik* domineras under mitten av 1500-talet former med obestämd form, vilket indikerar hög ålder, medan i namnet *Yttervik* former med bestämd form överväger bland de äldre beläggen. Namnet *Yttervik* är sannolikt ett relativt ungt namn, och byn kan tidigare ha haft ett annat namn. I yngre bynamn ingår elementet *vik* i 5 fall, i Burträsk i namnen *Backviken*, *Bergviken* och i *Södervik* samt i Bureå i namnen *Bölesvik* och *Sandviken*. I Bureå finns i Yttervik bydelsnamnen *Båtvik*, *Fagerviken* och *Örviken*. I Burträsk ingår *vik* i bydelsnamnen *Skarviken* och *Västomviken* i Gammalbyn samt i gårdsnamnen *Bastuviken* i Bodbyn, *Edelvik* i Gammelbyn samt *Granvik* i Lidsträsk. I Lövånger finns bydelsnamnet *Lappviken* i Lövånger som tidvis betraktades som en egen by. Gårdnamn i Lövånger är *Gärdviken* i Bjurön samt *Viken* i Gammelbyn.

I norra delen av Skellefteå kommun ingår elementet *vik* i de äldre bynamnen *Ostvik* i Byske samt *Boviken*, *Urviken* och *Innervik* i Skellefteå. Dessutom det alternativa namnet *Vibjörnsvik* (för Innervik). I yngre bynamn ingår elementet i *Selsvik*, *Storvik* och *Åvik* (alternativt namn på Stensjön 3) i Byske.

Ordet *vik* f. 'vik, inbuktning av strandlinje i sjö och hav' är ett allmänt element i Norden.

å

I Burträsk finns de yngre bynamnen *Lappselsån* (ett alternativt namn) och *Risån*. Dessutom finns i Burträsk bydelsnamnet *Risån* i Forstjärn. I Bureå finns bydelsnamnet *Bäckå* ibyn Bäck, vilken i äldre tid kallades *Utiån*.

Elementet finns även bland bebyggelsenamnen i norra delen av Skellefteå kommun. I Skellefteå socken ingår elementet i det äldre bynamnet *Sunnanå* och i Jörn i Ålsån som är namnet på en numera försvunnen bebyggelse. I Skellefteå finns å i de yngre bynamnen *Bjurån* och *Granå*, i Jörn finns *Klintå* och i Byske *Nordanå*, *Svartå* och *Tvärån*.

Ordet å m. är det gamla ordet för vattendrag, t.ex. *bvr åå*, *store ååen* (om Skellefteälven), *byskå*, *lislå byskå* ca 1525 (Berggren 1995:51), *kåga Åå* 1544 jb och *Årbyån* 1595 (om Klintforså). Ordet har senare, vad gäller stora och även medelstora vattendrag, ersatts av *älv*. Sålunda kallas Klintforså vanligen för *Älven* under 1900-talet (Widmark 1945 s. 47).

Men i vissa delar av Västerbotten har å levt kvar som benämning även på större vattendrag. I byn Petiknäs, Norsjö, har jag sålunda upptecknat *Skellettå* för Skellefteälven efter Lennart Norberg (f. 1951, Petiknäs, Norsjö).⁶⁵ Betydelseutvecklingen har för å i Västerbotten i stort varit 'vattendrag' > 'medelstort vattendrag'.

ånger

I Lövånger finns de bågge gamla namnen *Kräkånger* (byn heter numera *Lövsele*) och *Lövånger*.⁶⁶ Namnelementet motsvarar fsv. *anger* m. 'vik' som ursprungligen används om havsvikar. I Sverige finns namn på ånger från Lövånger i norr längs kusten ner till Finnerånger i norra Uppland. Särskilt tätt finns namngruppen representerad i Hälsingland och Ångermanland. Området med namnen på ånger i Sverige är i sin tur en utlöpare från kärnområdet som finns längs hela kusten i Norge. Namnelementet anses ha spridits till Mellannorrland omkring Kr.f. där *Selånger* kan vara ett av de äldsta namnen (Holm 1991:675 ff., Nyman 2010:80), men även namn som *Ullånger* och *Häggdånger* har betydande ålder.

De tre västerbottniska ånger-namnen *Lövånger*, *Kräkånger* och *Hertsånger* utgör utlöpare från kärnområdet i Ångermanland, jfr utbredningen av namn innehållande *åt(t), *åt(t) ovan.

⁶⁵ I Hössjö, Umeå, användes å om alla vattendrag från bäck till älvs (Söderström 1979 s. 218), och Umeälven har kallats *Umå* men även *Storå* (Edlund 1984:165).

⁶⁶ I grannsocknen Nysätra finns dessutom *Hertsånger*.

älv

I Burträsk socken finns det yngre bynamnet *Hösjöälven*.

Ordet *älv* f. har som redan sagts i samband med å ovan fått ökad spridning på bekostnad av det gamla ordet för vattendrag, å, detta kanske för att *älv* användes i riksspråket i namn på de större vattendragen i området.⁶⁷ Ordet *älv* används numera om både stora och medelstora vattendrag (Widmark 1945:47 f.).

Det är möjligt att huvudleden i namnet *Hösjöälven* ska sättas in i ett annat sammanhang. Det är nämligen inte ovanligt att mycket små vattensamlingar ironiskt eller skämtsamt får ett namn som innehåller ett element för ett stort vatten, t.ex. *hav* (se Brevner 1942:160 ff., jfr Lindroth 1914:44, Janzén 1954:49, SOL s. 327 m.fl.). Ett exempel från norra Västerbotten är *Anna-Kajsa-havet* från Skellefteå, använt om en tjärn (Widmark 1945:47). En gumma Anna-Kajsa kallade tjärnen 'kärret mitt' och folkhumorn döpte sedan om tjärnen. På samma sätt kan Hösjöbäcken skämtsamt eller ironiskt ha kommit att kallas för *Hösjöälven*.

Element som betecknar höjder och slutningar

De element som behandlas i detta sammanhang är *backe*, *berg*, *borg*, *bräcka*, *brön*, *hall*, *hammar*, *holme*, *hulte*, *kam*, *klint*, *klubb*, *klunt*, *kläpp*, *käl*, *lid*, *näs*, *revel*, *spol*/*spöl* och ås.

backe

I Burträsk finns elementet i fem yngre bynamn, nämligen *Fredagsbacken* som är ett alternativt namn på Grankälen, *Hedbacka*, *Lillåbacka*, *Stenbacka* och *Småbacka*. I bydelsnamn ingår huvudleden i *Rödbacken* i Bygdeträsk, *Innanbacken* och *Stormyrbacken* inom Gammelbyn, *Backen* i Kvarnriset (som ligger inom Bodbyn) samt i *Uta backen* i Renbergsvattnet. I gårdnamn finns *backe*/*backa* i *Fäbodbacken* i Andersvatnet, *Småbacka* i Bygdsiljum, *Hallbacka* i Gammelbyn, *Öbacka* i Granlunda, *Högbrännsbacken* i Lappvattnet, *Forsbacka* i Lubboträsk, *Storbacken* i Nya Rislidens, *Getbacken* och *Smedjebacken* i Renbergsvattnet, *Häggbacka* i Risåtjärn, *Kvarnbacken*, *Nybacka* och *Tjärnbacka* i Åbyn.

I Bureå finns det yngre bynamnet *Långbacka*, bydelsnamnet *Harrsjöbacken* i Bureå samt gårdnamnen *Åbacka* i Bureå, *Backen* och *Långbacka* i Hjäggböle, *Strandbacken* i Burvik och *Tallbacka* i Yttervik.

⁶⁷ I Skellefteå kommun benämns de stora vattendragen som å i 1500-talets skattelängder (se under å), men *älv* vinner allteftersom terräng, t.ex. *Bure Elff* (Anders Bure 1626), *Skiäläfftå Elff* och *Bysckia Elff* 1638 (karta Bergskollegiums arkiv, RA) samt *Kåge Elff* 1648 (LSA Z24-163:z1:4-5). Bruket med *älv* om vattendragen Bureälven, Byskeälven, Kågeälven, Skellefteälven samt Åbyälven verkar vara helt genomfört i kartor från slutet av 1600-talet. *Hösjöälven* i Burträsk som finns belagt 1783 skrivs 1753 *Hösjöän* (LSA Z3 1:2). Karl Fahlgren (1953:49 f.) påpekar från Skellefteå socken att *älv* "först på senare tid och ganska sparsamt tagits i användning som ortnamnsled".

I Nederkalix i Norrbotten ingår *älv* i yngre variantnamn på de största vattendragen i kommunen Kalixån, Sangisån och Töreån. Elementet *älv* tycks användas i namn på obetydligare vattendrag som inte mynnar i havet utan i de större vattendragen. Elementet å förefaller också här vara den äldre benämningen på större vattendrag, medan *älv* har kommit in senare. Vid de stora älvarna finns gamla namn på å men inte på *älv* (ÖNON 7B s. 201).

I Lövånger finns bydelsnamnen *Backen* i Daglösten, *Hallbacken och Svedbacken* i Hökmark, *Strömbacken* på Prästbordet, *Abborrbacken* i Uttersjön samt *Per-Hansabacken* i Vebomark. Dessutom finns gårdenamnen *Simmersbacken* i Bissjön, *Backen* i Böle, *Backen*, *Hundtjärnbacken* och *Svedbacken* i Hökmark, *Lövbacka*, *Norrbacka* och *Ängsbacka* i Selet, *Solbacka* i Uttersjön, *Backen* och *Väst på Backen* i Vebomark, *Dalbacken* och *Väst på Backen* i Önnesmark.

I norra delen av Skellefteå kommun finns *backen* och *backa* i 10 yngre bynamn, varav i Skellefteå i de 4 bynamnen *Bodbacka*, *Forsbacka*, *Krono-backa* (sedan nedlagt och ersatt av *Kyrkbäcken*) och *Mullbacka* (tidigare *Kambacka*). I Jörn finns elementet *backa* i 3 bynamn, nämligen *Brän-backa*, *Lundbacka* och *Tallbacka* samt i Byske i 3 namn, *Backa*, *Lidbacken* och *Norrbacka*. Dessa namn är i samtliga fall nybildningar.

I Skellefteå ingår *backen* i bydelsnamnen *Mobacken* i Degerbyn, *Sandbacken* i Gummark, *Backen* i Hedensbyn, *Backen* i Kroksjön, *Herbacken*, *Isak-Jankersbacken*, *Jössbacken*, *Kläppbacken* och *Kvarnbacken* i Kåge, *Backen* i Sunnanå samt *Backen* i Yttre Ursviken. Dessutom finns *Stenbacka* i Stämningsgården och *Älusbacka* i Böle, vilka tidigare var namn på herrgårdar. I Skellefteå finns elementet i gårdenamnen *Backen* i Finnfors, *Backa* i Furunäs, *Backen* i Klutmark, *Stenbacka* i Kroksjön, *Kallebacken* i Kusmark, *Backen* i Morön, *Backa* på Prästbordet, *Lidbacken* i Skrämträsk samt *Älus-backa* på Sunnanå,

I Byske ingår elementet i bydelsnamnen *Backen* och *Stenbacken* i Frostkåge, *Grusbacken* och *Sandbacken* (alternativt namn för Västreby) i Gagsmark, *Stenbacken* i Källbomark, *Träskbacken* i Lillkågeträsk, *Älusbacken* i Åbyn samt *Hedbacken* i Östanbäck. Gårdenamn är *Backen* i Byske, *Backen* i Finnträsk, *Kjellsbacken* i Frostkåge, *Gullikbacken* i Kinnbäck, *Brudbacken* i Ostvik, *Norrbacken* och *Söderbacken* i Selsmoran, *Stenbacka* i Storbrännan samt *Hälbacken* i Östanbäck. I Jörn finns bydelsnamnet *Bastubacken* och gårdenamnet *Norrbacka* i Hornsträsk.

Elementet *backe* m. har i större delen av Sverige betydelsen 'slutning av en höjd', men i Sydsverige 'höjd, kulle' (Pamp 1988:108). Staffan Nyström (1988:52 f.) definierar appellativet *backe* utifrån uppgifter från sagesmän från sitt sörländska undersökningsområde som en förhöjning på land som bör ha relativt gott om jord och vegetation, men materialet i backen synes inte ha någon betydelse för definitionen av ordet. Kalt urberg förekommer dock i mindre utsträckning bland lokalerna som innehåller *backe*. En backe är vanligen skogsklädd, men om högre vegetation saknas och marken dessutom är jämn, kan andra ord komma att användas. En backe omfattar i regel ett mindre område som är överblickbart.

Jag bedömer det som att samma förhållanden som i Södermanland också i huvudsak gäller beträffande betydelsen av *backe* i ortnamn i Skellefteå. Gunnar Pellijeff understrycker dock för sin del att i Nederkalix lokaler med namn på *backen* ofta ligger i nära anslutning till bebyggelse eller annan mer varaktig mänsklig verksamhet (ÖNON 7B s. 185), vilket också synes gälla i norra Västerbotten.⁶⁸

⁶⁸ Elementet *backe* tycks även förekomma bl.a. i namn på vägbackar. Dessa namn är emellertid dåligt förträdda på lantmäterikartorna men frekventare i byarkivalier och folklig tradition. Ett exempel från Bureå

Flera naturnamn som innehåller *backen* har som nybyggesnamn fått formen *backa*. Detta kan i flera fall iakttas i senare användning av nybyggesnamnet. Nybygget Lillåbacka i Burträsk kallades första tiden *Lillåbacken* men huvudleden ändrades sedan till *Lillåbacka*. I Burträsk finns namnet *Småbacka*, där naturnamnet återfinns som *Småbacken* i häradsrättens syneprotokoll för nybygget. Huvudleden i *Småbacka* får nog närmast uppfattas som plural. Sannolikt kan många nybyggesnamn med elementet *backa* på liknande sätt gå tillbaka på en huvudled i pluralis.

Men formen *backa* kan i vissa fall även anknytas till namnformer i sydligare delar av Sverige. Man får då anta att det funnits sociala miljöer där man hämtat inspiration från helt andra delar av landet. Ett sådant exempel kan vara namnet på herrgården Lövbacka i Selet i Lövånger som ligger i en by med flera militärboställen med en högreständskultur, vilket satt sin prägel på byn. Namnet *Lövbacka* är dock även topografiskt motiverat.

Nybyggesnamn på *backa* i Skellefteå kommun synes i allmänhet anknyta till äldre naturnamn eller vara topografiskt motiverade nybildningar. Däremot verkar gårndnamn i högre grad kunna vara påverkade av främmande namnmönster.

berg

I det primära området finns *berg* i huvudleden i sammanlagt 25 bynamn, i 6 bydelsnamn och i 11 gårndnamn.

I Bureå finns de 2 alternativa bynamnen *Drakaberget* (för Kroknäs) samt *Sidberg* (för Sidbergsleden). Bydelsnamn är *Jonberget* i Yttervik och ett gårndnamn är *Gustavsberg* i samma by.

I Burträsk finns elementet i 22 yngre bynamn: *Avaberg*, *Brattberget*, *Fiskberget*, *Fiskusberget* (alternativt namn för Fiskberget), *Gustavsberg*, *Klysterberget*, *Kvistberget* (alternativt namn för Kvistliden), *Lillberget*, *Mjöjtjärnberget*, *Mullberget Lilla*, *Mullberget Stora*, *Orrberget*, *Rackberget*, *Risberget* (alternativt namn för Janstorp), *Salberg*, *Slyberget*, *Storberget*, *Tjärnberg*, *Torrberget* (alternativt namn för Sikfors), *Tällberg*, *Tällberget* (alternativt namn för Storbrännan) och *Vitträskberg* (alternativt namn för Gustavsberg). Bydelsnamn är *Brattlandsberget* i Bygdeträsk, *Harberget* i Kvarnbyn, *Brännberget* och *Kvarnberget* i Renbergsvattnet och *Skarberget* i Gammelbyn. Gårdnamn i Burträsk är *Utiberget* i Bursiljum, *Fredriksberg* i Gammelbyn, *Brännberget* i Lappvattnet samt *Berget* i Åbyn.

I Lövånger finns det alternativa bynamnet *Mensberget* (för Brännkälen). Elementet *berg* ingår även i gårndnamnen *Berget* på Prästbordet, *Högberget* i Mångbyn, *Katrineberg*, *Selsberg* och *Ulriceberg* i Selet samt *Berget* i Uttersjön.

I norra delen av Skellefteå kommun förekommer elementet *berg* i 53 yngre bynamn, varav i Skellefteå i 24 namn: *Andersberg*, *Berget*, *Björnberget*, *Brännberg*, *Eriksberg*, *Finnforsberget*, *Forsberget*, *Frängsberget*, *Granberget* (alternativt namn för Brännet), *Gråberg*, *Hällberget*, *Klockarberget*, *Lejonberg*, *Lidberget*, *Loberget*, *Långberget*, *Norrberget*, *Olofsberg*, *Olofsberg Södra*, *Pettersberg*, *Rönnberget*, *Sandberg*, *Slyberget* samt *Sör-*

är namnet *Ryssbacken* som lever i munlig tradition och betecknar den backe på landsvägen i Yttervik där en svensk styrka kapitulerade för den ryska armén 1809.

träskberget (alternativt bynamn för Sörträsk). I Jörn finns *berg(et)* i 25 yngre bynamn, *Degerberget*, *Eriksberg Västra*, *Eriksberg Östra*, *Flakaberget* (alternativt namn för Nybäck), *Forsberget*, *Fågelberg*, *Granberg*, *Hemberg*, *Kankberg*, *Katrineberg*, *Klintberget* (alternativt namn för Storklinta), *Klöverberg*, *Lillgranberg*, *Nickusberg*, *Norsberget* (har även det alternativa namnet *Norsjöberget*), *Nybodberget*, *Näsberget* (alternativt namn för Nässet), *Storberget*, *Stöverberg*, *Tallberg Norra*, *Tallberget Södra*, *Tväråberget*, *Ulriksberg* samt *Ytterstberg*. I Byske återfinns elementet *berg* i 4 yngre bynamn: *Mullberg*, *Segerberget*, *Tällberget* samt *Åkerberg*.

Elementet *berg* n. är frekvent i Sverige. Det kan i naturnamn i Sverige användas om små eller mycket små formationer med eller utan berg i dagen, till skillnad från appellativet som används om större formationer (Nyström 1988:79 f.). Detta stämmer även med förhållandena i Västerbotten, där mindre höjder som omtalas med hjälp av appellativ som *kläpp*, *knabbe* eller *knös* i ortnamn har huvudleden *berg*. Ett exempel är höjden *Berget* i Stämningsgården, Skellefteå som dialektalt beskrivs med appellativ som just *kläpp*, *knabbe* eller *knös*; höjden beskrivs 1699 som "Stenbacka" (LSA Z24 167:1), men en "gammal linda" intill höjden kallas *Berggärdet* 1772 (LSA Z24 167:2). Det är möjligt att skillnaden i betydelse mellan namnelementet och appellativet är något som har uppstått senare. Namnet *Harberget* i Kvarnbyn, Burträsk skrivs *hara Klep*" 1702–1703 (LSA Z3 52:11). Bydelsnamnet *Hallän* omnämnt i början av 1600-talet (Bure 2014:172 v–173 [CD]) i Kåge, Skellefteå, som är sekundärt till ett höjdnamn, tycks idag kallas *Berget*, så här har leden *hall* 'stenbacke' tydligen med tiden bytts ut mot *berg*.

borg

Elementet *borg* ingår i namnet *Avaborg* i Burträsk. Man skulle kanske i första hand vilja anta att namnet vore en bildning till *borg* 'befäst plats', varvid man på något sätt liknat ett berg vid en befäst plats. Alternativt kan dock i namnet ingå ett gammalt höjdbetecknande *borg* f., som i nordiska ortnamn har betydelsen 'platåformad höjd med brant stupande sida/sidor; tvär hyllformation' (Nyman 2000:221 ff.).⁶⁹ I närheten av Avaborg ligger Bäckerberget som på 1703 års karta kallades *Borgh* (LSA Z3 52:1). Berget uppvisar uppvisar på norra och östra sidan av berget en rundad brant kant som sammanfaller med högsta kustlinjen, och södra sidan är mycket brant. Lokalens utseende överensstämmer väl med betydelsen 'platåformad höjd med brant stupande sida/sidor; tvär hyllformation' som näms ovan.

Elementet kan möjliga också antas ha använts i namnet *Borgfors*, som beläggs i Byske men också i Piteå. I grunden för de namnen ligger ett bergsnamn. I Borgfors i Byske finns en höjdformation vid Åbyälven som är en del av höjdformationen Storliden. Höjden tycks uppvisa en brant sida mot älven och en platå längre upp. Åbyälven vid Borgfors rinner djupt nedskuren (uppgift från Allan Boström i Skellefteå f. 1926 i Hedfors, Byske, telefonsamtal 2015-05-01). Även denna höjd har branter som sammanfaller med högsta kustlinjen. Namnet *Borgfors* i Piteå syftar sannolikt på det branta Kvarnberget vid Borgfors, intill Piteälven.

⁶⁹ I nutida isländska finns exempelvis ett *borg* f. i betydelsen 'brant klipphöjd, helst en sådan med rundaktig form' (Franzen 1964:123).

bräcka

I Burträsk finns torpnamnet och bergsnamnet *Bräcken* som ligger på kronmark intill Adamsgård. (Torpet kallas även *Wallinstorpet*).⁷⁰

Ordet *bräcka* f. finns inte längre som levande appellativ i Lövångersmålet men finns fortfarande i Norsjömålet, där det har betydelsen 'brant backe'. Ordet är känt av Joel Sjölund i Norsjö, f. 1926, vilken använder det om den branta backen Bullerbacken vid byn Granliden i Norsjö kommun: "vä foor uppät bräcka" ('vi for uppefter backen'). Ordet *bräcka* är även känt av Evalda Bergström i Kattisberg, Norsjö f. 1916, men här rör det sig nog snarast om en beskrivning utifrån utseendet av platsen som benämns *Bräcken* som refereras ovan. Platsen ligger ganska nära Kattisberg (egen uppteckning 2009-03-23).

Ordet *bräcka*, *bräck(e)* 'brant backe, brant sluttning, strandbrädd' finns framförallt i Västsverige (OAU, Pamp 1988:108) men dessutom i Småland, Uppland, Gästrikland och Hälsingland. Formen *bricka* finns i Blekinge, Hälsingland, Skåne, Södermanland och Närke (OAU).

brön

Huvudleden *brön* finns inom undersökningsområdet blott i två namn, i Bu-reå i bydelsnamnet *Brönet* i byn Bäck och i Lövånger i byn Blacke. I norra delen av Skellefteå kommun finns elementet på en rad ställen, nämligen i Skellefteå i *Brönet* som bydelsnamn i byarna Degerbyn, Hedensbyn, Inre Ursviken, Kusmark, Kågeträsk och Medle, och som gårdnamn i Lund. I Byske socken är *Brönet* ett alternativnamn på bydelen Västrebyn i Gagsmark. Bebyggelsenamn som innehåller elementet *brön* finns nästan enbart i medeltida byar.⁷¹

Namnelementet *brön* n. 'låg höjd' (Widmark 1958:46), 'höjd' (Widmark 1963:73) finns som huvudled i naturnamn i norra Västerbotten, vanligen osammansatt. Det betecknar därvid lägre höjder (Widmark 1958:46). På en hel del platser har senare bebyggelse anlagts på höjden. Ett *brön* verkar vara högre än en *käl* och vissa av platserna har en sida som uppvisar en rätt kraftig brant, såsom i Brönet i Degerbyn, Kusmark och Lund i Skellefteå. De platser som benämnts med elementet *brön* är också tillräckligt stora för att senare rymma bebyggelser.

Naturnamn och bebyggelsenamn bildade till elementet *brön* återfinns i alla socknar i landskapet Västerbotten utom i Jörns och Norsjö socknar, dessutom finns elementet representerat i namn i socknarna Bjurholm och Nordmaling, Ångermanland, samt i socknarna Piteå och Hortlax, Norrbotten.

I södra Västerbotten skrivs namnen vanligen *Brånet*, åtminstone i socknarna Bjurholm, Degerfors, Nordmaling, Umeå och Vännäs. Stamvokalen är *ø* i norra Västerbotten och södra Norrbotten, *s, ø* i södra Västerbot-

⁷⁰ Namnelementet *bräcka* finns även i gårdnamnet *Bräcklunda* i Lövsele, Lövånger, som fått sitt namn efter backen *Bräcken* på gamla kustlandsvägen.

⁷¹ Ett undantag utgör *Brönstjärn*, Burträsk socken, där elementet utgör bestämningsled i namnet. Här synes platsen för nybygget dock ha nyttjats under lång tid av den medeltida byn Ljusvattnet som före grundandet av nybygget hade fäbodar på platsen. Så även här skulle elementet kunna ha medeltida rötter.

ten och i Ångermanland. Belägg från 1500-talet finns från norra Västerbotten endast i ett fall, nämligen från Hedensbyn i Skellefteå: *Jogan* å brön 1565 tl, *Jon* å bron 1569 tl, *Jon* åbrönn 1570 tl. Det finns här elva belägg på namnet under tiden 1565–1571 och nio av dem har formen *brön* eller *åbrön*. Variera ett belägg finns med formen *bron* och *brän*. Formen *åbrön* finns belagd tre gånger, vilket bör tolkas som en sammansmältning av prepositionen *å* och *brön*. Från 1756 finns belägget *Långbrön* i Hedensbyn som sannolikt avser samma namn som *Brönet* från 1500-talet. Bynamnet *Brän* i Vännäs skrivs under 1500-talet *bröön* och *brönn*; först i början av 1600-talet dyker de första formerna på *Bron* och *Brän* upp och blir då snabbt vanliga (ÖNOV 14A s. 26).⁷²

I Ångermanland finns enligt Bucht (1924–25:17 f.) ett hithörande namnelement **brön*, **brún* 'avbränd ås eller skogstrakt', vilket finns belagt som dialektord i Västerbotten. Namn där elementet ingår är *Innerbrän*, *Västra Brän*, *Östra Brän* i Säbrå (SOVn 1 s. 67 f., 72) och *Brän* i Skog (SOVn 1 s. 57). På dessa platser finns ingen tydlig höjd. Bucht tolkar namnen *Brynge* i Sidensjö (SOVn 4 s. 84), *Norr-* och *Sörbrynge* i Arnäs (SOVn 4 s. 30, 34), *Brunne* i Gudmundrå (SOVn 1 s. 107), *Bryngle* i Själevad (SOVn 4 s. 112) samt de jämtländska *Bryngle* i Berg och *Brynge* i Kyrkås som möjliga ursprungliga pluraler av ett ord **bryn* som antas motsvara eller möjligen vara nära besläktat med det västerbottniska namnelementet **brön*. Bucht (SOVn 1 s. 107) refererar härvidlag till Lindgren (1890–1919:99) och till Gusten Widmark (muntlig uppgift, jfr Widmark 1958:46, 1963:73) som anger att ordet betecknar mindre höjder. Bucht hänvisar till ett par uppteknare som menar att en ursprunglig betydelse kan vara 'avbränt ställe' (SOVn 1 s. 107). Buchts framställning är emellertid inte helt lätt att följa, men han tycks koppla ordet till svagstadiet av *brinna*. J. V. Lindgren (1890–1919:99) uttalar sig vad gäller härledningen av ordet inte heller tydligt. Vid exemplificeringen av ljudutvecklingen äldre långt slutet ö till öppet ö (alltså det ö som finns i *brön*) knyter Lindgren (a.st.) an till fisl. **bryn*, men jämför i en not med nyisl. *bruni* 'avbränd trakt'.

Elementet no. dial. *brun*, nyisl. *brún*

Även Carl Lindberg (1941) kommer in på appellativet *brun*. Han uppger nämligen att utmarken – som i Norge ofta benämns *Kolen* – i många fall börjar vid (eller strax nedom eller strax bortom) den från bygden synliga horisonten, där skogen och hemmarken avlöses av lågfjället. På många ställen i Norge benämns detta parti av lågfjället med ord, som betyder 'kant' och liknande, såsom i Gudbrandsdalen *brun* (Lindberg 1941:265 f.). Appellativet *brun* f. beläggs hos Aasen (s. 84) i betydelsen 'Kant, Sidekant, f. ex. paa en Fjel eller Stok; Øjebrynn; Rand, Brink, Skraent, Kanten imellem en Flade og en nedgaande Skraaning (Fjellbrun, Bakkebrun)'. Nyisl. har *brún* 'Kant, Rand', spec. (fjallsbrún) 'den øverste Rand af et Bjærg', *brekku brún*, 'Toppen af en

⁷² Det är uppenbart att skrivarformerna av namnet *Brän* i Vännäs förändras från *brön* till *brän* eller *bron* omkring år 1600 (ÖNOV 14A s. 26). Under lång tid, åtminstone från slutet av 1600-talet till slutet av 1800-talet, har också namnet *Brönet* på lantmäterikartor skrivits *Brånet*. Ett tidigt exempel är kartan över Prästbordet i Skellefteå socken från 1686 (LMV Z24 146:2), där gränsmärket *Brånet* nämns. Ett senare exempel finns på lagaskifteskartan över Medle från 1879 (LMV Z24 120:6) som nämner ett *Brånet*.

Skraaning' (Blöndal 1920–1924 s. 114). På Island används *brún* f. för att beteckna själva krönet av ett fjäll eller en höjdsträckning (Franzen 1964:112).

Orden *brän*, *bråna*, *bråne*

Det finns ett substantiv i de västerbottniska dialekterna som måste föras tillbaka på svagstadiet av *brinna*, nämligen *bråna* f. 'brinnande, brand' (Lindgren 1940 s. 20), *bröna*, *bråna* 'eldsvåda' (Larsson 1929:56). Det finns upptecknat i flera socknar i Västerbotten. I Hössjö, Umeå, motsvaras ordet av *bråne* *brö:* 'η_a, *brö:* 'η_{an} 'brand' och *bråñ* *brö:* η, *brö:* 'η_a 'eldbrand' (Söderström 1979 s. 36). Ordet tycks motsvara *bråñ* n. (uttalas med ö-ljud) som tecknats upp av Pehr Stenberg (1966 s. 12–13) i Umemålet i början av 1800-talet. Han anger att ordet nästan har samma betydelse som *bränn* "om icke med den skilnaden, at detta betecknar det brända stället, så länge ej ännu någon ny skog är upwxen". Stenberg tillägger (a.st.) att *bråñ* och *bränn* "båda skiljas ifrån *swidja* derigenom, at de tillkomma af wådaskogseld".

Ordet *bråne* (*bråñ*) går tillbaka en form med kort u som i dialekten i södra Västerbotten resulterar i ett ö-ljud. I södra Lappland finns ett härtill svarande namnelement *bröna*, uttalat med stamvokalen ε. Ordet beläggs även i något fall i socknarna Norsjö och Malå. Det tycks däremot inte användas i ortnamn i Västerbottens kustland.

Härtill svarande ord ingår sannolikt dessutom i några namn i Ångermanland: Bucht redovisar således bydelsnamnen *Brånan* från Anundsjö (SOVn 4 s. 13), Gideå (SOVn 4 s. 49) och Mo (SOVn 4 s. 62), vilket anses innehålla ett äldre ångermanländskt dialektord *bråna* m. 'avbränt skogsområde', vidare ingår elementet enligt Bucht i *Bråñ* i Säbrå (SOVn 1 s. 67 f.).⁷³ På finlandssvenskt område finns ortnamselementet *bråne* m. i namn i Nyland samt glest i Österbotten, Åboland och Åland. En uppteckning från Degerby i Nyland anger att betydelsen är densamma som för *sved* dvs. 'svedja'. Upptecknaren (Holger Wikström i SLS 463) förmodar att man gjorde skillnad mellan *bråne* och *sved* där en bråñ brändes med avsikten att den skulle bli åker, medan sveden fick växa igen. Ett appellativ *bråne* 'glöd, brand, hetta' har stor spridning i Svenskfinland (Thors 1953:54 ff.). I Laxdælabygden på Island finns ett namn *Bruni* till ett *bruni* m. 'brand, förbränning; lavamark' som troligen syftar "på ett område där växligheten härjats av brand" (Franzen 1964:148).

Härledningen av namnelementet *brön*

Det synes som om *brön* i norra Västerbotten inte har att göra med avbränd plats, varför att ordet heller inte återgår på ett **brön-*, **brün-*, samhörigt med *brinna*. Det ord som istället kan föras tillbaka till denna ursprungsform är det nyss behandlade *bråna* (motsv.). I Västerbotten betecknar *brön* nästan uteslutande en höjd, vilket gör en koppling till fsv. *brun* f. 'kant, bräm, ögonbry' (Söderwall 1 s. 151 f.) mer naturlig. Ordet motsvarar då fisl. *brún*, pl. *brýnn* som bl.a. har betydelsen 'skarp Kant, fremstikkende Rand, Egg' (Fritzner 1 s. 198 f.). I nysvenskan har *bryn* även betydelsen 'öfverkant (af skog eller berg o.d.), rand, kontur, krön, topp' (SAOB B 4385). Redan i forn-

⁷³ Ett likabetydande ord är enligt Bucht (SOVn 4 s. 62) *bränne* f.

svenskan finns en singular form *bryn*, med *y* överfört från pluralen. I nu-svenskan har ordet blivit neutrum: *ögon-, skogs-, vattenbryn* (Wessén 1969:102). Enligt Bjorvand & Lindeman (2007 s. 141 f.) är det norska *bryn* ”en nydannelse med -*y*- etter denne formen [fn. pluralformen *brýnn*] som pga. de to (øye)brynen må ha vært frekvent. Når entall på denne måten også fikk -*y*- ble den (etter hvert) lik flertallsformen, og ordet fikk nøytralt kjønn etter mønster av nøytra som *hus*, pl. *hus* (sg. = pl.). Forholdet er nøyaktig det samme i dansk og svensk”.

Ett problem som dock kvarstår att lösa är hur ett långt *y* i *bryn* kunnat resultera i långt *ö* i *brön* i den nordvästerbottniska dialekten. Det kan förstås tänkas att en förkortning av *y* skett i något skede, och att på basis av detta ett kort *ö* uppkommit (jfr Lindgren 1890–1919:99 som drar fram exempel på detta) som sedan förlängts. Men i sina detaljer är denna utveckling inte klarlagd.

Sammanfattningsvis får dock sägas att ett samband mellan det nordvästerbottniska terrängordet och namnelementet *brön* och fsv. *brun*, pl. *bryn* är frestande men inte till alla delar klarlagd. Frågan skulle säkert kunna lösas genom ett indragande av ett större nordiskt ord- och namnmaterial men detta ligger utanför avhandlingens ram. Jag har här endast haft ambitionen att lyfta fram vad det nordvästerbottniska materialet kan bidra med till frågans belysning.

Figur 6. Brönet i Kusmark. Brönet betecknar höjden och bebyggelsen i bakre delen av bilden med flera långa Västerbottensgårdar. Fotograf: Abel Tjernlund, omkring 1932, SM.

hall

Namnelementet *hall* f. finns i Bureå i bydelsnamnet *Hallen* i Sjöbotten samt i gårndnamnet *Hallen* i Gamla Falmark. I Lövånger ingår det i gårndnamnet *Stenhallarna* i Hökmark.⁷⁴

Elementet finns även i norra delen av Skellefteå kommun. I Skellefteå socken finns indikationer på att *hall* tidigare varit vanligare i ortnamn. En del namn har försvunnit, i andra namn har *hall* omtolkats till *häll*, såsom i gårndnamnet *Hallen* i Kusmark (1704), som numera heter *Hällan*. I Kåge har funnits bydelsnamnet *Hallän* (Bure 2014:172 v–173 [CD]) där namnet har gått ur bruk. Troligen har den plats som numera heter *Berget* avsetts med namnet.⁷⁵

I Jämtland har namnelementet *hall* betydelsen 'höjdslutning' och beläggs t.ex. i sockennamnet *Hallen* (Lindberg 1937:26 ff.), där betydelsen synes vara 'backe'. Likartat är förhållandet i Ångermanland där namnet *Hällen*, som finns på flera ställen, anses återgå på ett *hall* 'backe' (SOVn 4 s. 19, 63, 86, 89). Även *Håll* (SOVn 2 s. 29) tolkas av Bucht i anslutning till *hall* i betydelsen 'backe, slutning' liksom *Hälla* (SOVn 3 s. 32) och *Håll* (SOVn 1 s. 44, 82). Betydelsen av *hall* i ortnamn i Västerbotten överensstämmer med de nämnda betydelserna, alltså 'höjdslutning'.

Ordet *hall* f. synes inte leva i dialekten i Västerbotten men i Umemålet finns det belagt i en äldre uppteckning, Pehr Stenbergs ordbok 1804 (1966 s. 49), då i betydelsen "en liten backe eller upphöjning i skogen högre än det omkringliggande landet, den må vara bewäxt med skog eller ej, bestå af någon liten bergklin eller snarare af kullerstenbacke". Ordet uppges (a.st.) vara "knapt bruklig". Per Åström (1888:104) redovisar appellativet från Degerfors i betydelsen 'backe'.⁷⁶

I norska dialektar finns *hall* n. 'en Hælding, Bakke, Skraaplan' i Hallingdal och Valdres (Aasen s. 257), i nyisl. ett *hall* n. 'langstrakt Terrasse i en Bjærgside' (Blöndal 1920–1924 s. 294).⁷⁷

hammar

I Andersvatnet i Burträsk finns gårndnamnet *Hammaren* och i Yttervik i Bureå gårndnamnet *Stenhammar*. I norra delen av Skellefteå kommun finns också några hithörande namn. På Sörböle i Skellefteå finns sålunda bydelsnamnet *Hammaren* och i Byske bydelsnamnet *Björkhammar* i Ostvik.

I Västerbotten är *hammar* m. numera inte levande som appellativ men det kan i äldre uppteckningar beläggas i betydelsen 'skogbevuxen stenbacke, stenig skogsbacke, skogbevuxen, stenig bergsås' (Rietz s. 240a). Stenberg

⁷⁴ Elementet *hall* ingår dessutom i bestämningsleden i gårndnamnet *Hallbacken* i Hökmark, Lövånger, som tidigare skrevs *Halden* 1553 hl. I Burträsk finns *hall* dessutom i bestämningsleden i de yngre bynamnen *Halliden* och *Hallmyren* (alternativt bynamn för Stenfors). Gårndnamnet *Hallbacka* i Gammelbyn har dock oklar bakgrund.

⁷⁵ I Jörn ser bynamnet *Halliden* ut att innehålla elementet *hall*, men då detta namn tidigare hade formen *Halandersliden* får det istället antas innehålla ordet *hårdland* 'skarp och hård jord' (OAU, BN 1932).

⁷⁶ Däremot finns ett adjektiv *hall* 'hällande, lutande, sned' (Rietz s. 236b, Lindgren 1940 s. 58) i dialekten. Sven Broman, f. 1931 i Broänge i Lövånger, har hört ordet *halland* n. 'sluttande trakt, brant sluttning', använt om ett brant ställe där det inte går att köra med häst.

⁷⁷ I dialekter i Blekinge, Halland, Närke, Skåne, Västergötland finns *hall* f. i betydelsen 'stor sten, klippa, häll' (Rietz s. 236b). Denna betydelse synes också föreligga i fsv. *hal*, *hall*, f. 'häll, flat sten'. Även i norska dialekter finns *hall* m. 'Steen; især om mindre rundadtig Steen' (Aasen s. 257).

(1804) ger från Umeå definitionen ”slutet eller ändan af någon stenbacke, som är något mera upphögd än det öfriga af backen, med hvilket han är sammanhängande, och således formerar någon likhet af en hammare på afstånd. Den är fri från skog men merendels bewäxt med gräs” (Stenberg 1966 s. 49). I Överkalix i Norrbotten finns *hammar* ’bergknalle’ i en äldre uppdeckning (Pihl 1924:56). I Ångermanland (närmast väl Nolaskogs) finns betydelsen ’stenbunden backe’ enligt Karl Sidenbladh (1867 s. 46).

I svenska dialekter i övrigt finns också betydelser som ’(skogbevuxen) stenbacke, stenig mark, sten, klippa; utskjutande tvär landudde’ (Brink 1991 i NONELex, jfr även Jörel Sahlgren 1949).

Elementet *hammar(e)* m. återfinns i ortnamn över hela Norden. I Sverige finns de från mellersta Västerbotten och söderut och är särskilt frekventa är de i Hälsingland, östra Svealand och Bohuslän, detta i betydelsen ’liten kulle, stenig skogs- eller ängsbacke’. På västnordiskt område upptäcks betydelser som ’klippvägg, -brant’. Namnelementet *hammar* har i Västsverige liknande betydelse som i Västnorden och används där i betydelsen ’klippvägg’ o.d. I övriga Sverige finns vanligen betydelsen ’(mer eller mindre stenbunden) kulle, förhöjning, sluttning’ (Brink a.st.).

holm(e)

I det primära området finns detta element i en del namn. I Burträsk finns det yngre bynamnet *Strandholm* där huvudleden sannolikt syftar på en holme. I Bureå finns *holme* i bydelsnamnet *Grönnholmen* i Bureå samt i gårdenamnen *Holmen* i Bureå, *Alderholmen* och *Tällholmen* i Yttervik. I Lövånger finns gårdenamnet *Holmen* i Gärde.

Även i norra delen av Skellefteå kommun kan namnelementet beläggas. I Skellefteå ingår det i de yngre bynamnen *Granholm*, *Loholm* och *Nyholm*. I Byske finns det äldre bynamnet *Holme* och det yngre bynamnet *Lövholm*, och i Jörn de yngre bynamnen *Häbbersholm* och *Träskholm*.

Elementet tycks i *Strandholm* och *Holme* kunna uppvisa en betydelse ’mindre ö’ liksom beträffande bydels- och gårdenamnen i Bureå och Lövånger. I de övriga nämnda namnen tycks betydelsen vara ’höjd i sankmark’.

Betydelsen i svenska ortnamn är ’mindre kringfluten förhöjning i vatten; liten ö’ samt ’mindre av åker, äng eller annan plan mark omgiven förhöjning’ (Nyström 1988:85 ff.).

Som appellativ i dialekten används *holme* medan det i namn även tycks finnas ett *holm*. Det är oklart hur det senare ska förklaras. Alla namn där formen *holm* ingår är nybildningar med saklig motivering. Det är möjligt att dialektens uttalsform *hölm* i namnen kommit att återges *holm* och inte *holme*. Kanske kan i vissa av nybildningarna *holm* ha inspirerats av kända namn i sydliga delar av landet såsom *Stockholm* och *Drottningholm*.⁷⁸

hulte

Ett *hulte* n. ingår i bydelsnamnet *Hultet* i Bygdsiljum, Burträsk, samt i gårdenamnet *Granhult* i Vebomark, Lövånger. Dessutom finns det i bynamnet

⁷⁸ Om användningen av *holm* i sv. namn på borgar, slott och herresäten, se närmare Mattisson 1986.

Granhult i Jörn,⁷⁹ i bydelsnamnet *Hultet* i Drängsmark, Byske, samt gårdnamnet *Hultet* i Melstråsk, Jörn.⁸⁰

Elementet *hult* ingår i bebyggelsenamn från Sydsverige och upp till Ångermanland (KL 7 sp. 36 ff.). I Ångermanland är elementet mindre vanligt i ortnamn. Bynamn som innehåller *hult* är *Hult* i Graninge (SOVn 2 s. 22), *Hultom* i Hemsö och *Furuhult* i Säbrå (SOVn 1 s. 13, 69). Bebyggelsenamn på *hult* är vanliga i södra och mellersta Sverige, framförallt i Skåne, Småland, Halland och Östergötland (SOL s. 134).

Ordet *hulte* har i Västerbotten betydelsen 'hög framspringande backe' (Rietz s. 266b), ett ord som sannolikt har upptecknats av J. A. Linder i mitten av 1800-talet. Från Malå finns betydelsen 'liten skogklädd höjd eller skogsdunge intill eller på en myr' (Näslund 2007 s. 272). Ett annat belägg från norra Västerbotten är 'skoghult, skogbackar mellan myrar' (Jörn BN 1932). Från Arvidsjaur, Lappland, finns för *hulte* betydelsen 'granbevuxen myrås, holm mellan myrar' (C. Nordlund, S. Wallström, ULMA 8897). I Nederkalix har *hulte* belagts en betydelse 'kulle, mindre höjd beväxt vanligtvis med lövskog' (ÖNON 7B s. 191).

Ordet *hult* n. har i Sverige vanligen betydelsen 'liten skog, dunge, lund' (Agertz 1993 i NONELex) och går tillbaka på fsv. *hult* 'hult, liten skog, skogsdunge' (Söderwall 1 s. 519). I södra delen av Norge är betydelsen av *holt* 'skogstykke, lund, liten skog' men i Sunnmøre och Nordland 'hög bakke, ujamn opphøgning' (Hovda i KL 7 sp. 40 f.), en betydelse som även finns på Island, jfr fvn. *holt* 'tør ufrugtbar Stengrund som hæver sig op over den omliggende Jordoverflade og gjerne er bevoxet med Træer' (Fritzner 2 s. 38).⁸¹

kam

Ordet ingår endast i bydelsnamnen *Kammen* i Gammelbyn och i Ljusvattnet, Burträsk.

I Burträskmålet finns belagt ordet *kam* m. 'mindre jordås' (Lindgren 1940 s. 71) och i Skellefteåmålet har upptecknats betydelsen '(sand)ås' (Widmark 1958:47). Stenberg (1966 s. 61) har från Umemålet ordet i en betydelse "långa, smala backar i skogen, som äro såsom ryggar". Från Lulemålet finns betydelseangivelsen 'ås, förhöjning' (Wiklund 1991:161). I riksspråket finns *kam* 'långsträckt (mer [e]ll[er] mindre smal) upphöjning, rygg, ås, köl o.d.' (SAOB K 221).

klint

I Burträsk finns det yngre bynamnet *Klinten* och i Jörn bynamnet *Storklinta*. Det sistnämnda namnet är pluralt och syftade ursprungligen på bergen Stor-

⁷⁹ Det är troligt att namnen *Granhult* i Burträsk och Jörn ska tolkas annorlunda, nämligen som enleddade och bildningar till en appellativ sammansättning *granhult*.

⁸⁰ I Skellefteå kommun finns sammanlagt cirka 50 naturnamn där *hulte* utgör huvudleden (OAU). Bland namnen i området finns både lövträd och barrträd i bestämningslederna, såsom *Björkhultet*, *Furuhultet*, *Granhultet* och *Tallhult*. Karl Fahlgren (1953:80) bedömer utifrån äldre kartmaterial att hulten i äldre tid alltid varit skogsbeklädda.

⁸¹ Ordet hålls etymologiskt samman med germ. **hulta* n. 'avhugget trästycke' (Agertz 1993 i NONELex). Betydelseförändringen från 'skog' till 'stenig backe' kan ha som bakgrund att små trädklungor gärna blev kvar på stenig och kuperad mark som var mindre lämplig för uppodling (Bjorvand & Lindeman 2007 s. 488).

klinten och Lillklinten. I Skellefteå ingår elementet i gårdenamnet *Klinten* i Svanfors.⁸²

Ordet *klint* är som synes ovanligt bland bebyggelsenamnen i Skellefteå kommun. På platsen där nybygget Klinten anlades fanns det äldre namnet *Kluntliden*, och det tycks finnas en betydelsevässig relation mellan detta naturnamn och *Klinten*.⁸³ Vad som föranlett bytet av *Kluntliden* till *Klinten* kan diskuteras, det är möjligt att *klunt* upplevs som ”fult” och därför byttes ut. Men det kan också vara så att betydelsen av appellativt *klunt* har bleknat och därför ersatts med *klint* vars betydelse man kände till, också från riksspråket.

I Västerbotten har namnelementet *klint* m. betydelsen ’markerad höjd’ (Widmark 1963:74), ’ett litet men högt och brandt berg’ (Stenberg 1966 s. 64). Från Nederkalix i Norrbotten noteras betydelsen ’markerad, brant och rätt hög bergknalle, även mindre topp intill vidsträcktare berg’ (ÖNON 7B s. 191), vilken väl passar in på bergen *Klinten* vid Klintforsliden och *Storklinten* vid Storklinta.

Ordet *klint* m. ’bergshöjd’ finns i stora delar av landet utom i Västsverige där i stället den härtill svarande formen *klätt* beläggs (Pamp 1988:108). Dessutom förekommer *klint* i Svenskfinland men endast i ett fåtal namn i Österbotten och östra Nyland. Förekomsten i Österbotten inskränker sig nästan enbart till Vörå (Thors 1953:91 ff.).

klubb

I Lövånger ingår elementet i *Bjuröklubb* som är namn på ett fiskeläge och en fyrläts. I Skellefteå finns bydelsnamnet *Klubben* i Bergsbyn.⁸⁴

Gusten Widmark (1958:48) anger från Byske *klubb* i betydelsen ’skarpt markerad höjd’. Pehr Stenberg har i Umemålet noterat betydelsen ”ett litet men högt och brandt berg. Skilnaden emellan detta och *klint* är att det sedan kan ligga midt i landet hvarsom hälst men *klobben* ytterst på hafs och uddar och skär, så att det med landet på långt håll liknar en *clubba*” (Stenberg 1966 s. 65). En uppteckning från Bensbyn, Nederluleå, beskriver en udde med namnet *Klubben* som ”rätt högländ utan att vara bergig” (Edvin Brännström, DAUM 1242). Enligt Gunnar Pellijeff brukar namnleden *klubb* beteckna uddar med bulliga bergknallar som skjuter ut i vattensamlingar eller vattendrag (ÖNON 11A s. 81).

Elementet *klubb* m. ’skogklädd höjd’ finns i ortnamn i delar av Norrland, norra Österbotten och delar av Nyland (Pamp 1988:108). I betydelsen ’liten, hög holme’ finns det i delar av östkusten från Småland och norrut; särskilt frekvent är namnleden i Mellansverige. Dessutom beläggs denna betydelse längs nästan hela den finländska kusten med kärnområdet i Ålands, Åbolands och västra Nylands skärgårdar (Pamp 1988:106, Thors 1953:129 ff.).

⁸² Som bestämningsled används *klint* i *Klintträsket* i Jörns socken, namnet på en by som grundades 1769. I Bygdeå och Nysätra socknar i Västerbotten finns vidare *klint* i namnen *Klintsjön*, *Ytterklinten* och *Överklinten*.

⁸³ Elementet *klunt* ingår även i naturnamnet *Klunten* ek 22J 5i, Kalvträsk, Burträsk, som betecknar en smal ås.

⁸⁴ Bestämningsleden i namnet *Klubbedan* vid Degerbyn strax väster om Skellefteå syftar sannolikt på en hög sandig platå som stupar brant ner mot ån Bjurån. Ett annat naturnamn som i bestämningsleden har elementet *klubb* är *Klubberget* vid Borgfors i Byske. Intill berget finns det alternativa bynamnet *Klubbheden* (för Hedfors).

Figur 7. Klubberget vid Borgfors i Byske. Fotot taget från byn Klubbfors i Piteå kommun 2013-08-24. Foto: Ulf Lundström 2013.

klunt, se klint

kläpp

Ordet *kläpp* förekommer i området i Bureå i gårdnamnen *Kläppen* i byarna Hjäggböle, Gamla Falmark och Övre Bäck inom byn Bäck. Det finns vidare i Burträsk i det yngre bynamnet *Risåkläppen*. Dessutom finns *Kläppen* som bydelsnamn i Renbergsvattnet och som gårdnamn i Andersvattnet, Lappvattnet, Stensträsk och Åbyn. I Lövånger finns bydelsnamnet *Kläppen* i Vebomark.

I norra delen av Skellefteå kommun är elementet väl representerat. I Skellefteå finns sålunda de yngre bynamnen *Brännkläppen*, *Högkläppen* (alternativt namn för Stövernäs) och *Räftkläppen*. Elementet *kläppen* ingår i bydelsnamnen *Kusmarkscléppen* samt *Övre* och *Nedre Kläppen* i Kusmark, *Kykkläppen* i Storkågeträsk, *Kläppen* på Prästbordet (numera försvunnen bebyggelse) samt *Jörnkläppen* i Kåge. *Kläppen* finns som gårdnamn i byarna Andersberg, Liden, Ragvaldsträsk, Räftkläppen och Skrämträsk. Dessutom finns gårdnamnen *Bastukläppen*, *Tallkläppen* och *Kläpparna* i Skrämträsk, *Dikeskläppen* i Ersmark, *Lidmyrkläppen* och *Kallkällkläppen* i Holmfors samt *Farskläppen* i Ragvaldsträsk. I Byske ingår elementet *kläppen* i det tidigare bynamnet *Antkläppen* (numera en del av Storbrännan). *Kläppen* är ett bydelsnamn i Storbrännan och ett gårdnamn i Åbyn. I Jörn slutligen finns gårdnamnet *Kläppen* i byarna Lillgranberg, Melsträsk, Storträsk samt Älgträsk.

I Nederkalix definieras namnelementet *kläpp* som 'mindre, vanligen stenig kulle, obetydlig förhöjning' (ÖNON 7B s. 192). I Norrland, Västsverige samt Norge finns namn där *kläpp* synes ha betydelsen 'bergsknalle', liksom sparsamt i Österbotten i Finland (Thors 1953:137 ff.). Längs kusten från Skåne till Uppland finner man namn med elementet *kläpp* i betydelsen 'liten holme', en betydelse som även finns på Åland samt i Åboland och Nyland i Finland. Namnet *Klepp* finns på många håll i Norge och ingår även i sammansättningar (NSL s. 258).

I Västerbotten har ordet *kläpp* betydelsen 'bergstopp, kulle, bergknös' (Lindgren 1940 s. 76). I Lövånger finns även sammansättningen *myrkläpp* 'högt land mellan myrar' (Lindgren a.st.).

käl

I det primära området finns elementet representerat i en rad namn. I Bureå ingår *käl* i bydelsnamnet *Kälen* i Bureå. I Burträsk finns *käl* som huvudled i de yngre bynamnen *Brännkälen*, *Fäbodkälen* eller *Kälen*, *Harakälen*, *Högkälen*, *Tjälen* (alternativt namn för Stavlund), *Snökälen* (alternativt namn för Granliden), *Rödningskälen*, *Storkälen* samt en försunnen bebyggelse *Åkälen*. I Burträsk finns bydelsnamnen *Kälen* i Innersjön och Tallträsk samt gårdnamnen *Kälen* i Bursiljum, Lappvattnet och Mjödtjärnliden. Vidare finns i Lövånger de två yngre bynamn *Brännkälen* och *Stavvattenskälen* samt bydelsnamnen *Kälen* i Uttersjön och Vebomark, dessutom bydelsnamnet *Rönnkälen* i Vebomark.

I norra delen av Skellefteå kommun finns också några namn som innehåller *käl*. I Skellefteå finns sålunda elementet som huvudled i det yngre bynamnet *Mullkälen*, i Jörn i två yngre bynamn *Högkälen* och *Lövkälen* samt i Byske i de yngre bynamnen *Lidkälen* och *Malkälen*.⁸⁵

Elementet *käl* m. har i Västerbotten och Norrbotten grundbetydelsen 'låg höjd'. Mer preciserande betydelseangivelser är 'höglänt trakt, ofta beväxt med skog, lägre bergsträcka, höglänt skogstrakt, smal tallhed mellan myrar el. berg' (Lindberg 1941:153 ff.). Enligt Gösta Holm (1949:114) avser en *käl* "i allmänhet skogbeklädda lägre höjder eller sluttningar, ofta mellan myrar". J. A. Linder redovisar betydelsen 'backe mellan myror, der granskog vexter', detta sannolikt från Skellefteå (ULMA 149:23). Pehr Stenberg anger från Umemålet betydelsen 'långa, smala backar i skogen, som äro såsom ryggar' (1966 s. 61, 73). Namnelementet finns inte representerat bland de medeltida bebyggelsenamnen men är vanligt i yngre bynamn, bydelsnamn och gårdnamn.

Elementen *käl*, *köl* m. finns i svenska ortnamn i Sverige norr om en linje Dalsland–Hälsingland samt i Norge, Island, Färöarna och England. I Ångermanland, delar av Jämtland och Medelpad och i södra Lappland finns betydelsen 'tät granskog, försumpad granskog'. I delar av Härjedalen, Dalarna, Värmland samt delar av Sør-Trøndelag och Hedmark i Norge är betydelsen 'moss- och myrkomplex'. Betydelsen 'höglänt ödemark', som ansetts vara den äldsta, finns i nordvästra Dalarna, västra, mellersta och södra

⁸⁵ Grankälen som finns som bynamn i Burträsk och Jörn är bildat till ett sammansatt appellativ *grankäl*, varför namnen är enledade. I dialekterna i Övre Norrland finns nämligen *grankäl* 'höjd där det växer granskog', jfr *granköl* 'låg höjdsträckning beväxt med granskog' i Malämålet (Näslund 2007 s. 222).

Jämtland samt i de delar av Norge där ordet inte betyder 'moss- och myrkomplex'. Elementet har även lånats in i samiskan och finskan, t.ex. nordsamiska *gielas* 'lavrik skogshed' och finska *kielinen* 'hed, tallhed'; se för utförligare uppgifter om ordets betydelseförhållanden Lindberg 1941 passim, och för etymologi Lindberg 1941:251 ff., Bjorvand & Lindemann 2007 s. 573 f.

lid

Elementet *lid* är det klart vanligaste topografiska elementet i huvudlederna på bebyggelsenamn i norra Västerbotten. I Skellefteå kommun finns *lid* i hela 157 yngre bynamn.

I det primära området är elementet således väl representerat. I Bureå finns de yngre bynamnen *Istermyrliden*, *Liden* (alternativt namn för Istermyrliden) och *Sidbergslien*. I Bureå finns bydelsnamnen *Granliden* (alternativt namn för Övre Bäck) i Bäck, *Hjåggböleliden* i Hjåggböle och *Vikmyrliden* i Vikmyran. I Burträsk finns *lid* i följande 73 yngre bynamn: *Altersliden* (alternativt namn för Altjärnliden), *Altjärnliden*, *Aspliden*, *Barliden*, *Bergliden*, *Björkliden*, *Björkliden* (alternativt namn för Karlstorp), *Björnliden*, *Blisterliden* Västra, *Blisterliden* Östra, *Blåbergliden* Lilla, *Blåbergliden* Stora, *Boliden*, *Brattliden*, *Brännbergliden*, *Brännliden*, *Burliden*, *Bäckliden*, *Degerliden* Norra, *Degerliden* Södra, *Fagerliden* (alternativt namn för Klysterberg), *Fisktjärnliden*, *Flakaliden*, *Forsliden*, *Frängsliden*, *Fäbodliden*, *Granliden*, *Granöliden*, *Gråsimyrliden* (alternativt namn för Brännfors), *Halliden*, *Holmliden*, *Holmtjärnliden*, *Högilden*, *Högilden* (alternativt namn för Ljustorp), *Jäppnästjärnliden*, *Kaljeliden*, *Kardinalslid*, *Korpliden* (alternativt namn för Lappseletså), *Kvistliden*, *Lappseclsiden*, *Liden*, *Liden* (alternativt namn för Altjärnliden), *Liden* (alternativt namn för Lidfors), *Lidsjöliden* (alternativt namn för Rödningskälen), *Långträskliden*, *Mjöjtjärnliden*, *Morliden*, *Nilsmyrliden*, *Norrlijden*, *Nybrännliden*, *Nyliden*, *Orrtoliden*, *Rammarliden* (alternativt namn för Lidfors), *Rensjöliden*, *Risliden* Nya, *Risliden* Västra, *Rönnliden*, *Selsliden*, *Stavliden*, *Stenliden*, *Storliden*, *Storträskliden*, *Söderliden*, *Talliden*, *Tallmyrliden* (alternativt namn för Liden), *Tavträskliden*, *Tjärnliden*, *Tjärntjärnliden*, *Torrbergliden*, *Träskliden*, *Tvärträskliden*, *Välvsjöliden* och *Åliden*. I Burträsk ingår *lid* dessutom i bydelsnamnen *Stenliden* i Brönstjärn, *Bygdeträskliden* i Bygdeträsk, *Valburliden* (alternativt namn för Risån) i Forstjärn, *Göksjöliden* i Jäppnästjärnliden, *Långmyrliden* i Ljusvattnet, *Liden* i Renbergsvattnet och *Liden* i Stavträsk. I Burträsk finns gårndnamnen *Antliden* i Degernäs och *Risåliden* i Risåträsk. I Lövånger finns gårndnamnet *Liden* i Mårtensboda.

Också i norra delen av Skellefteå kommun är namnelementet frekvent. I Skellefteå landsförsamling kan huvudleden beläggas i 29 bynamn: *Bastuliden*, *Bergliden*, *Bjurliden*, *Dalliden*, *Djupliden*, *Eriksliden*, *Falkliden*, *Gråliden*, *Grönliden*, *Häbbersliden*, *Hälliden*, *Högstliden*, *Klintforsliden*, *Kusliden*, *Kvarnforsliden*, *Liden*, *Myrliden*, *Norrlijden*, *Nyliden* Västra, *Nyliden* Östra, *Orrliden*, *Rismyrliden*, *Rönnliden*, *Talliden*, *Tarsbäcksliden*, *Valliden* Västra, *Valliden* Östra, *Åliden* och *Örliden*.

I Byske finns elementet i 17 yngre bynamn: *Aspliden*, *Brattliden*, *Brännkälliden*, *Bäckliden*, *Degerliden*, *Forsliden*, *Fällforsliden*, *Krokilden*, *Kågliden* (alternativt namn för Lillkågeliden), *Liden* (alternativt namn för Lill-

kågeliden), *Lillkågeliden*, *Långsjöliden*, *Pitmansliden*, *Rismyrliden*, *Sickelsliden*, *Storliden* samt *Svartåliden* (alternativt namn för Svartå).

I Jörn finner man *lid* i 35 yngre bynamn: *Aspliden*, *Bastuliden*, *Björkliden*, *Boliden*, *Brännliden*, *Dalliden*, *Finnliden*, *Gammelboliden*, *Granbergsilden*, *Granliden*, *Gråliden*, *Halliden*, *Hobergsliden*, *Högliden*, *Kaxliden*, *Kvarnliden*, *Mittiliden*, *Nilsliden*, *Nyboliden* (alternativt namn på Nybo), *Rörliden*, *Sandliden*, *Selsliden*, *Skogliden* (alternativt namn för Lövlund), *Svarttjärnliden*, *Säljeliden*, *Talliden Västra*, *Tjärnliden*, *Träskliden*, *Tvärliden*, *Tväråliden* (äldre namn på Högliden), *Vackerliden*, *Åliden Västra*, *Åliden Östra*, *Ålsliden* samt *Älgliden*.

Elementet *lid* används uppenbarligen inte som element i medeltida bebyggelsenamn i området.⁸⁶ I nybyggesnamnen i Skellefteå kommun är det dock mycket vanligt som huvudleder. Detta har sannolikt sin bakgrund i att nästan alla äldre gårdar uppfördes i sluttningar, helst i söderläge. Där var avrinningen god och marken blev tidigt snöfri på våren. I de allra flesta fall står elementet *lid* i bestämd form.

Ordet *lid* har i Burträskmålet betydelsen 'sluttande skogstrakt' (Lindgren 1940 s. 88). Pehr Stenberg har från Umemålet betydelsen "en lång, bred och hög skogs backe, bestående ej blott af skogwäxta berg utan ock af sten-, mull- eller sandgrund och är afsluttande åt ömse sidor. De plåga ofta hafwa sina sträckningar längsåt älwer på dessas ömse sidor eller mellan myror eller eljest längsåt landet. Kallas ock *Grähnlia*, *Bjärklia* etc., derföre at de äro bewäxta med gran eller björk" (Stenberg 1966 s. 76).⁸⁷

Grundbetydelsen för *lid* i Sverige är 'slutning' men i Norrland är betydelsen ofta just 'slutning i skog'. Skillnaden i betydelse hänger säkert samman med att i Norrland i princip all mark utanför byns inhägnade åkrar och ängsmark var skogbevuxen. På alla liden växte det skog, vilket kom att avgöra appellativets och namnelementets betydelse.

näs, se nedan under strandformationer.

revel

I bebyggelsenamn i området förekommer elementet *revel* i *Reveln*, ett alternativt bynamn för Djäknésjön, Lövånger.

Elementet *revel* m. 'stenrev, bank eller ås av sand och sten' (Holm 1949:105) är vanligt i namn på grund. I Nederkalix i Norrbotten finns betydelsen 'ås, rygg av stenskrevlar eller stenbumlingar' (ÖNON 7B s. 195), en betydelse som väl passar in på Reveln i Lövånger. Stenberg (1804) har från Umeåmålet noterat betydelsen "ett litet, hälst långt och smalt stengrund, som är något öfwer watten brynet men knapt ännu hunnit växa någon skog på; heter ock *stejnträfwell*" (Stenberg 1966 s. 105 f.).

Ordet *revel* är bildat till ett *rav* 'remsa, något långsmalt', jfr fvn. *rafr* m. 'tørret Strimmel af Kveitens eller Helleflyndrens yderste og fedeste Dele nærmest Finnerne, tildels ogsaa tilligemed disse' (Fritzner 3 s. 26) och *rave*

⁸⁶ I de medeltida bynamnen i området är huvudlederna andra, och betecknar vanligen ett vattendrag, en sjö, ett berg, om det nu inte var primära bebyggelsenamn med huvudleder som *mark*, *böle* eller *byn*.

⁸⁷ Namn som *Björkliden*, *Aspliden*, *Granliden* och andra är antagligen appellativa sammansättningar som proprieserats; de är med andra ord enledade.

m. 'Klad, Pjalt, forrevet Klædningsstykke', 'et lidet smalt Jordstykke' (Aasen s. 585).⁸⁸ Ordet *revel* har mer i detalj utretts av Janzén 1945:169 ff.

spol

I Burträsk ingår namnelementet *spol* i det yngre bynamnet *Hedspon*. Ordet *spol* m. 'stjert' finns upptecknat i Västerbotten på 1800-talet (Rietz s. 659a). Det finns även hos Ol. Löfgren från Degerfors socken i betydelsen 'fiskens bakända' (Ordalista på Bondespråket ..., 1878; ULMA 88:61). Den betydelse som finns i ortnamnen får väl antas vara 'smal sandig ås som löper ut i t.ex. myr, smal udde, sandbacke'.⁸⁹ En sammansatt form av ordet finns i Burträskmålet, *gräddspo grēdspō*, på Skellefteåmål *gräddspol grēdspōl* 'lång, smal spade att taga bröd ur ugnen med' (Lindgren 1940 s. 54).

Namnelementet *spol* motsvarar fsv. *sporber* 'svans, stjärt', fvn. *sporðr*, m. 'Hale, yderste Bagdel paa Fisk, Slange og lignende Dyr'. Nyisl. *sporður* m. 'stjärt (på fisk)' kan också det användas om utskjutande landstycken (Franzen 1964:147).

ås

I Burträsk finns ett äldre bynamn *Åsen* som under 1500-talet kallades *Trollåsen*, liksom gårdnamnet *Åsen* i Renbergsvattnet, i Lövånger det yngre bynamnet *Brattås*. I Bureå finns bydelsnamnet *Trollåsen*. I norra delen av Skellefteå kommun finns i Jörn det yngre bynamnet *Nordanås*, i Byske bydelsnamnet *Tällåsen* i Drängsmark.

Ordet *ås* har i området har betydelsen 'höjdsträckning' (Näslund 2009 s. 419). En äldre uppteckning har definitionen 'skogsbacke, hög, lång och smal skogsrygg' (Stenberg 1966 s. 154).

Staffan Nyström (1988:122 f.) konstaterar att terränger inom hans sörländska undersökningsområde med namn innehållande *ås* visar stor variation vad gäller höjd, längd, vegetationstyp och material som ingår i åsen. Det avgörande topografiska särdraget är för *ås* den långsträckta formen och markens lutning åt bågge sidor från åsens högsta punkt. Detta tycks också vara fallet på nordvästerbottniskt område.⁹⁰

Element som betecknar vattenomflutna lokaler

De element här kommer ifråga är *grande*, *grynpa*, *holme* och *ö*.

grande

Elementet *grande* ingår i Bureå i bydelsnamnet *Granden* i Bureå.⁹¹ I Skellefteå finns bydelsnamnen *Granden* i Bergsbyn, Kåge och Hedensbyn.⁹² Samt-

⁸⁸ Enligt Bertil Flemström (SOJä 6 s. 25) finns detta *rav* i namnet *Ragunda*, jfr Nyman 2000:428 ff.

⁸⁹ I Nederkalixmål finns ett härom påminnade *späl* m. i (ÖNON 7B s. 197) i betydelsen 'smal sandig ås som löper ut i t ex myr, smal udde, sandbacke', jfr i Lulemål *späl* 'fastmarksudde i myr, 'smalt bergparti som är skogbeväxt' (Wiklund 1992:87, 162 f.). I Lule skärgård används *späl* om långsträckta, låga, spetsiga uddar, som tidvis kan vara omflutna eller helt ligga under vatten (Lindblom 1999:93).

⁹⁰ Elementet används även om en långsträckt ås som går fram i en sjö, såsom är aktuellt för naturnamnen *Åsen* och *Åstråket* i Burträsk socken.

⁹¹ Elementet ingår dessutom som bestämningsled i fåbodnamnet *Grandbodarna* i Bureå (Holm 1946a s. 141 f., 1946b 4:4).

liga bydelsenamn på *Granden* i området betecknar platser nära vattendrags mynning i havet.

Namnelementet *grande* m. 'upphundning' finns i delar av Norrland (Holm 1949:148 f.), förutom i Västerbotten även i Norrbotten och Ångermanland. Dessutom finns *grande* i Jämtland (Flemström 1946:31 f.). Elementet finns även i gårdnamn i Trøndelag och Østlandet i Norge (NSL s. 180). Dessa senare gårdar är stora, centralt belägna och mycket gamla. Namnelementet synes i Västerbotten framförallt ha använts om lokaler intill rinnande vatten.

Ordet *grande* är numera inte levande i dialekten i norra Västerbotten (Holm 1949:148 f.). Det finns dock belagt i en äldre uppteckning från början av 1800-talet, Pehr Stenbergs från Umeå, vilken skriver så här om ordet *grande*: "så kallas en landsträcka bredwid åar, bäckar eller insjöar, som är tilkommit medelst upgrunningar af den sand och gyttja, som vattnet har fört med sig. Sådana landssträckor äro merendels lägare än det öfriga landet, hvarifrån de äro skilda antingen af någon dahl, myra, igengrodd åränne, äng eller slikt. De äro merendels någon udde, fria från skog, torra och hårdwall samt något upphögda. Ibland är det blott en afskärning ifrån det öfriga landet medelst någon liten bäck. Häraf hafwa landshöfdinge ladugården Grahn i Ume och öfwerste bostället Grahn i Pithe sina namn" (1966:43).

Appellativet *grande* m. finns dessutom i Ångermanland och Norrbotten. I Nederkalix finns det i betydelsen 'upphundning, grusbank, långsmal sedimentanhopning i älvs' (ÖNON 7B s. 188), i Nederluleå i betydelsen 'strandslätt vanligen delvis belagd med en brun jordskorpa' (Wiklund 1992:178).

I norska dialekter finns *grande* m. i betydelsen 'Banke, Klit; tør Grund med Sand eller Smaasteen ved Vandet; ogsaa Græsbanke ved en Elv' bl.a. i Sogn og Fjordane, Hordaland, Sunnmøre, Telemark och på andra ställen (Aasen s. 237). Nyisl. uppvisar ett *grandi* m. 'smal Landstrimmel; et Rev, som ligger tört ved Lavvande, men overskylles ved Höjvande og forener en mindre Ø med Land', 'en Tue, der titter frem af den ellers snedækkede Jord' (Blöndal 1920–1924 s. 267).

grynpna

Den dialektala formen av *grynpna* 'grunt ställe, undervattensgrund' är i Västerbotten *grönpna*. I Bureå finns det i gårdnamnet *Grönnan* i byn Bureå, i Skellefteå bydelsnamnen *Stackgrönnan* i Bergsbyn samt i *Ryssgrönnan* i Hedensbyn som ligger på låglänt mark intill Skellefteälven.

I Skellefteåmålet har *grönpna* f. betydelsen 'upphundning i vatten' (Lindgren 1940 s. 54) och i Nysätra 'grund' (Larsson 1929:72). Det förekommer vid kusten samt i sjöar och vattendrag. I Nederkalix finns betydelsen 'lägt och flackt grund, liten holme, undervattensgrund' (ÖNON 7B s. 189). Ordet *grynpna* finns i Sverige längs östkusten från Mellansverige och norrut samt i Finland (Pamp 1988:106). Jfr *grande* ovan.

holme, se under höjder och berg.

⁹² Dessutom finns fäbodnamnet *Grandbodarna* i Hedensbyn där *grande* utgör bestämningsled.

ö

Elementet ö finns inom det primära undersökningsområdet i Lövånger i det äldre bynamnet *Bjurön* samt i Bureå i det yngre bynamnet *Storön*. Dessutom återfinns det i bydelsnamnet *Ön* i Vebomark i Lövånger. I norra delen av Skellefteå kommun finns elementet representerat i det yngre bynamnet *Ön* (alternativt namn på Storvik), Byske, samt i de äldre bynamnen *Morön*, *Risön* och *Ön* (med alternativa formen *Öjbyn*), Skellefteå. I Kåge i Skellefteå finns dessutom bydelsnamnet *Ön*.

Ordet ö, vilket som namnelement och appellativ i Västerbotten har betydelsen 'vattenomflutet land', har maskulint genus. I fornsvenskan är ordet ø feminint och övergången till maskulinum i dialekten kan ha berott på att dativformen *oppa ain* var den vanligast förekommande, varvid ö omtolkats till maskulinum (Larsson 1929:151). Jfr Zetterholm 1937:227 för en genusövergång som förklaras på samma sätt.

I Skellefteå socken finns ett numera försvunnet namn *Ön* eller *Öjbyn* där betydelsen sannolikt snarare är 'upphöjning över sankmark', en betydelse som finns också på andra håll i Sverige, bl.a. i Västergötland (Lundahl 1927:154 ff.). Där finns även betydelsen 'upphöjning vid vatten' (Lundahl a.a. s. 67 f.); se för dessa betydelser SOL s. 387, jfr även Dahlstedt 1980:47 ff. rörande betydelsen av elementet ö i ångermanländska namn.

Element som betecknar strandlokaler

I denna avdelning behandlas huvudlederna *ede*, *fjära*, *hals*, *land*, *mårka*, *nor*, *näs*, *sand*, *sund* och *udde*.

ede

I Burträsk finns bydelsnamnet *Edet* i byn Bygdeträsk som ligger på ett näs mellan sjöarna Göksjön och Andersvattnet. I Skellefteå kan elementet möjligen ingå i bynamnet *Medle*, men säkert är det inte.

Inom det primära undersökningsområdet finns några naturnamn *Edet*: ett område mellan Bodaträsket och Ökvattnet i Bureå, en fjärd i Byske som kanske ursprungligen betecknade landet mellan fjärden och sjön Inre Hamnviken, ett sumpigt parti mellan Orrmyran och Storrödningen i Hökmark, Lövånger, och ett landområde mellan Hemvattnet och Mensträsket i Gummikvarn, Skellefteå. Också i övrigt i Västerbotten används elementet *ede* n. i ortnamn.

Elementet *ed(e)* har i ortnamn i Sverige har innebördens 'gångsträcka, gående, väg' men har framförallt kommit att användas om gångställen mellan vatten eller utmed vatten (förbi forsar). Det har därför erhållit betydelser som 'land mellan vatten' och 'landtunga, näs' (SOL s. 63). Ortnamn som innehåller *ed(e)* finns främst i Svealand och södra Norrland men även i norra Götaland och övre Norrland (SOL a. st.). I Norge finns namn på *eid* ofta vid vattenfall och forsar där båtar har dragits förbi (NSL s. 129 f.).

Ordet *ede* är inte ett levande ord i dialekten men tycks i Västerbotten ha haft betydelsen 'landtunga mellan två vatten' (jfr Dahlstedt 1950:205 ff., jämför karta 13). Det svarar mot fsv. *ep* och fvn. *eið*, n. Den utvidgade formen

ede är svårare att bedöma men det finns ett isländskt och färöiskt *eiði*. Enligt Pellijeff (ÖNON 7B s. 187) finns i Nederkalix, Norrbotten, både en stark och svag form, där ”man kan misstänka att den sistnämnda är sekundär och påverkad av dativformen”.

Ordet *ed* går tillbaka på ett germ. **aiða-*, bildning till ett verb i de germaniska språken som svarar mot lat. *ire* (presens *eo*) ’gå’ (Hellquist 1948 s. 173, SOL s. 63, Bjorvand & Lindeman 2007 s. 215 m.fl.).⁹³

fjära

I Burträsk ingår ordet i ett alternativt namn på byn Lidsträsk, nämligen *Fjärun*. Detta namn innehåller den ursprungliga oblika formen av *fjära* f. men i dialekten har *fjäru* generaliseringats som nominativform. Det här aktuella namnet *Fjärun* har antagligen koppling till namnet *Fjäruliden* som avser en höjd nordväst om byn, vilken utmärks av moränryggar. Dessa kan ha liknats vid en stenig strand. Namnet vore i så fall en ellips.

Dialektordet *fjära* f. har en begränsad utbredning i Övre Norrland. Det finns upptecknat i landskapet Västerbottens södra del, från Umeå i söder till Bygdeå och Burträsk i norr, och i Lappland från Lycksele lappmark samt i Arjeplog (Wallström 1943:122 f., karta 8). I norra Sverige används ordet *fjära* om stränder vid sjöar och vattendrag. I en uppteckning från mitten av 1800-talet anges från Västerbotten betydelsen ’sjöstrand, hafstrand’ (J. A. Linder, ULMA 149:23). Betydelsen i Burträsk är ’den kala strandremsa, över vilken vattnet når vid högfod’ (ULMA 14732), ’lägvatten’ (Lindgren 1940 s. 166). Helge Forsell f. 1943 i Åbyn, Burträsk framhåller att efter sjösänkningen av sjön Neboträsket i Åbyn kunde man se *stenfjerun* vid den gamla strandlinjen, dvs. vågorna från sjön hade i strandkanten fört bort jorden och kvar låg stenar som i en ring runt hela sjön (samtal 2011-01-15). I Malå finns betydelsen ’vegetationsfri remsa av sten och grus längs sjö- eller älvdal’ (Näslund 2007 s. 162).

I Rietz’ ordbok (s. 141b) finns belägg på dialektordet *fjära* från Dalarna, Jämtland och Västerbotten. I Ore, Dalarna har ordet *fjär* betydelsen ’grund ställe i sjö’ (T. Tannerhagen, ULMA). I Frostviken, Jämtland används *fjära* om ”en låg, stenig strand, antingen den förekommer vid älvdal, sjö eller tjärn”. Strandlinjen är renspolad av vattnet och består av större eller mindre lösa stenar eller plana hällar ”i vågläge” (L. Johansson, ULMA 32292: 46a).

I norska dialekter finns formerna *fjera*, *fjuru*, *fjøra* med betydelserna ’Ebbe, laveste Vandstand i Havet’; ’Strandbred, den laveste Deel af Stranden, som i Ebbetiden er tør men i Flodtid staar under Vand’ (Aasen s. 163). Dessutom finns formerna *fjuru*, *fyr* som används ”om Grunde eller Sandbanker paa Siden af Elvne” (Aasen a. st.). I nyisländska finns *fiara* ’Ebbe, Lavande’, ’Forstrand, Strand’ (Blöndal 1920–1924 s. 195).

⁹³ Ett namnelement med samma betydelse är *mørke*, *mårka* f. som är ett lån från samiska *muor'hke* ’smal landtunga mellan två sjöar, vanligen på ömse sidor om en ström eller fors’ (Collinder 1964 s. 132). Elementet finns i Lappland och sparsamt i socknar i kustlandet som gränsar till Lappland. I Burträsk socken finns namnet *Mårken* som anger en landtunga mellan sjöarna Långträsket och Stor-Örträsket, söder om Villvattnet. I Skellefteå socken finns odlingen *Nol i Morken* i Bjurfors och vid Loberget terrängen *Morken*.

hals

Elementet *hals* finns i gårdnamnet *Lillhansen* i Hjåggböle, Bureå samt det yngre bynamnet *Långhals* i Jörn (ersatt ca 1842 av namnet *Degervattnet*).

I naturnamn i norra Västerbotten används elementet bl.a. om en lång udde, såsom i *Halsön* i Byske (som ligger intill en udde), men även om en långsträckt ås som går fram i en sjö, som i *Långhals* i Jörn. Men elementet *hals* tycks även kunna användas om uddar där partiet närmast stranden är smalt i förhållande till den yttre delen av udden. Detta passar väl in på *Lillhansen* i Hjåggböle, Bureå (Sven Markgren, ULMA 30170), men även på udden *Hansen* i byn Vallen i Lövånger som nämns år 1713 (LSA Z17 44:1). Elementet *hals* kan dessutom i västerbottniska ortnamn användas om förträningarna i vatten. Ett smalt parti mellan Göksjön och den förträngda viken Sundet i Burträsk kallas sålunda *Sundhansen* (Brink 1981:133).

I Tore, Norrbotten, används elementet *hals* om en udde som ytterst var bred och hög men närmast land avsmalnande till en smal remsa (O. Carlsson frl. 30, ULMA 9855:24). Vidare används *hals* om trångt sund och om en långsmal myr (O. Carlsson frl. M 32, ULMA 11226:16).

Elementet *hals* m. betecknar i svenska ortnamn halslik formationer som kan vara sund, långsträckta sjöar, förhöjningar eller sänkor mellan höjder, smala partier av myr eller mellan myrar (se Brink 1981:124 ff., Hagåsen 1994:5 ff.).

I norra Västerbotten lever *hals* som appellativ med terrängbetecknande betydelse i betydelsen 'smalt sund på myr' (Kågedalen, BN 1933). Ordet uppges ofta kunna användas om sanka smala områden (Jörn, GW 1958), 'myrhals' (Lövånger, GH 1938–1945), 'smalt parti av myr, vanligen sammanbindande två myrar' (Skellefteå, BN 1933). Sammansättningen *myrhals* 'smal del av myr eller smalt parti mellan två myrar' finns i Malåmålet (Näslund 2009 s. 33). I Luleåmålet beläggs en svag form *halse* m. i betydelsen 'förbindelse (smal) mellan två skogar, över myrar, mellan ör etc' (Wiklund 1991:86 ff.). I Hammerdal, Jämtland sägs *hals* användas om en smalare ängsremsa än vad som ordet *sund* betecknar (ULMA 550:367).

På norskt område finns *hals* m. i betydelsen 'hals, svelg, fremstaaende smalere del av en ting, smalt jordstykke mellem to vand eller klipper; understævn' (Torp 1919 s. 195 f.) Denna betydelse finns även i fvn. (Torp a.st.), och i nyisl. finns *hals* i betydelsen 'Höjdedrag, Landryg, is. mellem to Dale, Hals'; "ofte som Stedsnavn" (Blöndal 1920–1924 s. 295). I norska dialekter har *hals* betydelsen 'hals, svelg, fremstaaende smalere del av en ting, smalt jordstykke mellem to vand eller klipper; understevn' (Torp 1919 s. 195, jfr Aasen s. 258).

land

I området finns elementet i det yngre bynamnet *Skorvland* (alternativt namn för Lillåbacka) i Burträsk.⁹⁴

Namnelementet *land* n. har här den betydelse som finns upptecknad för appellativet i Västerbotten och Norrbotten. Appellativet har i Norsjö upptecknats i betydelsen 'strand' (BN). Andra betydelser i området är 'land,

⁹⁴ Bynamnen *Nyland* i Skellefteå och *Brännland* i Byske hör inte till denna grupp, då de innehåller ett sammansatt appellativ, *nyland* resp. *brännland*, och därmed är enledade.

rike'; 'strand'; 'mindre landområde' (Lövånger, GH, ULMA 14273) och 'trakt' (Jörn, GH, ULMA 1483b). I Malåmålet finns *land* upptecknat i betydelsen 'land, terräng'; 'land, till skillnad från sjöar och vattendrag' (Näslund 2007 s. 383). I Nederkalix finns *land* belagt i betydelsen 'högre och torrare område t ex mellan myrar, fast mark i motsats till vatten, strandområde' (ÖNON 7B s. 193).

En betydelse svarande till 'högre och torrare område t ex mellan myrar' föreligger sannolikt i områdesnamnet *Rislandet* i Burträsk. Där används *land* om ett högre område mellan Risån och Lillån.

Beträffande användningen av *land* utanför Norrland, se SOL s. 185. Jfr Særheim 1999, som bl.a. lämnar en översikt över nordiska bebyggelsenamn med *land* som huvudled (s. 348 ff.); översikten över Sverige återfinns s. 404 ff.

nor

I Lövånger finns bynamnet *Noret* som en tid kallades *Kräkångersnoret* och bydelsnamnet *Noret* eller *Risbölenoret* ibyn Risböle, i Skellefteå det yngre bynamnet *Röjnoret* och bydelsnamnet *Noret* ibyn Gummark.

Namnelementet *nor* uppges i Norsjö ha betydelsen 'smalt sund' (Nygren 1976:371), i Lövånger 'sund mellan två sjöar' (Öhman 1946:18). I Nederkalix finns en betydelse 'kort och smal, svagt strömmande förbindelse mellan två vatten' (ÖNON 7B s. 194) registrerad.

Pehr Stenberg har belagt appellativet *nor* n. i Umemålet omkring år 1800, och säger: "så kallas hvor och en liten lågländ och smal skogstrakt emellan myror och sjöar, som är såsom en hals och är merendels bewäxt med små och mycket tät skog samt är igenomskuren antingen af en liten bæk eller något långt och smalt sankaktigt ställe" (1966 s. 91). Ordet motsvarar fsv. *nor* n. 'trångt sund (mällan två insjöar l. en insjö och hafvet[])' (Schlyter s. 464) och fvn. *nór* 'trongt sund' (NSL s. 335).

näs

I Burträsk finns elementet *näs* i 16 yngre bynamn, i Skellefteå i 9, i Jörn i 6, i Byske i 4, i Lövånger i 3 samt i Bureå i 2 yngre bynamn.

En betydelse 'landutsprång i sjö eller sjöliknande vatten, sjönäs' får antas beträffande de följande bynamnen i Burträsk: *Avanäs*, *Bonäs*, *Brännäs*, *Brännäs Östra*, *Grannäs*, *Rennäset* samt *Risnäs*. Dessutom finns denna betydelse i bydelsnamnen *Gåsnäset* (eller *Näset*) i Renbergsvattnet samt i gårdenamnen *Kräknäset* i Gammelbyn (nu försvunnet) och *Näset* i Innansjön. I Lövånger aktualiseras samma betydelse i bydelsnamnen *Västra* och *Östra Näset* i Vebomark samt i *Näset* i Fjälbyn och Önnesmark. Betydelsen får antas också för gårdenamnen *Näset* i Hökmark och Vallen samt *Kornnäset* i Vebomark. Samma betydelse av *näs* får dessutom antas i bydelsnamnet *Näset* i Burvik, Bureå, i Skellefteå i namnen *Bastunäs* och *Grundnäs*, i Jörn i namnen *Bergnäs* och *Brännäs* samt i Byske i namnet *Rösnäs*.

En betydelse 'landparti i bukt eller brytning av vattendrag (älv, å, "vas-sel" el. bäck)' är långt mindre frekvent i Skellefteå kommun. Den beläggs sannolikt i Burträsk i namnen *Bäcknäs*, *Degernäs* och *Siknäs*, i Byske i namnen *Brännäs*, *Ekenäs* och *Hednäs*, i Jörn i namnen *Näset* och *Ånäset* samt i Skellefteå i namnet *Häbbersnäs*.

Betydelsen 'landområde mellan två sammanflytande eller nära varandra i ett större utmynnande vattendrag – åvinkels- eller åmellannäs' torde föreligga i Burträsk i namnen *Bergnäs*, *Forsnäs* och *Häggnäs*, i Lövånger i *Ersnäs* samt i Bureå i *Häggnäs* och *Kroknäs*. I Skellefteå föreligger betydelsen i namnen *Gränäset*, *Krägnäs*, *Löparnäs*, *Stövernäs* och *Tarsnäs* samt i Jörn i namnet *Degernäs*.

Betydelsen 'landparti mellan två sjöar eller sjöliknande vatten och ett sjöarna förbindande vattendrag – s.a.s. "blandnäs"' betecknar lokaler som synes kunna ha litet varierande utseende. I Burträsk aktualiseras denna betydelse i namnet *Ånäset*, som är ett alternativt namn för Granträsk. Näset avgränsas på ena sidan av en sjö och på den andra sidan av en å som rinner ut från sjön. En liknande innebörd har *Ånäset Yttre* i Burträsk, där näset avgränsas av två sjöar samt en å som rinner mellan dessa sjöar. I Lövånger är denna betydelse aktuell i bynamnet *Älgnäs*, och i Jörn i namnet *Stornäs*. I båda de sistnämnda lokalerna är näset ett ganska smalt landområde mellan en större och en mindre sjö.

I förbindelse med *Björknäs* i Burträsk iakttar man att *näs* inte alltid behöver ha anknytning till vatten utan snarare ibland får antas ha en betydelse 'framskjutande höjdparti, förberg, bergudde', vilken även noteras på danskt och norskt område (Lindén a.a. s. 91 f.).⁹⁵ Denna betydelse kan nog föreligga även i namnet *Degernäs* i Burträsk. Betydelsen kan också vara aktuell i namnet *Grannäs* i Skellefteå som inte har någon koppling till en formation vid vatten men möjligen har betydelse 'framskjutande höjdparti, förberg, bergudde'. Ett namn inom mitt primära undersökningsområde där denna sistnämnda betydelse kan vara aktuell är fäbodnamnet *Stennäs* i Åbyn, Burträsk. Fäbodarna låg på en utskjutande backe med stora stenblock. Även gårdnamnet *Näset* i Lappvattnet kan ha denna betydelse. I *Hällnäs* i Lövånger betecknar huvudleden sannolikt en utskjutande backe.

På svenska område finns även en betydelse 'i sankmarker framskjutande parti', vilken antagits i bl.a. det västgötska sockennamnet *Näs* (Lundahl 1927:121 f., SoSk 13 s. 173, Linde 1982:35). Det är osäkert om denna betydelse kan förekomma i namn i norra Västerbotten.

Ordet *näs* n. har i Mellansverige en rad olika betydelser som överensstämmer med dem som finns i norra Västerbotten: landutsprång i sjö, landparti mellan sjöar, landparti i bukt av vattendrag och landområde mellan sammanflytande vattendrag (Lindén 1967:91 ff.). Hos Lindén (1967:101 ff.) finns dessutom en betydelse 'markområde mellan två sammanlöpande vägar' men just denna betydelse synes inte kunna beläggas i Västerbotten.

sand

I Lövånger i byn Bissjön finns gårdnamnet *Sanden*.

Ordet *sand* m. 'sandfält' från Lövånger (Holm 1949:109), 'sandstrand' från Malå (Näslund 2009 s. 150). I Nederkalix, Norrbotten, betecknar *sand*

⁹⁵ En sagesman, Hubert Holmström (f. i Dalfors, Skellefteå, 1923), säger sig ha hört *näs* användas om skogsmark. Ordet *skogsnäs* har betydelsen 'utskjutande del av en skogsmark', dvs. marken stack här ut likt ett näs. Innebördens kan emellertid även vara 'något som förbindar två skogsmarker', även om ordet är ovanligt i just detta sammanhang. Ordet *skogsnäs* nämns för övrigt även i äldre domböcker, bl.a. år 1611 där det talas om ett "skogznäs" vid Östanbäck i Skellefteå socken (Lundström 2004:231).

m. 'sandigt område', vanligen sandiga stränder men används i vissa fall om sandhedar (ÖNON 7B s. 196).

sund

I Burträsk finns det yngre bynamnet *Holmsund* samt *Bodbysund*, det sist-nämnda ett poststationsnamn från 1900-talet som gått över som namn på Bodbyn. I samma socken finns bydelsnamnen *Siljesundet* i Bygdsiljum och *Västomsundet* i Gammelbyn. I Lövånger finns gårdenamnen *Sundet* i Vallen och *Utvid Sundet* i Bjurön. I Skellefteå finns elementet *sund* i det yngre bynamnet *Stensund*. I alla dessa namn utom det sista synes betydelsen av elementet *sund* vara 'smal vattenlokal'. I *Stensund* är betydelsen dock snarast 'trångt pass på land'.

Exemplen på naturnamn där *sund* n. används i betydelsen 'smalt vatten', är legio. Några naturnamn i exempelvis Lövånger där denna betydelse ingår är *Dödmansundet*, *Lagngrundssundet*, *Mjösundet*, *Ledskärssundet*, *Röhällsundet* och *Strömsundet*. De flesta namn i området har betydelsen 'smalt vatten', vid kusten har en del tidigare sund grundats upp och kan idag beteckna sankmarker.

Betydelsen 'trångt pass på land' är långt mindre frekvent i Skellefteå kommun men kan beläggas i namn betecknande smal sankmark, såsom i Burträsk *Hästmyrsundet* och *Myrsundet*, i Byske *Ormsund* och i Skellefteå *Vargsundet* (OAU, Widmark 1945:20). I övriga Västerbotten finns enligt OAU namn i Hörnefors, Lycksele, Nordmaling, Stensele och Sävar där betydelsen 'trångt pass på land' torde kunna upptäckas. Betydelsen noteras dessutom i ortnamn i Bygdeå (GW, OAU).

Också i övriga Sverige är namnelementet *sund* i betydelsen 'smal sankmark' mindre frekvent, se SOSk 3 s. 22, SOSk 13, s. 102, SOSk 14 s. 57, dessutom finns betydelsen enligt samlingar från OAU i ortnamn i Småland, Närke, Dalarna, Jämtland och Norrbotten.⁹⁶

udde

I Burträsk finns elementet i två bynamn, *Kroksjöudden* *Stora* samt *Bränäsudden* (alternativt namn för Brännäs), i bydelsnamnen *Fäbodudden* och *Könikudden* i Bygdsiljum, *Lappsjöudden* i Högliden, *Talludden* i Kvarnbyn, *Tallträskudden* (eller *Udden*) i Tallträsk samt i gårdenamnen *Udden* i Andersvattnet, *Andudden* i Bursiljum och *Fäbodudden* i Granträsk. I Lövånger finns gårdenamnet *Udden* i Fällan. I norra delen av Skellefteå kommun finns i Jörn det yngre bynamnet *Skärudden*.

Elementet *udde* m. är som synes ovanligt som huvudled i bynamn i Skellefteå kommun, och finns i bebyggelsenamn som är yngre än dem där *näs* är huvudled. Ordet *udde* påminner betydelsevässigt om *näs* men det sistnämnda elementet uppvisar långt flera betydesenyanser, se ovan.

⁹⁶ I Norge finns appellativet *sund* i betydelsen 'smal myr (mellan bergskorter)' i Selbu och Tydalen i östra delarna av Sør-Trøndelag (NSL s. 435). Namnelementet *sund* finns i namn på myrar i Nord-Østerdalens och Nordland (NSL a.st.) och betydelsen kan jämföras med betydelsen 'trong passasje på land' som finns i Romsdal i Sunnmøre. Betydelsen finns även i Sogn og Fjordane fylke, Nordmøre och Agder. I nyisl. finns betydelsen 'mellomrom, fördjupning, smau, myrstripe' (NSL s. 435). I fvn. noteras *sund* n. i betydelsen 'svømming', även 'mellomrom' (Torp s. 745).

Element som betecknar sankmarker

Här behandlas de tre elementen *mor*, *myra* och *sund*.

mor

Elementet *mor* f. ingår i Bureå i bydelsnamnen *Burmoran* och *Höstmoran* i Bureå, *Valmoran* i Burvik samt *Moren* inom Sjöbotten i Falmark. Ett gårdnamn *Villmoren* finns i Bäck. I ett par bydelsnamn i Burträsk ingår också elementet, nämligen i *Moren* eller *Mora* i Gammelbyn och *Moren* i Kvarnbyn, och ett gårdnamn är *Tjärnmoren* i Bygdsiljum. I Lövånger finns bydelsnamnet *Finnmoran* i Vallen samt gårdnamnen *Moren* i Hökmark, *Tjärnängesmoran* i Kåsböle, *Åkermoran* i Risböle, *Moren* och *Svartmoran* i Vallen.

I norra delen av Skellefteå kommun finns elementet representerat i en lång rad namn. I Byske finns sålunda bynamnet *Selsmora* och i bydelsnamnen *Bjurbäckmoren* och *Bjännmoren* i Frostkåge samt *Ini Moren* i Källbo-mark, och några gårdnamn är *Kläppmorgården* i Klöverfors och *Moren* i Lidbacken. I Skellefteå socken finns det äldre bynamnet *Morön* som tidigare hade formen *Moren*; sannolikt denotrade namnet till en början en gård eller bydel. I socknen finns dessutom bydelsnamnen *Vikmoran* i Innervik, *Björnmoran* och *Stormoran* i Kusmark, *Avamoren* i Kågeträsk samt *Moren* i Yttre Ursviken, och gårdnamn med elementet är *Moren* i Falmark (Långviken) och *Mörkmoren* i Myckle.

Elementet *mor* är i Skellefteå kommun vanligare i yngre bydelsnamn och gårdnamn än i äldre bebyggelsenamn. Detta torde hänga samman med att det var först sedan den beträffande odling och avrinningsförhållanden bättre lämpade marken ianspråktagits som gårdar kom att förläggas på plan mark, exempelvis på en mor.

Namnelementet *mor* finns i ett nordligt område som omfattar Norrbotten, Västerbotten samt norra Ångermanland, dessutom i ett område omfattande östra Svealnd, Dalarna, Härjedalen, Jämtland, Gästrikland, Hälsingland samt norra Gotland. I Finland finns *mor* på Åland och i östra Nyland (Molin 1992 i NONELex). Elementet *mor* finns dessutom i Østerdalen i Norge (NSL s. 316). Jfr beträffande *mor* även Sahlgren 1920:165.

Appellativet *mor* är upptecknat i Västerbotten i betydelsen 'lägt land, bevuxet med granskog; skogbeväxt myrland; en sådan del af en myr, som är mindre sank och bevuxen, vanligen med granskog' (Rietz s. 444a).⁹⁷ Ordet *mor* m. eller f. har i svenska dialekter betydelsen 'tät och buskig skog', 'skogbeväxt myrland' (SAOB M 1332). Beträffande etymologi se Bjorvand & Lindeemann 2007 s. 719.

myra

I Bureå finns det yngre bynamnet *Vikmyran*. I Burträsk finns i Bodbyn bydelsnamnet *Nymyran*. Några yngre bynamn är *Dalmyran* i Byske och

⁹⁷ I norra Västerbotten finns en sammansättning *morbär* n. 'stora hjortron som växer i kanten av en myr, vilken kallas *mor* och är mera trädbeväxt' (egen uppteckning i Skellefteå), jfr sammansättningen *morgan* f. 'gran, som växer på morland' (Rietz a.st.). I Västerbotten finns även sammansättningen *morland* n. 'mark, som har myrblandad jord och är bevuxen vanligen med granskog' (Rietz a.st.).

Tarsmyran i Skellefteå, och där i Skellefteå finns även i Forsberget gårdnamnet *Pulsmyran*.

Namnelementet *myra* 'torvmark, vattensjuk mark' finns främst i Norrland, men även i delar av Mellan-, Syd- och Västsverige, Gotland och Syd-finland (Pamp 1988:104).

I norra Västerbotten är appellativet *myra* f. belagt i betydelsen 'myr, kärr' (Lindgren 1940 s. 97) och 'myr' (Larsson 1929:77).

I fornsvenska finns *myr* 'myr, kärr, träsk' (Söderwall 2:1 s. 70), jfr fvn. *mýrr* f. 'Myr, Sump' (Fritzner 2 s. 763). Eva Brylla noterar att *myr* i ortnamn och appellativ utvecklade en svag feminin form, *myra*, redan på 1400-talet (Brylla 1987:143 f., jfr Harling-Kranck 1990:314).

sund, se under strandformationer

Element som betecknar skogsterränger

Härunder behandlas *bränne*, *brännland*, *hed*, *lund* och *mark*.

bränne

Elementet *bränne* förekommer i undersökningsområdet som huvudled i två nybyggesnamn, nämligen *Nybrännnet* (med det alternativa bynamnet *Brännnet*) i Burträsk. Dessutom finns *Brännnet* som bydelsnamn i Sjöbotten inombyn Falmark i Bureå. I norra delen av Skellefteå kommun finns *bränne* som huvudled i 3 yngre bynamn, nämligen *Brännnet* (alternativt namn för Holmstrand) i Byske, *Brännnet* i Skellefteå samt *Högbrännnet* (tidigare form av namnet *Högbrännan*) i Jörn. *Brännnet* finns dessutom som bydelsnamn i Källbomark i Byske och som gårdnamn i Rörträsk i Jörn.

Många platser i norra Västerbotten, vars namn innehåller elementet *bränne* n., ligger fortfarande i skogsmark. I Västerbotten finns även ett element *bränna* f. 'avbränd skogstrakt, svedja'. I dialekten görs dock skillnad mellan *bränna* och *bränne*. Namn med elementet *bränna* f. är i regel ägonnamn eller bebyggelsenamn (se ovan), medan *bränne* n. används om platser där det brunnit. Sagesmannen Hubert Holmström f. 1923 från Dalfors i Skellefteå känner till ordet *bränne* från ortnamn och menar att det innebär att 'det brunnit på platsen', inte att någon svedja har bränts där. I utsynningar av nybyggen finner man stundom den konkreta bakgrunden till en del namn på *brännnet*. När nybygget Snorum i Jörn skulle synas ut 1836 omnämns sålunda namnet *Vackerbrännnet* som betecknade en kulle som en tid före utsyningen hade drabbats av skogseld och där skogen ännu inte hade hunnit växa upp.

Namnelementet *bränne(t)* finns på en flera håll i Sverige: det är relativt vanligt i Västergötland, men sparsamt representerat i norra Småland, Östergötland, Medelpad, Jämtland och Norrbotten (Brink 1991 i NONELex, uppslagsordet *-bränna*, där även *-bränne* kommenteras).

Appellativet *bränne* n. 'ställe där det brunnit' har upptecknats i Norsjö (Larsson 1929:99), och från Malå noteras betydelsen 'avbränd yta eller hygge' (Näslund 2007 s. 84). I Nederkalix har ordet *brände* betydelsen 'av skogseld härjat område' (ÖNON 7B s. 186). Elementet är en neutral avledning till det svaga verbet *bränna*.

brännland

I norra delen av Skellefteå kommun, i Byske, finns det yngre bynamnet *Brännland*, som betecknar en by som blev nybygge 1862. En skogsbrand övergick området 1855, och detta är den sannolika bakgrundens till namnet.⁹⁸

I Västerbotten tycks betydelsen av *brännland* vara 'mark där skogseld gått fram'. I Nederkalix används *brändland* n. 'mark där skogseld gått fram', vilket av Pellijeff tolkas som en tillfällig sammansättning med *brände* (ÖNON 7B s. 186).

Betydelsen 'avbränt område, svedjeland' som finns i andra trakter tycks inte ha funnits i Övre Norrland, jfr Harry Ståhl i KL 10 sp. 199. I norra Österbotten och östra Nyland i Finland finns namnelementet *brännland* n. (Harling-Kranck 1990:207 ff.)⁹⁹

hed

I Burträsk finns de yngre bynamnen *Kyrkheden*, *Källheden*, *Ljusheden*, *Rödningsheden*, *Storheden* (alternativt namn för Ödesmark) och *Stormyrheden*, dessutom bydelsnamnen *Lappvattsheden* (äldre namn på Norra Bursiljum) i Bursiljum och *Heden* i Bygdeträsk, Gammelbyn och Lidsträsk. Dessutom finns gårdenamnen *Åheden* i byn Brännvattnet, *Furuheden* i Ljusvattnet samt *Heden* i Renbergsvattnet och Åbyn. I Bureå finns det yngre bynamnet *Burheden*.

Även i norra delen av Skellefteå kommun finns elementet representerat. I Skellefteå ingår sålunda elementet *hed* i de yngre bynamnen *Långheden* och *Nyheden*, i Jörn i de yngre bynamnen *Fjällboheden*, *Högheden*, *Myrheden*, *Sundheden*, *Tjärnheden* samt *Åkerheden* samt i Byske i *Forsheden*, *Lillkågeheden* samt *Vackerheden*.

Elementet *hed* f. har i Västerbotten betydelsen 'jäm sandig mark där det växer tallskog'. Många av namnen ligger vid långsmala stråk av sandig mark med rullstensåsar som kan vara av avsevärd längd. En del åsar går från området nära fjällvärlden ner till Bottenvikskusten och har varit viktiga kommunikationsleder. Ett namnelement med liknande betydelse som för *hed* är *mo*, som dock är ovanligt i området.¹⁰⁰

Ordet *hed* f., som går tillbaka på fsv. *hep* 'fält, slätt, hed', betecknar olika sorters mark i skilda delar av Norden. I stora delar av Svealand och Norrland syftar namn som innehåller *hed* på moss-, lav- och risrik tallskog ("tallhed") som tillhör morän- och sandmarker efter de stora rullstensåsarna. På Gotland är betydelsen 'skog' men på Fårö syftar *hed* på sterila öppna fält på hällmark, där det endast växer litet enbuskar och en och annan tall. På Själ-

⁹⁸ I Burträsk finns naturnamnen *Brännlandet* som betecknar en skogsmark vid Tjärnbergsheden norr om Renbergsvattnet samt *Brännlandsberget* vid Brännbergsleden. I Bureå finns *Brännlanden* vid Östra Hjåggböle samt *Brännlandet* vid Kroknäs. I Lövånger finns *Brännlandet* vid Vallen. På samtliga dessa platser som ligger i skogsmark har sannolikt en skogsbrand gått fram.

⁹⁹ Appellativet har i Pedersöre-Purmo uppteknats i betydelsen 'svedjeland' och i Mörskom i betydelsen 'av skogseld härjad mark' (OFSF 1 s. 329). Thors (1953:56, 59) antar att *Brännlandet* i Österbotten har samband med utbredningen i Norrland.

¹⁰⁰ Elementet *mo* förekommer i huvudleder i Bjurholm i södra Västerbottens län samt i Lapplandsdelen av Västerbottens län utom i Malå, Sorsele och Stensele. I norra Västerbotten finns bydelsnamnet *Mobacken* i Degerbyn, Skellefteå där elementet *mo* synes ingå i bestämningsleden. En plats i närheten skrivs 1788 *Mon eller Degerbysheden* (LSA Z24 37:2).

land är betydelsen 'fladt, skovlöst areal', på Jylland och Bornholm 'uopdyrket mager, lyngklädt strækning', en betydelse som även finns i Norge samt i Syd- och Västsverige. Ordet *hed* har i olika delar av det germanska området använts om terränger. Ordet betecknar den ouppodlade eller den mark som inte går att odla, oavsett om den är skogbevuxen eller inte (Hesselman 1930:1 ff., KL 12 sp. 227 f.).

lund

Ett mindre antal namn på *lund* finns inom det primära undersökningsområdet. Elementet finns sårunda representerat i 8 yngre bynamn i Burträsk: *Berglund*, *Brattlund*, *Degerlund*, *Granlunda*, *Gravlund*, *Hedlunda*, *Hägglunda* samt *Stavlund*. Dessutom finns ett bydelsnamn *Lunden* i Hökmark, Lövånger.

I norra delen av Skellefteå kommun är elementet desto mer frekvent. I Skellefteå finns sårunda det medeltida bynamnet *Lund*, avseende en by som under 1500-talet omväxlande kallas *Lund* och *Sunnanå*. Namnet är sannolikt ett tidigare bydelsnamn. Elementet *lund* ingår i 6 yngre bynamn i Skellefteå, nämligen *Hedlunda*, *Holmlund*, *Höglund*, *Lövlund*, *Nylund* (åldre namn på Nyland) och *Åkerlund*. Några bydelsnamn där *lund* finns i Skellefteå är *Nylund* i Björkdal samt *Lunden* eller *Lundfors* i Gummarr, och några gårdnamn är *Hägglunden* i Boviken, *Älvslunda* i Böle, *Nylunda* i Kusmark samt *Karlslunda* i Ragvaldsträsk. I Jörns socken finns elementet i 10 yngre bynamn: *Bastulund*, *Granlund*, *Karlslund*, *Lidlund*, *Lövlund*, *Nylund*, *Näverlund*, *Stavalund*, *Svartlund* samt *Ålund*. Elementet *lund* finns i 6 yngre bynamn i Byske, nämligen *Björklund*, *Brännlund*, *Granlunda*, *Gravlund*, *Segerlund* samt *Ålund*; av dessa namn är av nybyggessyningarna att döma *Gravlund*, *Näverlund* och *Ålund* sekundära till naturnamn. I Byske finns bydelsnamnet *Esterslund* i Drängsmark, och gårdnamn är *Hedlunda* i Bäckliden, *Smörlunda* i Fällfors, *Oskarslund* i Gagsmark, *Granlunda* i Hälfors, *Brunlunda* och *Granlunda* i Källbomark, *Lövlund* i Lövholm, *Falklund* i Rismyrlden, *Björklund* i Tväråfors och *Höglunda* i Åbyn.¹⁰¹

I nybyggessnamn är som synes elementet vanligt och förekommer nästan uteslutande i nybildade namn, i 21 av 27 namn. Totalt finns elementet *lund* eller *lunda* i 30 yngre bynamn, 10 i Jörn, 8 i Burträsk, 6 i vardera Byske och Skellefteå. Namnen tycks ha saklig motivering. Se avdelning 2.1.1.1 i nybyggessavsnittet.

En sagesman från Skellefteå, Hubert Holmström, f. 1923, uppger att ordet *lund* är ett levande dialektord som betecknar en samling träd av större eller mindre omfattning (oavsett trädslag) som omges av annan mark.¹⁰² Den omgivande marken kan vara åker eller äng, men även skogsmark. Sagesmannen Elof Marklund i Skellefteå, f. 1932, uppger att ordet *lund* i dialekten i norra Västerbotten betecknar 'en tätbevuxen lövskog, ofta bestående av al (kallas "aullerlånn") eller vide'. Dessa lönträd växer tätt och har de väl fått

¹⁰¹ De här nämnda namnen *Björklund*, *Granlund* och *Granlunda* är sannolikt enledade, bildade som de torde vara till ett sammansatt appellativ.

¹⁰² Sammansättningar med *lund* som huvuddel vilka uppteknats i Västerbotten är *björklund* 'grupp av små björkar (också större)', *brannbärlund* 'hallonstånd', *enlund* 'grupp av enbuskar' (DAUM 2343), *granlund* 'dunge av granar' (ÖNOV 14A s. 33), *säjlund* 'buskage av sälsg' (Marklund 1976 s. 91) och *vidjelund* 'samling videbuskar' (Granbergsträsk, Jörn, DAUM 2825).

fäste på en plats kan inte andra träd växa där. Lunden av lövträd kan vara omgiven av annan skog. Allundarna växer vid vattendrag eller i sank mark (Elof Marklund, Skellefteå, f. 1932). Sven Broman från Lövånger (f. 1931) påpekar att en lund kan vara högväxt, t.ex. en asplund.¹⁰³ Pehr Stenberg (1966 s. 124) har i Umeå i början av 1800-talet upptecknat ett *stavarlund* om en skogslund som består av ”lång och smal hälst granstör och småskog, som på wissa sidlänta ställen växer så tätt i skogen, at man knapt kan gå derigenom”.

Något som talar för att en lund avser ett tätt bestånd av träd omgiven av hög skog är att den preposition som används vid naturnamn på *lund* är *i* (Öhman 1946:19), vilket väl indikerar att lunden är innesluten av skog. De lundar som ligger inne i skogsmark kan ursprungligen ha varit gläntor i skogen, uppkomna genom avverkning eller av andra orsaker, kanske brand. Den skog som omger en lund bör vara högre än lunden. En lund kan uppstå på platser där det funnits ett hygge. På platsen för nybygget Näverlund i Jörns socken exempelvis fanns före anläggningen av nybygget 1843 namnen ”*Näfverhuggliden* eller *Näfverlund*”. Ett hygge där björkar huggits för nävertäkt kan här ha funnits, och sedan har lunden vuxit upp.

Sammanfattningsvis synes elementet *lund* i Västerbotten ha betydelsen ’tätbevuxet skogsbestånd av barr- eller lövträd, vilket är mer högväxt än snår och dessutom fristående eller omgivet av högväxt skog’.

En del namn har som vi sett en huvudled som innehåller *lunda*. Elementets form kan vara påverkad av namnskicket i sydliga delar av Sverige där *lunda* är en pluralform. Namn på *lunda* i Västerbotten kan däremot inte gå tillbaka på en pluralform i den västerbottniska dialekten. Även när den utifrån påverkade formen *lunda* används i de västerbottniska namnen tycks den vara sakligt motiverad.

Ordet *lund* har i svenska riksspråket betydelsen ’mindre (i allm. icke planterad) trädsamling, liten (tät) skog, dunge, skogsdunge’ (SAOB L 1192).

mark, se under bebyggelsenamn

Element som betecknar sänkor och gropar

I denna kategori finns endast elementet *dal*.

dal

I Bureå ingår elementet i de yngre bynamnen *Häggdal* och *Vikdal*, vilka sannolikt syftar på att byarna ligger vid en bäck resp. i Bureälvens dalgång. I Skellefteå finns de yngre bynamnen *Björkdal*, *Eriksdal*, *Högdal*, *Långdal* samt det osammansatta *Dalen*, i Jörn de yngre bynamnen *Högdal*, *Sälgdal* och *Vikdal* (alternativt namn på Fjällboheden). I Byske socken ingår elementet i de yngre bynamnen *Bodalen*, *Källdal*, *Nydal* och *Skurudal*. Av dessa namn tycks de flesta ha en koppling till ett vattendrag. Högdal i Jörn till ett namn *Dalslyet*. Någon tjärdal finns inte belagd på dessa ställen.

¹⁰³ Samma typ av lokaler betecknas i Härjedalen med namnelementet *hult* m. som där har betydelsen ’ett fristående, tjockt skogsbestånd av barr- eller lövträd, tätare och mer högväxt än snår’ (Modin 1949:18).

Ordet *dal* m. har i norra Västerbotten vanligen betydelsen 'tjärdal'. För betydelsen 'dalgång' används däremot vanligen ordet *grov* (OAU, Lundgren 1997 s. 45). I Bjurholm finns *dal* i en betydelse 'sänkor i åker, mellan lägdorna; är ej buskväxta utan slås' (Odstedt, ULMA 10760). I Nederkalix används ordet både om dalgång, fuktig sänka och tjärdal (OAU, ÖNON 7B s. 187).

När elementet används som bestämningsled i namn i Nederkalix syftar det vanligen på tjärdal (ÖNON 7B s. 187), en betydelse som även tycks föreligga för en del namn i Skellefteå kommun. Den betydelsen föreligger dock av allt att döma inte i namnen ovan.

Nybyggesnamnen i Skellefteå kommun 1730–1869

Kategorier, frekvenser och distribution

1. Inledning

1.1 Historisk bakgrund

Den äldsta jordbruksbebyggelsen i norra Västerbotten finns i de byar som ligger längs kuststräckan samt i Skellefledalens nedre lopp. Bebyggelsen kan i detta område ha funnits redan under yngre järnålder och här finns även de äldsta ortnamnen (Edlund 2012:60 ff.). Under medeltiden har sannolikt den begränsade kustbebyggelsen expanderat till området strax innanför kusten. Namntyper som hör till denna medeltida expansion har huvudleder som *mark, böle,byn, tråsk, sjön och vattnet*. I det bottniska området finns under järnålder och medeltid förutom nordisktalande även samisktalande och finsktalande folkgrupper. Samerna domineras i inlandet, och finnar har funnits längst i norr och även på en del ställen i inlandet.

Den medeltida bygden förändras knappast alls under tiden 1570–1730. Detta beror på den svenska stormaktpolitiken med krig som orsakar stagnation eller till och med tillbakagång av befolkningen (Westin 1953:391 ff., Holm 1970:53 ff., Lundström 1996:328 f.). Dessutom gör ett ökat skattestryck att förutsättningar saknas för fortsatt kolonisation. Mot 1500-talets slut blir också klimatet allt sämre (Westin 1953: 347 ff., 381 ff., 391 ff., Lundström a.a.).

I slutet av 1500-talet utnyttjas allmänningen väster om den medeltida bygden främst genom fiske i sjöarna i Skellefteå sockens västra del och den del av Pite lappmark som gränsade mot detta område. Därför finns det 1500-talsbelägg på ett stort antal sjönamn i detta område i Fiskeregistret i Västerbottens landskapshandlingar från 1553 och framåt (KA). I slutet av 1500-talet och under 1600-talet står bygden stilla vad gäller folkmängd, eller går till och med något tillbaka i delar av norra Västerbotten (Lundström 1996:328). I Lövånger och Skellefteå minskar sålunda antalet bönder 1600–1650, i Lövånger från 185 år 1600 till 149 år 1650 och i Skellefteå från 344 år 1600 till 332 1650. I Burträsk ökar dock antalet bönder, från 88 år 1600 till 95 år 1650 (tiodelängder 1600 och 1650, KA).

Allmänningen användes även som slättermark och var viktig under 1700-talet. I mitten av 1700-talet kunde bönderna i byar som gränsade till allmänningen föda ett stort antal djur. Många områden där nybyggna tas upp på 1700-talet hade tidigare använts som slättermark. I Burträsk kallas avlägsna slättermyrar på 1700-talet för *fjällmyrar*. Exempelvis har byn Bygdeträsk fjällmyrar en mil västerut vid Rotsjön.

En genomgång av kållmaterialet visar att ett stort antal nybyggen anläggs under perioden 1730–1869 genom beslut av länsstyrelsen i Västerbottens län. Orsaken är att en kortare period av fred i mitten av 1700-talet, tillsammans med framsteg på jordbrukets område, leder till en folkökning. I Tabell 1 över befolkningsutvecklingen (baserad på Gaunitz et al. 2002:22 f.)

kan man se hur denna befolkningsökning tar sig ut i Skelleftebygden. Krigen under 1700-talet innebär dock en del bakslag i befolkningsutvecklingen – exempelvis åren 1741–1743, 1757–1762 samt 1788–1790 – men detta kommer inte till uttryck i tabellen.

Tabell 1. Befolkningen i norra Västerbotten 1721–1801.

	Skellefteå + Norsjö	Lövånger	Burträsk	Totalt
1721	2 492			
1722	2 241	1 190	0 870	4 300
1751	2 962	1 403	1 223	5 588
1801	6 210	2 122	2 404	10 736

Uppgifter saknas för Lövånger och Burträsk för år 1721.

Nybyggen var att ett sätt för fler människor att skaffa sitt levebröd. Nybyggna under perioden 1730–1780 togs upp ett stycke från de äldre byarna, eftersom gränsen mellan byns mark och kronans mark ännu inte var bestämd i detalj. Avvittringen genomfördes i kustbygden under 1780-talet, och när gränsen mellan byarnas och kronans mark nu slutgiltigt hade bestämts, ökade antalet utsyningar av nybyggen igen. Nu togs området nära den medeltida bygden snabbt upp av nybyggen (Lundström 2001:117 ff.).

I västra delen av Burträsk grundades ett antal nybyggen redan från mitten av 1500-talet till mitten av 1600-talet. Det gäller Granträsk, Kalvträsk, Lidsträsk, Risåträsk och Åsen. I Skellefteå uppstår under 1600-talet några nya byar genom delning av äldre byar. Det rör sig om byarna Furunäs, Risön och Rönnbäcken. I Lövånger blir Daglösten, Mårtensboda och Noret egna byar på 1600-talet. Jag har här valt att inte räkna namnen på dessa bebyggelser till nybyggesnamnen, eftersom de tillkommit före den tid då länsstyrelsen hade mandat att godkänna nya namn.

I Burträsk bryts två gårdar i Mjödvattnet ut till byn Tjärn i början av 1800-talet, och samma sak händer med gården Brännvattnet i byn Ljusvattnet. I Lövånger bryts vid samma tid Bäckboda och Älgnäs ut som egna byar från byarna Vebomark och Fjälbyn. Dessa nya bynamn har jag valt att räkna som nybyggesnamn, då den officiella processen med tillstånd från länsstyrelsen här synes ha varit likartad med den som gäller för nybyggerna.

1.2 Några definitioner och tidigare forskning om västerbottniska nybyggesnamn

Med begreppet *nybygge* avses här en bosättning på kronoallmänningen som av nybyggaren anmänts till länsstyrelsen, vilken sedan gett i uppdrag till häradsrätten att göra en *syn* eller *utsyning* av området. Förfarandet kan även kallas *insyning*. Synen genomförs vanligen av länsmannen med biträde av två nämndemän och syftar till att beskriva tillgångarna på marken och avgöra om nybygget kan föda en familj. Vid synen föreslås som regel ett namn på nybygget, i de flesta fall av nybyggaren, ett *nybyggesnamn*. Efter utsyningen har länsstyrelsen i en *resolution*, dvs. ett *utslag*, beslutat att godkänna eller avstärka nybygget. Blir det ett tillstyrkande lämnas *immission* eller *införsel* på nybygget. Immission innebär att nybyggaren förs in som kronoåbo på nybygget. Ibland kan nybyggaren få en preliminär immission

redan när ansökan görs om nybygge, varvid nybyggaren omedelbart kan börja anlägga sitt nybygge. Ibland bestäms inget namn vid synen utan namnet återfinns i länsstyrelsens resolution och tycks då vara givet av länsstyrelsen. Nybyggaren förvaltar formellt nybygget som ägs av staten. När en *skattläggning* sedan sker efter ett antal år, vanligen 25–40 år, övergår äganderätten till nybyggaren som nu betecknas som *bonde*. Marken ändrar härmed jordnatur från krono till skatte. Samtidigt drar man upp en gräns mellan den enskilda egendomen och statens mark.¹⁰⁴

För norra Sveriges vidkommande har Claes Börje Hagervall (1986) studerat nybyggesnamn i Västerbottens län, där utgångspunkten är hans undersökning av bebyggelsenamnen i Vännäs kommun (ÖNOV 14A).¹⁰⁵ Hagervall redogör för ett antal huvudleder i nybyggesnamn i Vännäs och i hela Västerbotten.

I Vännäs finns några huvudleder som betecknar bebyggelser men de är fataliga, nämligen *bo*, *borg*, *byn*, *böle* och *gård* (Hagervall 1986:30). Hagervall undersöker även de naturbetecknande huvudlederna i syfte att se om de är topografiskt motiverade. Namn som inte är topografiskt motiverade kallas han även *schablonnamn* (se nedan). Han tar även med uppkallelse-namn för att se om de utgjort mönster och förstärkt tendenser. Han behandlar följande huvudleder och presenterar dem i fallande ordning efter frekvens. Huvudlederna är *näs* (ca 15), *bäck* (ca 10), *åker* (8), *lund* (6), *land* (5), *sele(t)* (5), *liden* (4), *fors* (3), *lunda* (3), *backa* (2), *berg* (2), *dal* (2), *ås* (2), *ö(n)* (2) samt *hall* och *heden* (vardera 1) (1986:30 ff.). Dessa siffror rör alltså Vännäs.

En viktig slutsats hos Hagervall är att namngivningen inte var styrd av myndigheterna utan att nybyggarens namnförslag ofta accepterats som namn på nybygget. Myndigheterna har dock i några fall bedrivit namnvård och ändrat ett namn som blev för långt och otympligt. Dessutom grep länsstyrelsen in om nybyggaren önskade ett namn som redan existerade som bebyggelsenamn i socknen. I dessa fall kunde ett önskat namn förkortas, helt bytas ut eller en särskiljande led tillfogas i namnet.

Namn som innehåller en beteckning för en vattensamling är enligt Hagervall i högre grad än andra sekundära till ett naturnamn. Han menar att namn på *liden*, *näs*, *lund*, *berg*, *bäck*, *åker* och *ås* däremot i högre grad än namn innehållande element som betecknar vattensamlingar inte är sekundära till naturnamn. Av dessa saknar enligt Hagervall *liden*, *näs*, *lund*, *åker* på många ställen helt topografisk motivering. Däremot har namn på *berg*

¹⁰⁴ Ett nybygge som har många handlingar bevarade är Tväråfors i Byske. Se Lundström 2008:732 ff. för nybyggets framväxt och s. 740 f. för olika åtgärder i samband med skattskrivningen.

¹⁰⁵ Några i sammanhanget jämförbara studier ska nämnas. Yngre namngivning av mindre bosättningar har särskilt uppmärksammats på sydsvenskt område, främst av Göran Hallberg (1976:43 ff., 1977:60 ff., 2010:94 f.) som behandlar bl.a. namn på soldattorp, trädgårdshus och uppkallelsenamn på mindre bebyggelser på gods. Hallberg pekar på att uppkallelsenamn har varit vanliga under stormaktstiden på 1600- och 1700-talet när godsägare avhyste flera byar. Detta ledde till ett behov av nya namn, där namn på bebyggelser ofta gavs efter utländska orter, som godsägaren lärt känna som administratör eller officer i kriget. Några skånska exempel är *Fredriksborg*, *Mecklenburg*, *Petersburg* och *Poltava*. Även vid namngivning av sjöfarts- och fiskebebyggelser på Västkusten har det varit vanligt med uppkallelse efter europeiska orter som kan sägas speglar handelsvägarna. Några exempel här är *Hamburg*, *Sönderborg* och *Ålborg* (Hallberg 2010:94 f.). Mats Wahlberg (2003, 2006, 2007) har behandlat namn på gårdar, torp och lägenheter där källmaterialet utgörs av kyrkböcker. Namnskicket för torp och lägenheter är inte lika stabilt som för gårdarna. Wahlberg har även uppmärksammat uppkallelsenamn där förebilderna finns i utlandet.

och *bäck* viss topografisk motivering. Jag återkommer senare till vissa av dessa slutsatser.

Nybyggesnamnen i Vindelns kommun i södra Västerbotten har berörts av Jan Nilsson (1997:181 ff.). Han har funnit att av 59 nybyggesnamn från 1700-talet syftar 48 på ett läge vid sjöar och vattendrag. Vanliga huvudleder är *träsk*, *sjön*, *sel*, *näs* och *tjärn*. Under 1700-talet förekommer inga namn på *bäck* och *torp*. Det finns två namn på *liden* och ett på *lund*. Under 1800-talet tar Nilsson upp 152 nybyggen i Vindeln och de vanligaste huvudlederna är då *liden* (21), *lund* (18), *näs* (11) samt *berg* och *fors* (9). Vid denna tid domineras inte kopplingen till vatten i namnskicket utan i stället är det huvudleder som *liden*, *lund*, *land* och *berg* som blir vanliga.

Lars-Erik Edlund har studerat hur namngivningen av nybyggen gick till i Västerbotten (1991a:228 ff.) och berör bl.a. enleddade namn. Några kategorier han går in på är uppkallelsenamn, baklängesnamn och mer fantasifulla namn. Jfr härtill även Edlund 2013:226 ff.

Själv har jag i mina C- och D-uppsatser i nordiska språk, framlagda vid Umeå universitet (Lundström 2005 och 2006), berört namngivning av nybyggen i älvdalarna i norra Västerbotten och därvid gjort jämförelser mellan älvdalarna.

1.3 Syfte

Syftet med denna specialstudie är att undersöka hur de nybyggen som anlades i Skellefteå kommun 1730–1869 fick sina namn. Mer konkret är mina syften att (1) undersöka hur namngivningen faktiskt ser ut i Skellefteå kommun vad gäller olika kategorier av nybyggesnamn, deras frekvens och distribution inom området, och (2) jämföra nybyggesnamnen i Skellefteå med dem i Vännäs socken, vilka som sagt, studerats av Claes Börje Hagervall (1986).

Det primära undersökningsområdet för studien om nybyggesnamnen omfattar socknarna Bureå, Burträsk och Lövånger, vilka föreligger tolkade i sockenavsnitten ovan. I studien görs omfattande jämförelser med det norra området som innefattar socknarna Byske, Jörn och Skellefteå, vilka kommer att behandlas i ett kommande arbete. Författaren har redan nedlagt mycket arbete på analysen av namnen även inom detta område men naturligtvis inte i samma utsträckning som för det primära undersökningsområdet. Därför kan det beträffande det norra området stundom råda viss osäkerhet om hur enstaka namn ska klassificeras, främst vad gäller fördelningen mellan sekundära bebyggelsenamn och rena nybildningar; se vidare nedan under 1.5. Skellefteområdets nybyggesnamn har som sagt tidigare i sin helhet behandlats i två otryckta undersökningar av författaren (Lundström 2005, 2006). På dessa har jag här åtskilliga gånger kunnat falla tillbaka, men resultaten har nu på flera punkter kunnat fördjupas.

Det ska understrykas att mitt material är begränsat, vilket påverkar de slutsatser som generellt kan dras av studien.

1.4 Material

För perioden 1730–1807 har jag gått igenom häradsrätternas i Burträsk, Lövånger och Skellefteå syner av nybyggena, vilka finns i domböckerna. Sy-

nerna finns bevarade i en hel del fall, men för perioden 1780–1807 finns tyvärr betydande luckor. Ett antal utsyningar har jag återfunnit i gårds- och byarkiv samt i Lantmäteriets arkiv där beskrivningen i en del fall återger upplysningar om nybyggens namn (LSA, LMA).

För perioden 1808–1869 utgörs källorna till utsyningen av nybyggen av länsstyrelsens resolutioner, vilka innehåller syner över ansökta nybyggen samt länsstyrelsens utslag (se 1.2 ovan). Detta material saknas för tiden före 1808 till följd av Umeå stads brand 1888 (VLL).

Dessutom har jag använt mig av mina monografier Bönder och gårdar i Skellefteå socken 1539–1650 (2004), Skellefteå socken 1650–1790 (2001) samt Människor och miljöer i Skelleftebygden under 1800-talet, 1–2 (2008) som innehåller historiker över gårdar och byar inom Skellefteå socken.

Mitt material utgörs av sammanlagt 726 nybyggesnamn, varav 269 inom det primära undersökningsområdet.

1.5. Kategorier av nybyggesnamn

När det gäller namn på nybyggen skiljer Claes Börje Hagervall i sin studie (1986) på några olika typer. Han väljer att indela namnen i två huvudtyper, nämligen namn som övertagits i sin helhet och namn som inte har övertagits utan på olika sätt nybildats.

Namn som övertagits i sin helhet är de som är sekundära till naturnamn samt uppkallelsenamn. Namn som inte har övertagits utan nybildats indelar Hagervall, med hans terminologi, efter förleder och efterleder (Hagervall 1986:18 ff.). När det gäller förlederna i nybildade namn urskiljer Hagervall följande kategorier: förleden är nybyggarens namn, förleden är ett existerande ortnamn i omgivningen, förleden utgörs av förleden i ett eller flera ortnamn i omgivningen (*förledssekundär*), förleden består av ett appellativ som på ett diffust och/eller slentrianmässigt sätt aktualiseras vid insyningen, förleden är ett ord som står i opposition till ett annat ortnamn eller förleden i ett annat ortnamn.

Jag följer här inte Hagervalls indelning av nybyggesnamn utan använder mig av en indelning med ett mindre antal grundkategorier. På detta sätt får man enligt min mening en ännu tydligare bild av namnens bildningssätt. Nybyggesnamnen delar jag upp i fyra huvudkategorier, där en utgör gruppen Övriga nybyggesnamn. Kategorierna presenteras lite utförligare nedan.

A. Nybyggesnamnet är baserat på ett äldre naturnamn.

A1. *Nybyggesnamnet är i sin helhet övertaget från ett äldre naturnamn, dvs. nybyggesnamnet är sekundärt till ett naturnamn.*

A2. *Nybyggesnamnet innehåller ett äldre naturnamn eller ett element från ett sådant namn*

A3. *Nybyggesnamnet ansluter till flera närliggande äldre naturnamn.*

B. Nybyggesnamnet är en nybildning.

C. Nybyggesnamnet är ett uppkallelsenamn.

D. Övriga nybyggesnamn.

A. Nybyggesnamnet är baserat på ett äldre naturnamn

A1. *Nybyggesnamnet är i sin helhet övertaget från ett äldre naturnamn, dvs. nybyggesnamnet är sekundärt till ett naturnamn*

Den största gruppen är nybyggesnamn som är sekundära till naturnamn i nybyggets närhet. Många bebyggelsenamn har till skillnad från naturnamnet obestämd form, exempelvis är *Granöträsket* > *Granöträsk* (bebyggelsenamn), *Tällberget* > *Tällberg* (bebyggelsenamn). Vissa huvudleder kvarstår dock i bestämd form, såsom *brännan* och *liden*. Några huvudleder förekommer bland nybyggesnamnen både i obestämd och bestämd form såsom *berg/berget* och *vik/viken*.

Att sekundära bebyggelsenamn får obestämd form när namnet ändrar denotation kan bero på att det i området redan fanns en del äldre bebyggelsenamn som i alla fall i skrift vanligen uppvisade obestämd form, nämligen äldre namn på *bäck*, *böle*, *fors*, *mark*, *näs*, *tjärne*, *träsk* och *vik*. När länsstyrelsen godkände nybyggesnamn synes sådana mönster ha följts.

A2. *Nybyggesnamnet innehåller ett äldre naturnamn eller ett element från ett sådant namn*

I denna kategori finns undergrupper. Bestämningsleden i nybyggesnamnet kan exempelvis utgöras av en bestämningsled i ett existerande namn i nybyggets närhet, s.k. förledssekvär (jfr Modéer 1933:237, 244 ff.). Ett exempel är från mitt undersökningsområde är nybyggesnamnet *Sidtorp* vid sidan av bergsnamnet *Sidberget*. Huvudlederna bland förledssekvärerna är ett sakligt beskrivande appellativ.

Namnet kan även utgöras av en ellips, dvs. ett äldre naturnamn har i nybyggesnamnet förlorat en led (Sahlgren 1912–1935:21 ff.). Vanligen avser man med ellips att en huvudled har försvunnit. Den process där en mellanled i ett namn försvinner kallas *mellanledsellips* (Lindén 1969:6 ff.) eller *reduktion*. Ett nybygge i Burträsk utsynades på Fiskhusberget men namnet ansågs vara för långt, varför mellanleden utelämnades och nybyggets namn blev *Fiskberget*. En ideell reduktionsbas har kanske aldrig uttalats, i varje fall kan den inte beläggas. Ju längre en reduktionsbas är desto troligare är det att den reduceras, och likaså underlättas reduktionen om betydelsen blivit fördunklad (Sahlgren 1912–1935:29 ff., jfr Holm 1967:41 f.).

I nybyggesnamnet kan också i sin helhet det äldre naturnamnet ingå, vilket kan illustreras med naturnamnet *Lappselet* som ingår i nybyggesnamnet *Lappselsliden*.

Till sist finns exempel på nybyggesnamn där i detta ett enskilt element från ett äldre naturnamn ingår, såsom nybyggesnamnet *Brännby* som anlades på *Fäbodbrännan*.

A3. *Namnet ansluter till flera närliggande äldre naturnamn*

Namn kan också ha bildats i anslutning till flera närliggande naturnamn. Ett exempel från området är nybyggesnamnet *Siknäs* som är bildat till de båda naturnamnen *Sikån* och *Skarpnäset*.

B. Nybyggesnamnet är en nybildning

En stor grupp av de nybildade nybyggesnamnen är bildade till element som sakligt beskriver platsen för nybygget.¹⁰⁶ Nybygget Bäcknäs i Burträsk utsynades sålunda vid Bjurbäcken på ett ställe där det fanns ett näs. Vid Fornäs i Burträsk fanns både en fors och ett näs som bildades av två bäckar som rann samman. Några exempel som Hagervall (1986:27 f.) anför är *Bergbäck*, *Bergliden*, *Berglunda* och *Bergnäs* som inte går att knyta till kända naturnamn men synes vara topografiskt motiverade. När det gäller ett namn som *Forsbacka* i Vännäs finns dock ingen fors på platsen. Hagervall tänker sig här att namngivaren låtit appellativ avseende terrängföreelser ingå i bestämningsleden, vilka mer diffust aktualiseras vid själva syneförrättningen. I min undersökning förefaller dock de appellativ som ingår i nybyggesnamnen vara sakligt motiverade, se nedan avdelning 2.5.2.

En undergrupp i denna kategori består av namn där nybyggarens eget dopnamn eller släktnamn helt eller delvis ingår. Några exempel från norra Västerbotten är *Långbacka* i Bureå som fått namn efter Per Långström och *Adamsgård* i Burträsk efter Adam Aronsson Rusk.

En del namn kan enligt Hagervall ha karaktären av uppkallelsenamn, där dock det ingående personnamnet samtidigt är namnet på den förste nybyggaren. Några exempel som Hagervall anför är *Eriksberg*, *Ulriksdal*, *Fredrikshall* och *Karlsberg* (1986:23 f.). Dessa namn synes ha något slags dubbelbottnad motivering på så sätt att de dels är uppkallelsenamn, dels i bestämningsleden har nybyggarens dopnamn. Namnet på nybygget Ekeby i Burträsk synes också ha sådan dubbelbottnad motivering; detta upptogs nämligen av Gabriel Eklund och namnet är således bildat i anslutning till nybyggarens släktnamn. Samtidigt kan namnet väl knyta an till namnet *Ekeby* som finns på andra håll i Sverige. Jag har valt att föra dessa namn till nybildade namn när nybyggarens namn ingår, väl medveten om att ortnamnen lika väl skulle kunna vara resultatet av en betingad uppkallelse, se avdelning C nedan.

C. Nybyggesnamnet är ett uppkallelsenamn

En annan kategori är alltså uppkallelsenamnen. Bengt Pamp (1988:10 f.) karakterisrar namntypen så att namnen inte är en originalskapelse utan har lånats färdigbildade från ett annat håll. Med uppkallelsenamnen har namngivaren velat sugerera fram en likhet mellan de två orter (Benson 1972:34, Hallberg 1976:53 ff., 1977:60 ff., 2010:94 f. m.fl.; se litt. hos Wahlberg 2007).¹⁰⁷ De första uppkallelsenamnen bildas i Sverige under senmedeltiden och namntypen blev senare vanligare. Man kan ibland ha velat karakterisera en ort genom ett uppkallelsenamn, t.ex. genom att kalla avlägsna och kyliga

¹⁰⁶ Det är problematiskt att skilja sekundära bebyggelsenamn från nybildningar i de fall där det helt saknas dokumentation om namnets bakgrund.

¹⁰⁷ Många gånger är uppkallelsenamn *modenamn*. Det har ibland varit viktigare för namngivaren att namnet låt vackert än att man haft en viss bestämd ort i tankarna.

lokaler *Ryssland* eller *Sibirien* (Pamp 1988:10 f., Wahlberg 2007:114 ff. med litt.).

En uppkallelse kan vara en *ren uppkallelse* (Wahlberg 2007:103 ff.). I sådana fall finns ingen lokalt motiverad namngivningsbakgrund. Även om en sådan finns kan det många gånger vara svårt att leda detta i bevis. Om en uppkallelse på något sätt kan ha haft lokal motivering talar man om *betingad uppkallelse* (Wahlberg 2007:114 ff.). Namnet kan därvid anspela på lokalitetens karaktär, läge eller på dess inbyggare. Detta påminner om namnet *Ekeby*, som berörts ovan under B.

D. Övriga nybyggesnamn

I denna kategori finns flera olika typer av namn. Bland annat ingår namn som är bildade i relation till ett ortnamn eller till bestämningsleden i ett annat ortnamn. Hagervall (1986:28 f.) anför här ett namn som *Västerselet* som relateras till byn *Selet*. Ett nybyggesnamn kan även ha en väderstreckssangi-vande bestämningsled som *Östergård* som är namngivet i förhållande till de äldre nybyggarna *Ny-* och *Innergård*. Från mitt område finns exempelvis namnet *Nybo* i Jörn med alternativnamnen *Nybodliden* och *Nybodberget* som grundades av en person från *Gammelbodliden*.

I materialet finns även nybyggesnamn som har uppkallats efter något annat mönster än ett ortnamn. Några exempel som finns i socknarna Skellefteå och Jörn är ett nybygge som uppkallats efter den skönlitterära boken *Borup* samt kortspelet *Schnippschnappschnurr* som synes ha gett upphov till namnramsan *Snipp*, *Snapp*, *Snorum*, *Hej*, *Basalorum*. Till denna grupp förs även baklängesnamnet *Nide* i Byske

Några namn är svåra att kategorisera, såsom *Loholm* och *Svanfors* i Skellefteå, vilka sannolikt är nybildningar men där det är oklart vad bestämningslederna syftar på. Till sist finns i denna grupp de namn som Hagervall (1986:27 f.) kallar *schablonmässiga namn*, dvs. namn som skulle sakna saklig grund eller där sakliga motiveringar till namngivningen i varje fall är svåra att upptäcka. Om sådana nybyggesnamn verkligen finns i norra Västerbotten är mer osäkert och diskuteras nedan, exempelvis i avsnitt 2.5.2.

2. Resultat av undersökningen

Nedan redovisas min undersökning om nybyggesnamnen inom Skellefteå kommun efter de olika kategorierna som ovan redovisats. Studien baseras på bebyggelsenamnen i det primära undersökningsområdet (socknarna Bureå, Burträsk, Lövånger) samt det hittills utförda arbetet rörande bebyggelsenamnen i Skellefteå kommunens norra del (Byske, Jörn, Skellefteå). För detta se avsnitt 1.3 ovan. Nedanstående redovisning av resultaten följer den kategorisering som presenterats ovan i avsnitt 1.5.

2.1 Nybyggesnamnen i Skellefteå kommun – kategorier, frekvenser och distribution

2.1.1 Nybyggesnamnet är baserat på ett äldre naturnamn

2.1.1.1 Nybyggesnamnet är i sin helhet övertaget från ett äldre naturnamn, dvs. nybyggesnamnet är sekundärt till ett naturnamn

De sekundära bebyggelsenamnen är den största kategorin bland nybyggesnamnen och uppgår till hela 51 %, eller 372 namn.¹⁰⁸ Andelen sekundära bebyggelsenamn skiljer sig dock åt mellan socknarna. Procentuellt högst andel sekundära bebyggelsenamn finns i Lövånger, 9 av 14 namn (64 %), varefter följer Bureå, 12 av 20 namn (60 %), Burträsk, 132 av 235 namn (56 %), Jörn, 104 av 187 namn (55,5 %), Byske, 52 av 112 namn (46 %), och lägst Skellefteå, 63 av 158 namn (40 %). Man ska notera att det finns ett långt mindre antal nybyggesnamn i Lövånger och Bureå, varför placeringen av ett enda namn i den ena eller andra kategorin får ett betydande utslag, procentuellt sett.¹⁰⁹

I den följande framställningen (samt i Tabell 2–5 i Bilaga och Tabell 6 i texten nedan) redovisas nybyggesnamn med huvudleder som betecknar vattensamlingar (*träsk*, *tjärne*, *sjö(n)*, *vattnet*), vidare nybyggesnamn med huvudlederna *berg*, *sele(t)*, *fors* och *ström* samt *bäck*. I det här sammanhanget redovisas både namn som är sekundära till ett naturnamn och sådana som är nybildade, men de skiljs i tabellerna från varandra. Denna modell har valts för att man lätt ska kunna jämföra de båda grupperna namn med varandra.

Nybyggesnamn som i huvudleden innehåller ord som betecknar vattensamlingar är i regel sekundära till naturnamn. Andelen sekundära bebyggelsenamn inom denna kategori ligger som man ser i på 90 % (Tabell 2). Elementet *träsk* är vanligt i nybyggesnamn i Jörn med 27 namn och i Burträsk med 15 namn. Huvudleden *träsk* finns dock inte i nybyggesnamn i Bureå och Lövånger. Nybyggesnamn som innehåller *sjö* finns i Lövånger, Byske och Burträsk. Nybyggesnamn med *vattnet* förekommer sparsamt i Bureå, Burträsk och Skellefteå, och dessutom finns ett nybildat namn på *vattnet* i Jörn.

En stor andel av de nybyggesnamn som har huvudleden *berg(et)* (Tabell 3) är sekundära till naturnamn. I Skellefteå och Byske är en mindre andel nybyggesnamn som innehåller huvudleden *berg* sekundära till naturnamn, 36 % resp. 40 %.

Vid några älvar och större vattendrag finns elementet *sele(t)* (Tabell 4) som huvudled i nybyggesnamn. Selen, dvs. lugnvattnen, var attraktiva som boplatser. Huvudleden finns i nybyggesnamn i Byske, Jörns och Skellefteå socknar vid vattendragen Byskeälven, Kågeälven, Skellefteälven och

¹⁰⁸ En ovanlig bildning är namnet *Fäbodliden*, Burträsk, där två nybyggen som baseras på identiskt lika naturnamn redovisas som en enhet, trots att avståndet mellan de båda är 7,5 km.

¹⁰⁹ Ett par nybyggesnamn är sekundära till ägonnamn, nämligen *Brännan* i Burträsk och *Hedåker* i Bureå, till ett namn på ett företag, nämligen *Bondhammar* i Skellefteå, samt till bebyggelsenamn, nämligen *Janstorps* och *Perstorps* i Byske, vilka sistnämnda innan nybyggna anlades benämndes dagsverkstorp. Inga andra fall finns i Skellefteå kommun där namn på ägor, företag och bebyggelser på detta sätt kommit att beteckna nybyggen.

Vällingån. Namnen är i så gott som samtliga fall sekundära till naturnamn. I Burträsk med flera mindre vattendrag ingår *sel* i bestämningsleder, ärenemot inte i huvudleder.

Nybyggen vid vattendrag kunde anläggas vid en fors där en kvarn utsynades vid nybyggessynen. I sådana fall gavs ofta ett namn som hade *fors* i huvudleden (Tabell 5). I större vattendrag finns naturnamn som innehåller *fors* som sedan blivit nybyggesnamn – exempelvis *Bläfors* vid Åbyälven och *Häbbersfors* vid Kågeälven – medan de är sällsynta i mindre vattendrag där *fors* i nybyggesnamn vanligen utgör en nybildning som sakligt beskriver platsen, såsom *Svanfors* vid Klintforsån och *Sikfors* vid Sikån. Av de 55 namnen som innehåller *fors* är 37 (67 %) nybildningar. Nybildningarnas antal växlar dock mellan socknarna: 6 av sammanlagt 10 namn (alltså 60 %) med huvudleden *fors* i Burträsk är nybildningar, 4 av 8 (50 %) i Jörn, 12 av 18 (67 %) i Byske och 14 av 18 (78 %) i Skellefteå. Bureås enda nybyggesnamn på *fors* är också en nybildning. 18 namn (33 %) på *fors* är sekundära till naturnamn.

I området finns 6 namn som innehåller huvudleden *ström*, samtliga nybildningar (Tabell 5). Det rör sig om 3 namn i Jörn och 3 i Skellefteå.

En topografisk term som är vanlig i nybildade nybyggesnamn är *lund*. 13 av de 20 namnen som innehåller denna huvudled är nybildningar, dvs. 65 %. Mindre än hälften (7 namn av 20) av nybyggesnamnen som har denna huvudled är sekundära till naturnamn. Att *lund* används i sakligt motiverade nybildningar visar att detta varit ett levande appellativ när nybyggna grundades. Huvudleden förekommer framförallt i socknarna Byske, Jörn och Skellefteå. I det södra området finns huvudleden *lund* endast i ett namn i Burträsk.

Huvudleden *bäck* (Tabell 6 nedan) finns i 21 nybyggesnamn, varav 11 namn (52 %) är sekundära till naturnamn. Nästan lika många är nybildningar som sakligt beskriver platsen, 10 av de 21 nybyggesnamnen (48 %). Namnen fördelar sig så här i de enskilda socknarna.

*Tabell 6. Nybyggesnamn som innehåller huvudleden *bäck**

	Bureå	Burträsk	Lövånger	Byske	Jörn	Skellefteå	Totalt
Sekundärt naturnamn	0	4	0	2	0	5	11
Nybildning	0	1	0	5	1	3	10

Det är ibland problematiskt att skilja sekundära bebyggelsenamn från rena nybildningar, nämligen i fall där det helt saknas dokumentation om namnets bakgrund. Här skiljer sig olika kategorier nybyggesnamn från varandra. Om huvudleden innehåller ett element som betecknar vattensamling är sannolikheten stor för att namnet är sekundärt till ett naturnamn. Samma förhållande gäller namn med *berg(et)* i huvudleden, åtminstone i större delen av området. Nybyggesnamn på *fors* kan ärenemot med relativt stor sannolikhet antas vara nybildningar.

2.1.1. 2 Nybyggesnamnet innehåller ett element från ett äldre naturnamn

Antalet nybyggesnamn som innehåller ett element från ett äldre naturnamn är i Bureå 4 (20 % av alla nybyggesnamn i socknen), i Burträsk 42 (18 %) samt i Lövånger i 3 fall (21 % av namnen). I norra delen av Skellefteå kommun finns i Byske 31 sådana namn (28 %), i Jörn 40 (21 %) och Skellefteå i 31 namn (20 %). För Skellefteå kommun som helhet utgör kategorin cirka 20 % av nybyggesnamnen; sammanlagt finns 151 nybyggesnamn i denna kategori. Dessa redovisas i Förteckning 1–2.

Bland de 151 namnen i denna kategori utgör de 97 förledsseklarerna den största gruppen. Gruppen nybyggesnamn som innehåller ett äldre naturnamn eller ett element från ett sådant namn utgör 54 namn. Variationerna mellan de olika socknarna är sålunda små.

2.1.1.3 Nybyggesnamnet ansluter till flera närliggande äldre naturnamn

I området finns ett ytterst ringa antal namn där nybyggesnamnet anknyter till flera äldre namn. Kategorin tycks endast varav representerad i Burträsk där det finns 5 sådana namn. Ett exempel är namnet *Siknäs*. I utsyningen sägs att sökanden ville ändra länsmannens förslag *Proftbacka* till *Siknäs* eftersom bostaden var belägen ovanför och helt nära Skarpnäset vid Sikån. Eftersom det inte fanns något annat ställe med detta namn inom socknen och namnet passade för läget skulle nybygget kallas för *Siknäs* i skattläggningshandlingen. De andra exemplen på ortnamnsbildning av denna typ är *Morliden* (av *Orrmyrmoran* och *Storliden*), *Selsliden* (av *Selet* och *Kallkäliden*), *Renfors* (av *Renbergsbäcken* och *Sidbergsforsen*)¹¹⁰ samt *Avaborg* (av *Avan* och *Borg*).

2.1.2 Nybyggesnamnet är en nybildning

Kategorin med nybildningar kommer frekvensmässigt på andra plats med ungefär 23 % av alla nybyggesnamn. I Burträsk hör 51 av totalt 235 nybyggesnamn (22 %) till denna kategori, i Bureå 4 av 20 namn (20 %) samt i Lövånger 2 av 14 namn (14 %). I det norra området är andelen i Byske 28 av totalt 112 namn (25 %), i Jörn 29 av 187 namn (16 %) samt i Skellefteå 55 av 158 namn (35 %). Sammanlagt finns 169 nybyggesnamn i denna kategori, varav 46 namn anknyter till nybyggarens dopnamn eller släktnamn. De sistnämnda redovisas i Förteckning 3.

Nybildade nybyggesnamn ger ofta en saklig beskrivning av platsen. De topografiska termer som användes vid nybildningar har vanligen varit levande dialektala appellativ när nybyggna anlades. I något enstaka fall har dock vid namnbildningen använts element som inte ingår i den lokala dialekten, såsom namnet *Plan* i Skellefteå.

En del namn i denna kategori är bildade till nybyggarens dopnamn eller släktnamn. Det verkar emellertid inte vara nybyggaren själv som föreslår nybyggesnamn efter det egna namnet utan sannolikt är det länsstyrelsen som ger dessa namn. Flera av namnen innehåller en del av nybyggarens släktnamn även om denna bakgrund idag är svår att upptäcka. Namnen

¹¹⁰ När det gäller namnet *Renfors* kan dock i bestämningsleden alternativt *Renbergsvattnet*, som är namnet på nybyggarens hemby, komma ifråga som namngrund. Detta är emellertid mindre sannolikt som namngrund.

upplevs istället numera innehålla ett beskrivande appellativ. Detta gäller ett nybyggesnamn som *Lövlund* i Skellefteå, där nybygget togs upp av Johan Löfgren från Lövånger och nybyggesnamnet tydligt är bildat till släktnamnet. Enstaka personer kunde dock själv önska nybyggesnamn i vilket det egna namnet ingår såsom lagmannen Carl Fredrik Furtenbach som anlade nybygget Karlstorp, sågverket Karlsfors, och själv bodde i gården Karlsgård. Det bör noteras att Furtenbach inte tillhörde allmogen. I ett fall är det känt att ett nybygge namnges till åminnelse av en annan person. Nybygget Segerlund i Byske fick sitt namn efter nybyggarens svärfar Olof Segerstedt.

En del av dessa namn kan uppfattas som uppkallelsenamn, se för dessa nedan. Jag har emellertid valt att kategorisera dem som nybildningar till nybyggarens dopnamn eller släktnamn. Det gäller *Ekeby* i Burträsk som togs upp av Gabriel *Eklund*, samtidigt som man får räkna med att ortnamnet *Ekeby* som finns på andra håll i Sverige kan ha utgjort en inspirationskälla. Även *Pettersburg* i Jörn, som är ett alternativt namn på Nordanås, kan vara ett sådant namn; detta nybygge togs upp av Nils Petter Persson Boman men anknyter väl dessutom till namnet på den ryska staden S:t Petersburg.¹¹¹

Antalet nybyggesnamn som är bildade till nybyggarens dopnamn eller släktnamn uppgår till sammanlagt 46. Av dessa är 17 bildade till nybyggarens släktnamn och 27 till dopnamnet. Ett namn, *Lonkarrike*, är lite oklart men kan innehålla ett öknamn *Lonkarn* 'den som lunkar eller småspringer fram'. I namnet *Kralamark* kan bestämningsleden möjligen åsyfta en person som måste krypa fram.

2.1.3 Nybyggesnamnet är ett uppkallelsenamn

Uppkallelsenamnen har låg frekvens i området: i Burträsk 4 namn av 235, i Skellefteå 2 namn av 158, i Jörn 2 namn av 187 och i övriga socknar saknas namn av denna typ. Det är ibland svårt att med säkerhet hämföra namn till denna kategori.

I Burträsk är förebilderna tydligt hämtade utanför socknen – *Gotland*, *Vimmerby*¹¹² och *Lugnet*, möjligtvis även *Kullaboda*. Också *Lugnet* är lite oklart. *Lugnet* har under lång tid varit ett modenamn som uttrycker en önskan om att lugn ska råda på platsen. Namnet kan då närmast ses som ett resultat av influenser från Robertsfors bruk i Bygdeå (jfr nedan avdelning 2.5.1). Då platsen där *Lugnet* anlades emellertid låg skyddad mellan flera berg, kan namnet betraktas som ett exempel på betingad uppkallelse.

I Skellefteå kan nybyggesnamnen *Gran* och *Nyborg* men även *Nyborg* i Jörn ha sina förebilder i namnet på överstebostället Gran i Öjebyn i Piteå resp. majorsbostället Nyborg i Skellefteå. Namnet *Nyborg* finns som nybyggesnamn även i Bjurholm och Vännäs och kan där möjligtvis ses som en nybildning i anslutning till ordet *nybygge*, se även ÖNOV 14 A s. 52. *Nyborg* finns dessutom som namn på bebyggelser och gårdar på ytterligare en del håll i Västerbotten, liksom det är vanligt i namn på avsöndringar; beträffande denna sistnämnda kategori noteras från Ortnamnsregistret (NAU) 3 namn i Byske, 2 i Kågedalen, ett i Nysätra samt 5 i Skellefteå.

¹¹¹ Till S:t Peterburg kan möjligtvis även namnet *Pettersberg* i Skellefteå ha koppling. Det nybygget togs upp av en Per Andersson Holmqvist.

¹¹² Även i Bygdeå finns för övrigt ett nybygge med namnet *Vimmerby*, grundlagt 1871.

Förebilden till *Strinne* i Jörn kan finnas i Ångermanland där detta bynamn finns belagt i socknarna Bjärtrå, Multrå och Säbrå (SOVn 1 s. 10 f., 69, 2 s. 35).

2.1.4 Övriga nybyggesnamn

Till denna kategori har förts en lite brokig samling namn. Sammanlagt rör det sig om 21 nybyggesnamn, 12 i Jörn, 7 i Skellefteå samt vardera ett namn i Burträsk och Byske.

Hit räknas först några namn som är bildade i opposition till ett annat namn. I Burträsk finns exempelvis alternativnamnet *Nya Ånäset* som getts i opposition till den äldre byn Granträks alternativa namn *Ånäset*. I Jörn finns *Nybo* med alternativnamnen *Nybodliden* och *Nybodberget* som getts i opposition till nybyggarens hemby Gammelboliden. I Jörn har vi även *Olyckan* som är en skämtsamt ombildning av *Ålyckan*.

Hit har också förts ett baklängesnamn, *Nide* i Byske. I Västerbotten finns även baklängesnamnen *Matsneke*, *Nidolf* och *Nirak* (Widmark 1963:61, Edlund 2013:258, jfr Wiggen 2010:107 ff.).

Några nybyggesnamn har uppkallats efter annat än ortnamn. Namnet *Borup* i Skellefteå har sannolikt inspirerats av boken *Borup. Poetisk kalender* som författades av Wilhelm von Braun (1813–60) och utkom 1860. Bokens titel anknyter till ett begrepp med betydelsen 'sista spelet eller omgången vid ett spelparti', men även allmännare 'något som är det sista'.¹¹³ Eftersom nybygget anlades 1861 och boken utkom året dessförinnan är det naturligtvis frestande att se ett samband. Om förhållandet att detta är ett av de sist anlagda nybyggena och betydelsen 'något av det sista' skall kopplas till varandra, är väl svårt att med säkerhet fastställa. Namnet, vilket inte nämns i synen, skulle hur som helst kunna vara givet av någon tjänsteman vid länsstyrelsen med insikt om att möjligheten att uppta nybyggen snart skulle komma att försvinna.¹¹⁴

I Jörn finns de fem namnen *Snipp*, *Snapp*, *Snorum*, *Hej*, *Basalorum* som kan vara givna efter kortspelet *Schnipp, schnapp, schurr* där termerna *hej*, *basalorum* användes i spelet. Alternativt kan det vara en ramsa som ligger bakom namnen. Här var namngivningssituationen lite speciell, eftersom det gällde att namnge flera nybyggen på en gång.¹¹⁵

Till denna kategori har även förts de tre namnen *Villkoret*, *Fått* och *Slut*. *Villkoret* i Jörn har fått sitt namn av att tillståndet ursprungligen villkorades, eftersom man ville se om dammängar kunde öka avkastningen av ängsmarken. *Fått* tycks ha erhållit sitt namn för att en eller flera av ägarna fått nybygget av en annan person. Namnet *Slut* verkar ha givits på grund av att det var det sista nybygget som kunde tas upp i området; sedan var kro-

¹¹³ Enligt traditionen härleder sig begreppet till en häradshövding Per Borup (död 1805) "hvars stora sällskapslanger gjorde att meddelandet 'nu går Borup' betydde att kalaset var slut" (SAOB B 4065).

¹¹⁴ En av nybyggarna, Anders Frimodig, flyttade senare till Norsjö och upptog där ett nybygge, som även det fick namnet *Borup*. Detta visar att nybyggesnamnet kommit att omfattas av positiva känslor också från nybyggarens sida.

¹¹⁵ Kortspelet *snip snap snorum* nämns av Umeåprästen Pehr Stenberg; det spelades i Umeå redan på 1770-talet (Stenberg 2014:69). Jfr beträffande ordet *Basalorum* i en "Juhllek" – som visar att ramsan kan ha funnits i ett "lektfullt" sammanhang i det bottniska området redan vid 1700-talets mitt – Edlund 2013:228.

nomarken slut. De två sistnämnda namnen ska kanske ses som lite skämtsamma.

Det är som sagt svårt att i Skellefteå kommun hitta säkra exempel på namn som inte är bildade på saklig grund, alltså det Hagervall kallar *schablonmässiga namn*. Men bland de nordvästerbottniska nybyggesnamnen finns dock några där en led förefaller vara svår förklarat. Ett exempel är huvudleden i namnet *Hällnäs* i Lövånger där namnets topografiska grund inte är helt uppenbar; det är dock möjligt att *näs* här har betydelsen 'utskjutande backe', se vidare under **Hällnäs**. Denna betydelse kan även föreligga i namnet *Björknäs* i Burträsk.

I sammanhanget ska också nämnas de alternativa namnen *Skogliden* och *Vikdal* i Jörn samt *Lejonberg*, *Loholm*, *Svanfors* och *Svanström* i Skellefteå. Samtliga dessa är sannolikt nybildningar men det är inte klart vad *skog* och *vik* i namnen *Skogliden* och *Vikdal* syftar på. Namnet *Lejonberg* kan tänkas innehålla ett soldatnamn *Lejon* som existerade i Skellefteå, men det finns ingen dokumentation om att någon person med detta namn har koppling till nybygget. Bestämningslederna i *Loholm*, *Svanfors* och *Svanström* kan kopplas till djur eller till släktnamn. Om elementet *svan* i namnen *Svanfors* och *Svanström* skulle syfta på fågelbenämningen *svan* betyder det att namnen är unga, eftersom det i en äldre dialekt använde *ölder* 'svan' inte ingår i dem. Huvudleden *ström* kan också indikera att namnet är en nybildning, åtminstone är alla andra namn med huvudleden *ström* nybildningar.

2. 2 Nybyggen i Skellefteå kommun som har alternativa namn

Flera nybyggen har som vi sett i den föregående genomgången haft både ett officiellt och ett folkligt namn, här kallat *alternativt namn* (A). Dessa nybyggesnamn redovisas i Förteckning 4. Det folkliga namnet är i flera fall ett äldre namn på platsen för ett nybygge. Att låta ett äldre naturnamn i närheten av ett nybygge även beteckna själva nybygget kan vara en reaktion mot att ett nybyggesnamn känts främmande för namnbrukarna i den lokala miljön. Detta kan gälla namnparen *Brännfors* – *Gråsimyrliden* (A), *Gustavsberg* – *Vitträskberg* (A), *Kvistliden* – *Kvistberget* (A), *Lidfors* – *Rammarliden* (A), *Nybäck* – *Flakaberg* (A), *Ödesmark* – *Storheden* (A).

I fallet *Gråliden* – *Klösan* (A) har det alternativa namnet i sen tid blivit det officiella, eftersom det fanns två byar i närheten med namnet *Gråliden*. I namnparet *Häbbersfors* *Östra* – *Sandfors* (A) blev likaså det alternativa namnet senare det officiella namnet.

Ibland har ett nybygge flyttat sin gårdsplats och det alternativa namnet kan i dessa fall syfta på den nya eller gamla gårdsplatsen. Exempel på detta är i Jörn namnparen *Missenträsk* (gamla gårdsplatsen) – *Storliden* (nya), *Höglichen* (nya gårdsplatsen) – *Tväråliden* (gamla), i Skellefteå *Stövernäs* (gamla gårdsplatsen) – *Högkläppen* (nya).

De alternativa namnen har länge varit livskraftiga men genom utflyttingen från bygden är det allt färre som traderar dem, varför de så småningom fått en allt svagare ställning. Många bosättningar som har haft alternativa namn är idag folktomma, och därmed även bruket av namnen. En inflyttning av folk utifrån har förstås haft samma effekt; dessa har kanske

inte alls kännedom om det alternativa namnets existens. I och med att sådana alternativa namn inte finns på kartor har de också svårt att hävda sig.

Fortfarande lever vissa av dessa alternativa namn hos dem som är födda och uppvuxna i närheten av en ort med ett alternativt namn. Namn som *Fjärun* för *Lidsträsk* och *Bodbyn* för *Bodbysund* är sålunda ännu levande, och detta inom rentav en något större namnbrukarkrets i Burträsk. Namn som *Stövern* för *Stöverfors* och *Högkläppen* för *Stövernäs* lever ännu kvar hos den äldre generationen i den stora grannbyn Medle i Skellefteå.

I Burträsk finns bland nybyggesnamnen 36 alternativa bynamn, i Jörn 34, i Skellefteå 20, i Byske 10, i Bureå 3 samt i Lövånger 3. Särskilt vanligt tycks det vara med sådana namn i västra delen av Burträsk.

2.3 Nybyggesnamn i Skellefteå kommun med särskiljande ledar

I undersökningsområdet finns ett antal namnpair av typen *Norra* och *Södra Bergfors* och *Östra* och *Västra Valliden*. Namnen fick en särskiljande led för att undvika sammanblandning av orter med samma namn i samma socken. Trots att länsstyrelsen ville förhindra dubbletnamn på nybyggen, har tillstånd ändå lämnats till sådana. Orterna i ett sådant namnpair kan dock ha hamnat i olika socknar vid en senare sockendelning. De särskiljande lederna tycks under lång tid inte ha utgjort en fast del av namnet. Detta framgår dels av att samma namnpair kan uppträda med olika särskiljande ledar i materialet, dels av att den särskiljande leden har kunnat vara såväl framförställd som efterställd (jfr SOKa 7A s. 14).

Bland nybyggesnamnen i mitt undersökningsområde har flera namn fått den särskiljande leden i samband med länsstyrelsens utslag: några exempel är *Norra Degerliden* och *Östra Valliden*. Vid tiden för nybyggesanläggningen fanns redan *Degerliden* och *Valliden* som namn på nybyggen i socknen. Västra Valliden bildades året före Östra Valliden, kallades under det första året för bara *Valliden* och fick sedan sitt särskiljande *Västra*.

I vissa fall får båda de nybyggen som har samma namn särskiljande ledar, i andra fall endast ett av namnen, vanligen då det yngre. Några exempel är *Häbbersfors* och *Östra Häbbersfors*, *Nyliden* och *Västra Nyliden* (även kallat *Övre Nyliden*). Östra Häbbersfors bildades genom en delning av Häbbersfors och hade kanske därför en sekundär ställning i förhållande till Häbbersfors, vilket manifesterades i namnet. Numera används i alla sammanhang i stället för *Östra Häbbersfors* det från början folkliga namnet *Sandfors*.

2.4 Övriga iakttagelser rörande nybyggesnamnen i Skellefteå kommun

2.4.1. Byte av nybyggesnamn

Nybyggaren har vanligen gett namn åt sitt nybygge. Endast i ett fåtal fall griper länsstyrelsen in i namngivningen. Det händer om det föreslagna namnet uppfattas vara för långt och otympligt. Då kortas namnet genom mellansellips. En annan anledning för länsstyrelsen att gripa in är om det före-

slagna namnet redan finns som namn på en by eller ett nybygge i samma socken. Då underkänns namnet, och länsstyrelsen ger ett annat namn eller lägger till en särskiljande led, såsom *Västra*, *Östra*, *Norra*, *Södra*, *Yttre*, *Lilla*, *Stora*, *Övre* och *Nya*. I Förteckning 5 återfinns samtliga fall där det klart av resolutioner framgår att länsstyrelsen ändrat ett namn som föreslås i synen av nybyget.

2.4.2 Uppkomsten av lokala namnmoden

På sina ställen har lokala namnmoden uppstått bland nybyggesnamnen. I Kågedalen på gränsen mellan Skellefteå, Byske och Jörn finns sålunda ett antal namn som innehåller *dal(en)* i huvudleden, nämligen *Björkdal* (1844), *Bodalen* (1818), *Eriksdal* (1818), *Högdalen* (namnet har i dialekten obestämd form och skrivs ibland så i äldre källor; 1800), *Högdal* (i Jörn, 1847), *Källdal* (1836), *Nydal* (1843), *Skurudal* (1834), *Sälgdal* (1828) och det alternativa bynamnet *Vikdal* (för Fjällboheden 1854). Det äldsta namnet i denna grupp är *Högdal* som är sekundärt till ett naturnamn. Efter två försök med att anlägga ett nybygge med detta namn i slutet av 1700-talet fick år 1800 ett nybygge med namnet *Högdal* tillstånd. De övriga namnen är nybildningar där huvudlederna är sakligt motiverade men där valet av huvudled sannolikt har inspirerats av *Högdal(en)*.

Ett annat exempel på ett lokalt namnskick finns i Burträsk där ett antal nybyggesnamn med *by* i huvudleden finns: *Brattby* (numera bydelsnamn), *Brännby*, *Ekeby*, *Nyby*, *Söderby* och *Västby*. Huvudleden *by* i obestämd form förekommer annars inte i det övriga området.

2.5 Jämförelse mellan nybyggesnamnen i Skellefteå kommun och södra Västerbotten, i synnerhet Vännäs kommun

2.5.1 Ingående huvudleder – en översikt

Vad gäller huvudleder tycks det finnas rätt stora skillnader mellan norra Västerbotten, som jag har studerat, och Vännäs, som Claes Börje Hagervall (1986) undersökt. Det är dock att märka att Vännäs är en liten kommun och antalet namn här är mer begränsat. De fem vanligaste huvudlederna i Vännäs är *näs* (21 %), *bäck* (14 %), *åker* (11 %), *lund* (8 %) samt *sel* och *land* (vardera 7 %) (Hagervall 1986:29 ff.). I Bureå, Burträsk och Lövånger är *lid* vanligast (28 %), sedan kommer i fallande ordning *berg* (10 %), *träsk* (7 %), *fors* (4 %) och *sjö* (4 %). I Byske, Jörn och Skellefteå är de vanligaste huvudlederna *lid* (19 %), *berg* (12 %), *fors* (10 %), *träsk* (9 %) samt *lund* och *näs* (5 %).¹¹⁶

I Skellefteå kommun är som sagt andelen nybyggesnamn med huvudleden *lid* mycket hög. Det är i sig inte märkligt eftersom nästan alla äldre gårdar uppfördes på sluttningar, helst i söderläge. Där var avrinningen god och marken blev tidigt snöfri på våren. I de medeltida, sekundära bynamnen i området är huvudlederna andra, och betecknar vanligen ett vattendrag, en

¹¹⁶ När jag (jämte Hagervall 1986) i det följande talar om huvudleder ska noteras att dit då förs både i ett nybildat, sammansatt namn som *Bjurfors* och i ett i strikt mening enledat namn som *Brattfors*, sekundärt till ett naturnamn.

sjö eller ett berg. Men i Vännäs har man tydligt inte använt sig av höjdtecknande huvudleder i någon större utsträckning. Endast 4 namn innehåller *lid*, vilket endast är 5,6 % av det totala antalet nybyggesnamn. Hagervall (1986:61 f.) pekar på att många naturnamn i Vännäs med huvudleden *lid* valts bort som namn på nybyggen, i stället har ett namn på annan grund bildats.

En namngeografisk skillnad ligger bakom förekomsten av *träsk* i Skellefteå kommun. Elementet *träsk* är ju vanligt i Norrbotten och i Västerbotten framförallt i norra delen av Skellefteå kommun, se vidare avsnittet om huvudlederna. Det finns ett större antal nybyggesnamn på *träsk* i Skellefteå kommun (se ovan) medan detta element helt saknas i Vännäs.

En ytterligare iakttagelse kan göras beträffande skillnaderna mellan norra och södra Västerbotten. I södra Västerbotten utmärker sig nybyggesnamnen i Bygdeå en smula. Här finns nämligen tidigt nybildningar bland nybyggesnamnen, och de betecknar i de flesta fall nybyggen som har grundsats av Robertsfors bruk. Förebilderna till namnen synes vara hämtade från sydligare delar av Sverige. År 1800 nämns i mantalslängden för Bygdeå bl.a. följande namn på nybyggen som bruket synat ut: *Fågelsång*, *Johanneslund*, *Liljabäck*, *Lugnet* och *Ålkvittern*. I samma längd nämns nybyggesnamnet *Stensäter* som utsynats av en person med koppling till Västerbottens stapelhamn i Ratan (ml KA). I Burträsk finns nybygget Lugnet som överförts från Bygdeå.

De novationer som kan iakttas bland nybyggesnamnen i Bygdeå kan jämföras med en del andra språkliga innovationer i Bygdeå och Nysätra socknar, såsom i dialekten frånvaron av fornärvda diphonger samt utebliven tilljämning av kort *a* framför *u* i ord av typen *ladu*. Den bruksdialekt som fanns i Robertsfors påverkades av det språk som talades av brukssmederna som kom från norra Uppland, i vilkas språk fornärvda diphonger saknades. Eftersom deras språk hade hög prestige blev det ett mönster för andra sockenbor och innovationsmönstret spreds i socknen (Widmark 1959:146 f., Edlund 1996b:333).

2.5.2 Bedömningen av huvudledernas sakliga grund

Mina studier av nybyggesnamnen i Skellefteå kommun ger klart vid handen att nybyggesnamnen i de allra flesta fall har saklig motivering. Som ovan framhållits finns enligt Hagervall nybyggesnamn i Vännäs som tycks sakna saklig grund eller där den sakliga motiveringen till namngivningen i varje fall är svår att upptäcka. Kan det vara så att namngivningen har varit annorlunda i södra Västerbotten? Låt oss utifrån de i min studie gjorda iakttagelserna närmare skärskåda den bedömning av några av namnen i Vännäs kommun som Claes Börje Hagervalls gjort.

Ett namnelement Hagervall mer generellt bedömer som suffixartat är *lund* där han utgår från en betydelse hos elementet som 'skogsdunge'. Det är också den betydelsen som framkommer genom arkivens uppteckningar. Därför gör Hagervall bedömningen att namnelementet inte kan ha använts på de norrländska, ofta skogsklädda kronoallmänningarna. Han anser att *lund* hade varit sakligt motiverat, om namnelementet förekommit i namn som anger terrängformationer i odlade landskap, där dungar lättare kan urskiljas (Hagervall 1986:31).

I norra Västerbotten har jag emellertid noterat *lund* i betydelsen 'fristående eller av högväxt skog omgivet, tjockt skogsbestånd av barr- eller lövträd, tätare och mer högväxt än snår', se närmare avsnittet om huvudleder. Flera belägg från nybyggesutsyningar från Skellefteå kommun stöder dessutom en sådan betydelse, t.ex. namnet *Näverlund* i Jörn som ser ut att ha fått namn efter ett inslag av björkar i barrskogen, något som nämns i utsyningen av nybygget. Platsen kallades även för *Näverhuggliden* vilket antyder att platsen har använts som nävertäkt. Det kan tänkas att på platsen för hygget hade sedan en tät skog av björk eller gran vuxit upp. En jämförbar betydelse har uppenbarligen funnits också i södra Västerbotten där sammansättningen *stavarlund* upptecknats runt år 1800 av Pehr Stenberg om skogslund som består av "lång och smal hälst granstör och småskog, som på wissa sidlänta ställen växer så tätt i skogen, at man knapt kan gå derigenom" (1966 s. 124).

Elementet *lunda* anser Hagervall är ett schablonartat namnelement efter mönster av äldre plurala namn (Hagervall 1986:32 f.). Själv vill jag hålla samman namnen med *lund* och *lunda*, vilka enligt min bedömning båda är sakligt motiverade, låt vara att formen *lunda* knyter an till mönster i sydligare delar av Sverige. Det ska dock sägas att utsyningarna i Vännäs inte ger några detaljerade beskrivningar av hur skogen såg ut på platserna. Men beträffande *Fagerlund* (ÖNOV 14A s. 29 f.) sägs att skogen var "beväxt med smärre skog som till större delen var avbränd och uttorkad". I en glänta kan tätvuxen skog av mindre träd ha börjat växa upp. Till skillnad från Hagervall anser jag därför att huvudleden i *Fagerlund* men också *Berglunda*, *Hedlund*, *Höggrund*, *Kvarnlund* och *Selslund* (ÖNOV 14A s. 23, 29 f., 36 f., 40 f., 47, 62) i Vännäs kommun troligen är sakligt motiverad.

I namnet *Bergnäs* (ÖNOV 14A s. 23 f.) är Hagervall obenägen att tolka huvudleden som 'vattendragsnäs', eftersom bäckarna är så små. På platsen finns emellertid flera näs som bildas av sammanflytande bäckar, och en plats kallas *Klyvan*, ett element som ju har betydelsen 'bäckmöte'. I utsyningen nämns vattendragen Mosjöbäcken och Trindelfven. Jag tolkar av den anledningen *näs* i namnet *Bergnäs* som sakligt motiverat, syftande på något av näsen vid de sammanflytande bäckarna.

Också i andra fall tolkar jag namnlederna på annat sätt än Hagervall. I *Nordåker* ligger nybygget norr om nybyggarnas hemorter Granlund och Östanå. Huvudleden *åker* anser Hagervall vara suffixartad, men det framgår av syneprotokollet att markens lämplighet för odling här ansågs vara god, vilket sannolikt ligger bakom valet av *åker* (ÖNOV 14A s. 50 f.). Vad gäller *Näsåker* har Hagervall svårt att bedöma huvudleden, och hela namnet kan enligt hans mening ha uppkommit genom uppkallelse (ÖNOV 14A s. 55 f.). Detta ska förstås inte uteslutas. Men *åker* är här sannolikt sakligt motiverat, eftersom åker redan fanns uppoddlad på platsen vilken ansågs vara "vacker". Bestämningsleden *näs* kan syfta på det näs vid nybygget som bildas av Lappmyrbäcken (kallas *Södra Lappmyrbäcken* i synen) och Kvastmyrbäcken, där nybyggets kvarnställe utsynas. Från Kvastmyrbäcken rinner dessutom en mindre bäck mot nybyggets bostad och in i Lappmyrbäcken öster om denna.

Ett namn som *Västanåker* (ÖNOV 14A s. 75 f.) behöver inte heller vara ett namn utan saklig koppling till platsen som Hagervall menar. Be-

stämningsleden kan nämligen ha sin bakgrund i att nybygget låg väster om Spöland, den by varifrån nybyggaren kom. Vid gårdsplatsen fanns rik tillgång på mark lämplig till åker, hela 15 tunnland, vilket mycket väl kan vara bakgrunden till att elementet *åker* valts som huvudled. Det finns med andra ord som jag ser det rätt starka skäl att se namnet som sakligt motiverat.

Även namnelementet *land* tolkar Hagervall som suffixaktigt (1986:31 f.). I Nederkalix definieras *land* i en uppsteckning som 'högre och torrare område, t ex mellan myrar, fast mark i motsats till vatten, strandområde' (ÖNON 7B s. 193). När det gäller namnet *Högland* (ÖNOV 14A s. 40) i Vännäs kunde elementet *hög* mycket väl syfta på höjden Lidberget mellan Bastumyrbäcken och Storbäcken i väster och sankmarken vid Stor-Stockmyran i öster. Elementet *land* syftar i namnet sannolikt på detta större område som avgränsas av myrar och bäckar. Naturnamnet *Högland*(et) är för övrigt inte ovanligt.

Jag tycker mig kunna konstatera att de allra flesta nybyggesnamnen i Vännäs, på samma sätt som nybyggesnamnen i norra Västerbotten, på något sätt synes vara sakligt motiverade.

3. Sammanfattning

I Tabell 7 redovisas sammanfattande de olika bildningssätt som noterats bland nybyggesnamnen i Skellefteå kommun. Ungefär hälften av nybyggesnamnen utgörs av namn som är sekundära till ett naturnamn. Mellan socknarna finns rätt stora variationer. Högst andel sekundära bebyggelsenamn finns som synes i Lövånger, 9 av 14 namn (64 %), varefter följer Bureå, 12 av 20 namn (60 %), Burträsk, 132 av 235 namn (56 %), Jörn med 104 av 187 namn (55.5 %), Byske, 52 av 112 namn (46 %), och längst Skellefteå med 63 av 158 namn (40 %). Man kan här se att det finns en långt färre antal nybyggesnamn i Lövånger och Bureå, varför ett enstaka namn i den ena eller andra kategorin naturligtvis lätt procentuellt sett blir starkt utslagsgivande.

Den närmast vanligaste kategorin av nybyggesnamn utgör nybildningarna, ungefär 23 % av totala antalet nybyggesnamn. En del av dessa innehåller nybyggarens dopnamn eller släktnamn. Dessa namn tycks i stor utsträckning vara givna av länsstyrelsen. Anledningen kan vara att det inte finns några lämpliga namn som nybyggaren önskar. Om dessutom synehandlingen saknar möjliga ortnamn för länsstyrelsen att använda, har det varit ett enkelt sätt av den ansvarige tjänstemannen på länsstyrelsens landskontor att skapa ett nybyggesnamn i anslutning till nybyggarens personnamn.

Namn som innehåller element från äldre naturnamn utgör ungefär lika stor andel som rena nybildningar. Omkring 21 % av namnen har sådan bakgrund. I en del av dessa namn har namnen förkortats genom mellanled-sellips. I några fall har den mest karakteristiska leden i ett namn försvunnit, exempelvis *Lilla Lapträsket* > *Lillträsk* i Jörn och *Fiskhusberget* > *Fiskberget* i Burträsk. I Burträsk finns dessutom fem exempel på att namn har bildats till två skilda naturnamn.

Uppkallelse har däremot varit ovanlig bland nybyggesnamnen och noteras endast för 8 namn av de 726 nybyggesnamnen i kommunen.

I de flesta fall inom mitt egentliga undersökningsområde men även i övrigt i Skellefteå kommun är det nybyggaren som önskat namnet på sitt nybygge. Länsstyrelsen ingriper dock i vissa fall aktivt i bildningen av namnen och en anledning är att det föreslagna namnet upplevs vara för långt. Då kortas det genom en mellanledsellips. Även i de fall då nybyggaren önskar ett namn som redan finns i socknen underkänns namnet och länsstyrelsen ger ett annat, förkortar det eller lägger till en särskiljande led såsom *Västra, Östra, Norra, Södra, Yttre, Lilla, Stora, Övre* och *Nya*. Jag har noterat att länsstyrelsen ändrar namn i 25 fall inom Skellefteå kommun.

I något enstaka fall har länsmannen eller synemännen föreslagit ett namn som underkänns av nybyggaren. Nybyggarens åsikt har sedan godtagits i länsstyrelsens resolution. Nybyggarna ville exempelvis inte ha namnet *Proffbacka* i Burträsk. I stället ges av nybyggarna namnen *Siknäs* resp. *Långbacka*. Baklängesnamnet *Nide* i Byske har tydligt getts av någon tjänsteman vid länsstyrelsen trots nybyggarens önskemål om ett annat namn. Det är oklart om andra baklängesnamn i Västerbotten har samma bakgrund.

Någon schablonmässig namnbildning synes knappast alls finnas i norra Västerbotten utan nybyggesnamnen här har i så gott som alltid på något sätt saklig relevans. Nybyggarna tycks ha gett namn som legat i linje med det ortnamnsskick som redan fanns i bygden. Man kan här ana konturerna av ett onomastikon för nybyggesnamnen, som väl ansluter till i bygden vanliga namnkategorier, där exempelvis uppkallelser är sällsynta. De alternativa bynamnen som är rätt så frekventa kan ses som en reaktion på namn som känts främmande i den lokala namnmiljöns namn, där man använder sig av gamla naturnamn i stället för nybildade nybyggesnamn.

Tabeller och förteckningar

Tabell 2. Nybyggesnamn som innehåller element som betecknar vattensamling; antalet nybyggesnamn som är sekundära till naturnamn och antalet nybildade nybyggesnamn.

	Sekundära	Nybildade		Sekundära	Nybildade
träsk			vattnet		
Bureå			Bureå		1 (100 %)
Burträsk	15 (83 %)	3 (17 %)	Burträsk		2 (100 %)
Byske	2 (67 %)	1 (33 %)	Byske		
Jörn	27 (93 %)	2 (7 %)	Jörn		1 (100 %)
Lövånger			Lövånger		1 (100 %)
Skellefteå	6 (100 %)		Skellefteå		2 (100 %)
tjärne			Totalt		
Bureå	1 (100 %)		Bureå		2 (100 %)
Burträsk	8 (100 %)		Burträsk	32 (86 %)	5 (14 %)
Byske	3 (100 %)		Byske	11 (92 %)	1 (8 %)
Jörn	1 (100 %)		Jörn	28 (90 %)	3 (10 %)
Lövånger	1 (100 %)		Lövånger	4 (100 %)	
Skellefteå	1 (50 %)	1 (50 %)	Skellefteå	9 (90 %)	1 (10 %)
				86 (90 %)	10 (10 %)
sjö(n)					
Bureå					
Burträsk	7 (78 %)	2 (22 %)			
Byske	6 (100 %)				
Jörn					
Lövånger	2 (100 %)				
Skellefteå					

Tabell 3. Nybyggesnamn som innehåller elementet *berg*.

	Sekundära	Nybildade
Bureå	2 (100 %)	
Burträsk	18 (82 %)	4 (18 %)
Byske	2 (40 %)	3 (60 %)
Jörn	19 (76 %)	6 (24 %)
Lövånger	1 (100 %)	
Skellefteå	9 (36 %)	15 (64 %)

Tabell 4. Nybyggesnamn som innehåller elementet *sele(t)*.

	Sekundära	Nybildade
Bureå		
Burträsk		
Byske	2 (100 %)	
Jörn	4 (80 %)	1 (20 %)
Lövånger		
Skellefteå	4 (100 %)	

Tabell 5. Nybyggesnamn som innehåller elementen *fors* och *ström*.

	Sekundära	Nybildade
<i>fors</i>		
Bureå		1 (100%)
Burträsk	4 (40 %)	6 (60 %)
Byske	6 (33 %)	12 (67 %)
Jörn	4 (50 %)	4 (50 %)
Lövånger		
Skellefteå	4 (22 %)	14 (76 %)
<i>ström</i>		
Jörn		3 (100 %)
Skellefteå		3 (100 %)

Tabell 7. Sammanfattning av bildningssätt för nybyggesnamn i socknarna i Skellefteå kommun. Antal och procentandel.

	Bureå	%	Burträsk	%	Byske	%	Jörn	%	Lövånger	%	Skellefteå	%	Totalt	%
Sekundärt bebyggelsenamn	12	60	132	56	52	46	104	55,5	9	64	63	40	372	51,2
Element från äldre naturnamn	4	20	42	18	31	28	40	21	3	21	31	20	151	20,8
Ansluter till flera naturnamn			5	2									5	0,7
Nybildningar	4	20	51	22	28	25	29	16	2	14	55	35	169	23,3
Uppkallelsenamn			4	2			2	1			2	1	8	1,1
Övriga namn			1	0,5	1	1	12	6			7	4	21	2,9
Totalt	20		235		112		187		14		158		726	

Förteckning 1. Nybyggesnamn där bestämningsleden återgår på bestämningsleden i ett näraliggande namn, s.k. förledssekkundärer.

<i>Nybyggesnamn</i>	<i>Naturnamn</i>	<i>Nybyggesnamn</i>	<i>Naturnamn</i>
Bureå		Byske	
Bergfors södra	Bergmyran	Björkträsk	Björklidträsket
Sidtorp	Sidberget	Boden	Bodmyran
Vikdal	Vikmyran	Brattfors	Brattmyrbäcken
		Brattliden	Brattberget
Burträsk		Brännäs	Brännbäcken
Altersliden A	Altjärnliden	Fällforsliden	Fällfors
Berglund	Bergsvedjan	Hällestöm	Hällfors
Bjurfors	Bjurbäcken	Hällestöm Södra	Hällfors
Björkliden	Björkudden	Högfors	Höghedsforsen
Brattliden	Brattmyran	Krokilden	Krokträskliden
Brännfors	Brännvattsbäcken	Kälfors	Kälmyran
Brännäs Östra	Bränträsket	Källdal	Källmyran
Degernäs	Degermyran	Lillkågeheden	Lillkågeträsk
Fiskberget	Fiskhusberget	Lillkågeliden	Lillkågeträsk
Frängsliden	Frängsmyrliden	Skurudal	Skurubäcken
Holmsund	Holmträsket	Svartbäck	Svartsjöbäcken
Häglunda	Häggnäs		
Jeppnäs A	Jeppnästjärnliden	Jörn	
Korpliden A	Korptjärnliden	Bastulund	Bastuliden
Kvistliden	Kvistbergsliden	Blank A	Blankselet
Norrlijden	Norra Blisterliden	Blankselet	Blanktjärnselet A
Rennäset	Renträsket	Brandfors	Brandberget
Risnäs	Rislandet	Degerberget	Degervattnet
Sikfors	Sikån	Degernäs	Degermyrbäcken
Stenbacka	Stenbrännnet	Degervattnet	Deträsket
Stenliden	Stenbäcken	Djupfors	Djupgrovlien
Storbrännan	Storbrännmyran	Fjällboda	Fjälabodliden
Storträskliden	Stor-Blåbergsträsket	Granhult	Granberget
		Gråliden	Grådalen
Lövånger		Halliden	Halandersliden
Älgnäs	Älgträsket	Häbbersholm	Häbbersbäcken

<i>Nybyggesnamn</i>	<i>Naturnamn</i>	<i>Nybyggesnamn</i>	<i>Naturnamn</i>
Kvarnliden	Kvarndammet	Björkdal	Björkberget
Lillträsket	Lilla Lappträsket	Blekänget	Blekberget
Långhals	Långträsket	Bodbacka	Boliden
Norsberget	Norsjöberget	Dalen	Dalgrubban
Nylund	Nyträsk	Dalliden	Dalmyran
Pärlnström	Pärludden	Frängsberg	Frängsmyran
Renström	Rengårdsudden	Gräliden A	Gränäset
Rörliden	Rörträskliden	Holmfors	Holmsmyran
Selsliden	Selsmyrliden	Holmlund	Holmfors/Holmsmyran
Skäret A	Skärudden	Häbbersnäs	Häbbersbäcken
Stavalund	Stavaträsk	Hälliden	Hällmyrliden
Stornäs	Storträsk	Kusliden	Kusmark
Sundheden	Sundsmyrheden	Kyrkbäcken	Kyrkbodträsket
Sälgdal	Sälgilden		Kyrkoträsket
Tallbacka	Tallberget	Långberget	Långträskberget
Vargliden A	Vargträsk	Långdal	Långträskliden
Åsliden	Ålsån	Löparnäs	Löparmyran
Älggliden	Älgträskliden	Mullkälen	Mullberget
		Myrliden	Myrträskliden
Skellefteå		Nyholm	Nyborg
Bjurliden	Lilla Bjurvattnet	Nyliden Västra	Nymyran
Bjurström	Bjurmyrån		
Bjurånn	Bjurmyrån		

Förteckning 2. Nybyggesnamn bildade i anslutning till ett närliggande naturnamn på annat sätt än som förledssekundär.

<i>Nybyggesnamn</i>	<i>Naturnamn</i>	<i>Nybyggesnamn</i>	<i>Naturnamn</i>
Bureå		Hedfors	Klubbheden
Liden A	Istermyrliden	Hednäs	Klubbheden
		Kågliden A	Lillkågeliden
Burträsk		Liden A	Lillkågeliden
Altjärnliden	Altjärnen	Långsjölidens	Långsjön
Brännby	Fäbodbrännan	Selsmoran	Selet
Brännet A	Nybrännet	Selsnäs A	Selet
Brännsudden A	Bränns	Svartäliden A	Svartån
Bäckliden	Korssjöbäcken	Tällberg	Långtällmyran
Holmtjärnsliden	Holmtjärn	Tvärafors	Tväran
Kroksjöudden Stora	Kroksjön	Åfors	Tväran
Lappseksliden	Lappselet		
Liden A	Altjärnliden	Jörn	
Liden A	Rammarliden	Klintarna	Stor-/Lillklinträsket
Lidfors	Rammarliden	Lidlund	Björnstutliden
Lidsjölidens A	Lidsjön	Myrheden	Smalmyrheden
Långträskliden	Långträsk	Nickus A	Nickusberg
Mjötjärnberget	Mjötjärn	Näset	Näsberget
Slyberget	Hässjeslyberget	Strandfors	Storstrandbergmyran
Stormyrheden	Stormyran	Tallberget Norra	Storberget
Tavträskliden	Tavträsket	Träskholm	Mittiträsket
Tjälen A	Fäbokälen	Äbrännet	Lillvackerstånings-
Tvärträskliden	Tvärträsket		brännet
Lövånger		Skellefteå	
Hällnäs	Hällorna	Berget	Blekberget
Stavvattenskälen	Stavvattnet	Fallet	Finnforsfallet
		Granholm	Nyholm
Byske socken		Hällbergssvedjan	Lilla Hällberget
Backa	Svedjebacken	Kläppen A	Bränkkläppen
Bränkkälliden	Lillbränntjälmyran	Krångfors	Krången
Bäckliden	Byskebäcken	Lidberg	Boliden
Heden A	Lillkågeheden	Norrberget	(Norra) Sandberget

Förteckning 3. Nybildade nybyggesnamn som återgår på nybyggarens dopnamn eller släktnamn.

Bureå 1 namn:

Långbacka – efter Per Långström

Burträsk 10 namn:

Adamsgård – efter Adam Aronsson Rusk
Ekeby – efter Gabriel Eklund
Fredriksträsket A – efter Fredrik Eriksson Stenlund
Gustavsberg – efter Gustaf Persson
Jansamark A – efter Johan Fredrik Andersson
Karlgård – efter okänd person
Karlstorp – efter Carl Johan Carlsson
Kralamark A – efter okänd person
Nilsmyrilden – efter Nils Petter Olofsson
Rusk A – efter Adam Aronsson Rusk

Lövånger 1 namn:

Ersnäs – efter okänd person

Skellefteå kommunens norra del

Byske 9 namn:

Ekenäs – efter Johan Petter Ekenstedt
Jakobsfors – efter Jacob Jacobsson
Karlstorps – efter Carl Fredrik Furtenbach
Landfors – efter Nils Landstedt
Larsbo – efter Lars Larsson
Lindesmark – efter Erik Lindemark
Segerberget – efter Olof Segerstedt
Segerlund – efter Olof Segerstedt
Skogfors – efter Gabriel Skog

Jörn 11 namn:

Andersfors – efter Anders Gabrielsson (2 st.)
Eriksberg Västra – efter Eric Adamsson
Eriksberg Östra – efter Erik Olofsson
Falkström – efter Emanuel Falkman
Fermilden A (alternativt namn för Svartilden)
– efter Gustaf Ferm
Karlbrännan – efter Carl Erik Johansson
Karlslund – efter Carl Olofsson
Katrineberg – efter Katarina Kristina Andersdotter

Lejontorp – efter Gustaf Gerhardsson Leijon
Nilsliden – efter Nils Christoffersson
Pettersburg A (alternativt namn för Nordanås)
– efter Nils Petter Persson Boman.

Skellefteå 14 namn

Andersberg – efter Anders Jonsson och Anders Johansson
Eriksberg – efter Eric Adamsson
Eriksdal – efter Erik Brodin
Eriksliden – efter Erik Persson
Falkliden – efter Per Johansson Falkman
Gustafstorp – efter Carl Gustaf Marklund
Johannestorp – efter Johan Svedberg
Klockarberget – efter Per Klockare
Lonkarrike A (alternativt namn för Hällberget)
– efter okänd person
Lövlund – efter Johan Löfgren
Olofsberg – efter Olof Olofsson
Olofsberg Södra – efter Olof Blylod
Pettersberg – efter Per Andersson Holmqvist
Rönnberget – efter Johan Rönnqvist

Förteckning 4. Nybyggen som har alternativa namn.

<i>Officiellt namn</i>	<i>Alternativt namn</i>	<i>Officiellt namn</i>	<i>Alternativt namn</i>
		Lillåbacka	Skoryland
Bureå		Ljustorp	Högliden
Istermyrliden	Liden	Nybrännet	Brännet
Kroknäs	Drakaberget	Nyliden	Korpen
Sidbergslidens	Sidberget	Rödningskälen	Lidsjöliden
		Sikfors	Torrberget
Burträsk		Skursjön	Kralamark
Adamsgård	Rusk	Stavlund	Tjälen (Kälen)
Altjärnliden	Altersliden	Stenfors	Hallmyren
Altjärnliden	Liden	Storbrännan	Tällberget
Blåbergsliden	Fredriksträsket	Änäset Yttre	Änäset Nya
Lilla Brännfors	Gråsimyrliden	Ödesmark	Storheden
Brännäs	Brännäsudden		
Brännäs Östra	Bränenträsk	Lövånger	
Fiskberget	Fiskusberget	Bränkkälen	Mensberget
Fäbodkälen	Tjälen (Kälen)	Djäknesjön	Räveln
Grankälen	Fredagsbacken	Stavvattenskälen	Stavvattnet
Grankälen	Norromträsket		
Granliden	Snökälen	Byske	
Gustavsberg	Vitträskberg	Hedfors	Klubbheden
Hedbacka	Jansmark	Holmstrand	Brännet
Janstorp	Risberget	Lillkågeheden	Heden
Jeppnästjärnliden	Jeppnäs	Lillkågeliden	Kågeliden
Karlstorp	Björkliden	Lillkågeliden	Liden
Klysterberg	Fagerliden	Långsjön	Selsnäs
Kvistliden	Kvistberget	Norrbacka	Stöverberget
Lappelsåն	Korpliden	Storvik	Ön
Liden	Tallmyrliden	Svartå	Svartåliden
Lidfors	Rammarliden	Östbäck	Vallen
Lidfors	Liden		
Lidsjön	Korvsjön		

<i>Officiellt namn</i>	<i>Alternativt namn</i>	<i>Officiellt namn</i>	<i>Alternativt namn</i>
Jörn			
Andersträsk	Inå Brännet	Skärudden	Skäret
Bastulund	Furuberget	Storklinta	Klintberg
Blankselet	Blank	Svartliden	Fermliden
Blankselet	Blanktjärnselet	Ulriksberg	Kaxen, Ini
Brandfors	Brandberget	Vargträsk	Vargliden
Bränntacka	Liden	Ålyckan	Lappträskheden
Degervattnet	Långhals	Ålyckan	Olyckan
Fjällboda	Fjällboliden		Skellefteå
Fjällboheden	Vikdal	Bastuträsk Norra	Uppi Holme
Grundträsk	Brännan	Bjurån	Bjurmyrån
Hornsträsk	Bastubacken	Brännkläppen	Kläppen
Högliden	Tvärläden	Eriksdal	Ut vid Bodarna
Klintträsk	Klintarna	Forsberget	Kulan
Klintå	Bäckänget	Gråberg	Råheden
Lövlund	Skogliden	Hällberget	Lokarrike
Missenträsk	Storliden	Karsträsk	Karsbäcken
Mossarotträsk	Heden	Klösan	Gråliden
Nickusberg	Nickus	Krångfors	Forsheden
Nordanås	Pettersburg	Kvarnforsliden	Nord i Tjärnen
Norsberget	Norsjöberget	Nyland	Brukет
Nybo	Nyboliden	Nyland	Bondhammar
Nybo	Nyboberget	Nyliden Västra	Nyliden Övre
Nybäck	Flakaberget	Rönnberget	Rösberget
Nygård	Bäckänget	Sandfors	Häbbersfors Östra
Näsberg	Näset	Stöverfors	Stövern
Pärström	Udden	Stövernäs	Högkläppen
Ribbfors	Udden	Svedun	Svedjan
		Sörträsk	Sörträskberget

Förteckning 5. Nybyggesnamn som föreslagits vid synen men senare bytts ut i länsstyrelsens resolution.

Föreslaget namn	Socken	Fastställt namn	Orsak till namnbyte
Berglund	Burträsk	Skursjö	Namnkollision
Bergnäs	Skellefteå	Olofsberg	Namnkollision
Björkliden	Skellefteå	Eriksliden	Namnkollision
Brattberget	Burträsk	Brattberg	Oklart
Brännlund	Skellefteå	Olofsberg	Namnkollision
Bränntjärnliden	Byske	Lidtjärn	Namnkollision
Djupträskberget	Jörn	Djupträsk	För långt namn
Fjellbohea	Jörn	Fjellboheden	Dialektalt namn
Högbrännnet	Jörn	Högbrännan	Byte till frekventare namnled
Högtälln	Byske	Nide	Oklart
Kroktjärnliden	Byske	Kroktjärn	För långt namn
Kullabö	Burträsk	Kullaboda	Byte till frekventare namnled
Lidträsk	Byske	Larsbo	Namnkollision
Norra Brännfors	Byske	Jakobsfors	Namnkollision
Norra Sandberget	Skellefteå	Norrberget	För långt namn
Nyliden	Burträsk	Risliden Nya	Namnkollision
Profbacka	Burträsk	Siknäs	Nybyggarens protest
Sjölösa	Bureå	Långbacka	Nybyggarens protest
Småträsknen	Burträsk	Järvträsk	Oklart
Storliden 2	Burträsk	Ekeby	Namnkollision
Svanfors	Skellefteå	Storselet	Namnkollision
Tåmå	Byske	Dalmyran	Namnkollision
Urikberg	Jörn	Ulrikberg	Byte till känt element
Västanbäck	Skellefteå	Västbäck	Oklart
Åkull	Jörn	Åkulla	Dialektalt namn

Summary

This thesis deals with place-names in the southern part of the municipality of Skellefteå in the province of Västerbotten, more precisely the parishes of Bureå, Burträsk and Lövånger. The thesis consists of three different sections, first a survey of settlement names in each parish, then a section on the second elements in these place-names, and finally a study of names of more recent settlements.

Skellefteå is a relatively young district. The oldest agricultural settlements are found in villages situated along the stretch of coast and in the lower course of the Skellefte River. There may already have been settlements in this area in the late Iron Age and this is where the earliest place-names are also found. Some of the names from this period are probably *Blacke*, *Bureå*, *Byske*, *Bäck*, *Kräkånger*, *Kåge*, *Lövånger*, *Ostvik*, *Tåme* and *Varuträsk*. In the Middle Ages the limited coastal settlements probably overflowed into the area just behind the coast. The second elements in the place-names from this medieval expansion are, for instance, *mark*, *böle*, *byn*, *träsk*, *sjön* and *vatnet*.

In the Iron Age and the Middle Ages Northern Västerbotten was a border area where as well as Nordic speakers there were also groups speaking Sami and Finnish. The Sami predominated inland and the Finns lived furthest north as well as in some inland areas. Impulses reached the district from different directions – east, west and south.

The place-names clearly show how the different languages have been in contact since prehistoric times in the area. According to one theory the name *Skellefteå*, which originally denoted the Skellefte River, derives from the Finnish *silta* ‘bridge’, which was borrowed into Sami. The name is assumed to be a derivation with the approximative suffix Ume Sami *-adahka* modifying the stem to mean ‘something that resembles the element but which is not it’. One assumption is that the name originally denoted a ford in the Skellefte River. On the other hand the name *Lossmen* has its origin in Ume Sami and was then borrowed into Finnish. These examples show that loans have gone in different directions in the area. A couple of Finnish names are *Kinnbäck* in *Byske* and the parish name *Jörn*.

Some Sami names can also be found in the western part of Burträsk and a small number in the northern part of Jörn as well. Some examples are *Gorkuträsk*, *Jäppnästjärnliden*, *Lubboträsk*, *Sittuträsk* and *Tavträskliden*.

The medieval district hardly changed at all in the period 1570–1730. This is because the wars in the Swedish Empire Era caused stagnation or even a decline of the population. In addition increased taxation worsened the preconditions for further colonisation. In the late 16th century the climate

also deteriorated increasingly. In the middle of the 18th century the population increased again as periods of peace succeeded the prolonged wars during the Swedish Empire. It is in this period that the numerous new settlements in the area were founded.

The interpretations of the place-names are based linguistically on early written sources and analysis of the dialectal pronunciation. Only a few examples in the area can be found in medieval sources, for example the names of parishes and rivers from the late Middle Ages. There is, on the other hand, very rich source material in provincial documents from Västerbotten (1539–1630) including land registers, bow tax rolls (every man who could handle a bow was liable to pay taxes), tithe rolls and fishery registers. After 1630 the source material consists chiefly of land registers, census registers, church records, surveyors' maps, and the resolutions of the County Administrative Board. As mentioned above, the interpretations are also based on records of place-names in the area made from the late 19th century onwards by, for instance, J. V. Lindgren, Seth Larsson, Bertil Nygren, Gösta Holm and Gusten Widmark. These records are kept by the Institute for Language and Folklore

The entries on the place-names in the sections on the parishes are organised in the following way: each one starts with the village's name in its official form. Before the village name the number of homesteads in the village is stated. Then examples are given of pronunciations taken from the Department of Onomastics at the Institute for Language and Folklore in Uppsala. As a rule there are at least two examples, usually an earlier one from the 1930s and then a later one. After the pronunciation the village's total census figure is given, which shows the amount of tax the village was previously required to pay. The census details are followed by the type of tax the villagers were subject to: as freeholders or tenants. Then there is an account of early written sources, which usually begin in 1539 for the older villages and conclude in 1882 with the last land register for Västerbotten. These are followed by examples of names taken from 20th-century maps. The numbers of peasants at different times are then accounted for, as well as the acreage of the village in 1547 and 1556. Sometimes some general data on the village is provided. In the case of new settlements, the dates when the settlement was inspected and when a permit was issued by the County Administrative Board are provided. This general information is then followed by an interpretation of the name. After the interpretation there may be an account of other names in the village, names of farms or summer pastures and the nicknames given to villagers. These latter names are dealt with briefly. In Bureå and Lövånger the names of seasonal fishing stations are also dealt with at the end of the parish sections.

The second major section analyses the place-names in the area and deals with the second elements included in village names, alternative village names, names of parts of villages and farm names. On the other hand ele-

ments found in names of summer pastures and seasonal fishing stations are not dealt with here. This section accounts for the elements in names that denote different types of settlements, followed in turn by those indicating properties and clearings etc., watercourses and pools of water, hills and slopes, locations surrounded by water, coastal location, marshes, forest terrains, and hollows. Examples of names containing each element from the primary areas of investigation, Bureå, Burträsk and Lövånger, are accounted for, and thereafter examples from the parishes of Byske, Jörn and Skellefteå. This is followed by a discussion of the second elements in Västerbotten and quite often in other parts of Norrland as well, and sometimes there are brief notes on the other Nordic countries. In some places etymological data are given, but usually in exceptional cases.

The third major section consists of an analysis of the names of recent settlements in the area. These were established from the 1730s and up to 1870. Founding settlements was a way of providing livelihoods for a rapidly growing population. The study comprises 726 names, of which 269 are in the primary area of investigation, the parishes of Bureå, Burträsk and Lövånger. Extensive comparisons are made continually with conditions in the parishes of Byske, Jörn and Skellefteå in the northern area. The aim of the study is to determine in greater detail what characterises the names of more recent settlements in the municipality of Skellefteå in terms of categories of settlement names, their frequency and distribution within the area.

A comparison is also made between Skellefteå and the municipality of Vännäs, which was studied by Claes Börje Hagervall (1986). One of Hagervall's findings is that many names are not based on existing features. A place called *Hednäs* (with *näs* 'isthmus') may for instance have no isthmus. Hagervall uses the term *stereotype* for names like this. This study shows, however, hardly any cases of stereotype naming in Northern Västerbotten and that in nearly all cases the names refer to features. In my opinion this is also true of Southern Västerbotten.

I have divided the names of these settlements into four categories. A. Names based on earlier nature names. I have divided this category into three subgroups. A1. In this category the nature name may have been taken over as a whole, i.e. the name of the settlement is secondary to the nature name. One example is the name *Bjurbäck* in Burträsk, which is secondary to the name of the stream *Bjurbäcken*. Unlike nature names many settlement names are in the indefinite form. A2. Names may also contain an earlier nature name or an element from one. An example in this category is *Sidtorp* in Bureå, where the element *sid* is connected with the name of a hill, *Sidberget*. The name *Lappsliden* in Burträsk contains the earlier name *Lappselet*. A3. Names may also be connected with several adjacent nature names. *Siknäs* in Burträsk is formed from two nature names, *Sikån* and *Skarpnäset*. B. Names that are neologisms describing the location of the settlement. The settlement

Bäcknäs in Burträsk was inspected at Bjurbäcken at a place where there was an isthmus (*näs*). The name *Karlstorp* is based on the settler Carl Johan Carlsson. C. The settlement name is a transfer name. The settlement *Vimmerby* was named after the town of Vimmerby in Småland, although the reason for the choice is unclear. D. Other names. This category contains derivations from other things than places. The names *Snipp*, *Snapp*, *Snorum*, *Hej*, *Basalorum* in Jörn seem to be derived from a card game. *Borup* in Skellefteå has its background in a book published in 1860. Another group of name included in this category comprises names given in relation to other names. The settlement *Nybo* or *Nybodliden* in Jörn was founded by a person from the village of Gammelbolden. In addition the category of other names contains some names that are difficult to categorise.

The study shows that about half of the settlement names are secondary to nature names, a total of 372 out of 726 settlement names, and that settlement names with elements that are derived from earlier nature names constitute 21% (151). Neologisms constitute 23% (169) of all names.

In most cases in my primary area of investigation but also in other cases in the municipality of Skellefteå, the name of the settlement is the one wanted by the settler. In some cases the County Administrative Board intervened actively, however, in the formation of the names, one reason being that the proposed name was considered too long. It was then shortened by eliding the middle element. One instance is in Burträsk, originally founded as *Fiskhusberget*, which was shortened to *Fiskberget*. In the cases when the settler wanted a name that already existed in the parish, the name was not accepted either, and the County Administrative Board replaced it with another one, shortened it or added a distinguishing element, such as *Västra*, *Östra*, *Norra*, *Södra*, *Yttre*, *Lilla*, *Stora*, *Övre* and *Nya*. I have noted 25 cases of alteration of names by the County Administrative Board where this is explicitly stated in the documents.

In some isolated case the county sheriff or the inspectors suggested a name that was not accepted by the settler. The settler's opinion was then approved in the County Administrative Board's resolution. A name rejected by the settler for instance was *Profbacka* in Burträsk. The name chosen by the settler instead was *Siknäs*. The reversed name *Nide* in Byske stems from *Edin*, the name of the county sheriff who conducted the inspection of the settlement. It is not clear whether other reversed names in Västerbotten have the same background.

The names chosen by settlers seem to concur with existing naming traditions in the district. Traces can be discerned here of an onomasticon for settlement names, which has strong links to the naming categories common in the district and in which transfer names are rare. The alternative village names, which are fairly frequent, may be seen as a reaction to names that were considered strange in the context of the local naming environment.

If the second element denotes water (*sel*, *sjö*, *tjärne*, *träsk*, *vatten*), it is highly likely to be secondary to a nature name. The same applies to names with *berg(et)* in the second element, at least in most of the area, although not Skellefteå and probably not Byske either. On the other hand settlement names containing *fors*, *lund* and *ström* are in all probability neologisms.

In Burträsk there are 36 alternative village names among the settlement names, in Jörn 34, in Skellefteå 20, in Byske 10, in Bureå 3 and in Lövånger 3. Such names seem to be especially common in the western part of Burträsk. One of the underlying reasons for an alternative name may be that an earlier nature name was considered strange in the local naming environment. Examples of this are the following pairs of names: *Brännfors* – *Gråsimyrliden* (alternative name), *Gustavsberg* – *Vitträskberg* (alternative name), *Kvistliden* – *Kvistberget* (alternative name). In the case of *Gråliden* – *Klösan* (alternative name) in Skellefteå, the latter name later became official as there were two villages in the vicinity called *Gråliden*. Sometimes a settlement moved the location of its farmhouse, and the alternative name may refer to the later or earlier site in these cases. Examples of this are *Misenträsk* (the old site) – *Storliden* (the new one) in Jörn and *Stövernäs* (the old site) – *Högkläppen* (the new one) in Skellefteå.

The alternative names are now disappearing as district populations decline. An influx of inhabitants from outside may also have the same effect as the newcomers have no knowledge of the alternative name's existence. Alternative names are not found in maps either, so their chances of survival are slim.

Käll- och litteraturförteckning

Muntliga källor

- Broman, Sven, Skellefteå. Född i Broänge, Lövånger 1931. Samtal 2014-05-07.
- Boström, Allan, Skellefteå. Född i Hedfors, Byske 1926. Telefonsamtal 2015-05-01.
- Ceder, Erland, Ursviken. Född i Svarttjärn, Burträsk 1951. Samtal 2014-12-08.
- Eriksson, Per-Ola, Bureå. Född i Skellefteå 1939. Samtal 2013-12-10.
- Forsberg, Gertrud, Burträsk. Född i Burträsk 1933. Telefonsamtal 2015-03-06.
- Forsberg, Gösta, Burträsk. Född 1932 i Häggenås, Jämtland. Telefonsamtal 2015-04-09.
- Forsell, Helge, Åbyn, Burträsk. Född i Ljusheden, Burträsk 1943. Samtal 2011-01-15.
- Granström, Jan-Erik, Åsen, Burträsk. Född i Åsen, Burträsk 1938. Samtal 2006-01-12.
- Holmström, Hubert, Skellefteå. Född i Dalfors, Skellefteå landsförsamling 1923. Telefonsamtal 2006-01-12.
- Lundström, Gunda, Bygdeträskliden. Född i Svarttjärn, Burträsk 1943. E-brev 2014-12-03.
- Löfstedt, Stefan, Skellefteå. Född i Övre Bäck, Bureå 1929. Samtal 2009-11-04.
- Marklund, Elof, Skellefteå. Född i Långsjöliden, Byske 1932. Telefonsamtal 2006-01-11.
- Nordlund, Gunnar, Bjurön, Lövånger. Född i Hortlax 1960. Telefonsamtal 2013-12-08.
- Olofsson, Gertrud, Skellefteå. Född i Avan, Lövånger 1934. Samtal 2011-11-22.
- Wikström, Per-Erik, Risnäs, Burträsk. Född 1957 i Burträsk. Telefonsamtal 2015-04-28.

Otryckta källor

- AI: = husförhörslängd jämte tillägg med fullständig hänvisning till respektive kyrkoarkiv. HLA.
- ATA = Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm. RAÄ.
- bil. = bilaga.
- bl = bågaskattelängd. Landskapshandlingar, Västerbotten. KA.

bo = boskapslängd. Landskapshandlingar, Västerbotten. KA.

bsl = brudskattelängd. Landskapshandlingar, Västerbotten. KA.

Bure 2014. = Johan Bures släktbok av egen hand (1613). Johan Buren sukukirja. Red. Urban Sikeborg. Stockholm. CD-skiva. [Originalskriften finns i Finska riksarkivet, Armfeltska arkivet III:14–15.]

Bureus 1608. = Om Bure namn och ätt X 36. Originalet sammanställt 1608. Avskrift av Elias Palmskiöld. UUB.

Dahling = Lövångers herdaminne ca 1500–1918. Ursprungligen upplagt av kyrkoherden Mattias Dahling omkring 1750. Lövångers kyrkoarkiv PI. HLA.

DAUM = Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. [Samlingarna finns numera vid Stadsarkivet, Umeå.]

db = Dombok. Domböcker vid lagtima ting i Burträks, Lövångers och Skellefteå tingslags arkiv resp. Renoverade domböcker, Västerbottens län 1635 ff. HLA.

DFU = Dialekt- och folkminnesarkivet vid ISOF, Uppsala.

dul = debiterings och uppbördslängd, Bureå kommun. KAS.

fb = födelsebok. Respektive församlingsarkiv. HLA.

FAVs = Folkrörelsearkivet i Västerbotten. Filialen i Skellefteå.

FFÖN = Folkmåls- och folkminnesundersökningen i Övre Norrland, Umeå. [Föregångare till DAUM.]

fiskereg = Fiskeregister. Landskapshandlingar, Västerbotten. KA.

FMR = Fornminnesregistret. RAÄ.

ftl = fyrktalslängd. KAS.

Geologiska kartan = Geologiska kartan. Återges efter Cartesias applikation Solen.

hfl = husförhörslängd. Respektive församlingsarkiv. HLA.

hl = Hjälpskattelängd. Landskapshandlingar, Västerbotten. KA.

HLA = Landsarkivet i Härnösand.

ht = hösttinget.

ISOF = Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.

jb = jordeboksbelägg. Belägg i Landskapshandlingar, Västerbotten och Norrland. RA.

KA = Kammararkivet. RA.

KAS = Skellefteå kommunens arkiv.

kl = kommunionlängd. Respektive församlingsarkiv. HLA.

Korhonen, Olavi. E-brev till författaren 2011-08-01, 2012-01-01, 2012-02-21, 2012-03-01, 2014-03-28, 2015-05-01.

— 2013. Utlåtande om det umesamiska namnet *Ubmeje* på staden Umeå.

kr = kyrkoräkenskaper. Respektive församlingsarkiv. HLA.

KrA = Krigsarkivet.

kvp = kvarterspenningar 1602. Landskapshandlingar, Västerbotten. KA.

lh = landskapshandlingar, Västerbotten. KA.

- Lindfors, Jan, 1972. Kustnamn i Lövångers socken. Opublicerad 3-betygsuppsats vid Umeå universitet.
- Lindholm, Anund, Hökmark, Lövånger. E-brev till författaren 2014-08-14.
- LMA = Lantmäterimyndighetens arkiv, Lantmäteriet. [Ingår även i databasen Historiska kartor; <http://www.lantmateriet.se/>]
- LSA = Lantmäteristyrelsens arkiv, Lantmäteriet. [Ingår även i databasen Historiska kartor; <http://www.lantmateriet.se/>]
- Lundmark, Gerd, 1972. Ortnamnen i ett område av norra Västerbottens inland. Renström med omnejd. Opublicerad uppsats i svenska D2, språklig inriktning ht 1972 vid Umeå universitet.
- Lundström, Ulf, 2005. Nybyggesnamn i Byskeälvens och Kågeälvens dalgångar i norra Västerbotten. Opublicerad uppsats på C-nivå vid Institutionen för litteraturvetenskap och nordiska språk, Umeå universitet.
- 2006. Krångsvaret, Plan och Borup – om namngivning av nybyggen i några älvdalar i norra Västerbotten. Opublicerad uppsats på D-nivå vid Institutionen för litteraturvetenskap och nordiska språk, Umeå universitet.
- Rekonstruktion av hemmanen inom Burträsk och Lövånger 1539–1630. Manuscript.
- ml = mantalslängd. Mantalslängder 1642–1820. KA.
- Museumkartan = Digital karta från Lantmäteriet vid Skellefteå kommun med höjdkurvor för varje meter i intervallet 1–10 meter, på grundval av Lantmäteriet GSD-Höjddata, grid 2+ visualisering i GIS-programmet MapInfo 12.0.
- NAU = Namnarkivet i Uppsala vid ISOF, Uppsala.
- NONELex = Lexikon över nordiska ortnamnselement. Utg. av NORNA:
<http://www2.sofi.se/NORNA/NONELex/index.html>. (Artiklarna
-bränna, -hammar(e), -hult, -mark, -mor(a).)
- NORNA = Nordiska samarbetskommittén för namnforskning
- NOs = ordsamlingar vid Norsk ordbok:
<http://www.edd.uio.no/perl/search/search.cgi?appid=8&tabid=2360>
- NOS = Natur- och ortnamn i Skelleftebygden, 1975–1976. Studieförbundet Vuxenskolan i samarbete med Skellefteå museum. Bureå. Skellefteå.
- OAU = Ortnamnsarkivet i Uppsala. Numera: NAU vid ISOF, Uppsala.
- p = pergamentsbrev.
- Persson, Bo-Göran, 2009. Limnolog, Skellefteå kommun. E-brev till författaren 2009-05-09, 2014-08-13.
- RA = Riksarkivet, Stockholm.
- RAp = pergamentsbrev. RA.
- RAÄ = Riksantikvarieämbetet.
- rou = roterings- och utskrivningslängder. KrA.
- ru = rullor 1620–1723. KrA.

SDHK = Svenskt diplomatariums huvudkartotek över medeltidsbreven:
<http://62.20.57.212/ra/medeltid/soksera.html>

SGU = Sveriges geologiska undersökning.

SM = Skellefteå museum.

småprot. = småprotokoll från respektive tingslag. HLA.

Storkågeträskdagboken = [Preliminär titel.] "Jag får aldrig skriva om veckorna". Vardagligt skrivande i Storkågeträsk under sent 1800-tal. Kommenterad utgåva sammanställd av Ann-Catrine Edlund under medverkan av Birgitta Bjurman, Marcus Brännström, Lars-Erik Edlund, Ulf Lundström och Martin Lönnebo. Planerad utgivning under 2016. Uppsala. Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.

sö = saköreslängder. Landskapshandlingar, Västerbotten. KA.

Thunvall, Lennart, 1971. Höjdnamn i Ramsjö socken. (Uppsats för 3 betyg i Nordiska språk [vid Uppsala universitet].) [Förvaras vid ISOF Uppsala.]

tl = tiondelängd. Landskapshandlingar, Västerbotten. KA.

Top. kår. = Topografiska kåren. Kra.

UDR = Uppsala domkyrkas räkenskapsbok 1502–1508. RA.

ULMA = Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Numera: DFU vid ISOF, Uppsala.

UUB = Uppsala universitetsbibliotek.

UUBp = pergamentsbrev i UUB.

VBM = Västerbottens museum.

Widmark, Gusten, 1945. Några ortnamn från Skellefteå tingslag, Västerbottens län. Opublicerad uppsats vid Uppsala universitet. OAU A 1392. [Förvaras vid ISOF Uppsala.]

Wiklund, Beda u.å. = Avskrifter av Beda Wiklunds i Bureå efterlämnade handlingar. Original vid i Bureå hembygdsgård. SM.

Wiklund, K. B., 1900. Ordsamling från Malå. DAUM.

VLL = Västerbottens läns landskontor. Resolutioner 1808–1869. Landsarkivet i Härnösand, AIIa 1–87b. [Även i Digitala forskarsalen. RA.]

äl = Älvsborgs lösen. RA.

Upptecknarsignaturer (Se för detaljer Inledning.)

AI = Axel Ivarsson.

BN = Bertil Nygren.

EL = Evert Larsson.

GH = Gösta Holm.

GW = Gusten Widmark.

II = Ingemar Ingers.

KV = Karin Viklund.

RL = Rudolf Löfgren.

SL = Seth Larsson.

Litteratur och tryckta källor

- Aasen, Ivar, 1873. Norsk Ordbog med dansk Forklaring. Omarbeidet og forøget Udg. af en ældre "Ordbog over det norske Folkesprog". Christiania.
- Almstedt, O. M., 1904. Uppgift rörande uppkomsten och afvittringen af jordbruksfastigheter inom Västerbottens län, med ledning af i Kungl. Kammarkollegium förvarade afvittringsutslag, jordeböcker och andra anteckningar m. m. I: Underdåigt betänkande. 6, Tabellbilagor till betänkandet; Bilaga till reservation av H. Claeson m. fl. Afgifvet af Komitén för utredande af frågan "huruledes den sjelfegande jordbruksbefolkningens ställning i Norrland och Dalarne må kunna vidmakthållas och stärkas och jordbruksutveckling i nämnda landsdelar befrämjas". Stockholm. S. 107–297.
- Anders Bure 1626 = Anders Bure, Orbis arctoi nova et accurata delineatio (1626). I: Västerbotten. Text: Hans Christiansson, Ernst Westerlund, Per-Uno Ågren & Stig Lindman. Malmö 1966. S. 48–49.
- Andersson, Siw, 1999. Rismyrliden. Umeå. (Sevärt i Västerbottens län 15.)
- Andersson, Thorsten, 1996. Onomastiska grundfrågor. I: Den ellevte nordiske navneforskerkongressen. Sundvollen 19–23 juni 1994. Redigert av Kristoffer Kruken. Uppsala. S. 15–41. (NORNA-rapporter 60.)
- 2006. Daner and Svear – tribal rivalry in prehistoric Scandinavia. I: Names through the looking-glass. Festschrift in honour of Gillian Fellows-Jensen. July 5th 2006. Ed. by Peder Gammeltoft & Bent Jørgensen. Copenhagen. S. 1–20. (Navnestudier 39.)
- 2011. Etymologins ställning inom namnforskningen – en överblick. I: Etymologiens plass i navneforskningen. Rapport fra NORNA-s 39. symposium i Halden 11. –13. mai 2010. Red. av Ole-Jørgen Johannessen & Tom Schmidt. Uppsala. (NORNA-rapporter 87.)
- 2012. Gamla strand- och önamn i Bråviksbygden. Uppsala. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 120.)
- André, Per, 1998. Skogshistoriska studier i Skelleftetrakten. Sex uppsatser om Skellefteeskogens och den tidiga skogsindustrins historia. Umeå. (Kulturens frontlinjer. Skrifter från forskningsprogrammet Kulturgräns norr 14.)
- ANF = Arkiv för nordisk filologi 1–. 1883–.
- Ask, Jonas, 1731. Dissertatio gradvalis de urbe Uma, et adjacentibus paroeciis. Præs.: F. Törner. Vpsaliae.
- 1928. Om staden Umeå och närliggande pastorat. En gradualavhandling av år 1731. Övers. av J. V. Lindgren. I: Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok. S. 37–78.

- Audén, Bengt, 1980. Bottniska personnamn. Frekvenser i skattelängder från mitten av 1500-talet. Umeå. (Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 22.)
- Benson, Sven, 1972. Namngivning och namntypologi. I: SOÅ. S. 34–40.
- Berggren, Åke, 1995: Fisket i Piteå. 1. Från medeltid till tidigt 1900-tal. Piteå.
- Bjorvand, Harald & Lindeman, Fredrik Otto, 2007. Våre arveord. Etymologisk ordbok. Revidert og utvidet utgave. Oslo. (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B. Skrifter 105.)
- Bjurman, Birgitta, 2012. Anders Perssons tid å Piteå hospital. I: Lilla Skelleftebladet nr. 81. Utg. av Skellefteå hembygdsförening. S. 5–6.
- Blöndal, Sigfús, 1920–1924. Íslensk-dönsk orðabók. Islandsk-dansk ordbog. Reykjavík.
- Boken om Uttersjön, 2001. Skellefteå.
- Bonns, Bertil & Gustafsson, Peter, 1999. Den krönta klippan Bjuröklubb. Umeå. (Sevärt i Västerbotten 13.)
- Brink, Stefan, 1981. Namnet Hälsingland. I: NoB 69. S. 115–151.
- Broadbent, Noel, 1982. Den förhistoriska utvecklingen under 7000 år. Skellefteå. (Skelleftebygdens historia 3.)
- 2010. Lapps and Labyrinths. Saami Prehistory, Colonization and Cultural resilience. With Contribution by Jan Storå. Washington, D.C.
- Brylla, Eva, 1987. Singular ortnamnsböjning i fornsvenskan. Starkt böjda namn med utgångspunkt från sörmländskt material. Uppsala. (Skrifter utg. genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 6.)
- Bucht, Torsten, 1924–25. Äldre ú och ö i kort stavelse i mellersta Norrland. I. Stockholm. (SvLm B 22.)
- 1944. Till frågan om vin-namn i Ångermanland. I: NoB 32. S. 14–49.
- 1945. Sollefteå. I: NoB 33. S. 99–116.
- 1965. Könsa. I: OUÅ. S. 37–40.
- Bure, Anders, se Anders Bure ovan.
- Bureus, Johannes Thomæ, 1886. Sumlen. Där vthi ähro Åtskillighe Collectaneer, som vthi een och annan måtta tiäna till Antiquiteternes excole-rande. Stockholm. (SvLm B 1.2.)
- Burström, Carl Ludvig, 1924. Fädrens minnen från ryska invasionen vid 1809 års krig. Samlade och upptecknade för Norra Västerbottens Jul-läsning i december 1924. Bilaga. NV 1924-12-20.
- Bygdén, Leonard, 1923–1926. Hernösands stifts herdaminne. Bidrag till kännedom om prästerskap och kyrkliga förhållanden till tiden omkring Luleå stifts utbrytning. 1–4. Uppsala.
- Bygdeträsk från Gustav Vasa till 1989. En byabok om byarna Bygdeträsk, Bygdeträskliden, Bonäs, Lappsjön, Träskliden och Nytorp i Burträsk församling, Skellefteå socken, Västerbottens län i Sverige. Bygdeträsk 1990.
- Collinder, Björn, 1926. Från språkgränsen i Gällivara. I: Norrbotten. Norrbottens läns hembygdsförenings årsbok 1926. S. 120–126.
- 1964. Ordbok till Sveriges lapska ortnamn. Uppsala. (Sveriges ortnamn.)

- Dahlstedt, Karl-Hampus, 1950. Det svenska Vilhelminamålet. Språkgeografiska studier över ett norrländskt nybyggarmål och dess granndialekter. 1. Allmän inledning. Ord och betydelser. A. Text; B. Kartor. Uppsala. (Skrifter utgivna genom Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala. Ser. A 7:1.)
- 1965. "A Gulje-Segg å n Eljas Langsel". Hypokorismer och binamn efter hemvist i Anundsjömalet. I: Personnamnsstudier 1964. Tillägnade minnet av Ivar Modéer (1904–1960). Red. Roland Otterbjörk. Stockholm. S. 240–292. (Anthroponymica Suecana 6.)
 - 1971. Norrländska och nusvenska. Tre studier i nutida svenska. Lund. S. 7–14.
 - 1980. Ön även kallad Bullernosius. I: Studier i nordisk filologi 62. S. 40–56.
 - & Ågren, Per-Uno, Övre Norrlands bygdemål, se ÖNB.
 - Degerbyn från forntid till nutid, 1985. Skellefteå.
 - Drougge, Gunnar, 1980. Ortnamn i Foss. I: Fem socknar i Munkedal. Berfendal, Foss, Håby, Svarteborg, Valbo-Ryr. 1. Munkedal. S. 151–187.
 - Edlund, Ann-Catrine, 2000. Sälen och jägaren. De bottniska jägarnas begreppssystem för säl ur ett kognitivt perspektiv. Umeå.
 - Edlund, Lars-Erik, 1977. Lägd och slägd – två dialektala terrängbeteckningar. I: Provinsiellt och universellt. En vänskrift till Karl-Hampus Dahlstedt 19 april 1977. Umeå. S. 162–181. (Publication. University of Umeå, Department of General Linguistics 12.)
 - 1984. Nordsvenska ortsboöknamn. Sammanställda av Lars-Erik Edlund. Umeå. (Skrifter utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie B. Namn nr 1.)
 - 1985. Studier över nordsvenska ortsboöknamn. Umeå. (Skrifter utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie B. Namn nr 2.)
 - 1989. *Täfteå* – ett bottniskt ortnamn, dess ursprung och ålder. I: NoB 77. S. 55–65.
 - 1990. Några perspektiv på ortnamn och kulturområden i övre Norrlands kustland. I: Saga och sed 1989. S. 135–172.
 - 1991a. Namn på nybyggen. I: Västerbottens läns hembygdsförbunds årsbok 1991. S. 228–236.
 - 1991b. Nordiskt och finskt i den nordsvenska ortnamnsskatten – några perspektiv. I: Thule 1991. S. 25–48.
 - 1995a. Norrland: Det nordsvenska språkområdets historiska rötter. I: Norrländsk uppslagsbok. En uppslagsbok på vetenskaplig grund om den norrländska regionen. 3. Umeå. S. 319–320.
 - 1995b. Norrland: Några grupper av primära bebyggelsenamn. I: Norrländsk uppslagsbok. En uppslagsbok på vetenskaplig grund om den norrländska regionen. 3. Umeå. S. 318.

- 1996a. Luleå, Harads, Gerosriset. Ortnamnsstrukturer i norra Sverige. I: Att leva vid älven. S. 111–131. (Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 47.)
- 1996b. Västerbotten: Dialekter. I: Norrländsk uppslagsbok. En uppslagsbok på vetenskaplig grund om den norrländska regionen. 4. Umeå. S. 331–333.
- 1997. Från Gene till Myckelgensjö – kring ett hydronymkomplex i norra Ångermanland. I: Ortnamn i språk och samhälle. Hyllningsskrift till Lars Hellberg. Red. Svante Strandberg. S. 85–106. (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica. Arkiv för germansk namnforskning 22.)
- 2001. Norrbottens svenska dialekter och deras bakgrund – några synpunkter. I: Våra språk i tid och rum. Redigerade av Marianne Blomqvist under medverkan av Mirja Saari & Peter Slotte. Helsingfors. S. 34–44. (Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B. Nr 21.)
- 2005a. *Bygdeå* – ett ortnamn och dess historia. I: en lång historia... festskrift till Evert Baudou på 80-årsdagen. Umeå. S. 107–127. (Archaeology and environment 19; Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 57.)
- 2005b. Namnet *Styrisholm* och dess härledning. I: Stora Ådalen. Kulturmiljön och dess glömda förflyttna. Styresholmsprojektet – en monografi. Härnösand. S. 246–251. (Arkiv för norrländsk hembygdsforskning 27.)
- 2009a. De bottniska dialekterna – några nordiska perspektiv. I: Norrbotten. Norrbottens hembygdsförbund, Norrbottens museum Årsbok. S. 187–201.
- 2009b. Språklig mångfald i södra lappmarken. I: Samtal i rörelse. Elva essäer om mänskliga möten och språkets makt. Red. Marie Cronqvist. S. 149–159. (Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfonds årsbok 2009.)
- 2010. Om *valv* och det ångermanländska *Valto*. I: Bo65. Festschrift till Bo Ralph. Sammanställd av Kristinn Jóhannesson. Göteborg. S. 281–291. (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 39.)
- 2012. *Lövånger* och andra forntida namn i det västerbottniska kustlandet. Tankar och eftertankar kring ortnamn och förhistoria. I: Namn på stort och smått. Vänskrift till Staffan Nyström den 11 december 2012. Red. Katharina Leibring (huvudred.), Leif Nilsson, Annette C. Torensjö & Mats Wahlberg. S. 51–67. (Skrifter utg. av Institutet för språk och folkminnen. Namnarkivet i Uppsala. Serie B. Nr 12.)
- 2013a. Morfars karta visar vägen. Ett urval språkvetenskapliga texter 1979–2013. Festschrift till lägnad professor Lars-Erik Edlund på 60-årsdagen den 16 augusti 2013. Red. Roger Jacobsson. Umeå. (Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 67.)
- 2013b. Några tankar om en nordvästerbottnisk namnkvintett och dess tillkomst. I: Morfars karta visar vägen ... [se ovan]. S. 226–228.

- Manuskript. Norrländska terrängordsstudier. Studier av terrängord och ortnamnselement.
- Ejder, Bertil, 1951. Marknamn och kulturhistoria. Studier i skånskt marknamnsskick. Lund. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A: 7.)
- 1959. Entwicklung der Konsonantenverbindung ök im Nordgermanischen. I: Zeitschrift für Mundartforschung 27. S. 39–48.
- 1976. Fagerhult och andra nordiska ortnamn på Fager-. I: Festgabe für Otto Höfler zum 75. Geburtstag. Hrsg. Helmut Birkhan. Wien. S. 182–189. (Philologica Germanica 3.)
- 1979. Ryd och rud. Lund. (Skrifter utg. genom Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund 2.)
- Ek = [med bladbeteckning] = ekonomisk karta över Sverige. Bladen 22 J
Kalvträsk 1j, 2 i–j, 3 h–j, 4 h–j, 5 e–j, 6 e–j, 7 d–I, 8 d–f. 22 K Skellefteå o
b–h, j, 1 a–j, 2 a–j, 3 a–j, 4 a–j, 5 a–j, 6 c–f, 7 b–d. 22 L Rönnskär o a–e,
1 a–f, 2 a–f, 3 a–f, 4 a–f, 5 a–e, 6 a–c, 7 a–b. 21 K Robertsfors 8 d–g, 9 c–
h. 21 L Ånäset 8 c–d, 9 a–e. Utgivna 1957–1960.
- Ekman, Sven, 1910 (1983). Norrlands jakt och fiske. Uppsala. (Norrländskt handbibliotek 4.) [Faksimilutgåva med en efterskrift av Gunnar Brusewitz. Norrländska skrifter 11, Umeå 1983.]
- Elmevik, Lennart, 1971. Till härledningen av ordet kvi(a) 'kreatursfälla' m.m.
I: Nysvenska studier. S. 58–82.
- Erlandsson, Birgitta, 1972. Om växlingen ū – ō i ord av typen no. bru – sv.
bro. Lund. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. A : 22.)
- Eskeröd, Albert, 1973. Kyrkbåtar och kyrkbåtsfärder. Utg. till Nordiska mu-
seets 100-årsjubileum den 24 oktober 1973. Stockholm.
- Fahlgren, Karl, 1953a. Skelleftebygden. I: Skellefte sockens historia. På upp-
drag av socknens kommunalfullmäktige utg. av Karl Fahlgren. 1. Uppsala.
S. 19–105.
- 1953b. Bygden organiseras. I: Skellefte sockens historia. På uppdrag av
socknens kommunalfullmäktige utg. av Karl Fahlgren. 1. Uppsala. S.
224–308.
- 1958. Jakt och fiske. I: Byske socken. Bidrag till en bygdeskildring. Red. av
Ernst Westerlund. Byske. S. 109–136.
- Falck-Kjällquist, Birgit, 1973. Studier över ägonamn i sydvästra Värmland.
Lund. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A: 25.)
- 1984. Om namnelementet *-mark* i vämländska ortnamn. I: NoB 72. S.
101–108.
- 1985. *Skuleberget* och *Skuleskogen*, två ångermanländska naturnamn. I:
NoB 73. S. 124–137.
- Flarkens by. Studiecirkeln Bygd i förvandling. Flarken 1977.
- Flemström, Bertil, 1946. Minnen av Ragundasjön i ortnamn och tradition. I:
Jämten 1946. S. 15–41.

- 1960. Terrängordet *rem* i östra Jämtland. I: Folkloristica. Festschrift till Dag Strömbäck 13/8 1960. Uppsala. S. 184–188.
 - 1972. Jämtländska ortnamn. Östersund.
 - 1980. [Recension av] Helge Salvesen, Jord i Jemtland. I: NoB 68. S. 159–161.
 - 1983. Ortnamn i Jämtland. Stockholm.
- FMU = Finlands medeltidsurkunder. Samlade och i tryck utg. af Finlands statsarkiv genom Reinh. Hausen. 1–8. 1910–1935. Helsingfors.
- Folkmål i Skelleftebygden. En liten ordlista till bygdemålen i norra länsdelen jämte ett urval visor, gåtor, härm, ramsor, öknamn och åtskilligt annat. Sammanfört och kompletterat efter uppteckningar av Vuxenskolans studiecirklar. Urval, bearbetning och komplettering Ernst Westerlund m.fl. Skellefteå 1978.
- Franzen, Gösta, 1964. Laxdælabygdens ortnamn. Uppsala. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 42.)
- Friberg, Nils & Inga, 1983. Stockholm i bottniska farvatten. Stockholms bottniska handelsfält under senmedeltiden och Gustav Vasa. En historisk-geografisk studie. Stockholm. (Monografier utg. av Stockholms kommun 53.)
- Fridell, Staffan, 1992. Ortnamn på *-ryd* i Småland. Uppsala. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 60; Studier till en svensk ortnamnsatlas 15.)
- 2006. Ortnamn i stilistisk variation. Uppsala. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 95.)
 - 2010a. Swedish-Norwegian lake names in *-agen*. I: Probleme der Rekonstruktion untergegangener Wörter aus alten Eigennamen. Akten eines internationalen Symposiums in Uppsala 7.–9. April 2010. Herausgegeben von Lennart Elmhevik & Svante Strandberg. Uppsala. S. 37–43. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 112.)
 - 2010b. Ortnamn på *-by*. I: Språken i Sverige. Temaredaktörer: Östen Dahl & Lars-Erik Edlund. Stockholm. S. 89. (Sveriges nationalatlas.)
- Fridner, Gustav, 1999. Folkliga växtnamn i Västerbotten. Samlade av Gustav Fridner. Utg. av Sigurd Fries, Jan Nilsson & Margit Wennstedt. Umeå. (Skrifter utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie E. Växtnamn 2.)
- Fries, Sigurd, 1957. Studier över nordiska trädnamn. Uppsala. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs akademien för folklivsforskning 29; Studier till en svensk dialektgeografisk atlas 3.)
- 1986. Fugels-ø – Kalvsvik – Steinseng. Mansnamn eller appellativer i förlederna? I: Personnamn i stadnamn. Artikkelsamling frå NORNAAs tolvte symposium i Trondheim 14.–16. mai 1984. Redigert av Jørn Sandnes & Ola Stemshaug. Uppsala. S. 17–23. (NORNA-rapporter 33.)
 - 1991. Våra ortnamn. I: Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförnings årsbok 1991. S. 182–227.
 - 1997. Sången och Sångan – är sjönamnet eller ånamnet det primära? I:

- Ortnamn i språk och samhälle. Hyllningsskrift till Lars Hellberg. Red. Svante Strandberg. S. 117–124. (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica. Arkiv för germansk namnforskning 22.)
- 2000. När uppkom trädnamnsavledningar av typen *birke*, *äspe*? I: Studier i svensk språkhistoria 5. Förhandlingar vid Femte sammankomsten för svenska språkets historia. Umeå 20–22 november 1997. Utg. av Lars-Erik Edlund. Umeå. S. 201–207. (Nordsvenska 11.)
 - Fritzner = Fritzner, Johan, 1886–1896. Ordbog over det gamle norske Sprog. 1–3. Kristiania; Ordbog over det gamle norske sprog. 4. Rettelser og tilllegg ved Finn Hødnebø. A–Q. Oslo 1972.
 - Fältskytt, Gunnar, 2007. Ordbok över Lövångersmålet. Skellefteå.
 - Gallén, Jarl, 1968. Nöteborgsfreden och Finlands medeltida östgräns. 1. Helsingfors. (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 427:1.)
 - Gaunitz, Sven, Danell, Torbjörn & Lundström, Ulf, 2002. Industrialismens Skellefteå. Med intervjuer av Lars Westerlund. Umeå. (Kulturens frontlinjer. Skrifter från forskningsprogrammet Kulturgräns norr 37.)
 - Gipe, Jonas, 1955. Burträsk. En sockenkrönika fram till omkring 1870. Uppsala.
 - Gn = Generalstabens karta öfver Sverige, norra delen. Utg. af Rikets allmänna kartverk. Bladen 50, 51, 56 och 57. Stockholm 1902, 1906, 1917 och 1943.
 - Grundström, Harald, 1946–1954. Lulelapsk ordbok. Lulelappisches Wörterbuch. På grundval av K. B. Wiklunds, Björn Collanders och egna upp-teckningar utarbetad av Harald Grundström. Uppsala. (Skrifter utg. genom Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala. Serie C. Lapskt språk och lapsk kultur 1.)
 - Gustafsson, Peter, 1972. Fisket. I: Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok. Umeå. S. 194–205.
 - Hagervall, Clas Börje, 1986. Studier över yngre bebyggelsenamn i Västerbottens län, särskilt i Vännäs socken, Ett bidrag till en norrländsk bebyggelsenamnsatlas. Umeå. (Nordsvenska. Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Umeå universitet. 2.)
 - Hagåsen, Lennart, 1994. *Halsne* i Hälsingland. I: NoB 82. S. 5–29.
 - Hallan, Nils, 1978. Bygdenavnet Kall. I: Kultur på karrig jord. Festskrift til Asbjørn Nesheim. Oslo. S. 225–234.
 - Hallberg, Göran, 1976. Kring några skånska namnmiljöer – indelningsverk, herrgårdskultur och uppkallelse efter utomskånska förebilder. I: SOÅ. S. 43–91.
 - 1977. Uppkallelse efter utomskånska förebilder. Namn som ej avser bebyggelse. I: SOÅ. S. 60–71.
 - 1990. Ortnamn i Blekinge. Stockholm.

- 2010. Nybyggens och villors namn. I: Språken i Sverige. Temaredaktörer: Östen Dahl & Lars-Erik Edlund. Stockholm. S. 94–95. (Sveriges nation-alatlas.)
- Hallström, Gustaf, 1942. Lövångers sockens forntid, belyst av fynd och forn-lämningar. I: Lövånger. En sockenbeskrivning under medverkan av flera fackmän. Utg. av Carl Holm. Umeå. S. 228–352.
- Hansson, Åke, 1977. Linder, Rietz och folkspråket i Ultima Thule. I: Väster-botten. Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok. Umeå. S. 262–266.
- 1995. Nordnorrländsk dialektatlas. 1–2. Umeå. (Skrifter utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie A. Dialekter 11.)
- Harling-Kranck, Gunilla, 1990. Namn på åkrar, ängar och hagar. Helsing-fors. (Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland 565.)
- Hedblom, Folke, 1950. Säljet och Bresiljorna. I: OUÅ. S. 39–46.
- Hedlund, Maj-Britt, 2006. Gamla Holmsund. Människor och miljöer. Umeå.
- Hellberg, Lars, 1954. Studier i de nordiska *torp*-namnets kronologi. I: NoB 42. S. 106–186.
- 1967. Kumlabygden. Forntid, nutid, framtid. 3 Ortnamn och äldre bebyg-gelse. Kumla.
- 1985. *Tibble ~ Tybble*, fsv. *pyk(k)byli*. I: NoB 73. S. 50–67.
- Helldner, Ivar, 1976. Vattenkraft i Burträsk socken. Vattenkraftens utnytt-jande för kvarnar, sågar och kraftstationer inom Burträsk socken samt de mindre delar av angränsande socknar som ligg [sic!] inom Bygds-iljums Kraft AB:s distributionsområde jämte kort beskrivning av socken-områdenas elektrifiering i ett inledande skede. Bilaga till Skellefteå Kraftverks årsredovisning för år 1976. Skellefteå.
- Helle, Knut, 1975. Stavanger fra våg til by. Utgitt av Stavanger kommune til byjubileet 1975. Stavanger.
- Hellquist, Elof, 1948. Svensk etymologisk ordbok. 3. uppl. Lund.
- Hesselman, Bengt, 1930. Långheden och Hälsingeskogen. Namnstudier kring en gammal färdled. I: NoB 18. S. 1–53.
- 1948–1953. Huvudlinjer i nordisk språkhistoria. 1–3. Stockholm. (Nordisk kultur 3–4.) Uppsala.
- Hjärne, Erland, 1917. Bronsfynd från Storkåge. Ett vittnesbörd om handels-förbindelser mellan Västerbotten och Östersjöprovinserna under äldre järnåldern. I: Fornvännen 12. S. 147–172, 203–225.
- Holm, Gösta, 1943. Sockennamnet Lövånger. I: OUÅ. S. 3–8.
- 1946a. Notiser från Västerbotten. I: SvLm. S. 141–142.
- 1946b. Ortnamn i Bureå socken. I: Bureå skoltidning. 4. 1946. S. 2–5.
- 1947. Sockennamnet Bure. I: OUÅ. S. 19–27.
- 1949. Ortnamnen i Lövånger. I: Lövånger. En sockenbeskrivning under medverkan av flera fackmän. 2. Utg. av Gösta Holm. Umeå. S. 90–157.
- 1955. Tre bottniska ortnamn. I: NoB 43. S. 96–110.

- 1958a. Namntypen *Umeå* och höjdnamnet *Månen*. Ett par norrländska namnstudier. I: OUÅ. S. 23–37.
 - 1958b. Syntaxgeografiska studier över två nordiska verb. Uppsala. (Uppsala universitets årsbok 1958:1; Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 4.)
 - 1962. Om tilljämningen i dalmålet. I: SvLm. S. 69–107.
 - 1965. Om personnamn i nordnorrländska ortnamn. I: Personnamnsstudier 1964. Tillägnade minnet av Ivar Modéer (1904–1960). Red. Roland Otterbjörk. Stockholm. S. 145–157. (Anthroponymica Suecana 6.)
 - 1967. Diskussion [i avsnittet ”Äkta” och ”oäkta” sta-namn]. I: En diskussion om sta-namnen. Förhandlingar vid symposium i Lund 1963 utg. av Gösta Holm. Lund. S. 41–42. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. A : 22.)
 - 1970. Några äldre ortnamn. I: Umeå sockens historia. Utarbetad på uppdrag av socknens kommunalfullmäktige. Red. Karl Fahlgren. Umeå. S. 49–69.
 - 1980. De nordiska dialekterna i Nordskandinavien och deras historiska bakgrund. I: Nord-Skandinaviens historia i tvärvetenskaplig belysning. Förhandlingar vid symposium anordnat av Humanistiska fakulteten vid Umeå universitet den 7–9 juni 1978. Utg. av Evert Baudou & Karl-Hampus Dahlstedt. Umeå. S. 151–174. (Umeå studies in the humanities 24.)
 - 1986a. Sockennamnet *Jörn*. I: NoB 74. S. 46–53.
 - 1986b. Västanbyn i Lövånger. Ett intressant namn med banalt utseende. I: Tre kulturer. Medlemsbok för Johan Nordlander-sällskapet 3. Umeå. S. 61–70.
 - 1991. De nordiska *anger*-namnen. Lund. (Skrifter Norske videnskapsakademii, II, Hist. –filos. Klasse, N.S. 18.)
 - 1995. Pitemålets historia. I: Mellan Kvällsberget och Piteälven. En bok om Nystrand förr och nu. Älvsbyn. S. 396–403.
 - 1997. Staten, kyrkan och ortnamnen och dialekterna i Norrbotten. I: Ortnamn i språk och samhälle. Hyllningsskrift till Lars Hellberg. Red. Svante Strandberg. S. 143–160. (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica. Arkiv för germansk namnforskning 22.)
 - 2002. Historia och språkhistoria kring Bottenhavet och Ålands hav. I: Folkmålsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi 2002. Helsingfors. S. 123–133.
- Holm, Otto, 1942. Lövångers högre djurvärld. I: Lövånger. En sockenbeskrivning under medverkan av flera fackmän. Utg. av Carl Holm. Umeå. S. 51–186.
- Hovda, Per, 1944. Stadnamn frå sjøen i Austre-Ryfylke. I: Maal og minne. S. 1–115.
- 1955. Gamle fjordnamn: -angr, -istr. I: Maal og minne. S. 124–137.

- 1964. Stavanger og nokre andra namn. I: Stavanger Museums årbok 74. Stavanger. S. 77–83.
- Huggert, Anders, 2001. Grävmaskin fick upp märkliga fynd. I: Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok 2001:4. S. 32–36.
- 2010. En järnåldersspiegel från Obbolaön i Västerbotten. I: Fornvännen 105. S. 203–208.
- 2012. Skidspetsen från Stormyran i Bygdeträsk – ålder utifrån kol-14-datering och ornamentik. I: Arkeologi i norr 13. Umeå. S. 167–182.
- Hülpers, Abraham Abrahamsson, 1789. Samlingar til en beskrifning öfwer Norrland. Femte samlingen om Westerbotten. Westerås.
- Högbom, Arvid Gustaf, 1937. Om ortnamn och nivåförändringar i Norrlands kustregioner. I: Ymer. Tidskrift utgiven av svenska sällskapet för antropologi och geografi 1937. Stockholm. S. 103–168.
- Hörnberg, Greger, Josefsson, Torbjörn & Liedgren, Lars, 2014. Revealing the cultivation history of northernmost Sweden. Evidence from pollen records. I: The Holocene vol. 24(3). Sevenoaks, Kent [England]. S. 318–326.
- Indrebø, Gustav, 1921. Stadnamni i ei fjellbygd (Haukedalen, Fyrde i Sunnfjord). Ei oversyn. I: Maal og minne 1921. S. 113–210.
- Innansjön med omnejd 1539–1999. En byabok om byarna Innansjön, Gravlund, Jeppnästjärnliden, Göksjöliden, Andersfors, Hedspón, Junkboda, Granlunda, Öbacka, Grandal, Risåtjärn, Hälffors, Dalfors och Svensträsk i Burträsk församling, Skellefteå socken, Västerbottens län i Sverige. Innansjön. [Burträsk 1999.]
- Jansson, Valter, 1942. De östsvenska dialekternas ställning. I: Sv Lm 65. S. 47–71.
- Janzén, Assar, 1945. Revel, rävel. I: ANF 60. 169–187.
- 1954. Några ortnamn i Älvsborgs län. I: NoB 42. S. 1–57.
- Jónsson, Finnur, 1932. Islandske fjældnavne. I: NoB 40. S. 27–37.
- Jonsson, Hans, 1966. Nordiska ord för vattensamling. Lund. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A: 16.)
- Karsten, T. E., 1921. Svensk bygd i Österbotten. Nu och fordom. En namnundersökning. 1. Naturnamn. Helsingfors. (Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland 155.)
- Keller, Christian, 2010. Furs, Fish and Ivory – Medieval Norsemen at the Arctic Fringe. I: Journal of the North Atlantic 2010:3. S. 1–23. [Elektro-nisk resurs.]
- Kiparsky, Valentin, 1968. Sv. träsk ett slaviskt lånord. I: Nysvenska studier 48. S. 228–234.
- KL = Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid. Malmö 1956–1978.
- Klintberg, Bengt af, 1990. Några sägner i Bureus ”Sumlen”. I: Inte bara visor. Studier kring folklig diktning och musik tillägnade Bengt R. Jonsson den

- 19 mars 1990. Redaktionskommitté: Eva Danielson et al. Stockholm. S. 237–251. (Skrifter utg. av Svenskt visarkiv 11.)
- Korhonen, Olavi, 1982. Samisk-finska båttermer och ortnamnselement och deras slaviska bakgrund. En studie i mellanspråklig ordgeografi och mellanfolklig kulturhistoria. Umeå. (Skrifter utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie A. Dialekter 3.)
- 1987. Einige Termini der lappischen Mythologie im sprachgeographischen Licht. I: Saami religion. Edited by Tore Ahlbäck. Åbo. S. 46–60. (Scripta Instituti Donneriani Aboensis 12.)
 - 1988. Ålderdomliga drag i sentida sälfängst och några samiska sältermer. I: Bottnisk kontakt 4. Skellefteå. S. 70–80.
 - 1989. Tre språk i kontakt – en fråga om jämvikt eller dominans. I: Symposium lingua – cultura. Övertorneå 1988-11-21–22. Luleå. S. 51–80.
 - 2009. Samiska namn nedanför lappmarksgränsen. I: Norrbotten. Norrbottens hembygdsförbund, Norrbottens museum Årsbok. S. 202–234.
 - 2015. Namnet ”Skellefteå” sannolikt av samiskt ursprung. I: Skelleftebygden. Tidning för Lokalhistoria. 2015:1. Skellefteå. S. 4–6.
- Kvarnbyn, Västanträsk med omnejd 1539–1996. En byabok om byarna Kvarnbyn, Västanträsk, Avaborg, Holmliden, Siknäs, Nybo, Grannäs, Västby och Nedre Fäboliden i Burträsk församling, Skellefteå socken, Västerbottens län i Sverige. [Burträsk 1996.]
- Larsson, Seth, 1927. Folkmålet i Västerbottens län. I: Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok 1927. S. 99–147.
- 1929. Substantivböjningen i Västerbottens folkmål jämte en exkurs till ljudläran. Uppsala.
- Larsson, Thomas, 2014. Arkeologiska undersökningar på Klosterholmen i Bureå 2013. I: Skelleftebygden. Tidning för lokalhistoria. 2014:1. Skellefteå. S. 4–5.
- Lassila, Mauno, 1994. Landhöjning. I: Norrländsk uppslagsbok. En uppslagsbok på vetenskaplig grund om den norrländska regionen. 2. Umeå. S. 402.
- 1996. Västerbotten: Berggrundens ytformer. I: Norrländsk uppslagsbok. En uppslagsbok på vetenskaplig grund om den norrländska regionen. 4. Umeå. S. 322.
- Liedgren, Lars & Ramqvist, Per H., 2012. Noel Broadbents lappar och labyrinter. I: Fornvännen 107. S. 212–217.
- Lindahl, Erik & Öhring, Johan, 1780. Lexicon Lapponicum. Holmiæ.
- Lindberg, Carl, 1933. Ullvi och Hov. En studie över bygdens utveckling i Hackås socken. I: Jämten. S. 28–38.
- 1934. Kälarne. I: Jämten. S. 177–193.
 - 1937. De jämtländska sockennamnens ursprung – by-, gränd- eller bygdnamn. I: OUÅ. S. 17–68.

- 1941. Terrängordet *köl* (*käl, kielas*). En betydelsehistorisk och -geografisk undersökning. Uppsala.
- Lindblom, Else Britt, 1988. Studier över önamnen i Luleå skärgård. Umeå. (Skrifter utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminalnesarkivet i Umeå. Serie B. Namn. 3.)
- 1999. Från Abborrstenen till Östreklacken. Namn på öar och undervattensgrund i Luleå skärgård. Luleå.
- Lindblom, Nils, 1983. Funderingar kring ortnamnet Renbergsvatnet, Burträsk socken. I: Oknytt. Medlemsblad för Johan Nordlander-sällskapet 1983:1–2. S. 17–22.
- Linde, Gunnar, 1982. Ortnamn i Västergötland. Stockholm.
- Lindén, Bror, 1967. Näs och Nås. En studie rörande två besläktade ords användning och betydelser i ortnamn, särskilt på övredalskt område. I: NoB 55. S. 91–108.
- 1969. Frågor om ellips i ortnamn och inbyggarnamn m.m. I: NoB 57. S. 5–38.
- Lindgren, J. V., 1890–1919. Burträskmålets grammatik. Ljudfysiologisk översikt, aksentlagar, vokallagar. Stockholm. (SvLm 12.1–2.)
- 1940. Ordbok över Burträskmålet. Utg. av D. O. och Margareta Zetterholm. Uppsala. (Skrifter utg. genom Landsmåls- och fornminnesarkivet i Uppsala. Serie A. Folkmål 3.)
- Lindgren, J. V., se Ask, Jonas.
- Lindroth, Hjalmar, 1913. Två uppsalienska vattendragsnamn. Samnan, Kamphavet. I: NoB 1913. S. 35–44.
- Linnæus, Carl, 2003a. Iter Lapponicum. Lappländska resan 1732. Vol. I: Dagboken. Utgiven efter handskriften av Algot Hellbom, Sigurd Fries och Roger Jacobsson. Umeå 2003. (Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 54:A.)
- 2003b. Iter Lapponicum. Lappländska resan 1732. Vol. II: Kommentardel. Utgiven med kommentarer och register av Ingegerd Fries och Sigurd Fries. Redaktör Roger Jacobsson. Under medverkan av Ingvar Berg, Dan Bäcklund, Phebe Fjellström, C. E. Jarvis, Bengt Jonsell, Tryggve Sköld, och med Linnés egna skrivelser och anteckningar i samband med resan. Umeå. (Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 54:B.)
- Ljunggren, Karl Gustav, 1956. Ortnamnsskicket i en färösk bondebygd (Kaldbak, Streymoy). I: NoB 44. S. 116–163.
- Loménie, Louis Henri de. I: Västerbotten. Text: Hans Christiansson, Ernst Westerlund, Per-Uno Ågren & Stig Lindman. Malmö 1966. S. 77–108.
- Lovén, Christian, 2001. Kloster, klosterliknande inrättningar och klostertioner. I: Fornvännen 96. S. 243–266.
- Lundahl, Ivar, 1927. Falbygdens by- och gårdnamn. Göteborg. (Göteborgs högskolas årsskrift 33. 1927:2.)

- Lundell, Svante, 1948. Bottnisk frändskap. Som radioföredrag framfört i Stadshuset i Vasa vid de botniska dagarna sommaren 1948. I: Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförbunds årsbok 1948. Umeå. S. 154–167.
- Lundgren, Astrid, 1997. Ordbok över Nysätramålet. En nordvästerbottnisk dialekt. Umeå. (Skrifter utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie A. Dialekter 12.)
- Lundius, Nicolaus, 1983. Descriptio Lapponiae. I: Berättelser om samerna i 1600-talets Sverige. Faksimilutgåva av de s.k. prästrelationerna m.m. först publicerade av K. B. Wiklund 1897–1909. Med företal av Phebe Fjellström och efterskrift av Israel Ruong. Umeå. (Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 27.)
- Lundström, Gunda, 1993. Ortnamn i Bygdeträsk, Burträsk socken. I: Skelleftebygden. Årsskrift utg. av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO) 1993. S. 57–60.
- Lundström, Ulf, 1987. Allmogebåtar i norra Västerbotten. I: Forskardagarna i Skellefteå 12–13 september 1986. Föreningen för Skellefteforskning. Rapport 1. Skellefteå. S. 38–56.
- 1996. Västerbotten: Historia. I: Norrländsk uppslagsbok. En uppslagsbok på vetenskaplig grund om den norrländska regionen. 4. Umeå. S. 328–329.
 - 2001. Skellefteå socken 1650–1790. En redogörelse för bönder, hantverkare och soldater i en nordsvensk bygd på basis av Knut Lundbergs material. Red. Ulf Lundström. Umeå. (Kulturens frontlinjer. Skrifter från forskningsprogrammet Kulturgräns norr 24.)
 - 2002. Ett dombrev från 1514 som hittades 1827 på Sörböle. I: Lilla Skelleftebladet nr 42. S. 13–14.
 - 2004. Bönder och gårdar i Skellefteå socken 1539–1650. 2 uppl. Umeå. (Kulturens frontlinjer. Skrifter från forskningsprogrammet Kulturgräns norr 3.)
 - 2007. Västerbotten i arkiven. I: Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok 2007:4. S. 3–33.
 - 2008. Människor och miljöer i Skelleftebygden under 1800-talet. Ett bidrag till Skellefteås historia. Umeå. (Kulturens frontlinjer. Skrifter från forskningsprogrammet Kulturgräns norr 54.)
 - 2013. *Fjälaboden och Störhusån*. Några ortnamn i Västerbotten som innehåller ord för byggnader. I: Språken, tiden, rummet. Festskrift tillägnad Lars-Erik Edlund på 60-årsdagen den 16 augusti 2013. Studier redigerade av Daniel Andersson & Susanne Haugen. Umeå. S. 78–92. (Nordsvenska. Supplement 1.)
- Lundström, Ulf & Berggren, Siv, 1980. Stämningsgårdens by. En liten historik. Skellefteå.

- Marklund, Thorsten, 1976. Skelleftemålet – grammatik och ordlista. För lekmän av lekman. Skellefteå.
- Markström, Herbert, 1954. Om utvecklingen av gammalt å framför u i nordiska språk. Tilljämning och omljud. Uppsala. (Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 2.)
- Mattisson, Ann-Christin, 1986. Medeltida nordiska borg- och sätesgårdsnamn på -*holm*. Uppsala. (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica. Arkiv för germansk namnforskning 17.)
- Moberg, Lennart, 1944. Om de nordiska nasalassimilationerna *mp* > *pp*, *nt* > *tt*, *nk* > *kk*. Med särskild hänsyn till svenska. Uppsala. (Undersökningar till en atlas över svensk folkkultur. Språkliga serien [...] 1.)
- 1965. Fale och Falebro. I: Personnamnsstudier 1964. Tillägnade minnet av Ivar Modéer (1904–1960). Red. Roland Otterbjörk. Stockholm. S. 91–100. (Anthroponymica Suecana 6.)
- Modéer, Ivar, 1932. Vindholm och Väderö. I: NoB 20. S. 138–146.
- 1933. Småländska skärgårdsnamn. En studie över holnamnen i Mönterås. Uppsala. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs akademien för folklivsforskning 1.)
- 1936. Färdvägar och sjömärken vid Nordens kuster. Namntolkningar. Uppsala. (Arbeten utg. med understöd av Vilhelm Ekmans universitetsfond 45.)
- 1964. Svenska personnamn. Handbok för universitets bruk och självstuder. Lund. (Anthroponymica Suecana 5.)
- Modin, Erik, 1926. Sagoväsenden i Ångermanländsk folktron. Örnsköldsvik. (Norrland. Småskrifter utg. av Föreningen för Norrländsk Hembygdsforskning 14.)
- 1949. Härjedalens ortnamn och bygdesägner. 3 tillökade och ill. uppl. Sveg.
- ND = Nordsvenska dagbladet. Skellefteå. 1951–1958.
- NE = Nationalencyklopedin, 1989–1996. Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd. 1–20. Höganäs.
- Neumüller, Kristina, 2007. Vattensjön och Vattenån. Samband mellan sjönamn och ånamn i Medelpad. Uppsala. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 96.)
- NG = Rygh, O., Norske Gaardnavne. Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision. Efter offentlig Foranstaltung udg. med tilføiede Forklaringer. Forord og Indledning, 1–19. 1897–1936. Kristiania.
- NG Forord og Indledning = Norske gaardnavne... Forord og Indledning. 1898. Kristiania.
- Nilsson, Jan, 1997. Ortnamnen i Vindelns kommun — till glädje för vem? I: Ortnamn i språk och samhälle. Hyllningsskrift till Lars Hellberg. Redigerad av Svante Strandberg. Uppsala. S. 181–191.

- Nilsson, Lars, 1933. Bodbyn. Några anteckningar om en gammal Burträskby. I: Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförbunds årsbok 1933. S. 100–113.
- NO = Norsk ordbok. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet. 1– . 1966– . Oslo.
- NONELex, se under Otryckta källor ovan.
- Nordlander, Johan, 1882. Om sil och sel i norrländska ortnamn. I: SvLm B 2:6.
- 1905. 1543 Jordha boocken wthaaff Westhrabotnen. Med anmärkningar. Till Västerbottens äldre kulturhistoria. Utg. af Johan Nordlander. I: Norrländska samlingar 6. Stockholm. S. 273–362.
- Nordlinder, E. O., 1887. Förteckning öfver Lule-socknarnas person- och ortnamn. SvLm 6. 3. Stockholm.
- Noreen, Adolf, 1897. Svenska etymologier. Upsala.
- 1904. Altschwedische Grammatik mit Einschluss des Altgutnischen. Halle. (Sammlung kurzer Grammatiken germanischer Dialekte. A. Hauptreihe 8.)
- Norstedt, Gudrun, 2011. Lappskattelanden på Geddas karta. Umeå lappmark från 1671 till 1900-talets början. Umeå.
- NSL = Norsk stadmåleksikon, 1997. Redigert av Jørn Sandnes og Ola Stemshaug. 4 utg. Oslo.
- NU = Norrländsk uppslagsbok. Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund om den norrländska regionen. 1–4, 1993–1996. Höganäs [del 1], Umeå [del 2–4].
- NV = Norra Västerbotten. Skellefteå. 1910–.
- Nygren, Bertil, 1976. Ortnamnen i Norsjö socken, några stickprov. I: Hembygdsboken Norsjö socken. Efter beslut av Norsjö kommunfullmäktige 1959 utgiven av därtill utsedd kommitté. Norsjö. S. 361–372.
- Nyman, Eva, 2000. Nordiska ortnamn på -und. Uppsala. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 70; Studier till en svensk ortnamnsatlas 16.)
- 2001. Det bohuslänska namnet *Harestad*. I: Sakrale navne rapport fra NORNAAs sekstende symposium i Gilleleje 30.11–2.12 1990. Uppsala 1992. S. 201–219. (NORNA-rapporter 48.)
 - 2010. Ortnamn på -anger/-ånger i Norden. I: Språken i Sverige. Temare-daktörer: Ö. Dahl & L.-E. Edlund. Stockholm. S. 80. (Sveriges nationalatlas.)
- Nyström, Carl H., 1931. Bure kloster. I: Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok 1931. S. 118–144.
- Nyström, Jan-Olov, 1993. Ordbok över Lulemålet. På grundval av dialekten i Antnäs by, Nederluleå socken. Umeå. (Skrifter utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkinnesarkivet i Umeå. Serie A. Dialekter 10.)

- Nyström, Maurits, 1982. Norrlands ekonomi i stöpsleven. Ekonomisk expansion, stapelvaruproduktion och maritima näringar 1760–1812. Umeå. (Umeå studies in economic history 4.)
- Nyström, Staffan, 1988. Ord för höjder och slutningar i Daga härad. En studie över betydelsen hos två grupper terrängbetecknande appellativ och ortnamnselement. Uppsala. (Skrifter utg. genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 7.)
- 2007a. Naturnamn i Tanums härad. I: NoB 95. S. 49–60.
 - 2007b. Torpnamn i Sverige. Några tankar om kronologi och distribution. I: Torp som ortnamn och bebyggelse. Konferensrapport. Tvärvetenskaplig torp-konferens Malmö, 25–27 april 2007. Lund. S. 107–123. (Skrifter utg. av Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund 11.)
- Näslund, Mandor, 2007. Ordbok över Malåmålet. A–L. Luleå.
- 2009. Ordbok över Malåmålet. M–Ö. Luleå.
- OGB = Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län. [Numera:] Utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg, ISOF. 1–. 1923 ff. Göteborg.
- Ohlsson, Bertil, 1939. Blekingskusten mellan Mörrums- och Ronnebyån. Namnhistorisk undersökning. Uppsala. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs akademien för folklivsforskning 5.)
- OSFS = Ordbok över Finlands svenska folkmål 1–. Forskningscentralen för de inhemska språken. Skrifter 1. Helsingfors. 1976–.
- Olaus Magnus, 1539. *Carta Marina et descriptio*. Venedig.
- 1909. Historia om de nordiska folken. 1 (Första–Femte boken). Uppsala.
 - 1925. Historia om de nordiska folken. 4 (Sjuttonde–Tjugoandra boken). Uppsala.
 - 1951. Historia om de nordiska folken. 5. Kommentar utarbetad av John Granlund. Uppsala.
- Olofsson, Sven Ingemar, 1962. Övre Norrlands medeltid. I: Övre Norrlands historia. 1. Tiden till 1600. Umeå. S. 123–251.
- 1965. Övre Norrlands historia under Carl IX och Gustaf II Adolf. I: Övre Norrlands historia. 2. Tiden 1600–1721. Umeå. S. 1–319.
 - 1974. Övre Norrlands historia under frihetstiden. I: Övre Norrlands historia. 3. Tiden 1638–1772. Umeå. S. 249–538.
- Olson, Emil, 1916. De appellativa substantivens bildning i fornsvenskan. Bidrag till den fornsvenska ordbildningsläran. Lund.
- OUÅ = Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift. 1936–.
- Pamp, Bengt, 1988. Ortnamnen i Sverige. 5 uppl. Lund. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap B: 2.)
- Pellijeff, Gunnar, 1951. Trehörningen. I: OUÅ. S. 55–61.
- Pétré, Björn, 1980. Björnfällen i begravningsritualen – statusobjekt speglade regional skinnhandel? I: Fornvännen 75. S. 5–14.

- Peterson, Lena, 1992. Hogastenen på Orust. I: Blandade runstudier 1. Uppsala. S. 81–111. (Runrön 6.)
- Pihl, Carin, 1924. Överkalixmålet. (Uppsala universitets årsskrift 1924. Filosofi [...] 2.) Uppsala.
- Pihl, Elin, 2014. Ägonamn. Namnsstruktur och namnkontinuitet i två upp-ländska socknar. Uppsala. (Namn och samhälle 27.)
- Ramqvist, Per H., 2012. Norrländska samspel under järnåldern. I: Människor i vikingatidens Mittnorden. Föredrag vid de mittnordiska arkeologidagarna i Östersund 2010. Östersund. S. 32–53. (Fornvårdaren 32.)
- Rathje, Lillian, 2003. Provundersökning av fornlämning RAÄ 508 i Böle 3:4, Lövångers socken, Västerbottens län. Umark 29. Arkeologisk rapport. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet. Umeå.
- Renmarck, Carl, 2008. Plurima Lingvae Gothicæ rudera. Utg. med inledning och kommentar av Maj Reinhamar. Uppsala. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 100.)
- Rietz = Rietz, Johan Ernst, Svenskt dialekt-lexikon. Ordbok öfver svenska allmogespråket, 1–2, Malmö 1862–67. [Fotolitografisk reproduktion, Lund 1962.]
- Roeck Hansen, Birgitta, 2002. Gårdsgårdor och tegskiftesåker. Resursutnyttjande och kulturellt inflytande i det gamla landskapet Västerbotten. Umeå. (Kulturens frontlinjer. Skrifter från forskningsprogrammet Kulturgräns norr 28; Meddelanden från Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet 111.)
- Ross, Hans, 1895. Norsk Ordbog. Tillæg til ”Norsk Ordbog” af Ivar Aasen. Christiania.
- Rostvik, Allan, 1967. Har och harg. Uppsala. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 44; Studier till en svensk ortnamnsatlas 11.)
- Ryd, Yngve, 2001. Snö – en renskötare berättar. Stockholm.
- Rygh, Oluf, 1896. Norske fjordnavne. I: Sproglig-historiske studier tilegnede Professor C. R. Unger. Kristiania. S. 30–86.
- Sahlgren, Jöran, 1912–35. Skagershults sockens naturnamn. Vatten och vat-tendrag. (SvLm B 32.)
- 1920. Forntida svenska kulturprovinser och kulturvägar. I: Rig. Föreningens för svenska kulturhistoria tidskrift. S. 153–167.
 - 1922. Nordiska ortnamn i språklig och saklig belysning. I: NoB 10. S. 132–152.
 - 1943. Fisk, fiske och ortnamn. I: OUÅ 1943. S. 9–20.
- Sahlgren, Jörel, 1949. Om bebyggelsenamn bildade av ordet *hammar* ’höjd’. I: OUÅ. S. 3–17.
- Salvesen, Helge, 1979. Jord i Jemtland. Bosettingshistoriske og økonomiske studier i grenseland ca 1200–1650. Östersund. (Publikasjon. Det norske ødegårdsprosjekt 5.)

- 1991. Kontraksjonsnavn i Jemtland. I: Heidersskrift til Nils Hallan på 65-årsdagen den 13. desember 1991. Red. av Gulbrand Alhaug [...]. Oslo. S. 367–384.
- SAOB = Ordbok över svenska språket utg. av Svenska Akademien. (1893–1898–. Lund.
- SAS = Studia anthroponymica Scandinavica. Tidskrift för nordisk personnamnsforskning 1–. 1983 –.
- Schlachter, Wolfgang, 1958. Wörterbuch des Walddappendialekts von Malå und Texte zur Ethnographie. Helsinki. (Lexica Societatis Fenno-Ugricæ 14.)
- Schlyter = Schlyter, C. J., 1877. Ordbok till samlingen af Sveriges gamla lagar. Lund.
- Schück, Adolf, 1933. Sveriges vägar och sjöleder under forntid och medeltid. I: Nordisk kultur 16. Stockholm. S. 229–255, 323.
- SD = Diplomatarium Svecanum. Svenskt diplomatarium. [Numera:] Utg. av RA 1–. 1829 ff. Stockholm.
- SFSS = Samlingar utg. av Svenska fornskriftsällskapet. Ser. 1. Svenska skrifter 1–. 1844–. Stockholm [senare: Uppsala].
- Sidenbladh, Karl, 1867. Allmogemålet i Ångermanland. Uppsala. (Uppsala universitets årsskrift 1867: Philosophi [...] 2.)
- Sköld, Tryggve, 1989. Om det finska, samiska och det svenska namnet på Umeå. I: Thule. Kungl. Skytteanska Samfundets årsbok 1989. S. 7–27.
- SvLm = Svenska landsmål och svenskt folkliv. [Numera:] Utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur. 1878 ff. Stockholm [senare: Uppsala].
- Slotte, Peter, 1978. Sjönamnen i Karlebynejden. En undersökning av huvudledstyperna. Åbo. (Acta Academiae Aboensis. Ser. A. Humaniora 55:5.)
- SMP = Sveriges medeltida personnamn. Förfamn. Utg. av Arkivet för ordbok över Sveriges medeltida personnamn. 1–. 1967–. Uppsala.
- SNF = Studier i nordisk filologi. Helsingfors. 1–. 1910–.
- SOD = Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Dalarnas län. 7–. 1990 ff. Uppsala. ([Numera:] Skrifter utg. av Institutet för språk och folkminnen. Namnarkivet i Uppsala. Serie A. Sveriges ortnamn.)
- SOHä = Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Hälsingland. 2:2–. 2015–. Uppsala. ([Numera:] Skrifter utg. av Institutet för språk och folkminnen. Namnarkivet i Uppsala. Serie A. Sveriges ortnamn.)
- SOJä = Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jämtlands län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala. 3–. 1983–. Uppsala. ([Numera:] Skrifter utg. av Institutet för språk och folkminnen. Namnarkivet i Uppsala. Serie A. Sveriges ortnamn.)
- SOKa = Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Kalmar län. 7–. 2007–. Uppsala. ([Numera:] Skrifter utg. av Institutet för språk och folkminnen. Namnarkivet i Uppsala. Serie A. Sveriges ortnamn.)

SOL = Svenskt ortnamnslexikon. Utarbetat inom Språk- och folkminnesarkivet och Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Red. Mats Wahlberg. Uppsala 2003.

SOSk = Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Skaraborgs län. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnskommissionen/Ortnamnsarkivet i Uppsala. 1–18, Uppsala 1950–1981.

SOV = Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Värmlands län. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnskommissionen/Ortnamnsarkivet i Uppsala. 1–1922–. Uppsala (& København). ([Numera:] Skrifter utg. av Institutet för språk och folkminnen. Namnarkivet i Uppsala. Serie A. Sveriges ortnamn.)

SOVn = Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Västernorrlands län. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnskommissionen/Ortnamnsarkivet i Uppsala. 1–1955–. Uppsala. ([Numera:] Skrifter utg. av Institutet för språk och folkminnen. Namnarkivet i Uppsala. Serie A. Sveriges ortnamn.)

SOÅ = Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. Lund 1925–2008.

SOÄ = Sverges ortnamn. Ortnamnen i Älvborgs län. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnskommittén/ Kungl. Ortnamnskommissionen. 1–20. 1906–48. Stockholm.

Sporrong, Ulf, 1996. Västerbotten: Odlingslandskapet. I: Norrländsk uppslagsbok. En uppslagsbok på vetenskaplig grund om den norrländska regionen. 4. S. 326.

Sstb = Stockholms stads tänkeböcker 1474–1483 samt burspråk. Utg. af Kungl. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia med understöd af samfundet Sankt Erik genom Emil Hildebrand. 1917. Stockholm. (Stockholms stadsböcker från äldre tid. 2 serien. Tänkeböcker 1.)

Stenberg, Pehr, 1966. Ordbok över Umemålet. Utgiven med inledning och kommentar av Gusten Widmark. 1. Inledning. Ordbok. Uppsala. (Skrifter utg. genom Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala ser. A:12.)

— 2014. Pehr Stenbergs levernesbeskrivning. Av honom själv författad på dess lediga stunder. 1. 1758–1784. Utg. av Fredrik Elgh, Göran Stenberg & Ola Wennstedt. Umeå. (Urkunden, Forskningsarkivet, Umeå universitet 19.)

Stockholms gatunamn. [Av] Nils-Gustaf Stahre. Per Anders Fogelström, Jonas Ferenius, Gunnar Lundqvist under medverkan av Börje Westlund, Lars Wikström, Göran Sidenbladh och Lars Cleve. Stockholm 1982. (Monografier utg. av Stockholms kommun 50.)

Stormyr, Harald, 1974. Övre Norrlands historia under gustavianska tiden. Övre Norrlands historia. 4. Tiden 1772–1810. Umeå. S. 3–394.

- Strandberg, Svante, 1991. Studier över sörländska sjönamn. Etymologi, namnbildning och formutveckling. Uppsala. (Skrifter utgivna genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 8.)
- Strid, Jan Paul, 1993. Kulturlandskapets språkliga dimension. Ortnamnen. Stockholm.
- 1996. Skottskog och lövtäkt i ortnamnens ljus. I: Lövtäkt och stubbskottsbruk. Red. Håkan Slotte & Hans Göransson. Stockholm. S. 313–340. (Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden 17.)
- Ståhl, Harry, 1941. Paradiset och Syndastraffet. I: OUÅ. S. 26–33.
- 1950. Kvill och tyll. En studie över några i svenska ortnamn ingående ord med betydelsen 'ämöte, ågren' o. dyl. Uppsala. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 20; Studier till en svensk ortnamnsatlas 5.)
 - 1957. Bränna. I: KL 2. Malmö. Sp. 297 f.
 - 1973. [Recension av] Bertil Flemström, Jämtländska ortnamn. I: NoB 61. S. 182–184.
- Sundström, Hans, 1984. Bönder bryter bygd. Studier i övre Norrlands äldre bebyggelsehistoria. Luleå. (Bothnica 4.)
- Svahn, Margareta, 1991. *Finnskägg, fåtel och sia*. Om folkliga namn på gräs. Umeå. (Skrifter utgivna av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie A. Dialekter 8.)
- Svensson, Ulf, 2002. Storkågefyndet och emaljerade hästskofibulor i norra och östra Europa. [Licentiatsavhandling vid Stockholms universitet.] Stockholm.
- Særheim, Inge, 1999. Namn og gard. Studium av busettadnamn på *-land*. Bergen.
- Söderberg, Kjell E. G., 1982. Fiskarkulturen på Ulvön. Örnsköldsvik. (Örnsköldsviks museums småskriftserie 10.)
- Söderström, Alvar, 2000. Bursiljum. Skellefteå.
- Söderström, Sven, 1979. Hössjömålet. Ordbok över en sydvästerbottnisk dialekt. På grundval av Evert Larssons samlingar. Umeå. (Skrifter utg. av Dialekt- och ortnamnsarkivet i Umeå. Serie A. Dialekter 1.)
- Söderwall, K. F., 1884–1918. Ordbok öfver svenska medeltidsspråket. 1–2. Stockholm. (Skrifter utg. av Svenska Fornskrift-sällskapet. Ser. 1. Svenska skrifter 27.)
- Söderwall suppl. = Söderwall, K. F., 1884–1918. Ordbok öfver svenska medeltidsspråket. Supplement. Av K. F. Söderwall, W. Åkerlund, K. G. Ljunggren & Elias Wessén. 1925–1973. Stockholm. (Skrifter utg. av Svenska Fornskrift-sällskapet. Ser. 1. Svenska skrifter 54.)
- Thors, Carl-Eric, 1953. Studier över finlandssvenska ortnamnstyper. I: Studier i nordisk filologi 42:2. S. 1–148.
- Tk = Topografisk karta över Sverige. Skala 1:50 000. Statens lantmäteriverk. Blad 21K Robertsfors NO, 21K Robertsfors NV, 21L Ånäset NV, 22J Kalvträsk NO, 22J Kalvträsk NV, 22J Kalvträsk SO, 22K Skellefteå NO,

- 22K Skellefteå NV, 22K Skellefteå SO, 22K Skellefteå SV, 22L Rönnskär NV, 22L Rönnskär SV/SO. Rikets allmänna kartverk. Utgivna 1975–1980.
- Torp, Alf, 1919. Nynorsk etymologisk ordbok. Kristiania.
- Unander, Ferdinand, 1857. Allmogemålet i södre delen af Vesterbottens län. Uppsala.
- URR = Undervisning om rikets ränta 1530–1533, 1879. Utg. af Kongl. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia. Historiska handlingar 11. No 1. Stockholm.
- Wahlberg, Mats, 2003. Kyrkoarkiv som ortnamnskällor. I: Akter och iakttagelser. Landsarkivet i Uppsala 100 år. Redaktion: Björn Asker, Karin Nordlund Bendixen & Håkan Rosén. Uppsala. S. 127–136.
- 2006. Torp- och lägenhetsnamn i Våla härad i Uppland under 300 år. Namn innehållande personnamn och andra personbeteckningar. I: Namn och runor. Uppsalastudier i onomastik och runologi till Lennart Elmhevik på 70-årsdagen 2 februari 2006. Red. av Lena Peterson, Svante Strandberg & Henrik Williams. Uppsala. S. 215–230. (Namn och samhälle 17.)
 - 2007. *Landskrona, Jeriko och Korea*. Inlånade ortnamn genom tiderna. I: Namn och mångkultur – flerspråkiga miljöer och kulturella influenser. Föredrag vid Ortnamnssällskapets i Uppsala 70-årssymposium 21–22 oktober 2006. Utgivna av Ortnamnssällskapet i Uppsala i samarbete med Institutet för språk och folkminnen. Uppsala. S. 103–119.
- Wallerström, Thomas, 1995a. Norrbotten, Sverige och medeltiden. Problem kring makt och bosättning i en europeisk periferi. 1. Stockholm. (Lund Studies in Medieval Archaeology 15:1.)
- 1995b. Norrbotten, Sverige och medeltiden. Problem kring makt och bosättning i en europeisk periferi. 2 bilagor. Med bidrag av Margareta Backe, Ulf Segerström & Maria Vretemark. Stockholm. (Lund Studies in Medieval Archaeology 15:2.)
- Wallström, Sigurd, 1943. Studier i övre Norrlands språkgeografi med utgångspunkt från Arjeplogsmålet. Uppsala.
- Wessén, Elias, 1969. Svensk språkhistoria. 1 Ljudlära och ordböjnslära. 5. uppl. Stockholm.
- Westerberg, Anna, 2004. Norsjönmålet under 150 år. Uppsala. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 86.)
- Westerlund, Ernst, 1973. Kolonisation, uppodling och utveckling. Seder och bruk, skrock, sägner och folktro. Skellefteå. (Skelleftebygdens historia 1.)
- Westerlund, Rune, 2010. Ljudstrukturen i dialekten i Rödålidens. Auditiv analys av fonemen i en norrländsk dialekt i början av 2000-talet. Umeå.
- Westerström, Gunnar, 1976. Ortnamn på *troll*- och *vit(t)er*- i Övre Norrland. [Sammanbunden med: Tone Dahlstedt, Tro och föreställningar kring vittra i Övre Norrland.] Umeå.

- Westin, Josef, 1953. Bygden växer. I: Skellefte sockens historia 1. Uppsala. S. 309–430.
- Widmark, Gun, 2010. Det nordiska *u*-omljudet. En dialektgeografisk undersökning. 2. Uppsala. (Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 81.)
- Widmark, Gusten, 1958. Ortnamnen. En översikt. I: Byske socken. Bidrag till en bygdeskildring. Byske. S. 39–69.
- 1959. Några ortnamn i Bygde socken, Västerbotten. I: NoB 47. S. 141–148.
 - 1963. Ortnamnen. I: Bygdeå sockens historia. På uppdrag av socknens kommunalfullmäktige red. av Karl Fahlgren. Umeå. S. 52–76.
 - 1967. Bottniska vattendragsnamn. I: Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok 1967. S. 15–25.
- Wiggen, Geirr, 2010. Bakvendte personnavn. I: SAS. S. 107–130.
- Viklund, Barbro, 2003. Sältran och järn i sandtäkten. Om fynden i Harrsjöbacken i Bureå. I: Skelleftebygden. Utgiven av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO) 2003:2. S. 6–8.
- Viklund, Karin, 2003. Vikingatida samer vid Fågelsvatnet? Om datering av tomtningar norr om Bureå. I: Skelleftebygden. Utgiven av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO) 2003:2. S. 9–10.
- Wiklund, Staffan, 1992. Våtmarksord i lulemålen. En ordgrupp sedd ur informant- och intervjuarperspektiv. Umeå. (Skrifter utgivna av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie A. Dialekter 9; Diabas 3.)
- Wiséhn, Eva, 1995. Myntfynd från Lappland, Norrbotten och Västerbotten. Stockholm. (Sveriges mynthistoria. Landskapsinventeringen 8.)
- Västerbotten genom tiderna. Redaktion: Bo Sundin med bistånd från Anders Björkman. 2 uppl. Umeå 2014.
- Zachrisson, Inger, 2010. Vittnesbörd om pälsandel. Ett arkeologiskt perspektiv på romerska bronsmynt funna i norra Sverige. I: Fornvännen 105. S. 187–202.
- Zetterholm, D. O., 1936. Om fjäll i Ångermanland och i ”Ådalens poesi”. I: NoB 24. S. 225–230.
- 1937. Lägd och lägda. I: Festschrift till Erik Modin på hans 75-årsdag 16 augusti 1937. S. 222–226. (Fornvårdaren 6.)
- Zilliacus, Kurt, 1989. Skärgårdsnamn. Helsingfors. (Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland 558.)
- Ågren, Per-Uno, 1996. Västerbotten: Folkkultur. I: Norrländsk uppslagsbok. En uppslagsbok på vetenskaplig grund om den norrländska regionen. 4. Umeå. S. 330–331.
- Åström, Kenneth, 1993. Skidan från Kalvträsk. I: Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok 1993. S. 129–131.

- Åström, Kenneth & Norberg, Ove, 1984. Förhistoriska och medeltida skidor. I: Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok 1984. S. 82–101.
- Åström, Per, 1888. Språkhistoriska studier öfver Degerforsmålets ljudlära. Stockholm. (SvLm 6.6.)
- Öberg, Anders, 1974. *Aur gæra* – ett runstensfynd och några ortnamn. I: NoB 62. S. 24–38.
- Öhman, Lennart, 1946. Om prepositionsbruken vid ortnamn i Lövångers s:n, Västerbottens län. I: Nysvenska studier 1946. S. 1–36.
- ÖNB = Övre Norrlands bygdemål. Berättelser på bygdemål med förklaringar och en dialektöversikt. Samlade och utg. av Karl-Hampus Dahlstedt & Per-Uno Ågren. 1954. Umeå. (Skrifter utg. av Vetenskapliga biblioteket i Umeå 1.) [Även: Skrifter utg. av Johan Nordlander-sällskapet 2. Umeå 1980.]
- ÖNON = Övre Norrlands ortnamn utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Ortnamnen i Norrbotten län. 3–. 1980–. Umeå. (Skrifter utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå.)
- ÖNOV = Övre Norrlands ortnamn utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Ortnamnen i Västerbotten län. 14–. 1986–. Umeå. (Skrifter utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå.)

Övriga förkortningar

a.a. = anfört arbete	finlsv. = finlandssvensk
ack. = ackusativ	fisk. = fiskeriterm
adj. = adjektiv	fisl. = fornisländsk
adv. = adverb	fno. = fornornorsk
a.st. = anfört ställe	fol. = folio
avskr. = avskrift	frl. = frågelista
Bu = Burträsk	fsv. = fornsvensk
da. = dansk	fvn. = fornvästnordisk
dat. = dativ	förrättn. = förrätning
db = dombok	gd = gård
dial. = dialekt(al)	gen. = genitiv
ds. = detsamma (om betydelse)	germ. = germansk
ek = ekonomisk karta	häntvis. = häntvisning(ar)
eng. = engelsk	ieur. = indoeuropeisk
f. = femininum; följande	isl. = isländsk
fda. = forndansk	kap. = kapitel
feng. = fornengelsk	lat. = latinsk
ff. = flera följande	lty. = lågtysk
fhty. = fornhögtysk	Lö = Lövånger

m. = maskulinum	sn. = socken
mlty. = medellågtysk	st. = stark
n. = neutrum; not	subst. = substantiv
nisl. = nyisländsk	sv. = svag; svensk
nom. = nominativ	tg = tingslag
yno. = nynorsk	ty. = tysk
or. = original	u.d. = utan datum
part. = particip	u.o. = utan ort
plur. = pluralis	urg. = urgermansk
pret. = preteritum	urn. = urnordisk
r. = recto	u.å. = utan år
reg. = regest; register	v. = verb; verso
resp. = respektive	vard. = vardaglig
ry. = rysk	vn. = västnordisk
s. = sida, sidor	y. = yngre
sing. = singularis	ä. = äldre
sk = skäl	

Ortnamns- och huvudledsregister

I registret upptas de ställen i avhandlingen där tolkningen av sockennamn, bynamn, alternativa bynamn och fiskelägen återfinns. Vidare upptas de behandlade huvudlederna och de namnleder i nybyggesstudien som utreds utförligare. Därutöver medtas i registret även vissa andra namn i sockenavsnitten och nybyggesstudien.

Adamsgård 62 f.	Bjurfors 71
Altersliden (Altjärnliden) 65	Bjursjön 71
Altjärnliden 63 ff.	Bjuröklubb 215
Andersfors 108	Bjurön 177
Andersvattnet 65	Björkliden 71 f.
Aspliden 66	Björkliden (Karlstorp) 113
*ät(t)/*ät(t) 228	Björknäs 72
ava 235 f.	Björkåsen 215 f.
Avaberg 66 f.	Björnliden 72
Avaborg 67 f.	Blacke 178 ff.
Avan 175	Blackhamn 216
Avanäs 68	Blisterliden Västra 72 f.
backe 243 ff.	Blisterliden Östra 73
Backviken 68 f.	Blåbergsiden Lilla 73 f.
Barliden 69	Blåbergsiden Stora 74
Basalorum 280, 285	bod 221 f.
berg 245 f., 281, 294	Bodan 182
Bergfors Södra 42	Bodbyn 74 f.
Bergliden 69	Bodbysund 75
Berglund 70	Boliden 76
Bergnäs 70	Bonäs 76
Bergsvedjan 70	borg 246
Bergviken 70	Borup 280, 285
Bissjön 176	Brattberget 76
Bjurbäck 70 f.	Brattby 76 f.

Brattfors	77	Burheden	44 f.
Brattjärn	182 f.	Burliden	81 f.
Brattliden	77	Bursiljum	82
Brattlund	77 f.	Burträsk	62, 84
Brattås	183	Burvik	45 f.
Broträsk	183	by	222 ff.
Broänge	184 f.	Bygdeträsk	84
bräcka	247	Bygdeträskliden	84 f.
Bräcklunda	199	Bygdsiljum	86 f.
bränna	228 f.	Byn	44
Brännan	78	Bäck	47
Brännbergliden	78	bäck	236, 282
Brännby	78 f.	Bäckboda	186
bränne	268	Bäckliden	88
Brännet (Nybrännet)	136	Bäcknäs	88
Brännfors	79	Böle	186 f.
Brännkälen (Burträks sn)	79	böle	224 f.
Brännkälen (Lövångers sn)	185	Bölesvik	48
brännland	269	Daglösten	187 f.
Brännliden	79 f.	dal	271 f.
Bränträsk (Brännäs Östra)	81	Dalfors	88
Brännvatnet	80	Degerliden Norra	88 f.
Brännäs	80	Degerliden Södra	89
Brännäs Östra	80 f.	Degerlund	89
Brännäsudden (Brännäs)	80	Degernäs	89
brön	247 ff.	Djäknesjön	188 f.
Brönstjärn	81	Drakaberget (Kroknäs)	53
bud, se bod		ede	261 f.
Bureå	42 f.	Edet	85

Ekeby	90	Gammelbyn (Burträks sn)	93 f.
Ersnäs	189	Gammelbyn (Lövångers sn)	191 f.
Fagerliden (Klysterberg)	115	Gammelhamnen	216
Falmark	48 f.	Gorkuträsk	96
Falmarksforsen	49	Gottland	96
Fiskberget	90	grande	259 f.
Fisktjärnliden	90	Granden	43
Fiskusberget (Fiskberget)	90	Grankälen	96 f.
Fjälbyn	189 f.	Granliden	97
Fjällboda	190 f.	Granlunda	97 f.
Fjällmora	200 f.	Grannäs	98
fjära	262	Granträsk	98
Fjärup (Lidsträsk)	124	Granöliden	99
Flakaliden	90 f.	Granöträsk	99
fors	237, 282, 294	Gravlund	99 f.
Forsliden	91	Grundfors	100
Forslunda	127	grynpna	260
Forsnäs	91	Gråsimyrliden (Brännfors)	79
Forstjärn	91 f.	Gräsviken	216
Fredagsbacken	97	Gumhamn	216
Fredriksträsket	74	Gustavsberg	100
Frängsliden	92	gård	225
Fått	285	Gäddträsk	100 f.
fäbod, se bod		gärda	229 f.
Fäbodkälen	92 f.	Gärde	192
Fäbodliden	93	Göksjöliden	109 f.
fälla	229	Hakabrännan	208
Fällan	191	hall	251
Gamla Falmark	49	Halliden	101

Hallmyren	153	Högliden	105
hals	263	Högliden (Ljustorp)	126
hammar	251 f.	Hökmark	193 f.
Harakälen	101 f.	Hösjövallen	106
Harrudden	216	Hösjöälven	106
hed	269 f.	Hötjärn	196
Hedbacka	102	Ilvädersträsk	106 f.
Hedlunda	102	Innansjön	107 f.
Hedspon	102 f.	Innersjön	108
Hedvigsstad	24 f.	Istermyrliden	52
Hedåker	50	Jansamark (Hedbacka)	102
Hej	280, 285	Janstorp	108 f.
Hjåggböle	50 f.	Jeppnäs (Jäppnästjärnliden)	109
holm(e)	252	Jonkboda	108
Holmliden	103	Jäppnästjärnliden	109
Holmsund	104	Järvtjärn	110
Holmsvattnet	51	Järvträsk	110
Holmtjärnliden	104	Kaljeliden	110
hulte	252 f.	Kallviken	217 f.
Hålstudden	216 f.	Kalvträsk	111 f.
Häbbersviken	217	kam	253
Häggdal	52	Kaplansbordet	197
Hägglunda	104	Kardinalslid	112
Häggnäs (Bureå sn)	52	Karlsgård	112
Häggnäs (Burträsk sn)	104 f.	Karlstorp	112 f.
Hällfors	105	Kibbeliden	184
Hällnäs	193	klint	253 f.
Hälsingmarken	65	Klinten	113
Högkälen	105	klubb	254 f.

klunt, se klint	Lappvatnet 120 f.
Klysterberg 113 ff.	Lappviken 177 f.
kläpp 255 f.	lid 257 f.
Kolgrundet 59	Liden 121
Korpen 137 f.	Liden (Altjärnliden) 65
Korpliden (Lappselsån) 120	Liden (Istermyrliden) 53
Korssjöbäck 115	Liden (Lidfors) 121
Korvsjön (Lidsjön) 122 f.	Lidfors 121
Kralamark (Skursjön) 149	Lidsjöliden (Rödning-skälen) 146
Kroknäs 53	Lidsjön 122
Kroksjöudden Stora 115 f.	Lidsträsk 123
Kräkånger, se Lövsele	Lillappsjön 125
Kulan 178	Lillberget 125
Kullaboda 116	Lillåbacka 125 f.
Kvarnbyn 116	Lillänget 218
Kvarnriset 75	Ljusheden 126
Kvistberget (Kvistliden) 119	Ljustorp 126
Kvistliden 117 ff.	Ljusträsk 126
kya 230	Ljusvatnet (Bureå sn) 53 f.
Kyan 190	Ljusvatnet (Burträks sn) 127
Kyrkheden 119	Lossmen 127 f.
Kåsböle 197	Lubboträsk 128 ff.
käl 256 f.	Lugnet 130
Källheden 119	lund 270 f., 282
Lagngrundet 218	Långbacka 54
land 263 f.	Långmyrliden 127
Landskär 59	Långträsk 163
Lappselsliden 119 f.	Långträskliden 130 f.
Lappselsån 120	lägd 230 f.

löt 231 f.	Noret 203 f.
Lövsele 198 f.	Norrilden 136
Lövsele hamn 218	Norromträsket 97
Lövvattnet 196	Nybo 117
Lövånger 173 ff.	Nybrännnet 136
Malören 59	Nybrännliden 136 f.
mark 225 f.	Nyby 137
Mensberget 186	Nygård 137
Missjön 194	Nyliden 137
Mjötjärn 131	näs 264 f.
Mjötjärnberget 131	Näset (Innansjön) 108
Mjötjärnliden 131	Näset Västra 212
Mjövattnet 132 f.	Näset Östra 213
mor 267	Orrberget 138
Mora 94	Orrtoliden 138
morke, mårka, se ede	Ottertjärn 54
Morliden 134	Prästbordet 204
Mullberget Lilla 134 f.	Pålholmen 218
Mullberget Stora 135	Rackberget 138 f.
myra 267 f.	Rammarliden (Lidfors) 121 f.
Myrträsk 135	Renbergsvattnet 139 f.
Månen 203	Renfors 141
Mångbyn 200	Rennäset 141 f.
Månsträskbodarna 78, 128	Rensjöliden 142
Mårtensboda 201	Renträsk 142
Nide 280, 285	revel 258 f.
Nilsmyrliden 135 f.	Risberget (Janstorp) 109
Nolbyn 203 f.	Risbôle 204 f.
nor 264	Risliden Nya 142

Risliden Västra	143	Sittuträsk	148
Risnäs	143	sjö	238, 281, 293
Risvattnet	143	Sjöbotten	49
Risåkläppen	144	Sjön	51
Risån	144	Skarberget	94 f.
Risåtjärn	144	Skellefteå	33
Risåträsk	144 f.	Skogen (Mårtensboda)	201
rodde	233	Skorvland (Lillåbacka)	126
ronning	232	Skreveln	141
Rotsjön	145	Skursjön	148 f.
Rusk (Adamsgård)	63	Skötgrönnan	59
Räveln (Djäknesjön)	189	Slut	285 f.
Rödningsheden	145	Slyberget	149 f.
Rödningskälen	145	Småbacka	150
Rönnbäcken	146	Snapp	280, 285
Rönnliden	146	Snipp	280, 285
Salberg	146 f.	Snorum	280, 285
sand	265 f.	Snökälen (Granliden)	97
Sandviken	54 f.	spol	259
Sandviken (fiskeläge)	59	Springsvarpet	218
sel	237 f., 281 f., 294	Spåmansvik (Yttervik)	57
Selet	205 f.	Spölträsk	150 f.
Selsliden	147	Stavliden	151
Sidberget (Sidbergslden)	55	Stavlund	151
Sidbergslden	55	Stavträsk	152
Sidtorp	55 f.	Stavvattenskälen	207
Sikfors	147	Stavvattnet (Stavvattenkälen)	207
Siknäs	148	Stenbacka	152 f.
Siljetjärn (Tjärn)	159	Stenbäcken	153

Stenfors	153	Tallträsk	158
Stenliden	153 f.	Tavträskliden	158 f.
Stennäs	166	Texten	58
Stensträsk	154	Tjälen (Fäbodkälen)	93
Storberget	154	Tjälen (Stavlund)	152
Storbrännan	154 f.	Tjärn	159
Storbäcken	155	Tjärnberg	159
Storheden (Ödesmark)	169	tjärne	238 f., 281, 293
Storkälen	155	Tjärnliden	160
Storliden	155 f.	Tjärntjärnliden	160
Stormyrheden	156	torp	226 f.
Storsandsjön	207 f.	Torrberget (Sikfors)	147
Storträskliden	156	Torrbergslidens	160
Storön	56	Trollåsen (Bureå sn)	43, 58
Strandholm	156	Trollåsen (Åsen)	168
ström	282	träsk	239 f., 281, 293
sund	266	Träskliden	160 f.
Sunnansjö	156	Tvärtjärn	161
Sunnasbyn, se Broänge		Tvärträskliden	161 f.
Svarttjärn (Burträsksn)	83.	Tväråbyn	127
Svarttjärn (Lövångers sn)	208	Tällberg	162
Svedjan (Svedun)	95	Tällberget (Storbrännan)	155
Svensträsk	157	Tärnören	218
svid	233 f.	udde	266
Söderby	157	Uppstoppet	43 f.
Söderliden	157	Uttersjöbäcken	209
Södervik	157	Uttersjön	209
Talliden	157 f.	vall	234
Tallmyrliden (Liden)	121	Vallen	210

vatten	240 f., 281, 293	Åbyn	165
Vebomark	211 f.	åker	234 f.
vik	241 f.	Åkälen	166
Vikdal	56	Åliden	166
Vikmyran	56	ånger	242
Villkoret	285	Ånäset (Granträsk)	98 f.
Villvatnet	162 f.	Ånäset Nya (Ånäset Yttre)	167
Vimmerby	163 f.	Ånäset Yttre	167
Vitträskberg (Gustavsberg)	100	ås	259
Vånören	218 f.	Åsen	167 f.
Välvsjölidén	164	Åsträsk	168
Välvsjön	164	*åt(t)/*ät(t)	228
Västanbyn	199	Älgnäs	214
Västanträsk	117	älv	243
Västanträsk	164	änge	235
Västby	164 f.	ö	261
Västomsundet	95	Ödesmark	168 f.
Ytterbyn (Bodbyn)	75	Önnesmark	214 f.
Ytterbyn (Lövångers sn)	212	Örviken	58
Yttervik	57	Östra Falmark	49
Ytteråträsk	165	Övre Bäck	48
å	242		

NORDSVENSKA

Fram till nr 10 med underrubriken: Skrifter utgivna av Institutionen
för nordiska språk vid Umeå universitet.

1. Birger Liljestrand: Juttu och sammetsfarmare. Notiser om finlandssvenskt tidningsspråk. 1985.
2. Claes Börje Hagervall: Studier över yngre nybyggesnamn i Västerbottens län, särskilt i Vännäs socken. Ett bidrag till en norrländsk bebyggelsenamnsatlas. (Del i sammanläggningsavhandling.) 1986.
3. Staffan Wiklund: Ägonamn vid Luleälven. Om namnkontinuiteten i Svartlå by i Edefors socken. 1986.
4. Birger Liljestrand: Talspråk och prosadialog. Tre specialstudier. 1987.
5. Marianne Nordman: Rytm och balans i svensk prosatext. 1987.
6. Om växtnamn. Tio föredrag vid växtnamnssymposiet i Umeå den 6–7 december 1988. Utgivna av Sigurd Fries. 1990.
7. Svenskan i skolan. Nordsamling 1. Redigerad av Kent Larsson. 1990.
8. Stilistik och finlandssvenska. En samling artiklar tillägnade Birger Liljestrand den 25 juni 1991. 1991.
9. Eva Erson: "Det är månen att nå." En studie i några datorintresserade pojkars språk och föreställningsvärld. (Avhandling.) 1992.
10. Dagboken över Linnés resa på Öland 1741. Utgiven efter handskriften av Sigurd Fries under medverkan av tolv studerande vid Institutionen för svenska inom Umeå universitet 1971. 1998.
11. Studier i svensk språkhistoria 5. Förhandlingar vid Femte sammankomsten för svenska språkets historia. Umeå 20–22 november 1997. Utgivna av Lars-Erik Edlund. 1998.
12. Nils Granberg: The Dynamics of Second Language Learning. A longitudinal and qualitative study of an adult's learning of Swedish. (Avhandling.) 2001.
13. Susanne Haugen: Från bautasten till bautastor. Studier över fornvästnordiska bautasteinn och svenska ord bildade med bauta(-). (Avhandling.) 2007.
14. Solbritt Hellström: Att vänja sig till det svenska språket. Studier av en individuell skriftspråklig förändring utifrån Olof Bertilssons kyrkobok 1636–1668. (Avhandling.) 2008.

15. Maria Dahlin: *Tal om terror. Säkerhetspolitisk retorik i Sverige och Ryssland hösten 2001.* (Avhandling.) 2008.
16. Namn i flerspråkiga och mångkulturella miljöer. *Handlingar från NORNA:s 36:e symposium i Umeå 16–18 november 2006* redigerade av Lars-Erik Edlund och Susanne Haugen. 2009.
17. Daniel Andersson: *Fega pojkar pussar aldrig vackra flickor. Könsrelaterade ordspråk i nordnorrländsk agrarmiljö belysta ur språkligt och kulturellt perspektiv.* (Avhandling.) 2009.
18. Daniel Andersson & Lars-Erik Edlund (red.). *Språkets gränser – och verklighetens: Tretton perspektiv på begreppet gräns.* 2012.
19. Ann-Catrine Edlund & Ingmarie Mellenius (red.). *Svenskans beskrivning 31. (Förhandlingar vid Trettioförsta sammankomsten för svenskans beskrivning.)* 2011.
20. Anna Greggås Bäckström: "Ja bare skriver som e låter". En studie av en grupp Närpesungdomars skriftpraktiker på dialekt med fokus på sms. (Avhandling.) 2011.
21. Annika Norlund Shaswar: *Skriftbruk i vardagsliv och i sfi-utbildning. En studie av fem kurdiska sfi-studerandes skriftbrukshistoria och skriftpraktiker.* (Avhandling.) 2014.
22. Berit Lundgren & Ulla Damber (red.): *Critical literacy i svensk klassrumskontext.* 2015.
23. Ulf Lundström: *Bebyggelsenamnen i Bureå, Burträks och Lövångers socknar i Skellefteå kommun jämte studier av huvudleder och nybyggnamn.* (Avhandling.) 2015.

Nordsvenska. Supplement.

1. *Språken, tiden, rummet. Festskrift tillägnad Lars-Erik Edlund på 60-årsdagen den 16 augusti 2013.* Studier redigerade av Daniel Andersson och Susanne Haugen. 2013.

KUNGL. SKYTTEANSKA SAMFUNDETS HANDLINGAR

ACTA REGIÆ SOCIETATIS SKYTTEANÆ

Redaktör: Roger Jacobsson

1. Innehåller följande artiklar: Wijnbladh, Mauritz, Skytteanska Samfundet. – Dahlstedt, Karl-Hampus, Om namn på kraftstationer i Norrland – Jirlow, Ragnar & Wahlberg, Erik, Jordbrukskunst i Tornedalen genom seklen. – Lundgren, P. G., Medicinska högskolans i Umeå tillkomst. – Thomasson, Lars, De svenska lapparna och renskötseln i Sverige. Bibliografiska anteckningar för åren 1950–59. – Rasmusson, Nils Ludvig, Svenska akademiens medalj över Johan Skytte. Umeå 1961.
2. Innehåller följande artiklar: Hjelmstedt, Lennart, Pelle Molins berättarstil. – Isaksson, Olov, Byalag och bygdegemenskap. – Rosander, Göran, Säsongarbetsvandringar i Övre Norrland. – Rosander, Göran, Hjortfänge i Lappmarken. – Ågren, Katarina och Per-Uno, Pilati dom. – Westin, Gunnar och Ågren, Per-Uno, Folkmåls- och Folkminnesundersökningen i övre Norrland (FFÖN) 1954–1963. Umeå 1963.
3. Bergling, Ragnar, *Kyrkstaden i övre Norrland. Kyrkliga, merkantila och judiciella funktioner under 1600- och 1700-talen*. Umeå 1964.
4. Carli, O., *Ångermanlands bibliografi. Förteckning över litteratur utkommen före 1940*. Umeå 1965.
5. Isaksson, Olov, *Bystämma och bystadga. Organisationsformer i övre Norrlands kustbyar*. Umeå 1967.
6. *Nordsvensk forntid*. Red. Hans Christiansson och Åke Hyenstrand. Umeå 1969.
7. Königsson, Lars-König, *Traces of Neolithic Human Influences Upon the Landscape. Development at the Bjurselet Settlement, Västerbotten, Northern Sweden*. With an archaeological introduction by Hans Christiansson. Umeå 1970.
8. Lepiksaar, Johannes, *The Analysis of the Animal Bones From the Bjurselet Settlement, Västerbotten, Northern Sweden*. With an introduction by Hans Christiansson. Umeå 1975.
9. Jonsson, Ingvar, *Jordskatt och kameral organisation i Norrland under äldre tid*. Umeå 1971.

10. Thomasson, Lars, *De svenska samerna och renskötseln i Sverige. Bibliografiska anteckningar för åren 1960–69*. Umeå 1971.
11. Nordberg, Erik, *Källskrifter rörande kyrka och skola i den svenska lappmarken under 1600-talet*. Umeå 1973.
12. Borgegård, Lars-Erik, *Tjärhanteringen i Västerbottens län under 1800-talets senare hälft. En studie av produktion och transporter med särskild hänsyn till Ume- och Vindelälvens dalgångar*. Umeå 1973.
13. *The Nordic Languages and Modern Linguistics 2*. Edited by Karl-Hampus Dahlstedt. Proceedings of the Second International Conference of Nordic and General Linguistics, University of Umeå June 14–19, 1973. Umeå 1975.
14. Hellbom, Algot, *Saköresbok för Medelpad 1541–1609*. Umeå 1976.
15. Petrus Læstadius' Journaler: I. *Journal för första året af hans tjenstgöring såsom missionnaire i Lappmarken*. Stockholm 1831. Facsimileutgåva 1977. II. *Fortsättning af Journalen öfver missions-resor i Lappmarken, innefattande åren 1828–1832*. Stockholm 1833. Facsimileutgåva 1977. III. *Kommentarer och register till Petrus Læstadius' Journaler*. Umeå 1977.
16. Liljenäs, Ingrid, *Allmänningsskogarna i Norrbottens län – deras betydelse för det enskilda jord- och skogsbruket*. Umeå 1977.
17. Arell, Nils, *Rennomadismen i Torne lappmark – markanvändning under kolonisationsepoken i fr.a. Enontekis socken*. Umeå 1977.
18. Nordberg, Perola, *Ljungan. Vattenbyggnader i den näringsgeografiska miljön 1550–1940*. Umeå 1977.
19. Hellbom, Algot, *Medelpads gräns mot Jämtland från medeltid till nutid*. Umeå 1977.
20. Tellhammar, Ingrid, *Predikstolsmakare och predikstolskonst före 1777 i norra Hälsingland, Medelpad och Ångermanland*. Umeå 1978.
21. Thomasson, Lars, *De svenska samerna och renskötseln i Sverige. Bibliografiska anteckningar för åren 1970–74*. Umeå 1979.
22. Audén, Bengt, *Bottniska personnamn. Frekvenser i skattelängder från mitten av 1500-talet*. Umeå 1980.
23. Pettersson, Olof Petter, *Gamla byar i Vilhelmina, I–IV*. Stockholm–Uppsala 1941–1960. Facsimileutgåva i två band. Umeå 1982. Med en levnadsteckning över författaren av Karl-Hampus Dahlstedt och en bebyggelsehistorisk essä av Magnus Mörner.

24. Thomasson, Lars, *De svenska samerna och renskötseln i Sverige. Bibliografiska anteckningar för åren 1975–1980*. Umeå 1982.
25. Luleå stift 1904–1981. *Församlingar och prästerskap*. Luleå 1982.
26. *Språkhistoria och språkkontakt i Finland och Nord-Skandinavien. Studier tillägande Tryggve Sköld den 2 november 1982*. Umeå 1982.
27. *Berättelser om samerna i 1600-talets Sverige*. Facsimileutgåva av de s.k. prästrelationerna m.m., först publicerade av K. B. Wiklund 1897–1909. Med företal av Phebe Fjellström och efterskrift av Israel Ruong.
28. Hülphers, Abraham, *Samlingar til en Beskrifning öfwer Norrland*. Första Samlingen om Medelpad, Westerås 1771, samt Fierde Samlingen om Ångermanland, Westerås 1780. Facsimileutgåva utgiven i Umeå 1985. Med en efterskrift av Gösta Berg.
29. Utterström, Gudrun, *Släktnamn. Tillkomst och spridning i norrländska städer*. Umeå 1985.
30. *Litteratur om Västernorrlands län*. En bibliografisk förteckning över litteratur om Ångermanland 1941–1975 och om Medelpad t.o.m. 1975, sammanställd av Ada Marcusson, Umeå 1986.
31. Dahlstedt, Karl-Hampus, *Från Quartier Latin till Grisbacka*. Ett urval artiklar i språkvetenskapliga och andra ämnen samt Karl-Hampus Dahlstedts bibliografi 1936–1986 av Karin Snellman i samarbete med författaren. Umeå 1987.
32. Egerbladh, Inez, *Agrara bebyggelseprocesser. Utvecklingen i Norrbottens kustland fram till 1900-talet*. Umeå 1987.
33. Sörlin, Sverker, *Framtidsländet. Debatten om Norrland och naturresurserna under det industriella genombrottet*. Stockholm 1988.
34. Bäcklund, Dan, *I industrisamhällets utkant. Småbrukets omvandling i Lappmarken 1870–1970*. Umeå 1988.
35. Hasselhuhn, Abraham Roland, *Om Skytteanska Scholan i Lycksele Lappmark. Sundsvall 1851*. Facsimileutgåva utgiven i Umeå 1988. Med en efterskrift av Roger Jacobsson.
36. Wikmark, Gunnar, Edvard Rhén, *Lapplandspräst och Upplandsprost*. Umeå 1989.
37. Moritz, Per, *Fjällfolk, Livsmönster och kulturprocesser i Tärna socken under 1800- och 1900-talen*. Umeå 1990.

- 38:A. *Människor & föremål. Etnologer om materiell kultur*. Red. av Alf Arvidsson, Kurt Genrup, Roger Jacobsson, Britta Lundgren, Inger Lövkrona. Festskrift till Phebe Fjellström den 30 juni 1990. Stockholm 1990.
- 38:B. *Phebe Fjellströms Tryckta skrifter 1952–1990*. En bibliografi sammanställd av Roger Jacobsson. Umeå 1990.
39. Arvidsson, Alf, *Sågarnas sång. Folkligt musicerande i sågverkssamhället Holmsund 1850–1980*. Umeå 1991.
40. Liliequist, Marianne, *Nybyggarbarn. Barnuppfostран bland nybyggare i Frostvikens, Vilhelmina och Tärna socknar 1850–1920*. Umeå 1991.
41. Ehrenmalm, Arvid, *Resa Igenom Wäster-Norrland Til Åsehle Lappmark, Anställd Uti Julii Månad 1741*. Stockholm 1743. Facsimileutgåva (under utgivning). Med en efterskrift av Roger Jacobsson.
42. Erixon, Per-Olof, *Ett spann över svarta ingentinget. Linjer i Thorsten Jonssons prosakonst*. Stockholm 1994.
43. Olsson, Björn, *Den bildade borgaren. Bildningssträvan och folkbildning i en norrländsk småstad*. Stockholm 1994.
44. Layton, Ian (red.), *Då, nu och sedan. Geografiska uppsatser till minnet av Ingvar Jonsson*. Umeå 1995.
45. Baudou, Evert, *Norrlands forntid – ett historiskt perspektiv*. Umeå 1995.
46. Tedebrand, Lars-Göran, *Strömming och demografi. Familj och hushåll i bottnisk kustbygd 1650–1950*. Umeå 1995.
47. Baudou, Evert (red.), *Att leva vid älven. Åtta forskare om människor och resurser i Lule älvdal*. Bjästa 1996.
48. Jacobsson, Roger och Öquist, Gunnar (red.), *Vetenskapens rymder. Perspektiv och visioner. Forskare reflekterar*. Umeå, Stockholm 1997.
49. Pettersson, Helena, *Från kulturförening till kunglig vetenskapsakademi. Kungliga Skytteanska Samfundet 1956–1967. En översikt*. Umeå 1998.
- 50:A. Tedebrand, Lars-Göran, *Historia och demografi. Valda texter samt Lars-Göran Tedebrands tryckta skrifter 1969–1999. En bibliografi*. Umeå 1999.
- 50:B. *Lars-Göran Tedebrands tryckta skrifter 1969–1999. En bibliografi*. Sammanställd av Roger Jacobsson. Umeå 1999.

- 50:C. Lars-Göran Tedebrands tryckta skrifter 1999–2004. En bibliografi. Sammanställd av Roger Jacobsson. Umeå 2004.
51. Mårald, Erland; Nordlund, Christer; Pitkä-Kangas, Lari and Åkerberg, Sofia (eds.), *Nature Improved? Interdisciplinary Essays on Humanity's Relationship With Nature*. Umeå 1999.
52. Öhman, Anders (red.), "Rötter och rutter". *Norrland och den kulturella identiteten*. Umeå 2001.
53. Nordlund, Christer, *Det upphöjda landet. Vetenskapen, landhöjningsfrågan och kartläggningen av Sveriges förflutna, 1860–1930*. Umeå 2001.
- 54:A. Linnæus, Carl, *Iter Lapponicum. Lappländska resan 1732*. Vol. I: Dagboken. Utgiven efter handskriften av Algot Hellbom, Sigurd Fries och Roger Jacobsson. Umeå 2003.
- 54:B. Linnæus, Carl, *Iter Lapponicum. Lappländska resan 1732*. Vol. II: Kommentardel. Utgiven med kommentarer och register av Ingegerd Fries och Sigurd Fries. Redaktör Roger Jacobsson. Under medverkan av Ingvar Berg, Dan Bäcklund, Phebe Fjellström, C. E. Jarvis, Bengt Jonsell, Tryggve Sköld, och med Linnés egna skrivelser och anteckningar i samband med resan. Umeå 2003.
- 54:C. Linnæus, Carl, *Iter Lapponicum. Lappländska resan 1732*. Vol. III: Facsimileutgåva. Utgiven av Roger Jacobsson och Sigurd Fries. Umeå 2005.
55. Nordlund, Christer (red.), *Livsföreställningar. Kultur, samhälle och biovetenskap*. Umeå 2004.
56. Jacobsson, Roger (red.), *Så varför reser Linné? Perspektiv på Iter Lapponicum 1732*. Umeå/Stockholm 2005.
57. Engelmark, Roger; Larsson, Thomas B. och Rathje, Lillian (red.), *En lång historia ... Festskrift till Evert Baudou på 80-årsdagen*. Umeå 2005.
58. Mulk, Inga-Maria & Bayliss-Smith, Tim, *Rock Art and Sami Sacred Geography in Badjelánnda, Lapponia, Sweden. Sailing Boats, Anthropomorphs and Reindeer*. Umeå 2006.
59. Grundberg, Leif, *Medeltid i centrum. Europeisering, historieskrivning och kulturarvsbruk i norrländska kulturmiljöer*. Umeå 2006.
60. Frånberg, Per; Sköld, Peter och Axelsson, Per (red.), *Från Lars Thomassons penna. Bibliografiska anteckningar 1956–2006*. Umeå 2007.

61. Lassila, Mauno och Liljenäs, Ingrid (red.), *Med Linné i norr. Förändringar i natur och kultur från 1700-tal till våra dagar*. Umeå 2007.
62. Rosenqvist, Claes, *Artister i norr. Bottnisk och nordnorsk teater och underhållning på 1800-talet*. Umeå 2008.
63. Hansson, Heidi and Lundström, Jan-Erik (eds.), *Looking North. Representations of Sámi in Visual Arts and Literature*. Umeå 2008.
64. Jacobsson, Roger, *Typographic Man: Medielandskap i förändring – Studier i provinsens tryckkultur*. Umeå 2009.'
65. Mårald, Erland och Nordlund, Christer (red.), *Kamerajägaren: Stig Wesslén skildringar av naturen och det samiska*. Umeå 2010.
66. Eriksson, Madeleine, *(Re)producing a periphery – popular representations of the Swedish North*. Umeå 2010.
67. Edlund, Lars-Erik, *Morfars karta visar vägen. Ett urval språkvetenskapliga texter 1979–2013. Festskrift tillägnad professor Lars-Erik Edlund på 60-årsdagen den 16 augusti 2013*. Redigerad av Roger Jacobsson. Umeå 2013.
68. Nordin-Hennel, Ingeborg, *Alfhild Agrell – rebell, humorist, berättare*. Umeå 2014.
69. Södergård, Margareta; Burvall, Asta; Nordman, Marianne; Lundmark, Staffan och Lillas, Alice, *Dansminnen: Ungdomsdanserna i Österbotten och Västerbotten från 1940-tal till 1970-tal*, Vasa/Umeå 2015
70. Lundström, Ulf, *Bebyggelsenamnen i Bureå, Burträsk och Lövångers socknar i Skellefteå kommun jämte studier av huvudleder och nybyggesnamn*. Umeå 2015.

Distribution:

Original, Umeå: 1–12, 14–22, 24, 26–27, 29–30, 32, 34–37, 38:B, 41, 44–45, 47, 49, 50:A, 50:B, 50:C, 51, 52, 53, 54:A, 54:B, 54:C, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70
 Almqvist & Wiksell International, Stockholm: 13, 39–40
 Två Förläggare Bokförlag, Umeå: 23, 28, 31
 Luleå stiftsråd, Luleå: 25
 Carlsson Bokförlag, Stockholm: 33, 38:A, 42–43, 48, 56, 64
 Johan Nordlander-Sällskapet, Umeå: 46
 Atrium Förlag, Umeå: 68